ANTON PAVLOVİÇ

ÇEHOV

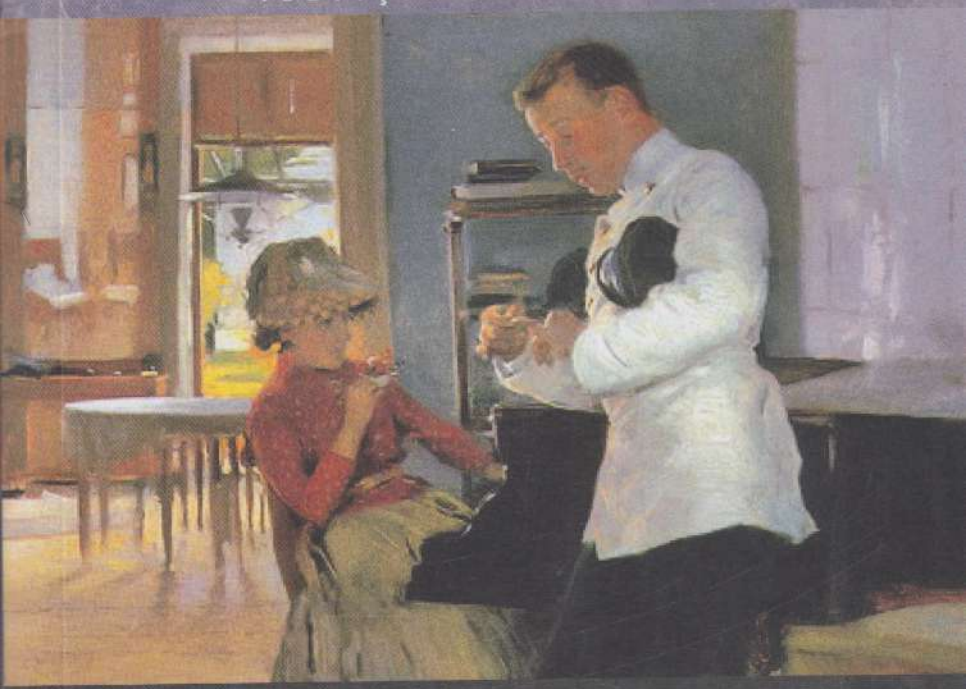
Mutlu Son

Öyküler / CİLT 4

ÇEVİREN
Mehmet Özgül

RUFUS W. MATHEWSON, JR.'IN ÖNSÖZÜ VE
HAROLD SCHEFSKI'NİN SONSÖZÜYLE

İLETİŞİM KLASİKLERİ

iletişim

© Önsöz: Rufus W. Mathewson, Jr., "Chekhov's Legacy: Icebergs and Epiphanies", *Modern Critical Views: Anton Chekhov*, ed. Harold Bloom, Chelsea House Publishers, 1999
© Sonsöz: Harold Schefski, "Chekhov and Tostoyan philosophy", *New Zealand Slavonic Journal*; Jan 1, 1985

İletişim Yayınları 2743 • İletişim Klasikleri 125
ISBN-13: 978-975-05-2653-4 • ISBN-13: 978-975-05-1989-5 (Tk. No.)
© 2019 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM
1. Baskı 2019, İstanbul

DİZİ YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge
YAYINA HAZIRLAYANLAR Barış Özkul, Güneş Akkor
KAPAK Suat Aysu
KAPAK RESMİ Vladimir Makovski, "Açıklama", 1889-1991
UYGULAMA Hüsnü Abbas, Hasan Deniz
DÜZELTİ Naci Ozansoy
BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064
Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11
Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46
CİLT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935
Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387
Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

ANTON PAVLOVİÇ ÇEHOV

Mutlu Son

ÖYKÜLER • CİLT 4

RUSÇADAN ÇEVİREN ***Mehmet Özgül***

Mutlu Son, Anton Pavloviç Çehov'un
1887 yılında kaleme aldığı
öykülerden seçilerek hazırlanmıştır.

RUFUS W. MATHEWSON, JR.'IN ÖNSÖZÜ
VE HAROLD SCHEFSKI'NİN SONSÖZÜYLE

iletişim

ANTON PAVLOVİÇ ÇEHOV 29 Ocak 1860 günü Kırım'da bir liman kenti olan Taganrog'da dünyaya geldi. Bakkallık yapan Pavel Yegoroviç Çehov ve Yevgeniya Yakovlevna Çehova'nın üçüncü oğluydu. Taganrog Erkek Gramer Okulu'na yazıldı. Erken yaşta tiyatroya ilgi duydu ve ailesiyle birlikte oynadığı kısa skeçler yazmaya başladı. "Babasız" ve "Platonov" adında iki oyun yazdı. Babasının iflasından sonra aile Moskova'ya gitti; Çehov, Taganrog'da kalıp eğitimini özel dersler vererek sürdürdü. Tıp okumak için Moskova'ya geldi ve burada *Strekoza* (Yusufçuk) dergisine Antoşa Çehonte gibi takma isimlerle haftalık öyküler yazmaya başladı. İlk eskiz derlemesi *Melpomene'nin Masalları* 1884'te yayımlandı. Bu dönemde tüberküloza yakalandı. Meşhur romancı Grigoroviç'in kendisine yazdığı mektupla yazarlığı ciddiye almaya karar verdi ve kendi imzasıyla ilk öykü derlemesi *Karmakarışık Öyküler* 1885'te yayımlandı. "İvanov"un ilk hali, Moskova'da Korsh Sahnesi'nde 19 Kasım 1887'de sahnelendi, aynı yıl ikinci öykü derlemesi *Alacakaranlık* yayımlandı. "Kuğunun Şarkısı" ve "Ayı" 1888 yılında ilk kez sahnelendi. *Alacakaranlık* ile Puşkin Ödülü'ne layık görüldü. Ağabeyi Nikolay, 1889'da tüberkülozdan öldü. Ertesi yıl Sibirya'daki Sahalin Adası'nı ziyaret etti. A.S. Suvorin ile birlikte Fransa ve İtalya'ya gitti. Bir sonraki yıl Moskova yakınlarındaki Melihovo arsasını satın alarak bir ev yaptırdı ve burada yaşamaya başladı. Burada geçirdiği beş yıl boyunca bir yandan en iyi öykülerini yazarken bir yandan da açtığı ufak klinikte, doktorluk mesleğini sürdürdü. "Martı", 1896'da ilk defa sahnelendiğinde olumsuz tepkilerle karşılaştı. Ertesi yıl tüberküloz teşhisi konan Çehov, Avrupa'da istirahat etti. Bir sonraki yıl Yalta'ya döndü ve buradan bir arsa aldı. "Vanya Dayı", Moskova Sanat Tiyatrosu'nda 1899'da sahnelendi, aynı yıl annesi ve kız kardeşiyle Yalta'daki yeni evine taşındı. 1898'de tanıştığı aktris Olga Knipper ile 1901 yılında küçük bir merasimle evlendiler. Bu yıl "Üç Kız Kardeş", Moskova Sanat Tiyatrosu'nca sahnelendi. Ertesi yıl sağlığı kötüleşmeye başladı. Tamamladığı son oyunu "Vişne Bahçesi"nin ilk gösteriminin yalnız üçüncü perdesine katılabildi. İyileşmek için gittiği Badenweiler'de hayata gözlerini yumdu. Eşi Knipper'e söylediği "Şampanya içmeyeli uzun zaman oldu" meşhur son sözleri olmuştur. Naaşı Novodeviçi Mezarlığı'na defnedildi. Hayata ve yazarlığa bakışını kendisi şöyle özetlemiştir: "Kısa ömrümde insanın erişebildiği her şeyi kucaklamak istiyorum. Konuşmak, okumak; dev bir fabrikada elime çekiç almak; denizi seyretmek, tarla sürmek. Nevski Bulvarı'nda, uçsuz bucaksız tarlalarda, okyanusta –hayal gücümün beni götürdüğü her yerde– bir başıma yürümek istiyorum."

İÇİNDEKİLER

ÖYKÜLERE DAİR GÖRSELLER ... *9*

KRONOLOJİ ... *15*

ÖNSÖZ
ÇEHOV'UN GERİDE BIRAKTIĞI: BUZDAĞLARI VE AYDINLANMALAR / RUFUS W. MATHEWSON, JR. ... *23*

Mutlu Son

Şampanya ... *47*

Dilenci ... *55*

Düşmanlar ... *61*

Cahillik ... *77*

Polenka ... *83*

Sarhoşlar ... *89*

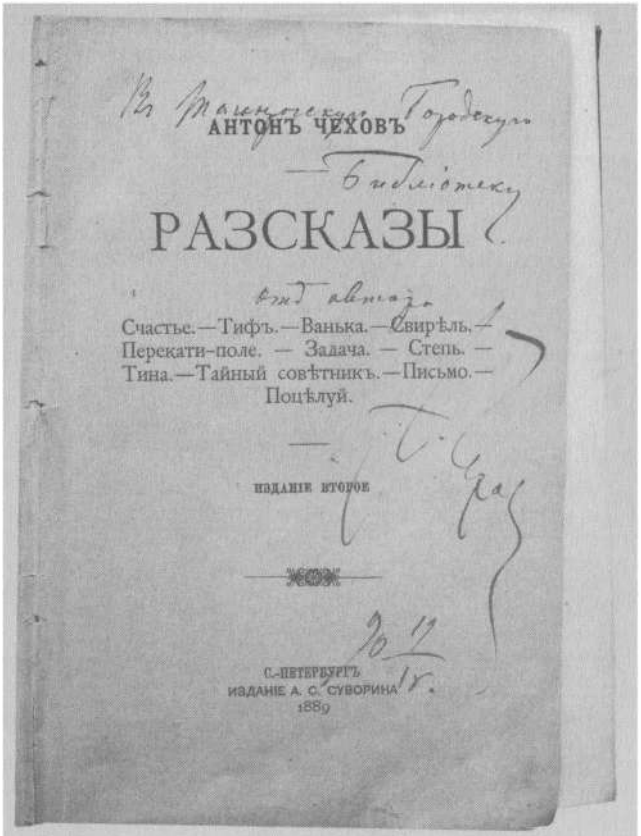
Dikkatsizlik ... *97*

Veroçka 103
Savunmasız Bir Yaratık 117
Kirli İş 123
Evde 129
Bir Karşılaşma 139
Tifüs 157
Giz 165
Kazak 171
Mektup 179
Bir Olay 193
Sorgu Yargıcı 201
Volodya 207
Gömü 221
Yağmurlu Havalar 233
Acil Yardım 239
Tatsız Bir Durum 245
Piç 253
Sinirli Bir Adamın Anılarından 259
O Daldan Bu Dala 271
Baba 287
Mutlu Son 297
Arabalıkta 303
Zinoçka 311
Kaval 319
Öç Alma 329

Postacı 335
Düğün 343
Kaçış 351
Bir Sorun 359
Entrika, Düzenbazlık, Karalama 367
Eski Ev 373
Umursamazlık 381
Pahalıya Gelen Dersler 401
Aslan ve Güneş 409
Püsküllü Bela 415
Öpücük 423
Oğlan Çocukları 443
Kızıltüy 451
Bayan X'in Anıları 473

SONSÖZ
ÇEHOV VE TOLSTOY FELSEFESİ / HAROLD SCHEFSKI 479

ÖYKÜLERE DAİR KÜNYE BİLGİLERİ 489

Çehov'un, içinde "Kaval", "O Daldan Bu Dala", "Mektup" ve "Öpücük" öykülerinin de yer aldığı 1889 tarihli öykü derlemesinin kapağına aldığı notlar.

Dimitri Kardovski'nin "Kızıltüy" öyküsü için yaptığı çizimler:

KRONOLOJİ

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1860	Anton Pavloviç Çehov, 29 Ocak günü Kırım'da bir Azak Denizi limanı olan Taganrog'da dünyaya geldi. Esnaflık yapan Pavel Yegoroviç Çehov ve Yevgeniya Yakovlevna Çehova'nın üçüncü oğluydu.	– Rus entelektüellerinde, Batı'da "popülizm" adıyla bilinen *narodnichestvo* akımını benimseyenler oldu. Britanya'da Yahudilere oy hakkı tanındı. – İvan Turgenyev, *Arefesinde*; George Eliot, *Kıyıdaki Değirmen*.
1861		– II. Aleksandr serfliği feshetti. Devrimci Zemiya Volga örgütü kuruldu. – Charles Dickens, *Büyük Ümitler*.
1862		– *Sovremennik* (Çağdaş) dergisi kapatıldı, Nikolay Çernişevski tutuklandı.
1866		– Dmitri Karakozov isimli bir öğrenci Çar II. Aleksandr'a suikast girişiminde bulundu. – Dostoyevski, *Suç ve Ceza*.
1868	Bir süre Rum okulunda okuduktan sonra Taganrog Erkek Gramer Okulu'na yazıldı.	

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1869		– İvanov adlı bir öğrenci, Moskova'da Neçayev'in siyasi çevresine mensup kişilerce katledildi. – Dostoyevski, *Budala*; Lev Tolstoy, *Savaş ve Barış*; Flaubert, *Duygusal Eğitim*; İvan Gonçarov, *Yamaç*.
1873	Erken yaşta tiyatroya ilgi gösterdi; ev ahalisinin oynaması için kısa skeçler yazmaya başladı. "Hamlet", Gogol'ün "Müfettiş"i ve Griboyedov'un "Akıldan Bela"sını sahnede izleme imkânı buldu.	– Rus devleti, İsviçre'ye gönderdiği öğrencileri geri çağırdı. Bu öğrenciler Narodnik (Halkın Dostları) hareketini başlattılar. – Ressam İlya Repin, "Volga'da Sal Çekicileri"ni tamamladı.
1875	Aile içinde okunması için Taganrog hayatından enstantaneleri konu edindiği mizah dergisi *Zaika*'yı (Kekeme) yazmaya başladı.	– Modest Musorgski'nin "Boris Godunov" operası ilk kez St. Petersburg'da sahnelendi. – Tolstoy, *Anna Karenina*.
1876	Babası Pavel iflas etti. Aile Moskova'ya yerleşti; Çehov Taganrog'da okula devam etti. Özel ders vermeye başladı.	– Devrim yanlısı "Toprak ve Hürriyet Partisi" kuruldu. Popülistler yargılandı. Mihail Bakunin'in ölümü.
1877	İlk kez Moskova'ya seyahat etti; ailenin maddi durumu halen çok kötüydü.	– Osmanlı-Rus Savaşı patlak verdi.
1878	"Babasız" ve "Platonov" adında iki uzun oyun yazdı; ikisi de hayatı boyunca yayımlanmamış ve sahnelenmemiştir.	– '93 Harbi'nin ardından Osmanlı ve Rusya arasında Ayastefanos Antlaşması imzalandı. Vera Zasuliç tutuklandı ve mahkemeye çıkarıldı. – Rus şair-yazar Nikolay Nekrasov'un ölümü; Tolstoy, *Anna Karenina*.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1879	*Strekoza* (Yusufçuk) adlı haftalık mizah dergisine öyküler yazmaya başladı. Moskova'ya taşındı ve aile reisliğini üstlendi. Ağustos ayında Moskova Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde okumaya başladı.	– St. Petersburg'da işçiler ilk büyük grevi düzenledi. Tolstoy, *İtiraflarım*'ı yazdı. – Henrik Ibsen, "Bir Bebek Evi".
1880	*Strekoza*'da ilk öyküsü yayımlandı: "Toprak Ağası Stepan Vladimiroviç N.'den Eğitimli Komşusu Dr. Frederik'e Mektup". "Antoşa Çehonte", "Kardeşimin Kardeşi" ve "Dalaksız Adam" gibi takma isimler kullanıyordu. Yakın dost olacağı manzara ressamı İsaak Levitan'la tanıştı.	– II. Aleksandr'a karşı gerçekleştirilen ikinci bir suikast teşebbüsü yine başarısız oldu. Radikaller çarlık sarayındaki yemek odasını havaya uçurdu: On bir kişi öldü, elli altı kişi yaralandı. Polis, Narodnaya Volya (Halkın İradesi) örgütünün pek çok üyesini tutukladı. – Dostoyevski, *Karamazov Kardeşler*. – II. Aleksandr, Narodnaya Volya mensubu Grinevistski adlı bir öğrencinin bombalı saldırısı sonucu öldü. Oğlu ve halefi III. Aleksandr, bu suikasti fırsat bilerek liberal görüşü savunan yazar ve yayınevlerini ağır baskıya aldı. – Dostoyevski'nin ölümü.
1882	Bir yandan tıp eğitimini sürdürürken, ailenin geçimini sağlamak için yazarlık yaptı.	– III. Aleksandr, Yahudileri hedef alan pogromlar başlattı. Yahudiler, Moskova'dan sınır dışı edildi. – Henrik Ibsen, "Bir Halk Düşmanı".
1883	*Oskolki* (Kıymıklar) dergisine öyküler ve bir dedikodu köşesi yazmaya başladı.	– Emeğin Kurtuluşu adlı ilk Rus Marksist devrimci örgüt, Georgi Plehanov tarafından kuruldu. – Turgenyev'in ölümü.
1884	Seçme eskizlerinden oluşan ilk derlemesi *Melpomene'nin Masalları* yayımlandı. Yayımlanan öykülerinin sayısı 200'ün üzerindeydi. Okuldan mezun oldu; erken tüberküloz belirtileri göstermeye başladı.	– 14'lerin Mahkemesi: Narodnaya Volya'nın on dört üyesi yargılandı; iki kişi idam edildi. – Henrik Ibsen, "Yaban Ördeği".

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1885	Ertesi yıla kadar çoğu *Petersburgskaya Gazeta*'ya olmak üzere (Petersburg Gazetesi) 100'den fazla öykü yazdı. Kendi imzasının olduğu ilk öyküsü "Panihida" *Novoye Vremya*'da (Yeni Çağ) yayımlandı. Yazarlığı ciddiye almasını sağlayan, meşhur romancı Grigoroviç'in yazdığı bir mektuptur. İlk öykü derlemesi *Karmakarışık Öyküler* yayımlandı.	– Émile Zola, *Germinal*.
1887	İkinci öykü derlemesi *Alacakaranlık* yayımlandı. İlk kısa oyunu "Kuğunun Şarkısı" ilk kez yayımlandı. "İvanov"un taslağı olacak metni, Moskova Korsh Sahnesi'nin isteğiyle yazdı. 19 Kasım'daki ilk gösteri izleyicilerden beklediği beğeniyi görmedi.	– Lev Tolstoy, *İvan İlyiç'in Ölümü*.
1888	"Bozkır" öyküsü *Severniy Vestnik*'te (Kuzey Postası) yayımlandı. "Kuğunun Şarkısı" ve "Ayı" sahnelendi. Tek perdelik komedi "Bir Evlenme Teklifi"ni yazdı. "Alacakaranlık", Puşkin Ödülü'nü kazandı. Stanislavski ile tanıştı.	– August Strindberg, "Baba".
1889	31 Ocak'ta "İvanov"un gözden geçirilmiş metni St. Petersburg Aleksandrinski Tiyatrosu'nda sahnelendi ve coşkuyla karşılandı. "Prenses" ve "Tatsız Bir Olay" gibi öykülerini yazdı. "Orman Cini"nin ilk taslağı Aleksandrinski tarafından reddedildi. Ağabeyi Nikolay tüberkülozdan öldü.	– İkinci (Sosyalist) Enternasyonal, Paris'te kuruldu. Maksim Gorki, *Foma*.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1890	"Gusev" yayımlandı. 21 Mayıs'ta Moskova'dan tren, at arabası ve tekne ile Sibirya'ya yolculuk ederek Sahalin Adası'na gitti; burada nüfus sayımı yaptı. Hong Kong, Singapur ve Seylan üzerinden Aralık ayında Moskova'ya döndü.	– Henrik Ibsen, "Hedda Gabler".
1891	"Düello" ve "Köylü Kadınlar", *Novoye Vremya*'da yayımlandı. Tek perdelik oyunu "Jübile"yi yazdı. A.S. Suvorin ile birlikte Fransa ve İtalya'yı ziyaret etti. Orta ve Güneydoğu Rusya'da açlıkla mücadele için yapılan sağlık çalışmalarına katıldı.	– Trans Sibirya Demiryolu'nun inşaatına başlandı. Rusya'nın iç topraklarında gerçekleşemeyen hasat yüzünden kıtlık ortaya çıktı; kışın sonunda bir milyon kişi hayatını kaybetmişti. – Mihail Bulgakov dünyaya geldi.
1892	"Altıncı Koğuş" dahil yirmi bir öykü yazdı. Moskova'ya 80 kilometre uzaklıkta Melihovo arsasını aldı ve Mart ayında ailesiyle birlikte buraya yerleşti. Bir yandan yazarlığı sürdürürken, açtığı klinikte köy ahalisine hizmet ediyordu.	– Rus yönetimindeki Polonya'da ayaklanan işçilere saldıran emniyet güçleri, kırk altı kişinin ölümüne sebep oldu. – Çaykovski'nin "Fındıkkıran Balesi" ilk kez sahnelendi.
1893	Edebiyat dışı eseri *Sahalin Adası*'nı tamamladı ve *Russkaya Mysil*'de (Rus Düşüncesi) tefrika etti.	
1894	"Kara Keşiş"i yazdı. *Öyküler ve Masallar* adında yeni bir derlemesi yayımlandı. Tekrar Batı Avrupa'ya seyahat etti.	– Rusya'da II. Nikolay tahta çıktı. Fransa'da "Dreyfus Olayı".
1895	"Üç Yıl" kitap halinde yayımlandı. "Ariadna", "Anna Nişanı" ve "Bir Cinayetin Öyküsü"nü yazdı. "Martı"yı yazmaya başladı. Lev Nikolayeviç Tolstoy ile tanıştı.	– Joseph Breuer ve Sigmund Freud'un *Histeri Üzerine Çalışmalar* isimli kitabıyla psikanaliz devri başladı. – Thomas Hardy, *Adsız Sansız Bir Jude*.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1896	"Martı", 17 Ekim'de Aleksandrinski Tiyatrosu'nda ilk kez sahnelendi. Seyirciler oyunu olumsuz tepkiyle karşıladılar.	– Henrik Ibsen, "John Gabriel Borkman".
1897	"Köylüler" ve "Peçenek" yayımlandı. "Vanya Dayı" yayımlandı ama 1899'a kadar sahnelenmedi. Nüfus sayımına katıldı. Mart ayında geçirdiği iç kanama sonrası tüberküloz olduğu anlaşıldı. Ağustos ayını istirahat etmek için Avrupa'da geçirdi; kış aylarında Güney Fransa'da kaldı.	– Macaristan'da Theodor Herzl, Dreyfus Olayı'yla bağlantılı anti-Semitizmden rahatsız olarak Basel'de I. Siyonist Kongre'yi topladı. – H.G. Wells, *Görünmez Adam*.
1898	"İonıç", "Kılıflı Adam", "Aşk Üstüne" ve "Bektaşi Üzümü" gibi öykülerini yazdı. Dreyfus Davası'nda Zola'yı desteklediği için Suvorin'le arası açıldı. Daha sonra evleneceği aktris Olga Knipper ile tanıştı; Kırım'a döndü. Yalta'da Gorki ile buluştu, oradan bir arsa aldı. Babası Pavel Yegoroviç öldü.	– Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi, Minsk'te ilk toplantısını yaptı.
1899	"Küçük Köpekli Kadın" ve "Yeni Yazlık" yayımlandı. "Üç Kız Kardeş"i yazmaya başladı. Bir yayıncıyla toplu eserlerinin yayınlanması için sözleşme imzaladı. "Vanya Dayı" Moskova Sanat Tiyatrosu'nda ilk kez sahnelendi. Sağlık sorunları nedeniyle Çehov katılamadı. Haziran ayında Melihovo'yu sattı, annesi ve kız kardeşi Maşa ile Yalta'ya taşındı.	– Henrik Ibsen, "Biz Ölüler Uyanınca".

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1900	"Çukurda"yı yazdı. Toplu eserlerinin ilk iki cildi yayımlandı. Moskova Sanat Tiyatrosu'nun Sivastopol ve Yalta turnesinde "Vanya Dayı"yı ilk defa seyretti. Olga Knipper ile yakınlaşmaya başladı.	– Rusya, Mançurya'yı işgal etti. – Sigmund Freud, *Düşlerin Yorumu*; Maksim Gorki, *Üçler*.
1901	Olga Knipper'in Maşa rolünde oynadığı "Üç Kız Kardeş" Moskova Sanat Tiyatrosu tarafından sahnelendi. Toplu eserlerinden sekiz cilt daha yayımlandı. Olga Knipper ile 25 Mayıs'ta Moskova'da küçük bir merasimle evlendi.	– Sosyalist Devrimci Parti kuruldu. – Thomas Mann, *Buddenbrooklar*; Maksim Gorki, *Küçük Burjuvalar*.
1902	"Vişne Bahçesi"ni yazmaya başladı. Sağlığı kış aylarında kötüleşmeye başladı.	– Zola öldü. Maksim Gorki, *Alçaktaki Derinlikler*.
1903	"Nişanlı Kız"ı yazdı ve toplu eserlerinin son cildi üzerinde çalışmaya başladı. "Vişne Bahçesi"ni 12 Ekim'de tamamladı. Aralık başında Moskova'ya gelerek provalarını izledi. Stanislavski ile ciddi bir oyun mu, yoksa güldürü mü olduğu konusunda anlaşmazlık yaşadılar.	– Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin Londra'da yapılan ikinci kongresinde parti "Bolşevikler"e (Vladimir İlyiç Lenin liderliğinde) ve "Menşevikler"e ayrıldı. Yahudilere karşı üç gün süren Kişinev pogromu.
1904	"Vişne Bahçesi" 17 Ocak'ta ilk defa sahnelendi ve coşkuyla karşılandı; Çehov yalnız üçüncü perdeye katıldı. İyileşmek için gittiği Badenweiler'de hayata gözlerini yumdu. Naaşı istiridyelerin muhafaza edildiği bir vagonda Moskova'ya getirildi. Bu yüzden cenaze kalabalığı yanlışlıkla aynı tarihlerde ölen General Kepper'in cenaze kortejinin peşine takıldı. Çehov, babasının da gömülü olduğu Novodeviçi Mezarlığı'na defnedildi.	– Rus-Japon Savaşı. İngiltere ve Fransa arasında Dostluk Antlaşması. – James, *Altın Kâse*.

ÖNSÖZ

ÇEHOV'UN GERİDE BIRAKTIĞI: BUZDAĞLARI VE AYDINLANMALAR

RUFUS W. MATHEWSON, JR.

İnsan bir eylem için mümkün en az gayreti sarf ettiğinde,
buna zarafet deriz.
– Çehov'un Gorki'ye bir mektubundan

I

Çehov'un dünyaya bıraktığı armağan farklı şekillerde karşılandı. Her okur kendi Çehov'unu yaratabilir; eleştirmenler ve Çehov uzmanlarının bize kalan mirasın nesnel bir halini ortaya çıkarması gecikmiş sayılırken, yazarlar Çehov'un esasını mucizevî bir başarıyla hissetmişlerdi. Katherine Mansfield'dan Sherwood Anderson'a, John O'Hara'dan Isaac Babel'e, Flannery O'Connor'dan Yuri Kazakov'a ve Grace Paley'ye pek çok yazarda izine rastlamak mümkündür. 1900'den beri kısa hikâyede egemen konuda –sıradan bir hayatta meydana gelen nükleer patlama şiddetinde bir olayın günlük dilde, dolaysız ve istisnai ayrıntılar üzerinden anlatılması– Çehov yeni ve belirli bir yazma biçiminin başlıca amiri ya da kural koyucusuymuş gibi gelir. Bunu ilk yapan insan olarak kendinden sonra gelen yazarların yazdıklarını mümkün kılmış, bunu doğrudan etkileyerek değil, başkalarının yaratıcı enerjisini çeşitli izi sürülemez şekillerde salıvermesine olanak tanıyan olumlu bir emsal oluşturarak başarmıştır.

Çehov'un öykücülüğünü, modern zamanlarda Kafka ile başlayan bir başka ekolden ayırmak isterim. Bu öykülerde büyülü bir başkalaşım –insanın böceğe dönüşmesi, örneğin– yaşadığımızı düşündüğümüz dünyayı andıran bir düşün yerine geçer; yerine sağlıksız akli du-

rumlardan ya da hipotezlerden türetilmiş –Borges'in edebiyatının çoğunda gizli olan "Ya şöyle olsaydı?" sorusunu araştıran– bir dünya koyar. Fantastiğin çomağı gerçeğin tekerine girer, doğa kanunlarını, lineer zamanı ya da nedenselliği kilit bir noktada askıya alır. Bu yazım biçimi, onyıllardır Çehov usulüyle birlikte var olmaktaydı; eğer, başkalarının da dile getirdiği gibi, zayıf düşmüş, basmakalıp bir New York'lu yazar öyküsü bu eski biçimin son evresini temsil ediyorsa, Kafka üslubunun modern beğenide yükselmekte olduğu söylenebilir. Öyleyse, [Thomas] Pynchon'ın albino timsahlarının Hemingway'in boğalarının ve bufalolarının, her büyüklükten ve biçimden balıklarının daimi bir soydaşı olduğu söylenebilir. Çehov dönemi geçmişe karışıyor olsa da, olmasa da, pek çok insan için modern edebiyatın belirgin bir parçası olarak görülmektedir. Çoğu zamansa bu konu, ilk yazarın katkısının sözü tam ve kesin bir şekilde edilmeden tartışılır. Bu durumu düzeltmek adına Çehov'u iki yazarın –*Forty-Nine Stories* dönemindeki Hemingway ve *Dublinliler*'deki Joyce– karşısına koymak istiyorum; Çehov döneminin merkezinde bulunan bu iki yazar o ve sonraki yazarlar arasında bir bağlantılar ağı kurmuşlardı ki o yazarlardan bazılarını belki bu koleksiyonda bulmak mümkündür.[1] Göstermek istediğim şey yalnızca yakınlık; etkilenimlerin kâğıda döküldüğü bir karşılaştırmalı edebiyat çalışması için yeterli miktarda kanıt henüz elimizde yok. Bu iletim sürecinin çoğunlukla bilmediğimiz tarihlerde ve yerlerde, bir dizi içgüdüsel kavrayış sonucu olduğuna dair ancak bir tahmin yürütebiliriz. Yine de sonraki yazarların edebiyatında bulunan ve eleştirmenlerin diline pelesenk olmuş bazı niteliklerin –bunlardan ikisi "buzdağı" ve "epifani" olabilir–[2] Çehov'un eserlerinde açıkça görülebilmesi önemlidir.

Sovyetler Birliği'nde ve diğer ülkelerde bir grup uzman Çehov'un öykülerini teker teker ele alma yoluyla yazarın eleştirel itibarını kurtarıyor olsalar da, bu süreç olağanüstü bir dirimle devam eden köklü yanlış okumalarla yavaşlamıyor değil. Çehov'un bilinçdışında Bolşevik olduğu ve farkında olmadan 1905 Devrimi'ni tahmin ettiğine dair

1 *Chekhov and Our Age: Responses to Chekhov by American Writers and Scholars*, Cornell University Center for International Studies (1984) isimli koleksiyondan bahsediyor – ç.n.

2 Hemingway'in "buzdağı teorisi" ve Joyce öykücülüğündeki "epifani" kavramından bahsediyor – ç.n.

yaygın siyasi yanlış okuma Sovyetler Birliği'nden beklenebilir olsa da, başka kaynaklar da yok değil. Old Vic'te[3] duyguyla sahnelenen *Üç Kız Kardeş* şu sahneyle sona ermişti: Kız kardeşler perde önüne çıkıp bir ağızdan şikâyetlerini dile getirirlerken, birliğin yola çıkışı için sahne dışında çalmakta olan askerî bando "Enternasyonel"i çalmaya başlar ve Kremlin'in sahne boyutundaki bir resmi, sahnenin arka duvarındaki saydam bir perdeye yansıtılır. Oyuncular yazıldıkları haliyle repliklerini söyleseler de, eylemleri bu repliklerle çelişir: Kız kardeşler teker teker döner ve başları dik, uzaklaşırlar; muhtemelen yürüdükleri, Bolşevik şafaktır. Bu siyasi felaket Çehov'un, siyasi olsun ya da olmasın, envai çeşit soyutlamaya sıkıştırılabildiğini gösterebilir.

Yanlış okumaların bir kısmı "Alacakaranlık Rusyası'ndan Sesler" başlığında gruplandırılabilir ki ne olduğunu açıklamaya gerek yoktur. Bu yanlış okumayı yapanlar Çehov öyküsünün biçimsel derinliğini göremezler; nasıl okuyacaklarını bilmediklerinden, manevi gücüne de yanıt veremezler. Onlara göre Çehov başı sonu olmayan, bir olay örgüsünün olmadığı öyküler yazar; bu öyküler bir "ruh hali"ni ifade eder, sonrasında kararır ya da içlerinden birinin dediği gibi "düşer" ve bir omuz silkmeye, iç çekişe ya da esnemeye dönüşür. Çehov mülayim ve dikkatli, dünyaya omuz silken bir doktor olarak görülür; Gorki'nin ifadesiyle vatandaşlarına "Yanlış yaşıyorsunuz, dostlarım. Böyle yaşamak ayıptır," diye seslenir.

Çehov'u dikkatli bir şekilde okumuş ve onu bir usta olarak kabul eden ciddi yazarlar hem aşırı programlı hem de aşırı duygusal yanlış okumalardan uzak durmuşlardır. Çehov'un edebiyattaki en ince ve en sağlam duyarlılıklardan birine sahip olduğunu kendilerince anlamışlardır; merkezindeki, olay verilmemiş bir karar ya da yerine getirilmemiş bir eylem olduğu zamanlarda bile öykü deki karşıt güçlerin enfes bir sonenin dizeleri gibi birbirine örülü olduğunu, sonuca Aristotelyen bir coşkuyla ulaşıldığını bilirler. Öykülerde aynı zamanda hem zihinsel hem bedensel şiddet olduğunu da bilirler (öykülerden birinde küçük bir çocuk kaynar suyla öldürülür); merhamet duygusu olsa da azdır; hak edilmesi, yerinde kullanılması gerekir.

En detaylı yanlış okumalar, öykülerin göz ardı ettikleri niteliklerine ışık tuttukları için aynı zamanda en öğretici olanlardır. Çehov'un

3 Lambeth, Londra'da tarihî bir tiyatro – ç.n.

en güzel hikâyelerinden olsa da, önemli bir tarafıyla diğer hikâyelerinden ayrılan "Düşmanlar"da (1887) da durum böyle olmuştur. Yanlış okumalar, okurun ya da eleştirmenin bu ekole ait başlıca herhangi bir yazarda yaşayacağı güçlüğe işaret eder; bu, Stanislavski grubunun "alt-metin" olarak adlandırdığı, rastgele ya da gündelik görünen yüzeyin altında gizli olan psikolojik ipuçları ya da ahlâki işaretleri okuma güçlüğüdür. Ancak "Düşmanlar" ve yanlış okuyanlar örneğinde, normalde örtülü olan şey –öyküdeki ahlâki eylem– yüzeye çıkar ve söze dökülür. Buna rağmen anlamı kaçıranlar olur.

Bu tüyler ürpertici hikâyeyi yeniden anlatmak asla ilk anlatımdaki tılsımı ya da Çehov'un deneyime dair bize gösterdiği şeyi tam olarak aktaramaz. Yine de denemek gerekiyor. Bir doktorun tek oğlunun kuşpalazından ölmesinden dakikalar sonra kapısını bir yabancı çalar. Üzüntüden sersemlemiş doktor, içeri aldığı yabancıyı unutur, evde ağır ağır dolaşmaya başlar. Bir odadan bir odaya geçerken eşikte ayağını gereğinden fazla kaldırması, bize hissettiği duyguların şiddetine, zihninin ne kadar boş olduğuna dair her şeyi söylemektedir. Evdeki hareketsizlik, yaşanan olayın henüz sona erdiğini bize ifade eder; parlayan ışıktan, doktorun mobilya ve yerlere saçılmış eşyasından bu anlaşılır. Karısı hareketsiz halde yatakta yatmaktadır; ölmüş oğlanın gözleri kafatasına doğru çekilmeye başlamıştır. Yabancı, yanına dönen doktoru, kalp krizi geçiren karısına bakması için uzun bir yol gitmeye ikna etmeye çalışır. Doktor başta itiraz etse de, sonunda uyuşmuş halde, kabul eder.

Öykünün konusu yastır ve bu öyküde başlangıç anı yakalanmıştır. Bunu bilmemizin sebebi Çehov'un beklenmedik bir şekilde öykünün akışına uzun bir paragrafla girmesi ve bu duygunun yalnızca müziğin diliyle anlatılabilen gizemli güzelliğinden bahsetmesidir. Bize yas hakkında bir şey daha gösterir ve söyler: İnsanı tamamen etkisine alan bir duygudur yas; onun pençesinde olan insan suça dahi sürüklenebilir. Hikâyesini anlatırken Çehov, yabancıyı doktordan daha az sevimli göstermeye uğraşır. Adam zengin, şımarık, yapmacıktır. Evi şık, zengin bir şekilde döşenmiştir; yeni bir çello, sinir bozucu bir şekilde köşeye yaslanmıştır. Yabancıyı küçük düşüren bu ayrıntılar yetmiyormuş gibi, karısının kalp krizi geçiriyormuş gibi yaptığını ve sonra kocasının en iyi arkadaşıyla kaçtığını öğreniriz. Adamın yası, gerçek olsa da, ab-

sürde kaçar. Sonunda kendi ayrı üzüntülerine gömülmüş iki adam öfkeyle birbirine döner ve ağızlarına gelen en feci hakaretleri birbirlerine savururlar. Ancak hikâye, manevi bir karşılaşmanın ironik bir sunumuyla sona ermeyecektir. Doktorun hatalı olduğunu, "düşman"ını asla affetmeyeceği ve karşısındaki adamın üzüntüsünü kabul etmediği için de hep hatalı kalacağını anlarız. Yas, adaletsizliği beraberinde getirmiştir. Bunu nereden mi anlarız? Çehov hikâyesine bir kez daha girer ve bize bunu söyler.

> Zaman geçecek, Kirillov üzüntüsünü unutacaktır. Ama bu haksız, insanlık onuruna yakışmayan kanı sarsılmayacak, doktorun belleğinden gömüte kadar çıkmayacaktır.

Anlatılmayan kısmı açıkça anlatıldığında bile öyküye dair yanlış okumalar ortaya çıkabilir. Stalinist dönemden bir Sovyet eleştirmen olan V. Ermilov hikâyeye dair Marksist yorumunu ifade ederken doktorun tarihin ilerici güçlerini temsil ettiğini dile getirmiş ve Çehov'u bunu fark etmediği için eleştirmiştir. Çehov'un İngilizce yaşam öyküsünü yazan Ronald Hingley de bu sahte ipuçları yüzünden yolunu şaşırır ve yalnız doktorun daha sevimli bir karakter olduğu sonucuna varır; hikâyede savrulan tüm sinyallere rağmen programlı ve öznel unsurlar karşıt noktalardan yola çıkarak aynı yanlış sonuca ulaşırlar. Bir Çehov öyküsü kendi kendisini anlattığında –yani, "söylenmeyenin gücü"ne güvendiğinde– eleştirmenlerin hataları da çoğalır.

Çehov örtülü anlatımı bir keresinde şöyle tarif etmiştir: "İnsanlar akşam yemeğine oturmuşlardır –sadece yemek yemektedirler– ve o sırada mutlulukları şekillenmekte, hayatları yerle bir olmaktadır." Yüzey ile derinlik arasındaki bu oyun Hemingway'in büyük kısmı suyun altında olan "buzdağı" hikâyesini ve Joyce'ta karakterin iç dünyasının özünü bize gösteren "rastgele" bir olayın yaşattığı gizemli "epifani"leri hatırlatır. Bu şekilde bu üç yazarın ve genel olarak bu üslubun ortak bir ilkesine gelmiş oluruz. John Cheever, bu unsurun Çehov'daki varlığını yakın zamanda verdiği bir röportajda şöyle anlatır:

> Çehov'u çok severim. *Gerçekten* bir yenilikçiydi; anlamayanlara sonu yokmuş gibi gelen, aslında yepyeni bir yapı sunan öyküler yazmıştır.

Çehov'un mesajını bir nesilden diğerine aktaran yazarlık anlayışı da budur. Bu bilgiye sahip olan Cheever da Çehov'un öğrencisi sayılabilir; bu nedenle de eleştirmenlerin yanlış okumalarına karşı her zaman hazırlıklı olabileceği de söylenebilir.

Carlos Baker, Hemingway'in Çehov öykülerini Sylvia Beach'in Paris'teki kitapçısında aldığı dersler sırasında diğer Ruslarla birlikte okuduğunu söylese de, bu deneyime dair elimizde herhangi bir bilgi bulunmadığından, okuduğunda ona ne olduğunu bilmemiz de mümkün değildir. Elimizde yalnız eskizler ve belli yakınlıkların bilgisi mevcuttur.

Joyce'ta bu sorun çok daha güçtür. Joyce bu benzerliği düpedüz yalanlar ki bu yalanlama, bana kalırsa, pek saflıktan değildir. Pek çok eleştirmen bu yakınlığı belirtmiştir. Gilbert Phelps şöyle yazmıştır: "James Joyce'un *Dublinliler*'indeki öykülerin çoğu, özellikle de 'Ölüler', Çehov'un üslubunu, duygusunu ve biçimini yakalamayı, onu birebir taklit eden İngilizce eserlerden daha iyi başarmıştır." Bu etkilenme ihtimalini düşünen Magalaner ve Kain de Joyce'un okumuş olabileceği Çehov öykülerinin bir listesini çıkarmışlardır. Ellmann da bu benzerliklerden söz eder –"Joyce'un öykülerine en çok benzeyen Çehov'unkilerdir"– ama Joyce'un, *Dublinliler*'i yazmadan önce Çehov'u okumadığı beyanına yer veren de kendisidir. Şimdilik biz de üstelemeyelim. Dickens ile Gogol arasındaki gibi elle tutulur ve anlaşılmaz, gizemli bir yakınlıkla karşı karşıya olmalıyız. Madem konumuz yakınlık, o halde en az yakınlıktan en çoğa doğru ilerleyelim ve Hemingway ile başlayalım.

"Düşmanlar"ı örtüsü kaldırılmış tipik bir Çehov öyküsü olarak düşünürsek, türün kendisinde, örtülü hikâye dışında diğer özellikler de bulabiliriz. Örneğin, rutinleştirilmiş duygulara ve bunu ifade etmek için kullanılan dile karşı kasıtlı bir sertlik mevcuttur: Hemingway'in şeyleri olduğu gibi görmemize engel olan edebi "şişirme"lere olan nefreti ya da Joyce'un "paralize" haldeki Dublin'indekilerin kabullenmişliğini acımasızca ele alışını hatırlarız.

Bu ikonoklazm şüphesiz üç yazarın da başta kendilerini anlamamış, düşmanca eleştiriler almasının sebebidir; Çehov'un "Düşmanlar"da söylemek istediğini harfi harfine dile getirmesinin de, yas duygusuna dair sıradışı görüşlerine geleceğini tahmin ettiği yanlış okumaları engelleme niyeti olduğunu düşünebiliriz.

Duygusallıktan arındırma çabasının da kendine ait riskleri vardır; bunlardan en belirgini, Hemingway'de sertliğin acımasızlığa, yani duygusallığın öbür yüzüne dönüştüğü durumlardır. Savaşan erkeklerinde, diğer erkekler veya boğalarla güreşenlerde, beceriksiz avcılarında aynısını uygular; duyarsızlık gösterisi, ucuz bir maçoluğu doğrularmış gibi olur. Yıllar içinde Çehov'un da acımasızlıkla suçlandığı olmuşsa da duygusal olduğu pek söylenmemiştir; her türlü iki tarafa sürüklenmesi de Hemingway'den çok daha azdır denebilir. İki yazar da çocukluk hakkındaki öykülerinde bu iki yamaç arasındaki ince çizgiyi yürümeyi başarır.

İnsan hayatının biyolojik evreleri, Çehov öykücülüğünün başlıca özelliklerinden bir tanesidir; özellikle de bir evreden diğer evreye geçişin acılarına odaklanır. 19. yüzyılın başlarında kısa yapıtlar –kıssa, *conte*, *povest* gibi– romana benzerlerdi; ölçekleri küçük olsa da acelesiz bir anlatıma sahip, uzun bir süreci anlatan, önsöz ve sonsözle birleştirilmiş olurlardı. Bir ömür pek çok küçük değişimin sıralanmasıyla ölçülebilir; Tolstoy'un yazınında olduğu gibi. Çehov'un bu biçimi sıkıştırması, bir karakterin hayatına dair dönemeçlerin tümüne ışık tutulacaksa, tek ve derin bir sahneye odaklanmayı gerektiriyordu. Bu kritik olayları insanın bir dönemden diğerine geçtiği, biyolojik ve kültürel olarak eriştiği ya da çürüdüğü geçiş anlarında bulmak daha mümkündü. Çocukların yetişkinler dünyasıyla temasları, erişkinlik sınırlarını geçmeleri ya da geçememeleri, kısa üslubun odaklandığı doğal konulardan biri olmuş; Dickens'ın çocuk acılarını ele aldığı eserlerinde fark ettiği gibi, sahte duygulara da zemin hazırlamıştı. Çehov'un 1884-1888 arasında yazdığı iki düzine kadar öyküde çocuklar, girmeye hazırlandıkları dünya ile şiddetli bir çatışma halindedirler. Yalanlara, zorla içirilen votkalara, zorbalığa, alaya, şehvete ve açlığa maruz bırakılırlar. Sadakatsizliği, zoraki evlendirilmeyi, envai çeşit şiddeti, ölümü ve intiharı görürler. Bu öykülerin neredeyse tamamında doruk noktası, diğer bir deyişle sarsıntının ya da acının en üst seviyede olduğu yer, karakterin aklını kaybetmeye başladığı, her zaman "tepeden tırnağa bir ürperdi" lafıyla anlatılan andır. Sonunda, çocuk biraz olsun rahatlık bulduğunda, geride bir yara kaldığından şüphe duymayız.

Çocuğun yaşı her zaman tam olarak verilir. En küçükleri (Grişa) iki yıl sekiz aylıktır (votkayla beslenir, şokla hezeyan geçirir, ne olduğu-

nu anlamayan annesi ona hintyağı yutturur). En büyükleriyse ergenliğinin sonlarındaki Volodya'dır. Lisede notları başarısızdır, sınıf atlama hayalleri kuran annesi tarafından küçük düşürülmektedir; sonunda evli bir kadın tarafından baştan çıkarılır ve bu kadın, sevişmekte kötü olduğu için onunla dalga geçer, ona "çirkin ördek yavrusu" adını verir. Annesiyle yaşadıkları kibar pansiyonda beynine mermiyi sıkar. Bu öykülerde arada yardıma koşan biri olur: Yükselen güneş dehşetle dolu bir geceyi sonlandırır, bir baba figürü (çoğu zaman babanın kendisi olmasa da) rahatlık sağlar ya da, çok nadir de olsa, kültürün rahatlatıcı bir rol üstlendiği olur; iskambil oyununun büyüleyici ritmindeki gibi ("Arabalıkta"). Ancak kültür daha çok mağdur eden taraftır. Yetişkinlerin pervasızca yaşama biçimi olarak bize anlatılan kültüre çocuk acılı, yıkıcı bir şekilde kabul edilir. Bir dizi yaralayıcı, ezici deneyimden geçen çocuk sonunda (acımasız bir farkındalık anından sonra) duyarsızlaşmış ve kültürü özümsemiş bir şekilde büyüklerinin dünyasına adım atar.

İnsan durumuna dair bu son derece karamsar bakışı, Çehov'un defterlerinden bir aforizma çok iyi özetlemiştir: "Böcekler âleminde kelebek tırtıldan çıkar; insanlardaysa tam tersidir: tırtıl kelebekten çıkar." Bu başkalaşım manevidir: Büyümek, bu anlamıyla küçülmektir. Çocukluktan itibaren bir düşüşten bahsedilebilir. Olgunluğa erişen entelijansiya mensuplarının da benzer bir başkalaşımdan geçtiğini bir mektubunda dile getirmiştir:

> Halen üniversitede talebelerken namuslu, iyi kalpli insanlardır onlar: ümidimizdirler, Rusya'nın istikbalidirler... yetişkin olduklarındaysa ümidimiz ve Rusya'nın istikbali duman olur ve geriye doktorlar, daça[4] sahipleri, doyurması mümkün olmayan memurlar ve rüşvet yiyen mühendisler kalır.

Meslek kutularına, toplumsal kategorilere ve manevi kılıflara sokulurlar.

İnsanın ilk evresi olan çocukluk sırasında insan denen hayvan duyarlıdır, manen canlıdır. Büyüdükçe bu nitelikler körelir, etkisizleşir

4 Genellikle Rusya, Ukrayna, diğer eski Sovyet ve eski Doğu Bloku kentlerinin yakınlarında konumlanan müstakil veya site içindeki ev, kır evi, tatil evi, yazlık, villa – yay.haz.n.

ya da tamamen ölür. Bundan emin olabiliriz, çünkü tüm hikâyelerde dünyayı genç bir insanın deneyimlediği gibi deneyimler, onun duyumsamalarını, izlenimlerini ve hislerini duyarız.

1888'deki "Bozkır"dan itibaren Çehov çocuğu asla öykülerinin asıl duyarlılığı olarak kullanmamıştır. İnsanın hayatının sonraki evrelerine odaklanmış, en çok orta yaşta yoldan çıkan hayatları konu etmiştir; bazen de yaklaşan ölüm karşısında değerlendirilen hayatı yazmıştır.

Yüzü örtülü, ketum Çehov'un eserlerinde hiç olmayan şey, çocukluktan ergenliğe, ergenlikten yetişkinliğe geçişin yaralayıcılığını anlatan on Nick Adams öyküsünün otobiyografik temelidir. Bu geçişlerin her biri geride yara bere bırakmaz belki. Nick cinsel birlikteliğin zevklerini öğrenir; Volodya'ysa tam tersini öğrenerek bu yeni bilgi yüzünden ölür. Yine de insanın biyolojik-kültürel evrelerini ve büyümenin travmalarını temel alırlar; çocukluktan yetişkinliğe bir dizi hayata atılma deneyimi sunarlar. Nick her erkek gibi savaşa gider ve sonra gördüğü dehşetin anısıyla yaşamayı öğrenir. Bazı öykülerde "o olay" adını verdiği şeyin etkisinde zihni bocalarken onu neredeyse "tepeden tırnağa titrer halde" görürüz; belki de en çok "Koca Nehir" hikâyesinde doğanın güzelliğinin altında yatan tanımsız dehşet, Çehov'un "Bozkır"ındaki dokuz yaşındaki çocuğun düşüncelerini bize anımsatır.

"Babalar ve Oğullar"da Nick genç oğlunun yanında avı ve seksi öğrendiği dönemleri, babasından o sırada uzaklaşmasını hatırlar. (O andan itibaren babasının fanilasının kokusuna dayanamamaya başlar.) Nick bilir ki aynı sahne yaşanacak, nesiller aynı ayrışma deneyimiyle birbirine bağlanacaklardır; oğlu da benzer bir şeyden geçmelidir. Çehov, bazı istisnalar hariç, eserlerinde ebeveynin kendisinden sonra gelen nesil için hissettiği sorumlulukla yüzleşmesini konu etmez.

Nick'in çocukluğunun anlatıldığı hikâyelerde Çehov'la benzerlikleri daha fazladır. Bir çocuğun bilinci üzerinden, öykücülük araçlarına fazla ihtiyaç duymadan bize anlatılırlar. Birkaç hikâyeyi temsil edebilecek "Kızılderili Kampı"nda Nick, gölü babasıyla geçer; doktor babası Kızılderili bir kadına tüm gece sürecek, sancılı bir sezaryen ameliyat yapacaktır. Doğum sona erdiğinde babası Nick'i neşterle kestiği yeri dikmesini seyretmesi için çağırır. "Ancak," der Hemingway, "Nick seyretmedi. Merakı çoktan onu terk etmişti." O ürperme oradadır ama Çehov'unkinden daha belirsizdir. Doğumun dehşetinin üzerine, Kızılde-

rili babanın intiharı eklenir; kendi boğazını kesmiştir. (İki kesik elbette birbirine yorumda bulunur: Biri hayatla, diğeri ölümle sona erer.) Arkasından huzur gelir. Babasının yaydığı koruyucu duygu üzerinden Nick, çocuk olmanın geçici rahatlığını hisseder: "Seher vakti, babasının kürek çektiği sandalda otururken" –der son cümle– "asla ölmeyeceğinden gayet emindi". Ancak yaraların orada olduğunu biliriz; nasıl açıldıklarını görmüşüzdür çünkü.

Çehov'un "Arabalıkta"sındaki çocuksa, büyükbabası ve kapıcıyla iskambil oynadığı avlunun karşısındaki aydınlık pencerelerde yaşanan gizemli olayları bir çeşit gölge oyunu gibi izler. Çocuk yavaş yavaş gördüğü şeyin bir intihar olduğunu fark eder. Yetişkinlerin aralarında intihar eden insanın leş olmasına dair halk inançlarını konuşmasıyla bu dehşet daha da artar; onlar için bu olayı sıradanlaştıran kültür, bu inancı daha önce duymamış çocuk içinse büsbütün korkunçtur. Cansız bedeni pencereden gördüğünde dehşeti doruğa ulaşır. Müşfik büyükbabası ona biraz huzur verir; kültür de, farklı bir yönüyle, aynı şeyi yapar. O gece köylülerin kart oynamalarını dinlerken nihayet uyur. Sürekli tekrarlanan "Kâğıdını geçtim" lafı, son duyduğu şey olur. Güneş doğduğunda dehşeti dinmişse de, yaralar –şüphesiz– oradadır.

Hem Çehov hem Hemingway, öykülerini çocukların acımasız yetişkinler yüzünden ezilmiş ve çaresiz hissetmesiyle bitirerek sahte duygunun eşiğinden dönmüşlerdi. Hemingway "My Old Man" (Babam) öyküsünde babasının onursuz bir şekilde öldüğünü pervasız yabancılardan duyduğunda, hikâye "Anlaşılan insanlar bir defa lafa başladı mı kimseye hiçbir şey bırakmıyor," diye sona erer. Çehov'un "Ivır Zıvır Şeyler"inde, bir çocuk annesinin şüpheci âşığının ("Yetişkin, ciddi bir insan olarak çocuklarla uğraşacak vakti yoktu onun") güvenini istismar etmesinden sonra hikâye şöyle sona erer: "Titriyor, konuşurken kekeliyor, ağlıyordu"; "çocuk dilinde adı olmayan birçok başka şeyin" olduğunu öğrenir. İki öyküde de en ufak bir rahatlık yoktur. Acının ve merhametin her iki öyküde de acımasızlıktan ve duygusallıktan bağımsız olarak bozulmamış olarak kalması, yazarlarının başarısının en iyi ölçüsüdür.

Hemingway'in dili Çehov'unkinden daha vecizdir. Söylenmeyenin söylenene göre miktarı daha büyüktür: buzdağı suya daha gömülüdür. Yine de bu bir derece meselesidir. İkisi de aynı etkinin peşinde-

dir: Okurun anlatılan deneyimi dolaysız bir şekilde anlamasını belirsizleştiren tüm yorum perdelerini kaldırırken, biçimsel simetriden, dramatik tasarıdan ve manevi anlatımdan ödün vermemek. Çehov genç yazarlara şunu öğütlemişti:

> Yazdıklarınızı ikiye bölün ve ilk yarısını atın. (...) Yeni başlayanlar hep "hikâyeye girizgâh" yapmaya çalışır ve gereksiz bir birinci kısım yazarlar. Yazar öyle bir şekilde yazmalıdır ki okur ne olduğunu kendi yorumları olmadan hikâyenin kendisinden, karakterlerin konuşmalarından ve hareketlerinden anlamalıdır.

Başka yazılarında da bir hikâyenin ilk ve son paragraflarının atılması gerektiğini söylemiştir. "En çok yalanı," demişti Bunin'e, "biz öykücüler burada söyleriz." Çehov'un sanatının hedefinin de "mutlak ve asıl doğru" olduğunu da unutmamalıyız.

F. Scott Fitzgerald, *Güneş de Doğar*'ın erken bir metninde bazı yerleri kesmesini söylediğinde, Hemingway karakterlerin geçmişini hareketleriyle de anlatabileceğini düşünerek ilk on beş sayfayı atmıştı. Bu rastgele editöryal bir karar değildi; Carlos Baker'ın dile getirdiği gibi, "Ernest'in o yıllardaki estetik teorisini sınamak" içindi. Olayları, "aktif deneyimin özünü" olduğu gibi dolaysız ve basit bir şekilde anlatma teorisi de John Berryman'ın Stephen Crane, Maupassant ve Çehov'da fark ettiği "ketumluğun olağanüstü gücü"ne dayanıyordu.

Turgenyev, James ve Conrad gibi yazarların sevdiği türden geleneksel başlangıçlarda ve sonlarda, önsözlerde ve sonsözlerde bulunan türden bilginin gizlenmesinden fazlasıyla ilgileniyoruz. Çeşitli anlatı yapıları, en çok da yazarın karakteri, mekânı ve kendisini takdim etmek için kullandığı varlığı, bir kenara atılır. Çehov genellikle kişisel olmayan bir paragrafla hikâyesine başlar, bir haber metni gibi "kim" (genellikle yaşını da verir), "nasıl", "ne zaman" ve "nerede" ayrıntılarını verir; ana karakterlerin manevi durumu hakkında kısa birkaç sözden sonra bazen atmosfere dayalı, hikâyenin manevi tadını ya da kokusunu belirleyen bir ayrıntı da sunar; "Köylüler"de balık kokusu sinen çay gibi. Hemingway bundan daha azını verir bize. Hikâyeleri bazen bir sohbetin ya da monologun ortasında ya da sorulmamış sorulara verilmiş bir yanıta benzeyen beyanlarla başlar: "Odada uzandığımız, ipek böceklerinin karnını doyurmasını dinlediğim gece." He-

mingway'in testereyle koparılmış sonları Çehov'unkilere oldukça benzer; bıraktıkları noktalı çizgi, açıklama gerektirmeyen gelecek olaylara uzanır gibidir.

Fazlasını atan ya da suyun altına gömen, çok ustalıklı bir şekilde hikâyenin altındaki hikâyeye dikkatimizi çeken iki yazarın da isteği okurun daha çok emek vermesidir. "Yazdığımda," demiştir Çehov bir keresinde, "tamamen okura ve eksik olan öznel unsurları onun ekleyeceğine güvenirim." Doğru yanıtı verdiği zaman okur, hikâyedeki deneyime iştirak etmiş olur; bir aktörün bir oyunun metnini ya da bir müzisyenin notaları yorumlamasındaki gibi. Okurun iyi bir "performans" göstermesi, anlam yüklü ayrıntıların diziliş biçimini ya da mekânların, şeylerin ve insanların duygusal rengini ya da ahlâki tınısını sezmesi demektir. Bir Hemingway öyküsünde okur/oyuncu envai çeşit ipucuna karşı tetikte olmalıdır ki bu ayrıntıların bazıları yalnızca gizlenmiş bilgi taneleridirler. "Beyaz Fillere Benzeyen Tepeler"deki "içeri hava verecekler" sözünü kaçırır ya da anlamazsak, bu hikâyenin kürtaj hakkında olduğunu bilemeyiz; hikâyedeki kızın kaçtığı sevgilinin cinsiyetini fark etmezsek, hikâyedeki "değişim"in heteroseksüel ilişkiden homoseksüelliğe geçiş olduğunu anlayamayız. Bu hikâyeler hakkında söyleyecek başka bir şey olmasa, bu saklama eylemi okurla bir oyun halini alır ve anlatıyı ele geçirebilirdi. Öyküdeki gösterge dizilerine yanıt veren keskin gözün yakaladığı tek bir ayrıntı, Çehov'un öykülerinin deneyimlenmesi için her zaman gerek gördüğü ölçülü duyarlılığın yerine geçebilirdi.

"Bozkır" ve "Koca Nehir"de iki yazar yeteneklerinin doruğundadır ve hiç olmadıkları kadar birbirlerine benzerler. İkisi de duyulardan aldıkları bulgular üzerinden (Çehov "Bozkır"ı yazdığı dönemde bir mektupta hikâyenin iyi gittiğini, "saman kokusu"nu yakaladığını söylemişti) dünyalarının –özellikle de doğal dünyanın– hatlarını yazılı dilde yakalamak istemektedir; seyredenlerin zihninde canlanan izlenim, kısmen nesneye geri yansıtılacak olan duyguyla biçimlenmektedir. Mekânın güzelliğini ve dehşetini anlarız, bu ikisi arasındaki sınıra yaklaştığımızı ya da o sınırı geçtiğimizi de anlarız, çünkü Çehov'daki çocuk ve Hemingway'deki duyarlı yetişkin onları bu şekilde kavramaktadır. Anlatılan yüce duygular kusursuzca örülü rastgele, sıradan, gündelik şeyler üzerinden hissedilir: Çehov'un öyküsünde bozkırda yapı-

lan sıradan bir yolculukta gerçekleşen karşılaşmalar, Hemingway'deyse belli bir nehirde balık tutmanın ritüelleri ve şartları tüm ayrıntısıyla anlatılır. Çağdaş olsalardı ikisinin de öbürünün öyküsünde insanı anlatma biçimini yanlış okumayacağından eminim. Dünyayı benzer şekilde görüyor ve kâğıda geçiriyorlardı.

Elbette çağdaş değillerdi; aralarındaki benzerliği konuşmak, etkilenimi değil, yakınlığı belirlemek benim için yeterli. Yine de olası bir ortak ustadan söz etmeye değer. "Gözlem"e dayalı gizli anlamlar taşıyan sert, kesin hatlı yüzeyleriyle Flaubert ya da zihin ile nesne arasındaki algı oyununa yoğunlaşan Tolstoy hem Çehov hem de Hemingway'e örnek olmuş gibidir. Modern öyküde sahip olduğu merkezî yeri düşünürsek, Maupassant'ın da adını söylemeliyiz. Bu iki öyküde dördüncü, beklenmedik bir kaynak daha karşımıza çıkıyor: o da Henry David Thoreau.

F.O. Mattheissen, *American Renaissance* kitabında Thoreau'nun şeylerin görünüşü, duygusu ve sesini Hemingway'den önce yakalayan ilk Amerikalı olduğunu söylemiştir. "Thoreau'nun sanatın doğasına dair inançları Hemingway'in habercisidir," diye yazar; biz, Çehov'un da habercisi olduğunu ekleyebiliriz. Carlos Baker bu algının bir diğer özelliğini, "gözlemlenen" nesnenin altında gizli olan anlamın aranmasını not düşer. Thoreau ve Hemingway'de yüzeyin altında Thoreau'nun "gölgeli bilgi" adını verdiği bir nesnel bilinç görülebilir; bu bilgi, belirlenen şekillerin ve renklerin içinde ve altında var olan alt anlamlara ait bir histir.

Bu iki ismin arasında, transendentalizmden türetilmiş bu iki aşamalı algıyı bir edebi ilkeye çeviren kişi de Çehov olmuştur.

II

Dublinliler, Hemingway'in en beğendiği eserler arasındaydı. Bu yazının konusu etkilenimler olsaydı Çehov'dan Joyce'a, oradan Hemingway'e geçerdik; ancak Joyce'un Çehov okuduğunu reddetmesi, bu dizinin devamlılığını bozuyor. Hemingway'den Joyce'a geçerken, kolayca sergilenebilir bir yakınlıktan başkalarının da sezdiği tekinsiz bir yakınlığa geçmiş oluyoruz. Ortak ustalar hâlâ ihtimal dâhilinde. Joyce'un en sevdiği yazarlar Flaubert ve Tolstoy'du. Tolstoy hakkında

şunları söylemişti: "Tolstoy olağanüstü bir yazar. Asla sıkıcı, aptal, ukala ya da abartılı değil. Diğer herkesin fersah fersah üstünde." Tolstoy'un bu yazarların ardındaki etkisi, somut evreni yansıtmadaki ustalığından, bu evrenle karakterlerinin zihni arasındaki oyunu dile getirme biçiminden doğmuş olabilir. Çehov ve ardından gelenlerin öykülerinde, büyük romanlarda bir karakterin dünyayı bir şekilde anlarken başka bir şekilde anladığı sahneleri örnek aldığını düşünebiliriz; düşünce ve hislerde yaşanan bir "epifani" sonucu yeni bir evreye, kristalleşmiş yeni bir bilince ulaşılır. Dolayısıyla Anna Karenina'nın Moskova'dan Petersburg'a olan tren yolculuğunda Karenin'den Vronski'ye attığı duygusal adım (bir anda kocasının kepçe kulaklarını fark etmesiyle biten sahne) Anna'nın gelişiminin minyatür bir eskizi sayılabilecek bir kısa hikâye olarak da okunabilir.

Ani başlangıçlar ve kısa sonlar; neredeyse hiç olmayan bir serim bölümü; sıradan hayatın yüzeyi altında krizin ve yenilginin örtülü bir şekilde anlatılması; bunlar Joyce'un Dublin öykülerinde hissedilen Çehov izleridir. Çehov'un birkaç yüz öyküsü anlatılan krize göre gruplandırılmış olsa, Joyce'un yazdığı on dört öykü de aynı başlıkların birçoğunda aynı yeri alırdı. Örneğin iki yazarda da "sıkışmışlık" grubu altında öyküye kapana kısılmış halde başlayan ve kaçmak için bir plan oluşturan, istek belirten ya da bir davet cevaplayan karakterler olduğunu görürüz; öykünün sonundaysa eylemsizlik, kendini kandırma ya da bir çeşit irade ya da anlayış bozukluğu yüzünden bu istek suya düşer. Joyce'un başlıca motifi sayılabilecek "paraliz"in Çehov tarafından da aynı sıklıkla kullanıldığını söyleyebiliriz. Bu terimin Çehov'daki eşi "poşlost"tur: kalbi ve zihni öldüren taşraya özgü sertlik ve bayağılık. Her atalet düzeninin kendi "infazcı"ları bulunur: Örneğin "Altıncı Koğuş"ta, Dr. Ragin'i "muayene" eden, kendilerini yargıç olarak atamış üç adam, Dr. Ragin'in kendi hayatı ve kasabadaki hayata duyduğu tiksintiyi delilik belirtisi olarak görür ve adamı tımarhaneye kapatırlar; "Pansiyon"daysa Polly Mooney'nin maço ağabeyi, Polly'nin namusuna göz dikecek adamın canına okuyacağını söyler. Diğer hikâyelerde de gelenek, alışkanlık ya da rutin, kırılgan özlemleri oldukça duyarsız bir şekilde yenmeyi başarır.

İnsan hayatının evreleri, insanın biyolojik ömrü, ölümlülük düşüncesi, zamanın yıkıcı ilerleyişi ve sonunda ölümün, hiçliğin gelişi gibi

konularda Joyce, Çehov'dan çok daha sistemli düşünmektedir. *Dublinliler*'i birleştiren, öykü dizisine estetik bütünlük veren budur; herhangi bir Çehov karakterinin de yerleştirilebileceği bir eğri çizer, karakterin şartlarını belirler, algılayabiliyorsa bunu nasıl gördüğünü tayin eder. Joyce'un öyküleri aşağı yukarı bu çizgiye göre sıralanmıştır: İstismar edilen çocuklar hakkında üç öyküden ("Kız Kardeşler", "Bir Karşılaşma", "Araby") sonra otuzlarında üç erkek hakkında öyküler gelir. Yanlış giden bir aşk ilişkisini, kötü aile hayatını ya da iki örnekte kamusal hayatı ("İdarehanede Ulusal Bayram Günü"nde siyaset ve "Arınma"da kilise) inceleyen öykülerde bu eğrinin çizgisi belirsizleşir. İki öyküde de bir zamanlar hayati olan kurumların çürümesi anlatılır. Derlemenin sonuna doğru birkaç öyküde ölümlülük konusu işlenir: "Toprak"ta Maria'nın yaşlılığı; "Üzücü Bir Olay"da Mrs. Sinico'nun ölümünden kimin sorumlu olduğu sorusu ve Duffy'nin yaşarken öldüğüne dair hissi. Son öykü olan "Ölüler"deyse Gabriel'in yağan karın evrenselleştirdiği ölüm duygusuyla bir anda şefkat ve anlayışa ulaşmasını ve kim olduğu ya da kim haline geldiğini kabullenmesini izleriz.

Çehov'un öykülerinde tüm bu konuların karşılığı bulunabilir. Çocuklar hakkında olanlar benzer bir şekilde nesiller arasındaki üzücü çatışmaya odaklanır. Yetişkinlik dönemine dair öyküler yine yanlış yaşanmış ya da yaşanmamış bir hayat olduğunun fark edilmesini, türlü şekillerde yanlış giden aşkları, bir hayatı kurtarabilecek olan yardımın reddedilmesini ya da bir başkasına aktarılan acıyı anlatır. Vicdanın ya da kalbin vaktinden önce teslim olmasını anlatan "yaşarken ölmek" konusuna da sıkça rastlanır. "Bir Yaş Günü"nde ölü doğan çocuk, evliliğin ölümünün bir simgesidir. "Öylesine Bir Öykü"de yaşlı bir profesör Harkov'daki kasvetli otel odasında bedenen yaşamaya devam etse de, ruhen ölmektedir ve bunun farkındadır. "Veroçka", "Kılıflı Adam", "Ionıç", "Aşk Üstüne"nin ve diğer pek çok öykünün yaşayan ölüleri kendisinden yardım dileyen insanların hayatlarını mahvederler; Joyce'ta James Duffy'nin Mrs. Sinico'nun hayatını mahvetmesi gibi. Gusev'in cansız bedenine saldıran köpekbalığı ("Gusev"), cenazesinden sonra herkesin hafızasından silinen başpiskopos gibi öykülerde hiçlik, Joyce'un öykü dizisinin sonunda Gabriel Conroy'a vaat edilen hiçlik kadar kesindir.

"Kız Kardeşler", Joyce'un çocukluk hakkında yazdığı öykülerle yan yana konulduğunda iki yazar arasındaki derin tekabüliyet hissini doruğa çıkarır. İkisi de öykülerini bir çocuğun düşünceleri ve hisleri üzerinden anlatırlar: Çehov bunu bir çocuğun zihni etrafında gezinen, onun deneyimini yetişkin diline tercüme ederek anlatan bir erişkin yoluyla yaparken, Joyce bu öyküde (ayrıca "Araby" ve "Bir Karşılaşma"da) anlatma kısmını çocuğa bırakır ve anlatıcının pek de inandırıcı olmayan olgunluğuna inanmayı gerektiren bir strateji oluşturur. Çehov'da olduğu gibi çocuk ve yetişkin farklı düzlemlerde yaşar ve farklı normlar üzerinden muhakeme eder. Yetişkin kültürünün sesi olan İhtiyar Cotter, oğlanın ölen rahiple ilişkisine karşı çıkar, çünkü çocukların kafaları "her türlü etkiye açıktır". İhtiyar Cotter haklıdır da; anlatıcı çocuğun izlenimlerini öğrendiğimizde, iki neslin bu deneyimin taşıdığı değer ve anlam konusunda yarışmakta olduğunu anlarız.

Peder Flynn'le sohbetlerinde çocuk tarihi, yabancı dilleri ve uzak ülkeleri, kilisenin kadim ve derin sırlarını öğrenmiştir. Rahibin kutsal şarap ve ekmek görevini öğrendiğinde, "insanların bunları üstlenecek cesareti nasıl gösterebildiklerine şaşırmıştım," diye düşünür. Bir anlığına kilisenin sahip olduğu canlılık, bağlılık duygularını hatırlar; bu nitelikler, titrek elleri bir keresinde Mes ayininde kutsal tası düşürmüş bu yarı felçli, üzeri enfiye içindeki rahipten uçup gitmiştir.

Çocuk, günahı ve ölümü de öğrenmiştir. Hayreti, merakı, kötülüğün yakın olmasından duyduğu suçluluk duygusuyla zevk almayı, her şeyin altındaki kasvet duygusunu tatmıştır. Bu zengin ve hayret dolu deneyim garip yeni sözcüklerle süslüdür; "paralize", "basitai" ve "mekruh ticaret" gibi; ancak rahibin hayatına dair yetişkinlerin kullandıkları sözcükler ölmüş kelimelerden ibarettir. İrlanda'nın ölüme dair basmakalıp dağarcığını ilk olarak Peder Flynn'den duyarız; oğlan, onun "Bu dünyada çok günüm kalmadı artık," dediğini anımsar. Benzer bir duygu, ölümünden sonra da gelir: "'Allah rahmet eylesin,' dedi teyzem, dindar bir tavırla." Ölü bedeni gördükten sonra (oğlan dikkatlidir ama kafası karışıktır: "düşüncelerimi toparlayamıyordum") teyze ve kız kardeşler anlatıyı ele geçirir, oğlanın gözlemlerini İrlanda'da ölüme dair klişelerle örülü bir dilin altına gömerler. Ölümüne dair yalın ayrıntılar arasında –cansız bedenin yatırılması ve yıkanması;

Freemen's General'daki ölüm ilanı; sigorta işleri– şöyle ifadeler serpiştirilmiştir: "Eh, ne de olsa daha iyi bir dünyaya gitti", "Son nefesini ne zaman verdiğini hiç anlayamadık", "Ölmüş halinin bu kadar güzel olacağı kimsenin aklına gelmezdi". Tüm bu merasimler tamamlandıktan sonra, Eliza adamın hayatına dair en bayağı sözleri söyler: kifayetsizliği (tası düşürmesi), yavaş yavaş aklını kaybetmesi, son zamanındaki deliliği.

Çocuk susturulmuştur, tekrar ses çıkarmaktan korkar; bu sahneden çekilse de nesnel bir gözlemci olmayı sürdürür. Onun aynı duyarlılığı koruduğundan şüphe duymayız. Böyle bir ketumluğu yetişkinlerde anlayabiliriz: Onların bunaltıcı bakışları karşısında "gözlem altında" hissettiğinde neden sessiz ve yanıtsız olduğunu biliriz. Etrafını seyretmek ve özümsemek için orada olduğunu biliriz ama onun (ve Joyce'un) duygularını ifade etmemesi yüzünden Çehov'da olan o "titreme" anını göremeyiz, olup olmadığını bile anlamayız. Belki de Peder Flynn'in ölümünün onda yaşattığı rahatlama duygusu, yetişkinlere göre bu olayların sahip olduğu sıradanlığı kabullenişinin bir işaretidir. Öyleyse bile özgürlüğü kısa sürer; kapana kısılma süreci başlamıştır. Her türlü bu kültüre uyum sağlama süreci Çehov'u çok andırır. Klişe üslup ve rahibin hayatının sıkıcı bir dille anlatılması bu deneyimdeki hayreti ve tehlikeyi yok eder ve iki Çehov öyküsünde gördüğümüz gibi bu sürecin iki işlevini de yerine getirmiş olur: hem korkuya ve acıya karşı duyarsızlaştırır hem de oğlanın taze ve sınırsız duyarlılığının karşılık verdiği o gizem duygusunu yok eder. Söylenmese de, merak duygusunun duraklamaya başladığını bize gösterir. Ölmüş hislerle dolu bir kültürün gaddar olmasa da duyarsız "infazcı"ları bir çeşit yara açmıştır onda.

Yetişkinlik dönemi öykülerinde karakterlerin özlemleri, hayatlarının çok ölümcül bir noktasında eylemsizliğin kaba kuvveti altında ezilir. Eylemin kendisi eylemsizliktir; yalnız gerilimin tırmanışı ve çözülüşünün çizgisini çizen, hayalin ortaya çıkmasından suya düşmesine kadarki ömrüdür. Bu hikâyeler bir yanılgının geçmişini anlatır. Bazen bu eylemsizlik gücünün ev ortamından yayıldığını görürüz. "Küçük Bir Bulut"ta Küçük Chandler'ın Londra'da yazarlık hayalleri, başarılı ahbabı Gallaher'ın ziyaretiyle canlanır ve içkiyi fazla kaçırmasıyla doruğa ulaşır; kucağında ağlayan bir bebek ve sitemkâr karısının dönüşüy-

se bu hayalleri yerle bir eder. Çehov'un "Edebiyat Öğretmeni"ndeyse mutlu bir evlilik kötüye gider. Yatakta kediler uyumakta, bodrumdaki sütten kesif bakteri kokuları gelmektedir. Öğretmen bir türlü Lessing'i okuyamaz, onun yerine kulüpte kart oynar; bu, Çehov'un göstergeler sisteminde kalbin ölümünün kesin işaretlerindendir. Haline küfrettiği son sahnede, yenilgisini kabul eder.

Aynı şekilde evlilik özlemi de insanda mutluluğa o şekilde erişebileceği ya da erişeceği yanılgısını doğurur. Çehov'un olağanüstü öyküsü "Kadınların Dünyası"nda fabrika sahibi genç kadın konumunu terk edip sınıfsal olarak aşağısında biriyle evlenmeye karar verdiğinde bir grup "infazcı" –hizmetkârlar, yandaşlar, işçiler– onun özgürlük içgüdüsünü çiğneyerek onu tekrar yalnızlığa sürüklerler; sonunda genç kadının her türlü ümit duygusunu yitirdiği hissedilir. Sonunda içinde tırmanan acı duygular, bulunduğu şartları fark etmesi ona (ve bize) içinde bulunduğu durumun öznelliğini, ne olduğunu gösterir.

Joyce'un öyküsüne ismini veren Eveline, sözlüsüyle Arjantin'e giden gemiye binmekten son anda vazgeçer ve tam da terk edeceğine inandığımız kasvetli varoluşa geri döner. "İnfazcı"ya gerek yoktur; durağan kültür içselleştirilmiştir zaten.

Evlilik özlemi etrafında kurulu diğer öykülerde yazarın "epifani" kullanımı arasındaki benzerlikten söz edebiliriz. Çehov'un "Öpücük" öyküsünde bölgenin toprak sahipleri oradan geçmekte olan topçu tugayını bir davete çağırdıklarında, itici Riyaboviç'le bu davete gideriz. Usturuplu fakat mesafeli ev sahiplerinin yanında rahat edemeyen genç adam bu malikânede dolaşırken karanlık bir odada bilinmeyen bir kadın tarafından öpülür. Karanlıktaki bu "dokunuş" sonrasında yaz boyunca oraya döneceği, o kadınla evleneceği ve gördüğü diğer erkeklerin itibarına ve konumuna erişeceği hayalleri kurar. Öyküdeki olaylara iki sembolik "dokunuş" daha eşlik eder. Yaşadığı olayı silah arkadaşlarına eksiksiz olarak anlattığında anlatmanın sadece birkaç saniye sürmesi onu şaşırtır; içlerinden biri kayıtsızca ve kabaca bir cevap vererek yanılgısını yüzüne çarptığında Riyaboviç bu olayı anlattığına pişman olur; yine de ne olduğunu okur kadar anlamadığı için bu yanılgıyı bir süre daha sürdürür. Tugay yazın sonunda aynı köye döndüğünde, aynı malikâneden ve "aşkı"ndan davet beklediği sırada nehir kıyısında yürümektedir. Zaman işlemiştir: Bitkilerin yaz başından

sonuna nasıl değiştiğini düşünür. Nehirde insanların yüzdüğü bir rıhtıma girdiğinde üçüncü "dokunuş" meydana gelir: Eli soğuk, ıslak bir havluya değdiği an bilincinde derin bir değişim meydana gelir. Mutlu evlilik hayatına dair hayaller yerle bir olmuştur; nehrin yüzeyine vuran ayın sudaki minik dalgalarla kırılması bize bunu gösterir. Sudaki akıntı ona doğanın sürekli devinimini hatırlatır: Ayaklarının ucunda akan su ilk ziyaretinde akan su olabilir, belki denize döküldükten sonra buharlaşıp bulut olmuş, tekrar yağmur olarak nehre yağmıştır. Diğer yandan Riyaboviç için uygun olan benzetme doğanın bitmeyen döngüsü değil, mevsimler arasında bitkilerin ölmesidir. Kendi ömrünü görmüş, kendi ufuk çizgisini hissetmiştir: artık yanılgısından ve –tahmin edebiliriz ki– ümidinden yoksundur. Durumunun "ne olduğunu", bulunduğu yerin ölümlülüğü açısından "neresi olduğunu" görerek fark etmiştir. (Bu farkındalığın çeşitli tezahürleri arasından Joyce'un en belirgin ayrıntı olarak seçeceği şeyin en önemsiz gözüken ayrıntı olması mümkündür –yani soğuk, ıslak havlu– ama "Ölüler"deki kar, aynı etki için doğadan faydalandığının da bir yansımasıdır.) Teklif geldiğinde bir an irkilir, sonra yatağa kendini yenilgiyle bırakır. Bu yeni bilgi hayatını onarılmaz bir biçimde lekelemiştir.

Joyce'un "İki Çapkın"ındaki Lenehan otuz bir yaşındadır ama daha gençmiş gibi giyinir; başındaki denizci kasketinin altındaki yüzünde "viran bir görünüş" vardır. Tıpkı Riyaboviç gibi önemsizliğinin farkındadır ama simsarlar, fahişeler ve muhbirlerle dolu adi bir dünyada yaşamaktadır. Bu meyhane ahalisinin etrafında, insanların hayatının çevresinde dalkavuk, otlakçı, soytarı ve asalak gibi yaşar; en çok da başkalarının deneyiminden beslenen bir asalaktır. Vurgusu ve orantısıyla Joyce'un öyküsü Çehov'unkinden farklıdır ancak temel duruma yakından bakmak gerekebilir. Uzun açılış ve kapanış bölümlerinde Lenehan'ın uçlardaki hayatını yaşadığını, bir "yosma"ya giden iriyarı ahbabının yanında arka sokaklarda dolaştığını görürüz. Lenehan'ın aydınlanma yaşadığı orta kısım "Öpücük"ün sonuna karşılık gelir. Sahte ve bayağı duyguların olduğu yüzeyin –Lenehan'ın ikiyüzlü dansının– ardında kalıcı ve gerçekçi şeyler belirmeye başlar:

> İki genç adam kalabalığın arasından yürümeye devam ederken Corley ikide bir dönüp geçen kızlara gülümsüyordu, ama Lene-

> han'ın gözleri çifte bir aylayla çevrelenmiş kocaman solgun aya dikiliydi. Ay yüzeyinden geçen kurşuni alacakaranlık ağını dikkatle izliyordu.

Birkaç dakika sonra bir sokak arpçısının "Silent O Moyle"u çalmasını duyduğunda Lenehan kendi Çehov "dokunuş"unu yaşar (onunkisi seslidir). "Havaya yayılan sesler," der anlatıcı, "derin ve dolu doluydu." Corley randevusu için ayrıldığında notalar Lenehan'ı ele geçirir: "Arpçının çaldığı havaya uydurmaya başladı hareketlerini. Yumuşak tabanlı ayakları ezgiyi çalarken, parmakları da, nota gruplarından sonra, parmaklıklarda çeşitlemeler yapıyordu". Müzik aynı zamanda zihnini de ele geçirmiş, durumuna ve hayallerine dair bir değerlendirmeyi de beraberinde getirmiştir. Bir tabak bezelyeyi zencefilli birayla yer ve Corley'nin yosmayla macerasını düşünürken "kesesinin ve ruhunun yoksulluğunu daha bir keskince" duyar. Değişime duyduğu özlem aslında iddiasızdır. Yaşını –otuz bir, iki yazarın öykülerinde de kritik bir yaştır– ve güvencesiz hayatını düşünürken sürekli bir işin, Riyaboviç gibi bir eşin ve yuvanın hayalini kurar. "Elinde azıcık nakit olan saf bir kızcağıza rastlamayı bir becerebilse." Kendisini az da olsa sınadığı ve belli belirsiz hayallerini düşündüğü bu kısa hakiki andan sonra her şey, tıpkı "Öpücük"teki soğuk havluda olduğu gibi, ikinci bir "dokunuş"la sona erer. Yine dokunuş seslidir ama bu kez bize dolaylı bir şekilde anlatılan konuşma diliyle verilir. Sokakta karşılaştığı arkadaşlarıyla konuşurlar:

> Bir tanesi, bir saat önce Mac'i Westmoreland Sokağı'nda gördüğünü söyledi. Lenehan bir gece önce Mac'le birlikte Egan'ın yerinde olduğunu söyleyerek karşılık verdi buna. Mac'in bilardo oyunundan biraz para kazandığının doğru olup olmadığını sordu. Lenehan bunu işitmemişti: Egan'da içkileri Holohan'ın ısmarladığını söyledi.

Havasız bayağılığı ve gereksiz ayrıntılarıyla (Mac'in kim olduğunu ne öğreniriz ne de önemseriz) bu kısım birkaç şeyi başarır. Lenehan'ın kendini incelemesine, hem kendi durumuna bakmasına hem de kendine iyi bir hayat çizmesine son verir; hem de bir yardakçı olarak devam ettirdiği yalan varoluşa dönmesini sağlar. Aslında kapana, Çehov diliyle "kılıf"a dönüşü, Corley'nin yosmasıyla geçirdiği gecenin

ayrıntılarını dinlemeye giderken daha bir serbest, hatta coşkuludur: "Düşünceleri yeniden canlandı." Tıpkı Riyaboviç için olduğu gibi kaçış yolları kapanmıştır. İkisi de bu yarım yaşantıya dönseler de arada bir fark vardır: Riyaboviç bunun farkındayken, Lenehan değildir.

Çehov ve Joyce'un öykülerinde paylaştıkları aydınlanma mekanizması bu iki hikâyede farklı şekillerde kullanılmıştır. "Öpücük"te ilk gelişigüzel "dokunuş" hayali ve yanılgıyı ortaya çıkarırken, sonuncusu ikisini de yerle bir eder ve beraberinde ümitsizliği getirir. "İki Çapkın"da ilk "dokunuş" –yani müzik– önce anlayışı, sonra hayali, arkasından kafa karışıklığını getirir; ikinci dokunuş –yani sohbet– Lenehan'ı "gerçek" ancak hakiki olmayan yaşantısına döndürür ve öykünün ortasında yaşadığı aydınlanmayı geri plana iter. Şematik olarak bakıldığında bu öyküler birbirinin neredeyse tersi gibi görünür. Ama iki şema da bir yazarın ya da öbürünün malı değildir; iki yazar da bu şemalar üzerine sayısız çeşitlemeler yazmıştır. Aralarındaki benzerlik son karşılaşma için yapılan sistemli ve kasıtlı hazırlıkta görülebilir; bu hazırlık, sonunda patlayan tabancanın horozunun çekildiği andır.

İki yazarın öykülerinde kullandığı tetikleme etkisinde teknik bir farklılık mevcuttur: Çehov'un sistemi üç parçalıyken, Joyce'unki iki parçadan oluşur. Bunun üzerinden aralarında bir ayrım yapmak niyetinde değilim. Joyce'un "Araby"sinde tüm hikâyenin iki "dokunuş" arasında asılı olduğu düşünülebilir: Mangan'ın kız kardeşini ilk defa görmenin yarattığı coşku –"Vücudunu kıpırdattıkça elbisesi salınır, yumuşacık ip gibi örgülü saçı iki yana savrulurdu"– ile hikâyenin sonunda hissettiği azabın ve öfkenin öncesinde gelen, tezgâhtar kızın işveli konuşmasının yarattığı sağır edici etki. Diğer yandan bu ikisi arasında, Riyaboviç'in silah arkadaşlarına hayalini anlatmasına benzer bir işlev gören bir haberci gösterge daha bulunmaktadır. Tam olarak anlamını fark etmese de, bu yanılgının yerle bir olacağına işaret eder. "Araby"de eniştesi döndüğünde oğlan onun "kendi kendine bir şeyler söylediğini" ve "yağmurluğunu asarken askılığın sallandığını" işitir. "Bu işaretleri yorumlayabiliyordum," der. Eniştesinin sarhoş olduğunu anlamıştır, pazara gideceğini unutmasına şaşırmamaktadır. Gelgelelim bu işaretin tam anlamını göremez: Eniştesinin yeğeninin özlemine olan kayıtsızlığı, bu özlemin gidişatında bir sapma olacağının, so-

nunda bir yanılgı olarak kendisini göstereceğinin habercisidir. Bu iki örnek elbette iki yazarın hikâyelerini düzenleme biçimleri arasındaki benzerliklerin sonu değildir.

Diğer yandan bu iki yazarı çok yakın bir ilişkiye zorlamak da yanlış olur; özellikle de Joyce'un Çehov'u tanıdığını reddetmesi düşünüldüğünde. Ne de olsa daha sonra gelecek olan *Ulysses*, Dublin'in gözlemlendiği kadarıyla tamamını mitolojinin hizmetine sunacaktı; Çehov ise gözlemle dolu yazınını nihai noktasına taşıyan oyunlarla kariyerini noktalayacaktı. Bu yönelim farkı öykülerde, özellikle de simgelerde görülebilir. Çehov'un gözlemleri yerel kökenlidir, öykünün içerdiği veriden alınmıştır ve genel bir mitolojik dağarcıktan veya Rusya'nın geçmişi ya da geleceğinden bağımsızdır. Çehov'un toplu eserlerinin bir *Comédie humaine russe* olduğunu[5] söyleyenler olmuştur; ama eğer karakterleri bazen ilerlemeden bahsediyorlarsa, bu her zaman konuşanın sınırlı ufkunun ötesinden gelmektedir; kehanet dolu bir vecizeden ziyade bir karakter belirtisi olarak yorumlanmalıdır. Çehov vatandaşlarını utandırarak kendilerini incelemeye sevk etmeyi umuyor olabilir ama ırkının "yaratılmamış vicdanını" ruhunun nalbantında "dövmek" gibi bir isteği olduğunu düşünmeyiz.

Dublinliler'deyse Joyce'un sembolleri –mesela bir şarkı, halk kültüründen bir ayrıntı, bir tarihsel gönderme– Irlanda efsanesi ve mitini çağırarak çok daha hayati bir geçmişi açık eder. Dublin'in felcinin uzun bir gerileme döneminin sonunu temsil ettiğini varsayarız. *Sanatçının Bir Genç Adam Olarak Portresi*'nde vaat ettiği yükselişi izlemek yerine Joyce *Ulysses*'te Dublin'in insan tarafının ardındaki Irlanda'ya ait mitolojik geçmişi göstermek, Shakespeare'i, *İncil*'i, Homeros'u ve daha fazlasını kapsayabilmek istemiştir.

Bu yakınlığın temellerini yalnızca dönemdaşı olan sıradan insanların davranışlarını ve başarısızlıklarını anlattıkları öykülerde aramaya ve bu hayatların özünü ifade etmek için kullanılan tekniklere bakmaya gayret ettim.

Daha fazla yer ve zaman olsaydı, bu edebi benzerlikler eskizini daha yakın bir karşılaştırmayla bir araya getirmek isterdim: Çehov'un "Bozkır"ı, Hemingway'in "Koca Nehir"i ve Joyce'un "Ölüler"i, bu üs-

5 (Fr.) Rus insanlık komedyası. Balzac'ın "insanlık komedyası"na bir gönderme – ç.n.

lubun ortak bir doruk noktasını temsil eden üç öyküdür. Daha uzun bir çalışma, günlük hayatın gürültüsü ardındaki düzeni, iç hikâyenin devamını sağlayan ayrıntıları, ima edilen ile söylenen arasındaki derinliğin ifadesini, insan imkânlarının onları çevreleyen geniş sınırlarla birlikte dile getirilmesini inceleyebilirdi.

Böylesine bir konunun elbette her yönü hakkında söyleyecek bir şey var.

İnsanın işaret ederek de katkıda bulunduğu ümidiyle, bu yakınlıklar eskizinin yanlış okumaların bir kataloğu ile etkilenimlerin ayrıntılı bir haritası arasında bir yere düştüğünü hayal ettim. Çehov'un üslubuna, kusursuz edebi geçmişine, modern edebiyata girdiği ve içinde dolaştığı yollara dair etraflıca bir çalışmanın gerekli bir öncülü olduğunu umuyorum.

Yine de gene işaret etmekten uzaklaşmayarak, Hemingway ve Joyce'u Çehov ile sonrasında gelen yazarlar arasındaki orta noktaya koydum – Flannery O'Connor, bu yazarlardan bir tanesi olurdu. Nerede ve nasıl özümsediğini bilmesek de, "Her Çıkışın Bir İnişi Vardır" boyunca Çehov'un etkisini görebiliriz. Hatta tepetaklak bir yanlış okuma da bunu doğrular nitelikte. Irving Howe'un öyküyü programlı bir şekilde yanlış okumasının da öğretici bir tarafı var, çünkü Çehov'un tipik sahte ipuçlarından biri onu yanlış yönlendirmiş. Howe, öyküde en ilerici toplumsal görüşlere sahip olan kişinin en sevimsiz karakter olduğuna dikkat etmemiş.

Çehov'un mirasının, yazarların bir dizi içgüdüsel sahiplenme eylemi sayesinde geleceğe taşındığını, eleştirel yorumların bu sürece yardım ya da engel olmadığını varsaydım. Bu iletme işi genelde görünmez olsa da, Çehov'un "Gusev"ini okuyan Virginia Woolf'u tam iş üstündeyken yakalamış olabiliriz:

> Birkaç Rus askeri, kendilerini Rusya'ya geri götüren bir gemide hasta yatmaktadırlar. Söyledikleri bazı sözleri, bazı düşüncelerini işitiriz; sonra biri ölür ve götürülür; diğerleri arasında konuşma bir süre devam eder ve sonra Gusev de ölür; "havuç ya da turp biçimini almış" cenazesi denize atılır. Vurgu öyle beklenmedik yerlere yapılır ki, insana sanki vurgulanan bir şey yokmuş gibi gelir; sonra gözlerimiz alacakaranlığın ışığına alışınca ve odadaki nesnelerin biçim-

lerini görmeye başlayınca bu öykünün ne kadar eksiksiz, ne kadar derin olduğunu; Çehov'un bunu, şunu ve diğerini nasıl kendi kişisel bakışına göre seçtiğini, bir araya getirerek yepyeni bir şey yazdığını anlarız.

Çeviren EMRAH SERDAN

Şampanya

(Bir Düzenbazın Öyküsü)

(Шампанское [рассказ проходимца])

Öykümün başladığı o yıl güneybatı bölgesi demiryollarında küçük bir istasyonun şefiydim. Bu küçük istasyondaki yaşamımın neşeli mi, yoksa can sıkıcı mı geçtiğini anlamanız için yirmi kilometre çevremizde ne bir ev, ne tek kadın, ne de işe yarar bir meyhane bulunduğunu söylemem yeterlidir, sanırım. Oysa o sıralar sağlam yapılı, ateşli, delişmen, aklı bir karış havada bir gençtim. Biricik eğlencem gelip geçen yolcu trenlerinin pencerelerini seyretmek, Yahudilerin afyon karıştırdığı berbat votkayı içmekti. Öyle zamanlar olurdu ki vagonun penceresinden gördüğüm bir kadın başına yerimde put gibi durarak soluk almadan bakar, sonra tren küçüle küçüle bozkırda bir noktaya dönüşünceye dek treni gözlerimle izlerdim ya da uzun günlerin, saatlerin nasıl geçtiğini anlamamak için o iğrenç votkadan içebildiğim kadar içerek sızardım. Biz kuzeyliler için bakımsız bir Tatar mezarlığının üzerimizde bıraktığı etki neyse bozkırın etkisi de aynıdır. Yazın bozkırın görkemli sessizliği –çekirgelerin o bitmeyen cümbüşü, geceleri tepemizde ışıldayıp duran parlak ay ışığı– bana müthiş hüzün verirdi. Kışları ise ayrı bir âlem... Karın o lekesiz beyazlığı, göz alabildiğine uzanan, buzlar altındaki bozkır, sonu gelmez uzun geceler, azgın kurt ulumaları beni canımdan bezdirirdi.

İstasyonda kalan birkaç kişiydik. Karımla ben, sağır, sıracalı

bir telgrafçı, üç de bekçi... Benden yaşça küçük yardımcım verem olduğu için sık sık kente taşınır, orada aylarca kalarak hem görevini, hem de aylığını bana bırakırdı. Çocuklarımız yoktu, konuklar ise kırmızı mumla çağırsak gene gelmezdi evimize. Hat boyundaki meslektaşlarımla görüşürdük, o da ayda yılda bir... Görüyorsunuz, ne iç açıcı bir yaşam!

Hiç unutmam, kaldığımız lojmanda karımla ben yeni yılı karşılamaya hazırlanıyorduk. Sofraya oturmuş, yemeğimizi tembel tembel yerken bitişik odada aletini tıkırdatan sağır telgrafçıyı dinliyorduk. Ben, afyonlu votkadan üst üste beş kadeh yuvarlamıştım. Ağırlaşan başımı yumruğuma dayamış, biteceğe benzemeyen can sıkıntısını düşünüyordum. Karım da karşımdaydı, gözlerini ayırmaksızın bana bakıyordu. Ancak yakışıklı kocasından başka bir şeyi olmayan kadınlar böyle bakarlar kocalarının yüzüne. Gerçekten karım beni delice, köle aşkıyla severdi. Yalnız yakışıklı, şu ya da bu karakterde bir adam olduğum için değil; günahlarımla, öfkelerimle, can sıkıntımla, hatta sarhoş olup gözlerim kararınca hıncımı kimden alacağımı bilemeyerek onu canından bezdiresiye hırpalayışımla da severdi beni.

İçimi kemiren can sıkıntısına karşın yeni yılı neşeyle karşılamaya çalışıyor, gece yarısının gelmesini büyük bir sabırsızlıkla bekliyorduk. Beklememizin nedeni, elimizde Kliko etiketli iki şişe en iyi cins şampanyanın bulunmasıydı, hazine değerindeki bu şeyleri daha güzün, komşu istasyon şefinin oğlu vaftiz edilirken girdiğim bahis sonunda kazanmıştım. Hani, çocuklar matematik dersinden çok sıkıldıkları sırada bahçeden uçarak sınıfa giren kelebeğe hep birden başlarını çevirip garip bir yaratığa bakar gibi bakarlar, uçtuğu her yerde onu izlerler; küçük istasyonda apansız elimize geçen, o bildiğiniz şampanya şişeleri de bizi öyle eğlendiriyordu. Konuşmadan oturuyor, kâh saate, kâh şampanyalara bakıyorduk.

Saatin yelkovanı on ikiye beş kalayı gösterdiği sırada şişelerden birini usul usul açmaya başladım. İçtiğim votkadan gücüm mü azalmıştı, yoksa şişenin dışı fazla mı ıslaktı, orasını bilmem artık... Sadece şunu anımsıyorum: Mantar patlayarak havaya uçarken şişe elimden kaydı, yere düştü. Şampanyanın yal-

nız bir bardak kadarı dökülmüştü, çünkü şişeyi hemen kapmış, köpüren deliğe parmağımı tıkamıştım.

İki kadehe şampanya doldurarak, "Hadi, yeni yılımız kutlu olsun! İçelim!" dedim.

Karım kadehini eline aldı, korku dolu gözlerini bana dikerek, "Şişeyi düşürdün, değil mi?" dedi.

Yüzü korkudan sapsarıydı.

"Evet, düşürdüm. Ne çıkar bundan?"

Kadehini masanın üstüne bıraktı.

"Çok kötü!" dedi. "Kötüye alamet. Yeni yılda başımıza bir felaketin geleceğine işarettir."

Baktım, yüzü daha çok sararmıştı.

"Ne garip şeylere inanıyorsun?" diyerek içimi çektim. "Bir de akıllı geçinirsin. Şu söylediklerin köylü sütninelerin sayıklamalarından farksız! Hadi iç!"

"Keşke sayıklamış olsam... Ama bir şeyler olacak mutlaka! Göreceksin!"

Kadehine dudağını bile sürmedi, bir köşeye çekilerek düşüncelere daldı. Ben boş inançlar konusunda herkesin bildiği lafları söyledim, açtığımız şişenin yarısını içtim, odada biraz gezindikten sonra dışarı çıktım.

O durgun, soğuk güzelliğiyle ayazlı, ıssız bir gece vardı dışarıda. Ay ile onun yanındaki pamuk yığını görünüşlü iki parça bulut birbirine yapışmışçasına, tepemde kımıltısız duruyor, sanki bir şeyler bekliyorlardı. Bulutlar arasından sızan hafif, saydam bir ışık toprağın beyaz örtüsünü kirletmekten korkarcasına kar yığınlarını, demiryolu seddini belli belirsiz aydınlatıyordu... Sepsessizdi ortalık...

Demiryolu seddi üzerinde yürüyordum.

Işıltılı yıldızlarla bezenmiş gökyüzüne bakarak, "Salak kadın! Bazı belirtilerin doğru çıktığını kabul etsek bile başımıza ne gibi bir kötülük gelebilir ki? Yıllardır katlandığımız bunca mutsuzluk, şimdi yüz yüze yaşadığımız bunalım öylesine büyük ki daha kötüsü düşünülemez! Yakalanıp kızartılmış, yenilmek üzere masaya konulmuş balığın başına daha başka hangi felaket gelebilir?" diye düşünüyordum.

Dalları kar yüklü yüksek kavak ağacı mavimsi karanlıkta kefene bürünmüş dev gibi dikiliyordu karşımda. Kederli, hüzün dolu duruşundan benim gibi o da yalnızlığın acısını biliyor gibiydi. Uzun zaman gözlerimi ayıramadım kavaktan.

Düşüncelerimi sürdürdüm:

"Gençliğim boş yere harcandı gitti. Küçücük çocukken annemi, babamı yitirdim, liseden kovuldum. Soylu bir aileden gelmeyim ama eğitim, öğrenim görmeden büyüdüğüm için bildiklerim basit bir demiryolu yağcısınınkinden fazla değil. Ne evim var, ne akrabalarım, ne dostlarım ne de sevdiğim bir işim... Beceriksizin biriyim, o yüzden gençliğimin en verimli çağında küçük bir istasyona şef olmaktan başka bir işe yaramadım. Başarısızlıklardan, musibetlerden başka ne gördüm ki? Öyleyse başıma daha kötü ne gibi bir felaket gelebilir?"

Uzakta kırmızı ışıklar göründü. Bana doğru bir tren geliyordu. Sessizce uyuyan bozkır, tren gürültüsüne kulak vermiş gibiydi. Düşüncelerim öylesine acıydı ki sanki yüksek sesle düşünüyordum; telgraf direklerinin inlemesi ile trenin uzaktan gelen gürültüsü de düşüncelerime katılıyordu.

Şunları söylüyordum kendi kendime:

"Çektiklerimin ötesinde daha ne felaket olabilir? Karımı mı yitireceğim? Yitirsem bile korkunç bir şey değil ki... İnsan kendi vicdanından bir şey gizlememeli: Sevmedim, sevemedim bu kadını. Evlenirken çocuk yaştaydım. Şimdi genç, sağlam, güçlü bir erkeğim; karımsa çöktü, yaşlanıp aptallaştı, kafası boş inançlarla doldu. Sırnaşık sevgisinde, çökkün göğsünde, sönük bakışlarında nasıl bir güzellik bulabilirim ki? Onu sevmiyorum, zar zor katlanıyorum işte... Öyleyse başka nasıl bir felaket gelecek başıma? Hani, nasıl derler, gençliğim bir tutam sevgi uğruna uçup gidiyor. Kadınlar vagon pencerelerinde kayan yıldızlar benzeri bir an gözüküp kayboluyorlar. Gerçek sevgiyi bulamadım, ilerde de bulamayacağım... Erkekliğim, dinçliğim, sevmeye hazır yüreğim boş yere beklemekten çürüyüp yok olacak. Bendeki bu değerler bozkırın ortasında dışarı atılan süprüntü gibi, beş para etmiyor..."

Tren gürültüyle, uçarcasına yanımdan geçti gitti; kırmızı

pencerelerinden düşen ışık beni aydınlatırken varlığımı zerrece umursamadığı belliydi. Çok geçmeden aydınlık katarın bizim küçük istasyonun yeşil ışıkları önünde durduğunu, kısa bir süre eğlendikten sonra yoluna devam ettiğini gördüm. İki fersah daha yürüdüm, geriye döndüm. Hüzünlü düşünceler bir türlü aklımdan çıkmıyordu. Şimdi bile anımsıyorum, koyu düşüncelerimden duyduğum bunca acıya karşın kafamdan geçenlerin sanki daha hüzünlü, daha koyu olmaları için çabalıyor gibiydim. Biliyor musunuz, uzağı görmeyen, onurlarına fazlaca düşkün insanların öyle anları olur ki mutsuzluklarını düşünmek onlara bir çeşit haz verir, hatta çektikleri acılarla kendi kendilerine caka satarlar. Düşüncelerimin çoğu, içinde bulunduğum acı gerçeği yansıtmakla birlikte, saçma sapan, övünmeye benzer olanları da vardı. Kendi kendime "Daha ne gibi bir felaket olabilir?" diye sorarken bile çocukça böbürleniyor, dünyaya meydan okuyor gibiydim.

İstasyona dönerken aynı düşünceler hora tepiyordu beynimin içinde:

"Peki, daha ne olabilir? Katlanmadığım başka ne dert kaldı? Hastalık mı çekmedim, para mı kaybetmedim, her gün amirlerimden azar mı işitmiyorum, açlık mı çekmiyorum, istasyonun bahçesine kuduz kurtlar mı girmedi? Daha ne istiyorsun? Aşağılandım, küçük düşürüldüm... Ben de başkalarını küçük düşürmedim değil. Yapmadığım bir şey kaldı, o da suç işlemek! Ancak suç işlemeye yatkın bir adam değilim ben. Mahkemeye düşmeye gelince, ondan korkmam zaten..."

İki bulut parçası ayın yanından uzaklaşmışlar, biraz ötede yan yana öyle bir durmuşlardı ki sanki ayın işitmesini istemedikleri bir şeyi fısıldıyorlardı birbirlerine. Bir esinti bozkırın üzerinden geçerek uzaklaşan trenin boğuk uğultusunu süpürüp götürdü.

Eve vardığımda eşikte karımla karşılaştım. Beni görünce gözlerinin içi güldü, yüzü sevinçle aydınlandı.

"Sana vereceğim haberler var!" diye fısıldadı. "Hemen odana git de yeni ceketini giy. Evimize konuk geldi."

"Ne konuğu?"

"Deminki trenle yengem Natalya Petrovna geldi bize."

"Hangi Natalya Petrovna?"

"Amcam Semyon Fiodoroviç'in karısı, canım! Kendisini tanımazsın. Çok hoş, iyi bir kadındır..."

Karım bunları ciddi bir yüzle, çabuk çabuk fısıldayarak söyleyince ben de somurtmuş olmalıyım.

"Bize böyle bir günde gelişi garip ama ne olur, asma suratını. Ona anlayışlı davran! Ne yapsın, bahtsız bir kadın. Amcam Semyon Fiodoroviç çok katıdır, böyle zorba bir adamla geçinmek son derece güç. Yengem kardeşinden mektup alana değin bizde topu topu birkaç gün kalacakmış."

Karım zorba amcasından, genelde insanların, özellikle de genç kadınların zayıflıklarından, herkese, hatta suçlulara dahi kapımızı açık tutmamızdan filan bir sürü abuk sabuk laflar etti. Ben bu sözlerden pek bir şey anlamadıysam da yeni ceketimi giyip "yenge hanım"la tanışmaya gittim.

Sofrada iri, kara gözlü, çıtı pıtı bir kadın oturuyordu. Yoksul soframız, boz renkli duvarlar, doğramacı elinden çıkma hantal kanepe, odadaki her şey, havada uçuşan tozlar bile evimize yeni gelmiş, çevresine anlamlı bir koku saçan, genç, güzel ve günahkâr bir kadının varlığıyla canlanıp şenlenmişti. Yengemizin ahlâkça düşük bir kadın olduğunu gülümsemesinden, süründuğü kokudan, kendine özgü bakışlarından, kirpiklerini oynatışından, namuslu bir kadın olan karımla konuşurken sesine verdiği tondan anlamıştım. Kocasından kaçtığını, onun hem yaşlı, hem de zorba bir adam, kendisininse iyi yürekli, neşeli, bir kadın olduğunu anlatmasına gerek var mıydı? Daha ilk bakışta her şeyi anlamıştım. Onun yapısında bir kadını benim gibi ilk bakışta anlamayacak tek erkek kalmış mıdır yeryüzünde, hiç sanmıyorum...

Cici yengem gülümseyerek elini uzattı.

"Yeğenim olarak böyle yiğit bir erkeğin karşıma çıkacağını aklımdan bile geçirmezdim," dedi.

"Ben de bu kadar güzel bir yengem olduğunu bilmiyordum," karşılığını verdim.

Akşam yemeğine yeniden oturduk, ikinci şampanya şişesi-

nin mantarı da patlayarak havaya uçtu. Yenge hanım bir dikişte yarım kadeh içti, karım bir aralık dışarı çıktığında ise sıkılmayı bırakarak koca bir kadehi yuvarladı. Hem içtiğim şampanyanın, hem de böyle bir kadının yakınlığının etkisiyle mest olmuştum. Şu ünlü şarkıyı anımsamaz mısınız?

Kara gözler, şehvetli gözler,
Yakıcı, güzel gözler!
Sizi ben ne kadar seviyorum,
Sizden ne kadar korkuyorum!

Ondan sonra neler olduğunu ben de bilmiyorum. Aşkımın nasıl başladığını bilmek isteyen biri varsa romanlar, uzun uzun öyküler okusun; benden öğrenmek istediği bir şey kalırsa ona tek söyleyeceğim, gene aynı budalaca şarkının sözleridir:

Anladım ki sizi gördüğüm gün,
Uğurlu bir gün değilmiş...

Her şey tepetaklak olmuştu. Beni bir tüy gibi döndürerek uçuran korkunç, kudurgan kasırgayı hiç unutmuyorum. Kasırga beni uzun zaman burgacında çevirdi, yeryüzünden karımı da, yengenin kendisini de, benim tüm gücümü, yiğitliği de süpürüp götürdü. Ondan sonra bozkırdaki o küçük istasyondan alıp bizim karanlık sokağa fırlattı.

Şimdi söyleyiniz: Başıma daha başka nasıl bir felaket gelebilirmiş?

Dilenci

(Нищий)

"Sayın bayım, lütfen, zavallı, aç bir insana yardım elinizi uzatın. Üç gündür ağzıma tek lokma koymadım... Handa yatmak için verecek beş kapiğim yok... Yemin ederim! Sekiz yıl köy öğretmenliği yaptım, çiftçiler birliğinin çevirdiği dolaplar yüzünden yerimden oldum, iftira attılar bana. İşte bir yıldan beri işsiz güçsüz dolaşıyorum..."

Avukat Skvortsov[1] dilencinin çiçek bozuğu, esmer yüzüne, bulanık, baygın bakışlı gözlerine, yanaklarındaki kırmızı beneklere baktı. Onu bir yerlerden gözü ısırıyordu.

Dilenci sözlerini sürdürüyordu:

"Şimdi Kaluga ilinden bana iş önerisinde bulunuyorlar ama oraya gidecek param yok. Lütfen yardım edin! Dilenmek ayıp ama ne yapayım, çaresizlik..."

Skvortsov dilencinin ayaklarındaki biri küçük, biri büyük lastikleri görünce anımsadı.

"Baksanıza! Size üç gün önce Sadovaya Caddesi'nde rastlamıştım. Ama o zaman köy öğretmeni değil, enstitüden kovulmuş bir öğrenci olduğunuzu söylüyordunuz. Doğru değil mi?"

Dilenci bozuldu:

"Ha... Hayır, olamaz! Ben köy öğretmeniyim. İsterseniz belgelerimi gösterebilirim."

1 Sığırcıkgil – ç.n.

"Hadi, yalan söylemeyin! Öğrenci olduğunuzu ileri sürüyor, hatta okuldan niçin kovulduğunuzu açıklıyordunuz. Unuttunuz mu?"

Skvortsov kızardı, büyük bir tiksintiyle yırtık pırtık giysili adamın yanından çekildi. Öfkeyle, "Alçaklık derler sizin yaptığınıza!" diye bağırdı. "İnsanları aldatmaktan utanmıyor musunuz? Tüh, sizi polise teslim edeyim de görün! Yoksul, aç olabilirsiniz ama bu size saygısızca, vicdansızca yalan söyleme hakkını vermez!"

Yırtık giysili adam kapı tokmağını tuttu, suçüstü yakalanmış bir hırsız gibi şaşkın şaşkın evin girişine baktı.

"Ben... Ben yalan söylemiyorum. Belgelerimi gösterebilirim..."

Skvortsov çok öfkeliydi.

"Size kim inanır? Toplumun köy öğretmenlerine, öğrencilere duyduğu saygıyı kötüye kullanmak kadar alçakça, bayağıca, iğrenç, pis bir şey yoktur! Utanmıyor musunuz yaptığınızdan? Ayıp, ayıp!"

İyice çileden çıkmıştı, adamı azarladıkça canı daha çok azarlamak istiyordu. Bu serserinin saygısızca yalanlarına onun gibi iyi yürekli, duygulu, yardımsever bir insan başka türlü nasıl tepki gösterebilirdi? Böylelerinden ancak tiksinti, nefret duyabilirdi, çünkü yalan söyleyip merhametine sığınmakla yoksullardan esirgemediği iyilikseverliğini küçük düşürmüş, onun gibilere seve seve verdiği sadakayı kirletmiş olmuyor muydu?

Serseri önce kendini savunmaya çalıştı, yemin etti ama sonra sustu, utancından başını önüne eğdi. Elini kalbinin üstüne koyarak, "Bayım," dedi, "doğrusunu isterseniz... Yalan söyledim. Ne öğrenciyim ne de köy öğretmeni. Uydurdum bunları... Rus milli korosunda şarkı söylüyordum, ayyaşlık yüzünden kovuldum. İnanın bana, yalan söylemeden olmuyor. Gerçek mesleğimi söylediğim zamanlar kimse yardım etmedi. Hep öyle yapsam açlıktan ölür, yatacak yer bulamazdım. Bana dediklerinizi doğru, anlıyorum ama ne... Ne yapabilirim ki!"

Skvortsov adama yaklaşarak bağırdı:

"Ne mi yapabilirsiniz? Çalışınız! Çalışarak kazanın yaşamınızı!"

"Çalışmak mı? Bunu ben de biliyorum ama hani, iş nerede?"

"Boş laf bunlar! Gençsiniz, sağlıklısınız, gücünüz yerinde... Her zaman iş bulabilirsiniz, yeter ki çalışma isteğiniz olsun! Ama tembelsiniz, şımartılmışsınız, ayyaşsınız... Ağzınızdan meyhane kaçkınları gibi içki kokusu savruluyor. Yalana alışmışsınız, yalancılık iliklerinize işlemiş. Yalan dolandan, dilenmekten başka bir iş gelmiyor elinizden. Bir gün lütfedip çalışmaya razı olsanız bile yazıcılık, Rus korosunda şarkıcılık türünden kolay işler ararsınız. Boş gezenin boş kalfası işte! Amacınız çalışmak değil, havadan para kazanmak! Peki, bedence çalışmaya ne buyurulur? Kapıcılığa, fabrika işçiliğine tenezzül etmezsiniz. Kendinize çok güveniyorsunuz, değil mi?!"

Dilenci, "Ne tuhaf konuşuyorsunuz?" diye mırıldanarak acı acı güldü. "Bedensel işi nereden bulacağım? Tezgâhtarlık benden geçti, çünkü o işte çekirdekten yetişmek gerek. Kapıcılık bana göre değil, kimsenin bana 'sen' demesine dayanamam. Fabrikaya da almazlar, orası için elde bir meslek olması gerekir, oysa ben bir şey bilmiyorum."

"Saçma! Sizin gibiler her zaman kendilerini haklı gösterecek bir çıkış yolu bulurlar. Peki, odun kırmaya ne dersiniz?"

"Kabul etmem demiyorum ama mesleği odunculuk olanlar bile yiyecek ekmek bulamıyorlar."

"Evet evet, bütün tembeller böyle konuşurlar. Bir iş önerdin mi, hemen olumsuz yanıt hazırdır. Peki, benim evimdeki odunları yarmak istemez misiniz?"

"Hay hay, yaparım..."

"İyi... Görelim öyleyse..."

Skvortsov biraz da kin duyarak hemen mutfaktan aşçı kadını çağırdı.

"Olga, bu bayı odunluğa götür. Odunları yaracak."

Serseri bu işe kendisi de pek akıl erdirememiş gibi omuzlarını silkti, aşçı kadının ardından çekingen çekingen yürüdü. Yürüyüşüne bakılırsa odun kırmayı açlık yüzünden, para kazanmak için filan değil, tükürdüğünü yalamamak için kabul ettiği anlaşılıyordu. Aynı zamanda içki içmekten zayıf düştüğü, ken-

dini iyi hissetmediği, çalışmaya hiç niyetli olmadığı da belliydi her halinden.

Skvortsov hızlı adımlarla yemek odasına geçti. Buradan, avluya bakan pencerelerden avluda olup bitenler görülebilirdi. Pencerenin önünde duran Skvortsov aşçı kadınla serserinin arka kapıdan avluya çıktıklarını, vıcık vıcık karları çiğneyerek odunluğa doğru gittiklerini gördü. Olga yanındakine ters ters baktı, dirseklerini öfkeyle oynatarak odunluğun anahtarını çevirdi, açılan kapıyı sertçe duvara çarptı.

Skvortsov, "Galiba hatunun keyifle kahvesini içmesine engel olduk. Şunun şirretliğine bakın!" diye düşündü.

Bunun ardından öğretmen-öğrenci bozuntusu serseri kütüğün üstüne çöktü, kızarık yanaklarını ellerinin arasına alarak derin düşüncelere daldı. Aşçı kadın ise berikinin ayaklarının ucuna baltayı fırlattı, öfkeli öfkeli yere tükürdü, somurtuk dudaklarının kıpırdanmasına bakılırsa sövüp saymaya başladı. Bunun üzerine serseri odunlardan birini isteksizce kendine çekti, ayaklarının arasına aldı, sakınarak baltayı odunun üzerine indirdi. Lastik ayakkabılarını kesmekten ya da parmaklarını doğramaktan korkuyor gibiydi. Odun yalpalayarak yere devrildi.

Skvortsov'un öfkesi geçmişti. Şımarık, sarhoş, belki de hasta bir adamı soğukta odun kırmak gibi pis bir iş yapmaya zorladığı için bir çeşit azapla karışık utanç duymaya başladı.

Yemek odasından çalışma odasına geçerken, "Neyse, zararı yok, varsın çalışsın. Kendi iyiliği için yapıyorum," diye düşündü.

Bir saat sonra odasına gelen Olga odunların yarılmış olduğunu bildirdi.

"Şu elli kapiği ona ver!" dedi. "İsterse her ayın birinde odun yarmaya gelsin. Her zaman yapılacak bir iş bulunur." Ertesi ayın başında serseri geldi, gene elli kapik kazandı. Ancak öyle içmişti ki ayakta zor duruyordu.

Ondan sonra sık sık eve uğramaya başladı, yapacağı bir iş çıkıyordu her seferinde. Kâh avludaki karları kürüyor, kâh odunluğu düzene sokuyor, kâh halıların, yatakların tozunu

silkeliyordu. Yaptığı işe karşılık yirmi-kırk kapik ödeniyordu kendisine, bir keresinde pantolon bile verdiler.

Başka bir eve taşınırken Skvortsov eşyaların denk yapılıp taşınması için onu çağırdı. Bu sefer adam ayıktı ama somurtkan, durgun bir görünüşü vardı. Eşyalara elini hevesle sürmedi, yük yüklenen arabaların arkasından başı önünde gidip geldi, hamarat gözükmeye de çalışmadı. Yürürken soğuktan büzüşüyor, arabacılar aylaklığıyla, sarsaklığıyla, yıpranmış bey paltosuyla alay ederlerken onların karşısında ezilip büzülüyordu. Taşınma işi sona erdiğinde Skvortsov onu yanına çağırdı, eline bir ruble sıkıştırırken, "Sözlerimin üzerinizde iyi bir etki yaptığını görüyorum," dedi. "Çalışmanıza karşılık şu parayı alın. Görüyorum ki bugün içmemişsiniz, çalışmaya isteğiniz var. Adınız ne sizin?"

"Luşkov."

"Luşkov, şimdi size daha temiz bir iş önerebilirim. Yazı yazmasını bilir misiniz?"

"Bilirim, efendim."

"Öyleyse yarın şu mektupla arkadaşıma gidin, size temize çekmek üzere yazı verecektir. Çalışın, içki içmeyin, söylediklerimi unutmayın... Hadi, yolunuz açık olsun!"

Skvortsov bir insanı iyi yola koyduğu için kıvançlıydı. Luşkov'un omzunu okşadı, hatta ayrılırken ona elini uzattı. Luşkov mektubu alıp gitti, bir daha da iş istemek için avluya uğramadı.

Aradan iki yıl geçti. Bir gün Skvortsov tiyatro gişesi önünde aldığı biletin parasını öderken yanında kunduz kürklü eski bir şapka giymiş, paltosunun yakası kuzu derisinden, kısa boylu bir adam gördü. Adam ürkek ürkek gişe görevlisinden üst balkon için bir bilet istedi, biletin parasını beş kapiklik mangırlarla ödedi.

Skvortsov onun yüzüne bakınca eski oduncusunu tanıdı.

"Siz Bay Luşkov'sunuz, değil mi? Nasılsınız bakalım? Neler yapıyorsunuz?"

"Eh, iyiyiz işte... Bir noterin yanında çalışıyorum. Ayda otuz beş ruble geçiyor elime."

"Oh, Tanrı'ya şükür! Bu iyi işte! Sizin adınıza sevindim, çok çok sevindim, Luşkov! Bir bakıma benim vaftiz oğlum sayılırsınız. Biliyorsunuz, sizi iyi yola ben yönelttim. Unuttunuz mu, sizi nasıl azarlamıştım, ha? Yer yarılsa yerin altına girecektiniz utancınızdan. Söylediklerimi aklınızdan çıkarmadığınız için teşekkürler."

Luşkov, "Asıl ben size teşekkür ederim," dedi. "O zaman size gelmeseydim belki şimdi gene öğrenci ya da öğretmen olduğumu söyler dururdum. Evinize gelmekle bataklıktan kurtuldum."

"Memnun oldum, memnun oldum!"

"Öğütlerinizden, verdiğiniz işlerden dolayı teşekkür ederim. Söylediklerinizin hepsi de güzel şeylerdi. Size de, –Tanrım esenlik versin– aşçınız olan o iyi yürekli, soylu kadına da minnettarım. Güzel sözlerinizden dolayı size ne kadar teşekkür etsem azdır ama asıl beni kurtaran aşçı kadın Olga'dır."

"Yani nasıl?"

"Basbayağı! Size odun yarmaya geldiğimde hemen ağzını açardı: 'Ah, seni sarhoş! Melun herif! Tanrı canını alsa da kurtulsan bari!' Sonra karşıma oturur, üzüntüyle yüzüme bakarak ağlamaya başlardı. 'Sen bahtsız bir adamsın! Bu dünyada rahat yüzü görmeyeceksin! Sarhoşluğun yüzünden öbür dünyada da cehennemde çatır çatır yanacaksın! Ah, sen ne acınacak adammışsın!' Anlıyor musunuz, hep bu tarzda söylenir dururdu... Benim için ne kadar gözyaşı döktü, ne kadar üzüldü bilemezsiniz! Ama en önemlisi, benim yerime odunları o yarıyordu. Biliyor musunuz, bayım, sizin evde ben tek oduna bile elimi sürmedim, bütün işi o yaptı. Beni nasıl kurtardı, ona bakarak neden değiştim, niçin içkiyi bıraktım, bunları size açıklayamam. Ancak şunu biliyorum ki onun sözleri, soylu davranışları ruhumda bir değişiklik yaptı, beni doğru yola döndürdü. Bunu hiçbir zaman unutmayacağım. Galiba vakit geldi, gong vuruyor."

Luşkov saygıyla eğilerek selam verdi, üst balkona doğru yürüdü.

Düşmanlar

(Враги)

Karanlık bir eylül akşamı saat onda Çiftçiler Birliği doktoru Kirillov'un tek oğlu, altı yaşındaki Andrey kuşpalazından ölmüştü. Doktorun karısı ölen çocuğun karyolası önünde yere diz çöküp kahrından bunalımlar geçirmeye başladığı sırada kapının çıngırağı acı acı çaldı.

Kuşpalazı salgınından korktukları için hizmetçilerin hepsine sabahtan izin vermişlerdi. Kirillov ceketsiz, yeleğinin düğmeleri çözük bir durumda, terden sırılsıklam yüzünü, asit fenikten yanmış ellerini silmeden kapıyı açmaya gitti. Evin girişi alacakaranlıktı; içeri giren adamın orta boylu olduğu, beyaz atkısı ile çok solgun yüzü seçilebiliyordu. Adamın yüzü öylesine solgundu ki hole girmesiyle içerisi aydınlanır gibi olmuştu.

Gelen adam çabuk çabuk, "Doktor evde mi?" diye sordu.

Doktor, "Doktor benim," dedi. "Ne istiyorsunuz?"

Beriki sevinçle bağırdı:

"Ya, sizsiniz demek?"

Bunun ardından karanlıkta doktorun elini aramaya başladı, bulunca iki eliyle birden sımsıkı sarıldı.

"Çok, çok sevindim! Sizinle tanışıyoruz... Ben Abogin... Sizi Gnuçev'lerde görmek onuruna ermiştim... Evde bulunmanıza öylesine sevindim ki! Tanrı aşkına hemen bize gidelim. Bu

zahmeti esirgemeyin benden... Karım tehlikeli biçimde hasta... Arabam dışarıda hazır bekliyor..."

Adamın sesinden, hareketlerinden büyük bir heyecan içinde olduğu belliydi. Yangından ya da kuduz köpek saldırısından zor kurtulmuş gibi soluk soluğa, hızlı hızlı konuşuyordu. Bir şeyden korkup afallayan insanların yapmacıksız, içten, çocuksu ürkek tavrıyla söylediği kısa kısa, kesik kesik sözlerin çoğu gereksizdi, konuyla hiçbir ilgisi yoktu.

"Ya evde bulamazsam diye korkuyordum. Buraya gelinceye kadar acılar içinde kıvrandım. Tanrı aşkına giyinin de gidelim. Durumu size açıklayayım hemen."

"Bakın, olay nasıl oldu... Aleksandr İvanoviç Popçinski diye bir arkadaşım var... Siz tanımazsınız... Bize gelmişti... Oturmuş, konuşuyorduk. Sonra çay içmek için masaya geçtik... Karım birdenbire haykırdı, göğsünü tutarak sandalyeye yığıldı. Onu karyolaya taşıdık... Şakaklarını nışadır ruhuyla ovdum, yüzüne su serptim, bir yararı olmadı... Şimdi ölü gibi yatıyor... Damar çatlamasından korkuyorum... Gidelim... Babası damar çatlamasından ölmüştü."

Kirillov dinliyor, Rusça anlamıyormuş gibi susuyordu.

Abogin gene Popçinski'den, karısının babasından söz etmeye, doktorun elini aramaya başlayınca doktor başını salladı, her sözü uzata uzata, "Bağışlayın, gidemem... Beş dakika önce... Oğlum öldü," dedi.

Abogin, "Sahi mi?" diye fısıldayarak bir adım geriledi. "Aman Tanrım, ne uğursuz bir zamanda gelmişim! Şaşılacak kadar uğursuz bir gün... Şaşılacak kadar! Bakın şu rastlantıya! Sanki mahsus!"

Abogin elini kapının tokmağına götürdü, düşünceli düşünceli başını önüne eğdi. Anlaşılan, kararsızlık içindeydi, ne yapacağını bilmiyordu. Gitmeli mi, yoksa doktora yalvarmaya devam mı etmeliydi?

Adam doktorun elini yakalayarak ateşli ateşli, "Beni dinleyin!" dedi. "Durumunuzu çok iyi anlıyorum! Tanrı tanığımdır, böyle bir zamanda ısrarla gelmenizi istediğim için utanıyorum. Ama başka ne yapabilirim? Kendiniz takdir edin, kime başvu-

rayım? Buralarda sizden başka doktor yok... Tanrı aşkına gidelim! Kendim için ısrar etmiyorum... Hasta ben değilim!"

Ortalığa bir sessizlik çöktü. Kirillov sırtını Abogin'e çevirdi, biraz durdu, sonra ağır adımlarla holden salona geçti. Kararsız kararsız, kurulmuş bir makine gibi yürüdüğüne, salondan geçerken yanmayan bir lambanın abajurunu özenle düzelttiğine, masanın üzerinde duran kalın kitabı karıştırdığına bakılırsa o dakikada herhangi bir amacı, bir isteği, belli bir düşüncesi yoktu; belki holde onu bir yabancının beklediğini bile unutmuştu. Alacakaranlık salonun sessizliği, şaşkınlığını daha bir artırmış olmalıydı. Çünkü salondan çalışma odasına geçerken sağ ayağını gereğinden fazla kaldırıyor, eliyle kapının kasasını arıyordu. Sanki yabancı bir eve girmiş ya da yaşamında ilk kez sarhoş olmuş gibi büyük bir dağınıklık içindeydi, kendini bu yeni duyguya teslim etmişti. Çalışma odasının bir duvarı boyunca, kitap dolu rafların üzerinde geniş bir ışık demeti vardı. Bu ışık, asit fenik ile eterin ağır, boğucu kokusuyla birlikte çalışma odasından yatak odasına geçilen kapının aralığından sızıyordu... Doktor kendini masanın önündeki koltuğa bıraktı, üzerine ışık düşen kitapların sırtlarına uykulu gözlerle bir süre baktı, sonra kalkıp yatak odasına geçti.

Yatak odasına ölüm sessizliği çökmüştü. Odada göze çarpan her şey sanki biraz önce yaşanan kasırgayı, kasırganın yıkıntılarını anımsatıyordu ama şimdi her şey dinlenmedeydi. Taburenin üzerinde bir yığın şişenin, kutunun, kavanozun arasında duran mum ile konsolun üstündeki büyük lamba, bütün odayı parlak bir aydınlığa boğuyordu. Pencerenin önündeki karyolaya gözleri açık, yüzü şaşkınlık anlatan bir oğlan çocuğu yatırılmıştı. Çocuk hiç kımıldamıyordu; açık gözleri her an daha çok koyulaşarak sanki kafasının içine, derinlere doğru gömülüyor gibiydi. Ellerini çocuğun cansız gövdesi üstüne koyup yüzünü yatağın kıvrımları arasında gizleyen zavallı anne karyolanın önüne diz çökmüştü. O da çocuğu gibi hiç kımıldamıyordu ama bedeninin bükülüşünde, kollarının duruşunda büyük bir üzüntü okunuyordu. Bütün varlığı, gücü, hırsıyla karyolada yatan çocuğun üzerine çökmüştü; bitkin düşen bedeni için en

sonunda bulabildiği bu rahat, dingin duruşu bozmaktan korkuyor gibiydi. Yorganlar, bez parçaları, leğenler, yerdeki su birikintileri, sağa-sola atılmış fırçalar, kaşıklar, içinde kireç suyu bulunan şişe, boğucu ağır hava... Her şey öylece donup kalmış, durağanlığa gömülmüştü.

Doktor, karısının yanında dikildi, ellerini pantolonunun ceplerine sokarak başını yana eğdi, gözlerini oğluna dikti. Yüzünde bir umursamazlık vardı, ancak sakalında parıldayan damlalar onun biraz önce ağladığını gösteriyordu.

Gene de ölümden söz edilirken akla gelen o itici korku yatak odasında hissedilmiyordu. Odadaki her şeyin öylece donup kalışında, annenin yatışında, doktorun umursamaz yüzünde insanın içine dokunan, etkileyici bir şey vardı. Biz insanların anlayıp başkalarına anlatmayı daha uzun süre öğrenemeyeceğimiz, sanırım, yansıtmaya yalnız müziğin gücünün yeteceği, insan kederinin güzelliğiydi bu; hissedilmesi oldukça güç, incenin incesi bir güzellik! Aynı şey odanın gamlı sessizliğinde de kendini belli ediyordu. Kirillov ile karısı ağlamayı bırakmışlardı, uğradıkları kaybın ağırlığı yanında durumlarının lirizminin de farkında gibiydiler. Bir zamanlar gençliklerinin yitip gitmesi gibi, şimdi bu çocukla birlikte çocuk sahibi olma hakları da ellerinden alınmıştı. Doktor kırk dört yaşındaydı, saçları ağarmıştı, epey yaşlı gösteriyordu; soluk benizli hasta karısının yaşı ise otuz beşti. Demek ki Andrey onların ilk ve son çocuklarıydı.

Doktorun yapısı karısınınkinden farklıydı, o, acı çektiği zamanlar hareket etmek isteyen insanlardan biriydi. Karısının yanında beş dakika kadar durduktan sonra sağ ayağını yukarı kaldıra kaldıra, yarısını büyük, geniş bir kanepenin kapladığı küçük odaya, oradan da mutfağa geçti. Fırının, aşçı kadının yatağının yanından dolaştı, sonra başını eğerek alçak kapıdan hole çıktı. Orada aynı beyaz atkı ve solgun yüzle karşılaştı.

Abogin doktoru görünce içini çekti, kapının tokmağını tutarak, "En sonunda gelebildiniz!" dedi. "Gidelim lütfen!"

Doktor irkildi, karşısındakinin yüzüne baktı, her şeyi anımsamıştı. Birdenbire canlandı.

"Beni dinleyin, gidemeyeceğimi söylemiştim. Niçin anlamak istemiyorsunuz?"

Abogin yalvarırcasına, "Doktor, ben ruhsuz bir yaratık değilim!" dedi. "Durumunuzu çok iyi anlıyorum. Üzüntünüze tüm yüreğimle katılıyorum."

Elini boynundaki atkının üstüne koydu:

"Kendim için ısrar etsem haklısınız ama karım ölüyor. Çığlıklarını işitmiş, yüzünü görmüş olsaydınız, ısrarımın nedenini anlardınız. Aman Tanrım, ben de giyinmeye gittiğinizi sanıyordum. Doktor, vaktimiz çok değerli! Gidelim, yalvarırım, gidelim!"

Doktor heceleri uzata uzata, "Gi-de-mem!" diyerek salona doğru bir adım attı.

Abogin peşini bırakmadı, doktoru kolundan yakaladı, bir dilenci gibi yalvarmaya başladı:

"Büyük üzüntünüz var, anlıyorum. Ama sizi diş çekmeniz ya da hastanın durumunu şöyle bir görmeniz için çağırmıyorum; bir insanın yaşamını kurtaracaksınız, insan yaşamı her türlü üzüntünün üstündedir! Sizden insanlık adına dayanıklılık, özveri bekliyorum!"

Kirillov sinirlendi:

"İnsanlık yalnız karşınızdakinden beklenmemeli! Ben de aynı insanlık adına beni zorlamamanızı rica ediyorum. Israrınıza hiç aklım ermedi. Ayakta duracak gücüm yok, siz tutmuş, beni insanca davranmamakla korkutuyorsunuz! Bu durumda sizin bir işinize yaramam ki! Kesinlikle gidemem! Karımı kime bırakırım? Hayır, olmaz!"

Ellerini sallayarak salon kapısına doğru geriledi. Korku dolu bir sesle, "Hiç... Hiç rica etmeyin!" dedi. "Beni bağışlayın, lütfen! Düsturun XIII. cildine göre hastanıza bakmak zorundayım, isterseniz beni yakamdan tutup götürebilirsiniz... Buyurun, sürükleye sürükleye götürün! Ama işinize yaramam... Hatta konuşacak durumda değilim... Affınıza sığınıyorum!"

Abogin gene doktorun kolunu tuttu.

"Bunları bana söylemenize gerek var mı, doktor? XIII. ciltten söz eden kim? Sizi zorlamaya hakkım yok benim, ister ge-

lin, ister gelmeyin, sizin bileceğiniz iş. Ancak ben duygularınıza hitap ediyorum. Anlayın durumumu! Genç bir kadın şu an ölüm döşeğinde. Sizin de oğlunuz öldüğüne göre içinde bulunduğum dehşeti sizden daha iyi kim anlayabilir?"

Abogin'in sesi heyecandan titriyordu; bu titremede sesinin tonundan, kullandığı sözlerden daha fazla inandırıcılık vardı. Abogin konuşmalarında içtendi, gelgelelim söylediği sözler beylik, ruhsuz, gereksiz derecede süslü kaçıyor, doktorun evinin havasını, öbür tarafta ölü oğlunun odasındaki kendi karısını küçük düşürüyordu. Abogin kendisi de bunu hissetmiyor değildi, anlaşılmamaktan korktuğu için sözlerle değil de, hiç olmazsa ses tonunun içtenliğiyle karşısındakini inandırmak istiyor, sesine elinden geldiğince yumuşaklık, etkileyicilik vermeye çalışıyordu. Sözlerin anlamı ne denli güzel ve derin olursa olsun, çoğu zaman mutlu insanları da etkilemez, mutsuzları da. Bunların etkisini ancak konunun dışındakiler, kayıtsızlar duyabilir. Çünkü mutluluğun ya da üzüntünün asıl anlatımı konuşma değil suskunluktur. Âşık olanlar birbirlerini en çok sessiz durduklarında anlarlar. Gömüt başında söylenen sıcak, coşkulu sözler yalnız yabancıları etkiler; bunlar ölünün karısı ile çocuklarına hem soğuk hem de önemsiz gelir.

Kirillov sesini çıkarmadan dinliyordu. Beriki doktorluğun yüce amaçlarından, özverili bir meslek oluşundan filan söz edince üzüntüyle, "Gideceğimiz yer uzak mı?" diye sordu.

"On-on beş fersah kadar var. Atlarım çok iyidir. Şerefim üzerine söz veririm ki sizi bir saatte götürür, getiririm. Yalnız bir saat!"

Son sözler doktorun üzerinde insanlıktan, doktorluğun yüce amaçlarından daha büyük bir etki yaptı. Biraz düşündükten sonra, "Peki, gidelim!" dedi içini çekerek.

Hızlı, kararlı adımlarla odasına gitti, az sonra uzun ceketini giymiş olarak geri döndü. Sevinen Abogin doktorun peşinden kısa adımlarla, ayakları birbirine dolaşarak evin girişine kadar yürüdükten sonra orada Kirillov'un paltosunu giymesine yardım etti; birlikte dışarı çıktılar.

Dışarısı karanlık olmakla birlikte evin girişinden daha aydın-

lıktı. Doktorun iri yapılı, kamburumsu uzun bedeni, ince, sivri sakalı, kemerli burnu loş havada açıkça seçilebiliyordu. Abogin'in solgun yüzü ile kocaman kafasının tepesini güçlükle örten, öğrencilerin giydiği türden şapkası da... Boynuna sardığı atkı önden beyaz beyaz görünüyordu, atkı arkadan uzun saçlarının altına gizlenmişti.

Doktoru kendi arabasına bindiren Abogin, "İnanın, doktorcuğum, bu yücegönüllülüğünüzü unutmayacağım!" dedi. "Bir an önce varmalıyız eve. Luka, yavrum, elden geldiğince hızlı sür atları!"

Araba yola koyuldu. Hastane avlusu[1] boyunca uzanan bir dizi alçak yapının önünden geçtiler. Her yer karanlığa gömülmüştü. Avlunun derinliklerinden, ağaçlar arasından parlak bir ışık sızıyordu, hepsi o kadar. Hastanenin üst kat pencereleri bile havadan daha soluk gözüküyordu. Az sonra araba zifiri bir karanlığa daldı. Buralarda mantar kokusu ile ağaçların hışırtısı duyuluyordu. Arabanın gürültüsüyle uykularından uyanan kargalar doktorun oğlunun ölümünü, Abogin'in karısının hastalığını biliyorlarmış gibi yapraklar arasında acı acı gaklayarak tedirgin bir kıpırdaşma başlattılar; araba tek tük ağaçların, çalıların gözüktüğü bir düzlüğe çıktı. Üzerine karanlık gölgelerin çöktüğü bir göl donuk parıltısıyla ışıldıyordu önlerinde. Kargaların çatlak bağırtıları gitgide gerilerde kaldı, sonra tümüyle kesildi.

Yol boyunca ne Kirillov konuştu, ne de Abogin. Ancak bir keresinde Abogin derin derin içini çekerek şöyle mırıldandı:

"Ne acıklı bir durum! İnsan ancak bir yakınını kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kaldığında onu sevdiğini anlıyor!"

Araba ırmağın üzerinden geçen bir köprüde ilerlerken doktor bir an irkildi, suyun şırıltısından ürkmüş gibi kıpırdanmaya başladı.

Üzgün bir sesle, "Durun, beni geriye götürün!" dedi. "Size sonra gelirim. Karım evde yalnız. Yanına bir hastabakıcı bırakayım hiç olmazsa."

Abogin karşılık vermedi. Tekerleri taşlara çarpa çarpa, yalpalayarak ilerleyen araba kumluk kıyıyı geçti; yoluna devam et-

1 Doktorun hastane içinde oturduğu anlaşılıyor – ç.n.

ti. Kendi kederiyle baş başa kalan Kirillov çevresine bakındı. Arkada, yıldızların ölgün aydınlığında yol ile ırmak kıyısında alacakaranlığa gömülmüş söğüt ağaçları gözüküyordu. Sağda, gökyüzü sonsuzluğuyla aynı ova uzayıp gidiyor, bataklıklarda öbek öbek turba ateşleri yanıyordu. Solda ise yolla birlikte uzayıp giden, üzeri çalılıklarla örtülü tepeler vardı; bu tepeciklerin üstünde hafif bulutlarla çevrili, sisle kaplı bir yarın ay yükselmişti. Bulutlar yarın ayı çepeçevre kuşatmışlar, kaçıp gitmemesi için tetikte bekliyor gibiydiler.

Bütün doğa bezgin, umutsuz bir bekleyiş içindeydi. Toprak, karanlık odasında yalnız başına oturup kötü geçmişini unutmaya çalışan düşkün kadınlar gibi bahar, yaz günlerini özlemle anıyor; sanki kaçınılmaz kışın gelişini düşündükçe ürperiyordu. Ne yana baksanız dibi görünmez, karanlık, soğuk bir çukura benziyordu toprak ana; bu çukur öylesine derindi ki içinden ne Kirillov çıkabilirdi, ne Abogin, ne de kızılımsı yarım ay...

Araba eve yaklaştıkça Abogin'in sabırsızlığı arttı. Oturduğu yerde durmadan kıpırdanıyor, ikide birde ayağa fırlıyor, arabacının omuzları üzerinde ileriye bakıyordu. Sonunda araba yol yol yelken beziyle kaplı, gösterişli bir merdiven sundurmasının önünde durdu, ikinci katın ışık yanan pencerelerinden gözlerini ayıramayan Abogin'in soluk alışları hızlandı.

Doktorla evin holüne girerlerken ellerini ovuşturuyordu.

"Bir şey olursa... buna dayanamam," dedi titreyen sesiyle. Ortalıkta çıt çıkmıyordu. Sessizliğe kulak kabarttı.

"Gürültü filan işitmediğime göre şimdilik her şey yolunda demektir."

Gerçekten de ne bir ses, ne de ayak patırtısı duyuluyordu içeriden; her yer şıkır şıkır aydınlatıldığı halde bütün ev derin bir uykuya dalmıştı. O saate kadar yüzleri hep karanlıkta kalan doktor ile Abogin artık birbirlerini inceleyebiliyorlardı. Doktor uzun boylu, geniş omuzluydu, özensiz giyinmişti, yüzü çirkindi. Kemerli burnu, pörsük cildi, kayıtsız bakışları, zencilerinki gibi kalın dudakları hoşa gitmeyen, acımasız, sert bir anlam taşıyordu. Tarak görmemiş saçları, çökük şakakları, vaktinden önce kır düşmüş, arasından çenesinin derisi gözüken

uzun, sivri sakalı, yüzünün sarımsı boz rengi, özensiz, sert hareketleri; kısacası tüm görünüşündeki katılık, yaşamının yokluk-yoksulluk içinde geçtiğini, yaşamaktan, insanlardan bıktığını pek güzel anlatıyordu. Onun ruhsuz tavırlarına bakarak bu adamın bir karısı olduğuna, çocuğu için ağlayabildiğine inanmak zordu.

Abogin ise bambaşka yapıda bir insandı. İriyarı, etine dolgun, koca kafalı, sarışın bir adamı gözünüzün önüne getirin. Yüz çizgileri kaba olmakla birlikte yumuşaktı, modaya uygun olarak zevkle giyinmişti. Baştan aşağı düğmeli setresinin içinde duruşu, kabarık saçları, yüzü aslanlarınki gibi heybetli ve soyluydu. Başı dik, göğsünü kabartarak yürüyor; kulağa hoş gelen, tok bir sesle konuşuyordu. Atkısını çıkarırken ya da saçını tararken yaptığı el hareketlerinde bir incelik, kadınsı bir zarafet vardı. Hatta yüzünün solgunluğu, paltosunu çıkarırken merdivenden yukarı çocuksu bir korkuyla bakması soylu tavırlarını bozmuyor; sırtı pek, karnı tok, sağlıklı, kendine güvenen görünüşünden hiçbir şey kaybettirmiyordu. Basamakları tırmanırken, "Kimseler görünmüyor, bir şey de işitilmiyor," dedi. "Ortalıkta telaş yok, her şey yolundadır inşallah!"

Holden geçirerek büyük salona götürdü doktoru. Burada siyah bir kuyruklu piyano duruyor, tavanından kılıfı içinde bir avize sarkıyordu. Salondan geçip insana dinginlik veren, hoş pembe bir ışıkla hafifçe aydınlatılmış, küçücük, güzel bir oturma odasına girdiler.

Abogin, "Doktor, burada biraz oturun," dedi. "Ben şimdi gelirim. Gideyim de içeriye bir bakayım."

Kirillov odada yalnız kaldı. Bulunduğu yerin şıklığı, çevresini saran hoş loşluk, yabancı, hiç tanımadığı bir eve serüven ararcasına gelişi onu hiç etkilememişti. Koltukta otururken asit fenikten yanan ellerini incelemeye koyuldu. Bir ara gözucuyla bakınca açık kırmızı renkli bir abajur, bir viyolonsel kutusu, saat tik-taklarının geldiği köşede ise Abogin gibi oturaklı, tok görünüşlü, derisi samanla doldurulmuş bir kurt gördü.

Evde çıt çıkmıyordu... Bitişik odalardan birinden, uzaktan birinin "A-a!" diye bağırdığı duyuldu, camlı bir kapı şangırdadı

(camlı dolap kapağı olmalıydı), yeniden her şey sessizleşti. Beş dakika kadar bekleyen Kirillov ellerini incelemeyi bıraktı, gözlerini Abogin'in çıktığı kapıya çevirdi.

Eşikte Abogin duruyordu, ancak biraz önce odadan ayrılan Abogin değildi bu. Görünüşündeki tokluk, incelik kaybolup gitmiş; yüzü, elleri, tavırları belki korkunun, belki de bedensel bir ağrının getirdiği bir değişikliğe uğrayarak çirkinleşmişti. Burnu, dudakları, bıyıkları, yüzünün bütün çizgileri kopup düşmek istercesine kıpır kıpır kıpırdanıyor, gözleri sanki duyduğu acının etkisiyle gülüyordu.

Adam ağır adımlarla gelip oturma odasının ortasında durdu, öne eğildi, inledi, yumruklarını sarsarak bağırmaya başladı:

"Aldattı beni, aldattı! Çekip gitmiş! Popçinski denen soytarıyla kaçmak için hasta numarası yaparak beni doktor çağırmaya gönderdi! Aman Tanrım!"

Birkaç adım daha yaklaştı, beyaz yumuşak yumruklarını doktorun burnuna dayadı.

"Gitmiş işte! Kandırdı beni! Peki, bu yalana gerek var mıydı? Tanrım! Aman Tanrım! Bu çirkin hokkabazlığa, bu soytarılığa, bu şeytanca iğrenç oyuna neden başvurdu? Ben ona ne yaptım ki! Gördünüz mü, gitmiş!"

Gözlerinden yaşlar boşandı. Bir ayağı üzerinde döndü, küçücük odada dolaşmaya başladı. Güdük ceketi, modaya uygun dar pantolonu içindeki, bedenine göre kısa gözüken bacaklarıyla, koca kafasıyla, kabarık saçlarıyla gene de bir aslanı andırıyordu. Doktorun kayıtsız yüzünde bir merak ışığı parladı, yerinden doğrulup Abogin'i süzdü.

"Peki ama hasta nerede?"

Abogin hem gülüyor, hem ağlıyor, bir yandan da yumruklarını sallıyordu.

"Ne hastası? Hasta değil lanetli bir kadın o! Aşağılığın rezilin biriymiş meğer! Hem öyle rezil ki böylesi çirkin bir hareket şeytanın aklına bile gelmezdi! O düzenbaz herifle, o ahmakla, o maskarayla, o hokkabazla kaçmak için beni evden uzaklaştırdı! Geberse de kurtulsam daha iyiydi! Tanrım, buna nasıl dayanacağım?"

Doktor başını doğrulttu, yaş dolu gözlerini sıktı, çenesinin ucundaki sivri sakalını sağa-sola oynatmaya başladı. Bir yandan da merakla çevresine bakınıyordu.

"Ne demek oluyor bu, anlamıyorum! Çocuğum öldü, karım üzüntüler içinde evde yapayalnız... Kendim üç gecedir uykusuzum, ayakta zor duruyorum... Ama basit bir güldürüde rol almak için buraya sürüklendim! An... Anlamıyorum, neden geldim ben buraya?"

Abogin yumruğunu açtı, elinin içindeki buruşuk bir kâğıdı yere fırlattı, böcek ezermiş gibi çiğnedi ayaklarıyla. Sonra gene yumruğunu sallamaya başladı, dişlerinin arasından nasırına basmışlar gibi haykırdı:

"Ben de bir şey anlamış değilim! Gözlerim körmüş meğer! Evime her gün gelip gittiğini nasıl görmedim? Bugün de kupa arabasına kurulmuş, geldi bize. Niçin kupa arabasıyla? Aptalım işte! Anlasana niçin geldiğini!"

Doktor homurdanıp duruyordu:

"Anlamıyorum! Ne demek oluyor bu? Sizin yaptığınız, insan kişiliğini küçük düşürmek, çektiği acılarla alay etmektir! Böyle... Böyle şey olamaz! Hayatımda ilk kez karşılaşıyorum!"

Kendisini ağır bir biçimde küçük düşürdüklerini yeni fark eden bir insan tavrıyla şaşkın şaşkın omuzlarını silkti, kollarını iki yana açtı, ne söyleyip ne yapmak gerektiğini kestiremeyerek yorgun bir halde koltuğa yığıldı.

Öbür yanda Abogin ağlamaklı bir sesle söyleniyordu:

"Evet, anladık, benden bıktın, başkasını sevdin! Ama bu yalana, bu haince, alçakça numaraya gerek var mıydı? Niçin böyle davrandın? Neden? Ne yaptım ben sana?"

Kirillov'a yaklaştı, ateşli bir sesle, "Bakın doktor, mutsuzluğuma istemeyerek tanık oldunuz!" dedi. "İşte o yüzden gerçekleri gizlemeyeceğim sizden! Yemin ederim ki bu kadını seviyordum; köle gibi, taparcasına seviyordum! Onun uğruna her fırsatı teptim, akrabalarımla bozuştum, memurluğu, müziği bıraktım, anneme, kız kardeşime bile yapamayacağım halde onun her kusurunu bağışladım. Bir gün olsun yan gözle bakmadım bu kadına, bozuşmaya neden olacak hiçbir şey yapma-

dım! Durum böyleyken yalana gerek var mıydı? Tamam, senden sevgi beklemiyorum ama niçin aldatıyorsun böyle bir adamı? Madem sevmiyorsun, açıkça, dürüstçe söyle! Gönül işlerine bakışımı bildiğine göre böyle davranmamalıydın!"

Abogin bütün bedeni tir tir titreyerek yaşlı gözlerle içini döküyordu doktora. Ellerini göğsüne bastırmış, ateşli bir sesle konuşuyor, hiç çekinmeden aile gizlerini açıklarken derdini dinleyecek birini bulduğu için seviniyordu sanki. Bir saat, iki saat böyle konuşsa, bütün dertlerini dışarı dökse daha çok rahatlayacağı belliydi. Kimbilir, doktor onu sonuna dek dinlese, dostça üzüntüsünü paylaşsa çoğu kez olduğu gibi, başına gelenlere katlanır, sesini çıkarmadan yazgısına boyun eğerdi. Ama öyle olmadı. Abogin konuşurken, küçük düşürüldüğünü anlayan doktor gözle görülecek kadar değişmişti. Yüzündeki umursamazlık, şaşkınlık yavaş yavaş yerini gücenikliğe, öfkeye, kızgınlığa bıraktı. Yüz çizgileri gitgide sertleşti; sonunda kırıcı, kaba bir adam olup çıktı. Abogin güzel yüzlü ama rahibe gibi anlamsız, ruhsuz bir kadının resmini doktorun gözlerine doğru uzatıp bu yüze bakarak, "Onun yalan söyleyeceğine inanmak mümkün mü?" diye sorduğunda Kirillov birdenbire ayağa fırladı, gözlerinde şimşekler çakarak yumruğunu masaya indirdi.

"Bunları bana ne diye anlatıyorsunuz? Sizi dinlemek istemiyorum! Hayır, istemiyorum! Ailenizin aşağılık gizlerinden bana ne! Canınız cehenneme! Bu ilkelliklerle kafamı şişirmeyin! Yoksa yeteri kadar hakaret görmediğimi mi sanıyorsunuz? Uşağınız mıyım ben, durmadan aşağılayacaksınız?"

İncitici, kaba sözlerini örse vurur gibi dan dan söylüyordu.

Abogin, Kirillov'un karşısından geri geri çekildi, şaşkınlık dolu gözlerini ona dikti.

Doktor, sakalı tir tir titreyerek, "Beni buraya niçin getirdiniz?" dedi. "Keyfiniz gelince evleniyor, keyfiniz gelince kuduruyor, keyfiniz gelince melodram oynuyorsanız.... Bunlardan bana ne? Gönül serüvenlerinize karıştırmayın, rahat bırakın beni! Soylu zenginliğinizle caka satın, yüce düşüncelerinizle oyalanın, (viyolonsel kutusuna göz attı) konrtbasınızı, trom-

bonunuzu çalın, iğdiş horozlar gibi yağ bağlayın ama insanlarla alay etmeye kalkışmayın sakın! Başkalarının kişiliğine saygınız yoksa onlardan uzak durun hiç olmazsa!"

Abogin kızardı.

"Peki ama bütün bunlar ne demek?" diye sordu.

"Şu demektir ki insanları böyle oyuncak yerine koymak rezilliğin ta kendisidir, alçaklıktır! Ben doktorum. Siz doktorlara, çalıştırdığınız kişilere, çevresine lavanta, fuhuş kokusu saçmayan insanlara uşağınız gibi davranıyor, onlara değer vermiyorsunuz. Varın öyle davranın ama acı içinde kıvranan biriyle oyuncak gibi oynama hakkını kimse vermiyor size!"

Abogin alçak sesle, "Bana bunları söylemeye nasıl cüret ediyorsunuz?" diye sorarken yüzünün öfkeyle kıpırdandığı görülüyordu.

Doktor bir daha yumruğunu masaya indirdi:

"Hayır, siz söyleyin! Üzüntümü bile bile bayağılıklarınızı dinlemem için beni buraya nasıl getirirsiniz? Başkasının kederiyle alay etme hakkını kim verdi size?"

Abogin, "Siz delirmişsiniz!" diye bağırdı. "Sözleriniz yücegönüllülüğe sığmıyor! Ben kendim de büyük bir mutsuzluk içindeyim ve... ve..."

Doktor alaylı alaylı güldü:

"Mutsuzluk içindeymiş! Bu sözü ağzınıza almayın, yakışmıyor size! Senet karşılığında borç para bulamayan haylazlar da mutsuzdurlar. Fazla semirmekten soluk alamayan iğdiş horozlar da... Sizi sefil insanlar sizi!"

Abogin çığlık çığlığa bağırmaya başladı:

"Sayın bayım, kendinizi kaybediyorsunuz! Böyle sözler için... Tokat atılır! Anlıyor musunuz?"

Ardından elini yan cebine soktu, oradan çıkardığı cüzdanından iki adet kâğıt para çekerek masanın üstüne fırlattı. Öfkeden burun kanatları kabarıp kabarıp iniyordu.

"İşte vizite paranız!" dedi. "Ücretiniz ödenmiştir!"

Doktor paraları masadan elinin tersiyle yere süpürdü.

"Bir de para mı ödüyorsunuz? Hakaret etmek için para verilmez!"

Abogin ile doktor karşı karşıya durmuşlar, hak etmedikleri aşağılamaları yağdırıyorlardı birbirlerine. Herhalde hiçbiri sayıklarken bile bunca haksız, acı, saçma söz söylememişti. Her ikisinde de mutsuz insanların bencilliğinin bütün duygularına egemen olduğu anlaşılıyordu. Çünkü mutsuzlar bencil, kinci, acımasız olurlar; kolaylıkla haksızlık yaparlar, birbirlerini anlamayacak kadar ahmaklaşırlar. Mutsuzluk insanları birleştirmez, birbirinden koparır; üzüntülerin benzer olduğu, karşılıklı yakınlaşmanın beklendiği durumlarda bile hallerinden oldukça memnun insanlarda görülenden daha çok haksızlık, kötülük yaparlar.

Doktor boğulurcasına, "Beni hemen evime gönderiniz!" diye bağırdı.

Abogin sert bir hareketle çıngırağı çaldı. Çağrısına kimse gelmeyince gene çaldı, sonra çıngırağı öfkeyle yere fırlattı, çıngırak halıya çarptı, can çekişir gibi acı acı inledi. Uşak geldi.

Abogin yumruklarını sıkarak adamın üzerine yürüdü:

"Neredesiniz, kahrolasılar? Deminden beri niçin gelmedin? Git, söyle, bu efendiye faytonu, bana da kupa arabasını koşsunlar!"

Uşak gitmek üzere döndüğü sırada, "Dur!" diye bağırdı. "Yarın evde sizin gibi hainlerin hiçbirini istemiyorum! Hepiniz defolun! Yeni uşak tutacağım! Alçaklar!"

Arabaların hazırlanmasını beklerlerken Abogin de, doktor da susuyordu. Abogin gene tokluğunu, eski inceliğini, zarif tavırlarını takınmıştı. Küçük odada dolaşırken kibarca başını sallıyor, herhalde kendi kendine bir şeyler tasarlıyordu. Aslında öfkesi yatışmamıştı ama düşmanına aldırmıyor gibi bir tavır içindeydi. Doktorsa ayakta dikiliyor; bir eliyle masaya dayanırken yalnız üzüntü, mutsuzluk içinde olanların karnı tok, sırtı peklere, incelik düşkünlerine karşı yaptıkları gibi, biraz saygısız, çirkin kaçan, yoğun bir küçümsemeyle süzüyordu karşısındakini.

Az sonra faytona binip yola çıktığında doktorun gözlerinde aynı küçümseme okunmaktaydı. Bu eve geldikleri zamankinden daha karanlıktı ortalık. Kızıl renkli yarım ay tepenin ardı-

na saklanmış, ayı gözetim altında tutan bulutlar yıldızların arasına parça parça dağılmıştı. Biraz sonra kırmızı fenerli bir kupa arabası arkadan yetişip doktorun arabasını geçti. Başına gelenlere isyan eden, kimbilir hangi budalalıkları yapmaya hazırlanan Abogin'di arabanın içindeki.

Doktor yolda giderken karısını, oğlu Andrey'i değil, Abogin'i, biraz önce ayrıldığı evde yaşayan insanları düşünüyordu. Düşünceleri haksızdı, insanlığa yakışmayacak derecede acımasızdı. Abogin'i, karısının sevgilisi, Popçinski'yi, bu tozpembe loşluk içinde yaşayan, lavanta kokulu insanların topunu birden suçlu buluyor, yol boyunca onları aklından çıkarmazken nefretten boğuluyor, tüm yüreğiyle onlardan iğreniyordu. Bu insanlar hakkında kafasına sarsılmaz bir kanı yerleşmişti.

Zaman geçecek, Kirillov üzüntüsünü unutacaktır. Ama bu haksız, insanlık onuruna yakışmayan kanı sarsılmayacak, doktorun belleğinden gömüte girene kadar çıkmayacaktır.

Cahillik

(Темнота)

Çiftçiler Birliği doktoru işini bitirip lojmanına gitmek üzere hastane kapısından çıktığı sırada, sırtına yırtık pırtık bir gocuk, ayağına bol gelen siyah çizmeler giymiş bulunan, çıkık elmacık kemikli, sarışın bir köylü genci, çekine çekine doktorun yanına sokuldu:

"Şey, doktor bey... Sizden bir dileğim var..."

"Ne istiyorsun?"

Genç köylü elinin ayasıyla burnunu aşağıdan yukarı sıvazlayıp gökyüzüne şöyle bir baktıktan sonra doktorun sorusunu yanıtladı:

"Sizden dileğim... Doktor efendi, bu hastanede, hapisler koğuşunda kardeşim Vaska yatar. Varvarino köyünden demirci Vaska."

"E, ne olmuş yatıyorsa?"

"Şey, ben onun ağabeyiyim. Babamın iki oğlundan biri Vaska, biri de ben Kirila. Bizden başka üç de kız kardeşimiz bulunur. Vaska evlidir, küçük bir çocuğu vardır... Gördüğünüz gibi ev halkımız kalabalık, ancak çalışan yok... Düşünün ki demirci dükkânının ocağı iki yıldır tütmüyor. Ben bez fabrikasında çalışırım, demircilikten anlamam. Babam dersen, nasıl iş yapsın ki? İş yapamadığı için ne kendi karnı doyuyor, ne de evdekilerin."

"Peki, benden ne istiyorsun?"

"Bir babalık yap, Vaska'yı salıver!"

Doktor, Kirila'yı şaşkın şaşkın süzdükten sonra bir şey söylemeksizin yoluna devam etti. Köylü genç arkasından yetişip doktorun ayaklarına kapandı. Elinin ayasıyla burnunu sıvazlayıp gözlerini kırpıştırarak yalvarmaya başladı:

"Doktorum, benim has beyciğim! Babalığını göster bize, Vaska'yı bırak gitsin! Yatar kalkar, ömür boyu sana dua eder. Efendim, özgür bırak onu, ne olur! Evde herkes acından geberecek. Anam gece gündüz ağlıyor, Vaska'nın karısı durmadan gözyaşı döküyor. Yalan söylüyorsam iki gözüm önüme aksın! Hadi, bize bir babalık yap, iyi yürekli beyefendiciğim, Vaska'yı sal gitsin!"

Doktor öfkelenmeye başlamıştı:

"Ya salağın birisin sen ya da aklını oynatmışsın! Nasıl bırakırım o adamı? Bilmiyor musun, hükümlüdür!"

Kirila ağlamaya başladı:

"Bırak, ne olur!"

"Tüh sana, aptal kafa! Yoksa sen beni hapishane müdürü filan mı sandın! Hastalığını iyileştirmem için onu buraya getirdiler, ben de düzelmesi için çalışıyorum. Nasıl seni hapse tıkmaya yetkim yoksa onu salıvermeye de yetkim yok. Kalın kafan anladı mı şimdi?"

"Ama kardeşimi suçsuz yere tıktılar hapse. Buraya getirilmeden önce bir yıldır hapiste yatıyordu, niçin yattığını kimse bilmiyor. Birini öldürse ya da at hırsızlığı yapsa neyse ama boşu boşuna kodeste çürütüyorlar çocukcağızı."

"Söylediğin doğru olabilir, ancak bunun benimle bir ilgisi yok."

"Zavallıyı hapse attılar ama niçin attıklarını kendileri de bilmiyor, beyefendiciğim. Vaska fazlaca içki içmiş, ne yaptığının bile farkında değilmiş. O sırada babamın kulağını koparmış, kendi yanağını ağaç budağına takıp yırtmış. Çok sarhoşmuş, anlayacağın. Köyden iki arkadaş Ermeni bakkalın dükkânına girip Türk tütünü çalmak üzere sözleşmişler. Sarhoş olduğu için bizim salak da onlara uymuş. Birlikte kilidi kırmış-

lar, içeri girmişler, yemedik herze bırakmamışlar. Dükkânın altı üstüne gelmiş, unlar yerlere saçılmış, camlar kırılmış... Hepsi sarhoşluktan, anlarsınız ya. Derken, bekçi gelivermiş üzerlerine. Üçünü de yakaladığı gibi ertesi gün savcının karşısına çıkarmış. Hep birlikte bir yıl tutuklu kaldıktan sonra geçen hafta çarşamba günü ilçe mahkemesinde yargılandılar. Halk jürisi toplanıp karar verdi. Vaska ötekilerden daha az suçlu olduğu halde efendilerin keyfine kaldığı için onların elebaşı sayıldı. İki genç hapsi boyladı ama bizim Vaska üç yıl kürekle cezalandırıldı. Ötekiler cezalarını ilçe hapishanesinde çekecekken Vaska hükümlü konvoyuyla Sibirya'ya sürgüne gönderilecek. Tanrı aşkına söyler misin, bunda adalet nerede?"

"Dedim ya, bu benim işim değil. Gerekli yerlere başvur."

"Başvurmadım mı sanıyorsun? Mahkemeye gidip dilekçe vermek istedim, dilekçemi almadılar, ilçe emniyet amirliğine gittim, savcılığın kapısını aşındırdım, hiçbirini ilgilendirmiyormuş. Peki, onları ilgilendirmezse kimi ilgilendirir? Sen burada hastanede en yetkili kişisin, her istediğini yapacak güçtesin."

Doktor içini çekti:

"Dedim ya, sen aptalın birisin. Halk jürisi karar verdiğine göre değil emniyet müdürü; ne vali, ne de bakan bir şey yapabilir bu durumda. Sen boşuna çabalıyorsun."

"Peki, hapislik hükmünü veren kim?"

"Kendin söyledin ya, halk jürisindeki beyefendiler."

"Öyle beyefendi mi olurmuş! Hepsi de köylü parçası. Bizim köyden Andrey Gurev vardı, Alyoşka Juk vardı..."

"Seninle konuşulmaz. Kafan çalışmıyor."

Doktor böyle diyerek elini salladıktan sonra evinin kapısına yöneldi. Kirila gene arkasından koşmak istediyse de kapının kapandığını görünce durdu. Hastane avlusunda şapkasını giymeden on dakika kadar bekledi, doktorun lojmanını bir hayli gözlem altında tuttu, sonra derin derin içini çekip ensesini kaşıyarak avlu kapısına doğru yürüdü.

Sokağa çıkarken, "Kime gitsem acaba?" diye homurdanıyordu. "Biri diyor benim işim değil, öbürü diyor benim işim değil. Kimin işi öyleyse? Hayır, bunlara rüşvet vermeden işini yürü-

temezsin. Doktor bile konuşurken gözünü elimden ayırmıyor. Acaba on rublecik sokuşturuverir miyim diye. Yağma yok, valiye çıkıp onunla çözerim işimi."

Bir bacağı üzerinden öbürüne kaykılarak, gereksiz yere ikide bir geriye dönüp bakarak kararsızlık içinde yürümesini sürdürdü. Artık havanın ayazı kırılmış, ayağının altında karlar vıcık vıcık erimişti. Yarım fersah ilerde, tepenin üstünde küçük ilçe merkezi uzanıyordu. Buradaki mahkemede kardeşi yargılanmıştı. Sağda kırmızı çatılı, kopkoyu gözüken hapishane, hapishane avlusunun köşelerinde gözetleme kuleleri, solda ise üzeri baştanbaşa kırağıyla örtülü geniş bir koruluk vardı. Ortalık ıpıssızdı, yalnızca yaşlı bir adam gidiyordu önünden. Sırtında karısının hırkası, başında kocaman bir kasket, kasabaya doğru sürdüğü ineğine ikide bir bağırarak, öksüre öksüre yürüyordu köylü köylü.

Köylünün arkasından yetişince Kirila, "Merhaba, dede!" diye selam verdi.

"Merhaba, oğul..."

"Satmaya mı götürüyorsun?"

"Götürüyorum işte..."

"Alım-satım işiyle uğraşıyorsun anlaşılan..."

Böylece konuşmaya başladılar. Kirila hastaneye niçin geldiğini, doktorla neler konuştuğunu uzun uzun anlattı. Kasabaya girerlerken adam da ona düşündüklerini söyledi:

"Bu işler doktorun harcı değil. Okumuş bir beyefendidir. Kendini yetiştirip bilim öğrenmiş, ilaçlarla hastalarını iyileştirmek için çırpınıyor. Ancak sana bir tavsiyede bulunsun ya da bir yazı yazıp işini kolaylaştırsın, bu, onun yapacağı iş değil. Böylesi için başka devlet daireleri bulunur, sen oralara başvuracaksın. Emniyet müdürlüğüne, savcılığa gitmişsin, onlar da çözemez senin işini."

"Öyleyse kimin kapısını çalayım?"

"Köylü işleriyle ilgilenen, bu işlerin tam yetkilisi il meclis üyesi vardır. Ona gideceksin. Hemen Bay Sineokov'u gör, hemşerim."

"Zolotovo'da mı onun yeri?"

"Evet, orada. En yetkili adamdır kendisi. İlçe emniyet müdürü ne ki köylülerle ilgili konularda Sineokov'dan daha yetkilisi yoktur."

"Ama buraya çok uzak, dede. On beş fersah yol tutar, belki daha da fazla."

"İşin olacaksa yüz fersah bile yol tepeceksin, oğul."

"Orası öyle... Peki, dilekçe mi vereceğim kendisine?"

"Varınca ne yapacağını söylerler. Dilekçe vermen gerekirse yazıcısı oracıkta yazıverir. Kendi özel yazıcısı var."

Yaşlı adamdan ayrılan Kirila meydanda bir süre dikilip düşündü, sonra geriye dönüp geldiği yöne doğru yürümeye başladı. Zolotovo'ya gitmeye karar vermişti.

Aradan beş gün geçti. Doktor gene hastanedeki işlerini bitirmiş, evine gitmek üzere dış kapıdan çıkmıştı. Tam lojmanının avlusuna gelince orada Kirila'yı gördü. Bu sefer yanında soluk yüzlü, sıska mı sıska bir ihtiyar vardı. Adam saat sarkacı gibi durmadan kafasını sallıyor, dişsiz ağzından birtakım garip sesler çıkarıyordu.

Kirila, "Beyefendiciğim, gene ocağına düştük," diye başladı. "Babamı da yanımda getirdim; ne olur, bizden iyiliğini esirgeme. Vaska'yı bırak gitsin. İl meclis üyesi Sineokov'un yanına varmıştım, beni dinlemek bile istemedi. Kovdu yanından."

Onun konuşması bitince, yaşlı babası titreyen kaşlarını kaldırarak, vızıltılı sesiyle söze katıldı:

"Yüce efendim, babalığınızı esirgemeyin. Ancak bizler yoksul insanlarız, yapacağınız iyiliğe karşılık veremeyiz. Onun için Kirila ile Vaska sizin için istediğiniz her işi yaparlar. Bırakın çalışsınlar!"

Kirila yemin ediyormuş gibi elini yukarı kaldırdı:

"Çalışıp yaptığın iyiliğin karşılığını öderiz, beyim. Bırak, ne olur. Açlıktan kırılacak çoluk çocuk. Evde herkes ağlıyor, efendiciğim."

Genç köylü böyle dedikten sonra babasına bakarak kolundan çekti, ikisi birden aynı anda doktorun ayaklarına kapandılar. Bunun üzerine doktor elini salladı, arkasına bile bakmadan evinin kapısına doğru yürüdü.

Polenka

(Полинька)

Öğleden sonra saat iki sularında pasajdaki "Paris Çeşitleri" mağazasında alışveriş tüm hızıyla sürüyor. Tekdüze bir uğultu yükseliyor tezgâhtarların konuşmalarından, tıpkı okulda öğretmen öğrencilerine bir konuyu topluca ezberletirken çıkan uğultu gibi. Ne kadınların gülüşmeleri, ne camlı mağaza kapısının ikide birde çarpması, ne de çocukların koşuşturmaları bastırabiliyor bu uğultuyu.

Kadın terzisi Mariya Andreyevna'nın kızı Polenka mağazanın ortasında dikilmiş, çevresine bakınıyor. Polenka ufak yapılı, zayıf, sarışın bir kız; gözleriyle birini aradığı belli. Kara kaşlı bir tezgâhtar çocuk ona doğru koşup ciddi bir yüzle, "Ne istiyorsunuz, hanımefendi?" diye sorar.

"Bana her zaman Nikolay Timofeyiç bakar, onu göreceğim."

Tezgâhtar Nikolay Timofeyiç boylu poslu, kıvırcık saçlı bir delikanlıdır, son modaya uygun giyinmiştir, kravatında büyük bir iğne takılıdır. Tezgâhının önünde yeni müşteriye hizmet etmeye hazır, boynunu uzatıp gülümseyerek Polenka'ya bakar.

"O, Pelageya Sergeyevna! Hoş geldiniz, nasılsınız?" der hoş, kalın, gür sesiyle.

Polenka hemen onun yanına yaklaşır:

"Merhaba! Bakın, gene geldim. Bana ipek şerit verir misiniz?"

"Nerede kullanılacak ipek şerit?"

"Sutyenin arka bağı için. Kısacası, boydan boya zıh yapılacak."

"Peki, hemen şimdi..."

Tezgâhtar genç kızın önüne birkaç çeşit ipek şerit kor, beriki ağırdan alarak seçme işine koyulur. Bir yandan da pazarlık eder.

Tezgâhtar, yüzündeki gülümseme eksilmeksizin, "Bir rubleye hiç de pahalı değil, hanımefendiciğim," der. "Sekiz kıratlık Fransız şerididir elinizdeki. Arşını kırk beş kapiğe olanı da var ama niteliği buna uymaz, inanın bana!"

Polenka şerit yığınının üzerine eğilir, nedense içini çeker.

"Ayrıca kumaş düğmelerle birlikte sutyenin yanlarına boncuk da gerekiyor. Sizde bu renge uygun boncuk var mı?"

"Bulunur."

Polenka tezgâhın üstüne daha çok abanır, hafif bir sesle, "Nikolay Timofeyiç, perşembe günü neden yanımızdan o kadar erken ayrıldınız?" diye sorar.

Tezgâhtar gülümser:

"Şaşılacak şey, nasıl da farkına vardınız? Oysa üniversiteli gençle fazlaca meşgul görünüyordunuz. Erken gittiğimi fark etmişsiniz demek ki..."

Polenka kıpkırmızı kesilir, susar; tezgâhtar ise titreyen parmaklarıyla sinirli sinirli kutuları kapatır, hiç gereği yokken bunları birbiri üstüne koyar. Bir dakika kadar sessizlik içinde geçer. Polenka suçlu bir gülümsemeyle bakar tezgâhtara.

"Ayrıca boncuk dizili dantel de alacağım."

"Hangilerinden istersiniz? Siyah tül üzerine işlenmişlerden de var, renkli olanlardan da. Modaya en uygun çeşitler..."

"Fiyatları nasıl?"

"Düz siyahı seksen kapik, renklisi iki ruble. Ha, şey... Bir daha gelmeyeceğim evinize."

"Niçin?"

"Niçin mi? Bunu bilmeyecek ne var? Niye kendimi üzüp durayım? Olur şey değil, bu üniversiteli öğrencinin eteğinizin dibinde dolanıp durmasından hoşlanıyor muyum sanıyorsunuz? Gözümden kaçmaz benim. Sonbahardan beri kur yapıyor size, hemen hemen her gün onunla gezmeye çıkıyorsunuz. Hele

evinizde otururken gözlerinizi ayırmıyorsunuz çocuktan, sanki karşınızdaki bir melek! Tutulmuşsunuz besbelli, gözünüzün ondan başkasını gördüğü yok. Bu durumda işi uzatmamın gereği var mı?"

Polenka sesini çıkarmaz, şaşkınlık içinde parmağını tezgâhın üzerinde gezdirir. Beriki konuşmasını sürdürür:

"Artık size ne diye geleyim? Her şeyi açıkça görüyorum. Benim de onurum var. Dış kapının mandalı olmak kimin hoşuna gider ki? Başka ne istemiştiniz, efendim?"

"Annem bir sürü şey ısmarladı ama şu an aklımdan çıktı. Telek almam da gerekiyor."

"Hangisinden istiyorsunuz?"

"Modaya en uygun olanı."

"Kuş teleklerimizin hepsi son modadır. İsterseniz pek moda olan kanarya sarısı renginden vereyim! Şarap rengine çalan da var. Çeşitlerimiz bol... İşin sonunun nereye varacağını kestiremiyorum, doğrusu. Onu sevdiğiniz belli. Güzel ama bizim sonumuz ne olacak?"

Nikolay Timofeyiç'in yüzünde, gözlerine yakın yerlerde kırmızı lekeler belirir. Elindeki havlı kumaşı buruşturarak mırıldanmasını sürdürür:

"Onunla evleneceğinizi mi sanıyorsunuz? Hiç hayale kapılmayın! Üniversite öğrencilerinin evlenmeleri yasaktır. Sonra onun bu işi namusuyla bitirmek için evinize geldiğini aklınızdan çıkarın! Sakın ha! Onlar bizim gibileri insan yerine koymazlar. Esnafların, terzilerin evine cahillikleriyle alay etmek, içki içmek için gelir üniversite öğrencileri. Analarının babalarının yanında, kibar insanların evinde yapamadıklarını bizim gibi sade, okumamış insanların evinde yaparlar. Sıkılmasalar yanımızda ellerinin üstüne kalkıp yürüyecekler. Evet, öyledir... Kararınızı verdiniz mi, hangi telekten alacaksınız? Size kur yapıyor, sevdalı oyunu oynuyorsa nedeni besbelli. Doktor ya da avukat çıktığı zaman eski günleri düşününce, 'Ah, üniversitedeyken sarışın bir kızla geziyordum. Şimdi nerededir acaba?' der. Bugün bile arkadaşları arasında caka satıyor, terzi bir kızla gönül eğlendiriyorum diye övünüyordur."

Polenka sandalyeye oturur, beyaz kutular yığınına dalgın dalgın bakar, içini çeker.

"Hayır, telek almaktan vazgeçtim. Belki yanlış bir şey seçerim, annem gelip kendisi alsın. Siz bana sutyen için kırk kapiklikten altı arşın saçaklı şerit verin. Hindistan cevizi biçiminde düğmelerden de istiyorum. Sağlam tutması için yandan kulaklı olsun."

Nikolay Timofeyiç şerit ile düğmeleri paket yapıp verir. Bu sırada Polenka suçlu suçlu bakar tezgâhtarın yüzüne. Belli ki konuşmanın sürmesini istemektedir. Ama beriki somurtur, susar, telekleri düzeltir.

Polenka sessizliğin ardından solgun dudaklarını mendiliyle silerken, "Şey, manto için düğme alacaktım. Az kaldı unutuyordum," der.

"Hangisinden istersiniz?"

"Bir tüccar karısına manto dikiyoruz. Şöyle şatafatlı bir şey olsun."

"Tüccar karısı içinse alacalı bulacalı düğmelerden seçmeli. Bakın, işte şunlar. Kırmızı, mavi, yaldızlı karışık renkler; onlar da pek moda... Tam göz alıcı şeyler. Kibar kadınlar çevresi beyaz çizgili siyah mat düğmelerden alırlar. Yalnız şunu anlamıyorum... Kendiniz düşünemiyor musunuz? Gezip tozmalarınızın sonu neye varacak?"

Polenka düğmelerin üzerine eğilerek zayıf bir sesle, "Ah, ben de bilmiyorum ne yaptığımı, ben de bilmiyorum," diye fısıldar.

O sırada Nikolay Timofeyiç'in arkasından onu tezgâha sıkıştırarak iri yapılı, favorili bir tezgâhtar geçer; yüzünde yapmacık bir nezaketle şöyle bağırır:

"Buyurun bayan, şöyle buyurun! Üç türlü jarse eteğimiz var: Düz renkli, boncuklu, siyah dantelli. Hangisinden istersiniz?"

Polenka'nın yanından da şişman bir bayan geçerek erkek gibi kalın sesiyle, "Ama lütfen etek dikişli değil, dokuma olsun. Düğmeleri de bastırmalı türden bulun," der.

Nikolay Timofeyiç, Polenka'nın kulağına eğilir, zorlama bir gülümsemeyle şöyle fısıldar:

"Ne olur, mal seçiyormuş gibi yapın. Yüzünüz de öyle solgun

ki hasta gibisiniz. Niye böyle sarardınız? O çocuk sizi bırakır, Pelageya Sergeyevna! Evlense bile sevdiğinden değil, açgözlülüğünden, paranıza göz diktiği için. Getireceğiniz çeyizle evini dayar döşer, sonra sizden utanmaya başlar. Sizi arkadaşlarının, meslektaşlarının yanına çıkarmaz. Çünkü okumuş değilsiniz, 'bizim hatun' der sizden söz ederken. Doktorların, avukatların yanında rahat edebilir misiniz? Onlar için cahil bir terzi kızından başkası değilsiniz siz."

Mağazanın öbür ucundan biri bağırır:

"Nikolay Timofeyiç! Bu küçük bayan üç arşın atlas kordela istiyor. Sizde var mı?"

Nikolay Timofeyiç başını o yana çevirir, yüzünde bir yılışma belirir.

"Var ya! Atlaslı atamanlar, hareli atlas şeritler... Hepsi var."

Polenka:

"Az kalsın unutuyordum, Olya kendine korse almamı söylemişti."

Nikolay Timofeyiç kızın yüzüne bakar. Korkuyla, "Ah, gözleriniz yaşarmış!" der. "Niçin ağlıyorsunuz? Gelin, korselere bakmaya gidelim, sizi orada bir şeyin arkasına gizlerim. Böyle hoş kaçmıyor."

Zoraki bir gülümseme ve aşırı serbest hareketlerle genç kızı korse bölümüne götürür; kalabalığın göremeyeceği biçimde, kutulardan oluşan yüksek bir piramidin arkasına gizler.

"Hangi korseyi istemiştiniz?" diye yüksek sesle sorduktan sonra şöyle fısıldar:

"Hadi, silin gözlerinizi."

"Kırk sekiz boy! Yalnız iki kat astarlı, gerçek balinalı olacak... Nikolay Timofeyiç, sizinle konuşmam gerek. Bize gelir misiniz?"

"Neyi konuşacağız? Konuşacak bir şey yok ki..."

"Beni yalnız... Yalnız siz seviyorsunuz. Sizden başka kimseyle konuşamıyorum."

"Demek kamış değil, kemik değil, gerçek balinalı olacak? Peki ama ne konuşacağız? Konuşacak bir şey yok ki... Onunla bugün gene gezmeye gidecek misiniz?"

"E... Evet, gideceğim."

"Öyleyse aramızda konuşacak bir şey kalmadı. Konuşmak bir işe yaramaz. Onu seviyorsunuz, değil mi?"

Polenka kararsızlık içinde, "Evet," diye fısıldar, bu sırada gözlerinden iri yaş damlaları dökülmeye başlar.

Nikolay Timofeyiç omuzlarını sinirli sinirli silker, yüzü birdenbire sararır.

"Bu durumda daha ne konuşacağız?" diye mırıldanır. "Konuşacak bir şey yok. Gözlerinizi silin. Ben... Ben konuşmak istemiyorum...."

Bu sırada kutular piramidine doğru uzun boylu, zayıf bir tezgâhtar yaklaşır; alıcı bayana, "Çorap bağı için harika bir lastik istemez misiniz?" der. "Kanın akışını durdurmaz, tıpça kabul edilmiştir."

Nikolay Timofeyiç, Polenka'nın önünü kapatır. Genç kızı da, kendi heyecanını da gizlemeye çalışarak, yüzünü gülümser gibi kırıştırır, yüksek sesle, "İki çeşit dantelimiz bulunur, hanımefendi," der. "Pamukludan, bir de ipekten. Oryantal, Britanya, Valansiyen, kroşe, torşon çeşitleri pamukludur; rokoko, sutajet, kambre de ipekli. Tanrı aşkına silin gözyaşlarınızı! Buraya geliyorlar!"

Gözyaşlarının dinmediğini görünce sesini daha bir yükseltir:

"İspanyol dantelleri, rokoko, sutajet, kambre... Fildekos, pamuklu, ipek çoraplar..."

Sarhoşlar

(Пьяные)

Yakışıklı, esmer, top sakallı, yumuşak kadife bakışlı bir adam olan fabrikatör Aleksey Semyonoviç Frolov ile onun avukatı, yaşlanmaya yüz tutmuş, kocaman kafalı, sert saçlı Almer kent dışında bir lokantada içiyorlardı. İkisi de buraya doğrudan doğruya bir balodan geldikleri için üstlerinde frak vardı, beyaz boyunbağı takmışlardı. Lokantanın salonunda ikisinden ve kapı önündeki garsonlardan başka kimse yoktu; Frolov'un buyruğu üzerine içeriye müşteri alınmıyordu.

Birer büyük bardak votka yuvarladıktan sonra istiridyeden yediler.

Almer, "Çok güzel!" dedi. "İstiridyeyi meze yapma modasını ben çıkardım. Votka insanın boğazını yakar, kavurup geçer ama üstüne bir istiridye yuttun mu, tatlı bir serinlik duyarsın. Öyle değil mi?"

Bıyıksız, favorilerine ak düşmüş bir garson masanın üstüne sos tabağı koydu. Frolov, "O getirdiğin ne?" diye sordu.

"Balığın üstüne dökmek için mayonez."

Fabrikatör sos tabağına bakmadan, "Yaa? Sos böyle mi verilir?" diye bağırdı. "Sen daha servis yapmasını bilmiyorsun, hayvan!"

Kadife gözlerinde şimşekler çaktı. Masa örtüsünün ucunu

parmağına doladı; hafifçe çekince meze tabakları, şamdanlar, şişeler, masanın üstünde ne varsa şangır şungur yere yuvarlandı.

Meyhane kazalarına öteden beri alışık olan garsonlar masaya doğru koşarak, ameliyat yapan operatörler gibi, ciddi ciddi, dikkatli hareketlerle şişe, tabak kırıklarını toplamaya başladılar.

Almer, "İyi yaptın vallahi!" diyerek kahkahayı bastı. "Ama biraz geriye çekil, yoksa havyarın üzerine basacaksın!"

Frolov, "Mühendisi çağırın buraya!" diye bağırdı.

Bir zamanlar zengin bir mühendis olan ekşi suratlı, sarsak adam hâlâ böyle çağrılıyordu lokantada. Bütün servetini zamanında saçıp savurmuş, yaşlılığında lokantaya düşmüştü. Burada garsonları, şarkıcı kızları yönetiyor, gerektiğinde muhabbet tellallığı bile yapıyordu. Çağrılınca gelen mühendis başını saygıyla yana eğdi.

"Bak, iki gözüm," dedi Frolov. "Bu ne kepazelik? Adamların ne biçim hizmet ediyorlar? Böyle şeylerden hoşlanmadığımı bilmiyor musun? Tanrı cezanızı versin, buraya bir daha gelmem ha!"

Mühendis elini göğsünün üstüne bastırdı.

"Kusurumuzu bağışlayın, Aleksey Semyonıç! Ben hemen gerekli önlemleri alırım, bütün istekleriniz geciktirilmeden yerine getirilecektir."

"Peki, git öyleyse."

Mühendis yerlere kadar eğildi, iki büklüm geri geri çekildi. Kol düğmeleri, parmaklarındaki yalancı pırlantalar son kez parıldayarak kapının arkasında kayboldu.

İçki masası yeniden donatıldı. Amer kırmızı şarap içiyor, mantarlı kuş eti yiyordu. Ayrıca kendine balık salatası ile çığa balığı kızartması ısmarlamıştı. Frolov'un mezesi ise votkanın yanında yalnız ekmekti. Bugün keyfinin yerinde olmadığı belliydi; durmadan avucuyla yüzünü ovuşturuyor, somurtuyor, oflayıp pufluyordu. İkisi de konuşmadan oturuyorlardı, salonda çıt yoktu. Donuk renk abajurlu iki elektrik lambası ortalığı pırıl pırıl aydınlatıyor, bir şeye kızmış gibi cızırdıyor-

du. Kapının arkasında Çingeneler alçak sesle şarkı söyleyerek dolaşıyorlardı.

Frolov, "İçiyorum ama neşelenemiyorum," dedi. "İçki ayıltıyor sanki beni. Başkaları votka içerek eğlenirler; oysa bende kızgınlık, kötü kötü düşünceler, uykusuzluk yaratıyor. Söyler misin, dostum, neden içkisiz, işretsiz eğlence olmuyor, insana tiksinti veriyor bu meret?"

"Öyleyse Çingeneleri içeri çağır."

"Bırak onları! Canları cehenneme!"

Yaşlı bir Çingene karısı koridor kapısından başını uzattı.

"Aleksey Semyonıç, çalgıcılar çayla konyak istiyor. Ismarlasınlar mı?"

Frolov kadına, "Peki," dedi, sonra arkadaşına döndü. "Biliyor musun, müşteriler bir şey ısmarladığı zaman lokanta sahibi yüzde bilmem kaçını onlara veriyor. Bahşişin bile anlamı kalmadı zamanımızda. Hepsi alçak, aşağılık, şımarık yaratıklar! Sözgelişi şu garsonları ele alalım. Suratları profesörlere benziyor, saçları sakalları ağarmış, ayda iki yüz rubleye para demezler. Hepsi de kendi evlerinde otururlar, kızlarını soylular okuluna gönderirler ama heriflere ağzına geleni söyleyip kafa tutabilirsin. Şu mühendise bir ruble versen seni eğlendirmek için kavanoz dolusu hardalı yer, horoz gibi öter. İçlerinden biri onlara yaptıklarımdan alınıp gücense vallahi bin ruble bağışlayacağım!"

Almer şaşkın şaşkın arkadaşının yüzüne baktı:

"Bugün senin nen var, kuzum? Niye öyle karamsarsın? Üstelik yüzün kıpkırmızı, vahşi hayvanlar gibisin... Neyin var?"

"Hiç sorma! Aklıma bir şey takıldı da, bir türlü çözemiyorum."

Salona kısa boylu, yusyuvarlak, şişman bir ihtiyar girdi. Benekli bir ceket ile leylak renkli yelek giymişti, elinde bir gitar vardı. Alık alık baktı, "hazır ol" durup askerce selam verdi.

Frolov, "Vay, asalak!" dedi. "Takdim ederim: Bu herif domuz taklidi yaparak bir servet kazanmıştır. Gel bakalım buraya!"

Fabrikatör bir bardağa votka, şarap, konyak doldurdu; içine tuz, biber ekti; hepsini karıştırıp asalak dediği kişiye verdi. Adam bunu içti, babayiğitler gibi öksürdü.

Frolov, "Bu berbat karışımı içmeye öylesine alışmış ki süzme şaraptan midesi bulanır," dedi. "Hadi asalak, otur da bize şarkı söyle!"

Asalak oturdu, tombul parmaklarıyla tellere dokundu, şarkısına başladı:

"İpçik mipçik Margaritçik..."

Frolov votkadan sonra içtiği şampanyadan iyice sarhoş olmuştu, masaya bir yumruk indirdi.

"Tüh, aklıma takılan şey bir türlü çıkmıyor. Rahat vermiyor bana!"

"Nedir o aklındaki?"

"Söyleyemem. Gizlidir. Bu öyle bir giz ki ancak dua ederken söylenebilir. Ama çok istiyorsan dostça, aramızda kalmak koşuluyla... Sakın kimseye söyleyeyim deme! Sakın ha! Sana söylersem belki açılırım ama sen kimseye... Tanrı aşkına dinle, sonra da unut!"

Frolov, Almer'in kulağına eğildi, yarım dakika kadar soluk alıp verdikten sonra, "Karımdan nefret ediyorum," dedi.

Avukat, arkadaşına şaşkın şaşkın baktı. Frolov kıpkırmızı kesildi.

"Evet, karın Marya Mihaylovna'dan nefret ediyorum. Nefret ediyorum, işte o kadar!"

"Neden?"

"Kendim de bilmiyorum. Evleneli iki yıl oluyor. Biliyorsun, severek evlendim, şimdiyse can düşmanım neredeyse. Bağışla beni, şu asalaktan daha çok nefret ediyorum ondan. Oysa ortada belli bir neden yok, hiçbir neden yok! Yanımda otururken, yemek yerken ya da konuşurken içimi öyle bir öfke kaplıyor ki kaba bir şey söylememek için kendimi zor tutuyorum. Sözle anlatılamayacak şeyler oluyor ruhumda. Ondan ayrılmak ya da gerçeği yüzüne söylemek olanaksız, çünkü rezalet çıkar. Ama onunla aynı çatı altında oturmak benim için cehennem azabı. O yüzden evde kalmak haram bana. Gündüzleri işle güçle uğraşıyor, o lokanta senin, bu lokanta benim dolaşıyorum; geceleri ise batakhanelerde vakit öldürüyorum. Bu nefret duygusunu nasıl yorumlarsın? Sıradan bir kadın olsa bari. Hayır, güzel

olmasına güzel, akıllı, sessiz..." Asalak ayağını yere vurarak şarkısını sürdürüyordu:

Bir subayla gezdim dolaştım,
Tüm kalbimi ona açtım...

Almer sessizlikten sonra içini çekerek, "İtiraf edeyim ki Marya Mihaylovna'nın senin dengin olmadığını her zaman düşünmüşümdür," dedi.

"Yani okumuş mu demek istiyorsun? Bak dostum... Ben de ticaret okulunu altın madalyayla bitirdim, üç-dört kez Paris'e gittim. Doğaldır ki senin kadar akıllı değilim ama karından daha budala olmadığım da ortada. Hayır, dostum asıl sorun okumuşlukta değil. Bütün zırıltının nasıl başladığını anlatayım da gör! Nasıl oldu bilmem, bir gün karımın benimle sevdiği için değil, parama tamah ettiği için evlendiğini düşünmeye başladım. Bu düşünce iyice kafama yerleşti. Ne yaptım, ne ettiysem aklımdan çıkaramadım. O sırada karımın bir de görgüsüzlüğü tutmaz mı? Yoksulluktan sonra kendini altın küpünün içinde bulmuşçasına parçasını sağa-sola saçıp savuruyordu. Ne yaptığını bilmiyordu sanki, kendini öylesine unuttu ki ayda harcadığı yirmi bin rubleyi buluyordu. Bense yaradılıştan kuruntulu bir adamım. Kimseye inanmam, herkesten kuşku duyarım. Biri bana yakınlık gösterdikçe daha çok işkillenirim. Param için yaltaklanıyormuş gibi gelir bana. Kimseye inanamıyorum işte, inanamıyorum! Çekilmez bir adamım, anlayacağın..."

Frolov bir bardak şampanyayı bir dikişte bitirdi.

"Ben de saçmalıyorum artık. Sana açılmak doğru değildi, aptallık ettim. Sarhoşluk sonucu ağzımdan kaçırdım, sen de şimdi bana avukat gözüyle bakıyorsun, başkasının gizini öğrendiğin için kıvançlısın. Neyse, kapatalım bu konuyu, içelim."

Oradaki garsona seslendi:

"Bakar mısın! Mustafa burada mı? Onu hemen çağır buraya!" Biraz sonra salona on iki yaşlarında, fraklı, beyaz eldivenli bir çocuk girdi. Frolov, "Gel buraya," dedi. "Bize şu gerçeği açıkla! Bir zamanlar siz Tatarlar, Ruslar üzerinde egemenlik

kurmuş, bizi iki yüz elli yıl haraca bağlamıştınız. Şimdiyse bizlere hizmet ediyor, bornoz mornoz satarak zor geçiniyorsunuz. Bunun açıklaması nedir?"

Mustafa kaşlarını yukarı kaldırdı, ince sesiyle şarkı söyler gibi, "Feleğin cilvesi!" diye bağırdı.

Çocuğun ciddi yüzüne bakan Almer kahkahayı bastı.

"Ona bir ruble ver," dedi Frolov. "Sonunda feleğin cilvesiyle zengin olacak kerata. Yalnız bu iki söz için tutuyorlar onu burada. İç bakalım, Mustafa! İlerde sen de malın gözü olacaksın! Zenginlerden geçinen asalakların sayısı gün geçtikçe artıyor, arkadaş. Bıçaksız, tabancasız haydutlardan, soyguncular-dan yakasını kurtarana aşkolsun! Ne dersin, Çingeneleri de çağıralım mı? Ha? Gelsin buraya Çingeneler!"

Çoktandır koridorda beklemekten sıkılan Çingeneler bağrışarak salona daldılar. Vahşi bir şamata başladı.

Frolov, "Hadi, için, firavunun dölleri! İçin, şarkı söyleyin!" diye bağırıyordu.

"Bir kış günüydü, hey! Kızaklar uçuyordu!"

Çingeneler şarkı söylüyor, ıslık çalıyor, hoplayıp zıplıyorlardı... Frolov, çok zengin, şımarık, "eli açık" kimselerin bazen kapıldıkları taşkınlık tutkusuyla çılgınlıklar yapmaya başladı. Çingenelerin hepsine yemekle birlikte şampanya ısmarladı, lambalardan birinin mat kalpağını kırdı, pencerelere, duvarda asılı tablolara şişe fırlatmaya başlattı. Bunları yaparken hiç zevk duymadığı belliydi, çünkü hep somurtuyor, davranışlarında, bakışlarında büyük bir nefretle önüne geleni azarlıyordu. Mühendise tek başına şarkı söyletti; şarap, votka, yağ karışımı bir içkiyi bas şarkıcılara içirdi.

Sabahın altısında hesabı istediler.

Almer, "925 ruble 40 kapik!" diyerek şaşkınlıkla omuz silkti. "Bu kadar olur mu? Yok, yok, hesabı kontrol etmek gerek!"

Cüzdanını çıkartan Florov, "Değme keyiflerine!" dedi. "Bırak soysunlar! Beni soymayıp da kimi soyacaklar? Yaşam bu, asalaklar olmadan olmaz... Sen benim avukatımsın... Yılda altı bin rublemi alıyorsun. Ne karşılığında? Neyse, kusura kalma! Ne söylediğimi kendim de bilmiyorum."

Birlikte eve dönerlerken Frolov kendi kendine homurdanıyordu:

"Şimdi benim için eve gitmek cehenneme gitmek gibi azap verici. Evet, içimi dökebileceğim kimsem yok. Hepsi soyguncu, herkes hain! Gizimi ne diye sana açtım? Niçin? Söylesene, niçin?"

Evinin kapısına geldiklerinde Moskovalıların herkesle, her yerde öpüşmek geleneğine uyarak Almer'e doğru uzandı, yerinde sallanarak dudaklarından öptü.

"Hoşça kal! Ben sıkıcı, çekilmez bir adamım. Kötünün kötüsü, yüz kızartıcı, ayyaşça bir yaşam benimkisi. Sen okumuş, akıllı bir insansın, bununla birlikte yalnız alay etmek için gülüyor, oturup benimle içki içiyorsun. Hiçbirinizden yarar yok bana. Gerçek bir dost, namuslu bir insan olsaydın şöyle söylemen gerekirdi: 'Sen kötü, aşağılık bir adam, iğrenç bir yaratıksın!'"

Almer, "Hadi, hadi," diye mırıldandı. "Git de yat!"

"Kimseden hayır yok! Ancak tek umudum kalıyor. Yazlığa gidince kırlara çıkacağım, bir fırtına kopacak, gök gürleyecek, yıldırım düşüp oracıkta canımı alacak. Böylece hepinizden kurtulacağım. Hadi, esen kal!"

Almer'le bir daha öpüştü; ayakta uyuyarak, bir şeyler mırıldanarak, iki uşağın yardımıyla merdivenden yukarı çıkmaya başladı.

Dikkatsizlik

(Неосторожность)

Albay karısı İvanova'nın yeğeni, hani şu geçen yıl yeni lastik ayakkabılarını çaldıran Piotr Petroviç Strijin,[1] gecenin tam ikisinde vaftiz şöleninden döndü. Evde kimseyi uyandırmamak için holde üstünü çıkardı, soluk almaktan bile çekinerek, ayakuçlarına basa basa yatak odasına geçti, yatmaya hazırlandı.

Strijin düzenli bir yaşam süren, dinsel, ahlâksal kitaplar dışında bir şey okumayan, içindeki huzur yüzüne bakar bakmaz anlaşılan, ağzına içkinin damlasını koymayan bir adamdı. Yemeğe çağrıldığı evin hanımı Liubov Spiridonovna sağ salim bir çocuk dünyaya getirdiği için Strijin bu olayın onuruna o gece üç kadeh votka ile bir kadeh şarap içmeyi ısrarlar sonunda kabul etmişti. Ama içtiği şarabın sirke ile hintyağı arasında bir tadı bulunduğunu anlayınca içtiğine bin pişman oldu. İçkiler genelde şöhrete ve deniz suyuna benzer: İkisi de tattıkça susatır insanı. İşte bu yüzden soyunup yatmaya hazırlanan kahramanımız karşı konulmaz bir susuzluk duymaya başladı.

"Mutfak dolabının sağ köşesinde Daşenka'nın şarabı olacaktı. Bir kadeh içersem farkına bile varmaz," diye düşündü.

Strijin kısa bir duraksamadan sonra korkusunu yenerek mutfağa yöneldi. Dolabın kapağını özenle açtı, eliyle yoklaya

1 Kabak tıraşlı – ç.n.

yoklaya sağ köşede votka şişesi ile boş bir kadeh buldu, kadehi doldurduktan sonra şişeyi yerine koydu, istavroz çıkarıp votkayı tepesine dikti. Aynı anda da mucize benzeri bir şey oldu. Bomba gücünde korkunç bir patlama onu dolabın yanından alıp sandığın üstüne fırlattı. Gözlerinde kıvılcımlar çaktı, soluğu tutuldu, sülük dolu bir bataklığa düşmüş gibi bütün bedenini ısırma acıları sardı. Yuttuğu dinamit parçasıydı sanki; gövdesiyle birlikte bütün ev, bütün sokak havaya uçmuştu... Başının, kollarının, bacaklarının her birinin bir yana savrulup boşluğa saçıldığını hissetti.

Sandığın üstünde kımıldamadan, soluk bile almadan üç dakika kadar yattı, sonra toparlanarak şu soruyu sordu:

"Neredeyim ben?"

Kendine gelince hissettiği ilk şey keskin bir gazyağı kokusu oldu.

"Aman Tanrım, yoksa votka yerine gazyağı mı içtim? Erenler, siz beni koruyun!"

Zehirlendiği düşüncesiyle sırtını bir ürperti kapladı, içine dehşetli bir korku düştü. Zehir yuttuğunun kanıtı yalnız odadaki gaz kokusu değildi; ağzının içi kavruluyor, gözlerinde kıvılcımlar çakıyor, kafasında kampanalar çalıyor, midesi delinecek gibi sancıyordu. Ölümünün yaklaştığını anlayıp yaşama umuduyla daha fazla kendini avutmaya kalkmadan yakınlarıyla uğurlaşmak (vedalaşmak) için doğruca Daşenka'nın odasına koştu. (Karısından boşandığı için evini yaşlıca bir kız olan baldızı Daşenka çekip çevirmekteydi.)

Yatak odasına girerek ağlamaklı bir sesle, "Daşenka," dedi. "Sevgili Daşenka!"

Karanlık odada bir kıpırdanma oldu, derin bir iç çekmesi işitildi.

Strijin, "Daşenka!" diye seslendi bir daha.

"Ne! Ne var? Siz misiniz, Piotr Petroviç? Döndünüz demek? E, neler oldu, bakalım? Kızın adını ne koydular? Vaftiz annesi kim oldu?"

"Vaftiz annesi Natalya Andreyevna Velikosvetskaya,[2] vaftiz

2 Büyük ışıklı – ç.n.

babası ise Pavel İvanıç Bessonnitsın...[3] Ben... Ben... Daşenka ölüyorum galiba. Şey, bebeğin adını da Olimpiada koydular, bir yakınlarının adıymış. Ben... Ben gazyağı içtim..."

"Bakın şuna! Gazyağı mı verdiler size şölende?"

"Nasıl söylesem bilmem ki! Eve dönünce size haber vermeden votka içmek istedim. Cezamı da buldum. Karanlıkta bilmeden gazyağı içmişim... Şimdi ben ne yapacağım?"

İzni alınmadan dolabın açıldığını işiten Daşenka birden canlandı. Çabucak mumu yaktı, yataktan aşağı atladı; üstüne gömleğini bile geçirmeksizin, kemikli sırtı, çilli derisi, başında bigudilerle, yalınayak mutfağa koştu.

Dolabın içini gözden geçirdikten sonra, "Size kim izin verdi? Votkayı ben sizin için mi koydum?" diye çıkıştı enişteşine.

Strijin soğuk terler döküyordu:

"Ben... Ben votkanızı içmedim. İçtiğim gazyağıydı."

"Ne diye dokundunuz gazyağına? Benim işlerime ne karışıyorsunuz? Sizin için mi koyduk oraya? Yoksa gazı para vermeden mi alıyoruz sandınız? Bir litre gaz kaç ruble, biliyor musunuz? Ha?"

Strijin inledi:

"Sevgili Daşenka! Şimdi ölümüm söz konusu, para değil!"

Daşenka dolabın kapağını hızla çarptı.

"Kafayı iyice çekmişsiniz, bir de burnunuzu dolaba sokuyorsunuz! Canavarlar, gaddarlar! Ah, ben ne bahtsız kadınmışım, sizlerin yüzünden neler çekiyorum! Ne gündüzüm rahat, ne gecem! Kahrolasılar, şeytan alasılar; dilerim, öbür dünyada siz de benim kadar çekersiniz! Yarından tezi yok, gideceğim buradan! Bir kızın karşısında iç çamaşırınızla nasıl dolaşırsınız? Ben de çıplağım, bana bakmaktan utanmıyor musunuz?"

Konuşuyordu, durmadan konuşuyordu... Baldızını ne yeminle, ne yalvarmayla ne de top atsa durdurabileceğini bilen Strijin boş verircesine elini salladı, giyinip doktor aramaya gitti. Ancak doktor arandığı zaman hiç bulunmaz. Üç sokak koşturup beş kez Doktor Çepharyants'ın, yedi kez de Doktor Bul-

3 Uykusuz – ç.n.

tıhin'in[4] kapısını çalan Strijin eli boş dönerek kendini bir eczaneye attı. Belki eczacı yardım ederdi. Uzun bir bekleyişten sonra kara-kuru, kıvırcık saçlı, ufak tefek biri çıktı karşısına. Adamın uykulu, ciddi yüzünü, zeki bakışlarını görünce Strijin'i bir korku aldı.

Yalnız Yahudi soyundan gelen, çok akıllı, ağırbaşlı eczacılara özgü bir tavırla beriki, "Ne istiyorsunuz?" diye sordu.

Strijin soluk soluğaydı.

"Tanrı aşkına... Çok rica ediyorum..." diye başladı. "Bana bir şeyler verin... Farkına varmadan gazyağı içmişim... Ölüyorum..."

"Hiç heyecanlanmadan size soracağım sorulara yanıt verin, lütfen! Heyecanlanmanın derdinizi anlamamı engelleyeceğini bilmelisiniz. Gaz içtim, dediniz? Öyle mi?"

"Evet, gazyağı içtim! Kurtarın beni, yalvarırım!"

Eczacı soğukkanlılığını yitirmeden, tüm ciddiliğiyle tezgâha yaklaştı, oradaki kitabı açarak okumaya koyuldu, iki sayfa kadar okuduktan sonra önce bir omzunu, sonra öbürünü silkti, yüzünü kuşkuyla buruşturdu, biraz düşündükten sonra yan odaya geçti. Tam o sırada saat dördü vurdu. Yelkovan on geçeyi gösterdiğinde eczacı odadan çıktı, yeniden okumaya koyuldu.

Durumu anlamadığını gösterircesine, "Hımm!" dedi. "Kendinizi iyi hissetmediğinize göre buraya gelmeden önce bir doktora gitmeliydiniz."

"Birçok kez kapılarını çaldım ama hiçbirini uyandıramadım."

"Ya! Biz eczacıları insan yerine koymadığınız belli. Kediler, köpekler bile uyurken saatin dördünde gelip bizleri rahatsız etmekte bir sakınca görmüyorsunuz... Gene de sizin kırattaki insanlar ne anlar bunlardan! Size göre biz insan değiliz, sinirlerimiz urgandan yapılmış."

Strijin eczacının söylediklerini sonuna dek dinledi, içini çekti, evinin yolunu tuttu. "Demek ki yazgımızda böyle bir ölüm varmış," diye geçirdi içinden.

4 Batar çıkmaz – ç.n.

Gene ağzı gazyağı kokuyor, cayır cayır yanıyor, midesi sancıyor, kulaklarında kampanalar çalıyordu. Sonunun geldiği inancındaydı, her an yüreği durabilirdi.

Evine varır varmaz bir kâğıt bulup, "Ölümümden dolayı kimseyi suçlamayınız!" diye yazdı. Tanrı'ya yakardı, yattı, üstünü örttü. Sabaha dek böyle yatıp ölümü beklerken gömütünün üzerinde taze otların bittiğini, tepesinde küçük kuşların ötüştüğünü düşlüyordu...

Ama sabah olunca karyolasına oturmuş, gülümseyerek Daşenka'ya şunları anlatmaktaydı:

"İşte, sevgili baldızcığım, kim düzgün, doğru bir yaşam sürerse ona zehir bile dokunmaz. Sözün gelişi beni örnek alalım. Neredeyse ölmeme ramak kalmıştı, ecel terleri döküyordum, şimdiyse bir şeyciğim yok. Ağzım yanıyor, boğazım gıcıklanıyor ama çok şükür bedenim esenlik içinde... Peki, neden? Çünkü düzgün bir yaşam sürmekteyim..."

Daşenka gözlerini aynı noktaya dikmiş, boşa giden masrafları düşünüyordu.

"Hayır, bu demektir ki gazyağı iyi cins değilmiş. Litresi üç kapik olandan vardı, dükkândan bana bu gazyağını vermişler. Ben ne bahtı kara kızmışım, sizin yüzünüzden çektiklerim yetmedi mi? Ah, ne gaddarmış şu insanlar! Boyu devrilesiler, siz de öbür dünyada çekin benim çektiklerimi!"

Artık durmak bilmiyordu.

Veroçka

(Верочка)

İvan Alekseyiç Ognev[1] o ağustos akşamı camlı kapıyı gürültüyle açışını, kendini evin önündeki sahanlığa hızla atışını hâlâ anımsar. Sırtında hafif pelerini, başında geniş kenarlı hasır şapkası vardı. Şimdi bu şapka çizmeleriyle birlikte toz toprak içinde, karyolanın altına atılmıştır. Bir elinde kocaman kitap, defter paketi, öbür elinde ise kalın, budaklı bir sopa tutuyordu.

Yolunu aydınlatma amacıyla elinde lamba, yaşlı ev sahibi Kuznetsov dikiliyordu kapının arkasında. Dazlak kafası, uzun bembeyaz sakalı, kar gibi pike ceketiyle orada babacan bir tavırla gülümsüyor, başını sallıyordu.

Ognev, "Hoşça kalınız, beybaba!" dedi.

Kuznetsov lambayı masaya bıraktı, Ognev'in arkasından sahanlığa çıktı, iki dar, uzun insan gölgesi merdiven basamaklarının, çiçek tarhlarının üzerinden aşıp, başları bahçedeki ıhlamur ağaçlarının gövdelerine düştü.

Ognev bir daha, "Hoşça kalın," dedi. "Bu evde bana gösterdiğiniz konukseverlikten, dostluktan, sevgiden dolayı çok teşekkür ederim. Yaptığınız iyilikleri yaşadığım sürece unutmayacağım. Hem siz, hem kızınız çok iyi insanlarsınız. Zaten bu-

1 Ateşli, ateş parçası – ç.n.

rada hepiniz öyle candan, neşeli, içten davranıyorsunuz ki anlatamam!"

Hem duyduğu heyecandan dolayı, hem de az önce içtiği likörün etkisiyle ilahi okur gibi söylüyordu bunları. Gene de duygulandığını bu sözlerden çok, göz kırpmaları, omuz hareketleri anlatıyordu. Onunla birlikte likör içip aynı derecede duygulanan yaşlı Kuznetsov genç adama doğru uzandı, öpüştüler.

Ognev, "Size çok alışmıştım," dedi. "Hemen hemen her gün evinize geldim. Belki on geceyi burada geçirdim. O kadar likör içtim ki şimdi aklıma geldikçe yüreğim korkudan burkuluyor. Ama daha çok, Gavril Petroviç, bana verdiğiniz destekten, benimle işbirliği etmenizden dolayı teşekkür ederim. Siz olmasaydınız istatistik çalışmalarımı bitirmek için burada ekim ayına kadar uğraşıp duracaktım. Kitabımın önsözünde şöyle diyeceğim: 'Burada bana canıgönülden yardım eden N. ilçesi tarım müdürü Kuznetsov'a teşekkürlerimi sunmayı borç bilirim.' İstatistik biliminin parlak bir geleceği var. Vera Gavrilovna'ya en içten selamlarımı bildiririm. Ayrıca ilçedeki doktorlara, sorgu yargıçlarına, yazmanınıza yardımlarını hiç unutmayacağımı iletin lütfen! Şimdi de, beybabacığım, birbirimizi kucaklayalım, son kez öpüşelim."

Ognev yaşlı adamla ikinci kez öpüştükten sonra merdivenden inmeye başladı. Son basamağa gelince durdu, başını arkaya çevirdi.

"İlerde bir daha karşılaşır mıyız dersiniz?"

Yaşlı adam, "Orasını Tanrı bilir," dedi. "Ama sanırım, hiçbir zaman..."

"Evet, doğru. Size dünyaları verseler başkente, Petersburg'a gelmezsiniz. Benim yolumun da bu ilçeye düşeceği pek kuşkulu. Hadi, esen kalın!"

Kuznetsov, "Bari şu kitapları burada bıraksaydınız," diye seslendi. "Koca ağırlığı yanınızda taşımak zorunda mısınız? Yarın size biriyle yollardım."

Ama Ognev onu dinleyecek durumda değildi, hızlı adımlarla evden uzaklaşıyordu. Şarapla ısınmış ruhu neşe, sıcaklık, hüzün doluydu. Yürürken şöyle düşünüyordu: "İnsan, yaşam-

da ne çok iyi insana rastlıyor! Ama bu karşılaşmalardan geriye yalnız anılar kalıyordu. Ne yazık! Hani, bazen ufukta turnalar gözükür, hafif bir rüzgâr onların acıklı, heyecanlı ötüşlerini getirir. Bir an sonra mavi ufuklara baksanız orada bir nokta bile görmez, tek ses işitmezsiniz... İşte bunun gibi, insanlar yüzleri, konuşmalarıyla yaşamımızdan gelip geçerler, arkalarında belleğimizde silik izlerden başka bir şey bırakmaksızın geçmişimize gömülürler." Bahardan beri N. ilçesinde kalan, hemen hemen her gün konuksever Kuznetsovlara uğrayan İvan Alekseyiç yaşlı adama, kızına, hizmetçilere akrabaları gibi alışmıştı. Evlerini, öndeki merdiven sandurmasını, ağaçlı yolların her dönemecini, mutfak ile banyo odasının tepesindeki ağaçların görüntüsünü, hepsini hepsini, en ufak ayrıntısına değin ezberlemişti. Ama şimdi bahçe kapısından dışarı çıkınca bütün bunlar birer anı haline gelecek, onun için gerçek anlamlarını sonsuza dek yitirecekti. Aradan bir-iki yıl daha geçecek, bütün bu sevimli anılar hayal gücünün yarattığı eklentilerle birlikte bilincinde iyice sönükleşecekti.

Ağaçlı yoldan bahçe kapısına doğru yürüyen Ognev yoğun duygular içinde, "Dünyada insanlardan daha değerli bir şey yoktur. Hiçbir şey!" diye düşünüyordu.

Bahçenin durgun, ılık bir havası vardı. Henüz solmamış rezene, tütün, günçiçeği kokusu geliyordu tarhlardan. Ağaçların gövdeleri ile fundalıklar arasına sis çökmüştü. Ognev yürüdükçe karşısına çıkan küçük küçük, saydam sis kümeleri ay ışığında çarşafa bürünmüş hayaletler gibi art arda dizilerek sessizce önünden geçiyordu. Bu görüntüyü uzun zaman unutamayacaktı Ognev. Aydede ta yükseklere tırmanmıştı, biraz aşağıda doğuya doğru parça parça sis öbekleri uçuşuyordu. Bütün dünya koyu görüntüler ile ortalıkta gezinip duran beyaz gölgelerden oluşmuştu sanki. O ağustos akşamı ay ışığının vurduğu sise dikkatle bakan Ognev ilk kez karşısında canlı doğayı değil de, bir tiyatro dekorunu seyrediyor gibiydi. Sanki ortalığı havai fişeklerle aydınlatan acemi teknisyenler çalılıklar arasına sinmişler, bir yandan havayı aydınlatırken bir yandan da azar azar havaya sis salıyorlardı.

Ognev bahçe kapısına yaklaşırken alçak duvardan bir gölge sıyrıldı, ona doğru yürüdü.

Ognev sevinçle, "Ah, Vera Gavrilovna, siz misiniz?" dedi. "Sizi aramadığım yer kalmadı. Neredeyse uğurlaşmadan ayrılacaktık. Gidiyorum, hoşça kalın."

"Ne, bu kadar erken mi? Daha saat on bir."

"Vakit geldi. Daha beş fersah yürüdükten sonra eve varınca eşyalarımı toplayacağım. Yarın erkenden kalkmam gerekiyor."

Karşısında Kuznetsov'un kızı Vera duruyordu. Yirmi bir yaşında, her zaman hüzünlü, özensiz giyinen, alımlı bir kızdı Vera. Sürekli hayal kuran, bütün gün yatağa uzanıp ellerine geçirdikleri her şeyi tembel tembel okuyan, hüzünle karışık can sıkıntısı çeken genç kızlar hep böyle gelişigüzel giyinirler zaten. Doğadan zevk ve güzellik duygusu kapmış olanlara onların giyimlerindeki bu özensizlik daha bir çekicilik verir. Ognev daha sonra güzel Veroçka'yı düşünürken belinde derin kıvrımlar yaptığı halde gene de gövdesine değmiyormuş gibi duran bol bluzunu, yukarı taranmış saçlarından ayrılıp alnına düşen perçemini; akşamüstü, durgun havalarda omzundan bir bayrak gibi sarkan, gündüzleri ise genç kızın sofada erkek şapkaları arasına rastgele atıverdiği ya da evin yaşlı kedisinin, yemek odasında sandığın üstünde dururken gelip üzerine saygısızca kıvrıldığı, kenarları püsküllü, kırmızı, el örgüsü şalını gözünün önüne getirmeden edemeyecekti. Bu şal ile bluzun kıvrımlarından huzurlu bir tembellik, evcimenlik, iyimserlik yayılırdı çevreye. Ognev belki de Vera'dan hoşlandığından olacak, onun giysilerinin her kıvrımında, her düğmesinde bir sıcaklık, içlilik, saflık, dinginlik, iyimserlik, hatta şiirsellik bulurdu. Böyle hoş etkilere içtenliksiz, güzellik duygusundan uzak, soğuk yaradılışlı kadınlarda kesinlikle rastlanmaz.

Veroçka gerçekten alımlı bir kızdı; boyu posu yerinde, yüz çizgileri düzgün, kıvırcık saçları güzel... Hele Ognev gibi az kadın tanımış biri için dünya güzeli sayılırdı.

Bahçe kapısının yanında genç kızla vedalaşırken, "Hakkınızı helal edin! Bana yaptıklarınızdan dolayı çok teşekkür ederim!" dedi Ognev.

Tıpkı yaşlı babasıyla konuşurken yaptığı gibi, ilahi okuyan papazların sesiyle, aynı göz kırpmalar, omuz oynatışlarla, gösterdiği konukseverlikten, ilgiden, sevgiden dolayı Veroçka'ya teşekkürlerini bildirdi.

"Anneme sizden her mektubumda söz ettim. Herkes size, babanıza benzeseydi bu dünya cennet olurdu. Zaten burada herkes iyi, candan, yalın..."

"Peki, şimdi nereye gidiyorsunuz?"

"Oryol'a, annemin yanına. Orada bir-iki hafta kalıp sonra Petersburg'a, görevimin başına döneceğim."

"Ya sonra?"

"Sonra mı? Bütün kış çalışacağım. Bahar gelince gene bir ilçeye gidip yeni veriler toplayacağım. Hadi, size mutluluklar, uzun bir yaşam dilerim. Hakkınızı helal edin! Belki bir daha hiç görüşmeyeceğiz."

Ognev eğildi, Veroçka'nın elini öptü. Sonra daha fazla konuşmaksızın, heyecan içinde sırtındaki pelerini düzeltti, kitap paketini koltuğunun altına iyice yerleştirdi. Bir süre sessizliğin ardından, "Ne çok sis var!" dedi.

"Evet... Evde bir şeyinizi unutmadınız ya?"

"Yoo, sanmam..."

Ognev birkaç saniye durdu, sonra beceriksiz bir hareketle yüzünü bahçe kapısına döndü, kapıyı açıp dışarı çıktı. Vera da onun arkasından gelerek, "Durun, sizi ormana dek geçireyim!" dedi.

Yolda birlikte yürümeye başladılar. Buralarda ağaçlar çevreyi kapamıyor, dört bir yan çepeçevre rahatça görülebiliyordu. Doğa duvakla örtülmüşçesine saydam, donuk bir sisin arkasına gizlenmişti ama doğa anamız bu duvağın arkasından insana neşeyle, tüm güzelliğiyle bakıyordu. Daha kalın, daha yoğun sis kümeleri ise sanki uzaktaki ovanın güzelliğini örtmemek için şurada burada, ot yığınlarının ya da ağaçların arasında bölük pörçük duruyor, yolun üstünde sürünüyor, toprağın üzerine çöküyordu. Yol sisler arasında ormana kadar gözükmekteydi; ormanın iki yanında koyu renkli hendekler vardı, hendeklerde sisin rahatça dolaşmasını engelleyen bodur çalılar yüksel-

mişti. Kuznetsovların orman sınırı bahçe kapısından yarım fersah ötedeydi.

Genç kızın yüzüne yandan bakan Ognev, "Niye benimle birlikte geldi? Şimdi ben de onu geriye, bahçeye kadar geçirmek zorunda kalacağım," diye düşündüyse de tatlı tatlı gülümseyerek, "Bu güzel doğada yaşarken insan buralardan ayrılıp gitmek istemiyor," dedi. "Tam romantik bir akşam; ay ışığı, sessizlik, her şey... Her şey çok güzel... Biliyor musunuz, Vera Gavrilovna, yirmi dokuz yaşındayım, tek gönül serüvenim yok... Gizli gizli buluşmalar, parklarda sevgililer yolunda öpüşmeler benim için yalnız kulaktan duyduğum şeylerdir, bana doğal gelmiyor, insan kentlerde, otel odalarında yaşarken bu eksikliği anlamıyor ama burada, temiz havada çok kuvvetle hissediliyor böyle şeyler, insanın içi sıkılıyor, bir eksiklik duyuyor."

"Peki, siz niçin böylesiniz?"

"Bilmem... Belki buna vakit bulamadığım için, belki de beni... şey... öyle bir kadına rastlamadığımdan. Zaten çok az tanıdığım insan var."

İki genç üç-dört yüz adım kadar konuşmadan yürüdüler. Ognev, Veroçka'nın örtüsüz başına, omzuna düşen şalına baktı; buraya ilk geldiği bahar günleri, yaz akşamları canlandı belleğinde. Petersburg'daki karanlık otel odasından uzakta, insanların dostluğundan, doğanın güzelliklerinden, yaptığı işten zevk alarak geçirdiği zaman süresince tan vakitleri farkına varmadan günbatımı kızıllığına dönüşmüş, yaz mevsiminin sona erdiğini bildiren kuşlar arasında önce bülbüller, sonra bıldırcınlar, az sonra da yelveler ötüşlerini kesmişlerdi. Zaman farkına varılmadan geçip gittiğine göre mutlu ve rahat yaşanmış demekti. Bunları düşünürken Ognev nisan sonlarında buraya, N. ilçesine nasıl isteksiz isteksiz geldiğini anımsadı. Cebinde fazla parası yoktu; insanlara, yolculuğa alışık değildi. Burada can sıkıntısıyla, yalnızlıkla karşılaşacağını, bilimler arasında önemli bir yer tuttuğuna inandığı istatistik bilimine karşı kimsenin ilgi göstermeyeceğini düşünüyordu. O nisan sabahı N. ilçe merkezinde eski tarikattan Riabuhin'in hanına indiği zaman günlüğü yirmi kapiğe temiz, aydınlık bir oda tutmuştu. Ondan uy-

ması istenen tek koşul sigarasını dışarıda bir yerde içmesiydi. Önce biraz dinlenip İlçe Çiftçiler Birliği Başkanı'nın kim olduğunu öğrendikten sonra yaya olarak Gavrila Petroviç'in evine yollanmıştı. Görkemli çayırlar, genç korular arasından dört fersah kadar yürüdüğü sırada ötüşleri havayı dolduran tarlakuşları ta yukarılarda kanat çırpıyor, kuyruklarını ağır ağır sallayan kargalar ise yeşil tarlalardan süzülerek alçaklardan geçiyordu.

Ognev şaşkınlıkla şöyle düşünmüştü: "Aman Tanrım! Buranın havası hep böyle temiz midir, yoksa benim gelişimden dolayı mı her yer mis gibi kokuyor?"

Kuznetsovlarda resmî bir karşılama beklediği için, başı önünde, çekingen çekingen, sakalıyla oynayarak girdi eve. Onu dinleyen Kuznetsov önce kaşlarını çattı. Çiftçiler Birliği'nin bu genç adama ve istatistik çalışmalarına ne gibi katkısı olacağını anlamamıştı. Ama Ognev istatistik bilgilerinin ne olduğunu, nerelerden toplandığını ayrıntılarıyla anlatınca Kuznetsov birden canlandı, yüzü güldü, bir çocuk merakıyla genç araştırmacının defterlerini incelemeye koyuldu... O günün akşamı Ognev, Kuznetsovlarda yemeğe kaldı, içtiği sert likörden çabucak sarhoş oldu; yeni tanıdığı insanların sakin yüzlerine, uyumlu hareketlerine baktıkça bütün bedeninde tatlı bir gevşeklik duymaya başladı. Bıraksalar hemen oracıkta uzanıp yatar, yüzünde bir gülümsemeyle mışıl mışıl uyurdu. Baba-kız onu dostça süzüyor, annesinin babasının sağ olup olmadığını, ayda kaç para kazandığını, tiyatroya sık sık gidip gitmediğini soruyorlardı.

Ognev o çevrede yaptığı gezintileri, kır eğlentilerini, balık avlarını, ilçe ileri gelenleriyle birlikte Kızlar Manastırı'na yaptıkları geziyi, orada herkese boncuktan dizme birer para kesesi armağan eden rahibe Marfa Ana'yı anımsadı. Hele o, Ruslara özgü, bitmek tükenmek bilmez ateşli tartışmaları hiç unutmayacaktı. Rusların kendi aralarında tartışmaları hep böyleydi. Tartışanlar ağızlarından tükürük saça saça, öfkeyle yumruklarını masaya vururlar, birbirlerini anlamaksızın karşısındakinin konuşmasını keserler, farkına varmadan kendi söyledikleriyle çelişkiye düşerler, ikide birde konu değiştirirler, saatler süren tartışmanın sonunda birden gülmeye başlayarak, "Tüh be! De-

minden beri biz neyi tartışıyorduk? Şuna bakın, neyle başladık, neyle bitirdik!" derlerdi.

Ormana yaklaştıkları sırada Ognev, Vera'ya şöyle dedi: "Hani bir gün doktorla birlikte üçümüz atlarla Şestovo köyüne gidiyorduk. Yolda rastladığımız ermişe ben beş kapik vermiştim. O da üç kere istavroz çıkarmış, beşliği çavdar tarlasının ortasına fırlatmıştı. Anımsadınız mı? Tanrım, buradan ayrılırken o kadar çok anı götürüyorum ki hepsini bir araya toplasam paha biçilmez bir hazinem olurdu! Anlamıyorum, binlerce zeki, duygulu insan büyük kentlerde burun buruna yaşamaya nasıl razı olurlar da buralara hiç gelmezler? Neva Caddesi üzerindeki o rutubetli büyük evlerde buradan daha çok genişlik, daha çok gerçek bulacaklarını mı sanıyorlar? Ressamlarla, bilginlerle, gazetecilerle tıklım tıklım dolu o mobilyalı odalar bana hiçbir zaman ilgi çekici gelmemiştir."

Ormanın yirmi adım kadar yakınında, yolun üstünde küçük, dar, iki ucunda kısa sütunlar yükselen bir köprü vardı. Akşam gezintileri sırasında burası Kuznetsovlar ile konukları için her zaman küçük bir durak yeri olurdu. İsteyenler ormanda yankılanan seslerini dinleyerek gezmeye burada mola verirlerdi. Bu noktadan bakınca yolun orman içinde gözden yittiği görülürdü.

Ognev, "İşte küçük köprüye geldik, artık buradan dönmelisiniz," dedi.

Vera durdu, biraz soluklandı. Sonra sütunlardan birinin üstüne oturdu.

"Gelin şurada biraz oturalım. Ayrılmadan önce vedalaşırken oturulur."

Ognev, Vera'nın yanına, kitap paketinin üstüne yerleşerek konuşmasını sürdürdü. Bu sırada genç kız uzunca bir yol yürüdüğü için sık sık soluk alıyor, ona değil de başka bir yöne bakıyordu. Bundan ötürü Ognev kızın yüzünü göremiyordu.

Ognev, "Şöyle bir düşünün: On yıl sonra ansızın karşılaşıvermişiz!" dedi. "Kimbilir, nasıl değişmiş olacağız ikimiz de. Siz saygıdeğer bir anne, bense kütüphanelerdeki binlerce cilt kitap gibi kalın, kimseye bir yararı olmayan bir istatistik kitabı-

nın saygıdeğer yazarı... Konuşup eski zamanları anarız. Şu anda ikimiz de içinde bulunduğumuz şu dakikaları yüreğimizde duyuyor, onun heyecanıyla dopdolu yaşıyoruz. Ama o zaman karşılaştığımızda şu köprünün üstünde hangi gün, hangi ay, hatta hangi yıl son kez görüştüğümüzü anımsayamayacağız. Siz herhalde çok değişmiş olacaksınız. Değişirsiniz, değil mi?"

"Ne dediniz?"

"Şey, sorumu işitmediniz herhalde..."

"Bağışlayın, son dediğinizi işitmedim."

Vera'daki değişikliği Ognev ancak o anda fark edebildi. Genç kızın yüzü solgundu. Sık sık soluk alıyor; soluk alırken titremesi dudaklarına, kollarına, başına dek yayılıyordu sanki. Alnından sarkan saç perçemleri bir değil, iki olmuştu şimdi. Besbelli Ognev'in yüzüne bakmaktan çekiniyor; heyecanını gizlemeye çalışarak, kâh boynunu sıkıyormuş gibi yakasını düzeltiyor, kâh kırmızı şalını bir omzundan öbürüne aktarıyordu.

Ognev, "Üşüdünüz galiba," dedi. "Bu sisli havada oturmak pek sağlığa uygun değil. Durun, sizi eve kadar götüreyim."

Vera susuyordu. İvan Alekseyiç gülümsedi:

"Size ne oldu söyler misiniz? Konuşmuyor, sorularıma yanıt vermiyorsunuz. Rahatsız mısınız, yoksa bir şeye mi kızdınız? Neyiniz var Tanrı aşkına?"

Genç kız elini Ognev'e dönük yanağına sertçe bastırdıktan sonra sert bir hareketle geri çekti. Yüzünden büyük bir acı okunuyordu.

"Kötü bir durum!" diye fısıldadı. "Çok kötü!"

Ognev omuzlarını silkti, şaşkınlığını gizlemeden, "Kötü olan ne?" diye sordu. "Neden söz ediyorsunuz?"

Hâlâ derin derin soluk alan, omuzları titreyen Vera, Ognev'e sırtını döndü. Yarım dakika kadar gökyüzüne baktıktan sonra, "Sizinle konuşmam gerek, İvan Alekseyiç," dedi.

"Buyurun, sizi dinliyorum."

"Belki size tuhaf gelecek, şaşıracaksınız ama artık aldırdığım yok."

Ognev bir kere daha omuz silkti, gene de kızın söylediklerini can kulağıyla dinlemeye hazırdı.

Başını önüne eğen Vera şalının püskülüyle oynayarak, "Şey," dedi. "Size söylemek istediğim şuydu... Size tuhaf, son derece saçma gelebilir ama daha fazla dayanamayacağım..."

Konuşması anlaşılmaz bir mırıltıya dönüştü, birden hıçkırıklarla kesildi. Genç kız yüzünü atkısıyla örttü, başını daha da eğdi, acı acı ağlamaya başladı. İvan Alekseyiç şaşırmıştı. Ne yapmak, ne söylemek gerektiğini bilmediği için öksürerek umutsuzca çevresine bakınmaya başladı. Ağlamalara, gözyaşlarına alışık olmadığı halde kendi gözleri de doldu. Şaşkınlık içinde, "Amma da yaptınız!" dedi. "Vera Gavrilovna, bu da ne demek oluyor? Söyleyin kuzum, hasta mısınız? Yoksa biri mi gücendirdi sizi? Söyleyin... Belki bir şey... Bir yardımım dokunur..."

Yatıştırmak için tüm dikkatiyle kızın ellerini yüzünden çekmeye çalıştığı sırada Vera gözyaşları arasından gülümsedi:

"Ben... Ben... Sizi seviyorum."

Bu yalın, sıradan, bildiğimiz insan sesiyle söylenen sözler Ognev'i şaşkına çevirdi; genç adam büyük bir utanma duyarak yüzünü yana döndürdü, korkuyla ayağa kalktı.

Ayrılma sahnesinin, likörün ruhunda uyandırdığı o hüzün, sıcaklık, duygululuk bir anda kaybolarak yerini zor dayanılır bir sıkıntıya bıraktı. Ruhu allak bullak oldu. Yan gözle Vera'ya bakıyordu. Genç kız onu sevdiğini dile getirdikten sonra kadınlara yaraşan o erişilmez yücelikten uzaklaşmış, Ognev'in gözünde boyu bile kısalarak basit, silik bir genç kız oluvermişti.

Dehşet içinde kalan Ognev, "Ne biçim şey bu? Ben onu seviyor muyum bakalım? Gel de işin içinden çık!" diye geçirdi içinden.

En önemli, en zor sözü söyledikten sonra Vera rahatlamıştı, şimdi serbestçe soluk alıp veriyordu. Ognev ayağa kalkınca o da kalktı, genç adamın yüzüne gözlerini kaçırmaksızın bakarak çabuk çabuk, ateşli, sonu gelmez gibi gözüken bir konuşmaya başladı.

Birdenbire paniğe kapılan bir insan onu ürküten gürültü patırtının kulağına çarpış sırasını nasıl anımsayamazsa Ognev de Vera'nın o sırada hangi sözleri söylediğini, hangi tümceleri kullandığını anımsayamıyordu. Anımsadıkları yalnızca karşısın-

da duran genç kızın kendisi, sözlerinin içeriği, heyecandan biraz kısılmış boğuk sesi, konuşmasındaki tutkulu ahenk, sözlerinin onda bıraktığı izlenimlerdi. Vera bazen gülüp bazen kirpiklerinde gözyaşları ışıldayarak ilk tanıştıkları günden beri Ognev'in onu özgün düşünceleriyle, aklıyla, iyicil, zeki bakışlarıyla, yaşamdaki amaç ve sorunlarıyla etkilediğini; Ognev'i ta derinden, delicesine, tutkuyla sevdiğini; bahçeden geçerek eve girdiği, onu peleriniyle sahanlıkta gördüğü ya da uzaktan sesini işittiği zaman kalbine, mutluluğun önsezisi olan bir ürpertinin dolduğunu; onun saçma sapan şakalarının bile kendisini güldürdüğünü; defterine geçirdiği istatistik rakamlarının her birinde pek mantıklı, büyük bir anlam bulduğunu; budaklı sopasının bile bütün ağaçlardan daha güzel göründüğünü anlatıyordu...

Orman, ormanın iki yakasındaki koyu renk hendekler, parça parça yayılan sis kümeleri Vera'yı dinlemek için daha bir sessizleşmişlerdi sanki. Ognev'in ruhunda ise kötü, tuhaf bir şeyler oluyordu. Tutkulu sözlerle aşkını dile getiren Vera son derece güzeldi, çekiciydi; gelgelelim Ognev tüm iyi niyetine karşın kızın söylediklerinden haz, mutluluk değil, kendisi yüzünden iyi bir insanın acı çektiğini düşündüğü için ıstırap, üzüntü duyuyor, genç kıza acıyordu. Kitap mantığıyla düşündüğünden mi, yoksa insanın çoğu kez yaşamdan zevk almasını önleyen nesnel olma çabasından mıdır, Vera'nın heyecanlarına, acı çekmesine fazla önem vermiyor, söylediklerini yapmacıklı buluyordu. Bununla birlikte depreşen duyguları, o an görüp işittiklerinin doğal yaşam gereği ve kişisel mutluluğu bakımından bütün istatistiklerden, kitaplardan, bilimsel gerçeklerden daha derin, daha yüce olduğunu fısıldıyordu kulağına. Bu yüzden Ognev kendi kendine kızıp suçlu olduğunu düşünüyor ama suçunun ne olduğunu çıkaramıyordu bir türlü.

Kızın karşısında ne söyleyeceğini bilmemesi de içinde bulunduğu güç duruma tüy dikiyordu, doğrusu. Ona bir şeyler söylemesi gerektiğine inanıyordu. Dobra dobra, "Sizi sevmiyorum," dese olmaz, "Seviyorum," demek de gerçeği yansıtmazdı, çünkü tüm aramalarına karşın yüreğinde tek sevgi kıvılcımı bulamıyordu.

Ognev suskun dikiliyordu. Vera ise onu görmek, o anda bile nereye isterse peşi sıra gelmek istediğini; karısı, yardımcısı olmaktan daha büyük bir mutluluk düşünmediğini; Ognev onu bırakıp giderse buna dayanamayıp öleceğini anlatıyordu.

Genç kız parmaklarını çıtlatarak, "Burada kalamam artık," dedi. "Bu ev, bu orman, bu hava canıma tak etti. Sürekli sessizliğe, amaçsız yaşamaya, birbirine iki su damlası gibi benzeyen soluk, renksiz insanlara artık katlanamayacağım. Hepsi de iyi yürekli, candan insanlar gerçekten. Çünkü karınları tok; acı çekmek, güçlüklerle boğuşmak nedir, bilmiyorlar. Bense sefillik çeken, yoksulluktan, çalışmaktan katılaşmış insanların yaşadığı o kocaman, nemli evlerde yaşamak istiyorum..."

Bu sözler de Ognev'e ciddilikten uzak, yapmacık göründü. Vera konuşmasını bitirmişti ama o hâlâ kararsızdı, ne diyeceğini bilemiyordu. Oysa bir şeyler söylemeden durmak olmazdı. Sonunda şunları mırıldanmak zorunda kaldı:

"Vera Gavrilyovna, sözünü ettiğiniz duygulara layık değilsem de... Gene de size çok minnettarım; ikincisi, dürüst bir insan olarak belirtmeliyim ki mutluluk denge üzerine kurulur. Yani iki taraf da aynı biçimde... sevdikleri zaman..."

Ama Ognev mırıldandığı bu sözlerden utanarak hemen sustu.

O anda yüzünden budalalık, suçluluk, bayağılık aktığını hissediyordu. Yüzü gerçekten gergin, çok sinirli olmalıydı. Vera da genç adamın yüzündeki anlatımı okumuş olacak ki birdenbire ciddileşti, rengi uçtu, başını önüne eğdi.

Sessizliğe dayanamayan Ognev, "Beni bağışlayın," dedi. "Size o kadar saygım var ki içim sızlıyor."

Vera sertçe geriye döndü, çiftlik evine doğru yürüdü... Ognev de peşinden. Vera elini salladı.

"Hayır, gerek yok! Gelmeyin, ben kendim de giderim!"

"Ama olmaz! Sizi eve kadar geçireyim."

O sırada ağzından çıkan her söz ona çirkin, bayağı geliyor, suçluluk duygusu arttıkça artıyordu. Kendine kızdı, yumruklarını sıktı, soğukluğuna, kadınlara nasıl davranacağını bilmeyişine içerledi. Yüreğinde heyecan yaratmak için Veroçka'nın biçimli bedenine, saç örgüsüne, küçük ayaklarının tozlu yolda bı-

raktığı izlere bakıyor; kızın söylediklerini, gözyaşlarını anımsamaya çalışıyor ama bunlar onu duygulandırmaktan öte bir etki yapmıyordu. İçinde o heyecan, o coşku uyanmıyordu bir türlü.

Bir yandan kendini, "Ama insan zorla da sevemez ya!" diye yatıştırmaya çalışıyor, bir yandan da, "Peki ama zorla olmazsa ben ne zaman seveceğim? Otuz yaşıma geliyorum. Vera'dan daha iyi bir kıza rastlamadım, hiçbir zaman da rastlamayacağım... Ah, şu kahrolası içi geçmişlik! İnsanın otuzunda da içi geçer mi?" diye söyleniyordu kendi kendine.

Adımlarını hızlandırdıkça hızlandıran Vera, başı önünde, arkasına bakmadan yürümekteydi. Üzüntüsünden boyu kısalmış, omuzları daralmış gibi geldi Ognev'e.

Kızın arkasından bakarken, "Ruhunda olup bitenleri tasavvur ediyorum. Utancından, çektiği acılardan ölmek istiyordur şimdi. Tanrım, bütün bunlarda o kadar çok şiir, yaşama isteği, anlam var ki taş olsa gene duygulanırdı! Ben ne budalayım, ne saçma sapan bir adamım!" diye düşünüyordu.

Bahçe kapısının önünde Vera ona kaçamak bir bakış fırlattı, boynunu eğip atkısına sarınarak ağaçlı yoldan hızla yürüdü.

İvan Alekseyiç geride tek başına kalmıştı. Ormana dönerken yavaş yavaş adım atıyor, ikide bir durup bahçe kapısına bakıyordu. Sanki Vera oradaymış da göremeyişine inanamıyormuş gibiydi. Yolda onun ayak izlerini arıyordu şimdi. Çok hoşlandığı bir kızın ona biraz önce aşkını açmasını, buna karşılık onun bu aşkı hödükçe "reddetmesini" bir türlü aklı almıyordu. İnsanın geleceğinin kendi iyi niyetine ne denli az bağlı olduğunu ilk kez bu denemeyle öğrenmiş; ne kadar aklı başında, içten bir insan da olsa bir yakınına istemeye istemeye hak etmediği, büyük bir acı çektirdiğini ilk kez kendi örneğiyle görmüş oluyordu.

Vicdan azabından kıvranıyordu şimdi. Vera gözden kaybolunca çok yakın, çok değerli, bir daha bulamayacağı bir şeyi tümüyle yitirdiğini, gençliğinin bir parçasının Vera'yla birlikte uçup gittiğini, değerlendiremediği şu dakikaların bir daha geri dönmeyeceğini anladı.

Köprüye varınca durdu, derin düşüncelere daldı. Kızcağıza karşı niçin böylesine garip, soğuk davranmıştı? Bunun nedeni-

ni bulmalıydı. Asıl nedenin dışarıda değil, kendi içinde olduğunu biliyordu. Ve açık yüreklilikle itiraf etti: Bu, zeki insanların böbürlendikleri bir mantık soğukluğu değildi, bencil bir budalanın vurdumduymazlığı da değildi. Bir ruhsal zayıflık, güzelliği ta derinden duyma yetersizliğiydi. Öğrenim görme, ekmek parası kazanma yolunda verilen karman çorman bir boğuşmanın, otel odalarında kimsesiz yaşamanın çabuklaştırdığı bir içi geçmişlikti.

Köprüden sonra isteksiz isteksiz, adımları geri geri giderek ormana girdi. Koyu karanlık içinde şuraya buraya parlak ay ışığı lekeleri düşmüştü. Ama Ognev bunları görmüyor, kafasının içindeki kargaşadan başka bir şeyle ilgilenmiyordu. O anda tek düşüncesi, yitirdiği şeyi yeniden elde etmekti.

Nasıl oldu bilinmez, yeniden Kuznetsovların evine yöneldiğini anımsıyor. Ruhunu biraz önceki anılarla uyandırıp Vera'nın hayalini zihninde zorla canlandırdıktan sonra hızlı adımlarla bahçeye doğru yürümeye başlamıştı. Ne yolda, ne de bahçede eski koyu sisler vardı; ışıl ışıl aydede sanki suyla yıkanmış gibi gökyüzünde parlıyor, yalnız doğu yönü sis içinde biraz koyu gözüküyordu... Ognev her adım atışını, günçiçeği, rezene kokularını, karanlık pencereleri şimdiymiş gibi anımsamaktaydı. Ona alışık olan Karo kuyruğunu ahbapça sallayarak yanına yaklaşıp elini koklamıştı. Ognev'in evin çevresinde iki kez dolaştığını, Vera'nın karanlık penceresi önünde bir süre durduğunu, sonra elini sallayıp derin derin iç çekerek bahçeden çıktığını gören tek canlı yaratık bu köpekti.

Bir saat sonra kasabaya vardı. Yorgunluktan bitmiş bedeni ile cayır cayır yanan yüzünü hanın kapısına dayayarak tokmağı vurdu. Uzakta bir yerde köpek havlıyordu. Kapı tokmağını vuruşuna karşılıkmış gibi kiliselerden birinin gongu çaldı.

Kadın geceliğine benzeyen upuzun bir entari giymiş olan, eski tarikattan hancı kapıyı açarak, "Gece boyunca sokakta sürtüyorsun. Bu kadar sürteceğine Tanrı'ya dua et daha iyi," dedi.

İvan Alekseyiç odasına girer girmez yatağa çöktü, şöminede yanan ateşe uzun uzun baktı, sonra başını silkeleyip toparlanarak eşyalarını yerleştirmeye koyuldu.

Savunmasız Bir Yaratık

(Беззащитное существо)

Bütün gece sinir törpüsü, dayanılmaz gut ağrıları çeken Piotr Kistunov gene de sabahleyin kalkarak tam saatinde bankadaki görevine gitti. Uykusunu alamamış, bitkin bir görünüşü vardı; ölümcül hastalar gibi güçlükle soluk alıyor, sözler ağzından zor çıkıyordu.

Arkadan bakılınca iri bir domuzlana benzeyen, Nuh Nebi'den kalma koyu bir manto giymiş yaşlı bir kadın Kistunov'un masasına yaklaştı.

"İsteğiniz nedir?" diye sordu Kistunov.

Kadın çaçaronun biriymiş meğer.

"Beyefendiciğim, 8. dereceden devlet memuru kocam Şçukin[1] beş aydır hasta," diye başladı. "Beni bağışlayın, beyciğim, adamcağız evde hasta yatıp tedavi gördüğü sırada hiç sebepsiz emekli ettiler. Aylığını almak için dairesine gittiğimde tam 24 ruble 30 kapik eksik ödendiğini fark ettim. Neymiş efendim, yardımlaşma sandığından borç almışmış! Arkadaşları da kefil olmuş. O yüzden eksik ödemişler. Şimdi soruyorum: Kocam nasıl borç alır benim iznim olmadan? Bunu bana nasıl yaparlar, beyefendiciğim? Düşünün ki zayıf, savunmasız bir kadınım ben. Yoksulluk içinde, evin bazı odalarını kiraya vererek

1 Çapak balığıgil – ç.n.

zar zor geçiniyorum. Nedir benim bu çektiklerim? Kimse durumumla ilgilenmiyor, gönül alıcı tek söz söylemiyor..."

Kadın gözlerini kırpıştırdı, mendilini çıkarmak için elini mantosunun cebine soktu. Öbür elinde bir dilekçe tutuyordu. Kistunov dilekçeyi aldı, okudu.

"Bize niçin geldiğinizi anlamadım," dedi omuz silkerek. "Sizin başvuracağınız yer burası değil. Dilekçede belirttiğiniz şeyler bankamızı ilgilendirmiyor. Kocanızın çalıştığı daireye gidin, sayın bayan."

"Ah, ah, beyciğim, gitmediğim yer kalmadı, dilekçemi bile okumadılar, iyice şaşkına dönmüştüm ki güveyim Boris Matveyiç, Tanrım ona esenlik versin, sizinle görüşmemi akıl etti de kalkıp buraya geldim. 'Anneciğim, Bay Kistunov'la görüşün, etkili bir kişidir, her istediğinizi yapar,' dedi. Bana yardım edin, beyefendi!"

"Bayan Şçukina, sizin için burada yapılabilecek bir şey yok... Lütfen anlayın beni. Dilekçede belirttiğinize göre kocanız Askeri Sağlık Dairesi'nde görev yapmış. Niçin oraya gitmiyorsunuz? Bizim burası özel, ticari bir kuruluştur, bankadır."

Kistunov bir daha omuz silkti, dişi apse yapmış subay üniformalı bir beyle ilgilenmeye başladı. Ama Şçukina durmadan mızırdanıyordu:

"Beyefendiciğim, kocamın hasta olduğunu gösteren rapor var elimde. Bakın, işte şurada!"

Kistunov sinirlendi:

"Çok güzel, size inanıyorum ama bir daha söyleyeyim, işinizin bizimle bir ilgisi yok. Garip, gülünç bir durum doğrusu! Siz bilmiyorsanız kocanız da mı bilmiyor nereye başvuracağınızı?"

"Ah, beyefendiciğim, kocam ne bilir ki! 'Karı, kes sesini. Senin aklın ermez!' der çıkar işin içinden, işte böyle... Bütün zahmetlere ben katlanıyorum."

Kistunov yeniden Şçukina'ya döndü, Askeri Sağlık Dairesi ile özel banka arasındaki ayrımı bir daha açıkladı. Beriki dikkatle dinledi, anladığını gösterircesine başını salladı, "Anladım, efendiciğim. Doğru söylüyorsunuz," dedi. "Bu durumda hiç olmazsa on beş rublemi geri verin. Bu parayı alırsam başka bir şey istemem."

Kistunov başını arkaya devirerek derin derin iç geçirdi:

"Of, ne laf anlamaz kadınmışsınız! Böyle bir istekle bize gelmek boşanma işlemi için eczaneye ya da madenciler derneğine başvurmaktan farksızdır. Paranızı kesmişlerse bunun bizimle ne ilgisi var?"

Şçukina ağlamaya başladı:

"Ah, beyefendiciğim, bütün ömrümce duacınız olurum, ben öksüze yardım edin! Savunmasız, zayıf bir kadınım ben... Sağasola koşturmaktan canım çıktı... Kiracılarla mı uğraşayım, kocamın hastalığıyla mı ilgileneyim, ev işlerine mi yetişeyim? Hadi, siz söyleyin! Üstelik güveyim işinden ayrıldı... Bakın, ayakta duracak halim yok. Bütün gece uyumadım. İki lokma yiyecekle duruyorum."

Kistunov'un yüreği sıkıştı. Yüzüne acınası bir anlam verdi, elini göğsüne bastırdı, Şçukina'ya durumu bir daha açıklamaya başladıysa da soluğu kesildi.

"Bağışlayın, sizinle daha fazla konuşamayacağım," dedi. "Hem çalışmama engel oluyorsunuz, hem boşuna vakit yitiriyorsunuz."

Oradaki memurlardan birine seslendi:

"Aleksey Nikolayiç, Bayan Şçukina'ya durumunu bir de siz açıklayın, lütfen!"

Kistunov iş için gelen müşterilerin hepsini dinledi, on-on beş kâğıda imza attı ama Aleksey Nikolayiç hâlâ Şçukina ile didişiyordu. Çalışma odasında otururken Kistunov'un kulağına sürekli iki şey çalındı: Aleksey Nikolayiç'in ölçülü, tekdüze, tok sesi ile Şçukina'nın vızıltıya benzeyen sızlanmaları.

Şçukina, "Savunmasız, zayıf, hastalıklı bir kadınım ben," diyordu. "Böyle sağlam göründüğüme bakmayın, artık sinirlerim iyice yıprandı. Ayakta güçlükle duruyorum, iştahım filan kalmadı. Bugün bir kahve içeyim dedim, hiç tat alamadım."

Aleksey Nikolayiç ise resmi daireler arasındaki ayrımı, dilekçe verme işleminin karmaşıklığını anlatıyordu durmadan. Çok geçmeden o da yoruldu, yerini saymana bıraktı.

Sinirli sinirli parmaklarını çıtlatan, arada bir sürahiden bardağına su doldurup içen Kistunov, "Ben böyle berbat bir kadın

görmedim!" diye söyleniyordu. "Mantar kafalının, ahmağın biri! Aşağılık karı, beni canımdan bezdirdi, şimdi de ötekilere eziyet ediyor! Yüreğim duracak neredeyse."

Yarım saat sonra zile bastı. Karşısına gelen Aleksey Nikolayiç'e, "Nasıl, ne yaptınız?" diye sordu.

"Bir türlü kafasına sokamıyoruz, Piotr Aleksandrıç! Canımıza tak etti vallahi! Biz diyoruz ekmek tahtası, o anlıyor bayram haftası."

"Şu kadının çabuk sesini kesin! Beni hasta etti, artık dayanamayacağım!"

"Piotr Aleksandrıç, kapıcıyı çağıralım da onu dışarı atsın. Ne dersiniz?"

"Hayır, hayır, olmaz! Şimdi ciyak ciyak bağırmaya başlarsa herkese rezil oluruz. Apartmanda bizden başka bir sürü insan yaşıyor. Ne olur bir şeyler yapın! Durumunu kafasına sokun şu aptal kadının!"

Bir dakika sonra Aleksey Nikolayiç'in sesinin uğultusu yeniden duyulmaya başladı. Çeyrek saat sonra da kalın sesin yerini saymanın ince sesi aldı.

Sinirli sinirli omuz silken Kistunov öfkeyle, "Bu ne aşağılık kadınmış!" dedi. "Katır gibi de inatçı, kahrolası. Gut sancılarım nüksedecek, başımı ağrı tuttu."

Bitişik odada kadınla cebelleşip duran Aleksey Nikolayiç dayanamayıp parmağını önce masaya vurdu, sonra alnına:

"Tek sözle, kafa denen şey yok sizde! Anladınız mı?"

Yaşlı kadın birdenbire gücendi:

"Kendinize hâkim olun bakalım! Bana kafa tutacağınıza gidin de evdeki karınızı azarlayın!"

Aleksey Nikolayiç'in tepesi iyice attı, kadını yiyecekmiş gibi bakarak sesini alçalttı:

"Çabuk, defolun buradan!"

Şçukina bir çığlık koyverdi:

"Ne dediniz, ne dediniz! Bu ne cüret! Ben zavallı, savunmasız bir kadınım ama böyle şeylere göz yumamam! Kahrolası herif! Biliyor musunuz, kocam 8. dereceden devlet memurudur! Avukatım Dmitri Karlıç'a gidersem vallahi tozunuzu attırır! Üç

kiracımın hakkından geldi, sonunda siz de ayaklarıma kapanırsınız. Şimdi genel müdürünüzle konuşayım da görün! Beyefendi, beyefendi!"

Aleksey Nikolayiç öfkeden kuduruyordu.

"Defol karşımdan, geberesi yaratık!" diye bağırdı.

O sırada Kistunov odasından çıkmış, memurların çalıştığı salona bakıyordu. Ağlamaklı bir sesle, "Ne var, gene ne oluyor?" diye sordu.

Şçukina, Kistunov'a doğru atıldı.

"Beyefendiciğim, şu adam, şu adam var ya..." Aleksey Nikolayiç'i gösteriyordu. "Parmağıyla önce masaya, sonra alnına vurdu. Siz ona benim işimle ilgilensin dediniz, o tutmuş, bana hakaret ediyor. Zayıf, savunmasız bir kadına bunlar yapılır mı? Kocam 8. dereceden devlet memurudur, ayrıca ben binbaşı kızıyım."

Kistunov, "Tamam, hanımefendi," diye inledi. "Siz şimdi gidin, ben gerekeni yaparım. Şimdi buradan gidin, lütfen!"

"Peki, parayı ne zaman alacağım? Çok gereksinmem var..."

Kistunov titreyen elleriyle alnını sıvazladı, içini çekti, yeniden açıklamaya koyuldu:

"Hanımefendiciğim, size daha önce de söyledim. Burası bankadır, özel bir ticari kuruluştur... Bu durumda ne yapabiliriz sizin için! Çalışmamızı engellediğinizi de anlayın artık."

Şçukina onu sonuna dek dinledi, sonra içini çekti:

"Evet, bütün söylediklerinizi anladım. Yalnız, beyefendiciğim, ne olur, bir babalık yapın bana! Ömür boyu duacınız olurum. Haklarımı koruyun, yalvarırım size! Eğer sağlık raporu yetmediyse güvenlik örgütünden de bir belge getireyim. Paramı ödesinler, tek istediğim bu!"

Kistunov'un gözlerinde benekler uçuştu. Ciğerlerindeki bütün havayı dışarı vererek, çaresizlik içinde oradaki sandalyelerden birine çöktü.

"Kaç para istiyorsunuz?" diye sordu zayıf bir sesle.

"24 ruble, 36 kapik."

Kistunov cebinden cüzdanını çıkardı, bir çeyrek yüzlük uzattı kadına.

"Alın ve... Ve hemen buradan gidin!"

Şçukina parayı mendilinin ucuna sarıp cebine soktu. Sonra yüzünü buruşturarak tatlı, nazik, hatta cilveli bir gülümsemeyle, "Beyefendiciğim, güveyimin eski işine dönmesini sağlayabilir misiniz?" diye sordu.

"Ben gidiyorum... Hastayım... Yüreğim korkunç derecede sancıyor..."

Genel müdürün ayrılmasından sonra Aleksey Nikolayiç odacı Nikita'yı gönderip defne ruhu aldırdı, herkes bundan yirmişer damla içtikten sonra çalışmaya başladılar. Şçukina ise iki saat daha oturup odacıyla hoşbeş etti, Kistunov'un dönmesini bekledi.

Ertesi gün gene oradaydı.

Kirli İş

(Недоброе дело)

"Kim var orada?"

Yanıt yok. Bekçi bir şey görmüyor ama rüzgârın, ağaçların uğultusu arasından yolda birinin ayak seslerini işitiyor. Bulutlu, sisli bir mart gecesi sarmış her yeri. Bekçi yerin, göğün ve düşünceler içinde kendisinin kocaman, göz gözü görmez bir karanlıkla birleştiğini hissediyor. İnsan bu havada ancak el yordamıyla yürüyebilir.

"Kim var orada? Kimsiniz?" diye bağırıyor bir daha, karanlıkta biri fısıldayarak kıs kıs gülüyormuş gibi geliyor.

Yaşlı bir adamın sesi duyuluyor az sonra: "Benim, arkadaş."

"Siz kimsiniz?"

"Ben mi? Buradan geçen biri."

Korkusunu bağırmakla yatıştırmaya çalışan bekçi, "Kim yani?" diye öfkeyle bağırıyor. "Kötü ruhlar mı getirdi seni buraya? Gece vakti gömütlükte ne işin var?"

"Ne, gömütlük mü burası?"

"Başka neresi olacaktı ya! Gömütlük, görmüyor musun?" Adam iç geçiriyor.

"Ah, aman aman, sen bizi koru, Meryem Ana! Gözlerim de bir şey seçmiyor. Karanlıktan göz gözü görmüyor ki. Nasıl bir karanlık bu?"

"Kimlerden oluyorsun?"

"Gelip geçen bir yabancıyım, dedim ya..."

"Yabancıymış! Gece gezgini sen de. İşiniz gücünüz şeytanlık düşünmek!"

Yabancının iç çekmeleri, ses tonu bekçiyi rahatlatıyor.

"İnsanı günaha sokarsınız!" diye sürdürüyor konuşmasını. "Gündüzleri kafayı çeker, geceleri de şeytana uyarsınız. Tek başına değilsin gibime geliyor, bir-iki kişi daha varsınız buralarda."

"Arkadaş, ben yalnız başımayım. Aman aman, bağışla günahımızı Tanrım!"

Tam o sırada bekçi yabancıyla burun buruna gelince, "Nasıl girdin buraya?" diye soruyor.

"Yolumu şaşırdım arkadaş. Mitriyev'in değirmenine gidiyordum, yanlış yola sapmışım."

"Amma da yaptın! Değirmene yol buradan mı geçer? Belli, senin kafan pek çalışmıyor. Mitriyev değirmenine gitmek için kentten çıkınca devlet yolundan yürüyecek, sonra sola sapacaktın. Sarhoşluğun cezası işte, boşu boşuna üç fersah yol tepmişsin. Kentte kafayı çekmiş olmalısın."

"Çektim ya... O günahı işledim. Doğrusunu saklayacak değilim. Peki, bundan sonra nasıl gideceğim?"

"Bu gömütlük yolunun bitimine dek dümdüz yürü, karşına bir duvar gelince sola sap. Oradan da yürüyünce önüne bir kapı çıkacak. Kapıyı açtıktan sonra hadi yolun açık olsun! Ama az ilerde bir hendekle karşılaşacaksın, sakın düşme içine! Hep tarlalardan yürü, yürü, böylece gene devlet yoluna çıkarsın."

"Allah senden razı olsun, arkadaş. Meryem Anamız koruyup esirgesin. Bir iyilik daha yapıp bana biraz yol gösterseydin ya! Kapıya dek geçir beni, ne olur! Bu iyiliğini unutmam!"

"Kendin git, benim hiç vaktim yok."

"Yardımını esirgeme benden arkadaş; duacın olurum. Bu karanlıkta bir şey görmüyorum. Biraz önüme düş, beyciğim!"

"Yol gösterecek vaktim yok, dedim! Eğer herkesin istediğini yapacak olursak kendi işimizi göremeyiz."

"İsa adına yalvarırım. Gözlerim bir şey görmüyor, ayrıca gö-

mütlükte yalnız yürümekten korkuyorum. Belli, iyi bir insana benziyorsun. Çok korkuyorum vallahi."

Bekçi içini çekiyor.

"Başıma bela oldun sen de. Hadi bakalım, gidelim!"

Bekçiyle yabancı yürüyorlar. Yan yana, omuzları birbirine değiyor, ikisi de susuyorlar. İliklere işleyen nemli bir rüzgâr karşıdan yüzlerine çarpıyor; hışırdayan, görünmez ağaçlardan üzerlerine iri su damlaları dökülüyor. Yol su birikintileriyle kaplı.

Uzun bir sessizlikten sonra bekçi, "Anlamadığım bir şey var, yolun buraya nasıl düştü?" diye soruyor. "Gömütlük kapısı kilitlidir. Yoksa duvardan mı atladın? Duvardan atlamak bu yaşta bir insan için yapılacak son iş."

"Bilmiyorum dostum, bilmiyorum. Buraya nasıl geldiğimi bilmiyorum. Sapıtmış olmalıyım. Tanrım cezamı verdi. Belki de iblisin işidir bu, beni zorla yoldan çıkardı. Demek sen gömütlük bekçisi oluyorsun?"

"Evet, buranın bekçisiyim."

"Bütün gömüllüğe tek başına mı bakıyorsun?"

Şiddetli rüzgârın etkisiyle ikisi birden duruyorlar. Fırtınanın kesilmesini bekleyen bekçi, "Hayır, üç kişiyiz," diyor. "Arkadaşlardan biri ateşler içinde hasta yatıyor, kalan ikimiz sırayla nöbet tutuyoruz."

"Demek öyle, arkadaş... Şu rüzgârın uğuldamasına bak. Ölüler yattıkları yerden dinliyor olmalılar. Azgın bir hayvan gibi uluyor durmadan... Oh, aman aman!"

"Peki, sen nereden gelip nereye gidiyorsun?"

"Çok uzaklardan, arkadaşım. Vologdalıyım. Kutsal yerleri gezer, iyi insanlar için dua ederim. Tanrım, sen koru, esirge bizi!"

Bekçi piposunu yakmak için duruyor. Yabancıyı siper alıp oturarak üst üste birkaç kibrit çakıyor. Birinci kibrit yolun sağında, bir gömütün üstündeki melek yontusu ile kararmış haçı bir an aydınlatıp sönüyor, ikincisi rüzgârda şimşek gibi parlayıp sönerek soldaki bir parmaklığın köşesini aydınlatıyor. Üçüncü kibrit ise yolun iki yanındaki beyaz meleği, koyu haçı,

çocuk gömütünü çevreleyen parmaklığı aydınlatıyor. Yabancı derin derin iç geçiriyor.

"Görüyorsun, bütün ölüler, canlarım uyuyorlar! Zenginler de züğürtler de, zekiler de aptallar da, iyiler de kötüler de hep bir arada yatıyorlar. Burada herkesin değeri bir. Kıyamet borusu çalana değin uyuyacaklar. Toprakları bol olsun, Tanrım rahmet eylesin!"

Bekçi, "Bir gün gelecek, biz de son uykumuzu uyuyacağız," diyor.

"Orası öyle... Bütün ölümlü varlıkların sonu bu. Ah, aman aman! İşimiz gücümüz kötülük yapmak, kurnazlık düşünmek! Durmadan günah işliyoruz! Lanetlenmiş, doymak bilmez, açgözlü bir ruh taşıyorum ben! Ulu Tanrı'yı kızdırdım, bana ne bu dünyada, ne öbür dünyada huzur var. Solucanların toprağa gömülmesi gibi boğazıma dek günaha gömülmüşüm."

"Evet, hepimizin sonu ölüm."

"Öyle, bundan kurtuluş yok."

"Senin gibi gezgin dervişler için ölüm bizlerden daha kolaydır sanırım."

"Dervişten dervişe fark var. Gerçek dervişler Tanrı yolunda ruhlarını yüceltirler, bir de öyleleri var ki gömütlükte yollarını şaşırıp şeytanları bile güldürürler. İnsan böylelerinin eline düşmeyegörsün, baltayla kelleni uçururlar vallahi!"

"Ne diye söylüyorsun bunları?"

"Öyle işte... Hah, kapıya geldik sanırım. Evet, kapı... Şunu aç bakalım iki gözüm."

Bekçi el yordamıyla kapıyı bulup açıyor, yabancıyı kolundan tutarak dışarı çıkarıyor.

"Burası gömüllüğün sonu. Şimdi bir yere sapmadan tarlalardan yürü, sonunda devlet yoluna çıkacaksın. Ama sınır hendeği var, oraya düşme sakın. Devlet yolundan yürü yürü, solunda değirmeni görürsün."

Yabancı derin derin göğüs geçiriyor.

"Aaah! Ah! Düşünüyorum da şimdi Mitriyev'in değirmenine gidip ne yapacağım? En iyisi beyciğim, seninle burada durayım."

"Burada işin ne benimle?"

"Bir işim yok da birlikte daha neşeli olur."

"Tam neşeli adamı buldun! Derviş baba, bakıyorum da şakayı pek seviyorsun!"

Beriki kıs kıs gülüyor.

"Orası öyle, severim şakayı. Sen de dostum, çok hoş bir adama benziyorsun. Bu derviş babayı uzun süre unutmayacaksın."

"Neden unutmayacakmışım?"

"Seni bir güzel kandırdım da ondan... Benim nerem derviş? Hiç dervişe benzeyen yanım var mı?"

"Kimsin öyleyse!"

"Bir ölü. Tabutunda az önce dirilmiş bir ölü! Çilingir Gubarev'i tanır mısın? Hani büyük perhizde kendini tavana asmıştı, işte çilingir Gubarev'in ta kendisiyim."

"Yalanları kıvır bakalım!"

Bekçi inanmaz görünürse de bütün bedenini öyle bir ürperti basıyor ki yerinde duramıyor, çabuk çabuk elleriyle kapıyı yoklamaya başlıyor.

Yabancı koluna yapışıyor bekçinin.

"Dur bakalım, nereye gidiyorsun? Ne biçim adamsın sen be! Beni nasıl bırakıp gidersin?"

Bekçi kolunu kurtarmak için uğraşıyor.

"Bırak, bırak beni!" diye bağırıyor.

"Dur dedimse duracaksın! Çırpınıp durma, köpek eniği! Canını kurtarmak istiyorsan dediklerimi aynen yap. Kan akıtmak niyetinde değilim, yoksa şimdiye dek çoktan gebertmiştim seni. Yerinden kıpırdama!"

Bekçinin bacakları gevşiyor. Korku içinde gözlerini kapayıp titreyerek duvara yaslanıyor. Yardım istemek için olanca gücüyle bağırsa bekçi kulübesinden işitmeyeceklerini bildiği için sesini de çıkaramıyor. Yabancı onu kolundan tutarken, konuşmadan birkaç dakika karşılıklı dikiliyorlar.

"Biri ateşler içinde hasta yatıyor, biri uyuyor, biri de dervişlere yol gösteriyor. Aman ne hamarat bekçi bunlar! Aylık almaya gelince en başta koşarsınız. Yağma yok arkadaş, hırsızlar her zaman sizden atik davranmışlardır! Dur, kıpırdanma diyorum sana!"

Suskunluk içinde beş-on dakika daha geçiyor. Derken, rüzgâr arasından bir ıslık sesi işitiliyor.

"Tamam, şimdi gidebilirsin. Hayatta kaldığın için şükret!" diyor yabancı.

Islığa ıslıkla karşılık veriyor, kapıdan koşarak uzaklaştıktan sonra hendeğin üzerinden atladığı duyuluyor.

Titremesi hâlâ geçmeyen bekçi kötü şeyler sezerek kararsızca kapıyı açıyor, gözleri sıkı sıkı kapalı, gerisin geriye koşmaya başlıyor. Gömüllüğün ana yoluna sapmadan aceleci ayak sesleri geliyor kulaklarına. Birisi, "Timofey, sen misin? Mitka nerede?" diye soruyor.

Ana yolu koşa koşa geçince karanlığın içinde ölgün bir ışık çarpıyor gözüne. Işığa yaklaştıkça korkusu artıyor, kötü şeyler olup bittiği konusundaki sezgisi güçleniyor.

"Kiliseden geliyor bu ışık. Kilisede niçin ışık olsun ki? Tanrım, sen bizi koru! Tam düşündüğüm gibi!" diye geçiriyor içinden.

Kırılmış pencerenin önünde bir dakika kadar dikilip korkuyla minbere bakıyor... Hırsızların söndürmeyi unuttukları küçük bir mum alevi pencereden giren rüzgârın etkisiyle iki yana yalpalıyor, yerlere saçılmış cüppelerin, devrilmiş dolabın, kürsünün ve bağış kutusunun çevresindeki çamurlu ayak izlerinin üzerine fersiz kırmızı lekeler bırakıyor...

Bir süre daha geçince uluyan rüzgârın dağıttığı, gömülüğün her yerinden duyulan aceleci, kesik kesik tehlike çan sesleri çevreye yayılıyor...

Evde

(Дома)

"Grigoryevlerin uşağı kitap almak için geldi ama ben, sizin evde olmadığınızı söyleyerek vermedim. Postacı gazete ile iki mektup getirdi. Şey, Yevgeni Petroviç, size önemli bir durumu haber vereceğim. Seryoja'yla biraz ilgilenseniz... Üç gün önce, bir de bugün fosur fosur sigara içtiğini gördüm. Kendisine öğüt vermeye kalkınca her zamanki gibi kulaklarını tıkayıp yüksek sesle şarkı söylemeye başlıyor."

Bölge mahkemesi savcısı Yevgeni Petroviç Bıkovski mahkemedeki duruşmadan eve yeni dönmüştü. Çalışma odasında eldivenlerini çıkarırken oğlunun özel eğiticisi kadının anlattıklarını dinledi, omuzlarını silkerek gülmeye başladı.

"Siz ne diyorsunuz? Seryoja sigara mı içiyor? Bakın şu yumurcağa! Kaç yaşında bu velet?"

"Yedi. Belki size şaka gelebilir ama bu yaşta sigaraya başlarsa zararını kat kat kendisi çeker. Bu gibi alışkanlıklar işin ta başında önlenmelidir."

"Doğru söylüyorsunuz. Peki, tütünü nereden buluyormuş?"

"Sizin çekmecenizden alıyor."

"Ya! Gönderin öyleyse keratayı buraya!"

Eğitmen kadın uzaklaşınca Bıkovski yazı masasının önündeki koltuğa oturdu, düşüncelere daldı. Her nedense küçük oğ-

lunu ağzında bir arşın boyunda bir sigarayla ve dumanlar içinde gözünün önüne getirdi. Bu gülünç görüntü onu gülümsetirken eğitmen kadının kaygılı yüzü çok eskilerde kalıp yarı yarıya unutulmuş anılara alıp götürdü onu. Kendisi okula gittiği sıralar çocukların okulda ya da evde sigara içmeleri, öğretmenleri, ana-babaları garip, anlaşılması zor korkulara sürüklerdi. Evet, gerçekten dehşete kapılırlardı okul yöneticileri. Çocuklara acımadan sopa çekerler, okuldan atarak geleceklerini kararturlardı. Oysa eğiticilerden, babalardan biri bile sigara içmenin nasıl bir suç olduğunu, ne gibi zararlar doğurduğunu bilmezdi. En akıllılardan birisi çıksa da çocukların bu kusuruyla mücadele etmeye kalksa, o da yapılmazdı. Yevgeni Petroviç'in lise öğrencisiyken müdürü çok kültürlü, iyi yürekli bir insan olduğu halde öğrencilerden birini sigara içerken yakalayınca eli ayağı titrer, korkudan beti benzi atar, hemen disiplin kurulunu toplayarak çocuğa okuldan uzaklaştırma cezası verdirirdi. Toplum yaşamının kuralları böyleydi herhalde, bir kötülüğün kökeni ne kadar anlaşılmaz olursa onunla boğuşma yöntemi de o derece katı, acımasız olurdu.

Savcı da okuldan atılanlar arasındaydı. Birkaç arkadaşının daha sonraki yaşamını görmüş; onların işledikleri bu suçtan dolayı girdikleri zararın, verilen cezanın sonucundan daha kötü olamayacağını düşünmüştü çoğu zaman. Canlı varlıkların her ortama çabucak uyum sağlama, alışma, kendini yeni durumlara uydurarak rahata erme gibi bir özelliği vardır; böyle bir özelliği olmasa insanoğlu mantıksal, düşünsel etkinliğinin çoğu kez mantık dışı sonuçlar doğuracağını hissederek rahatı kaçardı. Büyük sorumluluk isteyen eğitim, hukuk, edebiyat gibi alanlardaki çalışmalarımızda amaçladığımız sonuçların güvenilirliği çok azdır, çoğu kez bilmeden, tersine sonuçlar elde ederiz.

Yalnızca yorgun, dinlenmekte olan beyne gelen bu gibi uçucu, dağınık düşünceler Yevgeni Petroviç'in kafasına da doluşmaya başladı. Bu düşüncelerin nereden, niçin geldiği bilinmez; ancak fazla derine inmeden beynin yüzeyinde dolaşıp dururlar. Saatler, hatta günler boyu devlet işlerinde, resmî

görevlerde aynı tarzda düşünmeye alışmış insanlar için böyle özgür, cana yakın düşünceler bir çeşit rahatlama, hoş bir huzur sağlar.

Akşam saat dokuz sularıydı. Tepesinde, apartmanın ikinci katında birisi bir köşeden öbürüne habire tur atıyor, üçüncü katta ise dört elle piyano çalıyorlardı. Birinin sinirli sinirli dolanmasından acı düşünceler içinde olduğunu ya da diş ağrısından kıvrandığını aklına getiren savcı için bu adım atışlar ile iki kişinin tekdüze gam yapması akşamın sessizliğine insanı gevşeten, uykusunu getirici bir hava veriyordu. Kendi dairesinin iki oda ötesinde ise kadın eğitmen ile oğlu Seryoja şöyle konuşuyorlardı:

"Babam mı geldi? Ya! Ba-bam gel-miş! Ba-bam gel-miş!" diyordu çocuk şarkı söyler gibi.

Eğitmen ürkek kuşlar gibi bir çığlık attı, "*Votrepere vous appelle, allez vite!*[1] Size söylüyorum!"

"Peki, ben şimdi çocuğa ne diyeceğim?" diye düşündü Yevgeni Petroviç.

Yeterince düşünmeye fırsat kalmadan yedi yaşındaki oğlu Seryoja girdi içeriye. Cinsiyeti ancak giyindiği şeylerden belli olan bir yaştaydı. Çelimsiz, solgun yüzlü, sıska, sera bitkileri gibi narin... Yalnız yapısı değil, hareketleri, kıvırcık saçları, bakışı, kadife ceketi de yumuşaklığını, körpeliğini dile getiriyordu.

Babasının dizine tırmanıp boynuna bir öpücük konduran çocuk yumuşak bir sesle, "Merhaba, baba! Beni mi çağırdın?" dedi.

Savcı oğlanı yanından uzaklaştırdı.

"Bir dakika izin verin, Sergey Yevgenyiç![2] Öpüşmeden önce yetişkin iki adam gibi oturup ciddi ciddi konuşmalıyız. Sana kızgınım, artık sevmiyorum seni. Bundan böyle bilmelisin: Seni sevmiyorum, artık benim oğlum değilsin!"

Çocuk babasına dik dik baktı, sonra bakışlarını masaya kay-

1 (Fr.) Babanız sizi çağırıyor, çabuk gidin!

2 Seryoja, Sergey'in çocuk için söylenişidir. Sergey Yevgenyiç yetişkinler için kullanılan saygılı kitap biçimi – ç.n.

dırdı, omuz silkti. Gözlerini kırpıştırarak, "Sana ne yaptım ki?" diye sordu. "Bugün ne odana girdim ne de bir şeyciğine elimi sürdüm."

"Natalya Semyonovna az önce senden yakındı. Sigara içiyormuşsun. Doğru mu bu?"

"Evet, doğru söylüyor, bir kerecik içtim."

Savcı güldüğünü göstermemek için suratını astı.

"Gördün mü? Bir de yalan söylüyorsun! Natalya Semyonovna iki kez sigara içtiğini görmüş. Demek oluyor ki üç yanlış hareket yapmış bulunuyorsun: Sigara içiyorsun, başkasının tütününü alıyorsun, yalan söylüyorsun. Üç suç birden!"

Çocuğun gözlerinin içi güldü.

"Doğru ya! İki kez sigara içtim; biri dün, biri de daha önce."

"Oldu mu ya? İki kez sigara içmişsin. Senden hiç memnun değilim. Eskiden iyi bir çocuktun, oysa şimdi bozuldun, kötü biri oldun."

Yevgeni Petroviç oğlunun gömlek yakasını düzeltirken, "Ona daha ne söylesem?" diye düşünüyordu.

"Evet, yaptıkların hiç hoşuma gitmiyor. Senden bunu beklemezdim. En başta, başkasının tütününü alma hakkına sahip değilsin. Herkes yalnız kendine ait olan şeyden yararlanmalıdır. Eğer başkasının malını alırsa kötü bir insan olur."

"Ona söylemem gereken şeyler bunlar değil," diye düşündü Yevgeni Petroviç.

"Örneğin Natalya Semyonovna'nın şallarını koyduğu bir sandık var. Ne sen, ne de ben sandığa el sürmeliyiz, çünkü bizim değil. Doğru söylemiyor muyum? Senin de oyuncak atların, resimlerin var. Onları alıyor muyum ben? Belki almak isterdim ama benim değil onlar, senin!"

Seryoja kaşlarını kaldırdı.

"Eğer istiyorsan al," dedi. "Lütfen çekinme baba, hepsini alabilirsin. Senin masanın üstünde duran sarı köpek benim ama ben sesimi çıkarıyor muyum? Bırak, dursun orada."

"Sana nasıl anlatsam, bilmem ki! O köpeği kendin bana armağan ettin, o şimdi benim oldu, istediğimi yapabilirim. Oysa tütün benimdir, onu sana vermedim."

"Hay Tanrım! Çocuğa gereği gibi açıklayamıyorum! Asıl söylemek istediğim bunlar değil!" diye geçirdi içinden.

"Başkasının tütününü içmek istiyorsam önce ondan izin almam gerekmez mi?"

Tümceleri beceriksizce bir araya getirerek söyleyeceklerini çocuk diline çevirmeye çalışan Bıkovski oğluna mülkiyet kavramını açıklamaya çalıştı. Seryoja onu tüm dikkatiyle dinliyordu, babasıyla akşamları tatlı tatlı söyleşirlerdi. Çocuk sonra masanın kenarına yaslandı, miyop gözlerini kâğıtlara, mürekkep hokkasına dikti. Bakışları masada gezinirken zamk şişesi üzerinde durdu. Şişeyi alıp gözlerine yaklaştırdı.

"Baba, zamkı neyden yaparlar?" diye sordu.

Bıkovski şişeyi aldı, yerine koydu.

"İkincisi, şu sigara içmen... Bu da çok kötü. Eğer ben içiyorsam, bundan sen de içebilirsin anlamı çıkmaz. Ben içiyorum, bunun kötü bir şey olduğunu biliyorum, bu yüzden kendimi ayıplıyorum, kendimden hiç hoşlanmıyorum."

"Ah, ne kurnaz bir eğitimcisin sen!" diye düşündü.

"Tütünün sağlığa büyük zararı vardır, sigara içenler içmeyenlerden daha erken ölürler. Özellikle senin gibi küçüklere çok zararı dokunur. Senin akciğerin zayıftır, tam gelişmemiştir, o yüzden tütün dumanı verem gibi hastalıklar doğurur. İgnati Amca'n da veremden ölmedi mi? Eğer sigara içmese bugüne dek yaşayabilirdi."

Seryoja düşünceli düşünceli lambaya baktı, parmağıyla abajura dokundu, içini çekti.

"İgnati Amca'm güzel keman çalardı. Şimdi kemanı Grigoryevlerde duruyor..."

Böyle diyerek masaya yaslandı, düşüncelere daldı. Soluk yüzünde babasını dikkatle dinliyormuş ya da kafasındaki düşüncelere kendini kaptırmış gibi bir anlatım donup kalmıştı. Kırpışmadan bakan iri gözlerinde hüzün, korku benzeri bir anlam vardı. Belki de bir süre önce annesini, amcası İgnati'yi onlardan alan ölümü düşünüyordu. Ölüm anneleri, amcaları öbür dünyaya götürüyor, çocuklar, kemanlar ise bu dünyada kalıyordu. Ölüler yıldızlara yakın yaşıyorlar, oradan biz-

lere bakıyorlardı. Bu acı veren ayrılığa dayanabiliyorlar mıydı acaba?

Yevgeni Petroviç, "Ona nasıl anlatsam? Beni dinlemiyor," diye düşündü. "Davranışlarına da, benim söylediklerime de aldırdığı yok. Gerçekleri kafasına nasıl sokmalı bu çocuğun?"

Kalktı, odasında dolaşmaya başladı. Bir yandan da şöyle düşünüyordu: "Eskiden, benim zamanımda bu gibi sorunlar kolayca çözülürdü. Çocuğun sigara içtiği görülünce bir güzel sopa çekilirdi. Zayıf iradeliler, korkaklar sigara içmeyi hemen bırakırlar ama gözüpekler, zeki çocuklar tütünü çoraplarının içinde saklarlar, samanlıkta filan içerlerdi. Samanlıkta içerken görülüp sopayı yerlerse bu sefer ırmak kıyısında devam ederlerdi. Büyüyünceye dek bu böyle sürer giderdi. Annem bana sigara içmeyeyim diye para, bonbon verirdi. Şimdi bu gibi yöntemler geçersiz sayılıyor, hatta ahlâk bozucu görülüyor. Çağımızın eğitimcileri bugünün mantığına dayanarak çocuğun yaşamdaki yönünü korku ve baskıyla ya da aferinlerle, ödüllendirmelerle değil, kendi isteğiyle, bilinçli olarak bulması için uğraşıyorlar."

Savcı odada gezinip bunları düşündüğü sırada Seryoja da yandaki sandalyeye basıp masaya tırmanmış, resim yapıyordu. Temiz dosya kâğıtlarını karalamasın, mürekkebe dokunmasın diye masanın ucuna onun için dörde kesilmiş kâğıtlar ile bir mavi kalem konulmuştu.

Küçük bir ev yapan Seryoja kaşlarını oynatarak, "Bugün aşçı kadın lahana doğrarken parmağını kesti," dedi. "Öyle bir çığlık attı ki hepimiz korkuyla mutfağa koştuk. Ne aptal kadın! Eğitmen Natalya Semyonovna parmağını soğuk suya sokmasını söylüyor, o ise durmadan emiyordu. Kirli parmağı nasıl ağzına sokar bilmem ki! Bu kötü bir şey değil mi, baba?"

Daha sonra avluya küçük bir kız çocuğuyla birlikte bir laternacının geldiğini, laterna çalarken kızın şarkı söyleyip oynadığını anlatmaya başladı.

"Kafasında kendi düşünceleri var çocuğun. Kendine göre bir dünya kurmuş; neyin önemli, neyin önemsiz olduğuna ona göre karar veriyor. Onun dikkatini çekmek, bilincine ulaşmak

için çocuk diline öykünmek yetmiyor, aynı zamanda onun tarzında düşünmek gerekiyor. Tütüne gerçekten acısam, o yüzden üzülüp ağlasam beni mükemmel anlardı herhalde. Çocuk eğitiminde annelerin yeri doldurulamaz, çünkü çocuklarla birlikte aynı şeyi hissederler, onlarla birlikte gözyaşı döküp kahkaha atarlar. Mantık yoluyla, ahlâksal öğütlerle bir yere varamazsın. Şimdi ne söyleyeceğim ben ona? Ne söyleyebilirim?"

"Bir daha sigara içmemek konusunda şeref sözü ver bana!" dedi.

Yaptığı resmin üzerine eğilerek kalemini kâğıda sertçe bastıran Seryoja oyun oynar gibi, "Şe-e-ref sözü! Şe-e-ref sözü-ü-ü!" diye babasının söylediklerini yinelemeye başladı.

Bıkovski, "Çocuk şeref sözünün ne anlama geldiğini biliyor mu bakalım? Hayır, öğüt vermesini bile beceremiyorum. Eğitimcilerden ya da bizim yargıçlardan biri beynimin içini okusa oğluma karşı çok gevşek davrandığımı anlar, işi çapraşık açıklamalarla yokuşa sürdüğümü söylerdi. Ama ne olursa olsun, okulda, mahkemede bu gibi sorunlar evde olduğundan daha kolay çözülmektedir. Çünkü evde çılgıncasına sevdiğimiz kişilerledir işimiz; sevgi, sorunları her zaman çetrefilleştirir. Eğer Seryoja oğlum değil de öğrencim ya da bir sanık olsa böylesine korkmazdım, düşüncelerim belirsizlenip dağılmazdı," diye geçirdi içinden.

Yevgeni Petroviç masaya oturdu, oğlunun yaptığı resimlerden birini önüne çekti. Seryoja eğri çatılı bir ev çizmişti, duman bacadan zikzaklar çizerek kâğıdın üst kıyısına dek yükseliyordu. Evin yanında göz yerine iki nokta konmuş bir asker, askerin 4 rakamı biçiminde bir süngüsü vardı.

Savcı, "İnsan evden daha büyük olur mu? Senin resminde ev askerin omzuna ancak geliyor," dedi. Çocuk resme baktı.

"Ama baba, askeri küçük çizsem gözlerini göremezdik."

Hadi, şimdi kalk da onunla tartışmaya giriş bakalım! Oğluyla ilgili gözlemlerinden elde ettiği sonuca göre ilkel insanlarda olduğu gibi çocukların da kendilerine göre sanat anlayışları, yaratıcı görüşleri vardı. Bunu büyüklerin kavraması olanaksızdı. Dikkatle gözlemlenecek olursa Seryoja'nın olgulara yak-

laşımı biz büyüklere normal gözükmeyebilirdi. İnsanları evlerden yüksek çizmek, böylece yalnız cisimleri değil, izlenimlerini de anlatmak ona göre mantıklı bir yoldu. Orkestranın sesini noktalarla doldurduğu küre biçiminde gösteriyor, ıslığı ise kıvrım kıvrım bir ip biçiminde anlatıyordu. Çocuğun anlayışına göre sesler biçim ve renklerle sıkı sıkıya bağlantılıydı; o bakımdan harfleri renklerle boyarken, her zaman, diyelim, L sesi için sarıyı, M sesi için kırmızıyı, A sesi için karayı seçiyordu...

Resim yapmayı bırakan Seryoja bir daha kıpırdandı, oturuşunu değiştirerek babasının kucağına çöreklendi, sakalıyla oynamaya başladı. Önce sakalı özenle sıvazladı, sonra ikiye ayırdı, şakaklara doğru favori gibi taradı. Bir yandan da, "Şimdi İvan Stepanoviç'e benziyorsun, şimdi de bizim kapıcıya," diye mırıldanıyordu. "Baba, kapıcılar niçin apartmanın kapısında beklerler? Hırsızları içeri sokmamak için mi?"

Savcı oğlunun soluğunu yüzünde hissetti, arada bir yanağı onun saçlarına değiyordu. Sonunda bir gevşeme, bir sıcaklık yayıldı bedenine; yalnız elleri değil bütün ruhu Seryoja'nın kadife ceketinin yumuşaklığına gömülmüş gibi geldi. Çocuğun koyu iri gözlerinin içine baktı, kocaman gözbebeklerinden annesi, karısı, bir zamanlar sevdiği bütün varlıklar ona bakıyormuş gibi bir duyguya kapıldı.

Şunları geçiriyordu içinden: "Hadi, şimdi gel de döv şu çocuğu! Dövemezsen başka bir ceza ver! Bu durumda biz kendi çocuğumuzu eğitemeyiz. İnsanlar ilkelken bu gibi şeylere daha az kafa yoruyorlar, o nedenle sorunları daha cesurca çözüyorlardı. Şimdi bizler gereğinden fazla düşünüyoruz, mantığımız bizi yanlış yola sürükleyerek kemirip bitiriyor... İnsanlar geliştikçe, ince ince düşünüp ayrıntılara girdikçe daha kararsız, daha kuşkucu oluyorlar; daha çok çekinerek işlere el atıyorlar. Gerçekten konuyu iyice düşünürsek, çocuğa eğitim vermek, bir suçluyu yargılamak, kalın bir kitap yazmak için büyük bir cesarete sahip olmak, kendine çok güvenmek gerekiyor..."

Saat onu vurdu.

"Hadi oğlum, yatma zamanın geldi. 'Hoşça kal,' de bana, yatağına git."

Seryoja yüzünü buruşturdu.

"Babacığım, biraz daha oturalım. Bana masal anlat."

İşi olmadığı akşamlar Yevgeni Petroviç, Seryoja'ya masal anlatırdı. Yoğun çalışan birçok kişi gibi o da ezbere şiir bilmez, bilinen masalları anlatamazdı, her seferinde masalı kendisinin uydurması gerekirdi. Her masala değişmez "evvel zaman içinde, kalbur saman içinde" kalıbıyla başlar, ardından birbiri ardına zararsız saçmalıklar sıralardı. Masal uydurmaya başladığında konumun nasıl gelişeceğini, sonunun nasıl biteceğini kesinlikle bilmezdi. Çizdiği tablolar, olgular, yarattığı kişiler rastgele, doğaçlama ortaya çıkar; masalın konusu, olayları, vereceği ahlâk dersi anlatıcının iradesi dışında gelişirdi. Seryoja babasının uydurmalarını çok severdi. Savcı bir şeyin farkına varmıştı: Masalın konusu ne denli sade, alçakgönüllü olursa çocuğu o derece çok etkiliyordu.

Bakışlarını tavana dikerek, "Dinle," dedi. "Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde çok yaşlı, uzun kır sakallı, şöyle kocaman bıyıklı bir kral yaşarmış. Bu kral güneşte duru bir buz gibi ışıl ışıl parlayan camdan bir sarayda otururmuş. Saray portakalların, beyarmutlarının, vişne ağaçlarının yetiştiği; lale, gül, inci çiçeklerinin açtığı; çeşit çeşit kuşların öttüğü büyük bir bahçenin içindeymiş. Evet... Ağaçlarda camdan çıngıraklar asılıymış, şöyle bir rüzgâr esti mi, insan bu çıngırakların sesine, çın çın ötüşüne dalar gidermiş. Cam, madenlerden daha yumuşak, daha ince bir ses verir... Ya... Daha neler neler varmış... Bahçede fıskiyelerden püskürerek sular akarmış... Sonya Hala'nın yazlığındaki fıskiyeyi anımsıyorsun, değil mi? Kralın bahçesindeki fıskiyeler de böyleymiş işte. Ama onlar daha büyükmüş, sular kavakların boyundan daha yükseğe püskürürmüş."

Yevgeni Petroviç biraz düşündükten sonra, "Kralın senin gibi küçük bir oğlu varmış, kraldan sonra tahta bu çocuk çıkacakmış. Bu, iyi bir çocukmuş. Babasına hiç naz yapmaz, erkenden yatıp uyur, çekmecelerden tütün filan almazmış. Kısacası söz dinleyen, akıllı bir çocukmuş. Yalnız bir kusuru varmış, o da sigara içmesiymiş."

Seryoja tüm dikkatiyle dinliyor, babasının gözünün içine ba-

kıyordu. Savcı anlatırken bir yandan da, "Sonunu nasıl getireceğim?" diye düşünüyordu. Lafı epey uzattıktan sonra şöyle bitirdi:

"Sigara içtiği için kralın oğlu yirmi yaşına dek yaşamış yaşamamış, genç yaşında ölüvermiş, iyice kocayıp hastalanan kral ise yardımcısız kalmış. Ne ülkeyi yönetecek, ne de sarayı koruyacak bir yakını bulunuyormuş. Çok geçmeden düşmanlar gelmişler, yaşlı kralı öldürmüşler, sarayı yerle bir etmişler, bahçede kiraz, kuş, çıngırak bırakmayıp hepsini yakıp yıkmışlar, işte böyle sevgili oğlum..."

Masalın böyle bitişi Yevgeni Petroviç için oldukça saf, gülünç bir şeydi; ancak çocuğu son derece etkiledi. Bakışlarına korkuyla karışık bir hüzün çöktü, bir dakika kadar karanlık pencereye dalgın dalgın baktı, sonra titreyerek, alçak sesle, "Ben de bir daha sigara içmeyeceğim," dedi.

Seryoja yanından ayrılıp yatmaya gittikten sonra savcı odasında sakin sakin bir süre daha dolaştı, kendi kendine güldü durdu...

Bir Karşılaşma

(Встреча)

Onun niçin vahşi ve yırtıcı hayvanlar gibi parlayan gözleri,
küçücük kulakları, kısa, yuvarlak başı var?
– MAKSIMOV

Yefrem Denisov ıssız ovada hayli canı sıkılmış bir adamın gözleriyle çevresine bakındı. Arabasının yanında ağır ağır yürümekteydi. Susuzluk ona azap veriyor, bütün kaslarında kırıklık hissediyordu. Sıcaktan bunalmış, yorgunluktan bitkin düşmüş, epeydir yem yemeyen atı da güçsüz düşerek başını önüne eğmişti. Gittikleri yol yokuş aşağı indikten sonra sınırları gözükmeyen çam ormanına doğru uzanıyordu. Orman uzakta gökyüzünün maviliğiyle birleşmişti. Yakıcı yaz günlerinde olduğu gibi, susuzluktan dili damağı kuruyan adamcağız başını kaldırıp yukarı bakınca yükseklerde sakin sakin dolanan kuşlardan başka bir şey göremiyordu. Hava sıcaktan titriyor gibiydi. Uzaklara doğru seki seki yükselen orman sınırsız görüntüsüyle yeşil renkli, korkunç bir canavarı andırıyordu.

Yefrem, köyünün yangından küle dönen tapınağı için yardım toplamaya çıkmıştı. Yağmurlardan ıslanıp çatlamış, sıcaklardan kuruyup sertleşmiş büyük bir çerçeve içinde Kazanlı Meryem ana tasviri vardı arabasında. Kutsal tasvirin önünde de yanları içine çökmüş, iri bir çavdar çöreğinin tepesinden içeri rahatça girebileceği büyüklükte bir yarık bulunan kocaman yardım kutusu görülüyordu. Arabanın sağ yanına yirmi okkalık bir çan asılmıştı. Arkaya çakılan beyaz levhada iri kitap harfleriyle ya-

zılmış bir yazı ta uzaktan görülebilirdi. Bu levhada ulu Tanrı'nın istemesiyle yangının küle çevirdiği Malinovtsı köyü kilisesinin yeni baştan kurulması için yardım toplandığı bildirilmekteydi. Yardımın toplanması köy yaşlılar kurulunca gerekli görülmüş, devlet kuruluşlarının onayı alınmıştı. Yefrem uğrayacağı köylerde iyi niyetli gönüllülerin yardım edeceğinden emindi.

Nerede bulunuyordu acaba, yakınlarda mola vereceği bir köy var mıydı, bunu bilemiyordu. Yol uzaktaki dev ormanın derinliklerinde kaybolduğundan daha ne kadar yürüyeceği belli değildi. Yokuşun başında yürümesine kısa bir ara verdi, atın koşumlarını düzelttikten sonra hayvanı dehledi. Araba yeniden sarsıldı, çan çınlayan sesiyle ötmeye başladı. Kavurucu sıcağın neden olduğu ölü sessizliğinde bu çınlamalar daha da şiddetlenmiş gibiydi.

Ormanın içindeki sıcaklık bunaltıyordu yaşlı adamı; çamların iğne yapraklarının, çürümüş otların, yosunların kokuları burun deliklerini gıcıklıyordu. Sivrisineklerin vızıltıları onu canından bezdirirken ayak sesleri sık ağaçlar arasında yankılanarak kulaklarının dibinde gümbürdüyordu sanki. Güneş ışınları ormanın göklere uzanan iğne yaprakları arasından süzülerek ağaçların gövdeleri ile alt dallarına vurmuştu. Dallar arasından daha aşağılara inen ışınlar iğne yapraklarla örtülü koyu gölgeliklerde küçük küçük şekiller oluşturuyordu. Ağaç gövdelerinin diplerindeki eğrelti otları ile cılız böğürtlen çalılarının dışında tek yeşillik yoktu.

Yefrem ata yük olmasın diye yaya yürürken sıska hayvanı dehliyordu durmadan. Ağaç diplerinde yılan gibi uzanan ağaç köklerinin üzerinden geçerlerken iri çan rahatsız edilmişçesine acık acıklı çınlıyordu.

Yefrem birdenbire;

"Merhaba, babacığım! Yolun açık olsun!" diye çığlığa benzer bir ses işitti.

Yolun hemen kıyısında kafasını karınca yuvasının toprak yığını üzerine koyarak yatan, otuz yaşlarında, uzun bacaklı, basma gömlekli bir köylü gördü. Adam pantolonunun paçalarını kızıl renkli çizmelerinin konçları içine sokmuştu. Başının biraz

ilerisinde, yerde resmi bir memur kasketi duruyordu. Kasketin kumaşı öylesine solmuştu ki ilk renginin ne olduğunu kimse kestiremezdi. Köylünün yattığı yerde rahat etmediği belliydi. Yefrem ona baktığı sürece ikide birde kollarını oynatıyor, bacaklarını karnına doğru çekiyor, sonra yeniden uzatıyordu. Ya sivrisinekler ısırıyordu adamcağızı ya da ısırıkların kaşıntısına dayanamıyordu. Garip adamın giyimi de, hareketleri de tuhaftı ama bu tuhaflık yüzünün görünüşü kadar değildi. Yefrem o güne değin böyle bir surat görmemişti. Yüzünün rengi şapkası gibi sararıp solmuş, çenesi fazlaca ileri çıkık, köse sakallı, çirkin mi çirkin bir adamdı bu. Başının önünde de küçücük perçemi vardı... Suratının yandan görünüşüne gelince, o da yarım ay biçimindeydi. Kulakları ile burnunun küçüklüğü şaşırtıcıydı. Yefrem onun yanına yaklaşınca bu bir şeye şaşırmışa benzeyen adamın akıl hastaları gibi gözlerini kırpıştırmadan hep aynı noktaya baktığını gördü. Suratının çirkinliğine ek olarak başı yanlardan basılmışçasına yassılaşmış, arkaya doğru da yusyuvarlak bir çıkıntı yapmıştı.

Yefrem garip görünüşlü adama iyice yaklaşınca;

"Ortodoks kardeş, burası köye uzak mı?" diye sordu.

"Yoo, uzak değil. Maloye köyü var ilerde, dört-beş fersah kadar."

"Ah, öyle de çok susadım ki!"

Tuhaf köylü sırıttı.

"Bu sıcakta susanmaz mı? Tanrı göstermeye, böyle sıcaklar kavurur insanın içini. Derece elliden aşağı değildir, belki daha da fazla... Adını bağışlar mısın?"

"Yefrem..."

"Benim adım da Kuzma. Hani, bir deyim var, 'Benim adım Kuzma, sakın bana kızma!' diye. Sen de bana kızma, dedeciğim!"

Kuzma yattığı yerden kalkıp ayağının birini arabanın tekerine dayadı, dudaklarını ileri uzattı, kutsal tasviri öptü.

"Uzaklara mı gidiyorsun, dedeciğim?"

"Evet, uzaklara, Ortodoks kardeş. Daha önce Kursk ilindeki köyleri dolaşmıştım, oradan Moskova'ya geldim, şimdi de Nijni panayırına gidiyorum."

"Kiliseye yardım topluyorsun, öyle mi?"

"Evet, yardım topluyorum, delikanlı... Gökler kraliçesinin tapınağı için... Kilisemiz yandı da..."

"Neden yandı, söyler misin?"

Dili ağzının içinde güçlükle dönen Efrem, İlyin yortusundan önce köyleri Malinovtsı'da kiliselerine yıldırım düştüğünü anlatmaya başladı:

"Yangın çıktığında, köylülerin çoğu, papazın kendisi ile yardımcısı bile tarlalarda çalışıyorduk. Köyde kalan birkaç kişi dumanı görmüşler, tehlike çanını çalmaya çalışmışlar. İlyas peygamber öfkelenmiş olacak ki çan kulesini dört bir yandan alevler sarmış, kilisenin kapısı da kilitliymiş. Bu durumda tehlike çanını nasıl çalacaklar?.. Biz tarlalardan dönünce bir de ne görelim? Aman Tanrım, kilise cayır cayır yanmıyor mu? Yanına yaklaşabilir misin ki?.."

Kuzma yaşlı dedenin yanında, onunla birlikte ağır aksak yürüyor, anlatılanları dikkatle dinliyordu. Yürürken habire kollarını sallıyor, bazen arabanın yanında, bazen de öne doğru ilerlerken, içkili olmadığı halde sarhoşlar gibi yalpalıyordu. Besbelli meraklı biriydi, üst üste sorular sorması bir türlü bitmedi:

"Söyler misin, dede, yardım toplaman için aylık mı bağladılar sana?"

"Ne aylığı? Ruhumun kurtuluşu için kendim düştüm yollara... Köy kurulu da kabul etti."

"Yani görevini beleş mi yapıyorsun?"

"Kim bana para verecek ki? Kendi isteğimle yapıyorum bu işi. Diyorum ya, köy kurulu kabul etti daha sonra. Neyse ki tarladan buğdayımı kaldıracaklar, benim için kışlık çavdar ekecekler, bazı borçlarımı ödeyecekler... Demek oluyor ki tümüyle beleşe değil yaptığım iş."

"Peki, ailece geçimini şu günlerde nasıl sağlıyorsun?"

"İsa adına çalışıyorum dedim ya..."

"Beygir de köy kurulunun mu?"

"Evet, köy kurulunun..."

"Demek öyle, kardeş... İçecek tütün var mı yanında?"

"Tütün içmiyorum ben, delikanlı."

"Eğer beygirin ölürse, ne yapacaksın o zaman? Beygirin olmazsa arabayla köy köy dolaşamazsın ki..."

"Beygirim niçin ölsün? Durup dururken ölür mü?.. Ağır ağır gidiyoruz işte..."

"Diyelim haydutlar saldırdılar... Ya o zaman?"

Geveze Kuzma durmadan başka sorulara geçti. Yefrem'in kendisi ölürse topladığı para ile beygir ne olacaktı? Yardım kutusu tepeleme dolarsa bağışlanacak paraları nereye koyacaktı? Hele bir de kutunun tabanı patlayıverirse?.. Bunlar gibi nice akla gelmeyecek sorular yağdırdı... Yefrem soruları yanıtlamaya yetişemediği için avurtlarını öfkeyle şişiriyor, yol arkadaşına şaşkın şaşkın bakıyordu.

Kuzma yumruğuyla kutuya vurduktan sonra eline alıp tarttı.

"Aman, ne kadar da ağırlaşmış! Herhalde mangırların arasında gümüş olanlar da vardır. Eğer hepsi gümüş mangırsa toplamı ne kadar tutar acaba? Dinle beni, dede, bugüne değin topladığın para sana göre iyi mi? Kiliseye yetecek parayı toplayabilecek misin?"

"Topladıklarımı saymadığım için bilemem. İyi insanlar gümüşünü de atıyorlar, bakırını da ama hepsi ne kadar tutar, bilemem."

"Kâğıt para da veriyorlar mı?"

"Soylu takımından olanlar, tüccarlar, beyler kâğıt para da veriyorlar."

"Peki, kâğıt paraları ne yapıyorsun, onları da mı kutuya sokuyorsun?"

"Yok, canım, niçin öyle yapayım? Kâğıt para yumuşak olduğu için yırtılır, onları göğüs cebimde saklıyorum."

"Çok kâğıt para topladın mı bari?"

"Hepsi yirmi altı ruble oldu."

"Yaaa! Topu topu yirmi altı ruble ha!" diyerek omuz silkti meraklı genç. "Bizim Kaçabrova köyünde yeni bir kilise yapacaklardı da, bir haftada tam üç bin ruble topladılar. İnanmazsan git, istediğine sor... İşittin herhalde, ne kadar çok toplanmış, öyle değil mi! Senin topladıkların kilisenizin çivi masrafına yetmez, be dede! Şimdiki zamanda yirmi altı ruble nedir ki?

Gerçi bunun yanında kutu dolusu bozuklar da var ya, tükür gitsin o paraya! Bugün çayın yarım kilosuna tam bir buçuk ruble ödüyorsun. Onu da ağız tadıyla içemezsin... Benim içtiğim tütünü bir görsen, en ucuzundan... Ama aldırış ettiğim yok, çünkü köylüyüm ben, basit bir adamım, pahalı tütün içemem... Eğer subay, üniversite öğrencisi olsaydım, o zaman başkaydı..."

Kuzma birden elini silkeledi, gülerek değişik bir konuya geçti:

"Sürgün bölüğünde benimle birlikte bir de Alman vardı, içtiği puronun tanesine adam on kapik ödüyordu. Tam on kapik!.. Bu durumda, dedeciğim, ayda yüz rubleyi duman edip savuruyordu adamcağız..."

Yaşadığı olayın heyecanıyla laflar boğazına tıkandı, sabit bakan gözleri kırpışmaya başladı.

"Nasıl, sürgün bölüğüne de mi düştün sen?" diye sordu Yefrem.

Kuzma;

"Düştüm ya," diyerek gökyüzüne baktı. "Adamlar beni bırakalı iki gün oldu, hapiste tam bir ay tutuklu kaldım."

Güneş ufka doğru eğilmiş, akşam yaklaşmıştı ama bunaltıcı sıcak öğledekinin aynıydı. Yefrem'in dizinin dermanı kalmamıştı, Kuzma'nın gevezeliklerini dinlerken yorgunluğu daha da artmış gibiydi. Giderlerken karşılarına bir köylü çıktı. Adam ilerde Maloye köyü olduğunu, bir fersah kadar yolları kaldığını söyledi. Biraz sonra ormandan çıktılar, sanki birileri büyü yapmışçasına, önlerinde ağaçsız, geniş bir ova açıldı. Hava birdenbire aydınlandı, bu aydınlıkta canlı sesler çalındı kulaklarına. Derken, bir arabadan, sığırlardan, koyunlardan, ayakları köstekli atlardan oluşan bir sürünün içine daldılar. Sürünün ilerisinde çayırlıklar, çavdar ve arpa tarlaları, beyaz çiçekler açmış karabuğday ekinleri uzanıyordu. Daha ötede koyu renk kilisesi toprağa gömülmüş gibi duran, büyücek Maloye köyü gözüktü. Köyün ötesinde ise akşamın alacakaranlığında daha bir koyulaşan, sonsuz genişlikte bir orman daha uzanıyordu.

"İşte Maloye," dedi Kuzma. "Maloyeliler balla, börekle beslenerek yaşarlar, çünkü haydutlukla geçinirler hepsi de."

Yefrem başından şapkasını çıkardı, çanı çabuk çabuk çaldı. Köyün tam kıyısında bulunan kuyudan hemencecik iki köylü koşup geldi, arabaya yanaşarak kutsal tasviri öptüler. Ardından sorular birbirini kovaladı: "Nereden geliyorsun, nereye gidiyorsun?.."

Kuzma köylülerin omuzlarını sırayla tapışlayarak;

"Geriye çekilin, akrabalarım, bırakın da mübarek adam suyunu içsin!" dedi.

"Nereden senin akraban oluyormuşuz?" dedi köylülerden biri.

"Kah-kah-kah! Sizin köyün papazı bizim köyün papazının amcasının oğlu değil mi? Sonracığıma, senin avrat dedemin perçeminden tutup sürüklemişti... Ne çabuk unuttun!.."

Araba köyün sokaklarından geçtiği sürece Kuzma karşısına kim çıkarsa hepsine söyleyecek uygun bir laf buluyor, hepsiyle ahbaplık etmeye çalışıyordu. Bunlardan birinin şapkasını başından çıkardı, ötekinin karnına yumruğunu dürttü, üçüncüsünün sakalını çekti. Kadınlara "sevgilim, canımın içi, anacığım" sözleriyle, erkeklere ise görünürdeki durumlarına göre "kızıl sakallım, sarı tüylüm, iri burunlum, kırpık gözlüm..." diyerek takılıyordu. Onun köylülere takılmaları onların en canlı, en içten kahkahalarla gülmelerine neden oluyordu. Çok geçmeden Kuzma'nın tanıdıkları çıktı bunlar arasından. Ona şöyle bağıranlar oluyordu: "Hey, Kuzma, anasının gözü!.. Merhaba, asılacak adam!.. Sürgünden yeni mi döndün?.."

Kuzma kollarını iki yana geniş geniş açarak;

"Değerli Maloyeliler, Ortodokslar! Tanrı'nın şu kutsal kulu için pamuk eller cebe! Vermek istemeyenler geri çekilip evlerine gitsinler!" diye bağırıyordu.

İş yapmaya öyle hevesli tavırları vardı ki onu böyle görenler tuhaf adamın kiliseye yardım toplayan kutsal kişinin korucusuymuş, ona kılavuzluk ediyormuş sanıyorlardı.

Yefrem'e köydeki Avdotya kadının evinde yatı yeri verdiler. Serseri gezginler, köyden gelip geçenler geceyi yaşlı kadının evinde geçirirlerdi. Yefrem acele etmeden atın koşumlarını çözdü, hayvanı götürüp kuyudan suvardı. Orada fazladan

yarım saat kadar oyalanarak köylülerle çene çaldı, sonra, dinlenmek üzere geri döndü. Bu sırada Kuzma evden ayrılmamış, onu beklemişti.

Tuhaf adam Yefrem'in geldiğini görünce sevinerek;

"Geldin mi?" dedi. "Meyhaneye çay içmeye gider misin benimle?"

Yefrem kaşınmaya başladı.

"Bir bardak çay içsek iyi olurdu... İyi olurdu ya, benim param yok ki."

Sonra sordu:

"Çayı sen mi ısmarlayacaksın?"

"Ben mi ısmarlayacağım?.. Yok, canım, bende para ne gezer?"

Kuzma böyle dedikten sonra bir süre ayakta dikildi. Çay içme umudu boşa çıkmıştı, dalgınlaşarak yerine oturdu. Yefrem de derin derin içini çekti, yüzünü beceriksizce öbür yana çevirdi, bir süre kaşındı, kutsal tasvir ile yardım kutusunu odadaki tasvir dolabının dibine bıraktı, üstündekileri soyundu, ayakkabılarını çıkardı, bir süre oturup bekledi. Sonra kalktı, para dolu kutuyu alıp ilerdeki tezgâhın üzerine koydu, yeniden eski yerine oturdu, bir yol azığını yemeye başladı. İneklerin geviş getirmesi gibi lokmaları yavaş yavaş çiğniyor ama suyu höpürdeterek içiyordu.

Kuzma içini çekti.

"Yoksulluk işte... Paramız olsa da birer kadeh bir şey... çay filan içseydik!"

Sokağa bakan iki pencereden akşamın alacakaranlığı görünüyordu. Evler bütünüyle yarı karanlığa gömülmüştü, köyün üzerine kocaman gölge düşmüş gibiydi. Alacakaranlıkla birleşen kilise ise enlemesine büyümüştü sanki, yarı yarıya toprağa gömülmüşe benziyordu. Akşam kızıllığının yansımasından olacak, kilisenin tepesindeki haçın üzerinden kırmızı bir ışık şavkıyordu. Yemeğini bitiren Yefrem ellerini dizlerinin üzerinde kavuşturdu, kımıldamadan otururken uzun süre dışarıyı seyretti. Ne düşünüyordu acaba o sırada? Rengi koyulaşan pencere camlarından dışarıya bakıyor, fakat yavaş yavaş ölen doğadan başka bir şey göremiyordu. Köyün köpeklerinin kısık ses-

li havlamaları ile birinin çaldığı armonikanın ince ince cıyaklamasını dinleyen, buralara yabancı bir kişi, akşamın bu durağan sessizliğinde uzaklarda kalan memleketini düşünmeyip de ne yapsın? Kim garibansa, kim yoksulluk, tutsaklık ya da birilerinin kaprisi sonucu yakınlarından uzak düşmüşse, o kişi yabancı bir yerde geçireceği köy gecelerinin ne denli uzun, ne denli katlanılmaz olduğunu çok iyi bilir.

Yefrem bir süre sonra ayağa kalktı, duvara asılı kutsal tasvirin önünde uzun uzun dua etti. Uyumak üzere kanepenin üzerine yatarken Kuzma'ya döndü, isteksizce;

"Sen son derece saçma sapan bir adamsın, biliyor musun?" dedi. "Niçin böyle olduğunu yalnız ulu Tanrı bilir."

"Niçin öyle söyledin, be dede?"

"Niçin mi?.. Aklı başında bir insana benzemiyorsun da ondan... Yok yere durmadan sırıtıyorsun, aklı bir karış havadakiler gibi konuşuyorsun, üstelik sürgün bölüğüne düşmüşsün."

"Sürgün bölüğüne düşmek herkesin başına gelebilir. Nice beyefendiler gördüm orada. Boş ver sürgün bölüğünü, kardeş, oraya düşsem bir yıl bile kalabilirim ama ulu Tanrı göstermeye, bir de kodese tıktılar mı, işte o zaman yandın demektir. Sana gerçeğini söyleyeyim mi? Ben üç kez sürgün bölüğüne düştüm, beni bucak merkezine çağırıp sopa çekmedikleri hafta sonu geçmezdi. Öfkelerini benden çıkarırlardı lanet olasılar... Bir keresinde yöneticiler toplanıp beni Sibirya'ya sürmek istemişler. Böyle karar almışlar işittiğime göre."

"Ee, Sibirya'ya gönderseler hoşuna gider miydi?"

"Nereye gönderirlerse göndersinler, bana göre hava hoş. Orada da insanlar yaşıyor..."

"Anan-baban var mı?"

"Bırak şimdi anamı-babamı! İkisi de sağ, geberip gitmediler daha..."

"Bak şuna! Sen neler söylüyorsun, yahu? İnsan anasına-babasına saygılı davranmaz mı?"

"Fazla kurcalama işte, bırak dedik ya... Sonradan anladığıma göre onlar meğer benim can düşmanımmış, bana en büyük kötülüğü yaptılar!.. Kuyumu kazanlar hep onlar... Köy kurulunu

bana karşı kim kışkırttı? O yüzden köy kurulu gönderdi beni sürgün bölüğüne. Amcam Stepan ile en yakınlarım kahrolsunlar!.. Onlardan başkasını suçlayamam."

"Sen neler söylüyorsun, aptal kafa? Köy kurulundakiler amcan Stepan ile en yakınların söylemeden de senin ne mal olduğunu anlamışlardır. Peki, bu köydeki tanıdıkların sana niçin 'asılacak adam' diyorlar?"

"Çocukken bizim köyün adamları az kalsın beni öldürüyorlardı ondan. Kahrolasılar, beni tutup boynumdan ağaca astılar, şükürler olsun, Yermolay köylüleri oradan geçerken asıldığımı görüp kurtardılar beni."

"Besbelli, toplumun zararlı bir üyesisin sen!"

Bunları içini çekerek söyleyen Yefrem yüzünü duvara döndü, çok geçmeden horlayarak uyumaya başladı.

Gece yarısı uyanıp ata bakmaya çıkacağı sırada Kuzma odada yoktu. Ardına değin açık kalan kapının önünde beyaz bir inek duruyor, evin içine bakarak kapının sövesine tos vuruyordu. Bütün köpekler uyumuşlardı, onlardan hiç havlama sesi şitilmiyordu... Gecenin karanlığında uzaklarda bir yerde bir çulluk kuşu ötüp duruyor, bir puhu durmadan içini çekiyordu.

Yefrem ikinci kez uyandığında tan ağarırken Kuzma masanın arkasındaki kanepede oturmakta, dalgın dalgın düşünmekteydi. Solgun yüzünde sarhoşluğun verdiği mutlu bir gülümseme donup kalmıştı sanki. Yassı kafasının içinde birtakım sevindirici düşüncelerin dolaşarak onu heyecanlandırdığı belliydi, çünkü yokuş tırmanıyormuş gibi sık sık soluyordu.

Yefrem'in uyandığını görünce sırıttı.

"Kutsal adam, uyandın mı? Beyaz somun ekmeği ister misin?"

"Daha önce uyandığımda odada görmedim seni. Nereye gitmiştin?"

Beriki neşeyle gülmeye başladı.

"Keh-keh-keh! Keh-keh-keh!"

Tuhaf, değişmez kehkehleriyle en azından on kez güldükten sonra üst üste kahkahalarla sarsılmaya başladı. Kahkahalar arasından;

"Çay...çay....Vo... votka içtim!" dedi.

Sonra da gevşeyen sesiyle gece kalkıp meyhaneye gittiğini, uzun yolculuklarına mola veren arabacılarla birlikte orada çay, votka içtiğini gururlanarak anlattı. Bu sırada cebinden kibritler, simitlerle birlikte yarısı içilmiş bir sigara paketi çıkardı. Birkaç kibriti üst üste çaktıktan, bunlardan biriyle sigarasını yaktıktan sonra;

"Bunlar İsveç kibriti! Gerçek İsveç kibritini gördün mü sen?" diye sordu.

Yefrem bir süre esneyerek kaşındı, sonra birden, sanki bir yerini acıtarak ısırmışlar gibi, ayağa fırladı, gömleğinin önünü yukarı sıyırdı, çıplak göğsünü eliyle yoklamaya başladı. Ardından kanepenin yanında ayılar gibi gezinerek pılısını pırtısını kaldırdı, altlarına baktı, kanepenin altını aradı, yeniden göğsünü yokladı.

"Param yok! Kaybolmuş!" dedi en sonunda.

Yarım dakika kadar kıpırdamadan ayakta dikildi, kanepeye bön bön baktı, ardından gene aramayı sürdürdü. Eline gene bir şey geçmeyince Kuzma'ya döndü, heyecan içinde sızlanmaya başladı:

"Ah, kutsal Meryem Ana, param nereye gitti!? İşittin mi, arkadaş, param yok! Bir yerde mi düşürdüm acaba?"

Kuzma elinde tuttuğu kibrit kutusunun üzerindeki resme bakıyor, hep suskun oturuyordu. Yefrem ona doğru birkaç adım atarak;

"Paralar nerede?" dedi öfkeyle.

Gözlerini kibrit kutusundan ayırmayan Kuzma karşısındakine aldırmaksızın, dişlerinin arasından çıkan bir sesle sordu:

"Hangi para?"

"Paralarımı almışlar... Göğsümde sakladığım paralar gitmiş..."

"Bana ne soruyorsun? Nerede kaybettiysen git orada ara!"

"Niçin arayacağım? Paralarım nerede?"

Kuzma, Yevrem'in kıpkırmızı kesilen yüzüne şöyle bir göz attı, kendi suratı da kızarmıştı.

"Hangi parayı soruyorsun, be adam!" diyerek ayağa fırladı.

"Tam yirmi altı rublem vardı! Hepsi gitmiş!"

"Yani onları ben mi çaldım? Şu pezevengin dediğine bak!"

"Sensin pezevenk! Paramın nerede olduğunu söyle hemen!"

"Onları benim aldığımı mı söylüyorsun yani? Paranı ben aldım, öyle mi? Benim aldığımı bir daha söyle, bakayım! Seni öyle bir yaparım ki anan-baban tanıyamaz!"

"Madem sen almadın, neden yüzünü öbür yana çeviriyor, yüzüme bakamıyorsun? Demek oluyor ki sen aldın! Demin meyhaneye gittiğini söylemedin mi? Gece boyunca meyhanede kafa çekmeyi, tütün içmeyi paran olmadan yapabilir misin? Uygunsuz bir adamsın sen, üstelik salağın birisin! Bana kötülük yaptığını mı sanıyorsun? Sen beni değil, Tanrı'yı gücendirdin!"

Kuzma yüksek sesle, çığlık çığlığa;

"Ben... ben mi aldım yani paranı? Ne zaman almışım?" diye bağırdıktan sonra Yefrem'in yüzüne bir yumruk savurdu.

"İşte al, sana! İster misin, bir daha patlatayım? Senin kutsal adam olduğuna filan aldırmam, vallahi!"

Yefrem başını silkelemekle yetindi, tek sözcük söylemeden ayakkabısını giymeye koyuldu. Onun bu sessizliği karşısında daha fazla sinirlenen Kuzma bağırmasına devam etti:

"Seni dolandırıcı, seni! Kendin o parayla kafayı çektin, şimdi de bütün suçu bana atıyorsun, kocamış köpek! Ben de seni mahkemeye vermezsem görürsün! Beni boş yere suçladığın için seni, sen pis moruğu kodese tıksınlar da aklın başına gelsin!"

Yefrem sakin bir sesle;

"Madem parayı almadın, o zaman kes sesini," dedi.

"İstersen gel, üstümü ara!"

"Sen almadığına göre... niçin üstünü arayacağım? Almadıysan tamam... Boşuna bağırıp durma, çığlıklarınla Tanrı'ya baskın mı çıkacaksın?.."

Ayakkabılarını giyen Yefrem dışarı çıktı. Geriye döndüğünde yüzünün kızarıklığı hâlâ geçmeyen Kuzma titreyen elleriyle sigara tüttürmekteydi. Yaşlı adamın geldiğini görünce gene bağırmaya başladı:

"Kocamış şeytan! Senin gibiler buralarda dolaşıp dururlar. İnsanın üstüne suç atmakta birebirsiniz! Sen daha adamına çatmadın, arkadaş! Dolandırıcı mısın nesin? Beni de mi dolandı-

racaksın yoksa? Bu işlerden çakarım, sen beni ne sandın? Hadi, çağır, buranın muhtarını da gelsin!"

"Niçin çağıracakmışım?"

"Gelsin de tutanak düzenlesin! Bizi götürüp bucak merkezinde yargılasınlar!"

"Niçin yargılayacaklarmış? Para benim değil, ulu Tanrı'nın... Asıl yargılamayı O yapar."

Yefrem duasını bitirdi; para kutusunu, kutsal tasviri alıp dışarı çıktı.

Bir saat sonra araba hareket etmiş, ormana doğru yol almaktaydı. Yere gömülmüş gibi duran Maloye köyü kilisesi, ağaçsız ova, çavdar ekili tarlalar geride kalmıştı; hepsi de erkenden çıkan sabah pusunun içinde gizlenmiş gibiydi... Güneş ufuktan görünmüştü ama ormanın üstünde yükselmemişti daha, doğuya dönük bulutların kıyılarını kızartıyordu. Kuzma şimdi Yefrem'in yanında değil, hayli arkadan gelmekteydi. Kendisini suçu yokken, korkunç derecede aşağılamışlar gibi garip bir duruşu vardı. Canı gene gevezelik yapmak istiyor, önce Yefrem'in konuşmasını beklediği için hep susuyordu.

Epey sonra kendi kendine konuşuyormuş gibi söylenmeye başladı:

"Sana bulaşmak istemiyorum, bulaşacak olsam epey canını yakardım. Seni kel şeytan seni, başkasına sataşmanın ne demek olduğunu gösterirdim sana!.."

Yarım saatlik bir süre gene sessizlik içinde geçti. Yürürken sürekli dua eden Yefrem istavroz çıkarmaya başladı, derin derin içini çekti, ekmek almak için arabaya çıktı.

Kuzma gene başladı:

"Hele bir Telibey'e varalım, orada sana ne yapacağımı göreceksin. Tanıdığı bir sulh yargıcı yaşıyor Telibey'de. Dilekçeni ona verirsin."

"Boşuna gevezelik etme! Sulh yargıcına ne gerek var? Para onun mu sanki? Tanrı'nın parasıydı çalınanlar. Tanrı'ya hesap verecek olan sensin."

"Sen de tutturmuşsun: Hep Tanrı, Tanrı... Saksağanlara benziyorsun, başka laf bilmez misin? Madem benim çaldığıma ina-

nıyorsun, o zaman bırak, beni yargılasınlar! Göreceksin, eğer parayı çalan ben değilsem benim yerime seni yargılayacaklar."

"Sanki mahkemelerle uğraşacak vaktim var da!"

"Demek oluyor ki parana acıdığın yok."

"Niçin acıyayım? Para benim değil ki ulu Tanrı'nın..."

"Bak, gene aynı laf!"

Yefrem sakin bir sesle, isteksiz isteksiz konuşmaktaydı; giden paraya gerçekten acımıyormuş ya da kaybını çoktan unutmuş gibiydi, hiç üzülmemekteydi sanki. Paranın kaybına, işlenen suça aldırış etmeyişi, besbelli, şaşırtıp sinirlendiriyordu Kuzma'yı. Bu, onun anlayacağı bir şey değildi.

Eğer biri suçluysa kendisini gücendireceğini düşündüğü kişiye baskı uygulayarak, ona üstünlük taslayıp güç gösterisi yaparak davranır, böylece kendini temize çıkaracağını sanır. Bir de şu var: Suç işleyen kişiyi açıkça suçlamaya kalkıştığınız zaman suçlu, suçunu kabul etmeyip kendini savunmaya çalışacaktır. Yefrem bu insanlar gibi davranmadığı için Kuzma onun niçin böyle davranmadığına fazla kafa yormadı. Şimdi arabanın arkasında kös kös giderken içinde bir şeyin eksildiğini hissetmekteydi.

"Senin paranı ben almadım," dedi bir daha içindeki rahatsızlığın etkisiyle.

"Almadıysan boş ver gitsin..."

"Telibey'e varınca muhtara haber vereyim, işin içinden o çıksın..."

"İşin içinden çıkılacak bir durum yok. Muhtarın kendi parası mı ki!.. Bak, delikanlı, çek git artık kendi yoluna! Canımı sıkmaya başladın, bıktırdın beni, vallahi!"

Kuzma yaşlı adamın neden böyle davrandığına bir türlü akıl erdiremiyor; onun ne düşündüğünü, kafasının içinden hangi korkunç niyetlerin geçtiğini kestiremiyordu. Onun içinden geçenleri keşfetmek için Yefrem'in yüzüne yan gözle uzun süre baktı.. Ondan sonra başka türlü konuşmaya başladı:

"Aman, yahu! Hiç şakaya gelmiyorsun sen de. Hemen gücenmene gerek var mıydı?.. Hadi, al şu parayı! Al, al! Sana şaka yapmıştım."

Böyle diyerek cebinden birkaç banknot çıkardı, bunları Yefrem'e uzattı. Beriki bunu bekliyormuşçasına hiç şaşırıp sevinmedi, paraları aldı, tek sözcük söylemeden cebine soktu.

Kuzma gene yaşlı adamın ne düşündüğünü anlamaya çalışarak onun kayıtsız, durgun yüzüne merakla bakıyordu.

"Biraz gülüp eğlenmek istemiştim... Seni korkutma isteği duydum nedense. 'Biraz korkutayım da sabah olunca parasını geri veririm' dedim... Hepsi yirmi altı rubleydi, on ya da dokuz rublesi bende kaldı, gerisini arabacılar aldılar elimden... Hadi, kızma bana, dede. Hepsini ben içmedim, arabacılar zıkkımlandılar... Vallahi öyle!"

"Sana niçin kızacağım! Paralar Tanrı'nın... Sen beni değil, göklerin kraliçesi Meryem anayı gücendirdin..."

"Ben belki yalnızca bir rublesini içkiye harcamışımdır."

"Bana ne? İstersen al hepsini içkiye yatır... Bir ruble de olsa, bir kapik de, hepsi aynı kapıya çıkar, Tanrı'ya sen kendin hesap vereceksin."

"Kızma bana, dede! Ne olur, kızma! Başka ne söyleyeceğimi bilemiyorum..."

Yefrem hep susuyordu. Kuzma'nın yüzü titredi, çocukların ağlamasına benzer bir anlatıma büründü. Sonra daha fazla dayanamadı, arkadan Yefrem'e yaklaşarak yalvarmaya başladı:

"İsa adına bağışla beni, dede! Gücenme bana, ne olur! Biraz şaka yapayım demiştim..."

Yefrem bayağı öfkelendi.

"Çattık belaya! Sana 'Benim param değil' diyorum, anlamıyor musun daha? Bağışlanmanı istiyorsan Tanrı'ya yalvar, yakar, senin ne yapacağın beni ilgilendirmez."

Kuzma Tanrı'yı ararcasına çevresine, ağaçlara, gökyüzüne, sonra kutsal tasvire baktı, baktı; ardından dehşete kapılarak yüzü çarpıldı. Kutsal tasvirin cezalandırıcı gücüne inanmasının, doğadaki sessizliğin, Yefrem'in vurdumduymaz tavırlarının etkisiyle –Yefrem'in yüzü onun durumundaki insanların olağan yüz anlatımına kesinlikle benzemiyordu o sırada– kendisini yapayalnız, çaresiz, Tanrı'nın son derecede öfkeli, korkunç zulmüne terk edilmiş olarak hissetti. Hemen yaşlı adamın

önüne atıldı, dünyada tek başına kalmadığını görmek amacıyla onun gözlerinin içine bakmaya başladı Aynı zamanda bir titreme başladı bütün bedeninde.

"Beni İsa adına bağışla! Bağışla beni, dede."

"Çekil karşımdan!"

Kuzma yüzünü yaşlı adamdan çevirip yeniden gökyüzüne, ağaçlara, tasvirin asılı durduğu arabaya baktı; ardından Yefrem'in önüne gelip ayaklarına kapandı. Büyük bir korku içinde saçma sapan sözler mırıldanıyor, alnını yere vuruyor, yaşlı adamın bacaklarına sarılıyor, küçük çocuklar gibi zırlayarak ağlıyordu.

"Dedeciğim, iki gözüm! Amcacığım! Tanrı'nın kutsal adamı!"

Yefrem başlangıçta adamın ne yaptığına pek aldırmadığı için ayaklarına kapanarak ağlayan adamı kendisinden uzaklaştırmaya çalıştı, ancak daha sonra kendisi de korkuya kapılarak göğe bakmaya başladı. Ayaklarının dibindeki hırsıza acımakla birlikte onun karşısında şimdi korkudan başka bir şey hissetmiyordu.

Onu yatıştırmak niyetiyle;

"Bak, delikanlı, yapma artık böyle şeyler! dedi. Dur da beni iyi dinle, aptal herif! Sana söyleyeceklerimi işitiyor musun? Karılar gibi zırlamayı bırak önce! Ulu Tanrı'nın seni bağışlamasını istiyor musun? İstiyorsan kendi köyüne varır varmaz papaza gideceksin... Tamam mı?"

Böylece günahlarının bağışlanması için Kuzma'nın ne yapması gerektiğini anlatmaya koyuldu. Köyünün papazına gidip pişmanlık getirerek günah çıkartacaktı, para biriktirdikten sonra kendisinden çalıp içkiye yatırdığı on rubleyi Molinovtsı köyüne gönderecekti, ondan sonraki günlerde de sakin, dürüst, her zaman ayık, iyi bir Hıristiyan olarak yaşayacaktı. Kuzma onu dikkatle dinliyordu. Bir süre sonra yavaş yavaş sakinleşti, aradan biraz daha geçince üzüntüsünü unutmuşçasına yeniden gevezelik etmeye, Yefrem'i gene kızdırmaya başladı... Bir dakika olsun susmuyordu. Kahkahalar atıyor, ellerini şaklata şaklata birbirine vuruyor, nükteler savuruyor, Yefrem'in önünde saygıyla eğilerek geri geri çekiliyordu. Keyfi için yaşayan in-

sanları, sürgün bölüğünü, orada karşılaştığı Alman'ı, kodese tıkılanları, kısacası, bir gün önce nelerden söz etmişse hepsini, hepsini, hiçbirini atlamaksızın yeni baştan anlatıyordu. Bir zamanlar tanıdığı insanları anlatmasına bakılırsa tutarlı konuştuğu söylenebilirdi. Gene de o serseriyi dinlemek bir hayli zordu. Çünkü aynı şeyleri tekrarladığı, aklına gelen bir şeyi anımsamak istercesine arada bir duraladığı oluyordu. Hep alnını buruşturuyor, kollarını sallayarak durduğu yerde fırıl fırıl dönüyordu. Kendini övmeye başladığında yalan üstüne yalan kıvırdığı apaçık belliydi!

Öğleyin Telibey köyünde mola verdiklerinde Kuzma bir meyhaneye kendini zor attı. Orada Yefrem iki saat kadar dinlendi, yol arkadaşı ise meyhaneden çıkmak bilmedi. Onun sağa-sola küfürler savurduğu, meyhanedekilere kendi övdüğü, ellerini tezgâha gümbür gümbür vurduğu, sarhoş köylülerin onunla alay ettikleri işitiliyordu. Yefrem arabayla Telibey'den ayrıldığı sırada meyhanede kavga çoktan başlamıştı. Kuzma çın çın öten sesiyle durmadan bağırıyor, hemen gidip jandarmayı çağıracağını söylüyordu.

Tifüs

(Тиф)

Gencecik bir teğmen olan Klimov, Petersburg-Moskova posta treninin sigara içenler kompartımanında yolculuk yapmaktaydı, karşısında ise sinekkaydı tıraşlı, yaşlıca bir adam vardı. Ya Finli ya İsveçli, görünüşünden hayli varlıklı olduğu anlaşılan bu kaptan suratlı yolcu durmadan piposunu tüttürüyor, dönüp dolaşıp aynı konuları açıyordu:

"Ya! Demek subaysınız. Benim kardeşim de subay ama o denizcidir. Denizci olduğu için Kronştad'da görev yapıyor. Moskova'ya niçin gidiyorsunuz?"

"Görev yerim orası."

"Ya! Evli misiniz?"

"Değilim. Kız kardeşim ile teyzem var, onlarla birlikte oturuyorum."

"Kardeşim bir deniz subayı; evlidir, karısı ile üç de çocuğu var. Ya..."

Bu şaşkın, aptal suratlı adam her "Ya!" deyişinde ağzı kulaklarına vararak sırıtıyor, sonra da pis pis kokan piposundan bir soluk daha çekiyordu. Rahatsızlık geçiren, üstelik birbirinin aynısı sorulara yanıt bulmakta zorluk çeken teğmen karşısındakinden basbayağı tiksinmeye başlamıştı. Şu tıs tıs eden pipoyu adamın elinden alıp kanepenin altına fırlatsa, Finlandiyalı-

yı da yakasından tuttuğu gibi pencereden dışarı atsa rahat bir soluk alırdı!

"Şu Finliler ne iğrenç yaratıklar! Yunanlılar da öyle... Tiksinti verici, gereksiz insanlar... Yeryüzünde boşu boşuna yer kaplıyorlar. Bir işe yarasalar bari..." diye geçirdi içinden.

Finlilerle, Yunanlılarla ilgili düşünceler midesinde garip bir öğürtü kaldırdı. Bu insanlarla Fransızları, İtalyanları karşılaştırmak istedi. Ancak laterna çalan erkeklerden, çırılçıplak kadınlardan, teyzesinin evinde konsolun üstünde asılı duran Avrupa gravürlerinden başkası gelmedi gözünün önüne.

Kendini pek iyi hissetmiyordu zaten. Oturduğu kanepenin tümüyle kendine ait olmasına karşın elini kolunu rahatça uzatamıyor, susuzluktan dili damağına yapışıyordu. Kafasında da koyu bir sis vardı sanki; düşünceleri yalnız beyninin içinde değil, gecenin karanlığına bürünüp her yerde gezip dolaşıyorlardı. Bu kafa bulanıklığı yüzünden mırıldanmalar, teker takırtıları, açılıp kapanan kapıların hızla çarpmaları onda düşteymiş gibi bir etki bırakırken, kampana sesleri, kondüktörlerin düdükleri, yolcuların platformda koşuşturmaları rahatsız edecek şekilde tırmalıyordu kulaklarını. Zaman da farkına varılamayacak kadar çabuk geçiyordu, o yüzden dakikada bir tren yeni bir istasyonda duruyormuşçasına dışarıdan, "Posta hazır mı?" – "Hazır!" haykırışları işitiliyordu.

Vagonların ısısını ayarlayan görevli sanki ikide birde kompartımana girip çıkıyor, termometreye bakıyordu; adım başı karşı yönden gelen trenlerin boğuk uğultusu çarpıyordu teğmenin kulağına. Bütün bu gürültüler, düdük sesleri, Finli'nin tütün kokusu sağlıklı bir kişinin bile özelliklerini algılayamayacağı tehdit edici, göz kırpan bir sis bulutuna dönüşüp dayanılmaz bir kâbus halinde Klimov'un üzerine çöküyordu. Korkunç bir bunaltı içinde başını zorlukla kaldırıyor, gölgelerin, sisli lekelerin fır fır döndüğü fener ışığına bakıyor; su istemeye yelteniyor, ancak kuruyan dili ağzında güçlükle kımıldanıyor, Finli'nin sorularını yanıtlamaya yetişemiyordu. Şöyle rahatça uzanıp uyumaya çalıştığı halde bunu da yapamıyordu. Oysa Finli birkaç kez uyuyup uyanmış, piposunu tüttürmüş,

"Ya! Ya!"larıyla kafasını ağrıttıktan sonra gene uykuya dalmıştı. Teğmenin bacakları uzandığı kanepeye sığmıyor, ürküntü verici biçimler gözünün önünden gitmiyordu bir türlü.

Tren Spirov'a varınca su içmek için istasyona indi. Bazı yolcular lokantada masalara oturmuşlar, çabuk çabuk atıştırıyorlardı. Teğmen kızarmış et kokusu sinmiş havayı solumamaya, yemek çiğneyen ağızlara bakmamaya çalışırken –ikisi de kusturacak kadar iğrenç geliyordu– "Bu adamlar nasıl yemek yiyebiliyorlar?" diye düşündü.

Güzel bir bayan kırmızı kasketli bir subayla yüksek sesle konuşuyor, gülümseyerek beyaz dişlerini gösteriyordu. Bu gülümsemeler, beyaz dişler, bayanın kendisi Klimov üzerinde domuz sucuğu ve kızarmış köfteler gibi kötü bir etki bıraktı. Nasıl oluyor da kırmızı kasketli subay bu kadının yanında rahatça oturuyor, onun sağlıklı, gülümseyen yüzüne bakmak canını sıkmıyor ya da canının sıkıldığını anlayamıyordu?

Su içip vagona döndüğünde Finli'yi gene piposunu tüttürürken buldu. Pipo ıslak havada delik lastik ayakkabılar gibi tıslıyor, cırk cırk sesler çıkarıyordu.

"Ya!" dedi Finli. "Hangi istasyon burası?"

Klimov kanepeye uzandı, keskin tütün kokusunu içine çekmemek için ağzını kapatırken, "Bilmiyorum," dedi.

"Tver'e ne zaman varırız?"

"Bilmiyorum. Bağışlayın... Yanıt verecek durumda değilim. Hastayım, soğuk almışım."

Finli piposunu pencerenin kenarına vurarak temizledi, yeniden denizci kardeşinden söz açtı.

Klimov artık adamı dinlemiyor, evinde rahat, yumuşak yatağını, su dolu sürahisini, yatarken ona hizmet etmek, suyunu vermek, onu yatıştırmak becerisini herkesten iyi gösteren kız kardeşi Katya'yı düşünüyordu. Komutanının ağır, daracık çizmelerini çekip çıkaran, sürahiyi doldurup getiren emir eri Pavel hatırına gelince gülümsedi. Yatağına şöyle bir uzansa, doya doya su içse bütün sıkıntıları geçecekti. O zaman gördüğü kâbus, yerini sağlıklı, derin bir uykuya bırakırdı.

Uzaktan boğuk bir ses, "Posta tamam mı?" diye sordu.

Pencerenin dibinden başka bir ses, "Tamam!" karşılığını verdi.

Spirov'dan sonra ikinci ya da üçüncü istasyonda olmalıydılar. Zaman uçarcasına geçiyor, kampanalar, düdük sesleri birbirini kovalıyordu. Klimov kaygı içinde, kanepenin kenarında başını elleri arasına aldı, gene kız kardeşi ile emir eri Pavel geldi gözünün önüne. Ama zamanla kız kardeşi de, emir eri de karman çorman birbirine karıştı; fır fır dönerek yok olup gittiler. Kanepenin arkalığına çarpıp geri gelen sıcak soluğu yüzünü yakıyor, ayaklarını uzatamadığı için rahatsız oluyor, sanki pencereden ensesine soğuk rüzgârlar esiyor ama ne olursa olsun yatışını değiştirmek gelmiyordu içinden... Ağır, kâbuslu bir uyuşukluk onu tepeden tırnağa sarmış, bütün bedenini zincire vurmuş gibiydi.

Başını kaldırdığı zaman vagonun içi aydınlıktı. Yolcular kürklerini giymişler, aşağıya iniyorlardı. Tren durmuştu. Göğüslerinde tunç plakaları, beyaz önlüklü taşıyıcılar yolcuların çevresinde fır fır dönüp bavullarını ellerinden kapıyorlardı. Klimov da kürkünü giyiyor, ne yaptığının ayrımına varmadan öteki yolcuların ardından yürüyordu. Sanki yürüyen o değil, bir başkasıydı; susuzluğu, ateşi, bütün gece uyumasını engelleyen o korkutucu biçimler de onunla birlikte dışarı çıkmış gibilerdi. Ne yaptığını bilmeden valizini aldı, bir kızak çağırdı. Sürücü Povarski Sokağı'na götürmek için bir ruble iki kapik istedi ondan. Klimov umursamadan, bir şey söylemeden kızağa bindi. Rakamlar arasındaki ayrımı biliyordu ama paranın onun için bir değeri yoktu artık.

Klimov'u evde teyzesi ile on sekiz yaşındaki kız kardeşi Katya karşıladı. Katya'nın elinde defter, kalem vardı. Bunları görünce kardeşinin öğretmen olmak için sınava gireceğini anımsadı Klimov. "Hoş geldin"lere, sorulan sorulara aldırmadan, yüksek ateşten ötürü sık sık soluk alarak hiç amaçsız odadan odaya dolaşıyordu, kendi odasına varınca yatağın üstüne devrildi. Fin kaptan, kırmızı kasket, beyaz dişli bayan, kızarmış et kokusu, gözlerinin önünde uçuşan benekler bütün bilincini örtüyordu; artık nerede olduğunu da bilmiyor, rahatsız edici sesleri de işitmiyordu.

Kendine geldiğinde soyunmuş olarak yataktaydı, elinde bir sürahi su ile Pavel'i görüyordu ama bunlardan dolayı ne rahatladığını hissetti, ne yatağın yumuşaklığını ne serinlediğini... Ayaklarını da, ellerini de gene eskisi gibi bir türlü rahatça koyacak yer bulamıyordu, dili damağına yapışıyordu. Finlinin piposunun fosurtusu geliyordu kulağına... Yatağının yanında, sağlam yapılı, kara sakallı bir doktor geniş sırtıyla Pavel'i iterek uğraşıp durmaktaydı.

"Bir şeyciğin yok, bir şeyciğin yok, delikanlı. Mükemmel, mükemmel... Böyle işte, böyle," diye mırıldanıyordu doktor.

Klimov'a hep "delikanlı" diyordu, sözcükleri tuhaf, değişik bir tarzda söylüyordu.

"Evet, evet, evet! Öyle, öyle. Mükemmel, delikanlı, hastalandığına üzülme sakın!"

Doktorun, sözlerine fazla dikkat etmeden hızlı hızlı konuşması, dolgun yüzü, ona "delikanlı" deyişi sinirlerini bozduğu için Klimov inleyerek karşı çıkıyordu:

"Niçin bana durmadan delikanlı diyorsunuz? Ah! Bu ne senlibenlilik? Allah kahretsin!"

Klimov kendi sesinden ürktü. Bu ses öylesine kısık, ölgün, mızmızca çıkmıştı ki tanımak olanaksızdı. Doktor hiç alınmadı.

"Mükemmel, mükemmel! Kızmayın! Böyle işte! İyi, iyi..."

Zaman, trende olduğu gibi evde de inanılmayacak bir hızla uçuyordu. Yatak odasında birkaç kez gündüz aydınlığı yerini gecenin karanlığına bırakıyordu. Klimov'a öyle geliyordu ki doktor başından hiç ayrılmamıştır, her dakika "Evet, evet!" diyerek çevresinde dönüp durmaktadır. Odasından o kadar çok insan gelip geçiyordu ki! Pavel, Finli, Yüzbaşı Yaroşeviç, gedikli Başçavuş Maksimenko, kırmızı kasketli subay, beyaz dişli güzel bayan, doktor... Gelenler boyuna konuşuyorlar, ellerini sallıyorlar, pipo içiyorlar, yemek yiyorlardı... Odasında gün ışığının bulunduğu bir sırada, görev yaptığı alayın papazı Peder Aleksandr bile geldi. Peder cübbesini giymiş, dua kitabı elinde, daha önce hiç görmediği ciddi bir yüzle başucunda dikilerek bir şeyler mırıldanıyordu. Klimov pederin Katolik subaylara şaka yollu, "Lehli," diye takıldığını, onu güldürmek için, "Yaa,

Yüzbaşı Yaroviç ehil bir Lehlidir! Ehil Lehlilerden hiç korkma!" dediğini anımsıyordu.

İşte bu şakacı, neşeli Papaz Aleksandr hiç gülmüyor, tam tersine, daha bir ciddileşerek istavroz çıkarıyor, hasta yatağında teğmeni kutsuyordu. Geceleri iki gölge başından hiç eksilmiyorlardı: Teyzesi ile kız kardeşi. Kız kardeşi diz çöküyor, dua ediyor, sonra kalkıp kutsal tasvirlerin önünde eğiliyordu. Onunla birlikte duvardaki gölgesi de eğilip selam veriyordu. Aralıksız kızarmış et kokusu ile Finlinin piposunun dumanı geliyordu Klimov'un burnuna. Bir ara keskin bir günlük kokusu duyunca midesi bulanıyor, bağırmaya başlıyordu:

"Günlük kokusu da ne oluyor! Götürün şunu!"

Kimse karşılık vermiyordu. Odalardan birinde papazların alçak sesle ilahi okuduklarını, birilerinin merdivenden koşarak çıktığını işitiyordu, hepsi o kadar.

Klimov tümüyle kendine geldiğinde odasında hiç kimse yoktu. Sabah güneşi odasının tümüyle indirilmiş pencere perdesinin arkasından sızıyor; bıçak ağzı gibi keskin, hoş, ince bir ışık demeti sürahinin üzerinde ışıldıyordu. Dışarıdan teker gürültüleri geldiğine göre karlar erimiş olmalıydı. Teğmen sürahiye vuran ışığa, tanıdığı mobilyalara, kapıya baktı; günlerdir ilk kez içinden gülme isteği geldi. Göğsü, karnı tatlı, neşeli, iç gıcıklayan bir gülmeyle titredi. Tüm benliğini tepeden tırnağa sonsuz bir mutluluk, büyük bir yaşama sevinci kapladı. İlk insan da yaratıldığı, dünyayı ilk gördüğü zaman ancak böylesine mutlu olmuştu herhalde. Klimov durmadan devinmek, insanlarla görüşmek, konuşmak istiyordu. Fakat döşeğe serilmiş yatan bedenini kımıldatamıyordu, hareket eden yalnızca elleriydi. Gene de buna aldırmıyor, en ufak şeylere dikkat ediyordu. Soluk alıp veriyor, gülüyordu ya... Masadaki sürahiye, üzerinde oynaşan ışığa, tavana, perdelerin şeritlerine bakıp mutlu oluyordu ya, bunlar ona yeterdi. Yatak odası gibi küçücük bir yerde dünyanın bütün güzelliklerini, renkliliğini, olağanüstülüğünü duyumsuyordu. Doktor geldiği zaman tıbbın ne kadar yararlı, doktorun ne kadar hoş, sevimli, genelde insanların ne kadar iyi, ilginç olduklarını düşünüyordu.

Doktor gene garip sözcükleri sıralamaya başladı:

"Evet, evet... Mükemmel, mükemmel... Artık iyileştik, değil mi? Böyle işte, böyle..."

Teğmen onu dinlerken neşeyle güldü. Finliyi, beyaz dişli kadını, domuz sucuğunu anımsadı; canı sigara içmek, yemek yemek istedi.

"Doktorcuğum, söyleyin de bana tuzla birlikte bir parça çavdar ekmeği... sardalya getirsinler," dedi.

Doktor onun isteğini yerine getirmediği gibi Pavel de teğmenin sözünü dinlemeyip ekmek getirmeye gitmedi. Bunun üzerine teğmen şımarık çocuklar gibi ağlamaya başladı.

Doktor kahkahayla güldü:

"Ah, anasının kuzusu! 'Anneciğim, mama ver bana...'"

Klimov da güldü, doktorun gidişinden sonra derin bir uykuya daldı. Uyandığında içinde aynı sevinç, aynı mutluluk vardı. Teyzesi başucunda oturuyordu.

"Teyzeciğim," dedi. "Neyim vardı benim?"

"Tifüs atlattın."

"Ya, demek öyle! Şimdi iyiyim, çok iyiyim. Katya nerede?"

"Evde değil. Sınavdan sonra bir yere uğramış olmalı."

Yaşlı kadın bunu söyledikten sonra ördüğü çorabın üzerine kapandı, dudakları titredi, yüzünü öbür yana çevirdi, ağlamaya başladı. O üzüntüyle, doktorun yasaklamasını unutarak, "Ah, Katya, Katya! Gitti bizim meleğimiz! Yok artık, yok!" diye mırıldandı.

Düşen çorabı almak için yere eğildi, o sırada başındaki örtü kaydı. Durumu hâlâ kavrayamayan teğmen kız kardeşi için duyduğu korkuyla soruyordu:

"Katya nerede teyze? Nerede?"

"Senden tifüs kapmış, öldü. İki gün önce gömdük."

Bu korkunç, beklenmedik haber Klimov'un yüreğini dağladı. Gene de işittiği haber ne denli korkunç, etkileyici olursa olsun, sağlığına kavuşmaktan dolayı bütün benliğini dolduran o hayvansal mutluluğu bastıramadı. Hep kendi havasında ağlıyor, gülüyor, yemek vermediler diye sövüp saymaya başlıyordu.

Ancak bir hafta sonra sırtında sabahlığı, Pavel'in desteğiyle

pencereye yaklaşıp bahar mevsiminin kapalı gökyüzüne bakarken, penceresinin hemen önünden geçen eski rayların çıkardığı kulak tırmalayıcı takırtıları dinlerken yüreği acıyla burkuldu, ağlamaya başladı, başı pencere pervazına düştü.

"Ne kadar mutsuzum! Tanrım, ne kadar mutsuzum!" diye mırıldandı.

Duyduğu o sevinç yerini her zamanki can sıkıntısına, geri gelmeyecek büyük kaybın acısına bıraktı.

Giz

(Тайна)

Paskalya Yortusu'nun ilk akşamı saygı ziyaretlerinden dönen bakanlık müsteşarı Navagin, kendini ziyaret edenlerin bıraktıkları imza listesini alıp çalışma odasına çekildi. Üstünü çıkardıktan, bir bardak soda içtikten sonra rahat koltuğuna gömüldü, ziyaretçi çizelgesini incelemeye koyuldu. Uzun imza dizisinin ortalarına gelince birden irkildi, yüzünde büyük bir şaşkınlık belirerek parmaklarını çıtlattı, elini dizine vurdu.

"Gene aynı imza! Nasıl olur! Fedyukov denen Tanrı'nın belası adam kimin nesiyse gene imzasını kondurmuş! Bu nasıl iştir?"

Sıra sıra imzalar arasında tanımadığı Fedyukov'un imzası da vardı. Kimdi Fedyukov denen bu adam, Navagin gerçekten bilmiyordu. Tüm tanıdıklarını, akrabalarını, buyruğu altında çalışanları zihninden geçirdi, geçmiş yıllarını anımsamaya çalıştı ama Fedyukov adına benzer birini bulamadı. En garibi, kesinlikle tanımadığı bu Fedyukov'un son on üç yıldır her Noel'de ya da Paskalya'da adını ziyaretçi defterine yazmasıydı. Nasıl bir adamdı, kimlerdendi, bunu karısı ile kapıcı da bilmiyorlardı.

Çalışma odasını arşınlarken, "Şaşılacak bir durum!" diye söylendi. "Anlayana, işin içinden çıkabilene aşk olsun! Kapıcıyı buraya çağırın! Böyle anlaşılmadık işlere ancak şeytanlar karışır! Gene de onun kim olduğunu çıkaracağım!"

İçeri giren kapıcıya, "Bak, Grigori!" dedi. "Fedyukov denen adam gene defteri imzalamış! Kimin imzaladığını gördün mü?"

"Hayır, efendim."

"İnsaf et, yahu, adam içeri girip defteri imzalamış! Böyle bir adam girmedi mi gerçekten?"

"Kesinlikle girmedi."

"Girmediyse imzasını nasıl attı?"

"Bilemem, beyefendi."

"Sen bilmezsen kim bilecek? Görevini doğru dürüst yapmıyorsun öyleyse. Anımsamaya çalış, yeterince tanımadığın biridir belki. İyi düşün!"

"Hayır, efendim, buraya yabancı biri gelmedi. Gelenlerin hepsi memur. Onların dışında tanıdığınız o barones, hanımefendiyi ziyaret etti, bir de haç taşıyan papazlar..."

"İmzasını atan bu adam göze görünmeyen biri olmasın?"

"Orasını bilemem, ancak Fedyukov diye biri gelmedi, isterseniz kutsal tasvir önünde yemin edebilirim."

"Çok garip! Akıl almaz bir iş! Şa-şı-la-cak bir du-rum! İnsanın gülesi geliyor! Adam on üç yıldır rahat rahat imzasını atıyor da hiç kimse onun kim olduğunu bilmiyor... Yoksa birinin şakası mı? Memurlardan biri kendi adını yazdıktan sonra merak uyandırmak için Fedyukov diye başkasının adına da imza mı atıyor yoksa?"

Navagin böyle dedikten sonra Fedyukov'un imzasını incelemeye koyuldu. Geniş harflerle irice atılmış, eski tarzda süslü, harf uçları kıvrımlı, çengelli, ötekilerden hemen ayrılan bir imzaydı bu. Ürkek, içine kapanık bir adam olan il yazmanı Ştuçkin'in imzasından hemen sonra geliyordu. Ştuçkin böyle bir şaka yapmaya kalksa korkusundan ölürdü herhalde.

Navagin karısının yanına giderek, "Şu gizemli Fedyukov gene imzasını atmış ziyaretçi defterine," dedi. "Ama kim olduğunu çıkaramadım."

Bayan Navagin ispritizmayla ilgilenirdi, o nedenle doğa bilimlerinin açıklayabildiği ya da açıklayamadığı olayları aynı kolaylıkla kendine göre çözümlerdi.

"Bunda şaşılacak ne var?" dedi. "Sana her zaman söylemez

miyim, doğada öyle olağanüstü şeyler oluyor ki zayıf zekâmızla bunları kavramamız olanaksız. Eminim, bu kişi sana yakınlık duyan birinin ruhudur... Yerinde olsam Fedyukov'un ruhunu çağırır, ne istediğini sorardım."

"Saçma! Saçma!"

Müsteşar kör inançlardan uzak bir insandı, bununla birlikte kafasını kurcalayan konu öylesine gizemli bir durum almıştı ki ister istemez her türlü cin şeytan işi kafasını kurcalamaya başladı. Bütün akşam tanımadığı Fedyukov'un çok önceleri ölen, Navagin'in dedelerinden birinin işten attığı, şimdi Navagin'in soyundan gelen birinden öç almaya çalışan bir memurun ruhu olduğunu düşündü. Belki de Fedyukov, onun kendisinin yanında çalışırken görevden kovduğu bir memurun yakını ya da baştan çıkardığı bir kızın akrabasıydı...

O gece düşünde yıpranmış bir memur üniforması giyen, yüzü limon gibi sarı, saçları dağınık, gözleri sulu, yaşlı, sıska bir memur parçasıyla uğraştı durdu. Bu küçük memur mezar kaçkınlarının boğuk sesiyle, kemikli parmağını sallayarak onu tehdit ediyordu.

Navagin derin derin düşünürken az kaldı beyni sulanıyordu... Tam iki hafta kimseyle bir şey konuşmadı, surat astı, odasında dolaştı, kendi kendine düşündü. Ama en sonunda kuşkuları gururundan üstün gelince karısına başvurdu.

"Zina, Fedyukov'un ruhunu çağır!"

İspritizmacı kadın sevindi, hizmetçilerden bir karton parçası ile tabak istedi, kocasını yanına oturttu, ruh çağırma işine koyuldu. Fedyukov'un ruhu kendini fazla bekletmedi...

"Benden istediğin nedir?" diye sordu Navagin.

"Pişmanlık getir..." dedi tabak.

"Dünyada yaptığın iş neydi?"

"Hep yanılmaktı benim işim..."

Navagin'in karısı, "Gördün mü?" diye fısıldadı. "Bir de ruhlara inanmıyordun."

Navagin, Fedyukov'la uzun uzun konuştuktan sonra Napoléon'un, Anibal'ın, Askoçenski'nin, teyzesi Klavdiya Zaharovna'nın ruhlarını çağırdı. Sorulanlara hepsi de kısa kısa ama

anlam dolu, derin yanıtlar verdiler. Böylece tabakla tam dört saat oyalandı; kendisi için yeni olan, gizemli bir dünyayla tanışmaktan dolayı rahatlamış, mutlu olarak uyudu. O günden sonra her gün ruh çağırma işiyle uğraştı, memurlarına yaptığı açıklamalarda doğada olağanüstü, mucizevi birçok şey yaşandığını, bilim adamlarının buna çoktan ilgi göstermeleri gerektiğini söyledi. İpnotizma, medyumluk, düşünce okuma, ispritizma, dördüncü boyut gibi zihin bulandırıcı daha birçok şey aklını öylesine çeldi ki günler boyunca ispritizma kitapları okumaya, tabak-masa döndürmeye, doğadışı olayları yorumlamaya verdi kendini. Karısının bunlara çok sevindiğini belirtmeye gerek var mı, bilmem... Beyefendinin uğurlu etkisiyle buyruğunda çalışan tüm memurlar ispiritizmayla ilgilenmeye başladılar, üstelik kendilerini bu işe öylesine kaptırdılar ki yaşlı maliyeci aklını oynattı, özel ulakla şöyle bir telgraf göndermeye kalktı: "Cehennem, Hazine Dairesi'ne. Şeytan'a dönüşmeye başladığımı hissediyorum. Ne yapacağımı bildirin. Ödemelidir. Vasili Krinolinski."[1]

İspritizma üzerine yazılmış bir sürü kitapçık okuduktan sonra Navagin kendisi de bir tane yazmak için büyük bir istek duydu. Beş ay oturup çalıştı, sonunda "Benim Düşündüklerim" adını verdiği ilk makalesini tamamladı. Yayımlanması için yazıyı bir ispritizma dergisine göndermek niyetindeydi.

Makalesini göndermeye karar verdiği günü hiç unutmaz. O gün odasında yazısını temize çeken yazman ile bir iş için çağrılan bölge kilisesinin zangocu vardı. Navagin'in yüzü mutluluktan ışıl ışıldı. Yapıtını büyük bir sevgiyle süzdü, parmaklarının arasına alıp okşadı, neşeyle gülümsedikten sonra yazmana, "Filip Sergeyiç, öyle sanıyorum ki makaleyi en iyisi taahhütlü göndermek. Böylesi daha doğru olur," dedi. Sonra başını zangoca çevirdi.

"Azizim, sizi şöyle bir iş için çağırmıştım. Küçük oğlumu okula göndereceğimden nüfus kaydı gerekli.[2] Bir an önce çıkartabilir misiniz?"

---

1 Çarpık çizgili – ç.n.

2 Çarlık Rusya'sında bütün nüfus kayıtları kilisede tutuluyordu – ç.n.

Zangoç saygıyla eğildi.

"Hemen, beyefendi. Oğlunuzun nüfus kaydını hemen çıkarırız."

"Yarına hazırlayabilir misiniz?"

"Başüstüne, beyefendi. O konuda içiniz rahat etsin. Akşam duasından önce birini kiliseye gönderip aldırın, lütfen. Orada olacağım. Fedyukov diye sorsunlar, hep oradayımdır..."

Müsteşarın beti benzi attı.

"Nasıl?"

"Fedyukov desinler, efendim."

Generalin gözleri faltaşı gibi açıldı.

"Siz... Siz... Fedyukov siz misiniz?"

"Evet, beyefendi."

"Yortu ziyaretlerinde bizim evde deftere imza atan sizdiniz demek ki!"

Zangoç ezilip büzülerek, "Evet," karşılığını verdi. "Yortularda devlet büyüklerinin evlerine gittiğimde ziyaret defterine imza atarım... Bunu pek severim... Girişte, bağışlayın, defteri görünce dayanamam, imzamı atmak için büyük bir istek duyarım."

Aklı karışıp sersemleyen, hiçbir şey işitip anlayamaz bir duruma giren Navagin odasında sevincinden fır fır dönmeye başladı. Kapının örtüsüne elini dokundurdu, sevgilisini gören bale başoyuncusu gibi sağ elini üç kez salladı, ıslık çaldı, anlamsız anlamsız gülümsedi, parmağını havaya uzattı...

Yazman, "Beyefendi, yazınızı hemen gönderiyorum," dedi.

İşte Navagin'i içine düştüğü sersemlemekten kurtaran bu sözler oldu. Yazman ile zangocu bön bön süzdü, birden aklı başına geldi, öfkeyle ayaklarını yere vurarak çatlak ince sesiyle haykırmaya başladı:

"Beni rahat bırakın! Benden ne istiyorsunuz? Ra-hat bırakın be-ni!"

Kazak

(Казак)

"Nizı" çiftliğinin kiracısı, Berdiyanski kasabasından Maksim Torçakov genç karısıyla birlikte kiliseden çıktılar, biraz önce duası okunup kutsanmış Paskalya pastasını evlerine götürüyorlardı.. Güneş doğmamıştı henüz ama doğu ufku kızarıp altın sarısına bürünmüştü. İn cin top oynuyordu koca ovada... Bir bıldırcın "su içelim, su içelim" dercesine ötüyordu yalnızca, bir de uzaktaki höyüğün tepesinde bir çaylak ta yüksekler-de dönüp duruyordu. Bunlar dışında ovanın hiçbir yerinde tek canlı görünürlerde yoktu.

Karı-koca Tarçkovlar arabayla giderken Maksim Paskalya'dan daha şenlikli, daha güzel bir bayram olamayacağını düşünüyordu. Yeni evlenmişlerdi, birlikte geçirdikleri ilk Paskalya yortusuydu bu. Maksim nereye baksa, ne düşünse karşısına hep aydınlık, sevindirici, mutluluk veren şeyler çıkıyordu. Kiraladığı çiftlik aklına geldiği zaman işlerinin tıkır tıkır yürüdüğünü, durumunun bundan daha iyi olamayacağını, ailesinde hiçbir sorun yaşamadığını düşünmekteydi. Karısına dönüp bakınca iyi yürekli, güzel, uysal bir kadınla evlendiğine karar verdi. Şafağın kızıla çalan rengi de, kırlarda boy veren körpe otlar da, çığlık atarak yürüyen sarsıntılı arabası da neşesine neşe katıyor; gökyüzünde kanatlarını ağır ağır sallayan çaylak bile ona mutluluk veriyordu.

Hele yol üzerinde bir meyhaneye uğrayıp iki kadeh votka yuvarlasa, bir de sigara tellendirse o zaman neşesine diyecek olmazdı.

"Boşuna büyük bayrak dememişler Paskalya yortusuna!" dedi karısına. "Gerçekten büyükmüş! Biraz sonra bak, Liza, güneş neredeyse gülen yüzünü gösterecek. Her Paskalya'da böyle gülümser bizi görünce. Güneşin de bizim gibi sevindiğini biliyor muydun?"

"Ama güneş canlı değil ki..."

Maksim çok heyecanlıydı sesini yükselti.

"Yok canım, güneşin üstünde de insanlar var! Vallahi var! İvan Stepanıç anlattı bana, bütün gezegenlerde, güneşte, ayda insanlar yaşıyormuş. Doğrudur bana göre... Belki de bilim adamları palavra atıyorlar. Neyse, şeytan karışır onların işine... Dur bakayım! İlerde bir at mı duruyor ne?.."

Maksim ile karısı Krivaya Baloçka köyüne yaklaşırken, üstünde koşumlarıyla otlayan bir at gördüklerinde evlerinin yolunu yarılamışlardı. Yolun hemen kıyısında ise kızıl saçlı bir Kazak toprak yığınının üzerinde oturuyor, başı hep önünde, ayaklarına bakıyordu. Adama iyice yaklaştıklarında Maksim;

"İyi bayramlar... Bayramınız kutlu olsun! dedi."

"Size de iyi bayramlar!"

"Yolculuk nereye?"

"Hava değişimi aldım da eve gidiyordum."

"Peki, niçin burada oturuyorsun?"

"Yola gidecek gücüm kalmadı. Hastalandım..."

" Ağrıyan sızlayan bir yerin var mı?"

"Nerem ağrımıyor ki..."

"Demeyin! İşte bu kötü! Bütün Ortodokslar en büyük bayramımızı kutluyoruz ama sen hastalandığını söylüyorsun. Olacak şey mi bu? Yalnız başına böyle yarı yolda oturulmaz. Ya köyüne gidersin ya da bir handa kalıp hastalığının geçmesini beklersin..."

Kazak başını kaldırdı; hastalıklı, yorgun gözlerle Maksim'i, karısını, arabayı, atlarını şöyle bir süzdükten sonra;

"Ya siz? Kiliseden mi geliyorsunuz?" diye sordu.

"Evet, kiliseden geliyoruz."

"Bayram beni yolda yakaladı. Ulu Tanrım eve varmamı istemedi, demek ki... Ata bindim gidiyordum ama hastalanınca yolculuğa ara verdim... Ortodoks kardeşler, bir dilim okunmuş pasta verirseniz orucumu burada bozarım."

"Pasta mı? Niçin vermeyelim? Bekle biraz..."

Maksim ceplerini çabuk çabuk karıştırdı, aradığını bulamayınca karısına döndü.

"Çakımı bulamadım, bir parça kesip verirdim ama yok işte... Elimle koparmaya kıyamıyorum, pastayı bozarsam yazık olacak... Ara bakalım, sende pastayı kesecek bir şey vardır."

Kazak zorlanarak ayağa kalktı, kendi bıçağını getirmek üzere atına doğru yürüdü.

Bu arada Maksim'in karısı sinirlenmişti, sesini yükselterek;

"Şunun aklından geçenlere bak!" dedi kocasına. "Ben pastamı böldürür müyüm? Bir bölümü kesilmiş pastayı eve götüreceğimi mi sanıyorsun? Ovanın ortasında oruç bozmak görülmüş mü hiç? Bak, yabancı, hemen ilerdeki köye git, orada orucunu bozacak bir şeyler bulursun!"

Kadın beyaz peçeteye sarılı pastayı kocasının elinden kaparcasına aldı.

"Vermeyeceğim işte! Somun değil bu, okunmuş pasta. Pastayı evimize varmadan bölmek günahtır."

Maksim gülmeye başladı. Yabancıya dönerek;

"E, ne yapalım, Kazak kardeş, kusura kalma!" dedi. "Görüyorsun, benim hanım izin vermiyor. Hadi, yolun açık olsun! Sana iyi yolculuklar!"

Böyle dedikten sonra atın dizginlerini çekti, araba takır tukur sesler çıkararak yola koyuldu. Karısı eve varmadan okunmuş pastayı kesmenin günah, aynı zamanda göreneklere aykırı olduğunu; her şeyin yerini, zamanını bilmek gerektiğini yineliyordu durmadan. Doğu yönünde tüy görünümündeki bulutları çeşitli renklere boyamaya başlayan güneşin ilk ışıkları gözüktü, toygarların cikcikleri yeri, göğü çınlatıyordu. Bir değil, tam üç çaylak birden birbirlerinden değişmeyen uzaklıkta, ovanın tepesinde dönüp duruyorlardı. Güneş biraz ısıtmaya başlayınca çekirgeler de kendi şarkılarını tutturdular.

Bir fersah kadar uzaklaşmışlardı ki Maksim geriye döndü, dikkatle uzaklara baktı.

"Kazak artık görünmüyor. Şaşırdım kaldım, yolda hastalanmayı nasıl becermiş? Hastalık başına bela olmuş zavallının, evine gitmek istiyor ama gidemiyor... Yolda daha kötü hastalanıp başına kötü bir şey gelmese bari! Lizaveta, adamcağıza bir parça pastayı çok gördük, vermedik, oysa vermemiz gerekirdi. O da Hıristiyan, Paskalya bayramının bitiminde orucunu bozmak istemez mi?"

Güneş biraz yükselmişti ama Maksim çevresindeki doğanın güzelliklerinin farkında değildi artık. Eve varana dek yol boyunca konuşmadı, atının siyah kuyruğuna baktı hep; koyu düşüncelere dalıp gitti. Neyin sebep olduğu bilinmez, büyük bir keder çökmüştü genç adamın yüzüne. Oysa yol boyunca neşeyle gülmüş, şakalar yapmıştı. Şimdi ne bayram sevinci, ne neşesi, hiçbir canlılığı kalmamıştı.

Evlerine vardılar, çiftliğin ırgatlarıyla bayramlaştılar, eski neşesi yüzüne yeniden döndü. Ama oruç bozmaya sıra gelip, herkes eline birer dilim pasta aldığı zaman Maksim karısına üzgün üzgün baktı, ona şöyle dedi:

"Lizaveta, iyi yapmadık, adamın oruç bozmasına izin vermeliydik."

Karısı şaşırarak omuz silkti.

"Sen de tuhaf adamsın, vallahi! Yolda okunmuş pasta dağıtma modasını nereden çıkardın? Somun değil ki bu? Bak işte, pasta kesildi, masada duruyor, kim isterse alıp yiyebilir, senin Kazağın bile!.. Pastaya acıdığım mı var ki..."

"Orası öyle de, adamcağıza yazık olmadı mı? Hem de çok yazık! Yoksul insanlardan da, öksüzlerden de daha kötü durumda kaldı. Evinden uzaklarda, yolda giderken hasta düşmek kolay mı?"

Maksim yarım bardak çay içtikten sonra yiyeceklere elini sürmedi. Canı bir şey yemek istemiyordu. İçtiği çay bile ona ot suyu gibi tatsız gelmişti, sıkıntısı geçmek bilmiyordu.

Oruçlarını açtıktan sonra yattılar. İki saat kadar geçince Lizaveta uyandı. Kocası pencerenin önünde dikiliyor, hep avluya bakıyordu.

"Ne o, artık kalktın mı?" diye sordu.

Kocası içini çekti.

"Nedense gözümü uyku tutmuyor. Ah, Lizaveta, düşüncesizlik edip adamcağızı gücendirdik."

"Gene mi Kazak? Başımızın belası mı bu adam? Kafana takma şunu!"

"Çarımıza hizmet etmiştir, belki de o uğurda kanını akıtmıştır ama biz ona domuzmuş gibi davrandık. Hastalanan adamı evimize getirmeli, karnını doyurmalıydık; oysa zavallıya bir dilim pastayı çok gördük."

"Yaa! Sen ne diyorsun? Pastayı bozmana izin vereceğimi mi sandın? Hem de okunmuş pastayı! Sana kalsa güzelim pastayı Kazak'la bir olup bölecektiniz, ben de eve gelince saçlarımı yolacaktım... Bunu mu istiyordun?"

Maksim karısına sezdirmeden usulca mutfağa girdi, pastanın bir bölümünü kesip peçeteye sardı, beş-altı lop yumurta alıp bunları ambara götürdü. Irgatlar orada kalıyordu.

Adamlarından birine;

"Kuzma, armonika çalmayı bırak," dedi. "Doru tayı ya da İvançik'i eyerle, doğruca Krivaya Baloçka'ya doğru sür. Orada atının yanında bir Kazak göreceksin, bunları ona ver. Belki daha yerinden ayrılmamıştır."

Bunları söyler söylemez neşesi yerine geldi ama Kuzma'yı anca iki saat kadar bekleyebildi. Daha fazla dayanamadığı için kendisi de atını eyerledi, yolladığı ırgadı karşılamaya çıktı. Krivaya Baloçka'da rastladı ona.

"Ee, görebildin mi Kazağı?"

"Bir yerde bulamadım. Gitmiş olmalı."

"Şuna bak!.. Olacak şey mi bu?"

Böyle diyerek ırgattan yiyecek çıkınını aldı, atını hızla ileriye doğru sürdü. Köye varınca ilk karşılaştığı insanlara sordu:

"Kardeşler, atının üstünde hasta bir Kazak gördünüz mü? Buradan geçip gittiğini sanıyorum. Kızıl saçlı, zayıf bir adamdı; doru donlu bir ata binmişti..."

Köylüler birbirlerine baktılar, kimseyi görmediklerini bildirdiler.

"Posta arabasının geri döndüğünü gördük; ne Kazak, ne de başka bir yabancı, kimseyi görmedik."

Maksim ancak öğle vakti dönebildi evine. Gelir gelmez karısına şunları söyledi:

"Sen ne dersen de, zavallı Kazak aklımdan çıkmıyor, bana rahat verdiği yok. Şöyle düşünüyorum hep: Ulu Tanrı bizi denemek istedi besbelli, bir meleği ya da kutsal bir adamı Kazak kılığına sokup yolda karşımıza çıkardı. Böyle şeylerin olduğunu duyuyoruz. Bu yaptığımız hoşuma gitmedi, Lizaveta, gücendirdik adamcağızı."

Sabrı taşan kadın bağırmaya başladı:

"Gene Kazak diye tutturdun! Senin başka derdin yok mu? Hep aynı şeyleri söyleyerek bıktırdın beni vallahi!"

Maksim karısına dik dik bakarak şu karşılığı verdi:

"Biliyor musun, sen iyi bir kadın değilsin! Bunu kafana iyice sok!"

Bayağı öfkelenen Liza elindeki kaşığı hızla masaya çarptı.

"Ben iyi bir kadın olmayabilirim, gene de okunmuş pastamı elin sarhoşuna yedirecek değildim!"

"Yani Kazak sarhoş muydu diyorsun?"

"Evet, sarhoştu!"

"Böyle olduğunu nereden biliyorsun?"

"Sarhoştu işte!"

"Şuna bakın! Ah, sen ne aptal kadınmışsın be!"

Maksim böyle bağırarak sofradan kalktı, genç karısının acımasız bir kadın, akılsızın, aptalın biri olduğunu söyleyerek homurdandı durdu.

Karısı yemek yemeyi bıraktı, ağlaya ağlaya yatak odasına kaçtı. Oradan şöyle bağırıyordu:

"Senin Kazağının kafası kopsun, e mi? Kokmuş herifi diline dolayıp başıma kaktığın yeter! Uzak dur benden? Yoksa babamın evine dönerim!"

Evlendiklerinden beri Maksim'in karısıyla yaptığı ilk kavgaydı bu. Akşama değin avluda dolaştı, hep karısını düşündü, hem de büyük bir üzüntüyle. Karısı ona çirkin, kötü bir kadınmış gibi geliyordu. Ne yazık ki Kazak da bir türlü aklından çık-

madı. Hastalıklı gözleri, sesi, yürüyüşü gözünün önünden gitmiyordu.

"Ah, gücendirdik adamcağızı! Ne desek boş, gücendirdik zavallıyı!" diye homurdanıyordu.

Akşamleyin hava kararınca içine daha büyük bir keder çöktü, asılmaya gidecekmişçesine üzgündü. Daha önce böyle bir şey hiç başına gelmemişti. Canının sıkıntısından, içini daraltan bunaltıdan oturup sarhoş oluncaya değin votka içti. Tıpkı evlenmeden önceki gibiydi şimdi, durmadan içmek istiyordu. İyice kafayı bulunca karısına en ağır sözlerle sövdü-saydı, onun kötü, çirkin bir kadın olduğunu, ilk fırsatta onu babasının yanına göndereceğini bağıra bağıra söyledi.

Ertesi gün, bayramın ikinci sabahı gene aynı durum; Maksim içip içip kafayı buldu.

Karşılıklı darılma, birbirine küsme işte böyle başladı.

Atlar, inekler, koyunlar, arı kovanları çiftliğin ahırından, bahçeden, avludan peş peşe yok olup gittiler; borçları arttı, Maksim'in gözünde genç karısı iğrenç bir kadına dönüştü. Onun meyhanede anlattıklarına bakılırsa bütün bunlar karısının kötü, aptal bir kadın olmasından, ulu Tanrı'nın hasta Kazak yüzünden ikisini birden cezalandırmasından ileri geliyordu. Kafa çekmeleri gitgide sıklaştı... Sarhoş olduğu zaman evde kalıp gürültü, şamata çıkarıyor; ayık olduğu günler de kırlara gidip yalnız başına dolaşıyordu. Kimbilir, belki de hasta Kazağın dönüp gelmesini bekliyordu...

Mektup

(Письмо)

Elli yaşlarında, etine dolgun, her zamanki gibi sert duruşlu, oturaklı, saygı uyandırıcı yüzünden gurur okunan ama son derece yorgun görünüşlü başpapaz Peder Fiodor Orlov[1] küçük hücresinde bir aşağı bir yukarı dolaşıyor, yanındaki konuğun kalkıp gideceği anı gözlüyordu. Onun tek düşüncesi buydu şimdi, yalnız buna kafa yoruyordu. Karşısındaki adam, yakın köylerden birinin papazı olan Peder Anastasi, üç saat kadar önce can sıkıcı, tatsız bir iş dolayısıyla gelip oraya çöreklenmiş, dirseğini masadaki kalın kitaba dayayarak oturduğu sürece saat akşamın dokuzu olmasına karşın kalkıp gitmeyi aklına getirmemişti.

Zamanında susmayı, kalkıp gitmeyi herkes beceremez. Toplumumuz içinde, iyi eğitim görmüş, siyasete atılmış insanlar bile ziyaretlerini uzatmanın yorgun ya da işi başından aşkın ev sahibi üzerinde nefrete benzer bir duygu uyandırdığını ama bunun gösterilmeyip yapmacık tavırlarla gizlendiğini çoğu kez fark etmezler. Peder Anastasi ise orada bulunuşunun artık bezdirici, yersiz kaçtığını, başpapazın sabah Paskalya ayininden sonra bir de uzun öğle ayini yaparak iyice yorgun düştüğünü, dinlenmek istediğini bile bile onun hücresinde oturu-

1 Kartalgil – ç.n.

yordu. Gerçi birkaç kez kalkıp gitmek için davranmış ama her seferinde bir şey beklercesine yeniden oturmuştu. Peder Anastasi altmışını geçkin, vaktinden önce çökmüş, iri kemikli, kamburumsu, kara kuru, çöküк avurtlu, gözkapakları kızarmış, sırtı balıklarınki gibi dar, upuzun bir adamdı. O yaşta biri için oldukça şatafatlı kaçan, açık mor renkli, bol bir cüppe giymişti (geçenlerde ölen genç bir papazın dul eşi armağan etmişti bu cüppeyi ona). Cüppenin altında belinden geniş bir kemerle sıkılı kumaş bir kaftan, ayaklarında ise kocaman çizmeler vardı. Çizmelerin büyüklüğü ile rengi Peder Anastasi'nin bunun üstüne lastik ayakkabı giymediğini gösteriyordu. Papazlık rütbesine, saygı uyandıran yaşına karşın adamın kızarmış, bulanık gözlerinden, ensesinde topladığı, yeşile kaçan kırlaşmış saçlarından, zayıf sırtının iri kürek kemiklerinden bir zavallılık, eziklik, bayağılık akıyordu. Kıpırdamadan otururken öyle temkinli, korka korka öksürüyordu ki başpapaz onun varlığını unutup fark etmesin istiyordu gibiydi...

Evet, bir iş için gelmişti başpapazın yanına. İki ay kadar önce papazlık görevinden el çektirilip hakkında kovuşturma açılmıştı. İşlediği günahların bini bir paraydı. Sarhoş gezmesi, çiftçiler birliği yetkilileriyle, kilisesinin cemaatiyle dostça geçinememesi, doğum-ölüm kayıtlarını, kilise kasa hesabını düzgün tutmaması (resmen bu suçtan yargılanıyordu), epeyden beri süregelen dedikodulara göre para karşılığında, evlenmemesi gerekenlerin nikâhını kıyması, kentten gelip ona başvuran memurlara, subaylara oruç tuttukları konusunda belge vermesi başlıca suçlarıydı. Bu dedikoduların dayanağı da yok değildi. Çünkü pederin ailesi son derece yoksuldu; bakımını üstlendiği, öğrenim konusunda başarısızlığı bilinen dokuz çocuğu vardı. Oğlanlar okumamıştı, şımarıktı, haylazdı; kızların ise hepsi de çirkindi, evlenmeyip evde kalmışlardı.

Dobra dobra konuşmayı göze almayan başpapaz bir köşeden öbürüne yürüyor, susuyor ya da ucundan kıyısından dokundurarak konuşuyordu. Karanlık pencerenin önünde durup kafesinde uyuyan kabarık tüylü kanaryaya parmağını uzatarak, "Demek artık köye dönmüyorsunuz?" dedi.

Peder Anastasi irkildi, çekine çekine öksürdü.

"Köye mi? Niçin gideyim, gitmeyeceğim, Fiodor İlyiç. Kendiniz de biliyorsunuz, çalışma hakkım elimden alındı. Bu durumda ne yapayım orada? Kilisede görevimin başında bulunamadıktan sonra insanların yüzüne bakamam ki! O yüzden ayrıldım köyden. Ayrıca burada yapılacak işlerim var. Yarın perhizi bozduktan sonra sorgulamayı yürüten papazla uzun uzun konuşmak istiyorum."

Başpapaz esnedi.

"Ya, demek öyle... İlçede nerede kalıyorsunuz?"

"Ziyavkin'in evinde."

Peder Anastasi iki saat sonra başpapazın Paskalya ayini yaptıracağını anımsayarak ziyaretini bıktırıcı biçimde uzatmasından dolayı öylesine utandı ki hemen kalkmaya karar verdi. Adamcağız biraz dinlensindi. Gitmek üzere kalktı, vedalaşmadan önce birkaç kez öksürdü, bir yandan da merakla, kararsız bir bekleyiş içerisinde gözlerini başpapazın sırtına dikti. Papazın yüzünde hem utanmayla karışık bir ürkeklik, hem de acınası, zoraki bir gülümseme vardı. Ancak kendilerine saygısı olmayan insanlar böyle gülümserler. Sonra kararını vererek elini salladı, hışırdayan sesiyle çatlak çatlak gülerek, "Peder Fiodor, son bir ikramda bulunun," dedi. "Ayrılırken bana... bir kadeh votka verir misiniz?"

"Şimdi votka içme zamanı değil. İnsan biraz utanır, öyle değil mi?"

Başpapazın bu sert çıkışı karşısında Peder Anastasi afalladı, şaşkın şaşkın güldü, gitme kararını unutarak sandalyeye çöktü. Başpapaz onun şaşırmış yüzüne, kamburumsu sırtına bakıp adama acıyarak, sert çıkışını biraz yumuşatmak için, "Tanrı'nın izniyle votkayı yarın içeriz. Her şey zamanında güzeldir," dedi.

Genelde insanların doğru yola getirilebileceğine inanırdı ama içinde kabaran acıma duygusunun etkisiyle olacak, hakkında kovuşturma açılmış, günah üstüne günah işlemiş, tüm direncini yitirmiş bu ayyaş ihtiyarın artık insanlık için tümüyle yitirildiğini; hiçbir gücün onun belini doğrultup bakışlarına açıklık getiremeyeceğini; tatsız, zoraki, ürkek gülümsemesi-

ni durduramayacağını; insanlar üzerinde bıraktığı itici izlenimi biraz olsun silemeyeceğini düşündü. Onun gözünde yaşlı adam artık bir suçlu, bir günahkâr değil, aşağılanıp horlanmış bir zavallıydı. Peder Anastasi'nin yaşlı karısını, dokuz çocuğunu, Ziyavkin'in altlarına karyola yerine verdiği pis, berbat kerevetleri, papazların sarhoşluk yapıp amirlerinin suç işlemesinden kıvanç duyan insanları gözünün önüne getirdi ve onun yapacağı en iyi şeyin bir an önce ölmek, bu dünyadan çekip gitmek olduğunu düşündü.

Tam o sırada ayak sesleri duyuldu. Evin girişinde biri, "Peder Fiodor, yatıyor musunuz?" diye sordu.

"Hayır zangoç efendi, gel içeri."

Peder Fiodor'la birlikte çalışan, yaşı hayli ilerlemiş Zangoç Liubimov'du gelen. Liubimov tepesi tümüyle dazlak ama saçları kırlaşmamış, Gürcüler gibi kara kaşlı, kara gözlü, sağlam yapılı bir adamdı, içeri girince Peder Anastasi'ye selam verip oturdu.

Başpapaz, "İyi haberlerle mi geldin?" diye sordu.

Zangoç biraz sustuktan sonra gülümsedi.

"Nerede o günler? Çocukların küçük mü, derdin de küçük ama onlar büyüyünce derdin de büyüyor. Peder Fiodor, öyle bir durumdayım ki aklım başımda değil. İnsanlık güldürüsü mü desem bu duruma, ne desem?"

Bir süre konuşmadı, gülümsemesi tüm yüzüne yayıldı, sonra şunları söyledi: "Bugün Nikolay Matveyiç, Harkov'dan döndü. Orada benim oğlanla, Piotr'la konuşmuş, konuşmalarını anlattı bana. İki kez görüşmüşler."

"Neler anlattı bakalım?"

"Ah, aklım başımdan gitti! Sözde beni sevindirmek istedi ama şöyle bir düşününce anlattıklarında sevinilecek bir şey yok. Sevinmem değil, asıl üzülmem gerek... 'Senin Piotr öyle bir yaşam sürüyor ki bizim gibilerin gücü yetmez,' diye başladı. 'Şükürler olsun,' dedim. 'Evinde yemek yedim, nasıl yaşadığını gördüm. Bir eli yağda, bir eli balda; bundan iyisi can sağlığı.' Babası olarak çok merak ettiğim için oğlumun zangoca yemekte neler verdiğini sordum. 'Önce çorbaya benzer bir balık

yemeği, ardından dilli bezelye, bunun peşinden de hindi kızartması,' demez mi? Perhiz ayında hindi, olacak şey mi? 'Bizim oğlanın yaptığı işe bak!' dedim. 'Büyük perhizde hindi yiyor.'"

Başpapaz gözlerini alaylı alaylı kıstı.

"Bunda şaşılacak ne var?"

Bunu söyledikten sonra iri parmaklarını kemerinin altında birleştirdi, gövdesini dikleştirdi, kilisede vaaz verir ya da ilçe okulunda öğrencilere din dersi anlatır gibi, "Oruç tutmayanlar ikiye ayrılırlar. Bir bölümü uçarılıklarından dolayı, bir bölümü de inanmadıkları için. Senin oğlan inanmadığı için tutmayanlardan," dedi.

Zangoç, pederin sert yüzüne korkarak baktıktan sonra konuşmasını şöyle sürdürdü.

"Hepsi bu kadarla kalsa gene iyi... Konuşmamız sonunda anladım ki meğer benim inançsız oğlum bir kadınla, başkasının karısıyla yaşıyormuş. Sanki nikâhlı karısı gibi evine gelenleri karşılıyor, çayını, yemeğini veriyor, gereken her şeyi yapıyormuş bu kadın. Tam üç yıldır aşna fişne yapıyorlarmış. Buna güldürü denmez de ne denir? Üç yıldır birlikte yaşıyorlarmış ama çocukları olmamış."

Peder Anastasi hışırtılı sesiyle güldü.

"Demek ki birbirlerine el sürmemişler," dedi. "Azizim, onların çocukları vardır da evde tutmuyorlardır. Yuvaya filan vermişlerdir belki. Keh keh keh!" Gülerken öksürmeye başladı.

Başpapaz, "Peder Anastasi, siz karışmayın!" diye sertçe çıkıştı.

Zangoç, Peder Anastasi'nin kambur sırtına ters ters bakarak anlatmasını sürdürdü:

"Nikolay Matveyiç dayanamayıp, 'Sofrada çorba koyan kadın kimin nesi?' diye sormuş. Bizimki, 'Karım,' demiş. 'Nikâhlanalı çok oldu mu?' 'Evet, şekerci Kulikov'un dükkânında nikâhlandık,' karşılığını vermiş bizim oğlan. Çok da şakacıdır."

Başpapazın gözlerinde kıvılcımlar çaktı, şakakları kıpkırmızı oldu. Zangoç Liubimov'un oğlu Piotr'u, günahkârlıkları dışında da insan olarak da hiç beğenmezdi. Eskiden beri bu çocuğa karşı diş bilerdi. Şimdi çok iyi anımsıyordu da, daha ilçe okulunda

okuduğu sıralar bütün davranışları anormal gözükmüştü başpapaza. Çünkü kürsüde vaaz verirken din öğretmenine yardım etmekten utanır, kendisine "sen" denmesine kızar, papazların odasına girerken istavroz çıkarmaz, en önemlisi de durmadan ateşli ateşli konuşurdu. Peder Fiodor'a göre çok konuşmak çocuklar için ayıp bir şeydi, zararlıydı. Ayrıca gerek kendisinin gerekse babasının başpapazın çok sevdiği balık avına karşı küçümseyici, eleştirici bir tavrı vardı. Daha öğrenciliğinde kiliseden ayağını kesmişti. Geç vakte değin uyur, insanlara tepeden bakar, konuşulması hoş karşılanmayan, titizlik gösterilmesi gereken konuları açmaktan zevk alırdı.

Bütün bunları anımsayarak öfke dolu gözlerle zangoca yaklaştı.

"Başka ne bekliyordun? Söylesene, ne bekliyordun? Senin oğlunun aklı başında bir adam olmayacağını biliyordum. O zaman da söyledim, şimdi de söylüyorum. Ondan adam olmaz! Ne ektiysen onu biçersin! Tamam mı?"

Zangoç ürke ürke başını kaldırıp başpapaza baktı.

"Ne ekmişim ki Peder Fiodor?"

"Peki, suç senin değilse kimin? Babası sensin, o da senin çocuğun. Onu iyi eğitmeliydin, yüreğine Tanrı korkusu sokmalıydın. Dünyaya getirmesine getiriyorsunuz ama doğru dürüst yetiştirmiyorsunuz. Büyük günahtır! Ayıptır! Çirkin bir şeydir!"

Başpapaz yorgunluğunu unutmuş, hücresinde durmadan yürüyerek konuşuyordu. Zangocun dazlak tepesinde, alnında terler tomurcuklandı. Gözlerini suçlu suçlu kaldırarak, "Ona gereken öğütleri verip eğitmedim mi sanıyorsunuz, Peder Fiodor? Çocuğuma karşı babalık görevimi yaptım. Siz de biliyorsunuz, her çocuk gibi eğitim alması için hiçbir şey esirgemedim, çalışıp çabaladım, Tanrı'ya dualar ettim. Lisede okurken özel öğretmenler tuttum, üniversiteyi bitirttim. Peder Fiodor, eğer oğlumun aklını başına toplamasında başarılı olamamışsam buna gücümün yetmediğindendir. Üniversitede okurken buraya dinlenceye geldiğinde ben güzel şeyler telkin etmek istiyordum, o beni dinlemiyordu. 'Kiliseye git, oğlum!' diyorum.

O, 'Niçin gideyim?' diye yanıtlıyor. Açıklamaya kalkıyorum, 'Neden? Niçin?' sorularıyla karşılık veriyor. Ya da sırtımı tapışlayıp, 'Bak, babacığım. Yeryüzünde birçok şey görecelidir, kesin değildir, koşullara bağlıdır... Ne ben hiçbir şey bilmeyen bir gencim, ne de sen her şeyi bilen birisin,' diyor."

Peder Anastasi bir şey söylemek istiyormuş gibi kıs kıs güldü, öksürdü, parmağını kaldırdı. Başpapaz onu ters ters süzerek, "Siz karışmayın Peder Anastasi!" diye azarladı.

Yaşlı papaz zangocu dinlerken gülüyor, yüzü neşeden parlıyor, yeryüzünde kendisinden başka günahkârların bulunduğuna seviniyordu sanki. Zangoç oğluyla ilgili olayları çok içten anlatmıştı; öyle ki üzüntüsünden gözlerinde yaşlar belirdi. Sonunda Peder Fiodor adama acıdı. Sesini yumuşatarak, "Bütün bunların suçlusu sensin," dedi. "Madem dünyaya getirdin, iyi yetiştireceksin. Daha çocukken öğüt vermeliydin, kocaman adam olunca sözünü dinler mi?"

Ortalığa bir sessizlik çöktü. Az sonra zangoç elini salladı, iç geçirerek, "Evet, babası olarak ben sorumluyum, onun hesabı benden sorulacak," dedi.

"Ha şunu bileydin!"

Kısa bir sessizlikten sonra başpapaz aynı anda esneyip içini çekerek sordu:

"Bugün ayinde 'Havarilerin İşleri' duasını kim okuyacak?" diye sordu.

"Yevstrat. Her zaman Yevstrat okur."

Zangoç ayağa kalktı, başpapaza yalvarırcasına baktı.

"Peder Fiodor, şimdi benim ne yapmam gerekiyor, söyler misiniz?"

"Ne istiyorsan onu yap. Babası ben değilim, sensin; daha iyisini senin bilmen gerekir."

"Ben bir şey bilmiyorum, Peder Fiodor! Bir iyilik yapın bana, yardım edin! İnanır mısınız, canımdan bezdim, çaresizim. Ne rahat uyuyabiliyorum ne oturabiliyor, ne de yortudan bayramdan tat alıyorum. Ne olur bana akıl verin!"

"Kendisine bir mektup yaz."

"Ne yazacağım ben ona?"

"Böyle yaşayamayacağını bildir. Kısa olsun mektup ama sert ve anlamlı yaz, suçlarını azımsayıp yumuşatmaya kalkma! Böyle bir mektup yazarsan görevini yerine getirmiş olur, rahatlarsın."

"Dedikleriniz doğru, ancak nasıl yazacağım? Ayrıca her zamanki gibi, 'Neden, niçin, neresi günah bunun?' sorularıyla beni bunaltırsa ne yaparım?"

Peder Anastasi hışırtılı sesiyle gene gülmeye, parmaklarını oynatmaya başladı. Sonra ince sesiyle şunları söyledi:

"Hep, 'Neden, niçin, neresi günah bunun?' diye sorarlar zaten. Bir gün günah çıkartırken adamın birine Tanrı'nın lütuflarına fazla umut bağlamamasını söylediğimde, 'Niçin?' diye sormaz mı? Adama yanıt vermek istiyorum ama şurada..." Böyle diyerek yumruğuyla alnına vurdu. "Ama şurada bir şey yok! Keh keh keh!"

Peder Anastasi'nin söyledikleri, ciddi bir konu görüşülürken hışırtılı, çatlak sesiyle gülmesi başpapaz ile zangoç üzerinde olumsuz bir etki bıraktı. Başpapaz, "Siz karışmayın!" diyecekti ama yüzünü buruşturmakla yetindi.

"Hayır, mektup yazamam," dedi zangoç.

"Sen yazamazsan kim yazar?"

Zangoç başını yana eğdi, elini göğsünün üzerine bastırdı.

"Peder Fiodor, ben doğru dürüst öğrenim görmemiş, aklı kıt bir adamım. Size ise Tanrı büyük akıl, bilgelik bağışlamış. Siz her şeyi bilir, her şeyden anlarsınız; aklınızın ermediği şey yoktur. Oysa ben iki sözü yan yana getirmeyi beceremem. Bir yücegönüllülük yapın, mektubu nasıl yazacağımı öğretin! Oğlana neler söyleyeceğimi bilmiyorum."

"Burada öğrenecek bir şey yok ki. Oturun, yazın..."

"Yüce peder, lütfunuzu esirgemeyin benden, yalvarırım... Adım gibi biliyorum, mektubunuzu okuyunca korkacak, sizi dinleyecektir, çünkü onun gibi okumuş bir insansınız. Bana büyük bir iyilik yapmış olacaksınız. Şuraya oturayım, bana yazdırın. Yarın yazsam geç kalırım, bugün tam sırasıdır. Böylece rahatlarım ben de..."

Başpapaz zangocun yalvaran yüzüne baktı, sevimsiz oğlu Pi-

otr'u anımsadı, mektubu yazdırmaya razı oldu. Zangocu masasına oturttuktan sonra şöyle başladı.

"Yaz bakalım... Ulu Tanrı'nın adıyla, sevgili oğlum... ünlem işareti. Baban olarak kulağıma geldiğine göre... ayraç aç... hangi kaynaktan işittiğim seni ilgilendirmez... ayracı kapat... Yazdın mı? Ne Tanrı'nın, ne de insanoğlunun yasalarına uyan bir yaşam sürdürüyormuşsun. Seni insanların gözünden gizleyen rahat yaşamın da, gösterişli giyim kuşamın da, okumuşluğun da senin gerçek yüzünü, putperestçe davranışlarını örtmeye yetmeyecektir. Sen adınla Hıristiyan'sın, oysa ruhça, bütün öteki puta tapanlar gibi zavallı, hatta onlardan daha zavallı bir putataparsın. Çünkü öteki putataparlar İsa'yı tanımadıkları için, bilgisizlikleri yüzünden mahvolacaklar, sen ise böyle bir hazineye sahip olduğun halde İsa'mızı küçük gördüğün için mahvolacaksın. Suçlarını, günahlarını burada sıralayacak değilim, sen onları çok iyi biliyorsun; yalnız şunu belirteyim ki mahvına şu inançsızlığın neden olacak. Sen kendini bir şey sanıyor, bildiklerinle övünüyorsun. Oysa anlaman gerekir ki inançsız bilim, insanı yüceltmediği gibi, en aşağılık bir hayvandan daha aşağı kılar. Çünkü..."

Mektubun genel havası böyleydi. Yazmayı bitirince zangoç mektubu okudu, sevincinden havaya sıçradı. Gözlerini hayran hayran başpapaza dikerek ellerini çırptı.

"Yetenek, büyük bir yetenek! Tanrı insanoğluna neler bağışlamış! Şükür sana Meryem Ana! Yüz yıl uğraşsam böyle bir mektup yazamazdım! Tanrı sizden razı olsun!"

Peder Anastasi de heyecanlanmıştı. Ayağa kalkıp parmaklarını oynatarak, "Yetenek olmadan yapılmaz bunlar! Kesinlikle yapılmaz!" dedi. Başpapaza döndü: "Öyle bir söz gücünüz var ki filozoflara taş çıkartır. Zekâ! Parlak bir zekâ! Peder Fiodor, evlenmemiş olsaydınız daha üst rütbelere, patrikliğe kadar yükselirdiniz."

Başpapaz öfkesini mektuba döktükten sonra bir gevşeme duydu; tüm yorgunluğu, bitkinliği o anda üzerine çökmüş gibiydi.

Zangoç yabancısı değildi, sıkılmadan ona dedi ki:

"Hadi, zangoç efendi, sağlıkla git evine. Ben de yarım saat kadar kestirip dinleneyim."

Zangoç giderken Anastasi'yi de yanında götürdü.

Paskalya Yortusu'nda her zaman olduğu gibi ortalık henüz karanlık olduğu halde gökyüzü parlak yıldızlarla pırıl pırıl aydınlanmıştı. Durgun, sessiz havada baharın, bayramın kokusu hissediliyordu.

Zangocun şaşkınlığı hâlâ geçmemişti.

"Kaç dakikada yazdırdı mektubu?" dedi. "On dakikayı geçmemiştir. Başkası olsa bir ayda altından kalkamazdı. Değil mi? Zekâ derim buna ben! Şaşılası, hayran olunası bir zekâ!"

Çamurlu bir sokaktan geçerlerken cüppesinin eteklerini çemreyip kaldıran Anastasi, "İyi öğrenim gördü, ne olacak!" diyerek içini çekti. "Onunla kıyaslanacak değiliz ya... Biz zangoçluktan geldik, o bilim okudu. Evet, gerçek bir papaz, söz yok!"

"Bir de bugün ayinde Latince İncil okuyuşunu dinleyin! Hem Latince, hem Yunanca biliyor." Birden aklına geldi: "Ah, Piotr, Piotr! Şimdi gününü gördün, aslanım! Bakalım, aklına eseni yapmak neymiş! Bir daha 'niçin' diye sorabilecek misin? Dinsizin hakkından imansız gelirmiş derler! Kah kah kah!"

Oğluna mektup yazıldıktan sonra zangocun neşesi yerine gelmiş, gevrek gevrek gülüyordu. Babalık görevini yerine getirmiş olması, mektubun gücüne inanması onu babacan, keyifli bir adam yapmıştı birdenbire. Eve yaklaşıyorlardı.

"Piotr'un anlamı Latincede 'taş'tır. Ama bizim Piotr paçavranın teki çıktı," dedi. "O engerek yılanı delikanlının ensesine çöreklenmiş, çocuk o şırfıntıyı silkip atmayı beceremiyor. Tüh! Böyle karılar çoktur! Ne utanmaları vardır, ne arlanmaları! Oğlana kenger sakızı gibi yapıştı, Tanrı bilir eteğinin dibinden ayırmıyordur! Böylelerini eşek cennetine yollamalı!"

"Belki kadın onu değil, senin delikanlı kadını zorla yanında tutuyordur!"

"Gene de kadın utanmazın biri demektir. Ama oğlumu savunuyor değilim... Bulsun cezasını! Mektubu okuyunca dünyasını şaşıracaktır. Ben utanacağıma o utansın!"

"Evet, mektuba bir diyecek yok, ancak şey... Zangoç efendi,

bu mektubu göndermesen nasıl olur? Çocuğa yazık!"

Zangoç korktu.

"Nasıl? Göndermeyeyim mi?"

"Öyle... Gönderme ya. Gönderip de ne olacak? Göndereceksin, okuyacak, sonra ne olacak sanki? Üzüldüğüyle kalacak. Bağışla gitsin!"

Zangoç, Anastasi'nin karanlık yüzüne, kanat gibi iki yana açılmış cüppesine baktı, omuz silkti.

"Nasıl bağışlarım? Tanrı önünde onun adına ben hesap vereceğim."

"Orası öyle ama sen gene de bağışla, iyi yürekliliğin için Tanrı seni hoş görür."

"Ama o benim oğlum. Onun terbiyesini vermek benim boynumun borcu değil mi?"

"Terbiyesini ver vermesine de putatapar diye adlandırmak neye yarar? Zangoç efendi, gücendirirsin sonra çocukcağızı!"

Karısı ölen zangoç küçük bir evde kalıyor, ev işlerini yaşlı bir kız olan ablası çekip çeviriyordu. O da üç yıl kadar önce kötürüm olup yatağa çakılmıştı. Ama zangoç ablasından çekinir, bir dediğini iki etmezdi.

Eve zangoçla birlikte Anastasi de girdi. Boyalı yumurtaların, simitlerin süslediği sofrayı görünce, herhalde kendi evi aklına geldiğinden olacak, ağlamaya başladı; ancak şakadan ağladığını göstermek için hışırtılı sesiyle güldü.

"Şey... Perhiz bozmamıza az kaldı, zangoç efendi," dedi. "Şimdi bile birer kadeh içsek bir şey olmaz... İçebilir miyiz? Hadi, ben bir kadeh alayım." Böyle diyerek bitişik odaya yan yan baktı. "Sakın senin moruk işitmesin!"

Zangoç sessizce sürahiyi papazın önüne sürdü, mektubu açıp yüksek sesle okumaya başladı. Mektubu yazıldığı zamanki gibi gene çok beğendi. Lezzetli bir yemeğin tadına bakıyormuş gibi yüzü kıvançtan aydınlanarak, "Mektup diye ben buna derim!" dedi. "Petruşa[2] bunu alınca bakalım ne yapacak! Ona böyle bir şey gerekliydi zaten, okur okumaz ateşi burnundan çıksın domuzun!"

2 Piyotr – ç.n.

Unutmuş gibi yaparak ikinci kadehi dolduran Anastasi, "Bir şey söyleyeyim mi zangoç efendi?" dedi. "Gel sen bu mektubu gönderme! Bağışla gitsin oğlunu! Ben sana... Size vicdanımın sesini söylüyorum, insanı öz babası bağışlamazsa kim bağışlar? Yani şimdi babasının lanetiyle mi yaşayacak bu çocuk? O bakımdan, zangoç efendi, iyi düşün derim. Cezalandırmak isteyenler her zaman bulunur, sen oğlunu bağışlayacakları çırayla arasan zor bulursun. Ben... Ben, azizim, bir kadeh daha içeceğim. Bu, son olsun... En iyisi, bağışladığını yaz gitsin! Hissedip anlayacaktır. Duygusuz insan olur mu? Ben kendim anlamıyor muyum sanıyorsun? Bir zamanlar ben de herkes gibiydim, derdim üzüntüm yoktu. Şimdi insana benzer tarafım kalmayınca en çok istediğim, beni bağışlamaları... Sonra bir şey daha var: Doğru yolda olanları herkes bağışlar, marifet günahkârları bağışlamak! Günah işlememişse yaşlı ablanı bağışlamak neye yarar? İnsan böylelerini değil, beğenmediklerini, acıdıklarını bağışlamalı... Ya!"

Anastasi böyle dedikten sonra başını yumruğuna dayadı, düşüncelere daldı. Votka içme isteğine karşı koymak zor olduğundan içini çekerek, "Felaket, zangoç baba!" dedi. "Anam beni günahkâr doğurmuş, günahkâr yaşadım, günahkâr öleceğim! Tanrı ben günahkâr kulunu bağışlasın! Yolunu şaşırmış bir insanım ben, zangoç efendi. Kurtuluşum yok! Gençliğimde değil üstelik, yaşlılık günlerimde, ölümüme doğru şaşırdım yolumu... Ben..."

Yaşlı adam böyle diyerek elini salladı, bir kadeh daha içti, kalkarak başka bir yere oturdu. Zangoç ise mektubu elinden bırakmaksızın odada dolaşmaya başladı. O anda tek düşüncesi oğluydu. Ondan hoşnutsuzluğu, üzüntüleri, korkuları mektubun içine kilitlenmişti. Piotr'u gözlerinin önüne getiriyor, yüzünü canlandırıyor, bayramları geçirmek için baba evine geldiği günleri anımsıyordu. Hatırına gelenler yalnız güzel, sıcak, hüzünlü anılardı; bunları yaşam boyu düşünse bıkmazdı. Oğluna karşı duyduğu büyük özlemle mektubu bir daha okudu, Anastasi'nin yüzüne sorarcasına baktı.

Beriki elini salladı.

"Gönderme diyorum sana!"

"Hımm... Öyle şey olur mu? Kim ne derse desin... Biraz aklını başına getirecektir. Mektubun bir zararı olmaz..."

Çekmeceden bir zarf çıkardı, mektubu bunun içine koymadan önce masaya oturdu, yüzüne bir gülümseme yayıldı, kendinden şu birkaç satırı ekledi: "Bölgemize eskisinin yerine yeni bir denetçi geldi. Gidenden daha atik, becerikli, canlı... Güzel dans ediyor, güzel konuşuyor; belli, Govorov'un kızlarının aklı başından gidecek. Askerlik şubesi başkanı Kostırev de emekli olacakmış, işte böyle..."

Yaptığı eklemeyle mektubun sert havasını bozduğundan habersiz, zarfın üzerine adresi yazdı, sevinerek mektubu masanın en göze çarpan yerine koydu.

Bir Olay

(Bir Arabacının Anlattıkları)

(Происшествие)

Bu ormanda, bayım, işte şu yarın arkasında şöyle bir olay geçmişti. Toprağı bol olası babacığım toprak ağası beyefendiye beş yüz ruble para götürüyormuş. O zamanlar bizim köyün, bir de Şepelevski köyünün rençperleri ağanın toprağını yarıcı olarak işlerlermiş, babam altı aylık kirayı götürüyormuş. Babacığım dini bütün, yüreğinde Tanrı korkusu taşıyan, Kutsal Kitap okumuş bir adamdı. Birinin parasını eksik vermek, hakkını yemek, Tanrı esirgeye, aldatmak aklının ucundan geçmezdi; köylüler kendisine büyük saygı gösterirlerdi, ilçeye bir adam mı savılacak, birine para mı gönderilecek, hemen o gelirdi akla. Başkalarından ayrılan pek çok nitelikleri vardı babacığımın ama Tanrı'nın gücüne gitmesin, iradesi zayıftı biraz, kafayı çekmeyi pek severdi. Bir meyhanenin önünden mi geçiyor, dayanamayıp içeri girer, bir kadeh içip keder dağıtırdı, işte bu zayıf yanını bildiğinden, bir yere toplu bir para götürdüğünde meyhanede sızıp kalmamak, parayı düşürmemek için yanına ya beni ya da küçük bacım Anyuta'yı alırdı.

Doğrusunu niçin gizlemeli, bizim aile bütüncek votkaya pek düşkündür. Ben mürekkep yalamış bir adamım, kentte tütüncü dükkânında altı yıl çalıştım; okumuş insanlarla konuşur, akıllı uslu laflar ederim. Ancak bir kitapta votkanın şeytanın ka-

nı olduğunu okuduğumda tümüyle inandım, işte görüyorsunuz, votkadan suratım kararmıştır, insana benzer bir görünüşüm yoktur. Şimdi okuma yazma bilmeyen, cahil köylüler gibi arabacılık yapıyorum.

Ben ne anlatıyordum? Ha, evet, babacığım toprak ağasının parasını götürüyordu, yanına da bacım Anyuta'yı almıştı. Anyuta o zaman sekizinde ya da dokuzunda, bir şeye aklı ermez, bacak kadar bir çocuktu. Kalançik'e kadar başlarına bir şey gelmeden gitmişler, Kalançik'e varınca babacığımın içkicilik hastalığı depreşmiş, Moisey'in meyhanesine atmış kendini. Üç bardak votka yuvarladıktan sonra başlamış oradakilere övünmeye:

"Gördüğünüz gibi ben önemsiz, basit bir adamım ama cebimde tam beş yüz ruble para var. İstersem tüm meyhaneyi, içindeki kabı kaçağı, meyhaneci çıfıt Moisey'i, karısını, piç kurusu veletleriyle birlikte hepsini satın alırım."

Bu tarzda şaka yollu böbürlendikten sonra başlamış içini dökmeye:

"Ortodoks kardeşler, tüccar falan gibi zengin biri olmak derttir insanın başına. Paran yok mu, derdin de yok demektir. Paran varsa hırsızlar çalmasınlar diye hep cebini kollarsın. Zengin adamın bu dünyada yaşaması zor..."

Meyhanedeki sarhoşlar bir yandan dinliyorlar, bir yandan da sinsi sinsi bıyıklarını buruyorlarmış. O zamanlar Kalançik'e demiryolu döşeniyordu. Bir sürü it kopuk, baldırı çıplak çekirge gibi her yeri doldurmuştu. Babacığım daha sonra aklını başına toplamışsa da iş işten geçmiş. Söz bülbül değil ki kafesten kaçtıktan sonra yakalayasın. İşte böyle... Ormanda giderlerken arkalarından atlıların izlediğini fark etmişler. Babam korkağın biri değildi, ona böyle bir şeyi yakıştıramam. Ama birden kuşkuya düşmüş: "Orman herkesin sürekli gelip geçtiği bir yer değil, yalnız biçilmiş ot, odun taşırken geçersin oradan, insanlar işlerinde güçlerindeyken bu atlılar ormanda ne ararlar? Herhalde kötü bir amaç için gelmişlerdir," diye düşünmüş.

Anyuta'ya demiş ki: "Böyle hızlı hızlı at sürdüklerine göre bize yetişmek istiyorlardır. Ah, kızım, dilim kopsaydı da meyhanede konuşmasaydım. Korkarım, başımıza kötü şeyler gelecek."

İçinde bulundukları tehlikeyi şöyle bir düşündükten sonra babacığım bacıma demiş ki:

"Durumu hiç de iyi görmüyorum, kızım, bunların bizi izledikleri kesin. Sen en iyisi, Anyutacığım, şu paraları al, etek cebine koyup çalıların arasına saklan. Bu kahrolasıların ne yapacağı hiç belli olmaz, bana saldırırlarsa sen koşa koşa gidip parayı annene ver, o da muhtara teslim etsin. Sakın ola ki adamların gözüne gözükmeyesin, orman arasından, yarlardan geçip köye ulaş. Hem koş, hem de Tanrı'ya dua et. İsa yardımcın olsun!"

Babacığım para çıkınını Anyuta'ya vermiş, o da ormanın gözlerden ırak bir yerini seçip oraya saklanmış. Az sonra üç atlı babacığıma yetişmişler. Biri iriyarı, kocaman suratlı bir adammış. Sırtında kırmızı kumaştan bir gömlek, ayaklarında bol çizmeler varmış, iki tanesi de yırtık pırtık giysileriyle belli ki demiryolu işçisiymiş. Tamı tamına babamın tahminleri doğru çıkmış. Kırmızı gömlekli, güçlü kuvvetli adam arabayı durdurmuş, üçü birden babamın üstüne çullanmışlar.

"Dur bakalım! Paralar nerede?"

"Ne parası? Defolun karşımdan!"

"Tarla kirası olarak beye götürdüğün parayı istiyoruz. Ya onu verirsin ya da duanı bitirmeye fırsat kalmadan canını cehenneme yollarız."

Böylece babama her türlü alçaklığı yapmaya başlamışlar; babacığım ise ağlayacağı, onlara dil dökeceği yerde ağzına geleni söylüyormuş:

"Kahrolasılar, hangi şeytan çıkardı sizi karşıma! Utanmazlar! Bela mısınız? İçinizde Tanrı korkusu yok mu? Size para değil sopa çekmek gerekir ki üç yıl sırtınız kaşınsın! Hemen çekip gitmezseniz kendimi korumak zorunda kalacağım. Koynumda altıpatlarım var, gebertirim hepinizi!"

Bu sözler üzerine haydutlar ellerine ne geçirdilerse onunla daha çok dövmeye başlamışlar babacığımı.

Arabayı baştan başa aramışlar, çizmesini bile çıkartıp babamın her yerini elden geçirmişler. Bakmışlar ki babam eskisinden daha çok sövüp sayıyor, ona etmediklerini bırakmamışlar. O sırada Anyutacık çalıların arasında saklanıyor, cancağızım

olanları içi parçalanarak seyrediyormuş. Babacığımın yerde serilip yattığını, hırıltılı sesler çıkardığını görünce yerinden fırladığı gibi olanca gücüyle köye doğru koşmaya başlamış. Aklı ermez bir kızcağız, yol iz bilmez; ormanın sık yerlerinden, yarlardan aşarak burnunun doğrusuna koşuyormuş. Buradan bizim köy tam dokuz fersahtır. Başkası olsa bir saatte varır köye. Ama küçücük kız, bir adım ileri, iki adım yana atarmış. Ayrıca dikenli orman yollarından koşmak kolay mı? Alışkın olmak gerekir... Oysa bizim kızlar fırının üstünde sıcacık yerde yatarlar, avluda oynayıp ormana filan gitmezler.

Akşama doğru Anyuta bir eve gelmiş ama, bakmış ki başkasının evi. Suhorukovo köyünün orada odun kömürü yapan tüccarların kiraladığı devlet ormanının bekçisinin kulübesiymiş burası. Kızcağız çalmış kapıyı. Orman bekçisinin karısı çıkmış karşısına. Anyutacık iki gözü iki çeşme, olanları tüm ayrıntılarıyla anlatmış, paradan da söz etmiş. Bekçinin karısı acımış sözümona. Demiş ki:

"Ah benim anacığım, yavrum, iki gözüm! Tanrım acımış da seni korumuş. Hadi içeri gir de karnını doyurayım."

Böylece Anyutka'yı tavlayıp kendine yaklaştırmış, yedirip içirmiş, hatta onunla birlikte ağlayıp iyice güvenini kazanmış. İşler böyle olunca kızcağız para çıkınını kadına teslim edivermiş.

Bekçinin karısı, "Ah kuzum, çıkını saklar, yarın sana geri veririm. Hatta sabahleyin seni evine dek geçiririm," demiş.

Parayı alır almaz Anyutka'yı süpürgeleri kuruttuğu fırının üstüne yatırmış. Orada Anyutka gibi yumuk yumuk bir kız olan kendi kızı süpürgelerin üzerinde uyuyormuş. Anyutka'nın sonra anlattığına göre süpürgelerden bal tadında bir koku yayılıyormuş. Anyutkacık yatmış yatmasına da gözünü uyku tutmamış; babasına acır, korkar, gizli gizli gözyaşı dökermiş. İşte beyim, aradan iki saat geçmeden kulübeye babacığıma işkence eden üç haydut girmişler. Haydutların koca suratlı, kırmızı gömlekli önderleri demiş ki:

"Dinle hanım, bir adamın boş yere canına kıydık. Anlıyor musun, az önce birini öldürdük biz. Öldürdük ya... ama bir kuruş parası çıkmadı."

Demek oluyor ki kırmızı gömlekli adam o kadının kocasıymış. Öbür iki kişi de, "Boşu boşuna canına kıydık adamcağızın. Durup dururken bir sürü günaha girdik," demişler.

Orman bekçisinin karısı üç kişiye bakıp gülüyormuş.

"Neden gülüp duruyorsun, aptal karı?" demiş kocası.

"Şundan dolayı gülüyorum ki sizin gibi kimsenin canına kıymadım, günaha da girmedim ama aradığımız parayı ele geçirdim."

"Hangi parayı? Ne kıtırlar atıyorsun?"

"Bak bakalım, kıtır mı atıyormuşum?"

Çıkını çözmüş, paraları göstermiş kahrolası kadın; Anyutka'nın evlerine gelişini, söylediklerini, her şeyi bir bir anlatmış... Cana kıyıcılar sevinmişler, parayı bölüşmüşler, bu sırada az kaldı kavga çıkayazmış aralarında, sonra oturup içki zıkkımlanmaya başlamışlar. Anyutkacık o sırada haydutların konuştuklarını dinler, tavada kızartılan balık gibi kıvranır dururmuş. Başka ne yapabilir ki? Anlatılanlardan babacığımın öldürülüp yolun ortasına atıldığını öğrenince kendi kendine şöyle kurmaya başlamış. "Babacığımı kurtlar, köpekler yiyordur şimdi. Atımız da uzaklara, ormana kaçmıştır, onu da kurtlar yiyordur. Beni de parayı saklayamadığım için hapse atarlar, döverler..."

Haydutlar zıkkımlanırlarken kadını içki almaya göndermişler. Tam beş rublelik votka, tatlı şarap ısmarlamışlar. İçkiler gelince başkasının parasıyla eğlence, şarkılar türküler yeniden başlamış. İçmişler, içmişler, köpekler, kadını bir daha göndermişler, içki âleminin sonu gelmek bilmiyormuş.

"Sabaha dek içelim! Paramız bol nasıl olsa, acımayalım! İçelim ama aklımızı yitirmeyelim!" diye bağırıyorlarmış.

Gece yarısı olup kadını içki almaya üçüncü kez gönderdiklerinde orman bekçisi olan koca suratlı ayağa kalkıp kulübenin ortasında sallanarak şöyle birkaç kez dolaşmış.

"Bakın kardeşler," demiş. "Bizim küçük kızı da öldürmemiz gerekiyor. Onu sağ bırakırsak yaptıklarımıza ilkin o tanıklık eder."

Tartışmışlar, konuşmuşlar, karar vermişler: Anyuta sağ kalmayacak, kellesini kesecekler. Masum bir yavrunun öldürül-

mesi kolay mı, böyle bir işe ancak sarhoşlar ile kafadan sakatlar kalkışırlar. Kim öldürecek diye bir saat kadar tartışmışlar, işi birbirlerinin üzerine atmışlar, az kaldı gene kavga çıkıyormuş aralarında. Kimse öldürmeye razı gelmeyince kura çekmeye karar vermişler. Kura sonunda bu iş orman bekçisinin kendisine düşmüş. Adam dolu bir bardak votka daha içmiş, öksürüp boğazını temizlemiş, balta almak için iç odaya gitmiş.

Anyutka kız kaçırır mı fırsatı? Aptal maptal diyoruz ama öyle bir iş becermiş ki okumuşların bile aklı ermez. Ya ulu Tanrım acıyıp ona düşünce göndermiş ya da korkudan aklını başına devşirmiş; sonunda oradakilerden daha atik davranmış.

Yattığı yerden yavaşça doğrulmuş, dua etmiş, bekçinin karısının örttüğü gocuğu üzerinden almış... Hani onunla birlikte yatan aynı yaştaki evin kızı vardı ya, işte onun üstündeki kadın bluzunu çekip yerine gocuğu örtmüş, ikisini değiştirmiş, anlayacağınız... Başını o bluzla örtüp kulübenin ortasından geçerken haydutlar bekçinin kızı sanarak ona bakmamışlar bile. Bereket versin, bekçinin karısı içki getirmeye gittiği yerden dönmemiş daha, dönse bizim bacının kellesi baltadan kurtulamazdı. Kadın gözü atmacadan daha keskindir, derler. Doğrudur, çok keskindir kadınların gözü...

Anyuta kulübeden çıkar çıkmaz koş koşabildiğin kadar. Geceleyin ormanda yolunu yitirmiş, sabaha doğru açıklık bir yere varmış, oradan sonra yoldan koşmaya başlamış. Toprağı bol olası yazıcı Yegor Danilıç çıkmış karşısına. Meğer oltalarını almış, balık avlamaya gidiyormuş. Anyutka her şeyi olduğu gibi anlatmış yazıcıya. Danilıç gerisin geriye hemen köye çevirmiş yönünü. Böyle bir durumda balık avlamanın sözü mü olur? Köye varınca köylüleri toplamış, haydi orman bekçisinin kulübesine!

Oraya varınca bir de ne görsünler? Cana kıyıcıların her biri bir köşeye serilmiş yatmıyor mu? Kadın da sarhoşmuş onlarla birlikte. Önce üzerlerini arayıp paraya el koymuşlar. Sonra fırının üstüne bakmışlar ki aman aman! Bekçinin kızı süpürgelerin üstünde başı kesik, kanlar içinde yatıyormuş. Adamları, kadını uyandırıp ellerini bağlamışlar, doğruca bucak merkezi-

ne götürmüşler. Kadın çığlık atıyor, kocası başını sallayarak içki istiyormuş.

"Başım çok ağrıyor, kardeşler, biraz içki verin!"

Sonra her biri yasalara uygun yargılanmış, gereken en sert cezayı almışlar...

İşte bayım, bir zamanlar bu ormanda, şu yarın arkasında böyle bir olay geçti. Şimdi batan güneşin kızıllığında baksanız da tam göremezsiniz. Eh, fazla lafa daldık beyim, sanki atlar bizi dinlermişçesine kulaklarını diktiler. Hey, aslanlarım, tosunlarım, koşun bakalım! İyi koşarsanız beyimiz belki bahşişini esirgemez! Haydi yürüyün, koçlarım!

Sorgu Yargıcı

(Следователь)

Güzel bir bahar gününün öğle vakti ilçe doktoru ile sorgu yargıcı arabayla otopsi yapmaya gidiyorlardı. Otuz-otuz beş yaşlarındaki sorgu yargıcı düşünceli bakışlarını atlara dikerek, "Dünyamızda pek çok bilmecemsi, karanlık olgu var, günlük yaşamımızda açıklanması zor olaylara rastlıyoruz," dedi. "Yaşadığım sürece öyle garip ölümlerle karşılaştım ki nedenini ancak ispritizmacılar, gizemciler açıklamaya kalkışırlar; aklı başında, zihni duru kişiler ise ellerini iki yana açıp şaşakalırlar. Örnek mi istiyorsunuz... Aydın, okumuş bir hanım tanırdım. Bu kadının ölümü durup dururken, tam önceden söylediği gün gerçekleşti. "Şu tarihte öleceğim," dedi, tam o tarihte öldü.

"Nedensiz olay olmaz," dedi doktor. "Ortada bir ölüm olduğuna göre bir de nedeni vardır. Kadının falcılığına gelince, bunda fazla şaşılacak bir durum görmüyorum. Çünkü bizim kadınlarımız, köylüsü, kentlisiyle peygamber yeteneğine, güçlü bir önseziye sahiptirler."

"Benim sözünü ettiğim bayanın durumu tümüyle değişiktir. Onun kendi ölümünü önceden bilmesinde ise kadınların bu özelliği aranmamalı. Kadınlara benzer bir tarafı varsa o da güzelliğiydi. Boylu poslu, gördüğünüz şu kayın ağacı gibi ince, saçları ipek gibi bir dilberdi... Anlaşılmadık bir şey kalmasın di-

ye şunu da ekleyeyim ki neşesine, aklına, civelekliğine, uçarılığına diyecek yoktu. Onun tasasızlığı ancak sağduyulu, iyi düşünen, keyifli, açık gönüllü insanlarda görülebilirdi. Gizemcilik, ruhlara inanma, önsezileriyle hareket etme diye bir şey yoktu onda. Böyle şeylerle hep alay ederdi."

Araba bir kuyunun başında durdu. Sorgu yargıcı ile doktor kana kana su içtiler, tatlı tatlı gerinerek arabacının atları suvarmasını beklediler. Araba yeniden hareket edince doktor sordu:

"Sizin bu bayan neden öldü?"

"Nedeni yok. Ölümü çok gariptir. Kocası bir gün, 'Bahara doğru hantal kupa arabasını satalım da, şöyle hafif, yeni bir şey alalım. Sonra sola koşulu atı da değiştirelim. Bobçinski'yi ise –üçlü attan birinin adı böyleymiş– ortaya alalım,' demiş.

Kadın onu dinledikten sonra şu karşılığı vermiş:

'Nasıl istersen öyle yap. Yaza ben zaten yokum, öleceğim...'

Adam gülümsemiş, omuzlarını silkmiş.

'Şaka etmiyorum,' demiş karısı. 'Çok geçmeden öleceğimi bildiriyorum sana. Ciddi söylüyorum.'

'Nasıl çok geçmeden yani?'

'Yapacağım doğumdan sonra. Çocuğumu doğurup öleceğim.'

Bu sözler adamın bir kulağından girip öbüründen çıkmış. Adamın kendisi de önsezilere inanmazdı; ayrıca kadınların gebelik aylarında naz yapmayı sevdiğini, karamsarlığa kapıldıklarını bilirdi. Ertesi gün gene aynı sözler... Ondan sonra gün geçmiyormuş ki kadın doğum yaptıktan sonra öleceğini söylemesin. Kocası ise gülüyor; onu köylü karısı, falcı, saralı diye adlandırıyormuş. Kısacası, yakın bir tarihte ölecek olması bir saplantı olmuş kadında. Kocası kulak asmazsa mutfağa gider, dadısına, aşçı kadına öleceğinden söz edermiş.

'Ölmeme çok kalmadı, dadı,' dermiş. 'Doğum yapar yapmaz öleceğim. Böyle genç yaşta ölmek istemezdim ama ne yapalım, yazgım böyleymiş...'

Dadı, aşçı kadın ağlamaya başlarlarmış. Eve papazın karısı, toprak ağasının karısı filan uğrarlarsa onlara da aynı şey... Hemen onları bir köşeye çeker, yakın tarihte öleceğinden söz edermiş. Bunları ciddi bir yüzle, tatsız bir gülümsemeyle, kim-

senin itirazını dinlemeden söylermiş. Son modaya uygun, iki dirhem bir çekirdek giyinen kadın yakında öleceğine inanmaya başladıktan sonra eski titizliğini bıraktı, pasaklının biri olup çıktı. Kitap okumalar, kahkahalar, hayallerinden söz etmeler de kalmadı... İşittiğime göre teyzesiyle gömütlüğe gitmişler, kendisi için gömüt yeri seçmiş; doğuma beş gün kala da vasiyetini yazmış. Gözünüzün önüne getirebiliyor musunuz, bütün bunlar son derece sağlıklı bir durumdayken, bir hastalığı, başka bir tehlike filan yokken oluyor. Doğum zor bir olaydır, bazen ölümle sonuçlanır; oysa bu kadında her şey normaldi, korkulacak bir durum yoktu. Sonunda her gün, her gün ölüm lafları kocasının canına tak ediyor. Bir gün yemek yerlerken diyor ki:

'Dinle beni, Nataşa! Bu saçmalıklara ne zaman son vereceksin?'

'Bunlar saçmalık değil, ciddi söylüyorum.'

'Sen iyice azıttın artık! Bu aptallıkları kesmezsen bir gün kendin de utanacaksın.'

Derken, doğum günü gelip çatıyor. Kocası kentten en iyi ebeyi bulup getiriyor. Kadının ilk çocuğuydu ama doğum en sağlıklı biçimde sonuçlanıyor. Her şey bitince kadın yavrusunu görmek istiyor. Gördükten sonra diyor ki:

'Eh, artık ölebilirim.'

Herkesle uğurlaşıyor (vedalaşıyor), gözlerini kapıyor, yarım saat sonra ruhunu teslim ediyor. Son ana değin bilinci yerindeymiş. Su içmek istediğinde süt verilince alçak sesle, 'Su yerine niçin süt veriyorsunuz?' demiş.

İşte bütün öykü bu. Tam söylediği zamanda ölüyor kadıncağız."

Sorgu yargıcı sustu, bir süre derin derin iç geçirdikten sonra, "Şimdi kadının niçin öldüğünü açıklayın bakayım," dedi. "İnanın ki anlattıklarım uydurma değil, tümüyle gerçek." Doktor gökyüzüne bakarak düşündü. Sonra, "Cesedine otopsi yapmak gerekirdi," dedi.

"Neden?"

"Ölüm nedenini açıklığa kavuşturmak için. Önceden sezin-

lediği için ölmemiştir kadın. Büyük bir olasılıkla kendini zehirlemiştir."

Sorgu yargıcı hızla doktora dönüp sordu:

"Kendini zehirlediğini de nereden çıkarıyorsunuz?"

"Böyle bir şey çıkardığım yok, yalnızca tahmin benimkisi. Kocasıyla iyi geçinirler miydi?"

"Hımın... Tam değil. Evlendikleri ilk günlerde başlamış anlaşmazlık. Durumlar bu sonuca götürmüş. Toprağı bol olası, bir gün kocasını başka bir bayanla suçüstü yakalamış. Bununla birlikte onu bağışlamış hemencecik."

"Peki, hangisi öncedir; kocanın kadına ihaneti mi, yoksa ölümü düşünmeye başlaması mı?"

Böyle sorular sormasının nedenini öğrenmek istercesine sorgu yargıcı doktora dik dik baktı.

"İzin verin de biraz düşüneyim."

Sorgu yargıcı böyle diyerek şapkasını çıkardı, alnındaki teri sildi.

"Evet, evet... Kadının ölümden söz etmeye başlaması o olaydan hemen sonraya rastlıyor."

"Gördünüz mü? Büyük bir olasılıkla ölmeye daha o zaman karar vermiş ama kendisiyle birlikte çocuğun da canına kıymak istemediğinden kendini öldürme işlemini doğuma kadar ertelemiş."

"Onu da nereden çıkarıyorsunuz? Hiç sanmam! Olacak şey değil. İhanet olayından hemen sonra bağışlamış kocasını."

"Hemen bağışladığına göre, demek oluyor ki daha o sırada kötü düşünceler geçiyormuş kafasından. Genç kadınlar böyle şeyleri kolay kolay bağışlamazlar."

Sorgu yargıcının yüzünde zoraki bir gülümseme belirdi, içindeki büyük heyecanı bastırmak için bir sigara yaktı.

"Hiç sanmam, hiç sanmam," dedi bir daha. "Böyle bir olasılık aklımın ucundan bile geçmedi. Ayrıca belirteyim ki adam sanıldığı kadar suçlu sayılmamalı. Tuhaf bir biçimde, kendisi istemediği halde ihanet etmiş karısına. Bir gece geç vakit eve keyifli dönüyor, canı karısını okşamak istiyor; ilginçtir, kadın hani şu... şey durumundadır. Şeytanın işine bakın ki birkaç günlü-

güne kalmaya gelen, kafasının içi bomboş, salak, çirkin bir kadın varmış o sırada evde; o çıkıyor adamın karşısına. Böyle bir olay ihanet sayılır mı, bilmem... Kadın da aynı gözle bakıyor olmalı ki hemen bağışlıyor kocasını. Sonra bir daha bunun lafını etmiyorlar."

"İnsanlar durup dururken ölmezler."

"Orası öyle ama gene de... kendini zehirlemesini olası görmüyorum. Ne tuhaftır, bugüne değin böyle bir ölüm olasılığı aklıma hiç gelmedi! Yalnız ben değil kimse böyle bir şey düşünmedi. Kadının tahmininin gerçekleşmesine hepimiz şaşırdık da kendini öldürdüğünü aklımıza getirmedik. Yok, yok, kendini zehirlemiş olamaz!"

Sorgu yargıcı derin düşüncelere daldı. Garip bir biçimde ölen kadının durumu otopsi boyunca da çıkmadı aklından. Doktorun yaptıkları otopsiyle ilgili söylediklerini kaydederken kaşlarını çatıyor, sık sık alnını ovalıyordu.

Doktor ölünün kafatasını açtığı sırada sorgu yargıcı, "Çeyrek saatte, acı çektirmeden, yavaş yavaş öldüren zehir var mı, doktor?" diye sordu.

"Vardır. Morfin bunlardan biri."

"Hımın, çok tuhaf... Kadının buna benzer bir nesneyi evinde bulundurduğunu anımsıyorum. Gene de hiç sanmam..."

Dönüş yolculuğunda sorgu yargıcının bitkin bir hali vardı; bıyıklarını sinirli sinirli geveliyor, keyifsiz konuşuyordu.

"Doktorcuğum, gelin arabadan inip biraz yürüyelim," dedi. "Oturmaktan bıktım."

Daha yüz adım bile atmamışlardı ki doktor sorgu yargıcının yüksek bir dağa tırmanmış gibi yorgun düştüğünü fark etti. Adam durmuş, bir sarhoşun tuhaf bakışıyla bakıyordu ona.

"Aman Tanrım," dedi. "Sizin tahmininiz doğruysa insanlığa aykırı, acımasız bir durum çıkıyor ortaya. Başkasını cezalandırmak için kendini zehirlemiş olabilir mi? İşlenen günah o kadar büyük müydü sanki? Ah, Tanrım! Nereden bu düşünceyi zihnime soktunuz?"

Umutsuzluk içinde başını ellerinin arasına aldı, şunları ekledi:

"Size anlattığım bu öykü aslında öz karımla benim aramda geçti, doktor. Aman Tanrım! Evet, suçluyum ben, derinden yaraladım kadıncağızı ama kendini öldürmek bağışlamaktan daha mı kolaydı? Kadın mantığı işte bu; acımasız, bağışlamak bilmez bir mantık! Karım yaşarken de böyle acımasızdı zaten. Şimdi anımsıyorum hepsini! Her şey tümüyle aydınlandı benim için..."

Sorgu yargıcı durmadan konuşuyor, bazen omuz silkiyor, bazen başını ellerinin arasına alıp düşünüyordu. Bütün bunlara, sık sık arabadan inip yürümesine, sonra yeniden binmesine bakılırsa doktorun kafasına soktuğu yeni düşünce onu zehirlemiş, aklını başından almış gibiydi. Hem bedence, hem de ruhça çökmüştü iyice. Kente varır varmaz doktorla vedalaştı, bir gün önce ona söz verdiği halde birlikte yemek yemeyi istemedi.

Volodya

(Володя)

Yaz mevsiminin bir pazar akşamı saat beş sularında Şmuhinlerin yazlık evinin kameriyesinde oturan Volodya sıkıntıdan patlıyordu. Volodya on yedi yaşlarında, sıkılgan, çirkin, hastalıklı bir delikanlıydı. Ruhundaki sıkıntının üç nedeni vardı: Birincisi, ertesi gün, yani pazartesi günü, matematikten sınava girmesi gerektiğiydi. Biliyordu ki yazılı sınavı geçemezse okuldan atılacaktı. Çünkü altıncı sınıfta üst üste iki kez çakmıştı, bu yıl da cebirden aldığı notların ortalaması 2,75'ti. Sıkıntısının ikinci nedeni, soyluluğa özenen, zengin Şmuhin ailesinin evlerine annesiyle birlikte gidip gelmesinin her an onurunu yaralamasıydı. Sezinlediğine göre Bayan Şmuhina ile yeğenleri, Volodya ile annesine yoksul akraba, sığıntı gözüyle bakıyorlar; annesine gereken saygıyı göstermek şöyle dursun, onunla açık açık alay ediyorlardı. Volodya bir keresinde rastlantı sonucu Bayan Şmuhina ile kuzeni Anna Fiodorovna arasında geçen konuşmaya tanık olmuştu. Şmuhina, Volodya'nın annesinden söz ederken onun hâlâ genç görünmek istediğini, süslenip püslendiğini, kâğıt oynarken ütüldüğü paraları hiçbir zaman ödemediğini, başkalarının pabuçlarına, içtikleri tütünlere göz diktiğini söylemişti. Volodya her gün annesine Şmuhinlere gitmemesi için yalvarıyor, sözünü dinletemeyince onun orada onur kı-

rıcı bir durumda olduğunu bildirerek annesine saygısızlık yapıyordu. Ama aklı bir karış havada, şımarık, kendisinin de, kocasının da servetini saçıp savuran, yüksek sosyete düşkünü kadın onu anlamıyor, bu yüzden Volodya haftada iki kez, nefret ettiği bu yazlık eve gitmek üzere annesine eşlik etmek zorunda kalıyordu.

Üçüncü neden ise şuydu: Volodya daha önce hiç tatmadığı tuhaf, hoşa gitmeyen bir duygudan bir an olsun kurtaramıyordu kendini. Ona öyle geliyordu ki Bayan Şmuhina'nın evinde kalan Anna Fiodorovna'ya âşıktı.

Anna Fiodorovna otuz yaşlarında, sağlam yapılı, sağlıklı, yuvarlak omuzlu, tombul gerdanlı, ince dudaklarından gülücükler eksik olmayan, pembe yanaklı, gür sesli, civelek bir kadındı. Aslında ne güzel sayılırdı ne de Volodya'ya göre genç... Volodya bunları pek güzel biliyordu, gene de düşünmeden edemiyordu kadını. Anna Fiodorovna kriket oynadığı zamanlar yuvarlak omuzlarını kıvırtıyor, düzgün sırtını oynatıyor ya da uzun bir kahkahadan, merdivenlerde koştuktan sonra kendini bir koltuğa atıp gözlerini kapatarak derin derin soluyordu. Kadının göğsünün tıkandığını, soluk alamadığını sanan Volodya ona bakmadan duramıyordu. Anna Fiodorovna evliydi; ağırbaşlı bir mimar olan kocası haftada bir yazlığa geliyor, rahat bir uyku çektikten sonra gene kente dönüyordu. Volodya'da garip bir duygu uyanmıştı mimara karşı; hiçbir neden yokken ondan nefret ediyor, adam kente gitmek üzere kalktığında için için seviniyordu.

Şimdi de kameriyede oturmuş, ertesi günkü sınavı, alaya alınan annesini düşünürken Niyuta'yı (Şmuhinler, Anna Fiodorovna'yı bu adla çağırırlardı) görmek, entarisinin hışırtısını duymak için güçlü bir istek vardı içinde. Bu istek romanlardan tanıdığı, her gece yatağında yatarken düşündüğü o şairane sevgiye benzemiyordu... Garip, anlaşılmaz bir duyguydu. Kötü, çirkin bir şey olduğunu bildiği, kendisine bile itiraftan çekindiği bu duygudan utanıyor, korkuyordu.

Kendi kendine, "Aşk değil bu... İnsan otuz yaşındaki evli bir kadına âşık olmaz. Düpedüz serüven yaşama isteği... Evet, evet serüven yaşama isteği bu..." diyordu.

Yaşamak istediği küçük serüveni düşünürken yenemediği sıkılganlığını, bıyıksızlığını, çillerini, çekik gözlerini hayalinde canlandırıyor, Niyuta ile kendisini yan yana getiriyor, bu iki kişi ona çekilmez bir çift olarak gözüküyordu. O zaman kendisini yakışıklı, atak, ince zekâlı, son moda giyinmiş bir erkek olarak gözlerinin önüne getirmeye çalışıyordu.

Tam bu düşüncelere dalıp kameriyenin karanlık bir köşesinde büzülerek gözlerini yere diktiği sırada hafif ayak sesleri duydu. Birisi ağır ağır bahçe yolundan yürüyordu. Çok geçmeden ayak sesleri kesildi, kameriyenin kapısında bir görüntü belirdi. Aynı anda da bir kadın sesi, "İçeride kimse var mı?" diye sordu.

Volodya sesi tanıdı, korkuyla başını kaldırdı. Niyuta'ydı gelen. Kameriyeye girerken bir daha sordu:

"Kim var burada? Aa! Siz misiniz Volodya? Ne yapıyorsunuz? Neler düşünüyorsunuz, bakalım? Böyle durmadan düşünülür mü? Düşün, düşün, düşün... İnsan çıldırır vallahi!"

Volodya ayağa kalktı, kadına şaşkın şaşkın baktı. Niyuta banyodan yeni çıkmıştı. Omuzlarında bir peştamal ile ıslak, tüylü bir havlu vardı; başındaki ipekli örtünün altından alnına yapışmış ıslak saçları gözüküyordu. Tüm bedeninden aldığı banyonun ıslaklığı, serinliği, badem sabunu kokusu yayılıyordu. Hızlı yürüdüğü için soluk soluğa kalmıştı. Bluzunun üst düğmesi çözüktü; öyle ki Volodya kadının boynunu, memelerini görebiliyordu.

Kadın Volodya'yı süzerek, "Niye susuyorsunuz?" dedi. "Bir hanımefendi sizinle konuşurken susmak nezaketsizliktir. Amma da sümsüksünüz ha! Tıpkı fok balığına benziyorsunuz. Hep oturur, susar, düşünürsünüz. Filozof musunuz nedir! İçinizde yaşama isteği yok, ateş yok. Vallahi insanın içini karartıyorsunuz. Sizin yaşınızdaki bir genç yaşamalı, zıplamalı, gevezelik etmeli, kadınlara kur yapmalı, âşık olmalı..."

Delikanlı, kadının beyaz, tombul eliyle tuttuğu peştamala bakıyor, düşünüyordu. Niyuta şaşkınlık içinde, "Bakın, hâlâ susuyor! Bu kadarı da fazla, doğrusu! Beni dinleyin, biraz erkekleşin! Gülümseyin bari! Of! Siz de ne sevimsiz bir filozofmuşsunuz!" diyerek güldü. "Ama niçin böyle mımıntının biri ol-

duğunuzu biliyor musunuz, Volodya? Kadınlara kur yapmıyorsunuz da ondan. Niçin kur yapmıyorsunuz? Doğru, burada genç kız yok. Ama bayanlara kur yapmaktan sizi kim alıkoyuyor ki... Örneğin niçin bana iltifat etmiyorsunuz?"

Volodya kadının söylediklerini dinliyor; ağır, gergin bir suskunluk içerisinde şakağını ovalıyordu. Niyuta onun elini şakağından çekerek, "Çok gururlu insanlar yalnızlığı severler, sizin gibi böyle susarlar," dedi. "Siz pek gururlusunuz, Volodya. Niçin bana böyle somurtuyorsunuz? Yüzüme baksanıza! Hadi, canlanın biraz, fok balığı!"

Sonunda Volodya konuşmaya karar verdi. Gülümsemek isteğiyle altdudağını kıpırdattı, gözlerini kırptı, gene elini şakağına götürürken, "Ben... Ben... sizi seviyorum!" dedi.

Niyuta şaşırarak kaşlarını kaldırdı, bir kahkaha attı. Opera artistlerinin korkunç bir şey duydukları zaman yaptıkları gibi şarkı söylercesine, "A, neler işitiyorum!" diye bağırdı. "Ne dediniz? Ne dediniz? Bir daha söyler misiniz?"

Volodya bir daha, "Ben... sizi seviyorum," dedi.

Artık kendi iradesi dışında, bir şey anlamadan, düşünmeden Niyuta'ya doğru bir adım attı, eliyle kadını bileğinin üstünden yakaladı. Gözleri karardı, yaşlarla doldu. Bütün dünya banyo kokan büyük, tüylü bir havlu oluvermişti. Aynı anda neşeli kahkahalar arasından, "Bravo! Bravo!" sözlerini duydu. "Niçin susuyorsunuz? Konuşmanızı istiyorum. Hadi, konuşun!"

Volodya, Niyuta'nın kendisine engel olmadığını görerek onun yüzüne baktı, iki eliyle birden beceriksizce belinden yakaladı. Aynı anda kadının arkasında elleri birbirine kenetlendi. Şimdi Niyuta kollarının arasındaydı. Ellerini ensesine atmış, dirseklerinin çukurlarını göstere göstere başörtüsünün altında saçlarını düzeltiyordu. Sakin bir sesle, "Volodya, insan becerikli, sevimli, güler yüzlü olmalı," dedi. "Bu da ancak kadınların arasında bulunarak elde edilebilir. Şuna bakın, yüzünüz nasıl da sinirli! Yoksa umacı mısınız siz? Biraz gülün, konuşun, canım! Henüz gençsiniz, felsefe yapmaya ilerde bol bol vaktiniz olacak. Haydi bırakın beni, gitmem gerek. Bırakın beni, hadi!"

Zorluk çekmeden belini kurtardı, bir türkü tutturarak kame-

riyeden çıktı. Volodya içeride tek başına kalmıştı. Saçlarını düzeltti, gülümsedi. Bir köşeden ötekine birkaç kez gidip geldi. Sonra sıraya oturdu, bir kez daha gülümsedi. Dayanılmaz bir utanç içindeydi; utanma duygusunun böylesine keskin, böylesine güçlü olabileceğine şaşıyordu. İşte o utanç içinde gülümsüyor, saçma sapan sözler söylüyor, elleriyle garip hareketler yapıyordu...

Biraz önce kendisine karşı bir çocuk gibi davranıldığı, sıkılgan olduğu ama daha çok namuslu, evli bir kadını belinden yakaladığı için utanç duyuyordu. Evet, ne yaşı, ne dış görünüşü, ne de toplumsal konumu ona böyle bir harekette bulunması için hak veriyordu.

Yerinden fırladı, kameriyeden çıktı, arkasına bakmadan bahçenin evden uzak derinliklerine daldı. Başını elleri arasına alarak, "Tanrım, bir an önce gitsek buradan!" diye düşündü.

Volodya'nın annesiyle birlikte gidecekleri tren 8.45'te kalkıyordu. Demek ki üç saat daha beklemeleri gerekecekti. Ama o annesini beklemeden seve seve istasyona gitmeye hazırdı.

Saat sekize doğru eve yaklaştı. Kesin kararını vermiş gibi bir duruşu vardı. Ne olursa olsundu artık! Hiçbir şeye aldırmadan cesurca içeri girecek, kimseden çekinmeden yüzlerine bakacak, sesini yükselterek konuşacaktı.

Terası, sofayı geçip salona vardı. Soluklanmak için biraz durdu. Buradan, evdekilerin yemek odasında çay içtiklerini duyabiliyordu. Bayan Şmuhina, annesi, Niyuta hep birden konuşuyor, gülüşüyorlardı. Volodya kulak kabarttı. Niyuta, "Sizi temin ederim, gözlerime inanamadım!" diyordu. "Bana ilanı aşk etti, hatta gözünüzün önüne getirebiliyor musunuz, beni belimden tuttuğu zaman Volodya'yı tanıyamadım. Biliyor musunuz, Volodya'ya özgü tavırları var! Bana âşık olduğunu söylerken yüzü, vahşi Çerkezlerinki gibiydi."

Annesi uzun bir kahkaha attı.

"Ne diyorsunuz? Tıpkı babası da böyleydi, aklıma onu getirdiniz!"

Volodya koşar adımlarla geri döndü, kendini dışarı attı. Ellerini ovuşturuyor, dehşet içinde gökyüzüne bakarak, "Bu konu

üzerinde nasıl böyle yüksek sesle konuşabiliyorlar? Soğukkanlı, vurdumduymaz olabiliyorlar? Annem de gülüyor... Hem de annem! Tanrım, bana niçin böyle bir anne verdin! Niçin?" diyor, üzüntüden ne yapacağını bilemiyordu.

Ama ne olursa olsun, sonunda eve dönmesi gerekiyordu.

Bahçe yollarında birkaç kez gidip geldi, biraz sakinleştikten sonra eve girdi. Bayan Şmuhina sert bir sesle, "Niçin vaktinde çay içmeye gelmiyorsunuz?" dedi.

Volodya gözlerini yerden kaldırmaksızın, "Bağışlayın... Vakit geldi, gitmemiz gerek," diye mırıldandı. "Anne, saat sekiz."

"Sen yalnız git yavrum, ben geceyi Lili'de geçireceğim. Yolun açık olsun! Dur, kutsayayım seni."

Bunları söyleyen annesinin sesi baygın baygındı. İstavroz çıkardı, Niyuta'ya Fransızca olarak, "Biraz Lermontov'a benziyor, değil mi?" dedi.

Volodya hiç kimsenin yüzüne bakmaksızın yarım yamalak veda etti, yemek odasından çıktı. On dakika sonra istasyon yolunda yürüyor, bundan dolayı mutluluk duyuyordu. Artık ne korku, ne de utanç vardı yüreğinde; rahatça, serbestçe soluk alıyordu.

İstasyona yarım fersah kala bir taşa oturdu, demiryolu şeridinin arkasına kaymakta olan güneşi seyre koyuldu, istasyonda tek tük ışıklar yanmıştı, yeşil bir ışık pır pır ipildiyordu, görünürlerde tren filan yoktu. Orada kımıldamadan oturmak, akşam karanlığının yavaş yavaş inmesini seyretmek çok hoşuna gitti. Kameriyenin loşluğu, ayak sesleri, banyo kokusu, kahkahalar, Niyuta'yı belinden tutması... Bütün bunlar şaşılacak bir açıklıkla canlandı zihninde. Ancak hiçbiri eskisi denli irkiltici, eskisi denli korkunç değildi artık.

"Ben de saçmalıyorum... Belinden tutarken elimi itmediğine, neşeyle güldüğüne göre hoşlandı benden. Hoşlanmasaydı öfkelenirdi," diye düşündü.

Kameriyede yeter derecede atak davranmadığı için pişmanlık duyuyordu şimdi. Böyle budalaca ayrılıp gitmek anlamsız bir şeydi! Aynı fırsat bir daha çıksa, olaya daha yüreklice, daha basit bir biçimde yaklaşacağından emindi.

Fırsat yaratmak zor bir iş değildi. Şmuhinlerde akşam yemeğinden sonra bahçede uzun gezintiler yapılırdı. Volodya da Niyuta'nın yanında dolaşmaya çıksa, işte sana fırsat!

"Ben en iyisi geriye döneyim, yarın sabah treniyle giderim... Trene geç kaldığımı söylerim onlara," diye düşündü.

Dediğini de yaptı... Bayan Şmuhina, annesi, Niyuta, yeğenlerden biri terasta oturmuş, iskambil oynuyorlardı. Volodya "Treni kaçırdım," diye bir yalan kıvırdığı zaman ertesi gün sınava geç kalacağı düşüncesiyle kaygılandılar, sabahleyin erkenden kalkmasını söylediler. Onlar kâğıt oynarlarken Volodya bir kenarda oturuyor, Niyuta'ya yiyecekmiş gibi bakıyor, bir şeyler bekliyordu. Kafasında plan hazırdı. Karanlıkta Niyuta'ya yaklaşacak, elinden tutacak, sonra kucaklayacaktı. Bir şeyler söylemeye gerek yoktu, çünkü ikisi de konuşmadan her şeyi anlayacaklardı.

Ancak yemekten sonra bayanlar bahçeye gezmeye çıkmadılar, kâğıt oynamayı sürdürdüler. Oyun gece saat bire değin sürdü, sonra da yatmak üzere dağıldılar.

Volodya yatağına yattıktan sonra canı sıkılarak, "Bütün bunlar ne saçma! Neyse, yarını bekleyeyim. Yarın gene kameriyede... Neyse, neyse..." diye geçirdi içinden.

Uyumaya çalışmıyor, ellerini dizlerinin üstünde kavuşturarak yatakta oturmuş, düşünüyordu. Sınavı anımsayınca canı sıkıldı. Artık okuldan kovulacağını iyice aklı kesmişti. Ama aslında kovulmanın sandığı gibi korkunç bir yanı yoktu... Belki böylesi daha iyiydi. Bir gün sonra bir kuş gibi özgür kalır, sırtından öğrencilik üniformasını atar, herkesin yanında sigarasını içer, buraya gelip istediği zaman Niyuta'ya kur yapar, öğrenciliği bırakıp "bir delikanlı" olurdu. Geriye geleceğini sağlama bağlama, bir meslek edinme kaygısı kalıyordu ki bunun da yolları vardı: Gönüllü askerlik, telgrafçılık için başvurur, daha olmazsa bir eczaneye girerek eczane işletmeye bile başlardı. Bu dünyada meslek kıtlığı mı vardı? Böylece bir-iki saat geçti, o hep düşünüyordu.

Saat üçe doğru, şafak sökerken kapısı hafifçe gıcırdadı, odaya annesi girdi. Esneyerek, "Uyuyor musun?" diye sordu. "Uyu, uyu, ben bir dakikalığına geldim. Damla alacaktım da..."

"Damla mı? Ne damlası?"

"Zavallı Lili'yi gene sinir nöbeti tuttu. Hadi, sen uyu yavrum, yarın sınava gireceksin!"

Annesi dolaptan bir şişe çıkardı. Pencereye yaklaştı, üzerindeki etiketi okudu. Bir dakika sonra Volodya bir kadın sesi işitti:

"Mariya Leontyevna, istediğimiz damla bu değil. Çiçek suyu getirmişsiniz, Lili morfin istiyor. Oğlunuz uyuyor mu? Söyleyin de o bulsun..."

Niyuta'nın sesiydi bu. Volodya ürperdi. Çabucak pantolonunu giydi, paltosunu omuzlarına attı, kapıya yürüdü. Niyuta fısıldayarak annesine anlatıyordu:

"Morfin, anladınız mı? Üzerinde Latince yazılıdır. Volodya'yı uyandırın, o bulur."

Annesi kapıyı açıp içeri girerken Volodya, Niyuta'yı gördü. Üzerinde yüzmeye giderken giydiği günlük bluzu vardı. Dağınık saçları omuzlarına dökülmüştü. Uykulu yüzü alacakaranlıkta esmere çalıyordu.

"Hah! İşte Volodya uyandı!" dedi. "Volodya, kuzum, dolapta morfin arar mısınız? Bu Lili başımıza dert... Her zaman bir şeyi tutar."

Annesi bir şeyler mırıldandı, esnedi, çıktı. Niyuta, "Hadi, arasanıza! Daha ne duruyorsunuz?" dedi.

Volodya dolaba yaklaştı. Diz çöktü, ilaç dolu şişeleri, kutuları karıştırmaya başladı. Elleri titriyor, sanki soğuk dalgalar dolaşıyormuş gibi göğsünde, karnında bir şeyler oluyordu. Eter, asitfenik kokusundan, hiçbir neden yokken titreyen elleriyle tuttuğu şişelerden dökülen otların kokusundan başı dönüyor, boğulur gibi oluyordu.

"Galiba annem dışarı çıktı. İyi, iyi..." diye düşündü.

Niyuta uzata uzata, "Ee... Buldunuz mu?" diye sordu.

Volodya bir etiketin üstünde "morf..." yazısını okudu.

"Şimdi... Şu şişe morfin sanırım, buyurun!"

Niyuta kapı aralığında duruyordu; bir ayağı koridorda, bir ayağı odadaydı. Saçlarını toplamak istiyor, saçları uzun, gür olduğu için düzeltemiyor, Volodya'ya dalgın dalgın bakıyordu. Biraz ağarmış ama güneşin tam olarak aydınlatamadığı gökyü-

zünden odaya vuran zayıf ışık altında, geniş bluzu içinde, uykulu, saçları dağınık duran Niyuta, Volodya'ya pek çekici, pek etkileyici göründü. Büyülenmiş gibiydi, tüm bedeni titriyordu. Kameriyede bu iç gıcıklayan bedeni kucakladığını zevkle anımsayarak morfini uzatırken, "Siz... ne kadar..." diyebildi.

"Ne dediniz?"

Niyuta odaya girdi, gülümseyerek bir daha sordu:

"Ne, ne dediniz?"

Volodya susarak baktı kadına, kameriyedeki gibi elini tuttu. Niyuta onu süzüyor, gülümsüyor, "Bakalım daha ne olacak?" gibisinden bekliyordu. Volodya fısıltıyla, "Sizi seviyorum," dedi.

Niyuta gülümsemeyi bırakarak durgunlaştı...

"Durun, galiba biri geliyor. Ah, şu öğrenciler yok mu!"

Böyle diyerek kapıya yaklaşıp başını uzattı, koridora baktı. Sonra geriye döndü.

"Hayır, kimse yokmuş..."

Volodya bir anda odanın, Niyuta'nın, günün aydınlığının, hatta kendisinin keskin, olağanüstü, görülmemiş bir mutluluk duygusu içinde kaynaştığını hissetti; insanın tüm yaşamını verebileceği, uğrunda sonsuz acılara katlanabileceği bir duyguydu bu... Ama yarım dakika geçti geçmedi, bütün bunlar birden yok oldu. Tombul, çirkin, iğrenme ifadesiyle çarpılmış bir yüz gördü karşısında. Kendisi de aynı anda bu yüze karşı tiksinti duydu. Niyuta, Volodya'yı iğrenerek süzdükten sonra, "Artık gitmem gerek," dedi. "Öf, ne kadar çirkin, zavallısın! Pis ördek yavrusu!"

Kadının uzun saçları, geniş bluzu, sesi de Volodya'ya çirkin gözüküyordu şimdi.

Niyuta gittikten sonra, "Pis ördek yavrusu!" diye düşündü kendi kendine. "Gerçekten pisim. Her şeyimle pis ve çirkin."

Dışarıda güneş doğuyor, kuşlar yüksek sesle cıvıldaşıyordu.. Bahçeden bahçıvanın el arabasının teker gıcırtıları geldi. Az sonra inek böğürtüleriyle birlikte çobanın kaval sesi duyuldu. Güneş ışığı, bu sesler dünyada temiz, ince, şiir dolu bir yaşamın varlığını bildiriyordu. Ama neredeydi bu yaşam? Bun-

dan Volodya'ya ne annesi, ne de çevresinde bulunan bir başkası söz etmişti.

Sabah trenine yetişmesi için uşak onu uyandırmaya geldiğinde uyuyormuş gibi yaptı. "Aman, hepsinin canı cehenneme!" diye düşünüyordu.

Yataktan saat on birde kalktı. Aynada saçlarını tararken uykusuzluktan solgunlaşan çirkin yüzüne bakarak, "Gerçekten doğru... Çirkin bir ördek yavrusuyum," diye düşündü.

Annesi onu görünce sınava yetişemeyeceği kaygısıyla telaşlandı. Volodya, "Uyuyakalmışım anne," dedi. "Ama siz merak etmeyin, doktordan rapor alıp götüreceğim."

Bayan Şmuhina ile Niyuta saat bire doğru uyandılar. Volodya uyanan Şmuhina'nın pencereyi gürültüyle açtığını, onun kaba sesine Niyuta'nın kahkahayla karşılık verdiğini işitti. Bu arada oturma odasının kapısı açıldı, Volodya yeğenlerle birlikte bir sürü sığıntının (bunların arasında annesi de vardı) yemek odasına yürüdüğünü gördü. Onların içinde tertemiz yıkanmış, şen şakrak Niyuta ile eve yeni gelen kara kaşlı, kara sakallı mimar da vardı. Niyuta, ona hiç yakışmayan, belki daha hantal gösteren bir Ukrayna döpiyesi giymişti. Mimar kocası ise yersiz, bayağı nükteler savuruyordu.

Kahvaltıda verilen köftelere ya fazla soğan konulmuştu ya da Volodya'ya öyle geldi. Ayrıca Niyuta'nın mahsus kahkahayla güldüğünü, sürekli ondan yana baktığını düşündü. Belki de böylece geçen geceye ait anıların onu hiç rahatsız etmediğini, pis ördek yavrusunun sofrada bulunuşuna aldırmadığını göstermek istiyordu.

Saat dörde doğru Volodya annesiyle birlikte istasyona yollandı. Kötü anılar, uykusuz geçen gece, okuldan kovulma düşüncesi, vicdan sızısı... Bütün bunlar yüreğinde ağır bir duygu, derin bir öfke uyandırıyordu. Annesinin zayıf yüzüne, küçük burnuna, Niyuta'nın ona armağan ettiği pardösüsüne bakarak homurdanmaya başladı:

"Anne, niçin pudra sürüyorsunuz? Yaşınıza uygun mu hiç? Yüzünüzü, gözünüzü boyuyorsunuz ama oyunda ütüldüğünüz paraları ödemiyorsunuz. Üstelik başkalarının tütününü içiyor-

sunuz. Of! Ne iğrenç şeyler bunlar! Sizi sevmiyorum, kesinlikle sevmiyorum!"

Volodya annesine en ağır sözleri söylüyor, annesi ise gözlerini korkuyla açıp ellerini ovuşturarak şöyle mırıldanıyordu:

"Ne oluyor oğlum? Aman Tanrım, arabacı duyacak! Sus, sus, duyacak sonra! Oturduğu yerde her şeyi işitiyor."

Volodya soluk soluğa, "Sizi sevmiyorum, sevmiyorum!" diyordu. "Ahlâksız bir kadınsınız, vicdansızsınız. Sırtınızdaki şu pardösüyü giymeyeceksiniz! İşittiniz mi? Yoksa parça parça ederim!"

Annesi ağlamaya başladı.

"Kendine gel oğlum! Arabacı duyacak."

"Hani babamın malı mülkü nerede? Kendi servetiniz ne oldu? Hepsini har vurup harman savurdunuz, öyle değil mi? Ben yoksulluğumdan utanmıyorum ama böyle bir annem olduğu için utanıyorum. Arkadaşlarım bana sizi sorduklarında her zaman yüzüm kızarıyor."

Trenle kente varabilmek için iki istasyon geçmek gerekiyordu. Yolculuk boyunca Volodya sahanlıkta dikildi, soğukta titredi durdu. Vagona girmek istemiyordu, çünkü orada nefret ettiği annesi vardı. Yalnız annesinden değil, kendisinden de, kondüktörlerden de, lokomotif dumanından da, titremesine neden olan soğuktan da nefret ediyordu; içi böyle karardıkça bu dünyanın kimbilir neresinde, bilmem hangi insanların sevgi, sevecenlik, neşe, canlılık dolu, temiz, soylu, sıcak, zarif bir yaşam sürmekte olduklarını daha bir güçlü hissediyordu. Bunu ta derinden duyuyor, duydukça öyle çok üzülüyordu ki bir yolcu onun yüzüne dikkatle bakarak, "Dişiniz mi ağrıyor?" diye sordu.

Annesi ile Volodya soylu bir aileden gelen, Mariya Petrovna'nın evinde oturmaktaydılar. Bu bayan büyük bir daire tutmuştu, oda oda kiraya veriyordu. Onların iki odası vardı. Duvarlarında yaldızlı çerçeveler içinde iki tablo asılı olan pencereli odada annesi, karanlık, küçük odada ise Volodya kalıyordu. Burada yattığı bir kanepe vardı; bunun dışında içine giysiler tıkıştırılmış sepetler, şapka kutuları, annesinin niçin sakladığı belli olmayan bir sürü ıvır zıvırla dolu bir dolap duruyor-

du. Volodya derslerine annesinin odasında ya da bütün kiracıların yemek yediği, akşamları toplandığı "ortak oda" denilen salonda çalışırdı.

Eve döner dönmez Volodya odasına kapandı, titremesini durdurmak için battaniyeyle örtündü. Şapka kutuları, sepetler, ıvır zıvırla dolu dolap kendine ait bir odası; annesinden, annesinin konuklarından, şimdi ortak odadan gelen seslerden saklanabileceği bir sığınağı olmadığını anımsatıyordu. Şurada burada dağınık bir halde duran okul çantasını, kitaplarını görünce girmediği sınav geldi aklına. Hiç neden yokken, yedi yaşlarında rahmetli babasıyla birlikte kaldıkları, yurtdışındaki Mantona kentini düşündü. Sonra Biarrits'te, kumsalda yan yana koştukları iki küçük İngiliz kızını anımsadı. Hayalinde o günkü göğün rengini, okyanusu, dalgaların yükselişini, ruhsal durumunu canlandırmaya çalıştıysa da başarılı olamadı. Yalnızca İngiliz kızları tüm canlılığıyla gözlerinin önüne geldi, geri kalan şeyler ise birbirine karışıp düzensizce dağıldılar.

Volodya, "Hayır, burası çok soğuk," diye geçirdi içinden; paltosunu giyip ortak odaya gitti.

Ortak odada çay içiliyordu. Semaverin çevresine üç kişi oturmuştu: Annesi; bağa çerçeveli kelebek gözlük takan, müzik öğretmeni yaşlı bir bayan; bir de ıtriyat fabrikasında çalışan, yaşı hayli ilerlemiş, çok şişman, Avgustin Mihayloviç adlı bir Fransız.

Annesi, "Bugün ağzıma tek lokma koymadım. Hizmetçiyi ekmek almaya göndermeli," diyordu.

Fransız, "Dunyaşa!" diye seslendi.

Ama ev sahibinin hizmetçiyi bir yere göndermiş olduğu anlaşıldı.

Fransız, "Önemi yok. Ekmek almaya kendim giderim," dedi.

Sert, kötü bir koku saçan purosunu görünür bir yere koydu, şapkasını giyerek dışarı çıktı. Ondan sonra annesi müzik öğretmenine Şmuhinlerde nasıl gecelediğini, kendisine orada iyi kabul gösterdiklerini anlatmaya koyuldu.

"Lili Şmuhina akrabamdır," diyordu. "Merhum kocası General Şmuhin kocamla kardeş çocuğuydular. Lili'nin kızlık soyadı ailesinden dolayı Barones Kolb'dur."

Volodya birden sinirlendi.

"Anne, söylediklerinizdoğru değil," dedi. "Yalan söylüyorsunuz."

Oysa annesinin doğru söylediğini bal gibi biliyordu. General Şmuhin ve Barones Kolb'la ilgili anlattıklarında gerçeğe aykırı bir şey yoktu. Ama gene de yalan söylediğini düşünüyordu. Yalan onun konuşma tarzında, yüzünün anlatımında, bakışında, her şeyindeydi...

Volodya bir daha, "Yalan söylüyorsunuz!" diyerek masaya öyle bir yumruk indirdi ki masanın üstündeki kapkacak yerinden oynadı, annesinin bardağından çay döküldü.

"Ne diye durmadan generallerden, baroneslerden söz ediyorsunuz? Bütün bunlar yalan!"

Müzik öğretmeni şaşırdı, genzine çay kaçmış gibi mendilini çıkarıp öksürmeye başladı. Annesi ise ağlıyordu.

Volodya, "Nereye gitsem de kurtulsam bu kadından!" diye düşünüyordu. Sokaktan yeni gelmişti. Arkadaşlarına gitmekten utanıyordu. Gene iki İngiliz kızını anımsadı nedense.

Ortak odada birkaç tur attıktan sonra Avgustin Mihayloviç'in odasına girdi. Burası keskin eter ve gliserinli sabun kokuyordu. Masanın üstünde, pencere kenarlarında içleri renk renk sıvılarla dolu birçok şişe, bardak, kadeh vardı. Volodya masanın üstünden bir gazete aldı, adını okudu: *Figaro.* Gazeteden güçlü, hoş bir koku geliyordu. Sonra orada duran tabancayı aldı.

Yandaki odada müzik öğretmeni, Voladya'nın annesini yatıştırmaya çalışıyordu:

"Bırakın canım onu! Ne önemi var? Aldırış etmeyin! Onun yaşındaki delikanlılar hep böyle densizlik yaparlar. Davranışlarına katlanmak gerek."

Annesi uzata uzata, "Hayır, Yevgenya Andreyevna," diyordu, "fazla şımardı da ondan. Başında büyüğü yok... Bense kadınım, onu yönlendirmeye gücüm yetmiyor. Ah, öylesine mutsuzum ki!"

Volodya tabancanın namlusunu ağzına soktu. Tetik ya da horoza benzeyen bir şeyi yokladı, parmağıyla bastı... Sonra bir çıkıntı daha buldu, ona da bastırdı parmağıyla. Ondan sonra

namluyu ağzından çıkardı, paltosunun eteğine sildi. Tabancanın kundağını gözden geçirdi. O güne dek yaşamında eline silah almamıştı.

"Herhalde şunu yukarı kaldırmak gerek. Evet, öyle olmalı..." diye düşündü.

Avgustin Mihayloviç ortak odaya girmiş, kahkahayla gülerek bir şeyler anlatıyordu. Volodya gene namluyu ağzına soktu. Dişleriyle sıktı, sonra tabancanın bir yerini parmağıyla çekti. Bir patlama duyuldu... Bir şey korkunç bir güçle ensesini geriye itti. Volodya üzerinde şişeler bulunan masanın üstüne yüzükoyun kapaklandı. Sonra rahmetli babası, Mantona'dayken bir bayan için yas tuttuğu sırada giydiği, silindir şapkası çevresindeki geniş siyah kurdeleyle birdenbire karşısına dikildi, onu kucakladı, sonra ikisi birlikte karanlık, derin bir boşluğa doğru uçtular...

Sonra çevresinde her şey kararadı, gözden silindi.

Gömü

(Счастье)

Y. P. Polonski'ye adanmıştır.

Büyük şose denilen geniş bozkır yolunun kıyısında bir koyun sürüsü geceliyordu. Başında da iki çoban vardı. Çobanlardan biri seksen yaşlarında, yüzü sürekli seğiren, dişsiz bir adamdı. Dirseklerini ebegümeçlerinin tozlu yaprakları üzerine dayamış, yüzükoyun yatıyordu. Öteki ise kalın kara kaşlı, bıyıksız bir delikanlıydı. Sırtındaki giysi çuval yapımında kullanılan ucuz bir bezden dikilmişti. Ellerini başının altına koymuş, sırtüstü yatarken tepesinde, gökyüzünde uzayıp giden samanyoluna, orada ipildeyen yıldızlara bakıyordu.

Çobanlar yalnız değillerdi, iki metre ilerde, yolu kaplayan alacakaranlığın içinde eyerli bir at vardı; atın yanında ise kocaman çizmeli, kısa cepkenli bir adam atın eyerine yaslanmış duruyordu. Görünüşe göre toprak ağalarından birinin kâhyasıydı. Yay gibi gergin, kıpırtısız bedenine, çobanlar ile atına karşı davranışına, konuşmasına bakılacak olursa ciddi, kendi değerini bilen, akıllı, oturaklı bir adamdı. Askerce duruşu beylerle, kâhyalarla sık sık görüşmekten elde ettiği belli olan, aynı zamanda hem alttan alıcı, hem de kafa tutucu tavırlarını karanlıkta bile insanın gözüne sokuyor gibiydi.

Koyunlar uyuyorlardı. Gökyüzünün doğu bölümünü kaplamaya başlayan tanyerinin ağartısında uyumayan koyunların

karaltıları belli belirsiz seçiliyordu: Başlarını önlerine eğerek ayakta dikilmiş, derin düşüncelere dalmışlardı bu uysal hayvanlar. Engin bozkırların, sonsuz gökyüzünün yarattığı bu durağan, uzayıp giden, bitmez gecelerle, gündüzlerle ilgili düşünceler onları canlarından bezdirmiş olmalıydı. İşte böyle yere çakılmış gibi dururlarken ne yabancı birinin yakınlarında bulunuşuna, ne de çomarların hırlaşmalarına aldırıyorlardı.

Uykulu, durgun bozkırın yaz geceleri hiç eksik olmayan biteviye curcunası sürüp gidiyordu. Çekirgeler hiç ara vermeden cırıldıyor, bıldırcınlar ötüyor, sürüden bir fersah kadar ileride, kıyılarında söğüt ağaçları büyüyen derenin aktığı yatakta bülbüller tembel tembel çiliyordu.

Ağanın çiftlik gözetçisi çubuğunu yakmak için ateş istemek üzere eğlenmişti sürünün yanında. Suskunluk içinde çubuğunu yaktı, içip bitirdikten sonra eyere dayandı, düşüncelere daldı. Genç çoban ona hiç aldırmıyor, gökyüzüne bakarak sırtüstü yatmasını sürdürüyordu. Yaşlı çoban gözetçiyi uzun uzadıya inceledikten sonra sordu:

"Sen Makarov'un çiftliğinde görevli Panteley olmayasın?"

Kâhya, "Ta kendisi!" diye yanıtladı.

"Ben de kim acaba bu adam, diye merak ediyordum. Tanıyamadım, bu durumda zengin olacaksın[1] demektir. Nereden gelip nereye gidersin böyle?"

"Kovılı'deki çiftliğe gitmiştim de oradan dönüyorum..."

"Epeyce uzak. Tarlaları yarıcıya mı veriyorsunuz?"

"Her türlüsü var. Yarıcıya da, kiraya da; bostan yapmak için verdiğimiz de oluyor. Daha doğrusu, değirmene bakmak için gitmiştim oraya."

Kirli ak renkli, kabarık tüylü, gözleriyle burnunun çevresinden keçeleşmiş kıl demetleri sarkan, iri, kocamış bir çoban köpeği yabancıya karşı kayıtsız görünmeye çalışarak birkaç kez atın çevresinde dolandı; sonra birdenbire kızgın, kart sesiyle hırlayarak kâhyaya arkadan saldırdı; öteki köpekler de kendilerini tutamayıp yerlerinden fırladılar.

Yaşlı çoban dirseğine dayanarak doğruldu.

1 Rus inanışına göre bir kişi tanınamadığında o kişi zengin olacaktır – ç.n.

"Hoşt, edepsiz! Hay, geberesice hayvan!" Köpekler yatışınca yaşlı çoban eski duruşunu aldı, sakin bir sesle, "Geçen Vosnesenye Yortusu'nda Kovili'de Yefim Jmenya diye biri öldü. Tanıyor musun? Geceleyin adını anmak uğursuzluk getirir, berbat bir adamdı," dedi.

"Hayır, tanımam."

"Demirci Stepka'nın babası Yefim Jmenya, canım. Köyde onu herkes bilir. Aman, domuzun tekiydi! Fransızları kovan Çar Aleksandr'ı Taganrog'dan Moskova'ya arabalarla götürdükleri zamandan beri tanırdım onu. Çarın cenazesini karşılamaya birlikte gitmiştik, o zamanlar büyük şose Bahmut'a gitmez, Yesaulovka'dan Gorodişçe'ye geçerdi. Kovili'nin bulunduğu yerde ise keklik yuvaları vardı, adım başı bir keklik yuvası. Daha o zaman Jmenya'nın ruhunu şeytana sattığını, ruhuna cinlerin yerleştiğini anlamıştım. Benim düşündüğüm şu: Köylü kısmı az konuşursa, kocakarı işleriyle uğraşırsa, içine kapanıp tek başına yaşarsa bil ki sonu kötüdür. Yefimka gençliğinde hep susardı. Şuna buna yan gözle bakar, hindi gibi kabarır dururdu. Kiliseye gitmek, gençlerle birlikte sokakta, meyhanede eğlenmek gibi alışkanlıkları yoktu. Hep yalnız başına oturur, kocakarılarla fısıldaşırdı. Genç adamın arıcılıkta, bostancılıkta ne işi var? Jmenya hep bu işleri yapardı. Bostanına varanlar yetiştirdiği karpuzlarla kavunların ıslık çaldığını işitmişler. Bir keresinde de herkesin önünde bir turnabalığı yakalamış; balık birdenbire, 'Ho ho ho!' diye gülmüş."

Panteley, "Bunlar olağan şeylerdir," dedi.

Genç çoban dönüp yan yattı, kara kaşlarını kaldırarak yaşlı adama gözlerini dikti.

"Sen kendin karpuzların ıslık çaldığını duydun mu?"

Adam içini çekti.

"Duymasına duymadım, ulu Tanrı korudu beni. Başkaları söylediler. Hem aklın almayacağı bir şey değil bu. Şeytan isterse taşın içinde bile ıslık çalar. Köylerde toprak köleliği kaldırılmadan önce üç gün üç gece kayalar uğuldamıştı. Kendi kulaklarımla işittim. Turnabalığının kahkaha atmasına gelince, Jmenya balık yerine şeytanı yakalamıştı da ondan..."

Yaşlı çoban bir şey anımsar gibi oldu, birdenbire dizüstü doğruldu, üşüyormuş gibi ellerini sinirli sinirli yenlerine soktu, geveze kadınların çabukluğuyla burnundan şöyle mırıldandı:

"Ulu Tanrım, sen bizi koru, günahlarımızı bağışla! Bir gün dere kıyısından Novopavlovka'ya gidiyordum. Sağanak boşanmak üzereydi, öyle bir fırtına çıkmıştı ki Tanrı göstermeye! Var gücümle koşmaya başladım, yoldan yaban alıcı ağaçları arasından –tam alıçlar çiçek açmıştı– beyaz bir öküz gidiyordu. Düşündüm: 'Bu öküz kimin acaba? Burada ne işi var?' Öküz hem yürüyor, hem kuyruğunu sallıyor, hem de 'Böööl' diye böğürüyordu. İşte, kardeşler, hayvanın peşinden yetişip yanına yaklaştım ki bir de ne göreyim, beyaz öküz Jmenya'nın ta kendisi değil mi? Tanrım, sen büyüksün! Hemen istavroz üstüne istavroz çıkardım, seninki ise bana bakıp gözlerini belerterek bir şeyler homurdanıyor. Nasıl korktuğumu anlatamam. Yan yana yürümeye başladık, ben korkumdan tek söz söyleyemiyorum. Bora, fırtına, şimşekler çakıyor, söğüt dalları kırılacakmış gibi yerlere eğiliyor, işte tam o sırada, yalan söylüyorsam Tanrı cezamı versin, tövbe etmeden öleyim, bir tavşan karşıdan karşıya yolu geçiyordu... Tavşan koştu, koştu, sonra durup insan sesiyle, 'Merhaba mujikler!'[2] demez mi!"

"Hoşt, kahrolası! Geberesi hayvan!"

Bu sözleri gene atın çevresinde dolanmaya başlayan tüylü çomara söylemişti.

Eyere dayanarak kıpırtısız duran kâhya, "Olmayacak şey değil," dedi.

Düşüncelere dalan insanlar gibi boğuk, alçak bir sesle söylemişti bunları. Sonra ciddi, kendinden emin bir sesle, "Olmayacak şey değil!" diye yineledi.

Yaşlı çoban eski canlılığını yitirmişti.

"Ah, o hınzırı bilmezsiniz siz," dedi. "Toprak köleliğinden kurtulduktan beş yıl sonra köylüler ona meydan dayağı atmışlardı, Jmenya onlardan öç almak için bütün Kovılı'ye boğma-

2 Çar II. Aleksandr tarafından 1861'de serfliğin kaldırılması ile özgürlüğüne kavuşan Rus köylüler – yay.haz.n.

ca illeti gönderdi. Bilinen, bilinmeyen yüzlerce insan öldü o zaman, tıpkı kolera salgını gibi..."

Genç çoban bir süre sustuktan sonra, "Peki, boğmaca illetini nasıl yollamış?" diye sordu.

"Nasıl olacak, basbayağı! Bundan kolay ne var? Yeter ki insan istesin. Jmenya insanları yılan yağıyla boğuyordu. Bu öyle bir nesne ki kokusu bile bir sürü halkın canına kıymaya yeter."

Kâhya, "Doğru," diye onayladı.

"Adamı öldürmek istediler de köyün kocaları engel oldular. Onu öldürmek iyi bir şey olmazdı, çünkü gizli gömülerin yerini tek o biliyordu, ondan başka bilen yoktu. Buradaki gömüler tılsımlıdır, bulmasına bulursun da göremezsin, Jmenya ise görüyordu. Irmak kıyısından ya da ormandan gider; çalılar, kayalıklar arasından ışıklar gözükür gözüne. Hani kükürt parıltısı var ya, tıpkı ona benzeyen ışıklar... Kendim de gördüm. Herkes Jmenya'nın gömülerin saklı olduğu yeri göstereceğini ya da bunları kendisinin çıkaracağını umuyordu, oysa köpoğlu köpek ne kendisi yedi, ne de başkasına yedirdi. Kendisi çıkarmadan, başkasına da koklatmadan geberdi gitti."

Kâhya çubuğunu yaktı, kocaman bıyıkları ile insanda saygı uyandıran uzun iri burnu bir an aydınlandı. Fersiz ışık halkaları elinden şapkasına sıçradı, oradan eyerin üstünden atlayarak atın sırtında koştu, hayvanın kulaklarına doğru yelesinde kayboldu.

Kâhya, "Buralarda çok gömü var," dedi.

Yavaş yavaş gerinerek çevresine bakındı, bakışlarını ağaran tanyerine dikti.

"Evet, çok gömü vardır muhakkak."

Yaşlı çoban içini çekti.

"Elbette. Bütün belirtiler bunu gösteriyor, gelgelelim kazıp çıkaracak adam bulamazsın. Gerçek yerlerini bilen yok ki. Anladığım kadarıyla tılsımlıdır hepsi de. Gömüyü bulup çıkarmak için önce tılsımı çözmek gerekir, oğul. İşte Jmenya'da tılsım çözücü muskalar vardı ama iblisin elinden alabilirsen al! Kimsenin eline geçmesin diye hiç yanından ayırmazdı."

Genç çoban yerde sürünerek yaşlı adama biraz daha sokuldu,

başını yumruklarına dayayıp bakışlarını onun yüzüne dikti. Kara gözleri çocukça bir merak ve korkuyla doluydu. Bu iki duygu sanki alacakaranlıkta kaba yüzünün iri çizgilerini uzatıp yayarak inceltmişti. Adamın anlattıklarını büyük bir dikkatle dinliyordu.

"Buralarda gömü bulunduğu kutsal kitaplarda bile yazılıdır. Bunun böyle olduğu gün gibi ortada. Novopavlosklu eski bir askere İvanovka'ya gittiğinde yırtık bir pusula göstermişler, adam pusulada gömünün yerini, kaç batman altın olduğunu, hatta nasıl bir kabın içinde bulunduğunu tek tek okumuş. Pusulaya bakarak gömüyü çoktan çıkarırlardı ama tılsımlıymış, yanına yaklaşamamışlar..."

Genç çoban sordu:

"Neden yaklaşamıyorlar, dede?"

"Bir nedeni var, anlaşılan, eski er bunu söylemedi. Önce tılsımı çözmek gerekir..."

Yaşlı çoban coşkuyla, içini yabancı adama dökmek istercesine hevesle konuşuyordu. Ama sürekli ve hızlı konuşmaya alışkın olmadığından hım hım ediyor, kekeliyor, konuşmadaki eksikliği kendisi de hissettiği için sözlerini el, kol, baş hareketleriyle, zayıf omuzlarını silkerek süslüyordu; sırtındaki kaba keten gömlek ikide birde arkaya sıyrılarak kayıyor, güneşten, kocamışlıktan kararan tenini ortaya çıkarıyordu. Gömleğini eliyle çekiştiriyor ama gömlek o dakika gene kayıyordu. Sonunda yaşlı çoban gömleğinin karşı koyması yüzünden çileden çıkmış gibi yerinden fırladı, acı bir sesle söylendi:

"Bu dünyada her yerde servet yatıyor ama yerin altına gömülü olduktan sonra neye yarar? Böylece bunca servet harman elentisi ya da koyun gübresi gibi kimseye bir yararı dokunmadan yok olup gidiyor. Servet o kadar çok ki oğul, bütün il halkına yeter de artar bile. Ne yazık ki onu gören göz yok! Bir gün gelecek, beyler kazıp çıkaracaklar ya da hükümet el atacak bu işe. Beyler eski gömütleri kazmaya başladılar bile.... Kokuyu aldılar. Köylünün servetine göz dikiyorlar! Hükümet de az kurnaz değil, hani! Köylülerden biri gömü bulursa yetkililere teslim etsin, diye yazılıymış yasada. E, affetmişsin, yağma yok! Kapıp da kaçar mısın?"

Yaşlı adam küçümseyen bir tavırla güldü, sonra yere oturdu. Kâhya büyük bir dikkatle dinliyor, her şeyi olduğu gibi kabul ediyordu; öte yandan duruşuna, tek söz söylemeyişine bakılırsa yaşlı çobanın anlattıkları onun için yeni şeyler değildi. Bunlar üzerinde çoktan beridir düşündüğü, ihtiyarın bildiklerinden daha çok şey bildiği belli oluyordu.

Yaşlı çoban utangaç utangaç kaşınarak, "Ne yalan söylemeli, ben de zamanında beş-on kez gömü aradım," dedi. "Tam yerlerinde aradım ama anlaşılan, hep tılsımlı gömülere rastladım. Babam da aradı, kardeşim de aradı ama zırnık bulamadılar, servete kavuşamadan ölüp gittiler. Kardeşim İlya'ya, Tanrı rahmet eylesin, keşişin biri Taganrog Kalesi'nde bir yerde üç taşın altında tılsımlı bir gömü bulunduğunu söylemiş, işittiğime göre o zamanlar, 1838 yılında mıydı neydi, Matveyev köyünde oturan bir Ermeni tılsım yazıp satıyormuş. İlya da bir tane yazdırmış, yanına iki arkadaşını alıp Taganrog'a yollandı. Ama kaledeki tam o yere yaklaştıklarında bir tüfekli nöbetçinin dikildiğini görmüşler."

Bir ses durgun havada yankılanarak bütün bozkıra yayıldı. Uzaklarda bir şey şiddetle çatırdadı sanki, kayaya çarpmışçasına "tak tak tak" sesleri patladı ardı ardına... Çatırtı kesildiğinde yaşlı adam kayıtsız bir biçimde, kıpırdamadan dikilen kâhya Panteley'e sorarcasına baktı.

"Kömür ocaklarında çalışan makinenin kovası kopmuş olacak," diye açıkladı kâhya.

Ortalık yavaş yavaş aydınlanıyordu. Samanyolu gitgide soluklaşıyor, eski çizgilerini yitirerek kar gibi yavaş yavaş eriyordu. Gökyüzü bulanık, somurtkan bir hal almıştı. Böyle zamanlarda havanın açık mı, kapalı mı olduğunu bilemezsiniz; ancak doğuda görülen saydam, parlak şeride, şurada burada parıldayan yıldızlara bakınca durumu anlarsınız.

Sabahın ilk esintisi çıktı; sütleğenler ile geçen yıldan kalma kararmış otları hiç hışırdatmadan, hafifçe ırgalayarak yolun kıyısından geçti gitti.

Kâhya düşüncelerinden sıyrılarak başını salladı. İki eliyle birden eyeri tutup sarstı, kolanı yokladı, ata binmeye cesaret edemiyormuş gibi gene düşünceli düşünceli durdu.

"Evet," dedi. "İnsana kendi dirseği çok yakındır ama onu istese de ısıramaz. Servet şuracıkta duruyor, hani onu arayacak akıl bizde?"

Bunu söylerken yüzünü çobanlara çevirmişti. Hayal kırıklığına uğramış gibi, sert yüzünden hem hüzün, hem de alaycı bir hava okunuyordu.

Sol ayağını üzengiye götürürken tek tek, "Sonunda servetin nasıl bir şey olduğunu görmeden ölür gidersin," dedi. "Gençler belki de görürler; bize gelince, artık unut gitsin."

Çiğle kaplı uzun bıyıklarını sıvazlayarak ağır ağır atına bindi, bir şey unutmuş ya da söylemek istediklerini tam söyleyememiş gibi gözlerini kısarak uzaklara baktı. Görünen son tepeciğin sisle karıştığı bozumsu enginlerde her şey kıpırtısızdı; uçsuz bucaksız bozkırda ufka kadar şurada burada yükselen cansız kurganlar, tepecikler ise insana sert sert bakıyordu. Tepelerin kıpırtısızlığında, sessizliğinde yüzyılların ağırlığı ile insanlara karşı kayıtsızlık hissediliyordu. Gene binlerce yıl geçecek, milyarlarca insan ölecek, tepeler ise ölenlere hiç acımadan, yaşayanlarla ilgilenmeden gene böylece duracaklar; kimse onların burada niçin durduklarını, altlarında bozkırın hangi gizlerini sakladıklarını bilmeyecek...

Uyanan kargalar sessizlik içinde, tek tek, alçaktan süzülerek uçuyordu. Ne bu uzun ömürlü kuşların tembel tembel uçuşlarında ne her gün şaşmadan yinelenen sabahta ne bozkırın sonsuzluğunda bir anlam aranabilirdi. Kâhya gülümsedi.

"Aman Tanrım, şu enginliğe bakın!" dedi. "Git de servetin yerini bul bakalım."

Sonra sesini alçaltıp yüzüne ciddi bir anlam vererek, "Burada iki gömünün yeraltında gizlendiği kesin," diye ekledi. "Ama beylerin bundan haberi yok; yaşlı köylüler, daha doğrusu eski askerler iyi bilirler, işte şu tepenin bulunduğu yerde (kamçısıyla yan tarafı gösterdi) bir zamanlar haydutlar bir kervana baskın yapmışlar. Kervana yüklü altınlar Voronej'de donanmasına gemi yaptıran Büyük Petro'ya Petersburg'dan geliyormuş. Haydutlar kervancıları öldürüp altınları toprağa gömmüşler, sonra o yeri bir daha bulamamışlar. Öteki gömüyü de

bizim Don Kazakları saklamışlar. 1812 yılında Fransızlardan bir sürü mal, gümüş, altın ele geçirmişler; evlerine dönerlerken yetkililerin bu altınlarla gümüşleri zorla ellerinden alacaklarını öğrenince malı onlara vereceğimize çocuklarımıza bırakırız diye gizli bir yere gömmüşler ama nereye gömdüklerini kimse bilmiyor."

Yaşlı adam somurttu.

"Öyle, bu gömüleri ben de işittim."

Panteley gene düşüncelere daldı.

"Evet, duymuşsundur..."

Ortalığa bir sessizlik çöktü. Kâhya düşünceli düşünceli uzaklara bakıp gülümsedi. Yüzünde hep o, bir şeyi unutmuş ya da söylemek istediklerini tam söyleyememiş gibi bir anlamla yuları çekti. At isteksiz isteksiz yola koyuldu. Panteley yüz adım kadar ilerledikten sonra başını sertçe silkeledi, düşüncelerinden sıyrıldı, atını kamçılayarak tırısa kaldırdı. Çobanlar yalnız başlarına kalmışlardı. Yaşlısı, "Bu adam Makarov çiftliğinden Panteley'dir," dedi. "Yemek içmek için efendilerden, yılda yüz elli ruble alıyor. Okumuş adamdır."

Uyanan koyunlar (üç bin kadar vardı) yapacak başka bir şey olmadığı için kısacık, yarı yarıya çiğnenmiş otları koparıp gevelemeye başladılar. Güneş henüz doğmamıştı ama bozkırın bütün tepecikleri, uzaktan buluta benzeyen sivri tepeli Savur Höyük açıkça seçiliyordu. Bu höyüğe tırmanıp çevreye şöyle bir baksanız gökyüzü gibi ucu bucağı bulunmayan bozkırı, enginlere serpiştirilmiş bey konaklarını, Alman, Molakan çiftliklerini, köyleri görürsünüz. Keskin gözlü bir Kalmık ise ta uzaktaki kenti, demiryolunda giden trenleri seçer. Ancak tepeden bakınca gördüğümüz dünyada suskun bozkırdan, yüzlerce yıllık höyüklerden başka, toprağa gömülü servetlerle, koyunların düşünceleriyle hiç ilgisi olmayan bir yaşam serilir gözlerinizin önüne.

Yaşlı çoban yanı başında duran kancalı sopasını eliyle bulup ayağa kalktı. Suskun, düşünceliydi. Genç çobanın yüzündeki çocukça korku, merak ise henüz silinmemişti. Dinlediği şeylerin etkisindeydi hâlâ, sabırsızlıkla yeni öyküler bekliyordu.

O da kendi kancalı sopasını alarak, "Dede," dedi. "Kardeşin İlya nöbetçiyle karşılaşınca ne yapmış?"

Yaşlı adam soruyu duymamıştı. Dalgın gözlerle delikanlının yüzüne baktı, dudaklarını şapırdatarak, "Sanka, ben hep İvanovka'da ere gösterilen pusulayı düşünüyorum," dedi. "Panteley'e söylemedim, neme gerek, oysa pusulada öyle bir yer belirtilmiş ki çocuk bile gitse bulabilir. Biliyor musun neresi? Bogataya Baloçka'da, hani sel yatağı kazayağı gibi üçe ayrılıyor ya, işte gömü sel yatağının tam ortasında yatıyordu."

"E, peki, kazacak mısın?"

"Şansımı deneyeceğim..."

"Dede, bulunca ne yapacaksın?"

Yaşlı adam gülümsedi.

"Ben mi? Hımm... Hele bir bulayım. Onlara göstereceğim dünyanın kaç bucak olduğunu. Ne yapacağımı ben bilirim."

Yaşlı çoban gömüyü bulursa ne yapacağını anlatmadı. Yaşadığı sürece böyle bir soru belki ona ilk kez soruluyordu; yüzündeki uçan, umursamaz anlatıma bakılırsa bu konu pek önemli, üzerinde durulmaya değer bir şey değildi. Sanka'nın kafasında anlamadığı bir şey daha kıpırdanıp duruyordu: Neden yalnız yaşlı adamlar gömü peşine düşüyorlardı, para pul bir gün ansızın ölüverecek bu insanların ne işine yarardı? Ama merakını soruya dönüştürüp sormadı, sorsa bile yaşlı çobanın buna yanıt vereceği kuşkuluydu.

Hafif bir pusla örtülü, kocaman, kırmızı bir güneş yükseldi doğudan. Henüz ısınmamış ışın demetleri otların çiğleri içinde yıkanarak, ışıldamaktan bıkmadıklarını gösterircesine gerinerek neşeyle bozkırın dört bir yanına yayıldılar. Gümüş renkli pelinler, maviş maviş domuz otları, sarı kolzalar, peygamberçiçekleri güneşin ışınlarını kendi gülümsemelerine bir karşılık gibi kabul ederek sevinçle parladılar.

Yaşlı çoban ile Sanka birbirinden ayrılıp sürünün iki yanında dikildiler. İkisi de dalgın dalgın yere bakıyorlardı. Birisi gizli servet kazanmanın etkisinden kurtulamıyor, öteki ise geceleyin anlatılanları düşünüyordu. Genç çobanı asıl ilgilendiren, kendisine hiç gereği olmayan, aklının fazla ermediği, yeraltında ya-

tan servet değil, insana mutluluk getiren servetin böylesine hayallerle süslü, masalımsı olmasıydı.

Koyunların yüzlercesi ansızın ürkerek, sanki bir yerden buyruk almışçasına, sürüden kopup hepsi bir yöne savruldular. Aynı anda da Sanka, koyunların bezdirici, bitmez tükenmez düşünceleri ona geçmiş gibi, anlaşılmaz, hayvanlara özgü bir korkuyla yana atıldı ama hemen kendini toparladı, bağırdı:

"Tüh, mendeburlar! Durup dururken ne kuduruyorsunuz? Yere batasıcalar!"

Güneş karşı konulmaz, sürekli, boğucu bir sıcaklık vaat ederek yeryüzünü kavurmaya başlayınca geceleyin kıpır kıpır kıpırdayan, türlü sesler çıkaran canlılar yarı uykuya daldılar. Yaşlı çoban ile Sanka ellerinde sopalarıyla sürünün iki yanında dua eden Hintli fakirler gibi kımıldamadan duruyorlar, derin derin düşünüyorlardı. Artık birbirlerini gördükleri yoktu, her biri kendi dünyasına gömülmüştü. Koyunlar da sonsuz düşüncelere dalmışlardı.

Yağmurlu Havalar

(Ненастье)

İri iri yağmur damlaları karanlık camları dövüyordu. Bu yağmur, bir kere başladıktan sonra, soğuktan donan yazlıkçılar en sonunda pes edip aldırmaz oluncaya değin günlerce, haftalarca sürüp giden o berbat yaz yağmurlarından biriydi. Dondurucu havada keskin, hoşa gitmeyen bir rutubet kokusu vardı. Avukat Kvaşin'in kaynanası ile karısı yağmurluklarına, şallarına sarınmışlar, yemek odasında masada oturuyorlardı. Yaşlı kadının yüzünde, "Çok şükür, karnım tok, sağlığım yerinde, biricik kızımı da iyi bir kocaya verdim. Şimdi artık rahat bir vicdanla iskambil falı açmaya hakkım var," gibisinden bir anlam okunuyordu. Yirmi yaşlarında, tombul, orta boylu, uysal yüzlü, solgun benizli bir hatun olan kızı, dirseklerini masaya dayamış, kitap okuyordu. Ama gözlerine bakılırsa kitapla değil, kitapta yazılı olmayan kendi düşünceleriyle daha çok ilgilendiği anlaşılabilirdi. Ana kız susuyorlardı. Yağmurun gürültüsü ile mutfaktan, derinden gelen aşçı kadının sesi birbirine karışıyordu.

Kvaşin evde yoktu. Avukat yağmurlu havalarda yazlığa gelmez, kentte kalırdı, çünkü nemli yazlık havası bronşitini azdırıp çalışmasını zorlaştırıyordu. Ayrıca kurşun rengi havanın soğuk görünüşü ile camlardaki gözyaşını andıran yağmur damla-

ları gücünü eksiltiyor, içini karartıyordu. Oysa kentte yaşamak rahattı, insan yağmurlu havaların farkına bile varmazdı.

Yaşlı kadın iki kez fal açtıktan sonra iskambil kâğıtlarını karıştırdı, kızına, "Yarın hava açacak mı, Aleksey Stepanıç gelecek mi, diye fal açtım," dedi. "Gelmeyeli tam beş gün oluyor. Ne hava, aman Tanrım!"

Nadejda Filippovna kayıtsız bakışlarla annesini süzerek yerinden kalktı, odada bir köşeden öbürüne gidip gelmeye başladı. Düşünceliydi.

"Anne, barometre dün yükseliyordu, komşunun söylediğine göre bugün gene düşüyormuş."

Annesi kâğıtları gene üç sıra dizdi, başını sallayarak kızına, "Kocanı göreceğin geldi mi?" diye sordu.

"Elbette."

"Öyle ya, nasıl göreceğin gelmez! Yazlığa uğramayalı beş gün oluyor. Mayıs ayındayken kentte kalması en çok iki, bazen üç gün sürerdi; şimdiyse dile kolay, tam beş gün! Karısı olmadığım halde onu benim bile göresim geldi. Dün bana barometre düşüyor, dediler; ben de Aleksey Stepanıç için piliç kestirdim, kefal balığı temizlettim. Pilici, balığı sever. Oysa rahmetli baban balığı görmeye katlanamazdı ama Aleksey Stepanıç seviyor, önüne her gün koysan yer..."

Kızı, "Onu düşündükçe yüreğim sızlıyor," dedi. "Bizim bile canımız sıkılıyor, onun daha çok sıkılır, elbette."

"Sıkılmaz olur mu? Bütün gününü mahkemede geçirsin, ondan sonra da boş evde baykuş gibi yalnız otursun."

"Beni en çok üzen nedir, biliyor musun anneciğim? Evde hizmetçisiz kalması, semaver koyacak, bir bardak su verecek kimsenin olmaması. Yaz ayları neden bir uşak tutmuyoruz? Sonra madem yazlığı sevmiyor, niçin onu yalnız bırakıp buraya geliyoruz! Kendisine çok söyledim ama dinletemedim. 'Senin sağlığın için,' diyor. Benim sağlığımın bununla ne ilgisi var? Asıl onun bu eziyetlere katlanması sağlığımı bozuyor."

Annesinin omzunun üstünden bakan Nadejda Filippovna açılan falda bir yanlışlık gördü, masanın üstüne eğilerek düzeltmeye başladı. Bu arada ortalığa bir sessizlik çöktü. Her iki-

si de kâğıtlara bakarken sevgili Aleksey Stepanıç'ın şu dakikada kentte karanlık, ıssız çalışma odasında yapayalnız oturduğunu; aç, yorgun bir halde, aile özlemiyle yanıp tutuşarak masası başında çalıştığını düşünüyorlardı.

Nadejda Filippovna'nın birdenbire gözleri parladı.

"Ne dersin, anneciğim? Yarın hava gene kapalı olursa sabah treniyle kente, onu görmeye gideceğim. Hiç olmazsa sağlık durumunu öğrenir, yüzüne doya doya bakar, önüne çayını koyarım."

Böylesine basit, yerine getirilmesi kolay bir düşüncenin o ana dek akıllarına gelmeyişine ikisi de şaşakaldılar. Kent yazlıktan yarım saat uzaktaydı, trenden indikten sonra arabayla on dakika daha gitmek gerekiyordu. Ana kız biraz daha konuştuktan sonra ikisi de kıvançlı, aynı odada yattılar.

Gece saat ikiyi vurduğunda yaşlı kadın içini çekerek, "Ah, ah! Tanrım, günahlarımızı bağışla! Bir türlü uyku tutmuyor!" dedi.

Kızı fısıltıyla sordu:

"Niçin uyuyamıyorsun anne? Ben de Alyoşa'yı[1] düşünüyorum hep. Kentte sağlığı bozulmasa bari. Kimbilir, ne biçim lokantalarda, aşevlerinde karnını doyuruyordur..."

Yaşlı kadın iç geçirdi.

"Ben de bunları düşünüyorum. Tanrım, sen onu esirge, hastalıklardan koru! Şu yağmur da kesilmek bilmiyor ki!"

Sabahleyin yağmur artık pencereleri dövmüyordu ama gökyüzü bir gün önceki gibi kurşun rengiydi. Ağaçlar hüzünlü hüzünlü duruyor, rüzgârın her esişinde yapraklarda biriken yağmur damlaları yerlere saçılıyordu. Çamurlu yollarda insanların ayak izleri, araba tekerlerinin açtığı oyuklar, hendekler suyla dolmuştu. Nadejda Filippovna çıkmaya karar verdi.

Kızını bir güzel sarıp sarmalayan anne o giderken, "Benden çok selam götür," dedi. "Hem kocana söyle, sürekli mahkeme mahkeme dolaşmasın. Biraz da dinlenmek gerek. Sokağa çıkarken boynuna atkı sarmayı unutmasın, havanın durumu belli. Tanrı korusun! Pilici de al, ev yemeği soğuk da olsa lokantalarda aşçıların pişirdiklerinden daha iyidir."

1 Aleksey – ç.n.

Kızı ya akşam treniyle ya da ertesi sabah belki birlikte döneceklerini söyleyerek gitti.

Ama söylediğinden çok daha erken, öğle yemeğine doğru geri döndü. O geldiği sırada yaşlı kadın kendi odasında, sandığın üstünde oturarak uyuklarken akşam yemeği için güveyine ne kızartsam, diye düşünüyordu.

Kızı solgun bir yüzle, darmadağınık saçlarla odasına girdi; hiçbir şey söylemeden, şapkasını çıkarmadan yatağa yığıldı, başını yastıklara dayadı.

Yaşlı kadın şaşırıp kalmıştı.

"Ne oldu kızım? Niçin böyle çabuk döndün? Aleksey Stepanıç nerede?"

Nadejda Filippovna başını kaldırdı; kuru, yalvaran gözlerle annesine baktı. Sonunda, "Anneciğim, kocam bizi aldatıyor," diyebildi.

Yaşlı kadının hotozu başından kaydı, korku dolu bir sesle, "Ne diyorsun? Ağzından yel alsın!" dedi. "Bizi aldatmaya niçin kalkışsın ki! Tanrım, sen bizi koru!"

Kızı, "Anne, bizi aldatıyor," derken çenesi titriyordu.

Yaşlı kadın sarardı.

"Bunu da nereden çıkardın?"

"Kente gidince evi kapalı buldum. Kapıcı, Alyoşa'nın beş gün içinde eve bir kez bile uğramadığını söyledi. Evde kalmıyor! Kalmıyor, kalmıyor!"

Nadejda Filippovna ellerini salladı, hıçkırarak ağlamaya başladı. Hem ağlıyor hem de, "Evde kalmıyor, kalmıyor!" diye üsteliyordu.

Sinir bunalımları başlamıştı. Yaşlı kadın iyice korkuya kapıldı.

"Bu nasıl şey? Daha üç gün önce gönderdiği mektupta evden dışarı çıkmadığını yazıyordu. Peki, geceleri nerede yatar kalkar bu adam? Tanrım, sen bilirsin!"

Nadejda Filippovna öylesine halsiz düşmüştü ki şapkasını bile çıkaramıyordu. Afyon yutmuş gibi anlamsız gözlerle çevresine bakınıyor, ikide birde annesinin eline sarılıyordu.

Kızının yanında dört dönen anne ağlayarak, "Tam da inana-

cak adamı buldun!" dedi. "İnsan kapıcının sözlerine inanır mı? Ne kıskanç şeymişsin! O bizi aldatmaz. Aldatmaya kalksın da göreyim! Biz rastgele insanlar değiliz ki! Tüccar sınıfından gelsek bile böyle bir şey yapmaya hakkı yoktur. Sen onun nikâhlı karısısın, gereken yere şikâyet ederiz. Sonra sen ona drahomasız varmadın. Tam yirmi bin altın saydım çeyizine."

Bunları söyledikten sonra ağlamasını iyice artırdı. Kendisi de halsiz düşmüştü, elini sallayarak sandığın üstüne uzandı. Bu sırada gökyüzünde bulutlar seyrekleşip aradan mavi lekeler gözükmüş, bahçenin ıslak otlarına ilk ürkek güneş ışıkları düşmüş, hızla kayıp giden bulutların yansıdığı su birikintilerinde neşeli serçeler zıplamaya başlamıştı. Ancak ana kız bunların farkında değildi.

Akşama doğru Aleksey Kvaşin çıktı geldi. Kentten ayrılmadan önce evine uğradığı için, kendisi yokken karısının oraya geldiğini kapıcıdan öğrenmiş bulunuyordu.

Neşeli neşeli kaynanasının odasına girdi, onların yaş dolu gözlerini, somurtkan suratlarını görmüyormuş gibi davranarak, "İşte ben de geldim!" dedi. "Tam beş gündür görüşmedik!"

Aceleyle karısının, kaynanasının ellerini öptü, ağır bir iş başardığı için kıvançlı bir insan tavrıyla kendisini koltuğa attı. Ciğerlerindeki bütün havayı dışarı püskürerek, "Of!" dedi. "O kadar bitkinim ki sormayın, şurada zor oturuyorum! Neredeyse beş gündür... gece gündüz diken üstünde gibiydim! Bu zaman içerisinde eve bir kere bile uğrayamadım. Hep Şipunov ile İvançikov'un yarış işiyle uğraştım. Eh, bu durumda mağazasının üstündeki Galdeyev'in bürosunda çalışmak zorunda kaldık. Ne yemek, ne içmek ne, bir şey... Dondum, öldüm bittim vallahi! İnsanın boş vakti olmayınca eve bile uğrayamıyor, onun için, Nadyacağım, eve hiç gidemedim."

Bu sözleri söyledikten sonra fazla çalışmaktan beli ağrıyormuş gibi ellerini kalçasına dayadı; yalanının ya da kendi deyişiyle diplomatlığının nasıl bir etki bıraktığını anlamak için yan gözle kaynanasının, karısının yüzlerine baktı. Kaynanası ile karısı yitirdikleri değerli bir şeyi hiç beklemedikleri, ummadıkları

bir zamanda bulan insanlar gibi sevinç dolu bir şaşkınlıkla birbirlerine baktılar. Yüzleri aydınlandı, gözleri parladı.

Kaynanası yerinden fırladı.

"Ah, iki gözüm!" diye bağırdı. "Ben de ne diye oturup duruyorum? Çabuk çay yapsınlar! Belki karnın da acıkmıştır!"

Karısı sirkeyle ıslatılan mendili başından çekip attı.

"Elbette açtır! Anne, çabuk şarap ile mezeleri getir! Nataşa, çabuk sofrayı hazırla! Aman Tanrım, hiçbir şey hazır değil!"

İkisi de kaygılı, mutlu, bir odadan ötekine telaşla koşuşturmaya başladılar.

Biraz sonra masa donandı. İçi dışı Madera şarabı, likör kokan, tok oluşu yüzünden güçlükle soluk alan Kvaşin durmadan açlıktan yakınıyor, yemekleri zorla çiğniyor, durmadan Şipunov ile İvançikov'un yarışmalarından söz ediyordu. Karısı ile kaynanası ise gözlerini ondan ayırmaksızın şöyle düşünüyorlardı:

"Ne zeki, ne sevimli bir erkek! Üstelik çok da yakışıklı!"

Yemekten sonra kocaman, yumuşacık kuştüyü yatağına uzanan Kvaşin ise, "İşte bu çok önemlidir! Gerçi tüccar soyundan gelme, ilkellikleri yüzlerinden okunan insanlar ama kendilerine göre ayrı bir güzellikleri olduğu yadsınamaz. Haftanın biriki günü burada zevkle geçirilebilir," diye düşünüyordu.

Acil Yardım

(Скорая помощь)

"Hey, arkadaşlar, yol açın! Muhtar geliyor!"

Muhtarın gelişiyle birlikte kalabalıkta bir uğultu yükselir:

"Gerasim Alpatıç, bayramınız kutlu olsun! Tanrı'nın isteğine uygun olarak muhtarımız herkesin hakkını gözetecektir!"

Muhtar çakırkeyiftir, kendisini karşılayanlara birkaç söz söylemek ister ama beceremez. Parmaklarını belirsiz bir anlamda oynatır, gözlerini belertir, çaldığı boruyla en ince notayı çıkarmak istiyormuşçasına kırmızı, şişik avurtlarını daha bir şişirir. Kızarık burunlu, jokey şapkalı, ufak tefek bir adam olan yazıcı Yegor Makarıç acar tavırlarıyla kalabalığın önüne fırlar.

"Hani, nerede ırmağa düşen adam? Boğulmaktan kurtardığınız köylü nerede?"

"İşte şurada!"

Sırtında mavi gömleği, ayakları çarıklı, sıska, sırık gibi bir adamdır gösterdikleri. Sırılsıklamdır; ırmak kıyısında, su birikintisinin ortasında kollarını, bacaklarını yaymış, oturmaktadır. Bir yandan da kendi kendine mırıldanır:

"Ortodoks kardeşler... Ben Riyazan ili, Zaraysk ilçesindenim... İki oğlumu evlendirip baba evinden ayırdım, kendim de Prohor Sergeyev'in yanında... sıvacılık yaparım. Geçenlerde... şey... elime yedi ruble tutuşturdu, 'Fedya,' dedi, 'bana ba-

banmışım gibi saygı göstermek zorundasın.' Hay, seni köpekler yesin, e mi!"

"Nerelisin, hemşerim?" diye sorar yazıcı.

"Babam yerine koyacakmışım onu. Hay, seni köpekler yesin! Yedi ruble için, ha?"

Olayın heyecanını henüz üzerinden atamayan, yarı beline kadar ıslanmış bekçi Anisim, "İşte hep böyle söylenip duruyor, kendisi de ne dediğini bilmiyor!" diye bağırır. "Yegor Makarıç, en iyisi durumu size ben açıklayayım! Arkadaşlar, susun, gürültü etmeyin! Adam Kurnev'den mi geliyormuş ne... Arkadaşlar, gevezeliği bırakın artık! İçmiş, aklı başında değil... Geçit yerinden bu yakaya geçmeyi hangi kafayla düşündüyse suya dalıyor. Derken, birden ayağı kayıyor herhalde. Irmak da onu yonga parçası gibi döndüre döndüre sürüklemeye başlıyor. Ondan sonra basıyor çığlığı! Biz de Aleksandr'la yakınlardaydık. 'Kim haykırıyor, neler oluyor,' diye şaşırdık. Bir de baktık, biri boğuluyor! Sen olsan ne yaparsın? 'Aman, elindeki akordeonu bırak da adamı kurtaralım,' dedim Aleksandr'a. Üzerimizdekilerle öylecene suya daldık. Amanın, deli bir su, çevirip döndürüyor, çevirip döndürüyor! Başımıza belayı almıştık. Neyse, ben gömleğinden tuttum, Aleksandr saçlarından yakaladı... Bu arada bizi görenler kıyıda toplaşmaya, bağrışmaya başladılar. Herkes yardım etmek istiyordu... İkimiz de öldük öldük dirildik, Yegor Makarıç! Zamanında yetişmeseydik bayram günü ölüp gidecekti zavallı."

Yazıcı, adama, "Adın ne senin? Necisin!" diye sorar.

Beriki bön bön bakıp suskun oturur.

"İyice sersemledi," diye açıklar Anisim. "Sersemlemeyip de ne yapsın? Karnı su doludur, kimbilir! Arkadaşım, adın ne senin? Gördüğünüz gibi, susuyor hep... Görünüşte yaşıyor ama yarı yarıya canı çıkmıştır. Bayram günü ne felaket, değil mi? E, ne yapacağız şimdi? Adam durup dururken ölecek! Bakın, yüzü morarıyor!"

Yazıcı suya düşen adamı omzundan tutup sarsar.

"Hey, sorduklarımıza yanıt versene! Nerelisin, kimlerdensin? Tüh, beynini sular basmış gibi suskun oturuyor! Hey, sen!"

"Yedi ruble için mi?" diye mırıldanır öteki. "Hay, seni köpekler yiyesi! Biz o kişilerden değiliz..."

Adamcağız sesini keser; aynı anda da titremeye, dişleri birbirine vurmaya başlar. Köy bekçisi Anisim, "Görünüşte canlı gibi, gelgelelim, insana benzer yanı kalmamış," der. "Damla mı versek, ne yapsak?"

Yazıcı, "Damla versekmiş! Şuna bakın! Adam boğulma tehlikesi atlatmış, o damla vermeye kalkıyor! Onu karga tulumba yapmamız gerekir, işitmediniz mi? Duygusuz musunuz be arkadaşlar? Bucak merkezine koşun da bir hasır getirin!" diye bağırır.

Birkaç kişi fırlayıp köyden hasır getirmeye koşarlar. Bu arada yazıcı bir şeye hazırlanıyormuş gibi kollarını sıvar, avcunun içiyle kalçalarını ovalar, habire kıpırdanır, enerji fazlalığından yerinde duramaz.

"Toplanmayın! Toplanmayın!" der bir yandan da. "İşi olmayanlar kalmasın burada! Jandarma çavuşuna adam gönderdiniz mi? Gerasim Alpatıç, fazla içmişe benziyorsunuz, yerinizde olsam eve gider yatardım."

Muhtar elleriyle gene belirsiz hareketler yapar, bir şeyler söylemek için avurdunu şişirir. Sanırsınız ki bomba gibi patlayıp parçalara ayrılacak.

Hasır gelince yazıcı, "Onu hasırın üstüne yatırın!" diye bağırır. "Ellerinden, kollarından sımsıkı tutun! Hadi, getirin adamı şuraya!"

Hiç karşı koymayan, onu kaldırıp hasırın üstüne yatırdıklarını fark etmemiş gibi yapan adam söylenir kendi kendine:

"Seni köpekler kovalasın, dedim. İstediğini yapmam ben."

Yazıcı sözde onu yatıştırmaya çalışır:

"Korkma dostum, bir şey olmaz. Seni biraz havaya atıp tutacağız, Tanrı'nın yardımıyla kendini toparlayacaksın. Merak etme, neredeyse jandarma çavuşu da gelir, yasalara uygun olarak bir tutanak düzenler. Hadi, havaya atıyoruz! Tanrı yardımcımız olsun!"

Çam yarması gibi sekiz köylü, bu arada bekçi Anisim hasırın köşelerinden tutarlar, önce becereceklerine pek inanmadıkları

için kararsız bir biçimde adamı havaya atmaya başlarlar. Sonra bu işten gittikçe daha çok zevk alarak, yüzlerinde hayvansı bir anlatımla, coşku içinde, kendilerinden geçercesine atıp tutma işine koyulurlar. Önce gerilip dikelirler, ayakuçlarında yükselirler, sonra hep birlikte sıçrarlar. Onları böyle görünce hasırın üstündeki adamla birlikte havaya uçacaklarını sanırsınız.

"Bir! İki! Üç! Haydi fırlat!"

Güdük yazıcı ötekilere yetişmeye çalışır, hasırın bir ucundan yakalayabilmek için var gücüyle yukarı uzanır, avaz avaz bağırır:

"Daha hızlı! Daha hızlı! Hadi, hep birlikte! Bir iki üç! Anisim, geç kalma, rica ederim! Fırlat!"

Havaya fırlatma işinin kısa aralıklarında hasırın üstündeki adamın başı ile soluk yüzü bir anlığına görünüp kaybolur. Zavallının şaşkınlığı, korkusu, bedensel acı çektiği yüzünden açıkça bellidir. Ancak hasır yeniden sola doğru hızla yukarı kalkar, az sonra aşağı iner, sonra çatırtılar çıkararak sağa doğru kalkar. Kalabalık hep bir ağızdan bağırır, karga tulumba yapanları destekler:

"Ha, aslanlarım! İyi çalışın! Kurtarın adamı!"

"Yegor Makarıç, aferin sana! Kurtar adamı! İyi çalışıyorsun!"

"Önce kendine gelsin hele, elimizden kolay kurtulamaz! Bir kova içki ısmarlamadan kurtulamaz elimizden!"

"Sen çok yaşa, e mi! Hey, bakın arkadaşlar, Şmelevli hanımefendi geliyor arabasıyla. Yanında da kâhyası var! Hem de ta kendisi! Kâhyayı şapkasından tanıdım."

Az sonra kalabalığın yakınında bir araba durur. İçinde burun gözlüğü, alacalı şemsiyesi ile tombul, yaşlıca bir hanım oturmaktadır. Hasır şapka giymiş, genç kâhyası ise hemen arkasında, arabacının yanındadır. Hanımefendinin yüzünden korku okunur.

"Nedir bu kalabalık? Neler oluyor?" diye sorar.

"Suda boğulan bir adamı karga tulumba yapıyoruz. Bayramınız kutlu olsun! Az önce köyden haçlı yürüyüşü geçti. Kutlu bayramlar olsun! Biz de biraz kafayı çektik."

Kadın daha bir korkar.

"Aman Tanrım! Su yutmuş bir adam karga tulumba yapılır mı?" Arkasındaki kâhyaya döner, "Etyen, bu ne biçim iştir? Tanrı aşkına, gidin de şunlara söyleyin, yapmasınlar bunu! Öldürecekler adamı! Suda boğulanlar havaya fırlatılmaz, kör inanç bunlarınki! Göğsünü ovsunlar, yapay solunum yaptırsınlar. Gidin de söyleyin şunlara!"

Etyen arabanın önünden fırladığı gibi soluğu karga tulumba yapanların yanında alır. Yüzü öfkelidir.

"Ne yapıyorsunuz?" diye bağırır sertçe. "Bırakın adamı!"

Yazıcı ileri atılır.

"Başka ne yapabiliriz ki! Suda boğulmuş."

"Suda boğulduysa ne olmuş? Suda boğulanlar havaya fırlatılmaz, göğsü ovulur. Siz hiç takvim yaprağı okumadınız mı? Hepsinde yazar. Hadi, bırakın adamı!"

Bozulan yazıcı omuz silkerek bir kenara çekilir. Adamı havaya fırlatanlar ise hasırı yere bırakıp hanımefendi ile Etyen'e şaşkın şaşkın bakarlar. Su yutan adam gözleri kapalı yatmakta, ağır ağır soluk almaktadır.

"Sarhoş herifler!" diye bağırır Etyen.

Tıkanacakmış gibi soluk alan bekçi Anisim ellerini göğsünün üstüne bastırarak, "Kâhya efendi, Stepan İvanıç, bu sözlerin gereği var mı?" der. "Domuz muyuz biz? Başka türlü de anlarız."

"Adamı havaya fırlatmayı bırakın! Hadi, soyun şunu! Göğsünü, her yerini ovacaksınız!"

Adamı soyarlar, Etyen'in söylediklerine tek tek uyarak ovalamaya başlarlar. Adamı çıplak görmek istemeyen hanımefendi arabasıyla biraz uzaklaşır.

"Etyen!" diye inler. "Etyen! Buraya gelin! Yapay solunumun nasıl yapıldığını biliyor musunuz? Bir yanından öbür yanına çevirsinler, göğsüne, karnına bastırsınlar."

Yeniden kalabalığın yanına dönen Etyen, "Bir yanından öbür yanına döndürün! Karnına bastırın, sert olmasın!" diye bağırır.

Kıpır kıpır, durmadan hareket eden yazıcı bunca koşturmacadan sonra biraz tuhaf olur, su yutan adamın yanına giderek ovalayanlara katılır.

"Elinizi çabuk tutun arkadaşlar, hepinizden rica ediyorum!" diye bağırmaya başlar.

Hanımefendi yeniden seslenir:

"Etyen! Buraya gelin! Adama yanmış tüy koklatın, gıdıklayın! Söyleyin de gıdıklasınlar. Çabuk olun!"

Beş dakika, on dakika geçer... Kalabalığın ortasında hayli bir hareketlilik yaşanmakta, Etyen'in, yazıcının buyrukları duyulmaktadır. Bir ara ortalığa yanmış tüy ile ispirto kokusu yayılır. Bir on dakika daha geçtiği halde hareketlilik sürer gider. Sonunda kalabalık dağılmaya başlar; terlemiş, yüzü kızarmış Etyen sıyrılır aradan. Onun arkasından da Anisim...

"Ta başlangıçta ovmak gerekirdi," der Etyen. "Bundan sonra ne yapsan yararsız."

Anisim sık sık soluk almaktadır.

"Elimizden başka bir şey gelmez, Stepan İvanıç! Çok geç kaldık!"

Hanımefendi sabırsızlık içinde sorar:

"E, ne oldu? Dirildi mi adam?"

Anisim istavroz çıkarır, içini çeker.

"Toprağı bol olsun, öldü. Sudan çıkardığımızda canlıydı, gözleri de açıktı. Şimdi kaskatı kesildi."

"Ah, ne yazık!"

"Demek ki yazgısı böyleymiş. Karada değil, suda can verecekmiş. Biraz bahşiş lütfetseniz!"

Etyen arabacının yanına kurulur, sürücü ise ölünün yanından uzaklaşan kalabalığa şöyle bir göz attıktan sonra atları kamçılar. Araba yürür.

Tatsız Bir Durum

(Неприятная история)

"Arabacı, senin yüreğin katranla sıvanmış! Kardeşim, sen hiç âşık olmamışsın, o nedenle yüreğimdeki coşkuyu anlayamazsın! İtfaiyeciler nasıl güneşin alevlerini söndüremezse, bu yağmur da benim içimin ateşini yok demez! Yağ bakalım yağ! Kahrolası hava, şu berbat yağmura bak!.. Arabacı, söyler misin, beğendin mi ozanlar gibi güzel konuşmamı? Şiirden anlar mısın sen? Yoksa ozan mısın sen de?"

"Hayır, değilim."

"Yapma yahu, değil misin?.."

Dmitri Grigori Jirkov kendini biraz toparladı, cebindeki para cüzdanını aramaya koyuldu. Araba ücretini ödemesi gerekiyordu.

"Dostum, seninle bir ruble yirmi beş kapiğe anlaşmıştık, değil mi? İşte şu senin ücretin. Bir ruble otuz kapik, beş kapik de benden bahşiş. Esen kal, sakın unutma beni! Ha, bir de şu sepeti al, ilerdeki merdiven sahanlığına koyuver! Dikkat et, sepette canımdan çok sevdiğim kadının balo giysisi var."

Sürücü içini çekti, oturduğu yerden aşağı indi. Karanlıkta dengesini sağlamaya çalışıyor, su birikintisinden şapır şupur sesler çıkararak yürüyordu. Az ilerde, evin önündeki merdivene varınca sepeti en üst basamağa bıraktı. Müşterisine sitem edercesine;

"Ne hava ya!" diyerek öksürdü, bir daha içini çekti, burnundan fışırtılar çıkararak, isteksiz isteksiz gelip sürücü yerine oturdu, sonra atına döndü, "Yürü!" anlamında dudaklarını şapırdattı. Beygircik çamurlar içindeki ayaklarını kararsızca oynattı.

Eve yaklaşan Jirkov kapıya varınca elleriyle zilin düğmesini ararken;

"Sanıyorum, her şey tamam," dedi. "Nadyacığım kadın terzisine uğrayıp balo giysisini getirmemi söylemişti. Bu işi yaptım; şekerleme ile kaşar peyniri de aldım sevgilime. Şu da çiçek buketi, her şey tamam..."

Sonra "Selam sana, kutsal sığınak!" diye bir şarkı tutturdu.

"Nerede bu zilin düğmesi, yahu! Allah kahretsin! Zili bulamıyorum..."

Yola çıkmadan önce güzel bir akşam yemeği yemiş, yeterince votka içmişti; ertesi gün erkenden kalkmayacağını bilen bir adamın keyifli ruhsal durumunu taşıyordu. Bu keyfine ek olarak, tepesinden sağanak yağmur boşanırken vıcık vıcık çamurlar içinde, yarım saatlik bir araba yolculuğunun ardından onu genç bir kadının beklediğinin bilincindeydi... Yağmur altında sucuk gibi ıslanacağının farkında olan bir adam için ıslanmak da, üşümek de hoş bir şeydi, işin gerçeği.

Karanlıkta zil düğmesini yakaladı, iki kez bastı. Az sonra kapının arkasından ayak sesleri geldi.

"Dmitri Grigoriç, siz misiniz?" diyen bir kadın sesi işitti.

Jirkov'un karşılığı şu oldu:

"Evet, benim, güzel Dunyaşa!"

Evin hizmetçisi Dunyaşa kapıyı açtıktan sonra fısıltıyla;

"Ah, aman Tanrım, yavaş konuşun!" dedi. "Ayaklarınızı da yere vurmayın! Beyefendi Paris'ten az önce, akşama doğru geldi."

"Beyefendi" sözü üzerine Jirkov bir adım geriledi, bir-iki saniye de olsa yüreği çocukça ama gerçek bir korkuyla sızladı. En yürekli insanlar bile sevgilisinin kocasıyla burun buruna geldiklerinde korkuyla irkilirler.

Dunyaşa'nın kapıyı dikkatle kapattığını, koridordan gürültü çıkarmadan yürüdüğünü işitince, "İşte bu olmadı! Böyle bir

şanssızlığa uğrayacağım aklıma gelir miydi? Bunun anlamı 'Okları geriye çevir, arabanı sür, arkadaş!' demektir. Mersi, bunu beklemiyordum!" diye homurdandı. Ardından neşeyle gülmek geldi içinden. Gecenin yarısında, gökten bardaktan boşanırcasına yağmur yağarken kentten kalkıp ta yazlık beldeye gelmek onun için eğlenceli bir serüvenden başka bir şey değildi. Hele şimdi sevgilisinin kocasına toslamasına ramak kalmışken bu serüven ilginç bir özelliğe bürünüyordu.

"İçeride bulunduğum durum bayağı merak uyandırıcı! Şimdi ben nereye defolup gideceğim? Geri dönmem mi gerekiyor yani?" dedi kendi kendine.

Gerçekten sağanak ara vermeden boşanıyor, sert rüzgâr uğuldayarak esiyordu; ayrıca koyu karanlıkta ne tepeden inen yağmur damlalarını görebiliyordu, ne de hışırdayan ağaçları... Yağmur sularının oluklardan, hendeklerden şaşıl şarıl akmasının da onunla sinsice alay etmek, onu kızdırmaya çalışmak anlamına geldiğini düşündü. Ayakta dikildiği merdiven sahanlığının üstünde, ne yazık ki sundurma yoktu. Bu durum sucuk gibi ıslanmasını çabuklaştıracaktı.

"Herif mahsusmuş gibi tam da bu havada gelmez mi! Kocaların tümünün cehennemin dibine kadar yolları var!" dedi gülerek.

Jirkov'un Nadejda Osipovna'yla gönül ilişkileri bir ay önce başlamıştı. Bugüne değin sevgilisinin kocasını görmemişti ama adamın Fransız asıllı, soyadının Buazo, mesleğinin de komisyonculuk olduğunu biliyordu. Fotoğraftan gördüğü kadarıyla kırk yaşlarında, sıradan bir burjuva, bıyıklı Fransız askeri görünüşlü biriydi mösyö Buazo. Fotoğrafına bakarken onun Napolyon tarzı sakalını tutup çekiştirmek, "Hey, çavuşum, ne haber?" demek geliyordu Jirkov'un içinden.

Jirkov sahanlıktan aşağıya indi, vıcık vıcık çamurda tökezleyerek biraz yana çekildikten sonra;

"Arabacı! Arabacı!" diye bağırdı.

Hiçbir yanıt yoktu. Jirkov yeniden merdiven sahanlığına çıkınca;

"Ne gelen var, ne giden!" diye söylendi. "Binip geldiğim ara-

bayı salaklar gibi gönderdim. Yazlık yerlerde gündüz bile kiralık araba bulamazsın! Bak benim şu berbat durumuma! Sabaha dek yağmurun altında bekleyecek miyim yoksa? Kahrolası hava! Sepet ıslanacak, kadının giysisi işe yaramaz hale girecek! En azından iki yüz rublesi boşa gitti... Olacak şey mi bu?"

Elinde sepetle yağmurdan korunacak bir yer bulmayı düşünürken yazlık evlerin yakınında, dans pistinin kıyısında bir orkestra barakası bulunduğunu anımsadı.

"Oraya mı gitsem acaba?" diye sordu kendine. "Güzel bir düşünce ama kocaman sepetle ıslanmadan varabilecek miyim oraya? Kaşar peynirini de, şekerlemeleri de, çiçekleri de başıma bela olsun diye almışım, demek ki..."

Böyle homurdanırken barakaya varana değin sepetin dibine kadar su gireceği geldi aklına.

"İşte sana büyük bir sorun, hadi çöz bakalım çözebilirsen! Aman Tanrım, boynumdan aşağı sular sızıyor! Bırrr! Üşüdüm, sucuk gibi de ıslandım, sarhoşum, üstelik araba bulamıyorum... Geriye Fransız kocanın elinde sopayla sokağa fırlaması, bana temiz bir dayak atması kalıyor. Bütün bunlar olabilir, doğrudur ama ben ne yapacağım şimdi? Sabaha değin ayakta dikilemem ki! Kahrolası balo giysisinin berbat olması da cabası! Ha, şimdi aklıma geldi: En iyisi zili bir daha çalayım, sepeti Dunyaşa'ya teslim ettikten sonra koşarak barakaya gideyim!"

Jirkov dikkatle zili çaldı. Bir dakika sonra kapının arkasından ayak sesleri geldi, kilidin deliğinde ışık belirdi.

Rusça ama bozuk aksanlı, hırıltılı bir erkek sesi duyuldu:

"Kimdir o? Gelen kim var?"

Jirkov bir an "Aman, anacığım, kocası çıkacak karşıma! Hemen bir yalan kıvırmalı," diye düşündükten sonra;

"Beni işitiyor musunuz? Burası Zliyuşkin'in yazlığı mı?" diye sordu.

"Allah kahretsin, Zelyuşkin yok burada! Zelyuşkin de, siz de cehennem dibine!"

Jirkov birden utandı, suçlu suçlu öksürdükten sonra kapıdan uzaklaştı. Ayağını su birikintisine basınca lastik ayakkabısının içine su doldu; bunun üzerine öfkeyle yere tükürdü ama

hemen neşeyle gülmeye başladı. Yaşamakta olduğu serüven her dakika merak uyandırıcı bir duruma giriyordu. Ertesi gün arkadaşlarına, hatta Nadya'nın kendisine başından geçen bu olayı anlatırken Fransız kocasının konuşmasını, su alan ayakkabısının vıcıklamasını aynı sesleri çıkararak anlatacaktı. Arkadaşları gülerken kasıkları çatlardı herhalde.

"İşin kötüsü elimdeki sepetin ıslanması! İçindeki balo giysisi olmasa ben çoktan barakaya sığınacak, orada bir iskemleye çöküp mışıl mışıl uyuyacaktım!" diye geçiriyordu içinden.

Islanmaktan korumak amacıyla sepeti bacaklarının arasına çekti, bu sefer de pelerin biçimindeki gocuğundan, şapkasından daha çok yağmur suları sepete akmaya başladı.

"Tüh be, başımın belasından gene mi kurtulamadım?"

Yarım saat kadar yağmur altında durduktan sonra birden kendi sağlığı geldi aklına.

"Bu gidişle ateşli bir hastalığa yakalanmak işten değil. Başıma bu da mı gelecekti? Zili bir daha çalsam ne olur? Hadi, gidip çalayım! Kapıyı kocası açarsa bir yalan kıvırır, sepeti ona teslim ederim... Sabaha değin burada dikilecek değilim ya!.. Hadi, böyle yapmak en iyisi! Zili çalayım gitsin!" dedi içinden.

Öğrenci yaramazlığıyla alay edercesine dilini çıkardı, zile bastı. Bir dakika kadar sessizlik içinde geçti, Jirkov zile bir daha bastı. Öfkeli bir ses içeriden;

"Kim var?" diye sordu.

"Madam Buazo burada mı oturuyor?"

Bunu söylerken Jirkov'un sesi çok saygılıydı.

"Kahrolası, sen onu niçin arıyor?"

"Kadın terzisi madam Katiş bayan Buazo'ya entarisini gönderdi. Geç getirdiğim için özür dilerim. Hanımefendi giysisinin en kısa zamanda gönderilmesini istemiş de.... Onu getirmek için yola çıkmıştım, fakat şu berbat hava yok mu ya!.. Ancak gelebildim işte... Ben..."

Jirkov söyleyeceğini tamamlamadan kapı açıldı, tıpkı fotoğraftakine benzeyen mösyö Buazo kaytan bıyıklarıyla, asker suratıyla karşısına dikildi. Ancak fotoğrafında hayli şıktı, oysa kapıdaki çavuşun üzerinde yalnızca iç gömleği vardı.

"Sizi rahatsız etmek istemezdim ama hanımefendi entarisinin bir an önce gönderilmesini istemiş. Ben madam Katiş'in kardeşiyim. Görüyorsunuz, ne yazık ki hava son derece bozuk..."

Buazo kaşlarını çattı.

"İyi, kız kardeşe teşekkür söyleyin. Karın gecenin birine kadar entari bekledi. Bir mösyö onu getirme söz verdi," dedi.

"Size zahmet olmazsa şu kaşar peynirini, şekerlemeleri, buketi de kendisine verin. Madam bunları bayan Katiş'in dükkânında unutmuş."

Buazo kendisine verilenleri aldı, kaşar peynirini, çiçekleri kokladı; kapıyı kapatmadı, bekleyiş pozunda ayakta durdu. Adam Jirkov'a bakıyordu, Jirkov da ona... Sessizlik içindeki bu bekleyiş en azından bir dakika sürdü... Bu sırada Jirkov yaşadığı serüveni ertesi gün kahkahalarla anlatacağı arkadaşlarını gözünün önüne getirdi. Onları da kahkahaya boğacak, bundan daha gülünç bir sahneyi düşünebilir miydi? Aklından bunları geçirirken Fransız hep ayakta dikiliyor, onun gitmesini bekliyordu.

"Korkunç bir hava! Her yer karanlık, çamur içinde, sürekli yağmur yağıyor, iliklerime değin ıslandım," dedi Jirkov.

"Evet, görüyor, mösyö çok ıslandı..."

"İşin kötüsü, arabayı da gönderdim. Şimdi eve nasıl döneceğimi bilmiyorum. Lütfedip bana izin verseniz de yağmur geçene dek evin girişinde beklesem olur mu?"

"Ha? *Bien, monsieur.*[1] Lastikler çıkar, içeri gel. Bu mümkün..."

Fransız kapıyı kapattı, Jirkov'u, çok iyi tanıdığı küçük salona götürdü. Salonda her şey eskisi gibiydi, yalnız masanın üstünde yarısı içilmiş kırmızı şarap şişesi duruyordu, bir de masanın yanında yan yana dizilmiş sandalyeler vardı. Bunların oturulacak yerlerine uzun, dar bir şilte serilmişti.

Elindeki lambayı masanın üstüne bırakan Buazo;

"Soguk," dedi. "Paris'ten dün geldim. Orada her yer guzel, hava ılık ama Rusya soguk, hele şu sivri... sivri... *les cousins*![2] Lanet olasılar çok ısırıyor..."

Buazo bardağının yarısını şarapla doldurdu, öfkeli bir suratla

1 (Fr.) Peki bayım.

2 (Fr.) Sivrisinek.

bunu içtikten sonra şiltenin üstüne otururken;

"Butun gece uyumadım. *Les cousins* ve kapı zili ile hayvanın biri beni rahatsız etti, bir adam Zelyuşkin'i sordu."

Fransız daha fazla konuşmadı, başını önüne eğerek ayakta dikildi. Besbelli o da yağmurun dinmesini bekliyordu. Jirkov nezaket gereği adamla şundan bundan da olsa konuşmaya çalıştı.

"Anladığıma göre Paris'te çok ilginç bir zamanda bulunmuşsunuz. Siz oradayken Mösyö Bulanje emekliye ayrıldı," dedi.

Bulanje'nin ardından Jirkov başka Fransızlardan, Grevi'den, Deruleda'dan, Zola'dan, daha başkalarından söz etti. Buazo'nun bu adları ilk kez onun ağzından işittiği belliydi. Adamcağız besbelli, Paris'te birkaç tecim şirketi ile halası Madam Blesser dışında kimseyi tanımıyordu. Siyaset ve edebiyattan konuşma faslı Buazo'nun yeniden öfkeli bir yüz takınarak bir bardak daha kırmızı şarap içmesiyle, incecik şiltenin üzerine boylu boyuncca uzanmasıyla son buldu.

Jirkov "Adamcağız kocalık haklarını yeterince geliştirememiş, demek ki... Bu ne biçim yatak böyle?" diye düşündü.

Fransız gözlerini kapadı; çeyrek saat kadar sakin sakin yattı, sonra birden ayağa fırladı, ne olduğunu kendisi de anlayamadan konuğuna bön bön baktı, gene öfkeli bir yüz takınarak şarabından bir bardak daha içti. Çıplak ayaklarının biriyle ötekini ovuşturarak;

"Kahrolası siv...sivrisinekler!" dedikten sonra yandaki odaya geçti.

Jirkov adamın birini orada uyandırdıktan sonra;

"*Il y là un monsieur roux, qui t'a apporte une robe*"[3] dediğini işitti.

Buazo çok geçmeden geri döndü, gene şarap şişesine sarıldı.

"Karım şimdi gelcek. Anlıyorum, size para verme gerek," dedi esneyerek.

"Durumum gitgide güçleşiyor. Bu işin sonucunu bayağı merak ediyorum. Az sonra sevgilim Nadya çıkacak. Elbette onu tanımıyormuş gibi yapacağım," diye düşündü Jirkov.

3 (Fr.) İçeride kızıl saçlı bir adam var, entarini getirdi.

Bir süre sonra etek hışırtıları işitildi, kapı aralandı, Jirkov yakından tanıdığı kıvırcık saçlı kadının başını gördü. Sevgilisinin gözlerinden uyku akıyordu.

Nadejda Osipovna gelenin kim olduğunu bilmiyormuş gibi;

"Madam Katiş'ten gelen kim?" diye sordu.

Sonra da tepeden tırnağa değin ıslanan Jirkov'u görünce bir çığlık attı, kahkahayla gülerek salona girdi.

Jirkov kıpkırmızı kesildi, ardından bakışları sertleşti, ne yapacağını bilemediği için Buazo'nun gözlerine çekinerek baktı.

Kadın durumun farkına vardı hemen.

"Ha, anladım. Kocam Jak'tan korkuyorsun sen. Korkmana gerek yok. Dunyaşa'ya tembihlemeyi nasıl da unuttum!.. Siz daha tanışmadınız, değil mi? Bu, kocam Jak, bu da Stepan Andreyiç Jirkov... Dostum, entarimi getirmişsin, mersi... Benimle gel, içeriye gidelim, hemen yatıp uyumak istiyorum."

Kocasına döndü.

"Jak, sen burada uyu. Yoldan geldin, yorulmuşsundur."

Jak şaşkın şaşkın Jirkov'a baktı, omuzlarını silkti, öfkeli bir suratla gene şarap şişesine davrandı. Jirkov da omuz silkti, Nadejda Osipovna'nın arkasından yürüdü.

Boz bulanık gökyüzü, çamurlu yollar geldi aklına, sonra şöyle düşündü: "Anlaşılması zor, biçimsiz bir durum! Nasıl şaşırmam? Kahrolası şeytan, görüyorum, aydın insanları nerelere kadar sürüklüyor!"

Ardından ahlâklılık, ahlâkdışılık, ruh temizliği, çirkinlik... Bütün bunlara kafa yormaya başladı. Güç duruma düşen insanlarda olduğu gibi, kendi çalışma odasında bulunan, üzeri kâğıtlarla dolu masasını özlem duyarak anımsadı; onu bir şey evine doğru çekmeye başladı.

Salonda uyumaya çalışan Jak'ın yanından korka korka geçti.

... Sabahleyin evine dönerken de arabada yol boyunca suskun oturdu, bir türlü aklından çıkmayan Jak'ı düşünmemeye çalıştı, araba sürücüsüyle hiç konuşmadı. Midesine olduğu kadar yüreğine de bir ağırlık çökmüştü, kendini çok kötü hissediyordu.

Piç

(Беззаконие)

Her akşamki gezintisine çıkan sekizinci dereceden devlet memuru Semyon Miguyev telgraf direğinin yanında durarak derin derin iç geçirdi. Bir hafta önce akşam gezintisinden evine dönerken gene aynı yerde eski hizmetçileri Aksinya yolunu kesmiş, öfkeyle şunları söylemişti:

"Sana göstereceğim! Yuvanı yıkayım da masum kızları baştan çıkarmanın ne demek olduğunu anla! Bebeği kapının önüne bırakacağım, seni mahkemeye vereceğim, karına da her şeyi anlatacağım!"

Hizmetçi bu tehdit dolu sözlerin ardından ondan kendi adına bankaya beş bin ruble yatırmasını istemişti. Miguyev bunları anımsadı, bir daha içini çekti. Bunca derde, üzüntüye mal olan şu bir dakikalık zevke kapıldığı için kendisine tüm yüreğiyle sitem etti.

Yazlığa varınca dinlenmek üzere merdivene oturdu. Saat gecenin tam onuydu, bulutların arasından ayın bir ucu gözüküyordu. Sokakta, yazlıkların çevresinde kimsecikler yoktu. Yaşlılar uyumak üzereydiler, gençler ise fundalığa gezmeye gitmişlerdi. Miguyev oturduğu yerde sigarasını yakmak için ceplerinde kibrit ararken dirseği yumuşak bir şeye çarptı, merak ederek dirseğinin altına baktı. Birdenbire yüzü çarpıldı, yılan görmüş gibi korkuy-

la sıçradı. Merdiven başında, tam kapının önünde bir bohça duruyordu. Uzunca bir nesneydi bu, Miguyev eliyle yoklayınca küçücük bir yorgana sarılmış olduğunu anladı. Bir ucu da açılmıştı. Oraya elini soktu; biraz ıslak, sıcacık bir şeye dokundu. Evet, bir çocuk kundağıydı bu. Miguyev korku içinde yerinden fırlayarak kaçmaya hazırlanan bir suçlu gibi çevresine bakındı. Yumruklarını sıkarak dişleri arasından öfkeyle mırıldandı:

"Dediğini yaptı ha, bıraktı bebeği! İşte burada piç kurusu... Kundağında yatıyor! Aman Tanrım!"

Korkudan, öfkeden, utançtan taş kesildi. Şimdi ne yapmalıydı? Karısı bunu öğrenince ne diyecekti? Memur arkadaşları ne söyleyeceklerdi? Genel müdür beyefendi elinin tersiyle Miguyev'in karnına vurarak; "Kutlarım! Keh keh keh! Kırkından sonra azanı teneşir paklar! Sen ne çapkın şeymişsin, Semyon Erastoviç!" diyecekti. Bütün yazlıkçılar gizini öğrenecekler, belki saygıdeğer aile kadınları onu evlerine bile sokmayacaklardı. Sonra gazeteler kapı önüne bırakılmış piçten söz ederek kendi halinde bir adam olan Semyon Erastoviç Miguyev'in adını tüm Rusya'ya yayacaklardı...

Yazlık evlerinin orta penceresi açıktı, karısı Anna Filippovna'nın akşam sofrası kurduğu görülüyordu. Avlu kapısının arkasında ise kapıcı Yermolay acıklı acıklı balalaykasını tımbırdatıyordu... İşte durumun anlaşılması için çocuğun şöyle bir viyaklaması yeterdi. Miguyev elini çabuk tutmak için karşı konulmaz bir istek duydu.

"Çabuk çabuk!" diye mırıldandı kendi kendine. "Bebeği kimseye göstermeden birisinin kapısının önüne bırakmalıyım!"

Miguyev kundağı aldı, kuşkulu gözükmemek için yavaş yavaş, düzgün adımlarla yürümeye başladı. Kayıtsız bir tavır takınmaya çalışırken şöyle düşünüyordu:

"Ne berbat bir durum! Koskoca devlet memuru yanında bir bebekle sokakta dolaşıyor! Aman Tanrım, biri görür de işin aslını anlarsa mahvoldum demektir! Şu kapının önüne bırakayım bari... Ama hayır, evin penceresi açık, bir gören olur. Nereye götürsem acaba? Hah, aklıma geldi, tüccar Melkin'in yazlığının önüne bırakayım... Tüccarlar hem zengindirler, hem de

çocuklara acırlar. Belki de çok sevinerek yetiştirmek için bebeği evlerinde alıkoyarlar..."

Tüccarın evi hayli uzakta, yazlık semtin arka sokaklarından birinde, ta ırmağın kıyısında olduğu halde çocuğu oraya bırakmaya karar verdi. Bir yandan da şunları düşünüyordu:

"Allah vere de zırlamaya başlamasa. Ya pat diye kundaktan düşerse! Doğrusu, teşekkür ederim, hiç beklemiyordum... Canlı bir yaratığı çanta taşır gibi koltuğumun altında taşıyorum. Oysa onun da bir canı, ruhu, duyguları var. Hiç belli olmaz, Melkinler çocuğa gerekli eğitimi verirlerse belki bir profesör, komutan, yazar filan olur... Şu dünyada nelerle karşılaşmıyoruz ki! Şimdi onu koltuğumun altında önemsiz bir yaratıkmış gibi taşıdığıma bakma, otuz-kırk yıl sonra karşısında el pençe divan durmayacağımı kim söyleyebilir?"

Miguyev dar, ıssız sokakta uzun çitlerin yanından, kavak ağaçlarının koyu gölgeleri arasında yürürken birdenbire kendini kötü, ağır bir suç işliyormuş gibi hissetti.

"Evet, benim yaptığım düpedüz alçaklık!" diye geçirdi içinden. "Bundan daha alçakça bir davranış düşünülebilir mi? Zavallı yavruyu bir kapı önünden başka bir kapı önüne fırlatmak kime yakışır? Dünyaya gelmek suç mu? Biz ne alçak yaratıklarız! Sefasını biz sürüyoruz, cefasını çocuklar çekiyor! Bu konuyu iyi düşünmek gerekir. Çapkınlık ettik diye çocuğun geleceği mi kararsın? Ben Melkinlerin sorumluluğuna bırakayım, onlar çocuk bakımevine göndersinler... Ama bakımevinde herkes yabancı, her şey beylik... Ne sevecenlik var, ne okşama, ne şımartma... Sonra yavrucağı bir kunduracının yanına çırak verirler... İçkiciliğe alışır, ağzı bozulur, açlıktan nefesi kokar... Sekizinci dereceden devlet memurunun oğlu, soylu kandan gelme bir çocuk kunduracı çırağı, olacak şey değil! Bu çocuk kanıyla, teniyle benden..."

Miguyev kavakların gölgesinden ay ışığına çıktı, kundağı açarak çocuğun yüzüne baktı.

"Uyuyor," diye fısıldadı. "Vay velet! Burnu da tıpkı babasınınki gibi kemerli. Mışıl mışıl uyuyor; babasının, yüzüne baktığının farkında bile değil... İşte böyle arkadaş, ben ne yapabili-

rim, durumun hiç de iç açıcı değil! Beni bağışla ama gerçek bu! Daha doğuştan alnına böyle yazılmış..."

Sekizinci dereceden devlet memuru gözlerini kırpıştırdı, karınca benzeri şeylerin yanaklarından aşağı kıpır kıpır indiğini hissetti... Bebeği gene kundağa sardı, koltuğunun altına kıstırarak yürümesini sürdürdü. Melkin'in yazlığına varıncaya değin kafasında toplumsal sorunlar durmadan kaynaştı, vicdanı onu içten içe kemirdi. Bu sırada şunları düşünüyordu:

"Ben ahlâklı, dürüst bir adam olsam hiçbir şeye aldırmaz, şu yavrucakla Anna Filippovna'nın yanına gider, önünde diz çökerdim. 'Ben ettim sen etme! Bağışla! Suçluyum! Beni parça parça et ama şu masum çocuğa kıymayalım! Kendi çocuğumuz yok, onu yanımıza alıp yetiştirelim,' derdim, iyi kadındır, razı olurdu... O zaman oğlum da yanımda kalırdı. Hey, gidi, hey!"

Melkin'in yazlığına varınca kararsızlık içinde durdu. O sırada hayalinde şu canlı görüntü vardı: Salonda oturmuş, gazete okuyor. Yanında da burnu kemerli bir oğlan. Çocuk sokularak ona sürünüyor, sabahlığının püsküllerıyle oynuyor... Öte yandan göz kırpan memur arkadaşlarını, kıkır kıkır gülen, elinin tersiyle karnına vuran daire başkanını düşünmeden edemiyordu. Yüreğinde ise vicdan sızısının yanında sevindirici, ılık, hüzün verici bir duygu...

Miguyev yavruyu yavaşça terasın basamağına koydu, "Eh, ne yapalım?" dercesine elini salladı. Gene yanaklarından aşağı karıncalar süzüldü.

"Bu alçağı bağışla, dostum. Hakkını helal et!" dedi.

Bir adım geriye yürüdü, aynı anda da kesin kararını vererek öksürdü.

"Eh, ne olursa olsun! Dünya umurumda değil! Yavrucağızı burada bırakamam! Kim ne söylerse söylesin!"

Çocuğu oradan alarak hızlı adımlarla uzaklaştı.

"Varsın istediklerini söylesinler!" diye düşünüyordu. "Şimdi gidip önünde diz çökerek Anna Filippovna'ya yalvarırım. Yufka yürekli bir kadındır, beni anlar. Böylece çocuğu kendi elimizle yetiştiririz. Erkekse adını Vladimir, kızsa Anna koruz... Hiç olmazsa yaşlılığımızda bizi oyalar, avutur..."

Dediği gibi de yaptı. Gözlerinden yaşlar boşanıyordu. Korkudan, utançtan titreyerek, umutla, belirsiz bir övünme duygusuyla eve girdi, karısının yanına vardı, önünde diz çöktü.

Hıçkırıklar içinde çocuğu yere bıraktı.

"Anna Filippovna!" dedi. "Boynum kıldan ince ama önce beni dinle! Suçluyum... Aksinya'yı anımsarsın, işte oldu bir kere... Şeytana uydum..."

Sonra korkusundan, utancından ne yapacağını bilmeyerek, yanıt beklemeksizin yerinden fırladı, dayak yemiş kediler gibi kendini sokağa attı.

"Karım beni çağırıncaya değin burada dururum. Biraz toparlansın, düşünsün," diye geçirdi içinden.

Kapıcı Yermolay elinde balalaykasıyla yanından geçti, yüzüne baktı, omuzlarını silkti. Bir dakika sonra gene oradan geçti, gene omuzlarını silkti. En sonunda gülümseyerek, "Bu ne iştir, anlayamadım," dedi. "Semyon Erastıç, demin buraya çamaşırcı Aksinya gelmişti. Budala kadın, çocuğunu merdiven başında bırakmış, kendisi içeride yanımda otururken birisi çocuğu alıp götürmüş... Gördünüz mü başımıza gelenleri!"

Miguyev avazı çıktığı kadar bağırdı:

"Ne? Ne dedin sen?"

Yermolay efendisinin kızmasını başka türlü yorumlayarak ensesini kaşıdı, içini çekti.

"Beni bağışlayın, Semyon Erastıç! Ama zatınızın da bildiği gibi şimdi yazlık mevsimindeyiz... O, olmadan da olmuyor... Kadınsız demek istiyorum yani..."

Efendisinin şaşkınlıktan, öfkeden büyümüş gözlerine baktı, suçlu suçlu öksürdü, sözlerini sürdürdü:

"Biliyorum, günah ama ne yaparsın? Yabancı kadınları eve almamamızı buyurmuştunuz, çok doğru da kendimizinkini nereden bulalım? Yani evli değiliz ki karımız olsun. Eskiden Aksinya sizdeyken yabancıları içeri almıyordum, çünkü o burada çalışıyordu. Şimdiyse kendiniz de görüyorsunuz, yabancı kadın getirmeden olmuyor. Hem Aksinya buradayken, doğrusunu söylemeli, hiçbir düzensizlik olmuyordu, çünkü..."

Miguyev kapıcıya, "Defol karşımdan!" diye bağırarak içeriye koştu.

Anna Filippovna şaşkınlık, öfke içinde oturuyor, ağlamaktan kızarmış gözlerini çocuktan ayıramıyordu...

Yüzü sapsarı kesilen Miguyev dudağı gülümsemekten çarpılarak, "Hadi, hadi," diye mırıldandı. "Şaka ettim... Bu benim değil, çamaşırcı Aksinya'nın çocuğu. Ben... ben şaka yaptım... Onu al götür, kapıcıya ver."

Sinirli Bir Adamın Anılarından

(Из записок вспыльчивого человека)

Ben ciddi bir adamım, beynim felsefe alanında iyi çalışır. Mesleğim maliyecilik olup maliye hukuku öğrenimi görmekteyim; hazırlamakta olduğum tez "Köpek Vergisinin Geçmişi ve Geleceği" adını taşıyor. Benim gibi bir adamın kadınlarla, kızlarla, romantizmle, ayla, o tür aptallıklarla bir ilgisi olmadığını anlamışsınızdır sanırım.

Sabah. Saatin onu... Annem bana bir fincan kahve veriyor. Kahvemi içip tez çalışmalarım için küçük balkonumuza çıkıyorum. Temiz bir kâğıt alıyor, divitimi mürekkebe banıyor, tezimin başlığını atıyorum: "Köpek Vergisinin Geçmişi ve Geleceği". Biraz düşündükten sonra ekliyorum: "Kısa Bir Tarihçe. Heradot ve Ksenefon yapıtlarında belirttiklerine göre köpek vergisi tarihte ilk kez falanca falanca yıllarda alınmaya başlamıştır..."

Tam bunları yazarken son derece kuşkulu ayak sesleri işitiyorum. Balkondan aşağı bakınca gözlerim uzun saçlı, uzun belli bir kıza takılıyor. Adı Nadenka mıydı, Varenka mıydı ne; aslında benim için pek fark etmez. Genç kız birini arıyormuş gibi yapıyor, balkonda beni görmüyor. Dudaklarında şöyle bir şarkı:

Mutluluk dolu sözler ne çabuk unutuldu?

Yazdıklarımı okuyorum, devam etmek istiyorum, tam o sırada kız beni görüp hüzünlü bir sesle, "Merhaba, Nikolay Andreyiç," diyor. "Ne kadar canım sıkılıyor, bir bilseniz! Dün bileziğimin kaşının süsü düşmüş."

Tezimin başlangıcını yeni baştan okuyorum, "K" harfinin çengelini düzeltiyorum, çalışmamı sürdürmek istiyorum ama aşağıdaki kız durmak bilmiyor.

"Nikolay Andreyiç, beni eve kadar geçirir misiniz? Karelyinlerin öyle iri bir köpeği var ki yalnız gitmeye korkuyorum," diyor.

Başka ne yapabilirim ki? Diviti masaya bırakıp aşağıya iniyorum. Nadenka ya da Varenka, adı her neyse, koluma giriyor; onların oturduğu yazlığa yöneliyoruz.

Ne zaman bir kadınla ya da genç kızla kol kola yürümek görevi bana düşse kendimi kocaman bir kadın kürkünün asıldığı çengel gibi hissederim. Laf aramızda, Nadenka ya da Varenka (dedesinin Ermeni olması dolayısıyla) ateşli bir kız olup, insanın koluna bütün ağırlığıyla asılır, böğrünüze de sülük gibi yapışır. İşte böyle yan yana yürüyoruz... Karelyinlerin yazlığının önünden geçerken iri köpeği görüyorum, aklıma hemen köpek vergisi geliyor. Başladığım çalışmayı anımsayarak içimi çekiyorum.

Nadenka ya da Varenka, adı her neyse, da göğüs geçirerek, "Niçin içinizi çekiyorsunuz?" diye soruyor.

İster istemez bir yalan kıvırıyorum. Nadenka ya da Varenka –şimdi çok iyi anımsayamıyorum, adı Maşenka'ydı galiba– benim kendisine sevdalandığımı nereden çıkardıysa, yüzüme acımaklı bir bakış fırlattıktan sonra gönül yaramı sözle iyileştirmeyi bir insanlık borcu biliyor.

Bir an duraklayarak, "Beni dinleyin, niçin içinizi çektiğinizi çok iyi biliyorum," diyor. "Birini seviyorsunuz! Aramızdaki dostluk adına şunu belirteyim ki sevdiğiniz kız size karşı büyük bir saygı beslemektedir. Sevginize karşı sevgiyle karşılık veremediği bir gerçek, ancak yüreğinin bir başkası için çarpmasından ötürü onu suçlamamalısınız."

Maşenka'nın burnu kızarıp şişiyor, gözleri yaşlarla doluyor... Belli ki benden bir yanıt beklemektedir, ancak bereket versin, evlerine gelmiş bulunuyoruz. Terasta Maşenka'nın annesi otur-

maktadır, kendisi iyi niyetli ama yüreği kör inançlarla dolu bir kadındır. Kızının heyecandan kızarmış yüzüne baktıktan sonra beni uzun uzun süzüyor. Bununla, "Ah, siz gençler! Duygularınızı gizlemeyi bile bilmiyorsunuz!" der gibidir. Yanında birkaç cicili bicili kız ile son savaşta sol şakağı ile sağ kalçasından yara almış, eski bir teğmen vardır. Teğmenle komşuyuz. Bu talihsiz adam da bütün yaz mevsimini benim gibi birtakım edebiyat çalışmalarına adamıştır, *Bir Askerin Anıları* adında bir kitap yazmaktadır. Tıpkı o da benim gibi her sabah saygıdeğer çalışması için kollarını sıvar ama daha "Filanca yılda doğdum..." diye başlar başlamaz balkonunun altında bir Varenka ya da Maşenka çıkarak Tanrı'nın bu yaralı kuluna eşlik etme görevi yükler.

Terasta oturanların topu birden reçel yapmak için, kimsenin yemediği bir yemiş ayıklamaktadırlar. Ben selam verip eve dönmek üzereyken, cicili bicili kızlar bir çığlık atıp şapkamı elimden kapıyorlar, oturmam için ısrar ediyorlar, ister istemez oturuyorum. Bana da bir tabak yemiş ile bir cımbız veriyorlar, ayıklama işine ben de koyuluyorum.

Cicili bicili kızların konuşma konusu hep erkekler. Bilmem şu erkek pek yakışıklıymış, şu da sevimli, şu ise çirkinmiş ama sevimliymiş, bir dördüncüsü ise burnu minicik olmasa kötü sayılmazmış vb.

Maşenka'nın annesi bana dönüyor.

"Mösyö Nicolas, siz çirkinsiniz ama sevimlisiniz," diyor... "Yüzünüzün ilginç bir görünüşü var... Bununla birlikte (içini çekiyor) erkekte önemli olan akıldır."

Kızlar da içlerini çekip gözlerini önlerine indiriyorlar. Erkeklerde aklın yakışıklılıktan önce geldiğini kabul ettikleri belli. Ne kadar sevimli olduğuma kendim de inanmak için yan gözle aynaya bakıyorum. Saçak saçak bir kafa, sakallı bir yüz, güzel bir bıyık, yanaklarımda, gözlerimin altında kıllar, koruluk içinden kale burcu gibi yükselen haşmetli bir burun görüyorum aynada. Eh, bundan iyisi can sağlığı!

Nadenka'nın annesi zihnindeki gizli bir düşünceyi pekiştirmek istercesine, "Mösyö Nicolas," diyor, "ruhsal özelliklerinizle üstünlük sağladığınızı bilin."

Her ne kadar Nadenka benim yüzümden acı çekiyorsa da karşısında ona sevdalı bir erkeğin oturmasından büyük zevk almaktadır. Erkekler konusu bitince aşk konusu açılıyor. Uzun süren konuşmalardan sonra kızlardan biri kalkıp gidiyor. Geride kalanlar gidenin kirli çamaşırlarını ortalığa dökmekte birbirleriyle yarışıyorlar. Meğer yanımızdan ayrılan kızcağız salağın biriymiş, çekilmezmiş, çirkinin çirkiniymiş, kürek kemikleri bile tam yerinde değilmiş...

İşte en sonunda annemin beni çağırmak için gönderdiği hizmetçi kız geliyor, öğle yemeği yenilecekmiş. Şu can sıkıcı topluluğu bırakıp tez çalışmamı sürdürebileceğim için sevinçliyim. Ayağa kalkıp herkesi selamlıyorum. Varenka, Varenka'nın annesi, cicili bicili kızlar yerlerinden fırlayıp çevremi sarıyor, bir gün önce hep birlikte öğle yemeği yiyip mantar toplamaya gitme konusunda onlara şeref sözü verdiğimi anımsatıyorlar. Selam verip yerime oturuyorum... Yüreğimde fokur fokur nefret kaynıyor, bir dakika daha geçse patlamayacağım konusunda kimseye güvence veremem; ancak kibarlığım, terasın güzel havasını bozma korkusu beni bayanların isteklerine uymaya zorluyor. İster istemez yapıyorum söylediklerini.

Sofraya oturuyoruz. Şakağından yaralanmış olduğu için çenesinde kasılmalar olan eski teğmen yemek yerken ağzına gem vurulmuş, dişlerinin arasında kantarma varmış gibi çiğniyor lokmaları. Ben, can sıkıntısından ekmek içiyle topak yapıyor, köpek vergisini düşünüyor, sinirli yaradılışımı bildiğim için susmayı yeğliyorum. Nadenka bana bakıp acıyor. Önümde cacık, bezelyeli dil, tavuk kızartması, komposto tabakları dizili. Hiç iştahım yok ama nezaket gereği yiyorum. Yemekten sonra tek başıma terasta dikilip sigaramı içerken yanıma Maşenka'nın annesi sokuluyor, elimi sıktıktan sonra soluk soluğa diyor ki:

"Umudunuzu yitirmeyin, Nicolas... Kızımın öyle sevecen yüreği var ki anlatamam..."

Mantar toplamaya gidiyoruz. Varenka koluma asılıp bana iyice yapışıyor. Dayanılamayacak derecede acı çekiyorum ama katlanıyorum ister istemez.

Ormana giriyoruz.

"Söyler misiniz, Mösyö Nicolas," diyor Nadenka. "Niye böyle üzgün duruyorsunuz? Sürekli susmanızın bir nedeni var mı?"

Ne tuhaf kız, öyle değil mi? Onunla ne konuşabiliriz ki? Ortak bir şeyimiz yok kesinlikle...

"Hadi, bir şeyler söyleyin!" diye ısrar ediyor.

Onun anlayabileceği, herkesi ilgilendiren bir konu düşünüyorum; aklıma geliyor birden.

"Orman kıyımı Rusya'ya büyük zararlar vermektedir," diyorum damdan düşercesine.

Varenka'nın burnu yeniden kızarıyor:

"Nicolas!" diyerek göğüs geçiriyor. "Gördüğüm kadarıyla içten konuşmalardan kaçınıyorsunuz... Amacınız suskunluğunuzla beni cezalandırmak mı? Doğru, duygularınıza karşılık veremiyorum ama susarak, tek başına acı çekmek niye? Korkunç bir şey bu, Nicolas!"

Bunları söyledikten sonra hızla elimi yakalıyor, burnunun şişmeye başladığını görüyorum.

"Sevdiğiniz kız size sonsuz dostluğunu sunsa ona ne karşılık verirdiniz?" diye sürdürüyor konuşmasını.

Ne diyeceğimi kesinlikle bilmediğim için saçma sapan bir şeyler homurdanıyorum... İnsaf edin dostlar, birincisi, hiçbir kızı sevmemekteyim; ikincisi, sonsuz dostluk ne işime yarar? Üçüncüsü ise çok sinirli bir adamım ben.

Maşenka ya da Varenka eliyle yüzünü kapatıyor, kendi kendine konuşur gibi alçak sesle, "Gene susuyor... Benden bir özveri beklediği belli," diyor. "Bir başka erkeği sevdiğime göre onu sevemem herhalde. Bununla birlikte bir düşüneyim bakayım... Evet, bunu düşüneceğim! Bütün gücümü kullanıp belki de kendi mutluluğum pahasına bu adamı üzüntülerinden kurtarmaya çalışacağım!"

Bir şey anlamıyorum. Ne karmakarışık işler bunlar! Daha uzaklara yürüyor, mantar topluyoruz. Konuşmuyoruz artık. Nadenka'nın yüzünden derin acılar çektiği anlaşılıyor. Derken, bir köpek havlaması duyuluyor, bu bana köpekler konusundaki tezimi anımsattığı için göğüs geçiriyorum. Ağaç gövdeleri arasından yaralı teğmen görülüyor o sırada. Zavallıcık bir sa-

ğa topallıyor, bir sola... Sağ kalçasında kurşun yarası, solunda ise cicili bicili kızlardan biri var. Yüzü kara talihine boyun eğdiğini anlatmakta...

Ormandan gerisin geriye yazlığa, çay içmeye gidiyoruz, sonra kroket oynuyoruz. Cicili bicili kızlardan biri bir şarkı tutturuyor:

Hayır, sevmiyorsun beni! Hayır! Hayır!

"Hayır" derken ağzı kulaklarına varıyor.

Öbür kızlar, "*Charmant! Charmant!*"[1] diye bağırıyorlar.

Akşam oluyor. Fundalıkların üstünden fersiz bir ay yükseliyor. Havada sessizlik var, taze biçilmiş otlar pis pis kokuyor. Şapkamı alıp gitmeye hazırlanıyorum.

Maşenka kulağıma, "Size söyleyeceklerim var. Gitmeyin!" diye fısıldıyor.

Tatsız bir şeyler sezinliyorsam da nezaket gereği kalıyorum. Maşenka koluma giriyor, bahçe yollarında yürümeye başlıyoruz. Tüm benliğiyle bana karşı savaşmaya karar verdiği belli. Yüzü soluk, derin derin soluyor, sağ kolumu koparacakmış gibi bir asılışı var. Ne oluyor bu kıza?

"Dinleyin beni!" diye mırıldanıyor. "Hayır, daha fazla dayanamayacağım! Hayır! Hayır!"

Bir şeyler söylemeye hazırlanıyor ama karar veremiyor. Ama sonunda karar verdiğini yüzüne bakınca anlıyorum. Gözlerinden parıltılar saçıp burun kanalları açılarak beni elimden tutuyor, çabuk çabuk şunları söylüyor:

"Nicolas, ben size aidim! Sizi sevmeyi vaat edemem ama sonsuza dek size bağlı kalacağıma söz veririm."

İyice sokuluyor, aynı anda da geriye sıçrıyor.

"Durun, biri geliyor galiba. Hoşça kalın! Yarın saat on birde kameriyede... Hoşça kalın!"

Böylece gözden kayboluyor. Bu işten pek bir şey anlamaksızın, yüreğim küt küt atarak eve dönüyorum. Beni terasta *Köpek Vergisinin Geçmişi ve Geleceği* adlı yapıtım karşılıyorsa da bu durumda çalışabilene aşk olsun! Sinirden delirmiş gibiyim,

1 (Fr.) Olağanüstü!

hatta kudurduğumu söyleyebilirim. Hepsinin canı cehenneme, benimle bir çocuk gibi oynamalarına izin vermeyeceğim! Ben sinirli bir adamım, şaka yapmaya gelmem! Hizmetçi kız beni akşam yemeğine çağırmaya geldiğinde, "Defolun karşımdan!" diye bağırıyorum. Sinirliliğin bu kadarı iyi değildir.

Ertesi günün sabahı... Tam yazlık zamanı, başka bir deyişle ısı sıfırın altında, soğuk bir rüzgâr bıçak gibi kesiyor, ortalık yağmur çamur, annem sandıktan kışlık giyecekleri çıkardığı için her yer naftalin kokuyor. Kısacası, iblislere yaraşır bir sabah. Günün tarihini verirsek, 7 Ağustos 1887. Tam güneşin tutulduğu gün. Şunu da belirteyim ki astronom olmasak bile her birimiz güneşin tutulmasından büyük yararlar sağlayabiliriz. Ne gibi yararlar, diyeceksiniz. 1) Güneşin ve ayın çaplarını saptamak, 2) güneş yuvarlağının resmini çizmek, 3) böyle bir günde havanın ısısını ölçmek, 4) tutulma sırasında hayvanlar ile bitkileri gözlemek, 5) kendi izlenimlerimizi kaydetmek vb., vb... Bu öylesine önemli bir iştir ki *Köpek Vergisinin Geçmişi ve Geleceği*'ni bir kenara bırakıp güneş tutulmasını gözlemlemeye karar veriyorum. Bizim arkadaşlarla birlikte erkenden kalkıyoruz. Yapacağımız işler aramızda paylaşılıyor. Ben güneş ile ayın çaplarını saptayacağım, yaralı teğmen güneş yuvarlağını çizecek, geriye kalan çalışmaları da Maşenka ile cicili bicili kızlar yürütecekler. Hepimiz bir araya gelip beklemeye koyuluyoruz.

Maşenka, "Güneş tutulması neden olur?" diye bir soru yöneltiyor.

Ben de diyorum ki:

"Aydede kendi yörüngesinde dönerek ilerlerken güneşin ve dünyanın merkezlerini birleştiren doğrunun üzerine gelince güneş tutulması gerçekleşir."

"Yörünge ne demek?" diye soruyor bu sefer.

Açıklıyorum. Beni dikkatle dinleyen Maşenka bir soru daha yapıştırıyor:

"Güneşin ve ayın merkezlerini birleştiren doğru, sisli camla bakılınca görülebilir mi?"

Ona böyle bir çizginin uzaydan geçmediğini, bunu aklımızdan düşündüğümüzü söylüyorum.

Maşenka gene anlamamış ki "Çizgiyi aklımızdan düşündüğümüze göre ay bunun üzerine nasıl gelir?" diye soruyor.

Buna ne buyrulur? Onun saf saf sorularından karaciğerimin büyüdüğünü hissediyorum. Bu sefer Maşenka'nın annesi işe karışıyor:

"Hepsi saçma! İnsan ilerde neler olacağını bilemez ki... Ayrıca siz gökyüzüne çıkmadığınıza göre ayda, güneşte neler olup bittiğini nasıl bilebilirsiniz? Hayal ürünü bunlar!"

Biz böyle tartışırken güneşin yüzeyine kara bir leke yapışıyor. Aynı anda da genel bir kargaşa başlıyor. İnekler, koyunlar, atlar kuyruklarını dikip her biri kendi dilinde haykırarak korkuyla kırlara kaçışıyorlar. Köpekler bir uluma tutturuyor. Tahtakuruları gecenin bastırdığını sanıp yarıklarından çıkarak uyuyanları ısırmak için koşuyorlar. Bahçesinden evine arabayla hıyar getiren zangoç efendi korkuyla kendini arabadan aşağı atıp köprünün altına saklanıyor, arabaya koşulu at bu sırada başka birinin evine girdiği için domuzlar bütün hıyarları yiyorlar. Geceyi kendi evinde değil, yazlıkçı kadınlardan biriyle geçiren tekel memuru don gömlek dışarı fırlıyor, avazı çıktığınca bağırmaya başlıyor:

"Canını kurtarabilen kurtarsın!"

Yazlıkta oturan bayanlardan genç ve güzel olanların birçoğu bu şamatayı duyup iskarpinlerini bile giymeden kendilerini sokağa atıyorlar, işte böyle, daha anlatamayacağım bir sürü olay yaşanıyor.

Cicili bicili kızların her biri, "Ah, ne korkunç! Amanın, ödüm patlıyor!" diye çığlığı basıyor.

Ben de onlara bağırıyorum:

"*Mesdames*,[2] gözlemlerinizi sürdürün! Böyle bir fırsat bir daha ele geçmez!"

Elimi çabuk tutup, güneş ile ayın çaplarını saptamaya çalışıyorum. Tam o sırada güneş yuvarlağının resmedilmesi gerektiği geliyor hatırıma, gözlerimle yaralı teğmeni arıyorum. Aa! O da nesi? Bizimki ayakta dikilmiş, bir şey yaptığı yok!

"Boş boş ne duruyorsunuz?" diye haykırıyorum. "Güneş yuvarlağı ne olacak?"

2 (Fr.) Hanımlar.

Beriki omuz silkiyor, gözleriyle kollarını gösteriyor. Zavallının iki koluna birden cicili bicili kızlar asılmışlar, adama korkudan sımsıkı sarıldıkları için çalışmasını önlüyorlar. Kalemi alıyorum, geçen zamanı saniye saniye kaydediyorum. Bu çok önemlidir. Gözleme noktasının coğrafi konumunu belirliyorum. Bu da çok önemlidir. Tam çapları ölçeceğim sırada Maşenka koluma girerek diyor ki:

"Unutmayın sakın, bugün saat on birde!"

Kolumu çekip kurtarıyorum, geçen her saniyenin değerini bildiğim için gözlemlerimi sürdürmeye çalışıyorum. Gelgelelim Varenka (adı Maşenka mıydı yoksa?) izin vermiyor; el çabukluğuyla gene koluma giriyor, bana sımsıkı sarılıyor. Kalemler, çizimler, sisli camlar, elimde ne varsa hepsi yere saçılıyor. Eh, bu kadarı da fazla! Sinirli bir adam olduğumu, tepem atarsa elimden bir kaza çıkacağını bu kızın artık anlaması gerekir!

Gene çalışmama dönüyorum ama tutulma son buluyor.

Maşenka sevecen bir sesle, "Yüzüme bak!" diye fısıldıyor.

Ama alay etmenin ötesinde bir şey bu! Kabul edin ki insanın sabrıyla oynamanın sonu kötü bitebilir. Sonunda korkunç bir şey olursa suçlusu ben değilim. Kimsenin şaka yapmasına, benimle alay etmesine izin veremem! Kahrolası berbat bir huyum var, sinirlendiğim zaman sakın kimse yanıma yaklaşmasın! Çünkü ne yapacağım belli olmaz!

Kızlardan biri, yüzümden iyice tepemin attığını anlamış olacak ki beni yatıştırmak amacıyla, "Nikolay Andreyiç, bana verdiğiniz görevi yerine getirdim!" dedi. "Küçük memelileri inceledim. Güneş tutulmadan önce boz köpek tekir kediyi kovalamaya başladı, arkasından yetişince kuyruğunu salladı."

Böylece güneş tutulmasından elimize bir şey geçmedi. Eve dönüyorum. Yağmur engel olduğu için balkona çalışmaya çıkamıyorum. Yaralı teğmen tehlikeyi göze alıp çalışmasını sürdürmek üzere kendi balkonuna çıkıyor, hatta "Doğum tarihim falanca..." diye yazmayı başarıyor. Bununla birlikte cicili bicili kızlardan birinin onu kolundan tutup kendi yazlıklarına sürüklediğini görüyorum. Gene canım çalışmak istemiyor, çünkü kudurmuş durumdayım, yüreğim küt küt atıyor. Kameriye-

ye de gitmiyorum. Yaptığım düpedüz kabalık, bununla birlikte kabul edin ki bu yağmurda bir yere gidemem. Saat on ikide Maşenka'dan bir mektup alıyorum. Mektupta sitemler, kameriyeye gelmem için dil dökmeler, ilk kez "sen" diye hitap etmeler... Saat birde ikinci mektubu, ikide üçüncüsünü alıyorum... Bu durumda gitmemek olmaz. Ancak gitmeden önce nelerden söz edeceğimizi düşünmem gerek. Orada aklı başında bir adam gibi davranacağım. Her şeyden önce benim kendisini sevdiğimi durup dururken uydurduğunu söyleyeceğim. Kadınlara böyle şeyler söylenmez ya, her neyse... Bir kadına, "Sizi sevmiyorum," demek bir yazara, "İyi şeyler yazmıyorsunuz," demek kadar uygunsuz kaçar. Ben, en iyisi, Varenka'ya evlilikle ilgili kendi düşüncelerimi açayım. Paltomu giyip, şemsiyemi alıp kameriyeye gidiyorum. Sinirli yaradılışımı bildiğimden gereksiz bir şey söylemekten korkuyorum, çenemi tutmaya çalışıyorum.

Kameriyede beni bekleyen bir hanım var. Nadenka bu, yüzü solgun, gözleri yaşlı. Beni görür görmez bir sevinç çığlığı atıyor, boynuma sarılıyor.

"Sonunda gelebildin!" diyor. "Sabrımla oynuyorsun. Biliyor musun, bütün gece uyumadım, hep seni düşündüm. Öyle sanıyorum ki... seni daha yakından tanıyınca sevebileceğim."

Yanına oturuyorum, evlilikle ilgili düşüncelerimi açıklıyorum. İlkin, işi fazla uzatmamak, konuşmayı kısa kesmek için evliliğin tarihsel özetini çiziyorum. Hintlilerin, Mısırlıların geleneklerinden söz edip son zamanların, Schopenhauer'un görüşüne yer veriyorum. Maşenka tüm dikkatiyle dinliyor beni, ancak düşüncelerimin kopuk kopuk açıklanmasından olacak, tam orta yerde sözümü keserek, "Nicolas, öp beni!" diyor.

Öyle utanıyorum ki ne diyeceğimi bilemiyorum. O, isteğini yineliyor. Başka yapacak bir şey yok... Ayağa kalkıyorum, uzun yüzüne doğru uzanıyorum. Şunu da belirteyim ki ninemin cenaze töreninde onu öpmeye zorladıkları sırada tattığım aynı duyguları tadıyorum. Varenka bununla yetinmeyip ayağa fırlıyor, beni sımsıkı kucaklıyor. İşte tam o anda kameriyenin kapısında Maşenka'nın annesi beliriyor. Kadıncağızın yüzü korkudan çarpılıyor, birine, "Suss!" dedikten sonra Mefistofel'in ge-

mi sintinesinde kayboluşu gibi ortadan kayboluyor.

Utanmış, çılgına dönmüş olarak yazlığımıza geliyorum. A, bir de bakıyorum, Varenka'nın annesi de bizde! İki gözü iki çeşme, annemi kucaklıyor; annemse ağlayarak şöyle söylüyor:

"Benim istediğim de buydu."

Sonra –hoşunuza gidecek mi, bilmem– Nadenka'nın annesi yanıma geliyor, beni kucaklayarak, "Tanrı sizleri kutsasın! Dikkat et, sev onu... Kızımın senin için ne özverilere katlandığını unutma!" diyor.

Sıra nikâh kıymaya geliyor. Tam bu satırları çiziktirdiğim sırada sağdıçlarım ensemde boza pişiriyor, iki ayağımı bir pabuca sokuyorlar. Bu insanların benim yapımı bilmedikleri kesinlikle ortada! Sinirli, ters bir adamım ben, elimden her an bir kaza çıkabilir! Öyle bir şey yaparım ki ondan sonra ayıkla pirincin taşını! Sinirli, tepesi atmış bir adamı nikâh masasına oturtmak, kudurmuş bir kaplanın kafesine elini sokmak kadar tehlikelidir.

Böylece evlendim işte... Herkes evliliğimizi kutluyor, Varenka bana iyice sokulup şöyle söylüyor:

"Artık benimsin sen, benimsin! Söyle, seviyor musun beni? Seviyor musun?"

Bu sırada burnu kabarıyor, büyüyor...

Sağdıçlardan öğrendiğime göre yaralı teğmen becerikli bir çalımla Himeney'den[3] yakasını sıyırmış. Cicili bicili kızlardan birine şakağındaki yaradan dolayı akılca normal olmadığı, o nedenle yasal olarak evlenmemesi gerektiği konusunda doktor raporu göstermiş. İyi bir düşünce, değil mi? Aklıma gelse ben de böyle bir rapor alıp Varenka'nın annesine gösterirdim. Benim ailemde neler yok ki! Amcalarımdan biri gece gündüz içki içerdi, başka bir amcam çok dalgındı (bir keresinde şapkasını giyeceği yerde, kafasına kadınların kürklü kolluğunu geçirmiş), bir teyzem de durmadan piyano çalar, erkekleri görünce dilini çıkarırmış. Üstüne üstlük bir de benim ileri derecede sinirliliğim var, bu da kuşku uyandırıcı bir belirti sayılmaz mı? Ama nedense iyi düşünceler hep geç geliyor insanın aklına. Neden dersiniz?

---

3 Evlilik tanrısı – ç.n.

O Daldan Bu Dala

(Bir Gezi Anısı)

(Перекати-поле)

Gece ayininden dönüyordum. Manastırın kulesinden önce güzel, ezgili, yumuşak bir müzik yayıldı, ardından saat on ikiyi vurdu. Kutsal Dağ'ın eteklerinde, Donets Irmağı'nın kıyısında kurulmuş bir manastırdı burası. Yatakhane binalarıyla çevrili geniş avluda, yalnız ölgün fenerlerle, pencerelerden düşen ışıklarla, yıldızların parıltısıyla aydınlanırken bağrışmalardan, koşuşturmalardan, görülmemiş bir düzensizlikten oluşan bir kargaşa yaşanıyordu. O koca avlu akla gelebilecek her türlü arabalarla, yaylılarla, faytonlarla, kağnılarla tıklım tıklım doluydu. Arabaların, kağnıların yanlarında her boydan atlar, mandalar duruyor, insanlar koşuşturuyor, karalara bürünmüş, uzun etekli keşiş çömezleri sağa-sola mekik dokuyordu. Pencerelerden düşen gölgelerle ışıklar arabaların üstünde, insanların, atların, mandaların kafalarında kıpırdanıyor, gecenin karanlığı ortasında türlü türlü hayal ürünü biçimler yaratıyordu. Şurada yukarı kalkmış araba okları göğe doğru yükseliyor, orada atlardan birinin suratında ateşli gözler beliriyor, ilerde çömezlerden birinin cüppesinden bir çift kanat fırlıyordu... Konuşmalar, at pofurtuları, geviş sesleri, çocuk çığlıkları, teker gıcırtıları gırla gidiyordu. Avlu kapısından ise hâlâ öbek öbek insanlar, geç kalmış arabalar giriyordu içeriye...

Irmağın sarp yamacında üst üste yükselen çam ağaçları yatakhane binalarının çatısının üzerine eğilirken avluya derin bir çukura bakar gibi bakıyor, bu curcunayı şaşkınlık içinde izliyorlardı sanki. Çamların arasında art arda guguk kuşları çığrışıyor, bülbüller ötüyordu... Bu kargaşaya bakıp gürültülerin her çeşidini dinlerken kimsenin kimseyi anlamadığı, herkesin bir şeyler aradığı ama aradığını bulamadığı, bu araba yığınının bir daha dağılamayacağı gibi bir düşünce yerleşiyordu insanın zihnine.

Yuan Bogoslov ve Nikolay Çudotvorets yortuları dolayısıyla Kutsal Dağ'a on binden fazla insan akın etmişti. Yalnız yatakhaneler değil, ekmek fırını, terzihane, marangoz işliği, araba ambarı da insan kaynıyordu. Gelişleri gecikip geceye kalanlar güz sinekleri gibi duvar diplerine, kuyu kenarlarına, daracık koridorlara sinmişler, kendilerine yatı yeri verilmesini bekliyorlardı. Her yaşta keşiş çömezleri dur durak bilmeyen bir devinim içerisindeydiler. Gerek gündüzleri, gerekse gecenin geç vaktinde sürekli koşuşturuyor, bir yerlere gidip geliyorlardı; son derece yorgun görünmelerine karşın dinç, güler yüzlüydüler; hareketleri hızlı, sesleri okşayıcıydı. Kendilerine başvuran herkese yatacak yer göstermek, yiyecek yemek, içecek bir şeyler vermek zorundaydılar. Sağırlara, dilsizlere, bol soru soranlara bıkıp usanmadan yatacak yer kalmadığını anlatıyor; ayinlerin yapılacağı saatleri, kutsal ekmeğin satıldığı yerleri açıklıyorlardı. Bunca koşturma, gitme gelme, bir şeyler getirip götürme yanında herkese karşı nazik, ölçülü olmaları; rahatına düşkün Mariupol Rumlarının, Ukraynalılarla değil de kendi soydaşlarının yanında kalmalarını sağlamaları; "soylular" gibi giyinmiş Bahmutlu ya da Lisiçanlı bir esnaf karısını yatakhanede köylülerle aynı koğuşta yatırmamaları gerekiyordu.

İkide bir, "Peder, biraz *kvas*[1] bulabilir misiniz? Ata biraz kuru ot verir misiniz?" ya da "Günah çıkardıktan sonra biraz su içebilir miyim?" gibi sorular çalınıyordu kulağıma. Çömezler her isteyene *kvas*, kuru ot yetiştiriyor, su içme konusunda ise, "Gühah çıkaran papaza sorun. Bizim yetkimiz yok!" dedikle-

1 Bozaya benzeyen hafif alkollü bir içecek – ç.n.

rinde, bu sefer "Günah çıkaran papaz nerede?" sorusuyla karşılaşıyorlardı. Ondan sonra işin yoksa günah çıkaran papazın kaldığı hücreyi göster adamlara... Bütün bu koşturmaca arasında gene de kilisedeki dualara katılmak, soylular bölümünde ayin işlerini yürütürken dindar aydınların yönelttiği yerli yersiz bir sürü soruya yanıt vermek zorundaydılar. Gün boyunca onları izledikten sonra bu kara cüppeli keşiş adaylarının ne zaman oturup dinlendiklerini, geceleri ne zaman yattıklarını merak eder dururdunuz.

Ayin dönüşü kaldığım yatakhane binasına yaklaşırken kapının önünde, merdivenlerde düzgün giyimli, erkekli kadınlı bir kalabalık gördüm. Görevli çömez beni durdurdu.

"Beyefendi, izin verirseniz şu genç bay geceyi sizin odanızda geçirsin," dedi. "Lütfen! Öyle çok insan geldi ki kalacak yerimiz yetmiyor!"

Bunları söylerken ince bir pardösü giymiş, hasır şapkalı, kısa boylu bir genci gösteriyordu. Razı oldum, talihli oda arkadaşımla birlikte içeri girdik. Asma kilidi açarken kapı pervazına yüz hizasında asılı resme ister istemez bakmak zorundaydım. *Ölümle Yüz Yüze* adını taşıyan bu resimde yere diz çökmüş bir keşiş tabut içindeki bir iskelete bakıyordu, keşişin arkasında ise elinde tırpan tutan iri bir iskelet daha vardı.

İri iskeletin leğen kemiğini parmağıyla gösteren oda arkadaşım, "Leğen kemiği böyle olmaz," dedi. "Biliyor musunuz, bizde genelde halkın dinsel eğitimi istenen düzeyde yapılmıyor."

Böyle söylerken burnundan soluyarak, hüzünle, uzun uzun içini çekti. Bununla herhalde dinsel eğitim konusunda epeyce bilgili olduğunu göstermek istiyordu.

Ben mumu yakmak için kibrit ararken bir kere daha içini çekti.

"Harkov'da birkaç kez anatomi müzesine gitmiştim, kemikleri tanırım. Hatta morgu da gezdim... Şey, odanıza gelmekle sizi rahatsız ettim galiba..."

Odam, masası, sandalyesi olmayan küçücük bir yerdi. Köşede soba, pencere önünde komodin, duvar diplerinde ise aralarında daracık bir geçit bulunan iki ağaç divan vardı. Divanlara,

üstüne eşyalarımı koyduğum, incecik, rengi solmuş iki şilte serilmişti. Odaya iki divan konulduğuna göre iki kişilik demekti, bunu oda arkadaşıma söyledim.

Arkadaşım, "Çok geçmeden sabah ayinine çağıracaklar. Sizi fazla rahatsız etmem," dedi.

Beni rahatsız ettiği düşüncesinden kurtulamamış olacak ki suçlu suçlu, kendine ayrılan divana doğru yürüdü, içini çekerek oturdu. Yağ kandilinin ölgün alevi tembel tembel yalpalayarak odanın içini aydınlatırken arkadaşımı inceleme fırsatı buldum. Yirmi yaşlarında, yuvarlak, sevimli yüzlü, çocuksu kara gözlü, kentli havasında ucuz, boz renkli şeyler giymiş, yüzünün solukluğu ile dar omuzlarından anladığım kadarıyla bedensel çalışma nedir bilmeyen bir gençti bu. Ancak ne tür bir işle uğraştığı hemen kestirilemiyordu. Üniversite öğrencisi desem değil, ticaret yapan biri desem değil, hele işçi hiç değil... Sevimli yüzüne, çocuksu hoş gözlerine baktıkça "Bu genç adam, beleşten yatı yeri verilen, yeme içme bedava beylik yurtlarda, manastırlarda yüzlercesine, binlercesine rastladığımız gezgin serserilerden biri mi yoksa," diye düşünmek geçti içimden. Beylik yurtlarda böyleleri kendilerini bir gerçek uğruna papaz okulundan kovulmuş öğrenci ya da sesini yitirmiş eski kilise ilahicisi olarak tanıtırlardı... Gene de yüzünde, çok iyi tanıdığım ama bir türlü anımsayıp çıkaramadığım, tipik, ayrı bir özellik taşıyan bir hava vardı.

Suskun suskun oturuyor, düşünüyordu; iskeletle, morgla ilgili sözlerine kızdığımı, odama gelişinden memnun kalmadığımı sanıyordu herhalde. Cebinden bir kangal sucuk çıkardıktan sonra elinde evirip çevirdi, kararsızlık içinde, "Bağışlayın, sizi rahatsız ediyorum," dedi. "Çakınız bulunur mu acaba?"

Çakıyı verdim. Sucuktan bir dilim kesti, yüzünü buruşturarak, "Berbat bir şey," dedi. "Şuradaki dükkânda satılıyor, üstelik insanı iyi kazıklıyorlar... Size de bir dilim verirdim ama yemek ister misiniz, bilmem..."

Konuşmasında da yüzünün havasıyla ortak, aynı özellikleri taşıyan bir şey vardı ama bir türlü çıkaramıyordum. Kendisine güven vermek, kızmadığımı göstermek için bir dilim sucuk da ben

aldım. Sucuk gerçekten berbattı. Çiğnediğim lokmayla başetmem için zincire vurulmuş iri bir köpeğin dişlerine sahip olmam gerekiyordu. İşte böyle ağzımızdaki sucuk parçasını geveleye geveleye konuşmamızı sürdürdük. En başta manastırdaki ayinlerin uzunluğundan yakındık.

"Buranın ayin düzeni Afon'dakini aratmıyor," dedim. "Afon'da normal pazar ayini on saat sürer, büyük yortularda ise on dört saati bulur. Bir de orada ayinlere katılsaydınız görürdünüz..."

Oda arkadaşım başını salladı.

"Öyle, doğrudur... Ben üç haftadır buradayım. Biliyor musunuz, her gün ayin var, her gün... Normal günlerde saat on ikide sabah ayini, saat beşte erken akşam ayini, dokuzda da geç akşam ayini... Uyumaya vakit bulabilirseniz uyuyun... Ayrıca gündüzleri çeşitli dualar... Perhiz günleri bitkin düşüyorum." İçini çekti. "Kiliseye gitmemek olmaz. Yatacak yer vermişler, yeme içme bedava, gitmezseniz ayıp kaçar. Bir-iki gün olsa gene neyse ama tam üç hafta, çekilir mi? Çok zor... Siz uzun süre mi kalacaksınız burada?"

"Hayır, yarın akşam gidiyorum."

"Ben iki hafta daha buradayım."

"İşittiğime göre uzun süre kalınamıyormuş."

"Doğru. Kalma sürelerini uzatıp keşişlerin sırtından geçinmeye kalkanlar hemen gönderiliyor. Şöyle bir düşünün, bir sürü işsiz güçsüz insan burada istedikleri kadar kalsalar başkalarına yatacak yer bulunmaz, manastırın bütün kazancını yer bitirirler. Ama keşişler bana ayrıcalık tanıdılar, hemen atmazlar, sanıyorum. Yeni din değiştirdim de..."

"Nasıl yani?"

"Musevilikten dönmeyim ben. Bir süre önce Ortodoksluğu kabul ettim."

Yüzünden çıkaramadığım o tanıdık özelliklerin nedenini hemen anladım. Kalın dudakları, konuşurken ağzının sağ köşesi ile sağ kaşını yukarı kaldırması, yalnız Sami ırkına özgü, ışıl ışıl parlayan gözleri ile kullandığı sözcükler... Daha sonraki konuşmalarımızdan, eskiden İsaak iken adının Aleksandr İvanıç olduğunu, Mogilev'de doğduğunu, Novoçerkask'ta Hırısti-

yanlığı kabul ettikten sonra Kutsal Dağ Manastırı'na yerleştiğini öğrendim.

Sucukla hayli didiştikten sonra Aleksandr İvanıç ayağa kalktı, sağ kaşını oynatarak kutsal tasvirin önünde dua etti. Yeniden divana oturup uzun geçmişini kısa tümcelerle anlatırken sağ kaşı hep öyle havada kaldı.

Sanki kendisinden değil de ölen, ünlü bir kişiden söz eder gibi, "Ta çocukluğumdan beri öğrenmeye büyük tutkum vardı," dedi. "Yoksul insanlar olan anam babam basit bir hanı işleterek geçinirler, dilenciler gibi kir pas içinde yaşarlar. Musevi topluluğu genelde yoksuldur, boğazlarına dek kör inançlara batmıştır, okumayı sevmezler, çünkü öğrenim onlara göre insanı dinden uzaklaştırır. Korkunç bağnazdırlar hepsi de... O yüzden annem babam benim okumamı istemediler. Kendileri gibi hancılıkla uğraşacak, *Talmut*'tan başka bir şey öğrenmeyecektim... Eh, kabul edersiniz ki bir lokma ekmek için kir pas içinde, yaşam boyu didinmeye, *Talmut* ezberlemeye herkes katlanamaz. Babamın işlettiği hana uğrayan subaylar, toprak ağaları bana düşlerimde bile görmediğim şeyler anlatıyorlardı; ister istemez etkileniyor, öyle bir yaşama imreniyordum. Babama beni de okula göndermesi için yalvarıp birçok kez gözyaşı döktüğüm halde İbranice öğrenmekten başka bir şey geçmedi elime. Bir keresinde uçurtma yapmak için eve Rusça bir gazete getirmiştim, okumasını bile bilmiyordum ama bizimkiler bana bir güzel sopa çektiler. Elbette her topluluk kendi benliğini korumak için ister istemez bağnazlığa kaçar ama ben o zaman bunu bilmiyordum, Yahudilere çok kızıyordum..."

Bunu söyledikten sonra eski İsaak sağ kaşını daha da yukarı kaldırdı, horozun yeme baktığı gibi yan yan bana baktı. Bununla, "Şimdi benim ne akıllı bir adam olduğuma inandınız herhalde," der gibiydi.

Yahudilerin bağnazlığı, kendisinin öğrenim görmek için duyduğu karşı konulmaz istek üzerine bir süre daha konuştuktan sonra, "Başka yapacak bir şey kalmayınca tuttum, Smolensk'e kaçtım," dedi. "Orada tenekecilik, kalaycılık yapan amcamın oğlu vardı. Anlayacağınız, onun yanına çırak girdim. Üs-

tüm başım dökülüyordu, başka çıkış yolu yoktu. Gündüzleri çalışacak, geceleri, cumartesi günleri okula gidecektim... Ben de öyle yaptım. Gelgelelim, nüfus kâğıdım olmadığı için polis kısa sürede durumu öğrenip beni tutuklu kafilesiyle babamın yanına gönderdi..."

Böyle dedikten sonra yoksul genç omuz silkti, göğüs geçirdi. Eski günleri anımsadıkça konuşmasında Yahudi aksanı daha belirgin oluyordu.

"Eh, elden ne gelir? Anam babam beni cezalandırmak için dedemin yanına verdiler. Dedem yobazın yobazı bir Yahudi'ydi, sözde beni ancak o yola getirirdi. Ama bir gece gizlice Şklov'a kaçtım. Amcam orada beni ele geçirince soluğu Mogilev'de aldım. Mogilev'de bir arkadaşımda iki gün kaldıktan sonra Starodub'a gittim."

Daha sonra sırayla Gomel, Kiyev, Belaya Tserkov, Uman, Balta, Bender kentlerini dolaşıp sonunda Odessa'ya vardığını anlattı.

"Odessa'da tam bir hafta aç sefil dolaştım. Eskicilikle uğraşan gezgin Yahudiler beni tanıyıp yanlarına alana dek... Bu arada okuma yazma öğrenmiştim, aritmetik, bayağı kesir biliyordum, bir fırsatını bulsam daha çok okuyacaktım. Odessa'da bizimkilerle birlikte dolaşarak altı ay eski giysi alıp sattım, ancak düzenbaz Yahudiler paramı vermeyince onlara kızıp vapurla Perekop'a geçtim."

"Perekop'ta ne işiniz vardı?"

"Hiç... Tanıdık bir Rum, yanında iş vereceğini söylemişti bana. İşte böyle on altı yıl işsiz güçsüz, dayanaksız sürttüm durdum. Sonunda Poltava'da Yahudi bir üniversite öğrencisi elime bir mektup tutuşturdu. Bu mektubu Harkov'da tanıdığı üniversite öğrencilerine verirsem üniversiteye girmem için ders çalıştıracaklarını söyledi. Gittim oraya. Öğrenciler bir araya gelip teknik yüksek okula girmem için bana ders vermeye başladılar. Size şunu söyleyeyim ki ömrümün sonuna dek unutamayacağım kişilerdir bunlar. Yalnız yatacak yer, yiyecek vermekle kalmadılar, gerçek yaşam yoluna yönelttiler beni, düşünmeyi öğrettiler, yaşamın amacını gösterdiler. Şimdi hepsi ünlü olan

akıllı, olağanüstü insanlar vardı bu öğrenciler aralarında. Örneğin Grumaher diye birini işittiniz mi?"

"Hayır, tanımıyorum."

"İşitmediniz demek... Harkov gazetelerinde çok derin yazıları çıkardı, profesörlüğe hazırlanıyordu. Neyse... Ben çok okuyor, bütün öğrenci toplantılarına katılıyordum. Buralarda küçültücü durumlarla karşılaşmazsınız kesinlikle. Böyle altı ay çalışıp sınavlara hazırlandım. Teknik yüksek okula girmek için lise matematik derslerinin tümünü bilmek gerektiğinden Grumaher, lisenin daha alt sınıflarından öğrenci alan veteriner fakültesine hazırlanmamı salık verdi. Çalışmaya başladım. Aslında veteriner olmak istemiyordum, burayı bitirince tıp fakültesinin üçüncü sınıfına sınavsız girileceğini işitmiştim. Küner'i ezberleyip yuttum, Korneli Nepot'un kitaplarına daldım, Yunan dilinden neredeyse bütün Kursius'u geçtim... Şu bu derken birtakım belirsizlikler baş gösterdi, öğrenciler dağıldılar, bu arada annemin Harkov'a gelip her yerde beni aradığını duydum. Hemen tabanları yağladım. Başka ne yapabilirdim ki? Bereket versin, Donets yolu üzerinde bir madencilik yüksekokulu bulunduğunu öğrenmiştim. Niçin oraya girmeyecektim? Biliyorsunuz, madencilik yüksekokullarından madenci ustaları yetişir, yılda bin beş yüz ruble geçer ellerine. Böylece o okula girdim."

Aleksandr İvanıç yüzünde saygı, korku ifadesiyle madencilik okullarında gösterilen on iki kadar çetrefilli ders adı saydı, okulun kendisini, maden ocaklarını, işçilerin durumunu uzun uzun anlattı. Sonra gerçekten çok uydurmaya benzeyen bir olaydan söz etti. Ancak ses tonu öylesine içten, Samilere özgü yüzündeki korku anlatımı öylesine yapmacıksızdı ki anlattığı öyküye inanmazlık edemezdim.

Her iki kaşını birden kaldırarak, "Uygulamalı derslerden birinde başıma korkunç bir olay geldi," dedi. "Donets bölgesindeki maden ocaklarından birinde çalışıyorduk, işçilerin ocağın dibine nasıl inip çıktıklarını görmüşsünüzdür sanırım. Koşulu atı sürüp dolabı döndürmeye başladıklarında zincire bağlı kepçelerden biri aşağı inerken öteki yukarı çıkar. Birini aşağıdan yukarıya çıkarırken öbür kepçe kendiliğinden aşağıya iner. Bir

gün ocağın dibine inecektim. Tam kepçeye bindim, aşağı inerken 'trrr' diye bir ses duymayayım mı? Zincir kopmuştu, kepçe ve kopan zincirin bir parçasıyla birlikte paldır küldür aşağı yuvarlanıyordum. Dört kulaç derinliğindeki kuyunun dibine göğsümün, karnımın üstüne pat diye düştüm. Metal kepçe benden daha ağır olduğu için önce o dibe vurmuştu, şu omzum kepçenin kenarına çarptı. Belki inanmayacaksınız, sersemlemiş olarak orada yatıp öleceğimi düşünürken ikinci bir felaketle yüz yüze gelmeyeyim mi? Yukarı doğru çıkan kepçe karşı ağırlığını yitirdiği için gümbürtüyle üzerime doğru geliyordu. Siz olsanız ne yaparsınız? Bu durumu görünce iyice duvara sindim, kepçenin tepeme inmesini bekledim. O sırada anam babam, Mogilev kenti, Grumaher geldiler aklıma. Tanrı'ya yakardım... Neyse, şansım varmış, kepçe tepeme inmedi. Şimdi düşündükçe tüylerim diken diken oluyor."

Zorla gülümsedi, alnındaki terleri sildi.

"Kepçe küt diye yanıma düştü; redingotumu, gömleğimi, derimi şu yanımdan sıyırdı biraz. Ne korkunç şeydi! Oracıkta bayılmışım, beni ocaktan çıkarıp hastaneye kaldırmışlar. Ancak dört ayda toparlanabildim, doktorlar verem olacağımı söylediler. Şimdi bile öksürüyorum, göğsüm ağrıyor, müthiş ruhsal bozukluklar geçiriyorum... İşte o yüzden odada yalnız kaldığım zaman çok korkarım. Eh, bu durumda madenci ustası olunur mu? Okulu bırakmak zorunda kaldım."

"Peki, şimdi ne iş yapıyorsunuz?"

"Tarım okulu sınavlarına girdim. Ortodoks olduğuma göre öğretmenlik yapabilirdim. Vaftiz edildiğim Novoçerkask kentinde bana büyük yakınlık gösterdiler, kilisenin desteklediği bir okula girme sözü aldım. İki hafta sonra oraya gidip okula kaydetmelerini isteyeceğim."

Paltosunu çıkardı; sırtında yakası Rus tarzı bir gömlek, belinde de kumaş kuşak vardı.

Paltosunu başucuna koyup esneyerek, "Uyuma zamanı geldi," dedi. "İnanır mısınız, son birkaç aya dek Tanrı nedir tanımazdım. Ateisttim yani. Hastanede yattığım sırada dinsel konular aklıma geldi, uzun uzun bunları düşündüm. Bana ka-

lırsa düşünen insan için yalnız bir din vardır, o da Hıristiyanlık'tır. Eğer İsa'ya inanmazsanız inanacak başka bir şey kalmıyor. Doğru söylemiyor muyum? Musevilik çağını doldurmuştur, Yahudi halkının özellikleri dolayısıyla şimdilik ayakta durabiliyor. Bir gün uygarlık Yahudi halkına da ulaşırsa kimse onu ayakta tutamaz, yıkılır gider... Dikkatinizi çekerim, genç Yahudilerin hepsi de tanrıtanımazdır. *Yeni Ahit*, *Eski Ahit*'in doğal bir devamıdır. Siz öyle düşünmüyor musunuz?"

Din değiştirme gibi ciddi, cesaret isteyen bir adım atmasını gerektiren nedenleri öğrenmek istediysem de başkasından alındığı belli, din değiştirmesinin nedenini açıklamayan "*Yeni Ahit*, *Eski Ahit*'in doğal bir devamıdır," tümcesini yinelemekten başka bir şey yapmadı. Ne kadar uğraştıysam, kurnazlıkla ağzından laf almaya çalıştıysam da bütün çabaların boşa çıktı. Ortodoksluğu, kendisinin ileri sürdüğü gibi kanılarının doğruluğuna inandığı için kabul ettiyse bu doğruların neler olduğu, hangi kanılara dayanarak Ortodoksluğu kabul ettiği açıklamalarından anlaşılmıyordu. "Yeni dini, çıkarına uygun bulduğu için kabul etmiştir," gibi bir varsayım ortaya atsak bile sırtındaki ucuz, yıpranmış giysileri, yararlandığı manastır olanaklarını ve belirsiz geleceğini çıkar olarak görmek olanaksızdı. Geriye bir düşünceye razı olmak kalıyordu, bu da onu rüzgârda sürüklenen bir yaprak gibi kentten kente savuran tedirgin ruhunun, yani basmakalıp bir deyişle "okuyup öğrenme tutkusunun" onu din değiştirmeye ittiğiydi.

Yatmadan önce su içmek için koridora çıkmıştım. Geriye döndüğümde onu odanın ortasında dikiliyor, korkulu gözlerle bana bakıyor buldum. Yüzü külrengine dönmüş, alnını ter basmıştı.

Hastalıklı bir gülümsemeyle, "Sinirlerim son derece bozuk!" dedi. "Neyse, aldırmayın siz bana."

Ondan sonra gene *Yeni Ahit*'in *Eski Ahit*'in devamı olduğunu, Museviliğin çağını doldurduğunu yineledi. Söyleyeceği sözleri seçerken kanılarının doğruluğunu pekiştirme, yüreğindeki tedirginliği bastırma, ata dinini değiştirmekle hiç de korkunç, aykırı bir iş yapmadığını, boş inançlardan kurtulmuş, düşünen

bir insan gibi davrandığını kanıtlama ve bütün bu nedenlerden dolayı boş bir odada vicdanıyla baş başa kalabileceğini gösterme çabası içindeydi. Kendini kanılarının doğruluğuna inandırmaya çalışırken bir yandan da benden yardım istiyor gibiydi.

Bu arada yağ kandilinin uzun fitili yanıp bitmişti. Ortalık ağarmak üzereydi. Bozaran, somurtkan pencereden Donets'in her iki kıyısı ile ırmağın öte yakasındaki çam ormanı gözüküyordu. Uyumalıydık artık.

Oda arkadaşım kandili söndürüp uyumaya hazırlanırken, "Yarın çok ilginç bir gün olacak," dedi. "Sabah ayininden sonra manastırdan başlayan haç yürüyüşü sandallarla küçük manastıra kadar uzanacak."

Sağ kaşını yukarı kaldırıp başını yana eğerek kutsal tasvir önünde dua etti, sonra soyunmadan divana uzandı. Yattığı yerde öbür yanına dönerken, "Evet," dedi.

"Nedir o evet?" diye sordum.

"Ben Novoçerkask'ta din değiştirirken annem de beni Rostov'da arıyormuş. Sanki din değiştireceğim içine doğmuş."

Böyle diyerek göğüs geçirdi.

"Tam altı yıldır Mogilev'e gitmiyorum. Kız kardeşim evlenmiş olmalı."

Biraz suskun bekledikten, uyumadığımdan emin olduktan sonra alçak sesle konuşmasını sürdürdü. Söylediğine göre çok geçmeden kendisine bir görev vereceklerdi; böylece kendi evi, geçim kaynağı, her gün belli bir yiyeceği, içeceği olacaktı. Bense uykuya dalarken bu gencin hiçbir zaman kendi evi, belli bir görevi, geçim kaynağı olamayacağını düşünüyordum. Konuşmaları yüksek sesle hayal kurmaya benziyordu. Öğretmenlik mesleğini, vaat edilmiş toprak gözüyle gördüğü kesindi. Birçok insan gibi o da bir baltaya sap olmadan boşta gezmeye önyargıyla bakarak bunun anormal, geleneklere aykırı, sık rastlanmayan bir olgu, bir hastalık olduğunu kabul ediyor, kurtuluşunu sıradan günlük yaşamda arıyordu. Bu yüzden sesinden durumunun anormalliğini bildiği, kendine acıdığı hissediliyordu. Kendi kendini haklı çıkarmaya çalışırken benden özür diler gibiydi.

Şurada, bir arşın ötemde bir boş gezenin boş kalfası yatıyordu. Dışarıda avluda, arabaların çevresinde, dindar dervişlerin arasında ise bunun gibi boş gezenin yüzlercesi sabahın gelmesini beklemekteydi. Bütün Rusya'yı göz önüne alırsak sabahın gelmesini bekleyen daha nice serserinin kent ve köy yollarını arşınladığını; hanlarda, meyhanelerde, otellerde, açık havada otlar üzerinde pineklediğini düşünebilirdik. Uykuya dalarken aklıma şu geldi: Biri mantığını, keskin dilini kullanarak bu adamlara yalnız onların değil, hiç kimsenin yaşama tarzının haklı çıkarılmak gibi bir çabaya gereksinmesi bulunmadığını kanıtlasa ne kadar şaşırırlar, hatta sevinirlerdi!

Uyku arasında acıklı gözyaşları dökercesine bir zilin çınlayışını işittim. Ardından çömezlerden biri birkaç kez şöyle bağırdı:

"İsa Hazretleri bizleri esirgesin! Herkes sabah duasına lütfen!"

Uyandığım zaman oda arkadaşım yatağında yoktu. Ortalık günlük güneşlikti, dışarıdaki kalabalığın gürültüsü duyuluyordu. Avluya çıktığımda sabah ayininin çoktan bittiğini, haçlı yürüyüşünün küçük kiliseye doğru yola düzüldüğünü öğrendim. Irmak kıyısında küme küme insanlar dolaşıyor, kendilerini neyle oyalayacaklarını bilemiyorlardı. Küçük manastırda yapılacak ayin bitmediği için yemek içmek yasaktı; dindarların, önlerinde toplaşıp alışveriş yapmayı sevdikleri manastır dükkânları henüz açılmamıştı. Birçokları, canları sıkıldığı için, yorgunluklarına aldırmadan küçük manastıra doğru yürüyorlardı. Ben de onlara katıldım. Büyük manastırdan küçüğüne giden keçiyolu meşe ve çam ağaçlarının çevresini dolaşarak dik kıyı boyunca kıvrıla kıvrıla, bir yükselerek bir alçalarak ilerliyordu. Aşağıda parıldayan Donets Irmağı'nın suları keskin güneş ışınlarını yansıtıyor, yukarda tebeşirli dik yamaçlar beyaz beyaz ağarıyordu. Bu dik yamaçlardaki genç meşeler ile çam fidanları yalçın kayalar arasından fışkırarak daha yükseklere tırmanmakta neredeyse birbirleriyle yarışıyor gibiydiler.

Kendilerini Tanrı yoluna adayanlar dizi dizi yürüyorlardı çılgadan. Çoğunluğu çevre ilçelerden gelme Ukraynalılar olmakla birlikte ta Kursk, Orlov illerinden yaya gelerek yürüyüşe ka-

tılan birçok insan vardı. Alacalı bulacalı kalabalık arasında Mariupollü Rumlara da rastlanıyordu. Bunlar güçlü kuvvetli, ağırbaşlı, güler yüzlü çiftlik sahipleri olup, güney sahillerindeki kentlerimizi dolduran sıska, yozlaşmış soydaşlarına hiç benzemiyorlardı. Pantolonları kırmızı zıhlı Donetsliler ile Tavra ilinden gelenler de dindarlar arasına katılmıştı. Bu arada bizim Aleksandr İvanıç tipinde olanlara da rastlanıyordu ki yüzlerinden de, giyimlerinden de, konuşmalarından da neyin nesi oldukları pek kestirilemiyordu.

Çılga ırmak kıyısındaki küçük bir iskelede son buluyordu, iskelenin solundan küçük manastıra doğru dar bir şose uzanıyordu. İskelede ise Jules Verne'in kitaplarında gördüğümüz türden, Yeni Zelanda kanoları benzeri dar gövdeli, ağır, hantal iki sandal vardı. Sandallardan oturacak yerleri halılarla döşeli olanı ruhban sınıfı ile ilahiciler, halısız olanı ise sade halk içindi. Haç yürüyüşü gerisin geriye büyük manastıra yöneldiği zaman ben ikinci sandala sığışmaya çalışan talihliler arasındaydım. Biz, sade halk sandala tıkış tıkış doluşmuştuk; sandal güçlükle hareket ediyor, şapkalarımız ezilmesin diye ayakta kımıldamadan zor duruyorduk. Gidiş geliş yolumuz görülmeye değerdi doğrusu. Biri, beyaz beyaz ağaran, meşe ve çam ağaçlarının, kayaların yukarılardan sarktığı, küçük manastırdan dönen insanların dar keçiyolunda sıra sıra yürüdüğü dik sahil; öbürü, yeşil çayırlarla, meşe ağaçlarıyla örtülü, güneş ışınlarıyla pırıl pırıl aydınlanmış düz sahil; ikisi de öylesine neşeli, görkemli bir görüntüye sahipti ki şu mayıs sabahı güzelliğini bu iki sahile borçluydu sanki. Hızla akan ırmağın yansıttığı güneş ışınları suyun yüzeyinde ipil ipil oynaşıyor, dört bir yana yayılan keşişlerin cüppelerinde, ellerindeki sancaklarda, küreklerden düşen damlacıklarda ışıldıyordu. Söylenen Paskalya ilahileri, çan sesleri, küreklerin şıp şıp sulara vurması, kuş ötüşleri, hepsi birbirine karışarak uyumlu, hoş bir ezgiye dönüşüyordu. Ruhban sınıfındakilerin bindiği sandal, sancaklar rüzgârda dalgalanarak önde gitmekteydi. Sandalın kıçında yontu (heykel) gibi ayakta dimdik duran, karalara bürünmüş bir çömez vardı.

Haç yürüyüşü büyük manastıra yaklaştığı sırada biz şanslı-

lar arasında Aleksandr İvanıç'ı da gördüm. Sandalın ucunda en önde dikilmiş, kıvançtan ağzını kocaman açıp sağ kaşını yukarı kaldırarak resmi geçidi izliyordu. Yüzü pırıl pırıl parladığına göre çevresini bunca insanın doldurduğu, güneşin ışıldadığı böyle bir günde kendinden, değiştirdiği dininden memnun olmalıydı; vicdanı da rahattı herhalde.

Bir süre sonra odamızda çayımızı yudumlarken Aleksandr İvanıç'ın yüzü hâlâ mutluluktan parlıyordu. Yüzünden anlaşıldığına göre arkadaşlığımızdan hoşnuttu, benim gibi aydın bir kişinin değerini takdir ediyordu, konuşmalarımızda gene aynı konular açılırsa yüzünün kara çıkmayacağından emindi.

Burnunun derisini buruşturarak, "Söyler misiniz lütfen," dedi, "hangi ruhbilim kitaplarını okuyayım?"

"Ne yapacaksınız ruhbilim kitaplarını?"

"Ruhbilimden anlamayan, öğretmen olamaz da ondan... Çocukları eğitmeye başlamadan önce ruhsal yapılarını öğrenmeliyim."

Kendisine, çocuğun ruhsal yapısını öğrenmek için tek başına ruhbilimin yetmeyeceğini, kaldı ki okuma yazmayı, matematiği öğretme yöntemlerini özümsememiş öğretmenler için ruhbilim bilmenin yüksek matematik bilmek gibi lüks kaçacağını söyledim. Bu sözlerim üzerine hemen benim görüşüme katıldı. Ona göre öğretmenlik sorumluluk isteyen, zor bir meslekti. Çocuğun kötülüğe, boş inançlara eğilimini engellemek; bağımsız, dürüstçe düşünmesini sağlamak; gerçek dinsel konuları, kişilik, özgürlük gibi düşünceleri onlara aşılamak son derece güçtü. Bunun üzerine kendisine bir şeyler daha söyledim. Hemen buna da razı oldu. Genelde başkasının düşüncesini kolaylıkla kabul ediyordu. Anlaşıldığı kadarıyla "düşünmeyi gerektiren şeyler" zihninde sağlamca yer etmemişti.

Benim yola çıkma saatime dek manastır yöresinde dolaşarak uzun, sıcak günü birlikte geçirdik. Yanımdan bir adım uzaklaşmıyordu. Bana çok mu bağlanmıştı, yoksa tek başına kalmaktan mı korkuyordu, orasını bilemem.

Şimdi çok iyi anımsıyorum, dağın yamacına öbek öbek yayılmış bahçelerde sarı çiçekli akasyaların altında oturuyorduk.

"İki hafta sonra buradan gideceğim. Artık zamanı geldi," dedi.

"Yaya mı gideceksiniz?"

"Buradan Sloviansk'a yaya giderim, sonra Nikitovka'ya trenle... Donets yolu Nikitovka'da ikiye ayrılır. Oradan Hatsepetovka'ya yürüyerek gideceğim, daha sonra tanıdığım bir kondüktör beni trenle götürecek."

Nikitovka ile Hatsepetovka arasındaki ıssız, çöle benzeyen bozkır yolunu; bu yolda kuşkuları, memleket özlemi, yalnızlık korkusu içinde yayan yapıldak yürüyen Aleksandr İvanıç'ı gözümün önüne getirdim... O da benim yüzümdeki sıkıntıyı okumuş olacak ki "Kız kardeşim bugüne dek evlenmiştir herhalde," diyerek derin derin içini çekti.

Sonra, hüzünlü düşüncelerden kurtulmayı istediğinden olacak, tepedeki kayalığa baktı.

"Şu tepeden İzüm[2] kasabası gözükür," dedi.

Gezintimiz sırasında bir tatsızlık oldu, Aleksandr İvanıç tökezleyerek yere düştü. Terslik bu ya, ince pamuklu pantolonu yırtılmış, ayakkabısının da tabanı kopmuştu.

Ayakkabısını ayağından çıkarıp çorapsız ayağını göstererek, "Tüh!" dedi. "Ne terslik! Biliyor musunuz, bu durum öyle iş açacak ki başıma!"

Ayakkabıyı elinde evirip çeviriyor, tabanının çıktığına bir türlü inanamayarak yüzünü buruşturuyor, içini çekiyor, durmadan "cık cık" ediyordu. Valizimde sivri burunlu, bağcıklı, eskiden beri kullandığım ama modaya uygun iskarpinler vardı. Ne olur, ne olmaz diye yanıma almış, yağmurlu havalarda giymiştim. Kaldığımız odaya döner dönmez iskarpinleri çıkardım, diplomatça bir dil kullanarak kendisine verdim. Ayakkabıyı alınca cakalı bir tavır takındı.

"Size teşekkür etmek isterdim ama biliyorum, teşekkür etmeyi boş bir hareket sayıyorsunuz," dedi.

İskarpinlerin sivri uçları, bağcıkları bir çocuk gibi duygulandırdı onu, ileriye dönük planlarını bile değiştirdi.

"Novoçerkask'a iki hafta değil, bir hafta sonra giderim," demeye başladı. "Vaftiz babamın yanına eski ayakkabılarla var-

2 Kuru üzüm anlamında – ç.n.

maktan utanıyordum. Buradan ayrılmak istemeyişimin bir nedeni de uygun bir kılığımın olmayışıydı."

Arabacı valizimi dışarı çıkarırken iyicil, güleç yüzlü bir keşiş çömezi içerisini süpürmek için odaya geldi. Aleksandr İvanıç birdenbire telaşa kapılarak, utangaç bir yüzle, çekine çekine, "Ben burada mı kalacağım, yoksa başka bir odaya mı geçmem gerekiyor?" diye sordu.

Odayı tek başına kullanmaktan korktuğu, manastırda beleşten geçinmek istemediği belliydi.

Benden ayrılmak zor geldiği için, yalnızlık süresini kısaltmak amacıyla beni geçirmesi için izin vermemi istedi.

Arabayla çıktık. Manastırdan başlayan yol tebeşir katmanlarından oluşan yamaçta kıvrıla kıvrıla yükseliyor; dik yamaçtan aşağı sarkan somurtkan çamları, bunların köklerini, daha bir sürü engeli aşarak ilerliyordu. Önce Donets Irmağı silindi gözden, sonra insanların tıklım tıklım doldurduğu manastır avlusu, sonra yeşillikler içindeki çatılar... Biz durmadan yukarılara tırmandığımız için arkamızda her şey çukura gömülmüş gibi gözüküyordu. Görünürde yalnız çam ve meşe ağaçları ile tebeşirli yol kalmıştı. Sonunda arabam düz yolda ilerlemeye başlayınca bunlar da gözden silindi. Aleksandr İvanıç burada arabadan aşağıya atladı, hüzünlü hüzünlü gülümsedi, çocuksu gözleriyle son kez yüzüme baktı, geldiğimiz yoldan geriye yürüyerek tümüyle gözden kayboldu.

Kutsal Dağ izlenimleri birer anıya dönüşmeye başladı yavaş yavaş, önümde artık yeni görüntüler vardı. Düz bir ova, bozaran ağartı içinde engin ufuklar, yolun kıyısında bir fundalık, fundalığın ardında bir yel değirmeni... Yel değirmeni kıpırtısız duruyor, bayram günü kanatlarını sallamasına izin vermedikleri için sanki sıkıntıdan bunalıyordu...

Baba

(Отец)

"Ne yalan söyleyeyim, biraz içkiliyim. Kusuruma bakma. Meyhanenin önünden geçiyordum, şöyle bir uğrayayım dedim. Ne yapayım, hava sıcaktı, iki küçük şişe yuvarlamışım. Çok sıcaktı oğlum."

İhtiyar Musatov cebinden bir bez parçası çıkardı, bununla baygın baygın bakan gözlerini, tıraşlı yüzünü sildi. Oğluna bakmadan önce şunları söyledi:

"Yavrucuğum, bir dakikalığına uğradım sana. Pek önemli bir iş için. Kusura kalma, belki seni rahatsız ediyorum. Salı gününe dek bana on ruble verir misin? Anlıyorsun değil mi? Dün ev kirasını ödemem gerekiyordu da... Ama param yok. Kellemi kesseler yok!"

Genç Musatov bir şey söylemeden dışarıya çıktı, kaldığı yazlığın sahibi ve birlikte oturdukları arkadaşlarıyla kapı arkasında fısıldaştılar. Üç dakika sonra geriye dönerek babasına bir on rublelik uzattı. Yaşlı adam kâğıt paraya bakmadan alıp cebine soktu.

"Mersi. E, nasılsın bakalım? Çoktandır görüşemedik, değil mi?"

"Evet, çok oluyor. Paskalya'dan beri..."

"Dört-beş kez sana gelmeye niyetlendim ama bir türlü fır-

sat olmadı. İşim başımdan aşkın... Bak oğul, aslında bu söylediklerim doğru değil. Hepsi yalan. 'Salı gününe dek' dediğime bakma, o da yalan. Bana inanma Borenka, hiçbirine inanma! Benim gibi bir adamın ne işi olabilir ki? Aylaklık, ayyaşlık benimkisi... Sonra bu kılıkla sokağa çıkmak da ayıp oluyor. Borenka, bağışla beni. Sana küçük bir kızla acıklı mektuplar gönderip para istediğim için kızma bana. Para için teşekkür ederim, yalnız mektuplara inanma, hepsi yalandı. Seni soymaktan da sıkılmıyor değilim, yavrucuğum. Biliyorum, senin de iki yakan bir araya gelmiyor, karnını zor doyuruyorsun. Ama bende bu yüzsüzlük varken başka ne yapabilirim? Öyle bir yüzsüzüm ki eşim benzerim yok! Bağışla beni, Borenka, sana gerçekleri gizlemeden söylüyorum. Çünkü şu melek yüzüne bakarken içim sızlıyor."

Bir dakika sessizlik içinde geçti. Sonra yaşlı adam derin derin göğüs geçirdi.

"Ah, bana bir bardak bira ısmarlar mısın?"

Oğlu dışarı çıktı. Kapı arkasında yeniden fısıldaşmalar başladı. Biraz sonra birayı getirdikleri zaman adam birden canlandı, tavırları değişti, gözleri faltaşı gibi açıldı.

"Geçenlerde at yarışlarına gitmiştik," dedi. "Üç kişiydik, birer ruble koyup Şustrıy üzerine oynadık. Allah razı olsun Şustrıy'dan, bir rubleye otuz iki ruble aldık. Ne yapayım oğluma, yarışa gitmeden edemiyorum! Hem kibar bir zevktir. Bizim hatun yarışlara her gidişimde bana adamakıllı çıkışır ama ben gene giderim. Kim ne derse desin, at yarışlarını seviyorum!"

Sarı saçlı, süzgün yüzlü bir genç olan Boris[1] odada bir köşeden öbürüne gidip geliyor, ağzından tek söz çıkmadan babasını dinliyordu. Yaşlı adam öksürmek için konuşmasını kesince ona yaklaşarak dedi ki:

"Babacığım, geçenlerde bir çift potin almıştım, ayağıma biraz dar geliyor. İstersen onları sana vereyim. Ucuza bırakırım."

Adam yüzünü ekşitti.

"Tamam," dedi. "Yalnız indirim filan kabul etmem. Aldığın fiyata olsun."

1 Borenka, Boris'in küçüklük adı – ç.n.

"Peki, veresiye veriyorum onu sana."

Boris karyolanın altına uzandı, oradan yeni potinleri çıkardı. Yaşlı baba ise kendisinin olmadığı belli çizmelerini ayaklarından sıyırarak yeni potinleri giymeye başladı.

"Ayağıma tam uydu. Peki, bende kalsın. Salı günü emekli aylığımı alınca parasını gönderirim." Sonra gene ağlamaklı bir sesle, "Yalan söylüyorum; at yarışları da, emekli aylığı da yalan!" demeye başladı. "Sen de beni kandırıyorsun, Borenka... Güttüğün cömertlik siyasetini anlamıyor değilim. Beyninin içini okuyorum ben senin. Potinler ayağına niçin dar geldi, biliyor musun? Ruhun geniş, zengin de ondan. Ah, Borya, Borya! Her şeyi anlıyorum, her şeyi görüyorum."

Boris konuyu değiştirmek için, "Yeni bir daireye taşındınız mı?" diye sordu.

"Evet, oğlum, taşındık. Her ay yeni bir yere taşınıyoruz. Bizim hatunun huyu böyle, aynı yerde uzun süre kalamaz."

"Geçenlerde eski evinize gitmiştim. Sizi yazlığa çağırmak istiyordum. Sağlığınız için biraz temiz havada yaşamak kötü olmaz."

Yaşlı adam elini silkti.

"Olmaz! Bizim hatun istemez! Kendim de istemem ya... Yüz kere beni uçurumdan kurtarmaya çalıştın, oğlum. Ben de çalıştım. Ama boşuna. Bırak artık yakamı! Uçurumun dibinde kalıp gebereyim. İşte şurada senin yanında oturuyorum, melek yüzüne bakıyorum ama gene de bir şey beni eve, o uçuruma çekiyor. Alınyazım böyleymiş demek ki... Gübre böceğini gül yaprağına alıştıramazsın. Hayır, oğlum, olmayacak bir iş bu! Eh, gitme zamanım geldi. Hava kararıyor."

"Öyleyse bir dakika bekleyin, sizi geçireyim. Benim de kente gitmem gerekiyor."

Yaşlı adam ile oğlu paltolarını giyip dışarı çıktılar. Biraz sonra arabayla yola koyulduklarında hava iyice kararmıştı, pencerelerde ışıklar yanıyordu.

Baba, "Seni soyup soğana çevirdim Borenka," diye mırıldandı. "Zavallı, zavallı çocuklar! İnsanın böyle bir babası olması herhalde büyük bir felakettir. Yüzüne karşı yalan söyleyemiyorum. Bağışla beni... Tanrım, yüzsüzlüğüm nereye kadar vara-

cak? Seni soydum, arkadaşlarının yanında utandırdım; kardeşlerini de böyle soyup utandırıyorum. Dün içine düştüğüm durumu görmeliydin. Borenka, senden gizleyecek değilim ya! Bizim eve hatunun tanıdıkları, birtakım ıvır zıvır insanlar gelmişti. Birlikte oturup kafayı çektik. Sizlere öyle bir verip veriştirdim ki hiç sorma! 'Beni terk ettiler, bakmıyorlar,' diye demediğimi bırakmadım. Gözyaşlarımla sözde kadınları kendime acındıracaktım. Kendimi zavallı bir baba gibi göstermek istedim. Âdetim kurusun! Kusurlarımı gizlemek istediğim zaman suçu masum çocuklarımın üzerine atarım. Ama, Borenka, yüzüne karşı yalan söyleyemem, senden hiçbir şey saklayamam. Buraya gelince gene atıp tutacaktım; seninle karşılaşıp uysallığını, iyi yürekliliğini görünce dilim tutuldu. Vicdanım altüst oldu, birdenbire değiştim."

"Neyse babacığım, bırakın bunları da başka şeylerden söz edelim."

Ancak yaşlı adam onu dinlemiyordu.

"Tanrım, bana ne güzel çocuklar verdin! Şükür sana, altın yürekli çocuklarım var. Bunları benim gibi yoldan çıkmışlara değil, iyi yürekli, duyguları olanlara vermeliydin. Ben onlara layık değilim."

Tepesi düğmeli kasketini başından sıyırdı, birkaç kez istavroz çıkardı. Sanki çevresinde kutsal tasvir arıyormuşçasına çevresine bakınarak, "Şükür sana Tanrım!" diye içini çekti. "Mükemmel, eşi bulunmaz çocuklar. Üç oğlum, bir kızım var, dördü de birbirinden iyi. Hiçbiri ağzına içki koymaz, hepsi de ağırbaşlı, işbilir, akıllı insanlar, işitiyor musun arabacı, üç oğlum da birbirinden kafalı! Grişa'yı ele alalım, öyle zeki bir çocuk ki on kişiye bedel. Fransızca, Almanca bilir. Onun yanında beribenzer avukatlar halt etsin. Konuşmasını dinlerken dalar gidersin. Yavrularım benim, inanamıyorum, ben mi dünyaya getirdim sizleri! Sen, Borenka, çok çile çeken bir çocuksun. Durmadan soyuyorum seni, daha da soyacağım. Bana boyuna para veriyorsun. Bir işe yaramadığını bile bile... Geçenlerde bana acımanı dileyen bir mektup göndermiştim. Hastalığımdan dem vuruyordum. Aslında hepsi yalan. Rom içmek içindi senden istediğim para. Sen

de beni kıracağını düşünerek gönderiyorsun durmadan. Bütün bunları biliyorum, hepsinin farkındayım. Grişa da çilekeşin biri. Yavrucuğum, perşembe günü çalıştığı daireye gitmiştim. Sarhoştum, üstüm başım dökülüyordu, pislik içindeydim, ağzım leş gibi kokuyordu... Birtakım kaba saba sözlerle doğruca masasına yaklaştım. Oysa çevresinde arkadaşları vardı; müdürü, iş için gelenler bulunuyordu. Ona başkalarının yanında, yaşam boyu silemeyeceği bir leke sürdüm. Ama yavrucak tınmadı bile. Birazcık yüzü sarardı, o kadar. Sonra gülümsedi. Bir şey olmamış gibi bana yaklaştı, hatta beni arkadaşlarıyla tanıştırdı, sonra evime kadar götürdü. Bir kerecik sızlanmadı, ağzını açıp tek söz söylemedi. Oysa zavallıyı senden daha çok soyuyorum. Ya kardeşin Saşa'ya ne demeli? O da çilekeş... Biliyorsun, soylu bir ailenin, bir albayın kızıyla evlendi. Drahoması iyi. Sanırsın ki bana aldırmayacak, oysa düğünden sonra ilk benim ziyaretime geldi. Hem de o çukura... Yemin ederim..."

Yaşlı adam hıçkırmaya başladı, ardından hemen güldü.

"O sırada sanki mahsus yapıyormuş gibi *kvas*'la birlikte rendelenmiş turp yiyorduk, balık kızartmıştık. Evde öyle bir koku vardı ki şeytan bile feleğini şaşırırdı, içkili olduğum için yan gelip uzanmıştım. Bizim hatun yüzü kıpkırmızı, gençleri karşılamaya çıktı. Kısaca, rezaletin daniskası! Saşa gene de her şeyi hoş karşıladı."

"Evet, bizim Saşa iyi çocuktur," dedi Boris.

"Evet, üzerine yoktur. Hepiniz altın yürekli çocuklarsınız. Sen de, Saşa da, kız kardeşin Sonya da... Hepinize neler çektiriyorum! Benim yüzümden utanıyorsunuz, üzülüyorsunuz, gene de soyup soğana çeviriyorum sizleri... Şimdiye dek hiçbirinizin sızlandığını işitmedim, bana hiçbir zaman kötü gözle bakmadınız. İyi bir baba olsaydım gene neyse ama ne gezer! Benden kötülükten başka bir şey görmediniz. Ben yolunu şaşırmış, ahlâksız bir adamım... Şimdi, Tanrı'ya şükür, eski azgınlığım kalmadı, sünepenin biri olup çıktım. Oysa siz daha küçükken kendime müthiş güvenirdim. O zaman ne yapsam, ne söylesem bana öyle gerekiyormuş gibi gelirdi. Geceleri kulüpten eve döndüğümde fazla masraf yapıyor diye rahmetli annenize

çıkışır dururdum. Bütün gece zavallının başının etini yer, üstelik böyle yapmak gerektiğine inanırdım. Kimi zaman sabahları kardeşlerinle sen kalkıp okula giderdiniz, ben hâlâ dır dır ederdim. Okuldan döndüğünüzde ben hâlâ uyuyor olurdum, babanız kalkmadan yemeğe oturmaya cesaret edemezdiniz. Yemekte gene aynı teraneler... Unutmamışsındır herhalde. Tanrım kimseye böyle baba vermesin! Beni, yüceliğiniz belli olsun diye göndermiş ulu Tanrı. Tam dediğim gibidir, işte durum budur çocuklar, sonuna dek dayanın! Babanızı sayarsanız ömrünüz uzun olur. Gösterdiğiniz bu çilekeşlik karşılığında Tanrım ömrünüzü artıracaktır. Arabacı, dur!"

Yaşlı adam arabadan indi, gene bir ayaküstü meyhanesine girdi. Yarım saat sonra geri döndüğünde sarhoş sarhoş öksürerek oğlunun yanına oturdu.

"E, Sonya nerede? Hâlâ yatılı okulda mı?" diye sordu.

"Hayır, mayısta orayı bitirdi. Şimdi Saşa'nın kaynanasıyla birlikte oturuyor."

Beriki şaşırdı.

"Şuna bakın! O da ağabeylerinin yolunda gidiyor desene! Aferin kıza! Ah, Borenka, kızcağızın annesi yok ki sevinsin! Peki, benim nasıl yaşadığımı, şu durumlarımı biliyor mu?"

Boris karşılık vermedi. Beş dakika kadar derin bir sessizliğe gömüldüler. O sırada yaşlı adam ağlamaya başlayarak gözlerini bez parçasıyla sildi.

"Severim onu, Borenka, severim," dedi. "Biricik kızım, insanı yaşlılığında en iyi avutacak kız evlattır. Onu bir görebilsem. Olur mu dersin Borenka, görebilir miyim?"

"Elbette, istediğiniz zaman."

"Gerçekten mi? Buna karşı çıkmaz mı?"

"Yok canım! Kendisi de görüşmek için sizi aramıştı."

"Doğru mu söylüyorsun? Aman, benim çocuklarım ne kadar iyi! İşitiyor musun arabacı? Borenka, ne olur şu işi düzenle! Sonya artık genç kız olmuştur. Böyle tatlı bir hanıma, bir matmazele şu kötü kılığımla ben de görünmek istemem. Gel, bu işi şöyle düzenleyelim, Borenka! Ben birkaç gün meyhaneden el ayak çekerim, şu melun suratım biraz kendini toparlar. Son-

ra sana gelirim, sen giysilerinden birini bir süreliğine bana verirsin. Tıraş olurum, saçlarımı kestiririm. Sen gider, onu kendi evine getirirsin. Olur mu?"

"Hay hay!"

"Arabacı, dur!"

Yaşlı adam gene arabadan inip meyhaneye koştu. Boris'le birlikte eve varıncaya dek böyle birkaç kez arabadan indi. Oğlu onu hep sessizce, sabırla bekledi. Arabayı savıp uzun, pis sokakta birlikte yaşadığı kadının evine doğru yürürlerken adamın yüzü utançtan kıpkırmızıydı, suçlu bir görünüşü vardı. Çekingen çekingen öksürüp dudaklarını şaplatarak, "Borenka," dedi, "eğer bizim hatun surat asıp ileri geri konuşursa sen ona aldırma. Elinden geldiğince iyi davran. Cahil ve küstahtır ama iyi kadındır. Göğsünde yumuşak, sıcak bir yürek taşır."

Uzun bir avludan geçtiler. Önlerinde karanlık bir sofa vardı. Gıcırdatarak açtıkları kapının ardından mutfak kokusu, semaver dumanı, birtakım cırlak kadın sesleri geldi. Sofadan sonra mutfaktan geçerlerken Boris koyu bir dumandan, üzerine çamaşır asılı ipten, deliklerinden kıvılcım saçan semaver borusundan başka bir şey görmedi. Baba, mutfağa yakın olduğu için havası bozulmuş, alçak tavanlı, küçük bir odaya eğilerek girerken, "İşte bizim hücre," dedi.

İçeride, masa başında üç kadın oturmuş, kahvaltı ediyorlardı. Yeni gelen konuğu görünce birbirleriyle bakıştılar, yemek yemeyi bıraktılar.

Yaşlı adamın karısı olması gereken bayan sert bir sesle, "E, istediğini elde ettin mi?" diye sordu.

"Ettim, ettim... Boris, buyur, otur bakalım. Bak, delikanlı, bizim burada her şey basittir... Yaşamımız böyledir hep."

Adam anlamsız bir telaşa kapılmış gibiydi. Bir yandan oğlundan utanırken, bir yandan da kadınların yanında kostaklanmak, yüzüstü bırakılmış, mutsuz bir baba rolünü oynamak istiyordu.

"Evet delikanlı, biz burada basit, gösterişsiz bir yaşam sürereiz," diye mırıldandı, "içimiz dışımız birdir, sizin gibi göz boyamayı sevmeyiz. Ya işte! Ne dersin, votka içer miyiz?"

Kadınlardan biri (yabancının yanında içmekten sıkıldığından olacak) içini çekerek, "Ben de mantarla biraz daha votka içerim," dedi. "Aman ne mantarlar, yeme de yanında yat! İvan Gerasimıç, beyefendiye ısrar edin, belki o da bizimle içmek ister!"

Kadın kibar olmaya çalışıyor ama konuşma tarzından cahillik akıyordu.

Yaşlı baba oğlunun yüzüne bakmaksızın, "Hadi, delikanlı, iç, iç!" dedi. "Bizde güzel şaraplar, likörler bulunmaz. Ne yaparsın, basittir bizim yaşamımız."

Karısı olacak kadın içini çekti.

"Evimizden hoşlanmamışlardır."

"Yok canım, içer içer..."

Boris babasını incitmemek için kadehini aldı, sessizce içkisini yudumladı. Semaver geldiği zaman da gene sesini çıkarmadan, yüzünde aynı hüzünle, babasının hoşuna gitsin diye berbat çaydan iki fincan içti. Bu arada babasının karısı olacak hatun kişinin bu dünyada ana-babalarını bırakan, dinsiz, katı yürekli çocuklar konusunda yaptığı iğneli konuşmayı sessizlik içinde dinledi. Hayli kafayı bulmuş olan baba her zamanki coşkulu, sarhoş havasına girerek, "Şimdi senin aklından neler geçtiğini biliyorum, delikanlı," dedi. "Benim batağa saplanmış, düşkün, zavallı bir adam olduğumu düşünüyorsundur. Oysa benim yaşamım seninkinden daha normaldir. Hiç kimseye gereksinmem yok benim... Ve... ve kendimi kimsenin önünde alçaltmak niyetinde değilim. Bana acıyarak bakan çocuklara kızacağımı iyi bil!"

Çaydan sonra sardalya balığını temizleyip üzerine çentilmiş soğan serpelemek öyle hoşuna gitti ki duygulanarak gözleri doldu.

Yeniden at yarışlarından, kazandığı paralardan, bir gün önce on altı ruble verip satın aldığı panama şapkadan söz açtı. Sardalya yiyip votka içtiği gibi aynı iştahla yalan söylüyordu. Boris bir saat kadar sesini çıkarmadan oturdu, sonra gitmek üzere ayağa kalktı. Yaşlı adam ona tepeden bakarcasına, gururla, "Sizi daha fazla tutacak değilim," dedi. "Bakın, delikanlı, sizin hoşunuza gidecek biçimde yaşamıyorsam kusuruma bakmayın."

Şöyle bir kabardı, böbürlenircesine pufladı, kadınlara göz kırptı. Oğlunu dış kapıya doğru geçirirken, "Güle güle, beyefendi," dedi. "Hoşça kalın!"

Birlikte karanlık sofaya vardıklarında yüzünü oğlunun yenine dayadı, hıçkırmaya başladı.

"Sonya'yı bir görebilsem! Ne olur bu işi düzenle, Borenka, yavrucuğum! Tıraş olur, vereceğin giysiyi giyerim... Ciddi bir yüz takınırım. Kızımın yanında sessizce dururum. Vallahi hiç sesimi çıkarmam!"

Ardından, kadın sesleri gelen kapıya ürkek ürkek baktı, hıçkırıklarını kesti, yüksek sesle, "Güle güle, beyefendi," dedi. "Hoşça kalın!"

Mutlu Son

(Хороший конец)

Trende görevli olmadığı bir gün başkondüktör Stiçkin'in evine Liubov Grigoryevna adında bir kadın geldi. Bu, kırk yaşlarında, gösterişli, iri kıyım bir hanımdı. Bayan Grigoryevna çöpçatanlık gibi genelde insanlar arasında fısıltıyla sözü edilen işler yapardı. Oturaklı, ağırbaşlı, sert görünüşlü bir adam olan Stıçkin kadının karşısında biraz utanarak, ağzında purosuyla dolaşırken şöyle konuştu:

"Tanıştığımıza çok memnun oldum, Liubov Grigoryevna. Arkadaşım Semyon İvanoviç benim için çok önemli olan, nazik bir konuda bana yardım edebileceğinizi söyleyerek görüşmemizi tavsiye etti. Bu iş, mutluluğumla yakından ilgilidir. Sizin de gördüğünüz üzere, birçoklarının yetişkin çocuklara sahip olduğu bir yaştayım, elli ikisini doldurdum. Epeyce önemli bir görevde bulunmaktayım. Her ne kadar malım mülküm çok değilse de sevdiğim bir kadın ile birkaç çocuğa rahatlıkla bakabilecek durumdayım. Yeri gelmişken belirteyim, düzenli aylığımın yanında, sürdürdüğüm yaşam tarzı sonunda bankada birikmiş hayli param var. Düzenli yaşayan, aklı başında, uyumlu, birçoklarına örnek olabilecek biri sayılırım. Ağzıma içki koymam. Bütün bunların yanında tek eksiğim, sıcak bir yuvam ile yaşam arkadaşımın bulunmaması... Düzenli bir yaşam sürmek-

teysem de ne gideceğim doğru dürüst bir yerim, ne görüşecek ahbaplarım, ne de hastalığımda bir bardak su verecek bir yakınım var. Böyle yaşamaktan tat alınır mı, siz söyleyin! Bir de şu var, Liubov Grigoryevna, evli bir adama toplum içinde bekârdan daha çok değer verilir. Evet, ben okumuş, kültürlü bir adamım, eh, varlıklı biri sayılırım. Gelgelelim bir bakıma da kimim ki ben? Yalnız başına yaşayan bir keşişten farkım ne? İşte o nedenle Gimeney[1] bağıyla bağlanmak, başka bir deyişle saygı duyulacak bir kadının nikâhlı karım olmasını istiyorum."

Çöpçatan kadın içini çekti.

"Hayırlısı olsun!"

"Bu kentte yalnız yaşayan bir adamım, kimsecikleri tanımıyorum. Kimseyle dostluk bağım olmadığına göre kimin yanına gider, derdimi kime açabilirim? İşte o nedenle Semyon İvanoviç mesleği insanları mutlu etmek olan, bu alanın uzmanı birine başvurmamı tavsiye etti. Sizden özellikle rica edeceğim, Liubov Grigoryevna, büyük desteklerinizle mutluluğumu kurmama yardım edin! Kentte evlilik çağındaki bütün bayanları tanıyorsunuzdur, bu konuda bana yardım elinizi uzatın, lütfen!"

"Hay hay! Yaparız..."

"Buyurunuz, mezelerden alınız!"

Çöpçatan kadın alışık bir hareketle kadehi ağzına götürdü, yüzünü buruşturmadan içkisini bitirdi.

"Evet, bizim işimiz bu. Peki, Nikolay Nikolayiç, nasıl bir hanım istersiniz?"

"Ben mi? Artık yazgı hangisini karşımıza çıkarırsa..."

"Gerçekte bu bir yazgı konusuysa da herkesin kendine göre bir zevki vardır. Birileri esmer ister, bir başkası da sarışından hoşlanır."

Stıçkin göğsünü kabartarak içini çekti.

"Şunu iyi biliniz ki Liubov Grigoryevna, ben olaylara olumlu yaklaşan, iradesi güçlü bir adamım. Benim için güzelliğin, yüz görünümünün fazla bir önemi yoktur, hani nasıl derler, yüz güzelliği insana su içirmez... Ayrıca güzel kadın insanın başına dertler açar. Benim bu konudaki inancım, önemli olanın

1 Yunan söylencesine göre evlilik tanrısı – ç.n.

kadının dış görünüşü değil, asıl iç yapısı, başka bir deyişle gönül zenginliği, ruhsal değerleri olduğudur. Çekinmeyin, mezelerden buyurun... Gene de diyeceğim şu ki kadın biraz güzel, bedence de topluca olmalı. Aslında eşlerin mutluluğu için asıl önemlisi bu değil, akıldır... Ama şunu da açıkça belirteyim ki kadının fazla akıllı olması da fazla bir işe yaramaz, çünkü akıllı, zeki kadın kafasında türlü türlü düşünceler taşır, değişik ülkülerin peşine takılır. Günümüzde kültürsüz olunmazsa da okumuşluğun, kültürün türlü çeşitlisi vardır. Bir erkek karısının Fransızca, Almanca gibi yabancı diller konuşmasından hoşlanır elbet; gelgelelim bunun yanında, diyelim, düğme dikmesini bilmiyorsa bütün bu bilgiler neye yarar? Ben kendimi rahatça okumuşlar sınıfına sokarım, Prens Kanitelin'le şimdi sizinle konuştuğumuz gibi ahbaplık ederim, öte yandan sade yaradılışta bir insanımdır. O bakımdan sade bir kız isterim. Beni saysın, kendisini mutlu etmeye çalıştığımı bilsin yeter."

"Eh, bilinen bir şey bu..."

"Şimdi gelelim işin asıl can alıcı noktasına... Zengin bir kızı kesinlikle istemem. 'Parası için evlenmiş,' dedirtmem kendime! Ben onun değil, o benim ekmeğimi yemeli, bunu da bilmeli. Öte yandan züğürt bir kızla da evlenmek istemem. Kendim mallı mülklü bir adam olmakla, bir kızla parası için değil, severek evlenmeyi istemekle birlikte niçin yoksul birini alayım? Biliyorsunuz, şimdi yaşamak kolay değil, sonra çocuklarımız da olacak."

"İsterseniz drahoması olan birini buluruz size."

"Buyurun, buyurun, çekinmeden yiyin, çok rica edeceğim..."

Birkaç dakika sessizlik içinde geçti. Bir ara çöpçatan kadın içini çekerek kondüktörü yan gözle süzdü.

"Şey, azizim, istersen bekâr keyfi için bir şeyler bulalım sana. Elimde güzel mallar var. Biri Fransız, bir tane de Rum asıllı. İkisi de değerli parçadır."

Kondüktör biraz düşündükten sonra kestirip attı.

"Teşekkür ederim, öylesini istemem. Sizin bu iyi niyetli yaklaşımınız karşısında size bir soru sorabilir miyim? Evlenecek kız bulma çabalarınız karşılığında bizden ne alacaksınız?"

"Fazla bir şey almam. Entarilik kumaş ile yirmi beş ruble verirseniz yetişir... Drahomalı kız isterseniz onun hesabı ayrıdır."

Stıçkin kollarını göğsünde kavuşturarak bir süre sessizce düşündü. Sonra, "Çok istiyorsunuz," dedi.

"Hiç de çok değil, Nikolay Nikolayiç! Eskiden, evlenmelerin bol olduğu zamanlar daha azına da razıydık, oysa şimdi ahım şahım bir gelirimiz yok. Öyle aylar geçiyor ki iki yirmi beşi zor denkleştiriyoruz. Bunun da hepsi evlenmelerden değil."

Stıçkin anlamamışçasına kadına baktı, omuz silkti.

"Hımın! İki yirmi beşliği az mı buluyorsunuz?"

"Az sayılır. Eskiden ayda en azından yüz papel kazandığımız olurdu."

"Ya! Bu işlerden bunca para kazanıldığını bilmiyordum. Elli ruble az para mı? Beribenzer erkek bu parayı kazanamaz! Buyurun, yiyin lütfen, çekinmeyin!"

Çöpçatan kadın yüzünü buruşturmadan bir kadeh daha yuvarladı. Stıçkin o sırada kadını tepeden tırnağa süzüyordu.

"Elli ruble ha? Bu, yılda altı yüz ruble eder... Buyurun, buyurun, çekinmeyin! Biliyor musunuz, bu gelirle kendinize iyi bir yaşam sağlayabilirsiniz."

Çöpçatan kadın güldü.

"Ben mi? Artık yaşlandım. Bundan sonra ne yapabilirim?"

"Hiç de öyle değil, efendim... Boyunuz posunuz yerinde, yüzünüz akça pakça, görünüşünüz göz doldurucu..."

Çöpçatan kadın kızarıp bozardı. Stıçkin de utanarak kadının yanına ilişti.

"Siz bu durumunuzla pek çok erkeğin hoşuna gidersiniz. Karşınıza hesabını, ne istediğini bilen, ağırbaşlı bir erkek çıkarsa onun kendi aylığı, sizin de bu gelirinizle birbirinize çok uygun düşersiniz ve gönül birliği içinde yaşarsınız."

"Neler söylediğinizi kendiniz de bilmiyorsunuz, Nikolay Nikolayiç."

"Ne olmuş canım! Aklıma geldi de söyleyiverdim."

Ortalığa bir sessizlik çöktü. Stıçkin yüksek sesle mendiline sümkürmeye başladı, kıpkırmızı kesilen çöpçatan kadın ise adama utanarak bakarken şu soruyu sordu:

"Nikolay Nikolayiç, ayda kaç para geçiyor elinize?"

"Benim mi? İkramiyeler dışında yetmiş beş ruble. Bundan başka stearin mumlarından ve tavşanlardan ayrıca gelirimiz olur."

"Yoksa avcılığınız da mı var sizin?"

"Hayır canım... Biletsiz yolcuya tavşan derler bizde."

Bir dakika kadar sessizlik içinde geçti. Bu sırada Stıçkin ayağa kalkarak heyecan içinde odada dolaşmaya başladı.

"Anlayacağınız üzere genç bir karım olmasını istemiyorum. Kendim de yaşı hayli ilerlemiş bir adamım, bu duruma göre... sizin gibi... oturaklı, ağırbaşlı... sizin görünüşünüzde bir kadın olsa..."

Kadın kızarmış yüzünü mendiliyle kapatarak kıkır kıkır güldü.

"Aman Tanrım, siz neler söylüyorsunuz?"

"Bunda fazla düşünecek ne var canım? Siz her şeyinizle gönlüme göresiniz, bana da çok uygunsunuz. Ben olaylara olumlu yaklaşan, içki içmeyen bir adamım. Bu durumumla hoşunuza gidiyorsam daha ne istersiniz? Size evlenme önerisi yapabilir miyim?"

Çöpçatan kadının gözleri dolarak gülmeye başladı, razı olduğunu bildirmek için kadehini adamınkiyle tokuşturdu. Kondüktörün mutluluğuna diyecek yoktu.

"Öyleyse şimdi bana karşı nasıl davranacağınıza, nasıl bir yaşam sürmemiz gerektiğine gelelim," dedi. "Ben sert yaradılışlı, ağırbaşlı, olumlu bir adamım, her konuda soyluca düşünürüm, karımın da benim gibi kararlı, sert olmasını, benim kendisi için bir velinimet ve ailede birinci kişi olduğumu anlamasını isterim."

Stıçkin koltuğa oturdu; derin derin içini çekerek, nişanlısına, aile yaşamıyla, karısının sorumluluklarıyla ilgili görüşlerini açıklamaya başladı.

Arabalıkta

(B capae)

Akşam saat on sularıydı. Arabacı Stepan ile köyden ona konuk gelen torunu Alyoşka, kapıcı Mihaylo, her akşam avluya tuzlu ringa satmak için uğrayan yetmişlik ihtiyar Nikandr büyük arabalıkta bir fenerin çevresinde toplanmışlar, kral[1] oyunu oynuyorlardı. Ardına kadar açık duran kapıdan bütün avlu, avlu kapısı, ev sahiplerinin oturduğu konak, kilerler, kapıcı kulübesi gözüküyordu; ancak gecenin karanlığı çökmüştü bunların üzerine. Karanlıkta ışıl ışıl parlayan bir yer vardı, o da içinde kiracıların oturduğu, konağın yan bölmesinin dört penceresiydi. Arabaların, kızakların havaya kalkık oklarının gölgeleri duvarlardan ambarın kapısına doğru uzanıyor, orada fener ve oyuncuların gölgeleriyle karışarak titreşip duruyordu. Arabalığı ahırdan ayıran ince ara duvarın arkasında beygirler vardı. O yüzden arabalığın içi at kokusuyla doluydu, ihtiyar Nikandr'dan da çevresine berbat bir balık kokusu yayılıyordu.

Kapıcı kral olmuştu. Kendince krallara yaraşır bir tavır takınarak, kareli, kırmızı mendiline gürültüyle hapşırdıktan sonra, "Şimdi istersem birinizin kellesini uçurabilirim!" dedi.

Sekiz yaşlarında, saçları çoktandır makas yüzü görmemiş bir çocuk olan Alyoşka kıskançlıkla, sert sert baktı kapıcıya. Ken-

1 İskambil oyununda papaz – ç.n.

disinin kral olması için iki el iskambil daha alsa yeterliydi. O yüzden böyle somurtarak oturuyordu.

Elindeki kâğıtlara uzun uzun baktıktan sonra, "Dede, senden sonra ben oynayacağım. Biliyorum, elinde kupa kızı var," dedi.

"Hadi hadi, salak! Fazla düşünme de oyna artık!"

Alyoşka çekine çekine kupa valesini oynadı, o sırada avludan çıngırak sesi duyuldu. Kapıcı ayağa kalkarak, "Tüh, kahrolasılar!" dedi kendi kendine. "Kral, hadi kalk da kapıyı aç bakalım!"

Kral az sonra geri döndüğünde Alyoşka prens, balık satıcısı asker, arabacı da köylü olmuştu.

Kapıcı yeniden oyuna oturarak, "Durum kötü," dedi. "Doktorlar gittiler. Kurşunu çıkaramamışlar."

"Çıkarmak kolay mı? Beynini didik didik etmişlerdir, o kadar. Kurşun kafaya girmişse ne yapsalar boştur."

Kapıcı anlatmasını sürdürdü:

"Kendinden geçmiş, yatıyor. Ölümden kurtulamaz. Alyoşka, it oğlu it, kâğıtlarıma bakma, yoksa çekerim kulağını! Evet, doktorlar giderken annesi babası da içeriye girdiler. Durumu öğrenir öğrenmez gelmişler. Öyle bağıra bağıra ağlıyorlar ki yürekler acısı! Söylediklerine göre tek çocuklarıymış. Yazık!"

Oyuna iyice dalmış olan Alyoşka dışında hepsi konağın yan bölmesinin aydınlık pencerelerine baktılar.

"Yarın karakola gidecekmişim. İfademi alacaklarmış. Ben ne söyleyebilirim ki? Hiçbir şey görmedim. Bu sabah beni çağırmıştı, bir mektup uzatıp, 'Bunu posta kutusuna atar mısın?' dedi. Ağlamış olduğu gözlerinden belliydi. Karısı, çocukları evde yoktu, gezmeye gitmişlerdi... İşte ben mektubu atmaya çıktığımda tabancayla şakağına bir kurşun sıkmış. Geldiğim zaman aşçı kadın avluda koşturarak avaz avaz bağırıyordu."

Ringa satıcısı başını iki yana salladı, kısık bir sesle, "Büyük günah," dedi. "Büyük günah!"

Kapıcı kazandığı kâğıtları önüne çekerken anlatıyordu:

"Fazla okumuşluğundan, aşırı akıllı olduğundan bütün bunlar. Kimi geceler oturur, boyuna yazardı... Hey, köylü, oynama

sırası sende! İyi bir beyefendiydi doğrusu. Kaşı gözü kapkara, beyaz tenli, uzun boylu. Sonra kiracı olarak da üstüne yoktu."

Arabacı dokuzlu kozla kupa papazını alarak, "Hep şu kadın milleti yüzünden diyorlar," dedi. "Başka birisinin karısına gönül vermiş, kendi karısına ise aldırdığı yokmuş. Olur böyle şeyler..."

Kapıcı, "Kral kızmaya başlıyor ha!" diye sesini yükseltti.

Tam o sırada avludan gene çıngırak sesi geldi. Kapıcı canı sıkılarak yere tükürdü, avlu kapısını açmaya koştu. Yan bölmenin aydınlanmış pencerelerinde dans eden çiftlere benzeyen gölgeler belirdi. Aynı anda da avludan heyecanlı sesler, acele ayak patırtıları duyuldu.

Arabacı, "Gene doktorlar gelmiş olmalı. Yorulacak bugün Mihaylo," dedi.

Bir an için ulumayı andıran garip bir ses yükseldi yakınlardan. Alyoşka korkuyla dedesine, sonra pencerelere baktı.

"Dede, beyefendi dün kapının yanında başımı okşamıştı. 'Çocuk, nerelisin sen,' diye sordu... Kimdi demin uluyan?"

Dede yanıt vermedi, fenerin fitilini düzeltmekle yetindi. Az sonra, "Adamcağız pisi pisine gitti," diyerek esnedi. "Hem kendini mahvetti hem de çocuklarını. Yaşamları boyunca bu çocuklar utançtan kurtulamayacaklar."

Az sonra geriye dönen kapıcı fenerin yanına otururken, "Adamcağız ölmüş," dedi. "İhtiyar kadınlar gelip dua okusunlar diye huzurevine birini gönderdiler."

Arabacı istavroz çıkardı.

"Toprağı bol olsun!"

Alyoşka da dedesine bakarak istavroz çıkardı. Ringa satıcısı onlar gibi düşünmüyordu.

"Onun gibilere dua edilmez."

"Niçin edilmesin?"

"İntihar etmek günahtır da ondan."

Arabacı, adamın söylediklerini kabul etti.

"Doğru, şimdi ruhu doğrudan doğruya cehenneme gidecek. Onun yeri şeytanın yanıdır."

Balık satıcısı, "Günahtır," diye üsteledi. "Böyleleri ne mezar-

lığa gömülür ne de onlar için dua okunur. Ölülerinin leşten farkı yoktur, hiçbir tören yapılmaz."

Kasketini başına geçirdi, ayağa kalktı.

"Bizim generalin dul karısının başına da böyle bir olay gelmişti." Böyle diyerek kasketini aşağı çekti. "O zaman toprak kölesiydik daha. Generalin karısının küçük oğlu, o da çok okumuşluğundan olacak, ağzına bir kurşun sıktı. Dini kurallara göre oğlanı papazsız, ayinsiz, gömütlüğün dışına gömmemiz gerekiyordu. Ama hanımefendi ele güne karşı ayıp olmasın diye polislere, doktorlara para yedirmiş, oğlu bu işi kendini bilmez durumda işledi diye rapor almış. Parayla her şey yapılıyor bu dünyada. Böylece oğlunu papazlarla, bandoyla, yani nasıl gerekiyorsa öyle gömdürdü. Hem de kilisenin yanına gömdüler. Çünkü rahmetli general bu kiliseyi kendi parasıyla yaptırmıştı, tüm ailesinin oraya gömülmesi için... Ancak, kardeşler, aradan bir ay geçti, bir şey yok, iki ay geçti, gene bir şey yok ama üçüncü ay dolunca kilise bekçileri general karısının evine gelerek kendisiyle görüşmek istediklerini bildiriyorlar. Hanımefendinin huzuruna çıkınca ayaklarına kapanıyorlar, 'Aman, hanımefendi, bizi bağışla, biz bu kilisede daha fazla kalmak istemiyoruz. Başka birilerini bulun, bizi lütfen özgür bırak,' diye yalvarıyorlar. Hanımefendi, 'Niçin?' diye soruyor. Bekçiler, 'Daha fazla dayanamayacağız. Oğlunuz yattığı gömütte bütün gece inleyip duruyor,' diyorlar."

Alyoşka ürperdi, pencereleri görmemek için yüzünü dedesinin sırtına yapıştırdı. Yaşlı balık satıcısı anlatmasını sürdürdü:

"Generalin karısı önce buna inanmak istemiyor, 'Bütün bunlar siz cahillerin boş inançları,' diyor. Bir süre sonra bekçiler yeniden geliyorlar; bu sefer yanlarında kilisenin zangocu da varmış. Zangoç da intihar eden oğlanın inlediğini duymuş. Generalin karısı işlerin kötüye gittiğini görünce bekçilerle birlikte odasına kapanıyor, onlara diyor ki: 'İşte dostlarım, size yirmi beş ruble. Bu gece usulca talihsiz oğlumu gömüldüğü yerden çıkarın, uzakça bir yere gömün.' Herhalde onlara birer kadeh de votka ikram etti. Bekçiler de dediğini yaptılar. Üstü yazıtlı gömüt taşı hâlâ kilisenin altında durur. General oğlu ise gö-

mütlüğün dışında bir yerde gömülüdür... Ah, Tanrım, biz günahkâr kullarını bağışla! Yılda ancak bir gün böyleleri için dua edilir, o da Üçler Yortusu'nun kutlandığı cumartesidir. Onların ruhları için yoksullara sadaka bile verilmez, günahtır. Ancak kuşlara yem atabilirsiniz. Generalin karısı her üç günde bir dörtyol ağzına çıkar, kuşlara yem atardı. Bir keresinde gene oraya gittiğinde ortaya kara bir köpek çıkıyor, kuşlara vereceği ekmeği elinden kapıveriyor. Bu köpeğin ne biçim bir köpek olduğu besbelli... Ondan sonra generalin karısı beş gün ne yiyor, ne içiyor, yarı deli gibi ortalıkta dolaşıyor. Onun arada bir bahçede yere diz çöktüğünü, uzun uzun dua ettiğini anlatırlardı... Eh, hoşça kalın kardeşler, Tanrı yardımcınız olsun. Gel Mihaylo, şu kapıyı bana açıver."

Ringa satıcısı ile kapıcı arabalıktan dışarı çıktılar. Arkalarından da arabacı ile Alyoşka... Orada yalnız başlarına kalmak istemiyorlardı. Gölgelerin hâlâ kıpırdanıp durduğu pencerelere bakan arabacı, "Pisi pisine öldü gitti," dedi. "Bu sabah avluda geziyordu, şimdi ise ölü yatıyor."

Önden yürüyen kapıcı ise, "Bir gün hepimiz öleceğiz," karşılığını verdi.

Karanlıkta o da, yaşlı balık satıcısı da görünmüyorlardı.

Arabacı, arkasından da Alyoşka çekine çekine aydınlık pencerelere yaklaştılar. İri gözleri ağlamaktan kızarmış, soluk yüzlü bir bayan ile kır saçlı, hoş görünüşlü bir bay iki oyun masasını odanın ortasında bir araya getirmeye çalışıyorlardı. Herhalde ölüyü bunların üstüne koyacaklardı. Masaların yeşil çuha örtüsü üzerinde hâlâ tebeşirle yazılmış rakamlar vardı. Sabahleyin avluda koşturarak avaz avaz haykıran aşçı kadın bir sandalyeye çıkmıştı, elini ileri uzatarak aynanın önüne bir çarşaf germeye çalışıyordu. Alyoşka fısıltıyla, "Dede, bunlar ne yapıyor?" diye sordu.

"Ölüyü iki masanın üstüne yatıracaklar. Hadi gidelim, oğlum, yatma zamanı geldi."

Arabacı ile Alyoşka arabalığa döndüler, dualarını ettikten sonra ayakkabılarını çıkardılar. Stepan bir köşeye uzandı, Alyoşka ise kızağın önüne. Arabalığın kapısı kapandığından, sön-

dürülen fenerin fitili pis kokuyordu. Biraz sonra Alyoşka başını kaldırdı, çevresine bakındı. Kapı aralığından dört pencerenin ışıkları gözüküyordu.

"Dedeciğim, korkuyorum," diye sızlandı.

"Hadi, uyu, uyu..."

"Korkuyorum dedeciğim."

"Korkulacak ne var? Amma da şımardın!"

İkisi de sustular.

Az sonra Alyoşka kızaktan aşağı atladı, hıçkıra hıçkıra ağlayarak dedesinin yanına koştu. Arabacı da doğruldu. Korkmuştu.

"Ne var? Ne oluyor?"

"İnliyor dede."

"Kim inliyor?"

"Korkuyorum dedeciğim. Dinle, bak!"

Arabacı kulak kabarttı.

"Evdekiler ağlıyorlar. Hadi git de yat, budala. Acıları var, ağlıyorlar."

Torun hıçkırıklar arasında tir tir titreyerek, "Köye gitmek istiyorum!" diye tutturdu. "Beni köye götür, annemin yanına gitmek istiyorum. Gidelim, canım dedeciğim, sevaba girersin."

"Hay seni, aptal! Sus diyorum sana, sus! Ağlamayı kes, şimdi feneri yakarım. Sen ne budalaymışsın!"

Arabacı el yordamıyla kibriti bulup çaktı ama fenerin yanması çocuğu yatıştırmaya yetmedi.

"Dedeciğim, köye gidelim!" diye mızıldanıyordu durmadan. "Buradan korkuyorum. Üüüü... Çok korkuyorum! Kahrolası, beni niçin köyden buraya getirttin?"

"Kahrolası, ha! İnsan öz dedesine böyle saygısızca sözler söyler mi? Şimdi sana bir sopa çekersem görürsün!"

"Döv, döv! İstediğin kadar döv ama beni annemin yanına götür! Ne olur beni köye götür dedeciğim!"

Arabacı yumuşadı.

"Hadi, ağlama yavrucuğum. Korkacak bir şey yok. Aslında ben de korkuyorum ama ne yaparsın? Dua edersen korkun geçer..."

O sırada arabalığın kapısı gıcırdadı, aralıktan kapıcının başı gözüktü. İçeri girerek, "Stepan, uyumuyor musun?" diye sor-

du. "Bütün gece kapıyı aç, kapıyı kapa. Bu gidişle uyku yüzü görmeyeceğiz anlaşılan... Alyoşa, niçin ağlıyorsun bakayım?"

"Korkuyormuş," diye torununun yerine yanıt verdi arabacı.

Dışarıda yeniden ağlama sesleri, iniltiler duyuldu.

Kapıcı, "Durmadan ağlıyorlar," dedi. "Annesi inanmak istemedi. Nasıl dövünüp durduğunu bir görseydiniz!"

"Babası da geldi mi?"

"Evet, geldi. Onun bir şey yaptığı yok. Bir köşede sessizce oturuyor. Ölenin çocuklarını akrabalarına götürdüler... Şey, Stepan! Seninle biraz iskambil oynar mıyız, ne dersin?"

Arabacı başını kaşıdı.

"Olur, oynayalım. Alyoşka, hadi, sen yat da uyu! Evlenecek yaşa geldin, hâlâ zırlamaktan geri durmuyorsun, kerata! Hadi, git de yat!"

Kapıcının arabalığa gelişi çocuğu biraz yatıştırmıştı. Gene de korkusunu üzerinden atamadı, çekine çekine kızağa yaklaştı, yattı. Uykusunun arasında şöyle fısıldaşmalar duyuyordu:

"Senin kâğıdını geçerek aldım," diye fısıldıyordu dedesi.

"Şimdi de ben senin kâğıdını geçtim," diye fısıldıyordu kapıcı.

Avludan gene çıngırak sesi yükselip kapı gıcırdadığı zaman kapının gıcırtısı, "Kâğıdını geçtim," der gibi geldi çocuğa. Düşünde intihar eden beyefendiyi gördü, onun bakışlarından ürküp korkuyla ayağa fırladığında çoktan sabah olmuştu. Dedesi yattığı yerde horluyor ama arabalık artık ona eskisi gibi korkunç gelmiyordu.

Zinoçka

(Зиночка)

Birkaç avcı bir köy kulübesinde, yeni getirilmiş kuru otların üstüne uzanmış, geceyi geçirmeye hazırlanıyordu. Pencereden içeriye ay ışığı süzülüyor, köy sokaklarından ise hüzünlü bir armonika sesi duyuluyordu. Kulübenin tabanına serili kuru otlardan tatlı, hafif, iç gıcıklayıcı bir koku yayılıyordu çevreye. Avcılar köpeklerden, yaban ördeklerinden, kadınlardan, ilk aşklarından söz açarak söyleşiyi gitgide koyulaştırdılar. Tanıdıkları kadınların bütün özellikleri inceden inceye sergilendikten, yüzü aşkın fıkra anlatıldıktan sonra sözü, kalın, gür sesli, dağ gibi iri, şişman bir avcı aldı. Adam gürültüyle esnedikten sonra, "Aslında sevilmek öyle önemli bir şey değildir," dedi. "Kadınların görevi biz erkekleri sevmektir. Peki, şimdi size sorayım, aranızda bir kadının nefretini kazanan, kadının kudurgan nefretiyle yüz yüze gelen biri var mı? Nefretin uyandırdığı kadın duygularını incelediniz mi hiç?"

Yanıt veren çıkmadı.

Adam yüksek rütbeli subaylara özgü gür sesiyle, "İncelemediniz demek," dedi. "Bana gelince, bir zamanlar güzel bir kız benden nefret etmişti, bu nefretin ilk belirtilerini yüreğimde uzun süre duyarak yaşadım. İlk aşk gibi ilk nefret diye de bir şey vardır. Şimdi anlatacağım olay daha ne ilk aşktan, ne de

nefret denilen duygudan anlamadığım bir çağda geçti. O zamanlar sekiz yaşındaydım ama bunun önemi yok, baylar, çünkü üzerinde durulacak kişi ben değil, karşımdaki kadındı. Şimdi anlatacaklarımı dikkatle dinlemenizi rica edeceğim.

Güzel bir yaz akşamı, güneş batarken, enstitüyü yeni bitirip bizdeki görevine başlamış, gencecik, sevimli, şiir gibi bir kızla, yani eğitmenim Zinoçka ile ben odamda ders yapıyorduk. Zinoçka dalgın dalgın pencereden bakarak, 'Evet, soluk alırken içimize oksijen çekeriz,' diye o günün dersini anlatıyordu. 'Şimdi de siz söyleyin, Petya, soluk verirken dışarıya ne veririz?'

'Karbondioksit,' karşılığını verdim.

'Doğru. Bitkiler ise bunun tersini yaparlar. Karbondioksit alıp oksijen çıkarırlar. Karbondioksit gazozda, semaver ocağının çıkardığı dumanda bulunur. Çok zararlı[1] bir gazdır. Napoli'ye yakın bir bölgede köpek mağarası denilen bir mağara vardır, içi karbondioksitle dolu olduğu için oraya köpek filan girerse hemen zehirlenip ölür.'

Napoli yakınlarındaki bu tekinsiz mağara kimya biliminin son sınırıdır, hiçbir eğitici ondan bir adım öteye geçemez. Bizim Zinoçka'nın da doğa bilimlerinin yararlarını öve öve göklere çıkarmakla birlikte kimya konusunda bu mağaradan öte bir şey bildiğini sanmıyorum.

İşte böyle ders yaparken Zinoçka bana öğrettiklerini yinelememi istedi, ben de söyledim. Ardından, 'Ufuk nedir?' diye sordu. Ona da yanıt verdim. Biz mağara ile ufuk hakkındaki bilgileri geveleyip dururken babam avluda ava gitme hazırlığı yapıyordu. Köpekler havlıyorlar, atlar sabırsızlık içinde kıpırdanırken sürücülere cilve yapıyorlar, uşaklar arabaya torba torba yiyecek, başka öteberi taşıyorlardı. Ava çıkacak arabanın yanında bir de fayton vardı. Annem ile kız kardeşlerim buna binip İvanitskilere doğum gününü kutlamaya gideceklerdi. Evde ben, Zinoçka, diş ağrısı çeken ağabeyim kalıyorduk. Ağabeyim üniversite öğrencisiydi. Bu durumda bendeki can sıkıntısını, üzüntüyü gözünüzün önüne getirmenizi isterim.

1 Zehirli gaz karbonmonoksittir – ç.n.

Zinoçka pencereden avluya bakarak, 'Şimdi söyleyiniz bakayım, soluk alırken akciğerlerimizi neyle doldururuz?' diye sordu.

'Oksijen...'

'Doğru. Toprağın gökle birleştiğini sandığımız yere de ufuk derler...'

İşte babamın arabası ile fayton yola koyuldular. Bir ara Zinoçka'nın, cebinden buruşturulmuş bir kâğıt çıkardığını, bunu şakağına bastırdığını gördüm. Daha sonra birdenbire kızararak saatine baktı.

'Unutmayın,' dedi, 'Napoli yakınlarında köpek mağarası denilen bir mağara vardır.'

Saatine bakıp anlatmasını sürdürdü:

'Toprağın gökle birleştiğini sandığımız yere...'

Zavallıcık büyük bir telaş, heyecan içinde odada dolaşıyor, ikide birde saatine bakıyordu. Dersin bitmesine daha yarım saatten fazla zaman vardı. Soluk almada güçlük çekerek titreyen elleriyle aritmetik kitabını karıştırmaya başladı.

'Şimdi de aritmetiğe geçiyoruz,' dedi. 'Şuradaki 325 numaralı problemi çözünüz. Ben... çok geçmeden gelirim.'

Böyle diyerek odadan dışarı fırladı. Merdivenlerden aşağı uçar gibi koştuğunu duydum, az sonra da mavi entarisi avluda savrularak bahçe kapısından hızla dışarı çıktığını gördüm. Hareketlerinin çabukluğu, yüzünün kızarması, gösterdiği telaş merakımı uyandırmıştı. Nereye, niçin gidiyordu? Ben yaştaki bir çocuktan umulmayacak bir kavrayışım olduğu için her şeyi bir anda anladım: Zinoçka sert yaradılışlı annem ile babamın yokluğundan yararlanarak bahçeye koşmuştu. Ya ahududu toplayacaktı ya da kiraz koparıp yiyecekti. O gider de ben durur muyum? Kiraz, ahududu yemek benim de hakkımdı! Aritmetik kitabını bir yana fırlattım, kendimi bahçeye attım, kiraz ağaçlarına tırmandım. Ama Zinoçka ortalıkta yoktu. Ahududu, böğürtlen çalılarını, bekçi kulübesini geçtim. Az sonra onun en hafif gürültüden irkilerek, heyecandan yüzü sararıp solarak bostandan gölete doğru yürüdüğünü gördüm. Peşini bırakır mıyım? Biraz daha gidince şu görüntüyle karşılaştım: Göletin kıyısındaki iki yaşlı söğüt ağacının kalın gövdeleri arasında ağabe-

yim Saşa bekliyordu. Yüzünde, dişinin ağrıdığını belirten hiçbir iz yoktu. Orada öyle dikilirken Zinoçka'ya bakıyor, yüzü, güneşten aydınlanmışçasına, büyük bir mutluluk içinde parlıyordu. Zinoçka ise sanki onu 'köpek mağarası'na zorla sokup karbondioksitten boğulmasını istiyorlarmış gibi, başını arkaya atıp güçlükle soluk alarak ağır ağır ağabeyime doğru ilerliyordu. Bütün bunlar onun yaşamında ilk kez böyle bir buluşmaya gittiğini göstermekteydi. Sonunda ağabeyimin yanına vardı. Yarım dakika sessizce bakıştılar, sanki gözlerine inanamıyorlardı. Görünmeyen bir güç Zinoçka'yı ileriye itti. Ellerini Saşa'nın omuzlarına koydu, başını göğsüne dayadı. Ağabeyim gülüyor, bir şeyler mırıldanıyor, sırılsıklam âşıkların tavrıyla iki eliyle birden beceriksizce kızın yüzünü okşuyordu. Hava da öylesine güzeldi ki baylar! Güneşin arkasına saklanmaya hazırlandığı tepe, iki söğüt ağacı, mavi gökyüzü, Şaşa ile Zinoçka'nın görüntüleri göletin ayna gibi düzgün yüzeyine yansımıştı. Her yerde derin bir sessizlik vardı. Kavak ağacının çevresinde uzun bıyıklı binlerce pervane güneşte altın gibi parıldayarak dönüyor, bir davar sürüsü ağıla dönüyordu. Sözün kısası, eline fırçayı al, resim yap.

Saşa ile Zinoçka'nın duruşlarından öpüştüklerini anladım. Nasıl olurdu böyle bir şey? Ay, ne kadar ayıptı! Annem öğrenirse ikisi de görürlerdi günlerini! Onların yaptıklarından büyük bir utanç duydum, buluşmanın sonunu beklemeden odama döndüm. Sonra aritmetik kitabını elime aldım, kendi kendime düşünmeye, planlar kurmaya başladım. Yüzümde utku dolu bir gülümseme dolaştığını hissediyordum. Başkalarına ait bir gizi bilmek hoşuma gidiyor, Saşa ile Zinoçka gibi benden büyükleri edebe aykırı davranışlarından dolayı her an utandıracağımı düşünmek koltuklarımı kabartıyordu. Artık ikisinin de yakası elimdeydi, huzurlarını kaçırmak benim iyi yürekliliğime kalmış bir şeydi. İstediğim zaman canlarına okurdum. Hem de nasıl yapacaktım bu işi!

"Ben yatmaya hazırlanırken Zinoçka her zamanki gibi giysilerimi çıkarmadan yatıp yatmadığımı, dua edip etmediğimi denetlemek için odama geldi. Onun o güzel, mutluluktan parlayan yüzüne baktım, gülümsedim. Öğrendiğim giz beni ta de-

rinden dürtüyor, dışarı çıkmak istiyordu. Konuyu şöyle bir çıtlatıp yapacağı etkinin tadını duymak istedim.

Gülümseyerek, 'Ama ben biliyorum!' dedim. 'Kıh kıh!'

'Neyi biliyorsunuz?'

'Kıh kıh! Saşa ile söğütlerin altında öpüştüğünüzü gördüm. Peşinizden gelmiştim, her şeyi biliyorum.'

Zinoçka sarsıldı, yüzü kıpkırmızı oldu. Söylediklerim onu yıldırım çarpar gibi çarpmıştı. Ayakta duracak gücü kalmadığı için, üstünde su dolu sürahi ile şamdan bulunan sandalyeye yığılırcasına çöktü. İçimden güldüm, onun şaşkınlığından büyük zevk duyuyordum.

'Öpüştüğünüzü gördüm,' dedim bir daha. 'Anneme söylersem görürsünüz!'

Ürkek yaradılışlı bir kız olan Zinoçka beni uzun uzun süzdü, durumu bildiğimi anlayınca umutsuzluk içinde ellerimi kavradı. Fısıltıyla, titreyerek, 'Petka, bu... bu yaptığına alçaklık denir,' dedi. 'Yalvarırım... Tanrı aşkına... Erkekliğe sığmaz... Ne olur, kimseye söylemeyin! Soylu insanlar müzevirlik etmezler... Bu, en büyük alçaklıktır... Yalvarırım size...'

Zavallı Zinoçka! Erdemli ve sert bir kadın olan annemden ateşten korkar gibi çekinirdi. Bu bir. İkincisi de benim pişmiş kelle gibi sırıtan suratım onun bu ilk, temiz, şiirsel aşkını kirletmezlik edemezdi, işte bu yüzden onun ne hallere düştüğünü gözünüzün önüne getirebilirsiniz.

Benim yüzümden bütün gece gözüne uyku girmemiş olmalıydı. Sabah çayına geldiğinde gözlerinin altında koyu morluklar vardı...

Çaydan sonra ağabeyimle karşılaştığımda kendimi sırıtmaktan, böbürlenmekten alamadım.

'Ama ben biliyorum. Dün Zinoçka'yla öpüştüğünüzü gördüm,' dedim.

Ağabeyim Zinoçka gibi korkak değildi, bu nedenle beklediğim etkiyi göremedim. Ama bu beni daha çok kışkırttı. Madem Şaşa korkmamıştı, demek oluyor ki her şeyi gördüğüme, bildiğime inanmıyordu. Öyleyse sık dişini, sana her şeyi bildiğimi kanıtlayacağım!

Zinoçka öğleden önce bana ders verirken yüzüme bakmaktan çekiniyor, konuşurken kekeliyordu. Beni eskisi gibi haşlayacak yerde her fırsatta gözüme girmeye çalışıyor, sınavlarda hep beş numara veriyor, yaramazlıklarımı babama söylemiyordu. Ben de yaşımdan umulmayacak denli zeki olduğumdan, gizini bilmekliğimi hep kötüye kullanıyordum. Ders yapmayı filan bırakmıştım; sınıfta ellerimin üstünde yürüyor, kızcağıza karşı saygısızca davranıyordum. Sözün kısası, bugüne değin aynı şey sürüp gelseydi, bitirim bir şantajcı olup çıkardım.

Böylece aradan bir hafta geçti. Ağabeyim ile eğitmenimin gizi beni dürtüp duruyor, ruhuma batan bir diken gibi rahatsız ediyordu. Ne olursa olsun onu açığa vurmalı, ne gibi bir etki yapacağını görmeliydim. İşte bir öğle yemeğinde, birçok konuğun bulunduğu bir sırada sofrada alık alık sırıttım; şeytanlık dolu gözlerle Zinoçka'yı süzerek, şey... ben bir şey biliyorum... Kıh kıh! Hepsini gördüm,' dedim.

Annem, 'Ne biliyorsun?' diye sordu.

Daha büyük bir şeytanlıkla Zinoçka'ya, sonra Saşa'ya baktım. Kızcağızın kızarışını, ağabeyimin öfke dolu bakışlarını görmeliydiniz. Dilimi ısırdım, sustum. Zinoçka'nın yüzü sararıp soldu, dişlerini sıktı, yiyip içmeyi bıraktı. Aynı gün, akşam dersleri sırasında yüzü tümüyle değişmişti. Her zamankinden daha sert, acımasız, mermer soğukluğunda bir görünüşü vardı. Tuhaf bakışları ise yüzüme çivilenmiş gibiydi. Tüm onurumla yemin ederim ki bir kurdun peşine düşen, dişlerini onun gırtlağına geçirip parçalamaya çalışan köpeklerde bile böylesine ezici, yok edici gözler görmedim. Ders sırasında Zinoçka dişlerini sıkarak şunları fısıldadı:

'Sizden nefret ediyorum! Çirkin, iğrenç yaratık! Sizden ne kadar nefret ettiğimi, kısa kesilmiş saçlarınızdan, kepçe kulaklarınızdan nasıl iğrendiğimi bilemezsiniz!'

İşte o zaman bakışlarının ne anlama geldiğini daha iyi anladım. Ancak aynı anda söylediklerinden kendisi de korkarak, 'Bunları size söylemiyorum. Rolümü ezberliyorum da...' dedi.

Daha sonra, baylar, o gece yarısı yatağıma yaklaştığını, gözlerini yüzümden ayırmadan uzun uzun baktığını gördüm. Kı-

zın ruhu bana karşı duyduğu nefretle doluydu, benimle uğraşmadan edemiyordu. İğrenç suratımı görmek onun için bir gereksinme olmuştu.

Güzel bir yaz akşamıydı. Hiç unutmam... Her yer kuru ot kokuyordu, ortalıkta çıt yoktu. Dışarıda ay ışığı çıkmıştı. Bahçemizin ağaçlı yollarında dolaşırken vişne reçeli düşünüyordum nedense. Birden Zinoçka çıktı karşıma, güzel yüzü soluktu. Yanıma yaklaşıp kolumu yakalayarak boğulurcasına şunları fısıldadı:

'Senden o kadar nefret ediyorum ki!.. Senin için istediğim kötülüğü başka hiç kimseye istemedim! Bunu anladın mı? Söyle anladın mı?'

İşte baylar, dışarıdaki ay ışığı, karşımdaki tutkulu soluk yüz, çevredeki sessizlik benim gibi bir hergelenin bile hoşuna gidecek cinstendi. Genç kızın sesini zevkle dinliyor, parlayan gözlerine bakıyordum; ilk anlarda bu, benim için hoş, yeni bir şeydi ama sonra içimi bir korku sardı. Haykırarak, bastığım yeri görmeyerek eve doğru koşmaya başladım.

Yaşadığım sıkıntıları anneme anlatmaktan başka çıkar yol kalmamıştı. Düşündüğüm gibi de yaptım. Bunu yaparken ağabeyim ile Zinoçka'nın öpüştüklerini söylemeyi de unutmadım... Ah, ne aptallık etmişim! Bunun doğuracağı sonuçları bilseydim ağzımı bile açmazdım. Annem beni dinledikten sonra öfkeden kızardı.

'Böyle şeyleri söylemek sana düşmez. Senin yaşın küçük daha,' dedi. 'Çocuklar için aman ne güzel bir örnek!'

Annem erdemli olduğu kadar yol yordam bilen bir kadındı. Bir rezalete meydan vermemek için, Zinoçka'yı birdenbire değil, yavaş yavaş, sistemli bir biçimde evden uzaklaştırdı. Hani, aklı başında olmakla birlikte istenmeyen birini nasıl uzaklaştırırlar, işte öyle... Hiç unutmam, Zinoçka evden ayrılırken evimize çevirdiği bakışları benim bulunduğum odanın penceresine çakılmış gibiydi. Sizi temin ederim, bu bakışlar şimdi bile gözlerimin önünden gitmez.

Zinoçka bir süre sonra ağabeyimle evlendi. Hepinizin tanıdığı Zinaida Nikolayevna'nın ta kendisidir. Ben harp okuluna gi-

derken onunla ilk karşılaşmamızda bıyıklı bir harbiyeli ile yaramaz Petya arasında benzerlik bulma çabaları boşa çıkmasına karşın gene de bana pek akrabaca davranmadı... Hatta şimdi bile, artık uslandığıma tanıklık eden dazlak kafama, göbeğime, uysal görünüşüme karşın, evlerine ağabeyimi görmeye gittiğimde bana yan yan bakar, orada bulunuşum rahatını kaçırır. Anlaşılan, nefret de aşk gibi kolay kolay unutulmuyor... Durun bakayım! Galiba horozlar ötüyor. Hepinize iyi geceler! Maylord, kendinize yer seçin!"

Kaval

(Свирель)

Dementyev çiftliğinin kâhyası Meliton Şişkin sık köknar koruluğunun nemli havasından bunalmış, üstüne başına örümcek ağları, çam yaprakları yapışmış olarak, elinde silahıyla ağaçlar arasından açıklık yere doğru yürüdü. Zağar ile seter melezi, son derece sıska, aynı zamanda gebe köpeği Damka ise burnuna diken batmasından korktuğu için yüzünü sakınıp kuyruğunu bacaklarının arasına kısarak efendisinin arkasından tin tin koşuyordu.

İlerde, sık köknarların bittiği yerde kayın ağaçları başlıyor; kayın gövdeleri ile dallar arasından uzaklarda sisli hava gözüküyordu. Kayın ağaçlarının uzağında bir yerde birinin elde yapma kaval çaldığı duyuluyordu. Kavalı çalan kişi beş-altı notadan fazlasını çıkaramıyor, aynı notalarla dönüp duruyor, bunlardan doğru dürüst bir ezgi elde edememekle birlikte gene de insana sıkıntı veren, çığlıklı sert havalar çalıyordu.

Koruluğun iyice seyrekleşip köknar fidanlarının genç kayınlarla iç içe girdiği yerde Meliton bir hayvan sürüsü gördü. Birbirine karışmış atlar, inekler, koyunlar dalları çatır çutur kırarak ağaçlar arasında dolaşıyor, yerdeki otları, çayırları yiyorlardı. Kavalı çalan kişi ıslak bir kayın gövdesine yaslanmış, şapkasız, yaşlı, yırtık mintanlı, cılız mı cılız bir çobandı. Adam hep

önüne bakıyor, derin derin düşünüyor, belli ki kavalını bir makine tekdüzeliğiyle çalıyordu.

Kâhya Meliton iri gövdesiyle, etli, ablak suratıyla hiç de bağdaşmayan ince, kısık sesiyle, "Merhaba, dede. Kolay gelsin!" dedi. "Güzel kaval çalıyorsun, hemşerim, güttüğün sürü kimin?"

Çoban çalmayı bırakarak kavalı cebine sokarken, isteksizce, "Artomonovların sürüsü," yanıtını verdi.

Meliton çevresine bakındı.

"Bu duruma göre koruluk da Artomonovların olsa gerek. Başka kimin olabilir ki? Biliyor musun, ben yolumu iyice şaşırdım. Sık korulukta dikenli çalılar yüzümü yara bere, sıyrık içinde bıraktı."

Böyle diyerek ıslak toprağa oturdu, kendine gazete kâğıdından bir sigara sarmaya başladı.

Yalnız sesinin inceliği değil, başka şeyleri de bu adamın iri gövdesine, uzun boyuna, ablak suratına aykırı düşüyordu. Gülümsemesi, gözleri, ceketinin düğmeleri, tıraşlı kocaman kafasındaki kasketi, onun iriliğine karşın incecik, minicik şeylerdi. Konuşurken, gülümserken tıraşlı, tombul yanaklarında kadınımsı, ürkek, uysal bir anlam beliriyordu.

Başını iki yana sallayarak, "Havayı dersen, Tanrım beterinden saklasın!" dedi. "Tarlalardan daha yulaf kalkmadı ama yağmurlar bastırdı. Gördüğün gibi..."

Çoban gökyüzüne baktı, bir şey söylemedi. Yağmur çiseliyor; ağaçlara, kâhyanın ıslak giysilerine ince serpintiler dökülüyordu.

"Bütün yaz böyle geçti," dedi Meliton. "Bundan ne köylülere bir yarar var, ne de toprak ağalarına..."

Çoban bir daha baktı gökyüzüne, biraz düşündü, sonra sözcükleri ağzında geveleyerek, "Gün günden beter. Bundan sonra ne iyilik bekleyeceksin ki?" dedi.

Kâhya sardığı sigarasını yaktı.

"Sizin buralar av bakımından nasıldır? Artomonov ormanında çalı horozu yavrusuna rastladın mı hiç?"

Çobandan yanıt hemen gelmedi. Adam önce gökyüzüne, sonra çevresine bakındı, düşündü, gözlerini kırpıştırdı... An-

laşıldığı kadarıyla söyleyeceklerine büyük değer biçiyor, sözlerinin değerini artırmak için ağırdan alıyor, sesine görkemli bir hava vermeye çalışıyordu. Ciddi görünüşlü, yaşlı, sivri bir yüzü vardı; ancak yüzünü enlemesine derin bir çizgi kestiğinden burun delikleri havaya kalkık gibi duruyordu. Bu yüzden yüzünün görünüşü de alaycı, gülünç bir havaya bürünmüştü.

"Hayır, görmedim," dedi bir süre daha sustuktan sonra. "Bizim buraların avcısı geçenlerde Pustoşka bölgesinde bir çalı horozu yavrusu kaldırdığını söylüyorsa da inanma ona. Avlanacak kuş çok az bu yıl."

"Doğru, her yerde azaldı. Şöyle bir düşünülürse avcılık işinin beş para etmediği anlaşılır. Ama biz av peşinde koşuyoruz, o başka. Kuşlar bütün bütüne azaldığı gibi yavruları da küçüldü gitgide... Elini bulaştırmaya değmez, yavrulara baktıkça vurmaya kıyamazsın."

Meliton elini salladı, acı acı gülerek konuşmasını sürdürdü:

"Şu dünyanın işine akıl ermez, insan düşündükçe bazen gülesi geliyor. Kuşlar neye böyle yaparlar, bilmem ki... Kuluçkaya bile geç oturmaya başladılar. Petrov yortusu gelip geçti, hâlâ yumurtanın üzerinde pinekleyip duranlar var. İnan bana!"

Çoban yüzünü yukarı kaldırdı.

"Dedim ya, gün günden beter. Bıldır kuşlar azdı zaten, bu yıl daha da azaldı, aradan beş yıl geçince hiç kalmayacak. Anladığım kadarıyla çok geçmeden bırak av kuşunu, kümes hayvanı bile bulamayacağız evlerde."

"Orası öyle. Doğru söylüyorsun."

Çoban acı acı güldü, başını salladı.

"Benim bu işe hiç aklım ermiyor. Peki, nereye gidiyor bu hayvanlar? Daha yirmi yıl önce buralarda yaban kazı, turna, ördek, çalı horozu sürüsünden geçilmezdi. Efendiler ava çıktıklarında tüfekler bum bum patlar dururdu. Suçulluklarının her türlüsüyle doluydu bu yöre; bağırtlak, çulluk yavrusu gibi küçük kuşlar dersen, sığırcık, serçe türünden önemsiz şeylerdi avcılar yönünden. Nereye kayboldu bu hayvanlar? Artık yırtıcı kuşlara da rastlanmıyor. Kartallar, şahinler, puhukuşları nerede hani? Dört ayaklı hayvanlar da öyle. Bırak ayıyı, bizonu;

kurtlar, tilkiler bile seyrek görülmeye başladı. Oysa geçmiş yıllarda mus geyikleri dolaşırdı ormanlarda. Son kırk yıldır Tanrı'nın işlerinin günden güne sarpa sardığını görüyorum."

"Bence de öyle."

"Her şey kötüye gidiyor. Bunun sonu felaket. Güzel dünyamızın yıkım günü yakın."

Yaşlı çoban şapkasını giydi, gökyüzüne baktı. Bir süre sessizlikten sonra, "Yazık! Hem de çok yazık!" diye inledi. "Bu dünyayı biz kurmadık, Tanrı nasıl isterse öyle olur, orası öyle ama acınası bir durum! Bir ağaç kuruyunca ya da şurada bir inek ölünce için sızlarken dünyanın yok olup gitmesine gönlün nasıl razı olur? Oysa çepeçevre öyle çok güzellik var ki! Bak şu güneşe, gökyüzüne, ormana, ırmağa, türlü türlü yaratığa! Bütün bunlar bir arada yaratılmış, birbirine uyum sağlamış, bir bütün oluşturmuş! Her şey yerli yerinde, her şeyin bir anlamı var. Şimdi bütün bu güzellikler yok olacak, öyle mi?"

Yüzünde hüzünlü bir gülümseme belirdi, gözkapakları kırpış kırpış etti.

Meliton adamın sözlerine karşı şunları söyledi:

"Sana kalsa dünyanın sonu geldi. Belki dediğin doğrudur ama bunu kuşların durumuna bakarak söylemek zor. Yalnız kuş dünyasıyla böyle bir karara varılır mı?"

"Yalnız kuşlar değil, öbür hayvanlar, arılar, balıklar da öyle. Sözlerime inanmıyorsan git de benden daha yaşlılara sor. Hepsi de ağız birliği etmişçesine eski balıkların kalmadığını söyleyeceklerdir. Denizlerde, göllerde, ırmaklarda balık yıldan yıla tükeniyor. Hiç unutmam, Pesçanka Irmağı'nda kol büyüklüğünde turnabalıkları yüzerdi; lotalar, çapakbalıkları, aynalısazanlar gezerdi adım başı. O iri çapaklar, sudaklar nerede şimdi? Bir karış boyundakine rastlarsan yat kalk dua et! Kayabalığı soyuna bile kıtlık girdi. Yıldan yıla azaldıklarına göre bir gün gelecek, tümüyle yok olacaklar. Şu ırmakları ele alalım. Onlar da çok geçmeden kuruyacak!"

"Doğru söylüyorsun, hepsi kuruyacak."

"Göreceksin, dediğim çıkmazsa tükür yüzüme! Baksana, suları çekildi iyice, hani nerede o eski derin yunaklar, burgaçlar?"

Yandaki çalıları gösterdi.

"Bakar mısın şuraya! Irmağın eski yatağı buradan geçer, babam sağken Pesçanka bu yerden akardı. Ama bir de şimdiki durumunu gör, şeytan ta nerelere alıp götürmüş! Yatağı yıldan yıla yer değiştirirken bir gün tümüyle kuruyup gidecek. Kusgar tepesinin ardında bataklıklar, bentler vardı. Git şimdi, bir tanesini bulabilir misin! Ya o eski çaylar, dereler nereye gitti? Şu ormandan eskiden öyle geniş bir dere akardı ki köylüler sepet koyup turnabalığı tutarlardı. Kış mevsiminde yaban ördekleri buralarda kışlardı. Ama şimdi yağmurlar yağdığında bile doğru dürüst su akmıyor. Her yerde böyle, felaket bastırdı dünyamızı."

Ortalığa bir sessizlik çöktü. Meliton susarak gözlerini bir noktaya dikti. Doğanın içinde öyle bir yer gelsindi ki aklına, bu genel tükeniş oraya el atmamış olsun. Havadaki sisin, yağmurun oluşturduğu donuk perdenin üzerine pencere camına vurucasına arada bir parlak lekeler vuruyor ama az sonra sönüp gidiyordu. Doğan güneşin bulutları delip yeryüzüne inmeye çalışan ışınlarıydı bunlar.

"Evet, ormanlar da yok oluyor," diye mırıldandı Meliton.

"Öyle, ormanlar da yok oluyor. Bir yandan kesiyorlar, bir yandan yakıyorlar, bir yandan kendiliğinden kuruyor ama yenisi yetişmiyor. Şurada bir fidan yükselmeye görsün, hemen dayıyorlar baltayı gövdesine! Bugün büyüyen ne varsa ertesi gün yok ediyorlar. Bu gidişle orman morman kalmayacak. Bak, delikanlı! Toprak köleliğinden kurtulalı beri köyün sürüsünü güdüyorum, kölelik zamanında da bizim beyin çobanıydım, hep bu yörede sürü otlatırdım; o bakımdan buralarda dolaşmadığım yaz geçmemiştir hiç. Uzun yıllardır Tanrı'nın işlerini gözlerim, işte ömür boyu yaptığım gözlemlere dayanarak söyleyebilirim ki her türlü bitkinin sonu kötüye gidiyor. Çavdar öyle, sebzeler öyle, çiçekler öyle... Hepsi günden güne daha beter durumda."

"Bereket versin, halkımız eskiye göre daha iyi."

"Ne bakımdan iyi?"

"Daha akıllı demek istiyorum..."

"Akıllı olmasına akıllı da, bunun kime ne yararı var? İnsanların aklı bu yok oluşu önleyebiliyor mu? Hadi bakalım, sen akıllı bir avcısın, hani, yeterince av bulabiliyor musun? Benim düşünceme göre Tanrı insana akıl vermiş ama verdiği beden gücünü de geri almış. İnsanlar sıskalaştılar, iş yapacak güçleri kalmadı. Bu konuda ben iyi bir örnek olabilirim, insanlar bana beş paralık değer vermezler, köyün en sonuncu adamı sayılırım, gelgelelim, aslanım, gücüm tastamam yerinde... Bak işte, yetmiş yaşımı sürüyorum, gece demem, gündüz demem, sürü otlatırım, üstelik yirmi kapik karşılığında gece bekçiliği yaparım, gözüme uyku girmez, üşüme nedir bilmem. Oysa benden akıllı oğlumu getirip benim yerime dikseler, ya ertesi gün zam ister ya da hastalığını ileri sürüp sürünün başından tüyer. Evet, efendim... Ben kuru ekmekten başka bir şey istemem, çünkü ekmek bizim başlıca besinimizdir; babam da ekmekten başka bir şey yemezdi, dedem de... Oysa şimdiki köylüler taze somun yanına çay isterler, votka isterler, gün batımından doğumuna değin uyumak isterler, hastalık uydurup türlü türlü şımarıklık yaparlar... Nedendir bütün bunlar? Cılızlaştılar da ondan, dayanacak güçleri kalmadı. Görev başında kim uyumak ister? Oysa gözkapakları kendiliğinden düşerse ellerinden bir şey gelebilir mi?"

"Doğru söylüyorsun, bugünün köylüsü dayanıksız."

"Günahımızı niçin saklamalı, yıldan yıla sönüp gidiyoruz. Şimdi de efendileri alalım ele... Onlar köylüden bin beter. Bugünün beyzadeleri her konuda ileride, bilmedikleri yok gibidir, öte yandan bunun kimseye bir yararı dokunmuyor. İnsan onlara baktıkça içi sızlar... Hepsi de cılız, sıska yaratıklar olmuş; sanırsın ki karşındaki Macar ya da Fransız... Adları bey ama ne gösterişleri var, ne görkemleri... Yürekleri kurumuş mübareklerin; sanlarını, unvanlarını unutmuşlar; belli bir amaçları kalmamış. Kimisi eline bir olta alıp balık avlamaya çıkar, kimisi sırtüstü yatıp kitap okur, kimisi köylü kısmının arasında boşboğazlık eder, kimisi de acından yazıcılığa kadar düşmüş... Boş şeylerle uğraştıkları için iyi bir iş tutmak gelmez akıllarına. Eski beylerin yarısı generallerden oluşurdu, şimdikiler ise süprüntü..."

"Orası öyle, iyice yoksullaştılar."

"Tanrı onlardan güçlerini aldı, züğürtlükleri ondan... Tanrı'nın isteğine kim karşı koyabilir ki?"

Meliton gene gözlerini aynı noktaya dikti. Bir süre düşündükten sonra kendini toparlamış, güveni artmış insanlar gibi içini çekti, başını salladı.

"Nedendir dersin bütün bunlar? Çok günah işliyoruz, Tanrı'yı büsbütün unuttuk, onun için... Böyle giderse elbette sonu kötü gelir. Kendimizi bilmenin, aklımızı başımıza toparlamanın zamanı geldi çoktan..."

Çoban içini çekti, bu tatsız konuşmaya bir son vermek istercesine yaslandığı kayın ağacından uzaklaştı, gözleriyle sürüdeki hayvanları saymaya başladı.

"Heeeey! Tanrı canınızı alsın, e mi! Çalıların arasına girip de ne yapacaksınız? Oha! Çıkın bakayım oradan!"

Suratını astı, sürüyü toplamak için çalılığın içine daldı. Meliton oturduğu yerden doğrulup orman boşluğuna doğru yürüdü. Yürürken ayaklarının ucuna bakıyor, ölümün elini sürmediği bir şey bulup bunu çobana anlatmak istiyordu. Eğik inen yağmur perdesi üzerine yeniden parlak lekeler vurdu, parlaklık ağaçların tepesine sıçradıktan sonra ıslak yapraklar arasında sönüp gitti. Damka çalıların altında bir kirpi bulmuştu, sahibinin dikkatini oraya çekmek için havlayıp duruyordu.

Çoban çalılığın arkasından, "Sizin orada da ay tutuldu mu?" diye sordu.

"Tutuldu ya."

"Demek öyle... Bu da gösteriyor ki gökyüzünün bile düzeni bozulmuş. Bütün bunlar boşuna değil... Heeey! Heey!"

Sürüyü orman boşluğuna çıkardıktan sonra çoban yeniden bir kayın ağacına yaslandı, gökyüzüne baktı, koynundan kavalını çıkardı, çalmaya başladı. Sanki kavalı ilk kez eline almış gibi gene makine tekdüzeliğiyle çalıyor, beş-altı notadan fazlasını çıkaramıyor, kararsız uçuşan seslerden düzgün ezgiler oluşmuyor, bununla birlikte dünyanın yok oluşunu kafaya takan Meliton hiç hoşlanmadığı bu seslerden sıkıntılı, irkiltici duygulara kapılıyordu. En tiz çığırtkan sesler titreyip ikide bir ko-

parken kaval hastaymış, çok korkmuş gibi ağlamaklı bir ezgi çıkıyor; en pes sesler ise insana sisi, hüzünlü ağaçları, külrengi gökyüzünü düşündürüyordu. Böyle bir müzik tam da yöredeki sıkıcı havaya, yaşlı adamın görünüşüne, onun söylediklerine uygundu.

Meliton içini dökmek isteğiyle yanıyordu. Bu istekle yaşlı adama yaklaştı, onun kederli, gülünç yüzüne, kavalına bakarak mırıldanmaya başladı:

"Dede, yaşamımız gitgide sarpa sarıyor, yaşamak günden güne zorlaşıyor. Tarlada ürün azaldı, yoksulluk diz boyu... hayvanlarımız ölüyor, hastalıklar artıyor... Eksiklerimiz bitmiyor bir türlü..."

Kâhyanın tombul yanakları kızardı, yüzünde kadınlara özgü bir eziklik belirdi. Karşısındakine iletmek istediği, belirsiz duygularını anlatacağı sözleri ararken parmakları kıpır kıpır oynuyordu.

"Sekiz çocuğum var, bir de karım... Üstelik annem de sağ. Ayda topu topu on rubbelik gelirimle bütün masraflara yetişmeye çalışıyorum. Yoksulluk karımı çılgına çevirdi... Bense içkiye verdim kendimi. Oysa aklı başında bir adamım, öğrenimim var, değerimi bilirim. Huzur içinde evde oturmak varken elde tüfek, köpek gibi dağ bayır dolaşıyorum. Başka ne yapabilirim? Nefret ediyorum evden!"

Dilinin onun istediğinden başka şeyler söylediğini hisseden kâhya elini salladı, üzüntüyle, "Batacaksa bu dünya bir an önce batsın!" dedi. "Boş yere sürüncemede bırakmanın, insanlara eziyet etmenin bir anlamı yok!"

Yaşlı adam kavalı dudaklarından aldı, bir gözünü kısarak alttaki küçük deliğine baktı. Yüzünde derin bir hüzün vardı, yanaklarından gözyaşı benzeri damlalar süzülüyordu. Gülümseyerek, "Acıklı bir durum, arkadaş!" dedi. "Ne kadar üzüldüğümü bilemezsin! Yeryüzü, orman, gök... Bütün şu varlıklar bir uyum, düzen içinde yaratılmış; bu işte büyük bir akıl var. Gelgelelim hepsi de boş yere yok olup gidecekler. En çok da insanlara acıyorum."

Ağaçsız orman düzlüğüne yaklaştıkları sırada iri damlalı bir

sağanak boşandı. Meliton o yana baktı, pardösüsünün bütün düğmelerini iliklerken, "Ben köye döneyim bari," dedi. "Hadi, hoşça kal, dede. Adını bağışlar mısın?"

"Adım Luka Bednıy."

"Eh, sağlıcakla kal, Luka. Tatlı sözlerin için teşekkürler. Damka, füyt!"

Çobandan ayrıldıktan sonra ağaçsız orman düzlüğünü geçti, yakındaki çayırlıktan bataklığa doğru yürüdü. Sular ayaklarının altında vıç vıç diye sesler çıkarıyordu, ileride yana yatmış bir karakavak vardı; gövdesi yarı yarıya çürümekle birlikte yaprakları gür, koyu yeşildi. Gelip geçenlerin onu çiğnemelerinden korkuyor gibiydi. Bataklığın arkasında, çobanın sözünü ettiği Pesçanka Irmağı'nın kıyısında söğüt ağaçları yükseliyordu; söğüt ağaçlarının arkasında ise sisler içinde bey çiftliğinin ot yığınları vardı. Bütün bu görüntü gitgide yaklaşan, önlenmesi olanaksız, mutsuzluk verici bir mevsimi düşündürüyordu insana. Kışla birlikte tarlalar daha bir kararacak, toprak soğuyup çamurla örtülecek, ağlayan söğütler daha bir hüzünlenerek gövdelerinden yaşlar süzülecekti. Bu genel felaket ortamından uzaklaşmayı başaran turnalar duydukları mutluluktan doğa gücenmesin diye gökyüzünden süzülürken çığlıklarına hüzünlü, sıkıntılı bir hava vereceklerdi.

Meliton ırmağa doğru yürüdükçe arkasındaki kaval sesinin ölgünleştiğini hissetti. Gene hep içini dökme isteğiyle yanıp tutuşuyordu. Büyük bir hüzünle çevresine bakındı; göğe, yeryüzüne, güneşe, ormana, köpeği Damka'ya karşı yüreğinde bir acıma duydu. Kavalın tiz sesi bir daha yükselip, ağlayan bir adamın hüngürtüleri gibi titreyerek uzayınca duyduğu hüzün daha bir arttı, doğadaki düzen bozukluğu karşısında sonsuz bir güceniklik duydu.

Tiz ses bir daha titreyerek koptu, kaval sustu.

Öç Alma

(Мститель)

Karısını başkasıyla sevişirken yakalamasının hemen ardından Fiodor Fiodoroviç Sigayev kendini Şmuks ve Oğulları silah dükkânında buldu. Amaca uygun bir tabanca seçerken yüzünden öfke, katıksız bir keder, karşı konulmaz bir kararlılık okunuyordu.

"Ne yapacağımı çok iyi biliyorum," diye geçiriyordu içinden. "Aile onurumuz çiğnenip beş paralık oldu, alnıma kara bir leke sürüldü. Ülkemin onurlu bir yurttaşı olarak bunun öcünü almalıyım. Önce kaltağı gebertirim, ardından zampara herifi öldürürüm, sonra kendi canıma kıyarım..."

Henüz ne tabancayı seçmiş, ne birini öldürmüştü ama hayalinde her yer kana bulanmış, kafatası parçalanıp beyni dağılmış üç ceset, büyük bir kargaşa, apışıp kalan seyirciler, otopsi sahneleri canlandırıyordu. Onuru çiğnenmiş bir adamın duyacağı sinsi sevinçle akrabalarının, kalabalığın kapıldığı dehşeti, ihanet eden karısının can çekişmesini gözünün önüne getiriyor, ailenin temelinin gevşediğini irdeleyen gazete başyazılarını şimdiden okur gibi oluyordu.

Tavırları Fransız satıcılarına benzeyen, hafif göbekli, beyaz yelekli, kıpır kıpır tezgâhtar önüne bir sürü tabanca dizmiş, Sigayev'den birini seçmesini bekliyordu. Saygıyla gülümseyip

ayaklarını birbirine vurarak, "Şu enfes tabancayı almanızı en başta önerirdim, mösyö," dedi. "Smith-Wesson sistemiyle yapılmıştır. Ateşli silahlar teknolojisinin en gelişmiş ürünüdür. Altı yüz adım uzaktan on ikiden vurursunuz, güçlü bir etkisi vardır. Şu kabzasındaki işlemenin güzelliğine bakın! En moda markadır, mösyö... Haydutlara, kurtlara, âşıklara karşı her gün on tane satıyoruz. Şaşmaz, güçlü bir vuruşu vardır; ta uzaktan hedefini bulur, isterse insan bir atışta hem karısını hem onun âşığını öldürebilir. Bununla intihara gelince, mösyö, daha iyisini düşünemiyorum..."

Tezgâhtar tabancaların horozlarını kaldırıp kaldırıp indiriyor, namlularına üflüyor, ikide birde nişan alıyor, heyecandan tıkanmış gibi soluyordu. Adamın hayranlık dolu yüzüne bakınca insan onun da Smith-Wesson marka bir tabancası olsa intihar etmek için seve seve alnına bir kurşun sıkacağını düşünürdü.

Sigayev, "Bunun fiyatı nedir?" diye sordu.

"Kırk beş ruble, mösyö."

"Ya! Benim için biraz pahalı."

"Mösyö, öyleyse size başka bir tabanca öneririm. İşte bakın, şu tabanca daha ucuz. Mağazamızda geniş bir ürün yelpazesi vardır, her keseye uygun tabanca bulunur.... Örneğin Lefochet marka bu tabanca yalnızca on sekiz ruble. Ancak... (tezgâhtar böyle derken yüzünü buruşturdu) mösyö, bu sistem artık eskimiştir. Böylelerini şimdi kendini akıllı sanan proleterler ile ruh hastaları alıyorlar. Aklı başında bir adamın Lefochet marka tabancayla intihar etmesi ya da karısını öldürmeye kalkması kötüye yorumlanır. Smith-Wesson'a gelince, onunla böyle bir iş yapmak yüceltir insanı."

Sigayev suratını asarak, "Benim ne intihar etmek ne de birini öldürmek gibi bir niyetim var," diye bir yalan kıvırdı. "Yazlık evim için bir tane alayım diyorum da... Hırsızları korkutmak için..."

Tezgâhtar saygıyla başını önüne eğdi, gülümseyerek, "Sizin hangi amaçla tabanca aldığınız bizi ilgilendirmez mösyö," dedi. "Eğer her müşterimizin niçin tabanca aldığını araştırmaya

kalksak, çoktan mağazayı kapatmamız gerekirdi. Mösyö, doğrusunu söylemek gerekirse Lefochet hırsızları korkutmak için elverişli değildir, çünkü boğuk bir patlama sesi çıkarır, o kadar... Ben size, en iyisi, düello tabancası diye bilinen kapsüllü Mortimer'i salık veririm."

Sigayev'in zihninde bir düşünce çaktı: "Yoksa o herifi düelloya mı çağırsam? Peki, ona fazla değer vermiş olmaz mıyım? Böylelerini köpek gibi gebertmek gerekir..."

Bir yandan gevezelik edip tatlı tatlı gülümseyen tezgâhtar bu arada küçük, zarif adımlarla sağa-sola dönerek müşterisinin önüne bir yığın tabanca daha koymuştu. Bunların arasında en etkileyici görünen Smith-Wesson'du. Sigayev bunlardan birini eline aldı, tabancaya bön bön bakarak derin düşüncelere daldı. Hayal gücü gene dağıttığı kafataslarını, halının, parkelerin üstüne saçılan kan damlalarını, bacaklarını titreterek can veren karısını resmediyordu. Gelgelelim böyle dehşet verici kanlı sahneler, cinayeti seyredenlerin çığlıkları onun öfkesini dindirmek için yeterli değildi. Daha ürkütücü sahneler canlandırmalıydı zihninde.

"Ben en iyisi zımpara ile kendimi öldürürüm. Sürtük, sağ kalıp vicdan azabından kıvransın, kendisine karşı duyulan nefretten dolayı yerin dibine geçsin. Onun gibi sinirli yaratıklar için böylesi ölümden beter..." diye düşündü.

Bu arada kendi cenaze törenini canlandırdı zihninde. Gücenik yüzünde uysal bir gülümsemeyle, ölüsü tabutun içinde yatıyor olacak; karısı ise vicdan azabından sapsarı, Niobe[1] gibi tabutunun arkasından gelecekti. Öfkeli insanların aşağılayıcı, yok edici bakışlarından ne yapacağını bilemeyecekti kaltak!

Tezgâhtar hayallerini yarıda kesti.

"Mösyö, görüyorum ki Smith-Wesson'u beğendiniz. Fiyatı fazla geldiyse beş ruble indirebilirim... İsterseniz başka markalarımız var, onları da göstereyim..."

Fransız tezgâhtarlar gibi zarif bir hareketle döndü, raflardan kılıfları içinde bir düzine tabanca daha indirdi.

---

1 Lidya Kralı Tantalos'un kızı. On iki çocuğu olduğu için Apollon ve Artemis'in anası Leto'dan kendini üstün gördü ve bu yüzden cezalandırıldı – ç.n.

"İşte, mösyö, şunun fiyatı otuz rubledir. Yabancı paralar karşısında paramızın değeri çok düşük, gümrük vergisi ise saatten saate artıyor, gene de, mösyö, bu tabanca pahalı sayılmaz. Devletimizi eleştirmemekle birlikte, mösyö, inanın, ben bile isyan ediyorum. Paramızın değerini düşürüp gümrük vergilerini öylesine yükselttiler ki şimdi tabanca almak yalnız zenginlerin harcı! Yoksullara fosforlu kibritler ile Tula silahları kaldı. Tula silahları derseniz, baş belası! Bununla karınızı vurmaya kalksanız kurşun geriye dönüp sizin sırtınıza saplanır."

Sigayev birden, kendisi ölünce karısının çekeceği acıları göremeyeceğini düşünerek büyük bir üzüntüye kapıldı. Öç almanın tadı şuradaydı ki yaptığın işin meyvelerini görürdün. Sen tabut içinde yatarken bir şey görüp bilmezsen öç almanın ne anlamı kalırdı?

Yeni planlar yapmaya başladı:

"Ben en iyisi adamı öldürüp cenaze törenine katılırım; duruma bakar, sonra da kendimi öldürürüm... Ama... ama o zamana kadar beni tutuklar, tabancayı da elimden alırlar. Alırlarsa alsınlar... Adamı öldürüp karıyı sağ bırakmak daha iyi, beni tutuklarlarsa tutuklasınlar. Nasıl olsa kendimi her zaman öldürebilirim. Tutuklanmam şu bakımdan da iyi ki ön sorgulamada sürtük karının yaptıklarını anlatırım, mahkeme ve toplum karşısında kirli çamaşırlarını ortaya dökerim. Eğer kendimi öldürecek olursam, kaltak, her zamanki yüzsüzlüğü ve yalancılığıyla bütün suçu benim üzerime yıkarak kendini temize çıkaracaktır. Toplumun maskarası olurum o zaman. Kendim sağ kalacak olursam..."

Aklından bunlar geçerken bir dakika sonra şöyle düşünüyordu:

"Evet, kendimi öldürecek olursam beni fazla duygusal davranmakla suçlayabilirler. Üstelik kendimi niçin öldüreyim ki? Öyle ya, intihar etmek korkaklık sayılır. Bu duruma göre adamı öldürürüm, karıyı sağ bırakırım, beni hemen tutuklayıp mahkemeye çıkarırlar. Ben yargılanırken karı tanıklık etmek zorunda kalır. Avukatım onu sorguya çekerken nasıl utanıp bozguna uğrayacağını gözümün önüne getiriyorum. Gerek yargıçlar, gerek halk, gerekse basın beni destekleyecektir..."

O böyle hayal kuradursun tezgâhtar bir yandan önüne yeni yeni tabancalar koyuyor, bir yandan da gevezelikleriyle onu oyalıyordu:

"Şunlar da mağazamıza yeni gelen İngiliz tabancalarıdır... Ancak sizi uyarıyorum, mösyö, Smith-Wesson yanında hiçbirinin adı geçmez. Belki okumuşsunuzdur, geçenlerde bir subay bizden bir Smith-Wesson almıştı. Bununla karısının âşığına ateş edince neler olduğunu tahmin edebiliyor musunuz? Kurşun adamı delip geçmiş, sırayla tunç bir lambayı, oradaki piyanoyu parçaladıktan sonra sekip süs köpeğini öldürmüş, ardından karısını sakatlamış. Bu son derece etkili bir atış olup şirketimize onur kazandırmıştır. Subay şimdi tutukludur. Sonuçta yargılanarak küreğe mahkûm edilecektir. Bundan kurtuluş yok! Çünkü yasalarımız son derece aşınmış durumdadır, ikincisi, mösyö, mahkeme hep başkasının karısını baştan çıkaranları tutar. Neden mi, mösyö? Çok basit... Yargıç da, jüri üyeleri de, savcı da, avukat da başkalarının karılarıyla yaşarlar; Rusya'da bir kocanın eksik olması onların işini kolaylaştırır. Hükümet bütün kocaları Sahalin Adası'na sürse keyifleri daha bir yerine gelecektir. Ah, mösyö, zamanımızdaki ahlâk bozukluğu beni nasıl öfkelendiriyor, bir bilseniz! Başkasının karısını sevmek, kendisinin olmayan sigarayı içmek ya da başkasının kitabını okumak gibi sıradan bir şey oldu şimdi. Yıldan yıla mağazamızın satışı düşüyor, bunun nedeni baştan çıkarıcı erkeklerin azalması değil, kocaların mahkemeden, kürek cezasından korkarak karılarının ihanetine göz yummalarıdır."

Tezgâhtar çevresine bakarak şöyle fısıldadı:

"Bütün bunda suç kimin? Hükümetin!"

Sigayev şimdi de şöyle düşünüyordu:

"Bir domuz yüzünden Sahalin'e sürülmek akıl kârı değil. Küreğe mahkûm edilirsem bizim karıya ikinci kez evlenme fırsatı verip ikinci kocasını da aldatmasına yol açarım. Ah, kaltak, o zaman gel keyfim gel! Bu duruma göre onu kesinlikle öldürmeyeceğim, canıma kıymama da gerek yok, o adama da elimi sürmem! Daha mantığa uygun, etkileyici bir yol bulmalı-

yım. En iyisi onları nefretimle cezalandırmak, boşanma davası açmak..."

Raflardan değişik marka bir düzine daha tabanca indiren tezgâhtar gevezeliklerini sürdürüyordu:

"Mösyö, işte size başka sistem tabancalarımız! Dikkatinizi özgün mekanizmasına çekerim..."

Son kararına göre artık Sigayev'in tabanca satın almasına gerek kalmıyordu. Oysa tezgâhtar daha büyük bir heyecanla raflardan başka mallar indirip önüne dizmekteydi. Adamcağızın boşu boşuna bunca zahmete girmesi, heyecanlanması, gülümsemesi, zaman yitirmesi de içine sinmediğinden Sigayev utanıyordu.

"Peki, peki," diye mırıldandı. "Ben daha sonra uğrarım ya da birini gönderip aldırırım..."

O sırada tezgâhtarın yüzünü görmemekle birlikte duyduğu utancı birazcık olsun azaltmak için başka bir şey almaya karar verdi. Ama ne almalıydı? Daha ucuz bir şeyler bulmak amacıyla mağazanın duvarlarına göz gezdirdi, kapının yanında asılı duran yeşil bir ağa bakmaya başladı.

"Şey... Bu nedir acaba?"

"Bıldırcın yakalamak için ağ..."

"Kaç para?"

"Sekiz ruble, mösyö."

"Onu bana sarıverin."

Gücendirilen koca sekiz rubleyi ödedi, ağı aldı, kendisini daha bir gücendirilmiş hissederek mağazadan ayrıldı.

Postacı

(Почта)

Saat gecenin üçü... Postacı yola çıkmak üzere hazırdı. Paltosunu, kasketini giymiş, eline paslı kılıcını almış, postane kapısının önünde dikiliyor, yeni koşulmuş üç atlı arabaya postanın yüklenmesini bekliyordu. Gözlerinden uyku akan postane müdürü tezgâhı andıran bir masada resmî belgeleri doldurmaktaydı.

Müdür, postacıya seslenerek, "Bak, İgnatyev," dedi. "Üniversite öğrencisi yeğenim sizin arabayla istasyona kadar gitmek istiyor. Onu da yanına alıp götürüver. Gerçi posta arabasına yabancıları almak yasak ama başka ne yapabiliriz? Onun için ayrıca araba kiralamaktansa bedava gitsin, daha iyi."

Avludan bir ses yükseldi:

"Araba hazır!"

Müdür, "Yolun açık olsun!" dedi. "Hangi sürücü kullanacak arabayı?"

"Semyon Glazin."

"Peki, imzala şurayı!"

Postacı imzasını attı, avluya çıktı. Dış kapının önünde, karanlıklar içinde bir troyka duruyordu. Atlar kıpırtısızdı. Yalnız yana koşulu atlardan biri sinirli sinirli ayak değiştiriyor, başını sallıyor, boynundaki çıngıraklar çın çın ötüyordu. Tepeleme

yüklü araba uzaktan bakınca kara bir lekeye benziyordu; yanında da tembel tembel iki hayal kımıldanıyordu. Bunlardan biri araba sürücüsü, öteki ise üniversite öğrencisiydi. Arabacının ağzında yanan bir pipo vardı. Piponun kıvılcımı karanlık içinde kıpırdanıp duruyor, kâh sönüp kâh parlıyor, arada bir adamın ceketinin yenini, bakır kırmızısı burnu ile pos bıyıklarını, uçları aşağı sarkan, çatık kaşlarını aydınlatıyordu.

Postacı elleriyle denkleri şöyle bir tartakladı, önce kılıcını yerleştirerek arabaya tırmandı. Öğrenci de kararsızlık içinde onun arkasından yukarı çıktı, bu arada istemeyerek dirseğiyle adama dokunduğu için utangaç, nazik bir tavırla, "Bağışlayın," dedi.

Postane müdürü üstüne bir şey giymeden, sırtında yeleği, ayaklarında terlikle dışarı çıktı; gecenin nemli havasından büzüşerek arabayı dolandı, yeğenine, "Hadi, yolun açık olsun, Mihaylo!" dedi. "Annene selam söyle. Herkese selam. İgnatyev, sakın Bıstretsov'a paketi vermeyi unutma! Hadi, iyi yolculuklar!"

Sürücü dizginleri bir eline topladı, burnunu temizledi, oturduğu yeri düzelterek atları cıkcıkladı.

Postane müdürü bir daha, "Selam söyle," dedi.

Çıngırakların irileri ile ufakları kendi aralarında şıngır şıngır bir şeyler mırıldandılar. Sanki irileri ağlıyor, ufakları neşeyle kıkırdıyordu. Sürücü doğrularak tedirgin yan koşulu ata kamçısıyla iki kez yapıştırdı, araba tozlu yolda boğuk bir gürültüyle ilerlemeye başladı. Kasaba derin bir uykuya dalmıştı. Geniş caddenin iki yanında kara kara ağaçlar ile evler sıralanıyor, hiçbir pencerede ışık gözükmüyordu. Yıldızların serpiştirildiği gökyüzünde yer yer daracık bulutlar uzanıyor, çok geçmeden tanyerinin ağaracağı yerde ayın incecik orağı duruyordu. Ama ne sayısız yıldızlar ne de beyazımsı hilal gecenin karanlığını aydınlatmaya yetiyordu. Hava soğuk ve nemliydi, ortalıkta güz havası kokuyordu.

Kendisini yanına almayı kabul eden postacıyla konuşmayı nezaket gereği sayan öğrenci söze şöyle başladı:

"Yazın bu saatte hava aydınlık olur, oysa şimdi tanyeri bile ağarmadı. Yazı bitirdik sayılır."

Gökyüzüne baktı, konuşmasını sürdürdü:

"Sonbaharın geldiği gökyüzünden bile belli oluyor. Sağda sıra sıra duran şu üç yıldızı görüyor musunuz? Bunlar Orion takımyıldızıdır, bizim yarım küremizde yalnız eylül ayında gözükürler."

Ellerini paltosunun kollarına sokmuş, başını burnuna değin yakasının içine gömmüş olan postacı kıpırdamadı bile, gökyüzüne de bakmadı, Orion yıldız kümesinin onu hiç ilgilendirmediği belliydi. Çoktandır görüyordu bu yıldızları, göre göre de bıkmıştı. Öğrenci bir süre sessizlikten sonra, "Hava soğuk," dedi. "Tanyeri bir ağarsa. Güneşin kaçta doğduğunu biliyor musunuz?"

"Ne? Ne dediniz?"

"Güneş kaçta doğuyor, diye soruyorum."

"Altıda."

Araba kasabadan çıktı. İki yanda sebze bahçelerinin, bostanların çitleri ile tek tük söğüt ağaçları gözüküyordu. Daha ötelerde ise her şeyi örten karanlık vardı. Bu enginlikte yarım ay ile yıldızlar daha bir büyük, daha bir parlak gözüküyordu. Bir ara nemli bir rüzgâr esti, postacı yakasının içinde iyice büzüldü; öğrenci ise önce bacaklarından, sonra posta denklerinin üstünden, ellerinden, yüzünden hoşa gitmeyen bir ürpertinin yayıldığını hissetti. Üçer koşulu troyka yavaşladı, çıngıraklar üşümüşçesine sustu. Aynı anda bir su şapırtısı işitildi; atların ayaklarının altında, arabanın tekerleklerinin dibinde yıldızların suya düşen yansıması oynaşmaya başladı.

On dakika kadar sonra hava öylesine karardı ki artık ne yıldızlar gözüküyordu ne de yarım ay. Çünkü araba ormana girmişti. Köknar ağaçlarının iğne yapraklı dalları ikide birde gencin kasketine çarpıyor, yüzüne örümcek ağları yapışıyordu. Tekerler, atların toynakları ağaç köklerine vurdukça araba sarhoş gibi iki yana yalpalamaya başlamıştı.

Postacı arabacıya öfkeyle, "Ham yerlerden niçin gidiyorsun? Yola çıksana!" diye bağırdı. "Dallar suratımı tırmaladı. Dizginleri sağa çek, sağa!"

Tam o sırada bir felaketle burun buruna geldiler. Araba an-

sızın, sanki irkilerek sarsıldı, havaya hopladı, müthiş bir gıcırtıyla bir sağa, bir sola yalpaladı, sonra baş döndürücü bir hızla daracık bir boşluğa daldı. Sarsıntıdan ürken atlar başlarını alıp kaçmaya başladılar. Arabacı korku içinde, "Tüprr! Tüprr! Nereye gidiyorsunuz, iblisler!" diye bağırıyordu.

Oturduğu yerde durmadan zıplayan üniversiteli dengesini yitirip arabadan aşağı yuvarlanmamak için öne eğildi, tutunacak bir şeyler aradı. Ama meşin denkler elinden kayıyordu, o sırada arabacının kemerine yapıştıysa da adamcağız boyuna zıpladığı için her an yere düşebilirdi. Teker gürültüleri, araba gıcırtıları arasında kılıcın şıngırdayarak yere çarptığı, bunun ardından arabanın arka yerinde birtakım boğuk patırtıların koptuğu işitildi. Arkaya doğru eğilen sürücü avazı çıktığınca haykırmaya başladı:

"Tüprr! Dur, namussuz!"

Aynı anda üniversiteli öne kaykılarak yüzünü arabacı oturağına çarptı, yeniden geriye kaykıldı, hoplayıp havaya fırladı, sonra tüm gücüyle sırtını arabanın arkasına vurdu. Öğrenci, "Düşüyorum!" korkusuna kapıldığı sırada araba ağaçların arasından fırlayarak geniş yola çıktı. Sertçe sağa döndükten sonra tekerlerinin tahta köprüde takırtıları işitildi, aynı anda da yerinde çakıldı kaldı. Bu sert duruşla birlikte öğrenci arkadan beri kayarak öndeki yerine geldi.

Üniversiteli de, arabacı da soluk soluğa kalmışlardı. Postacı ise arabanın üstünde yoktu. Zavallıcık kılıcın düştüğü sırada yere yuvarlanmıştı, yere düşenler arasında üniversitelinin valizi ile bir de torba vardı. Adam arkadan, "Dur, namussuz herif! Nereye gidiyorsun?" diye haykırarak koşuyordu.

Öfkeli, gücenik bir sesi vardı. Arabaya yaklaşınca yukarı tırmandı, yumruğunu sallayarak bağırdı:

"Kahrolası! Geber, e mi!"

Arabacı eğilerek atların koşumlarını düzeltirken suçlu suçlu homurdanıyordu:

"Tanrım, nedir bu başımıza gelenler! Hep şu yan koşulu yüzünden. Geberesi, koşuma gireli bir hafta oluyor. Gencecik tay daha, ne olacak? Yola gitmesi iyi hoş da yokuş aşağı baş bela-

sı! Suratına birkaç kamçı daha yerse herhalde aklı başına gelir. Dur, iblisin dölü!"

Arabacı atları düzene sokup bavulu, kılıcı, torbayı almaya gittiği sırada postacı vızıldayan, ağlamaklı sesiyle ona durmadan sövüyordu. Arabacı arabadan düşenleri yerlerine yerleştirdikten sonra hiç gereği yokken atları yüz adım kadar yedekte götürdü, sinirli yan koşuluya biraz daha sıvandı, sonra yerine tırmanıp oturdu.

Korkusu geçen öğrenci ise neşelenmişti, gülmeye başladı. Bu, onun posta arabasıyla ilk gece yolculuğuydu. Geçirdiği sarsıntılar, postacının yere yuvarlanması, sırtındaki ağrı ona ilginç bir serüven gibi geliyordu. Bir sigara yaktıktan sonra kahkahayı bastı.

"İnsanın böyle durumlarda boynunu kırması işten bile değildir!" dedi alaylı alaylı. "Az kalsın kendim de aşağıya yuvarlanıyordum. Sizin ne zaman düştüğünüzü görmedim bile. Kötü havalarda böyle bir yolculuğun nasıl geçeceğini gözümün önüne getiriyorum da..."

Postacıdan ses çıkmıyordu. Üniversiteli sordu:

"Kaç yıldır postada çalışıyorsunuz?"

"On bir."

"Ya! Üstelik her gün, öyle mi?"

"Evet, her gün. Postayı götürür, aynı gün geri dönerim. Ne var bunda?"

Dile kolay, on bir yıl! Her gün yapılan bu yolculukta postacının başına ilginç bir sürü olay gelmeliydi. Yazın aydınlık, güzün berbat gecelerinde ya da kışın amansız kar fırtınası bastırıp arabanın çevresinde burgaçlar dönmeye başladığında korkudan, sıkıntıdan insanın canı çıkardı herhalde. Atlar gemi azıya alıp kaçarlar, çok kere araba çamura saplanır, haydutların saldırısına uğrar, tipi yüzünden yolunu şaşırırdı...

"Bu on bir yılda, kimbilir, başınıza neler gelmiştir? Böyle durmadan yolculuk etmek korkunç bir şey olsa gerek."

Üniversiteli konuşuyor, postacının kendisine bir şeyler anlatmasını bekliyordu. Ama postacı suratını asmış, susuyor; yakasının içinde büzüldükçe büzülüyordu. Bu arada tanyeri ağar-

maya yüz tutmuştu. Gökyüzünün renk değiştirdiği belli olmamakla, hava gene hep karanlık gözükmekle birlikte atlar, arabacı, yol gitgide belirginleşti. Bu arada yarım ay da durmadan ağarıyor; aşağısında, kundaklı topu andıran bir bulut alt kıyısından hafif hafif sararıyordu. Çok geçmeden postacının yüzü görünmeye başladı. Çiğden ıpıslaktı, ölülerinki gibi de kıpırtısız, soluktu. Arabacıya duyduğu öfke donup kalmış gibiydi adamın suratında. Sanki hâlâ acı duyuyor, arabacıya hıncı sürüp gidiyordu. Öğrenci postacının öfkeli, üşümüş yüzüne bakarak, "Çok şükür, artık hava aydınlanıyor," dedi. "Ben soğuktan neredeyse buz kestim. Bu eylül geceleri hep böyle soğuktur ama güneş doğar doğmaz soğuktan eser kalmaz. İstasyona varmamız uzun sürer mi?"

Postacı yüzünü buruşturdu, ağlamaklı bir tavır takındı.

"Siz de konuşmayı ne çok seviyorsunuz! İnsan konuşmadan, sessiz sessiz gidemez mi canım!"

Öğrenci utandı, yolculuk boyunca ona bir daha soru sormadı. Sabah hızla yaklaşıyordu. Yarım ay donuklaştı; külrengi, boz bulanık gökle aynı rengi aldı. Bu arada bulutlar iyice sarармış, yıldızlar teker teker sönmüştü. Gökyüzünün doğu kıyısı ise tıpkı öbür yerler gibi donuktu, bu yerin arkasında güneşin saklı olduğuna kimse inanmazdı.

Sabahın donduruculuğu, postacının suratsızlığı yavaş yavaş öğrenciye de geçti. Güneşin bir an önce çıkıp bedenini ısıtmasını beklerken çevresindeki doğaya kayıtsız bakıyordu. O sırada düşündüğü tek şey, zavallı ağaçların, otların bu soğuk geceleri nasıl korku içinde, ürpere ürpere geçirdikleriydi. Derken, güneş doğdu: Bulanık, uykulu, soğuk bir görünüşü vardı. Ne romanlarda yazıldığı gibi ağaçların uçları yaldızlandı, ne her yere altın ışıklar saçıldı, ne uykulu kuşlar sevinçle cıvıldaştılar. Gecenin soğuğu da değişmeden kaldı.

Öğrenci, önünden geçtikleri büyücek bir evin inik perdeli pencerelerine suratı bir karış asık, uykulu uykulu baktı. "Bu pencerelerin arkasında insanlar pek tatlı bir sabah uykusu uyuyorlar; ne posta çıngıraklarını işitiyor, ne soğuğu duyuyor, ne de postacının öfkeli suratını görüyorlardır," diye düşünüyordu

herhalde. Evlerden birindeki bir hanım posta arabasının çıngırak sesiyle uyansa bile gene öbür yanına dönüp yatağının sıcaklığından, rahatlığından keyiflenerek gülümser, bacaklarını toplayıp elini yanağına koyarak daha derin bir uykuya dalardı.

Üniversiteli, bir çiftlik evinin önünde ışıldayan su bendine baktı; soğuk suyun içinde donmadan yaşamayı beceren turnabalıklarını, aynalı sazanları düşündü.

Postacı birdenbire, "Posta arabasında yabancı taşımak yasaktır," dedi. "Öyleyse ne diye bindiriyorlar? Gerçi buna fazla aldırdığım yok ama böyle şeylerden ne hoşlanırım, ne de yapılmasını isterim."

"Mademki hoşunuza gitmiyor, niçin daha önce söylemediniz?"

Postacı yanıt vermediyse de öfkeli, dostça olmayan bakışlarla bakmayı sürdürdü. Biraz sonra araba istasyonun önünde durunca üniversiteli teşekkür edip aşağı indi. Posta treni henüz gelmemişti. Yedek yolda uzun bir yük katarı duruyordu. Tenderin içinde yüzleri çiğden ıslanmış makinist ile yardımcısı kirli bir çaydanlıktan bardaklarına çay doldurup içiyorlardı. Bütün vagonlar, peron, istasyon sıraları çiğden ıpıslaktı. Hava çok soğuk olduğu için, tren gelene değin üniversiteli büfenin önünde dikilip çay içti. Postacı ise ellerini yenine sokmuş, başını önüne eğmiş, yüzü hâlâ öfkeli, tek başına bir aşağı bir yukarı gidip geliyordu.

Kimeydi kızgınlığı? İnsanlara mı, yoksulluğuna mı, dondurucu güz gecelerine mi?

Düğün

(Свадьба)

Silindir şapkalı, beyaz eldivenli sağdıç evin girişinde soluk soluğa paltosunu çıkarıyor, korkunç bir şey haber vermek istercesine hızla salona dalıyor:

"Çabuk olun, güvey kilisede bekliyor!"

Sessizlikle birlikte bir hüzün çöküyor herkesin içine.

Gelinin babası, zayıf yüzlü, zil zurna sarhoş emekli yarbay daracık pantolonlu subay üniforması içindeki gödelekliğinin, gösterişsizliğinin farkında olmalı ki masanın üzerinde duran kutsal aziz tasvirini eline alıyor, gövdesini dikleştiriyor. Başında geniş kurdeleli ipekli başlığı, ufacık bir kadın olan gelinin annesi tuz-ekmeği[1] kapıp kocasının yanında ayakta duruyor. Kutsama töreni başlıyor böylece.

Gelin Liuboçka bir gölge gibi sessizce gelip babasının önünde diz çöküyor, bu sırada başındaki gelin tülü uçuşarak gelinliğin üzerine serpiştirili çiçeklere takılıyor, saç tokalarından birkaçı dışarı fırlıyor. Gelin, babasının tuttuğu kutsal tasvir önünde eğildikten, avurtlarını daha bir şişirip somurtan babasıyla öpüştükten sonra annesinin önünde diz çöküyor. Bu sırada tül başlığı gene havalanıyor; heyecanlanan iki genç kız koşup tülü düzeltiyorlar, toplu iğnelerle gelinin saçlarına tutturuyorlar...

1 Bolluğu, bereketi simgeliyor – ç.n.

Ortalık sepsessiz, herkes suskun, kimse yerinden kımıldamıyor. Yalnız gelinin yardımcıları, her an ileri atılmaya hazır mahkeme jürisi üyeleri gibi hepsi bir arada, yerlerinde ayak değiştirip duruyorlar.

Telaşlı bir fısıtı işitiliyor o sırada: "Kutsal tasviri kim taşıyacak? Spira, gel çocuğum! Hey, nereye gittin bakayım?"

Evin girişinden peltek peltek bir çocuk sesi duyuluyor:

"Sey... Simdi, simdi..."

Gelinin annesi yüzünü kızının omzuna dayayıp hüngürdemeye başlayınca biri onu alçak sesle yatıştırmaya çalışıyor:

"A, Darya Danilovna, böyle bir günde ağlanır mı? Ağlanacak değil, tam tersine, sevinilecek zaman!"

Kutsama töreni bitiyor. Yüzü soluk ama sert, görkemli duruşuyla gelin Liuboçka arkadaşlarına sarılıp hepsiyle tek tek öpüşüyor; bunun ardından kalabalık gürültüyle, birbirini itip kakarak kapıya doğru yürüyor. Gelinin yardımcıları büyük bir telaş içinde, gerekli gereksiz "pardon" diyerek geline mantosunu giydiriyorlar.

Yaşlı anne, "Gel Liubacığım, gel, yüzünü bir daha göreyim!" diye inliyor.

"Darya Danilovna, bunu da nereden çıkardınız? Sevinecek yerde şunun yaptıklarına bak!" diyor biri oradan.

"Spira! Neredesin be çocuk? Seninle başımız belada! Önde yürü bakayım!"

"Simdi... Simdi..."

Yardımcı kızlardan biri Liuboçka'nın yerde sürünen eteğini topluyor, yürüyüş başlıyor... Merdiven korkuluklarına, sokak kapılarına komşuların hizmetçileri, dadıları üşüşüyor; hepsi gözlerini dikip yercesine bakıyorlar gelin kıza; onu beğendiklerini gösteren fıkırdaşmalar, ünlem sesleri yükseliyor. Geride kalanlarda ise bir telaştır gidiyor: Birisi bir şey yapmayı unutmuştur, gelin buketi birinin elinde kalmıştır, uğursuzluk getirir diye kadınlar birbirlerine bilmemne yapmamalarını söylerler...

Evin girişinde çoktandır bir kupa arabası ile bir fayton beklemektedir. Atların yeleleri kâğıttan yapma çiçeklerle süslenmiş, arabacıların omuz başlarına renk renk mendiller takılmış-

tır. Kupa arabasında yeni bir kaftan giymiş, kocaman değirmi sakallı bir babayiğit oturuyor. Onun sürücü yerinde taşlaşmış oturuşu, olağandışı geniş omuzları, ileri uzattığı ellerini yumruk yapışı, başını arkaya atışı insanın üzerinde iri bir yontu izlenimi bırakmaktadır.

Adam ince bir sesle, "Dübrrr!" dedikten sonra kalın sesiyle, "Yaramazlığı bırak!" diye çıkışıyor atlarına.

İki ayrı gırtlağı varmış gibi iki ayrı sesle bir daha, "Tüprrr! Yaramazlığı bırak!" diye bağırıyor.

Sokağın iki yanını kalabalık tutmuştur. Gelin arabası hazır beklediği halde gelinin yardımcıları, "Kupa arabasını verin!" diye bağırıyorlar.

Elinde tasvir taşıyan Spira, gelin ile iki kız arkadaşı kupa arabasına kuruluyorlar. Kapılar kapanıyor, kupa gürültüyle yola koyuluyor.

"Gelinin yardımcılarına faytonu verin!"

Yardımcılar faytona doluşuyorlar, araba yürüdükten sonra hepsi ayağa kalkıp, eğile doğrula mantolarını düzeltiyorlar. Faytonun ardından öbür arabalar sıraya diziliyor.

"Sofya Denisovna, binin!" diye sesleniyorlar sağdan soldan. "Nikolay Mironıç, siz de, lütfen! Tüprrr! Küçük hanım, acele etmeyin! Hepinize yer var. Geri çekilin!"

Gelinin babası araba sürücüsünü uyarıyor:

"Makar, kiliseden dönerken sakın gittiğin yoldan gelme! Uğursuzluk getirir."

Araba gürültüleri sokağı dolduruyor, bir çığrışma, bir şamata sürüp gidiyor... Az sonra arabalar uzaklaşınca ortalığa bir sessizlik çöker.

Uşaklar salonda yemek masasını düzene sokmaya çalışıyorlar, adı "geçiş odası" olan, bitişikteki karanlık boşlukta müzisyenler ikide birde mendillerine sümkürüyorlar, telaşlı koşturmalar bitmek bilmiyor ama eve dönen gelinin babası için bomboş kalmıştır evin içi.

Asker müzisyenler daracık, karanlık odada kendileri kıpırdanacak yer bulamazken bir yandan da kocaman nota sehpalarını, çalgılarını yerleştirmek için uğraşıp duruyorlar. Eve ye-

ni gelmişlerdir ama "geçiş odası"nın havası şimdiden öylesine bozulmuştur ki soluk almak olanaksızdır. İleri yaşından ötürü bıyıkları, şakaklarındaki saçları keçeleşen "şef" Osipov kendi sehpasının önünde dikilerek öfkeyle bakıyor notalara.

Yarbay ona, "Yaşlanmak bilmez bir adamsın, be Osipov!" diyor. "Kaç yıldır tanıyoruz birbirimizi? Yirmi yıldan beri mi?"

"Daha çok, komutanım! Eğer hatırınızdan çıkmadıysa sizin düğününüzde de ben çalmıştım."

Yarbay içini çekiyor, düşüncelere dalıyor.

"Doğru... Yaşlanıp duruyoruz işte. Eh, oğlanları evlendirdik, çok şükür, şimdi de kızı gelin ediyoruz. Hanımla baş başayız artık evde. Çocuklar yuvadan uçtu, cascavlak kaldık, gördüğün gibi..."

"Kim bilebilir, Yefim Petroviç? Belki ulu Tanrı yenisini gönderir."

Yefim Petroviç şaşkın şaşkın bakıyor şefin yüzüne, elini yumruk yapıp kahkahayı basıyor.

"Yenisini mi dedin? Neyin yenisini? Çocuğun mu? Bu yaşta hem de?"

Gülmekten kasıklarını tutuyor, gözlerinden yaş geliyor. Nezaket gereği müzisyenler de gülüyorlar. Osipov'un söylediklerini aktarmak için yarbay gözleriyle karısını arar ama tam o sırada kadıncağız ağlamaklı bir sesle, öfkeden kudurmuş, adamın üzerine atılıyor.

"Tanrı'dan da mı korkun yok, Yefim Petroviç? Hepimiz ayaklandık, rom şişesini arıyoruz, oysa sen burada neşeyle çene çalıyorsun! Hani rom nerede? Nikolay Mironıç romsuz bir iş yapamaz! Senin şu gamsızlığına şaşıyorum doğrusu! Git de İgnat'a romu nereye koyduğunu sor!"

Yefim Petroviç, mutfağın bulunduğu bodrum kata iniyor. Yardımcı kadınlar, uşaklar kirli merdivenlerden bir aşağı bir yukarı inip inip çıkmaktadırlar. Ceketini bir omzuna atan bir er dizini merdiven basamağına dayamış, bir kap içindeki dondurmayı karıştırıp durmaktadır; delikanlının kızaran yüzü terin suyun içinde kalmıştır. Daracık, isten kararmış mutfakta orduevinden getirilen aşçılar duman içinde çalışmaktadır. Bi-

ri kestiği horozun iç organlarını ayıklıyor, öbürü havuçtan yıldız yapıyor, yüzü pancar gibi kızarmış üçüncüsü ise ocağa sac sürüyor... Bıçak şakırtıları, kapkacak şangırtıları, yağ cızırtıları birbirine karışıyor. Böyle bir karmaşanın içine düşen Yefim Petroviç karısının ne söylediğini çoktan unuttuğu için, "Burada tıkış tıkış nasıl çalışıyorsunuz?" diye soruyor.

"Siz bize bakmayın, Yefim Petroviç! Yerimiz dar ama şikâyetçi değiliz."

"Peki, peki, çalışın çocuklar!"

Karanlık bir köşeden orduevinin büfe sorumlusu çıkıyor karşısına.

"İçiniz rahat etsin, Yefim Petroviç," diyor o da. "Her şey istediğinizden daha iyi olacak. Dondurmayı romlu mu yapalım, vanilyalı mı, yoksa sade mi?"

Yukarıya dönen Yefim Petroviç odadan odaya dolaşıp duruyor, sonra "geçiş odası"nın kapısında dikiliyor, Osipov'la yeniden konuşmaya dalıyor.

"İşte böyle arkadaş," diyor. "Karı-koca yalnız başımıza kaldık. Yeni evleri bitene dek gençler bizimle birlikte oturacaklar. Ondan sonra kodunsa yerinde bul onları!"

İkisi içlerini çekiyorlar. Nezaket gereği müzisyenler de içlerini çekiyorlar, ağır bir hava çöküyor hepsinin üstüne. Yefim Petroviç isteksiz isteksiz, "İşte bir kızımız vardı, onu da kocaya verdik," diye sürdürüyor konuşmasını. "Güvey okumuş bir genç, Fransızca bilir. Tek kusuru var, o da içki içmesi. Hoş, bu dönemde kim içmiyor ki? Herkes içiyor..."

Osipov, "İçmesi önemli değil," karşılığını veriyor. "Yeter ki onurlu biri olsun, yaptığı işi bilsin, içki içmek de ne ki? Hepimiz içiyoruz."

"Evet, evet, içiyoruz."

O sırada içeriden hıçkırık sesleri geliyor. Darya Danilovna yaşlı kadınlardan birine dert yanmaktadır:

"Oğlan duygusuzun biri, anacığım. Eline tamı tamına on bin ruble saydık, kızımıza bir ev yaptırdık, üç yüz dönüm toprak verdik. Dile kolay! Nasıl bizlerin değerini bilmez? Bugünün gençleri böylesine duygusuz mu?"

Meyve masası donanmış durumdadır. İki tepsiye dizi dizi kadehler konulmuş, şampanya şişeleri peçetelere sarılmış, semaverlerin suyu fokur fokur kaynamaktadır... Bıyıksız, favori bir garson sofrada adlarını söyleyip afiyet dileyeceği konukların adlarını bir kâğıda yazıyor, ezberlemeye çalışır gibi yüksek sesle okuyor. İçeri dalan bir köpeği kovalayıp çıkarıyorlar. Herkes gergin bir bekleyiş içinde, işte tedirgin bir ses haykırıyor:

"Geliyorlar! Geliyorlar! Yefim Petroviç, kiliseden dönüyorlar!"

Yaşlı anne afallamış, ne yapacağını bilmez bir halde tuz-ekmeğe sarılıyor, Yefim Petroviç avurtlarını şişiriyor, karı-koca evin girişine koşuyor. Müzisyenler istiflerini bozmadan çalgılarını akord ediyorlar. O sırada sokaktan araba gürültüleri duyuluyor. Derken, aynı köpek bir daha içeri dalıyor, hayvanı çenlete çenlete kovalıyorlar... Bir dakika bekleyiş içinde geçiyor. Ardından "geçiş odası"ndan canhıraş bir yaygara, yabansı bir gürültü, büyük bir şamata kopuyor. Havada çığlıklar yükseliyor, öpüşmeler duyuluyor, şampanyaların mantarları patlıyor... Garsonlar dimdik, yüzleri sert...

Liuboçka ile çalımından yanına varılmayan, gözlüklü kocası neye uğradıklarını şaşırıyorlar. Kulakları sağır eden müzik, parlak ışıklar, herkesin canlı ilgisi, onları kuşatan kalabalık ikisini de şaşkına çeviriyor. Bön bön çevrelerine bakıyorlar; ne bir şey görüyor, ne de anlayabiliyorlar...

Şampanyalar, çaylar içiliyor; her şey düğünün şanına uygun, debdebeyle yapılıyor. Bir sürü akraba, daha önce kimselerin görmediği dedeler, nineler, ruhban sınıfı üyeleri, kalın enseli asker emeklileri, güveyin annesi ile babası, vaftiz anaları, vaftiz babaları, sağdıçlar sofranın çevresinde sıralanmış, bir yandan çay içerlerken bir yandan da Bulgaristan üzerine konuşuyorlar. Genç kızlar duvar diplerine sinmişler. Gelinin yardımcıları tedirginliklerini üzerlerinden atmış, kapının dibinde sakin sakin duruyorlar.

Aradan bir-iki saat geçtiği halde müziğin, dans edenlerin gürültüsü dinmek bilmiyor. Gelinin yardımcıları zincirden

boşanmışlar gibi hoplayıp zıplıyorlar. U biçiminde dizilmiş meze masalarında çoğunlukla yaşlılar ile dans etmeyen gençler var. Bunların arasında oturan Yefim Petroviç beşinci-altıncı kadehi yuvarlamış, parmaklarını çıtlatıp yanındakilere göz kırparken kahkahadan kırılıyor. Nereden aklına takıldıysa, gelin yardımcılarını da evlendirmek gerektiği düşüncesi saplanmış zihnine; bu eğlenceli konuyu açıkça dile getirmek yerine katıla katıla gülüyor... Gelinin annesi ise sabahtan beri ağzına tek lokma koymadığı için, bir kadeh şampanyadan çakırkeyif olmuş, mutluluktan gülümseyerek konuklara şunları söylüyor:

"Aman, gözünüzü seveyim, gerdek odasına kimse girmesin! Gelinin yatak odasına girmek yakışık almaz. Kimsenin girdiğini görmeyeyim ha!"

Bu demektir ki gidin de gözünüz gerdek odası görsün! Bütün emekleri, annelik gurur kaynağı kızının gerdek odasında toplanmıştır. Gerçekten de koltuklarını kabartacak çok şey vardır orada.

Odanın ortasında kabarık döşekli iki karyola durmaktadır. Yastık kılıfları dantelli, üzerlerine anlaşılmaz harfler işlenmiş ipek yorganlarla örtülü yataklardan birinde Liuboçka'nın pembe şeritli gecelik başlığı, öbüründe ise güveyin mavi püsküllü, boz renk ropdöşambırı konulmuştur. Gerdek odasına şöyle bir göz atan konuklar anlamlı anlamlı göz kırparak, "Vay be!" demeyi borç biliyorlar. Yaşlı annenin mutluluktan yüzü parlıyor, fısıltıyla şunları söylüyor:

"Şaka değil, yalnız gerdek odasına üç yüz ruble harcadık. Eh, bu kadar yeter, erkeklerin buraya bakması uygun olmaz!"

Gecenin üçünde akşam yemeği veriliyor. Favorili garson adlarını okuyup herkesi sofraya çağırdıktan sonra kadehler kalkıyor, orkestra şatafatlı bir müzik çalıyor. Yefim Petroviç içmekten küpe dönmüş, kimseyi tanıdığı yok artık. Ona sorarsanız kendi evinde filan değil, başka bir yerdedir; ona gücendirici bir şey yapmışlardır. Hole gidip paltosunu, lastik ayakkabılarını giyerken kısık sesiyle bağırıp duruyor:

"Artık burada daha fazla kalamam! Hepiniz alçaksınız, an-

ladınız mı, alçak! İstersem hepinizi suya götürür, susuz getiririm!"

Yanında duran karısı ona şöyle çıkışıyor:

"Kendine gel, be dinsiz imansız! Başımın belası, kafasız yaratık, git de otur yerine!"

Kaçış

(Беглец)

Uzun bir süreçtir bu. Önce Paşka annesiyle yağmur altında biçilmiş tarlalardan, orman yollarından geçti; bu sırada ayaklarına sarı güz yaprakları yapıştı. Sabah ortalık aydınlanıncaya dek yürüdüler, yürüdüler... Sonra kapıların açılmasını beklerlerken karanlık bir girişin önünde iki saat kadar beklediler. Binanın girişi tıpkı dışarısı gibi soğuk ve rutubetliydi, rüzgâr estiği zaman uçuşan yağmur damlaları buraya kadar geliyordu. Biriken kalabalık epeyce artınca sıkışıklıktan Paşka yüzünü birinin gocuğunun eteğine dayamak zorunda kaldı, burnuna gelen balık kokusuyla uyuklamaya başladı. Derken, kapılar açıldı, annesiyle Paşka binanın holüne girdiler. Buradaki bekleyiş de uzun sürdü. Hastalar sıralarda oturuyorlar, konuşmuyorlar, kıpırdamıyorlardı. Çevresine bakınan Paşka da konuşmuyordu, oysa öyle ilginç, öyle gülünecek şeyler görüyordu ki! İçeriye tek ayağı üzerinde sekerek yürüyen bir delikanlı girince annesini dürttü, yüzünü koluyla kapatarak güldü, "Anne bak, serçe gibi sıçrıyor!"

"Sus oğlum, konuşma!"

Küçük pencerede hastabakıcının yüzü gözüktü en sonunda. Kadın bekleyenlere seslendi:

"Kaydolmak için sıraya girin!"

Herkes, bu arada seken delikanlı da, pencerenin önüne dizil-

diler. Sırası gelene hastabakıcı adını, baba adını, yaşını, nerede oturduğunu, ne zamandan beri hasta olduğunu soruyordu. Annesinin verdiği yanıtlardan Paşka asıl adının Pavel Galaktionov olduğunu öğrendi. Paşka yedi yaşına girdiği halde okula gitmiyordu, Paskalya'dan beri hastaydı.

Kayıt işleri bittikten sonra muayenenin başlaması uzun sürmedi. Beyaz önlüklü, beline bir havlu dolayan doktor gözüktü az sonra. Sıçrayarak yürüyen delikanlının önünden geçerken gözü ona takıldı, durup sordu:

"Söyle bakalım, sen aptal mısın, değil misin? Ben sana pazartesi günü gel, dememiş miydim? Sen kalkmış, cuma günü gelmişsin! Senin gibi budalalar hiç yürümesin daha iyi!"

Delikanlının yüzü acımaklı bir hal aldı, sadaka dilenir gibi gözlerini kırpıştırarak, "İvan Mikolayiç, kızmayın, yardım edin bana, ne olur!" dedi.

"İvan Mikolayiç! İvan Mikolayiç! Başka şey bilmez misin sen? Pazartesi günü gel demişsek o gün gel! Ah, şu aptallar!"

Muayene başladı. Doktor odasında oturuyor, sırası gelenleri çağırıyordu. Arada bir odadan tiz çığlıklar, çocuk ağlamaları, doktorun azarlamaları duyuluyordu.

"Ne bağırıyorsun? Bir yerini mi kesiyorum? Sesini çıkarmadan otur şuraya!"

Paşka'nın sırası gelince onu çağırdı: "Pavel Galaktionov!"

Oğlunun çağrılmasını beklemiyormuş gibi anne bir an afalladı, sonra çocuğu elinden tuttu, odadan içeri soktu. Doktor masasında oturuyor, çekiçle kalın bir kitaba vurup duruyordu, içeri girenlere bakmaksızın, "Neren ağrıyor?" diye sordu.

"Küçüğün dirseği ağrıyor, doktor efendi."

Bunu söyleyen anne yüzünü buruşturmuştu, oğlunun ağrısını asıl kendisi çekiyordu sanki.

"Soy çocuğu!"

Paşka tıslayarak boynundaki atkıyı çözdü, burnunu yenine sildi, sonra acele etmeksizin gocuğunu çıkarmaya başladı. Doktor kızdı birden.

"Kadın! Buraya oturmaya gelmediniz! Sizden başka bir sürü hastaya bakacağım! Elini çabuk tut!"

Paşka gocuğu çıkarıp yere fırlattı, annesinin yardımıyla sırtından gömleğini sıyırdı.

"Ooo, Paşka, bu ne göbek böyle? Dirseğini göster bakayım!"

O sırada Paşka'nın gözü kan dolu bir tasa takıldı, doktorun önlüğüne bakarak ağlamaya başladı. Doktor, "Üüüü! Üüüü!" diye kızdırdı onu. "Şuna bak, evlenecek çağa gelmiş, bir de sıkılmadan ağlıyor! Seni yaramaz seni!"

Paşka ağlamasını keserek annesine baktı. Bu bakışta, "Hastanede ağladığımı kimseye söylemezsin, değil mi?" diyen bir yalvarış vardı.

Doktor dirseği inceledi, eliyle sıktı, içini çekti, cık cık etti, bir daha sıktı.

"Kadın, sana birisi temiz bir sopa çekmeli, anladın mı? Çocuğu daha önce niye getirmedin? Görmüyor musun, kolu mahvolmuş! Eklem yerine işlemiş yara."

"Bizim aklımız ermez, doktor efendi."

"Doktor efendi! Doktor efendi! Başka şey bilmezsin! Çocuğun kolu cılk yara oluncaya dek neredeydin? Kolu giderse büyüyünce ne iş yapar? Yaşam boyu çekecek, sen de ona bakacaksın! Burnunda bir sivilce çıksa koşar hastaneye gelirsin ama çocuğun dirseği bıcılgan yara içinde, aldırdığın yok! Hepiniz böylesiniz!"

Doktor böyle diyerek bir sigara yaktı. Sigaranın dumanı tütedursun, bir yandan köylü kadınını paylıyor, bir yandan da içinden şarkı söylüyormuşçasına başıyla tempo tutarak düşünüyordu. Soyunuk duran Paşka ise kulakları onda, sigaranın dumanına bakıyordu. Sigara yanıp bitince doktor bir an irkildi, sesini alçaltarak şunları söyledi:

"Kadın, dinle beni! Bu yara merhemlerle, damlalarla geçmez. Çocuğu hastaneye yatıracağız."

"Öyle gerekiyorsa yatsın."

"Kolunu ameliyat edeceğiz." Paşka'nın omzunu tapışladı. "Bak, Paşka, sen burada kalıyorsun. Annen gitsin, sen bizimle otur! Burası çok hoşuna gidecek, işleri yoluna kor komaz seninle iskete kuşu tutar, tilki yakalarız. Birlikte gezmeye çıkarız. Tamam mı? Yarın da annen seni görmeye gelir."

Paşka sorarcasına annesine baktı. Beriki, "Kal oğlum," dedi. Doktor neşeliydi.

"Kalıyor, kalıyor! Başka türlü olmaz! Ona canlı tilki göstereceğim. Birlikte panayıra gideriz, akide şekeri alırım. Marya Denisovna, çocuğu yukarı götürün!"

Sokulgan, neşeli bir adam olan doktor hasta çocukla arkadaşlık etmeye can atıyor gibiydi. Paşka böyle bir adamı kıramazdı; ayrıca hiç panayıra gitmemiş, canlı tilki görmemişti. Peki, annesi olmadan nasıl yapacaktı bunları? Bir an düşünüp annesinin de onunla birlikte kalmasını söyleyecekti ki hastabakıcı kadın kolundan tuttuğu gibi onu merdivenden yukarı sürükledi. Ağzı bir karış açık, çevresine baka baka hemşireyle birlikte yürüdüler. Merdiven basamakları, kapı kasaları kocamandı, koridorlar birbirini dik açı yaparak kesiyordu. Her yer sarı bir boyayla pırıl pırıl boyanmıştı, Paskalya çöreği gibi kokuyordu. Tavanlardan lambalar sarkıyor, yerlerde dikmesine döşeme tahtaları uzanıyordu; duvarlarda sıra sıra sarı pirinç musluklar vardı. Ama en çok hoşuna giden şeyler, onu üzerine oturttukları kocaman karyola ile kılları tenini dalayan battaniye oldu. Elini yastığa, battaniyeye sürdü, koğuşu gözden geçirdi, doktorun çok güzel bir evi olduğuna karar verdi.

Fazla büyük olmayan bir koğuştu burası, içeride topu topu üç karyola vardı. Karyolalardan biri boştu, birini Paşka'ya vermişlerdi, üçüncüsünde ise boyuna öksürüp duran, ikide birde elindeki maşrapaya tüküren ekşi suratlı bir ihtiyar oturuyordu. Paşka kapıdan bakınca bitişik koğuşun bir bölümünü gördü, orada da iki karyola vardı. Bunlardan birinde, alnında kocaman bir ur bulunan, solgun yüzlü, sıska bir adam uyuyordu; öbürüne ise başı sargılı, bu duruşuyla köylü kadınlarına benzeyen bir adam bacaklarını iki yana açarak oturmuştu.

Hemşire Paşka'yı karyolaya oturttuktan sonra dışarı çıktı, az sonra kucağında bir yığın giyecekle geri döndü. Paşka gömleği, pantolonu, sabahlığı üstüne geçirdi, kendini şöyle bir inceledi, bu giysiyle köy sokaklarında yürümenin pek güzel olacağını düşündü. Hayalinde annesinin onu ırmak kıyısına domuzları için lahana yaprağı yolmaya gönderdiğini canlandırdı. Kö-

yün kızları, oğlanları onu çepeçevre kuşatıyorlar, kıskanarak sabahlığını seyrediyorlardı.

Az sonra kadın hastabakıcı geldi, kalaylı iki kâse ile iki dilim ekmek getirdi. Kâselerden birini yaşlı adamın, öbürünü Paşka'nın önüne koydu.

"Hadi, ye yemeğini!"

Kâsede lahana çorbası ile içinde bir et parçası vardı. Paşa bunu görünce doktorun çok iyi yaşadığını düşündü bir kez daha. İyi adamdı doğrusu, başlangıçta gözüktüğü gibi de sinirli biri değildi. Her seferinde kaşığını yalayarak uzun sürede içip bitirdi çorbasını, kâsede yalnız et parçası kalınca yaşlı adama yan gözle baktı. Beriki hâlâ bitirememişti yemeğini, Paşka adamı kıskançlıkla süzdü. Şimdi sıra ete gelmişti. Paşka bu işi elden geldiğince uzatmak istediyse de tüm çabası boşa gitti, az sonra etten de eser kalmadı. Bir parça ekmek duruyordu elinde. Ekmeği katıksız yemek pek hoş bir şey değilse de yapacak başka bir şey yoktu. Paşka bir an düşündükten sonra onu da ağzına soktu. O sırada hastabakıcı kadın elinde iki kâseyle geldi. Bunlarda sıcak etli patates vardı.

"Ekmeğin nerede?" diye sordu kadın.

Yanıt vermeye çalışan Paşka ekmek tıktığı şişik avurtlarıyla zorlukla soluk alıyordu. Beriki çocuğun başına kakarcasına, "Bütün ekmeği tıkındın öyle mi?" dedi. "Şimdi etli patatesi nasıl yiyeceksin?"

Dışarı çıkıp bir parça ekmek daha getirdi. Ömründe etli patates görmemiş olan Paşka yemeğin tadına bakınca pek lezzetli buldu. Az sonra yemeğin yerinde yeller esiyordu, geride çorbadan sonra artandan daha büyük bir ekmek parçası kalmıştı. Yaşlı adamın kalan ekmeğini çekmeceye koyduğunu gören Paşka aynı şeyi kendisi de yapmak istedi ama dayanamayıp onu da yedi.

Şimdi sıra biraz dolaşmaya gelmişti. Bitişik koğuşta kapıdan gördüğünden başka dört kişi daha vardı. Ancak bunlardan yalnızca biri dikkatini çekti. Bu, son derece sıska, yüzü kıllarla kaplı, karyolasında otururken saat sarkacı gibi boyuna başını, sağ elini sallayan bir adamdı. Paşka adamdan gözlerini uzun

süre ayıramadı. Onun saat sarkacı gibi elini sallayıp durması önce merakını çekip onu eğlendirdiyse de yüzüne iyice bakınca adamın bayağı hasta olduğunu görerek çok korktu.

Üçüncü koğuşa girince yüzleri koyu kırmızı çamurla sıvanmış gibi görünen iki köylüyle karşılaştı. Yataklarında oturan bu adamlar hatları belli olmayan yüzleriyle tıpkı puta tapanların tanrılarına benziyorlardı.

Paşka, "Teyze, bu adamların niçin yüzleri böyle?" diye sordu hemşire kadına.

"Çiçek hastalığına yakalanmışlar."

Kendi koğuşuna dönen Paşka iskete yakalamaya ya da panayıra götürmesi için doktoru beklemeye başladı. Ancak doktor hemen gelmedi. Bu sırada komşu koğuşun kapısında erkek bir hastabakıcı gözüktü. Adam başında kocaman buz torbasıyla yatan hastaya yaklaştı, "Mihaylo!" diye bağırdı.

Beriki uyuyordu anlaşılan, karşılık bile vermedi. Bunun üzerine hastabakıcı elini sallayarak uzaklaştı. Doktorun gelmesini bekleyen Paşka kendi koğuşundaki yaşlı hastayı incelemeye koyuldu. Durmadan öksüren, elindeki maşrapaya tüküren sıskacık adamın öksürükleri öyle uzun sürüyordu ki sonunda boğazından değişik perdelerden sesler, ıslıklar çıkmaya başlıyordu. Bu da Paşka'nın pek hoşuna gidiyordu.

Paşka ona, "Dede, boğazından niçin ıslık sesleri çıkıyor?" diye sordu.

Adamdan yanıt gelmedi. Bunun üzerine biraz daha bekleyip ikinci bir soru sordu:

"Dede, tilki nerede?"

"Hangi tilki?"

"Canlı tilki."

"Nerede olacak, ormandadır..."

Aradan uzun zaman geçtiği halde ne doktorun geldiği vardı, ne bir şey. Neden sonra hastabakıcı bir fincan çay getirdi, gene ekmeğini bitirdi diye Paşka'yı azarladı. Onun ardından koğuşa giren erkek hastabakıcı, Mihaylo'yu uyandırmak için hayli uğraştı.

Dışarıda hava gitgide bozardı, koğuşun ışıkları yandı, dok-

tordan gene haber yoktu. Panayıra gitmek, iskete avlamak için zaman kalmamıştı. Paşka yatağına uzanarak düşünmeye başladı. Doktorun söz verdiği akide şekerleri, annesinin yüzü, sesi geldi hatırına; köydeki evlerinin alacakaranlığını, üzerinde yattığı fırını, dırdırcı ninesi Yegorovna'yı düşündü; içine can sıkıntısıyla birlikte bir hüzün çöktü. Neyse ki ertesi gün annesinin geleceğini anımsayarak gülümsedi, gözlerini yumdu.

Bir hışırtıyla uyandı. Bitişik koğuşta birileri yürüyor, aralarında fısıldaşıyorlardı. Gece lambalarının donuk aydınlığında Paşka, Mihaylo'nun yatağının yanında üç kişinin uğraşıp durduğunu gördü. Bunlardan biri, "Karyolasıyla birlikte mi götürsek, ne yapsak?" dedi.

"Karyola kapıya sığmaz. Toprağı bol olası çok zamansız öldü."

Biri omuzlarından, öteki bacaklarından tutup Mihaylo'yu kaldırdılar, bu sırada zavallının kolları ile sabahlığının etekleri aşağı sarktı. Köylü kadınına benzeyen üçüncü kişi istavroz çıkardı. Böylece üç kişi paldır küldür sesler çıkararak, Mihoylo'nun eteğine basa basa koğuştan dışarı yürüdüler.

Uyuyan yaşlı hastanın göğsünden hışırtılar, çeşit çeşit tonda ıslıklar çıkmaya başladı. Bütün bunlara kulak kabartan Paşka karanlık pencerelere gözlerini dikerek yatağından fırladı, korkuyla haykırmaya başladı:

"Anneee! Anneee!"

Sonra, kimsenin gelmesini beklemeden bitişik koğuşa daldı. Orada, gece lambalarının belli belirsiz aydınlığında nesnelerle gölgeler birbirine karışmış gibiydi. Mihaylo'nun ölümünden tedirginleşen hastalar yataklarına oturmuşlardı. Her biri olduğundan daha iri gözüküyor, karanlık köşedeki hasta eli ile başını sallayıp duruyordu.

Nereye gittiğini bile düşünemeyen Paşka kendini çiçek hastalarının yattığı koğuşa attı, oradan koridora çıkıp geniş bir koğuşa girdi. Burada dev yapılı, uzun saçlı kocakarıların kimisi oturmuş, kimisi yatmıştı. Kadınlar koğuşundan koşarak geçen Paşka yeniden koridora, oradan tanıdık merdiven korkuluklarına ulaştı. Koşa koşa merdivenden aşağı inince sabahleyin an-

nesiyle birlikte oturdukları muayene bekleme odasını gördü, çıkış kapısını aramaya başladı.

Sürgü çatırdayarak açıldı, soğuk bir hava esti. Bir an tökezleyen Paşka avluya attı kendini. Tek düşüncesi vardı şimdi: Koşmak, durmadan koşmak! Yol iz bilmiyordu ama hep koşarsa annesinin yanına varacağından emindi. Hava kapalı olmakla birlikte bulutların arasından ay gözüküyordu. Paşka binanın ön merdivenlerinden aşağı koştu, oradaki odunluğun çevresini dolanınca ıpıssız bir fundalıkla karşılaştı. Bir an durup düşündükten sonra gene hastaneye yöneldi, koşarak arkaya dolandı ama kararsızlık içinde çakılıp kaldı: Gömütlerin başucundaki beyaz beyaz haçlar duruyordu karşısında.

"Anneciğiiim!" diye bağırarak geriye sıçradı. Birtakım karanlık, asık suratlı binaların yanından geçerken gözüne aydınlık bir pencere çarptı.

Karanlıklar ortasındaki bu kırmızı leke çok korkunç gözüktüyse de zaten korkudan çılgına dönen Paşka ister istemez oraya yöneldi. Aydınlık pencerenin bitişiğinde binanın merdivenli girişi vardı, beyaz levhalı bir de kapı... Paşka basamaklardan yukarı koştu, pencereden içeri baktı; yüreğini keskin, tüm varlığını saran bir sevinç kapladı. Neşeli, cana yakın doktor masaya oturmuş, kitap okuyordu. Mutluluktan uçan Paşka elini ona uzatıp bağırmak istediyse de bilmediği bir güç soluğunu kesti, oradan bacaklarına vurdu. Zavallı çocuk bir an sallandıktan sonra duygusuz, basamaklara yuvarlandı.

Kendine geldiğinde ortalık aydınlanmıştı; onu panayıra götüreceğini, iskete, tilki yakalayacağını söyleyen tanıdık ses yanı başında konuşup duruyordu:

"Sen ne aptal çocukmuşsun, Paşka! Sana başka ne diyeyim? Güzel bir sopa çekmeli en iyisi!"

Bir Sorun

(Задача)

Uskovların aile gizlerinin evden dışarı çıkmaması için en sıkı önlemler alınmıştı. Hizmetçilerin yarısı tiyatroya ya da sirke gönderilmiş, geri kalanlar ise mutfağa kapatılmıştı. Verilen buyruğa göre yabancılar eve sokulmayacaktı. Albay amcanın karısı, kız kardeşi ile eğitimci bayan bu gizi bildikleri halde bilmez görünüyorlar; salona, konuk odasına filan çıkmadan yemek odasında oturuyorlardı.

Bütün bu kargaşaya yol açan, 25 yaşlarındaki Saşa Uskov eve geleli çok olmuştu. Delikanlı, onu sürekli destekleyen, iyi yürekli İvan Markoviç Dayı'nın tavsiyesi üzerine salonda, çalışma odasına açılan kapının önünde sessizce oturuyor, içten bir itirafa hazırlanıyordu.

Kapının arkasında, yani çalışma odasında epeyden beri aile toplantısı sürüp gitmekteydi. Hayli tatsız, nazik bir sorun üzerinde tartışıyorlardı. Saşa Uskov bankerlerden birinde sahte bir senet kırdırmıştı. Üstelik senedin vadesi geçeli tam üç gün oluyordu... İşte şimdi iki amcası ile dayısı İvan Markoviç bu sorunu çözmeye uğraşmaktaydılar.

Senedi kendileri ödeyip ailenin namusunu mu kurtaracaklardı, yoksa ellerini bu işten çekip konunun mahkemede çözülmesini mi bekleyeceklerdi? Yabancı olup da bu gibi işlerle ilgi-

lenmeyenler için çözüm kolay gibi gözükebilir. Oysa böyle sorunlara çare bulmak felaketine düşen insanlar için durum çok ciddi ve çetrefilliydi. Amcalar ile dayı İvan Markoviç çoktandır görüşüyorlardı ama sorunun çözümünde bir adım bile ilerleme sağlanamamıştı.

Albay olan amcalardan biri, "Baylar, aile namusunu kör inanç saydığımı kimse söyleyemez!" dedi. Uğultulu sesinde bir acılık vardı. "Benim ağzımdan böyle bir söz çıkmadı. Ben, yalnızca sizi yanlış bir görüşe saplanmamanız için uyarıyorum. Sakın onarılmaz bir yanlışa düşmeyin! Şaşıyorum, nasıl olup da beni anlamıyorsunuz? Sizinle Çince değil, Rusça konuşuyorum."

İvan Markoviç yumuşak bir sesle, "Anlıyoruz azizim, anlıyoruz," diye karşılık verdi.

"Benim aile namusunu kabul etmediğimi ileri sürdüğünüze göre, demek ki anlamıyorsunuz. Gene vurguluyorum, tarafınızdan yanlış anlaşıldım. Bir daha belirtiyorum, yan-lış an-lam ve-ri-len aile namusu kavramıdır kör inanç olan. Yan-lış anlam-lar ve-ri-len, diyorum, dikkat edin! Birtakım güdülerle bir dolandırıcıyı savunmak, onu verilecek cezadan kurtarmak, bu dolandırıcı en yakınımız da olsa, yasalara karşı gelmektir; aklı başında insanlara yakışmaz böyle bir davranış! Bu, aile namusunu korumak değil, medeni cesaretsizliktir. Bakın, isterseniz ordudan örnek alalım... Ordunun onuru bizim için tüm onurlardan daha yüksektir. Ama biz gene de suçlu olan ordu mensuplarımızı saklamaz, suçlarını örtbas etmeyiz. Onları mahkemeye veririz. Peki, sonuçta bundan bir şey çıkıyor mu? Ordunun onuru mu eksiliyor? Hiç de değil, tam tersine!"

Defterdarlıkta çalışan öteki amca sessiz, pek uzak görüşlü olmayan, romatizmalı bir zattı. Ya hiç konuşmuyor ya da dava açılırsa Uskovların gazetelerin diline düşeceği konusunda kem küm ediyordu. Ona bakılırsa bu işi baştan kapatmak, çevreye yayılmasına engel olmak en iyisiydi. Gazetelerin diline düşmek korkusundan başka ileri sürdüğü bir düşünce yoktu.

Saşa'nın dayısı iyi yürekli İvan Markoviç'in sesi biraz titremekle birlikte düzgün, tatlı bir konuşması vardı. O, işi başka

bir yönden ele alıyordu. "Gençlerin hakkını yememek gerekir," diyordu. "Kendilerini tutamayıp kötü bir işe kapılmak onların bir özelliğidir, hangimiz genç olmadık, hangimiz zamanında yanlış yola sapmadık? Sıradan insanları bırakın bir yana, büyük adamlar bile gençliklerinde yanlış hareketlerden, birtakım kötülüklere kapılmaktan kurtaramamışlardır kendilerini. Ünlü yazarların yaşamlarını ele alalım, hangisi gençken kumarda para kaybetmemiş, içmemiş, mantıklı düşünen insanların öfkelerini üzerlerine çekmemiştir? Eğer yeğenimiz Saşa'nın kendini kapıp koyvermesi bir suç sayılıyorsa, unutmamak gerekir ki Saşa doğru dürüst öğrenim görmemiştir. Annesini, babasını küçükken kaybeden bu çocuk lisenin ikinci sınıfında okuldan ayrılınca en toyluk yıllarında yolunu bulamadı, yararlı etkilerden uzak kaldı. Saşa çok sinirli, kolaylıkla feveran eden bir gençtir, sağlam bir ahlâksal temele oturtulamamıştır, talihsizliğinin kurbanıdır. Suç işlemişse bile herhalde hoşgörülü yaklaşımı, yufka yürekli yakınlarının sevgisini hak ediyor. Onu cezalandırmak gerektiğine inanıyorum ama zaten bu delikanlı, vicdan azabı duyarak, bizlerin kararını beklerken çektiği acılarla yeterince cezasını bulmuştur. Albayın ordu ile yaptığı karşılaştırma pek güzeldir, bu onun zekâsının yüksekliğini göstermektedir. Toplumsal yükümlülükten söz etmesi ise onun ruhundaki soyluluğun göstergesidir. Öte yandan unutmayalım ki her bireyin içinde yurttaşlık sorumluluğu ile birlikte bir de Hıristiyanlık duygusu vardır..."

İvan Markoviç coşkuyla, "Suçlu bir genci cezalandırmak yerine ona yardım elimizi uzatmazsak yurttaşlık sorumluluğumuzu çiğnemiş olmaz mıyız?" diye bağırdı.

Bundan sonra aile namusu kavramından söz etti. Kendisi gerçi bu gencin dayısı durumunda Uskov sülalesine mensup olmak gibi bir onura sahip değildi ama bu ünlü soyun on üçüncü yüzyıldan beri sürüp geldiğini çok iyi biliyor, ayrıca anısını unutamadığı kız kardeşinin, bu soyun temsilcilerinden birinin karısı olduğunu bir an bile hatırından çıkarmıyordu. Kısacası, Uskovlar sülalesi çeşitli nedenlerle kendisi için büyük değer taşımaktaydı. 1500 ruble gibi bir para için bu, her değe-

rin üstündeki soyağacına gölge düşürülmesine izin verilmemeliydi. Gene de deminden beri sayıp döktüğü nedenler yeterli görülmezse, onu dinleyenlerin son olarak kendi kendilerine şu soruyu sormalarını önerdi: Suç denen olgu aslında nasıl bir şeydi? Suç, kötü niyetle yapılmış ahlâksızca bir davranıştı. Ancak, suç işleyen insan kendi iradesinde özgür müydü? Bu soruya bilim olumlu bir yanıt verememekteydi. Bu konuda her bilginin görüşü ayrıydı. Sözgelişi, yeni Lombroso[1] okulu iradenin özgürlüğünü kabul etmiyor, suçu bireyin yapısal özelliklerinin bir sonucu sayıyordu.

Albay yalvarırcasına, "İvan Markoviç, biz burada ciddi, önemli bir olaydan söz ediyoruz, siz tutmuş, Lombroso'dan, şundan bundan dem vuruyorsunuz," dedi. "Kültürlü bir insan olduğunuzdan kuşku yok ama işi böyle iciğini ciciğini çıkararak kurcalamanın ne gereği var? Bu cafcaflı sözlerin, güzel konuşmanızın sorunu çözeceğini mi sanıyorsunuz?"

Saşa Uskov kapının önünde bütün bu konuşmaları dinliyordu işte. İçinde ne korku, ne utanç, ne de sıkıntı vardı; yalnız yorgunluk ile ruhsal boşluk duyuyordu. Ona göre bağışlansa da, bağışlanmasa da hepsi birdi... Buraya yalnızca verilecek kararı dinlemek, gerekirse açıklamada bulunmak üzere çağrılmıştı. Buna da iyi yürekli İvan Markoviç'in istemesi üzerine razı olmuştu. Başına ne gelirse gelsindi. Ha şu ev, ha hapishane, ha Sibirya... Hepsi birdi onun için.

"Sibirya'ysa Sibirya! Ne olmuş yani?" diye söylendi.

Bıkmıştı yaşamaktan, yaşamak ona artık yük geliyordu. Gırtlağına kadar borç içindeydi, cebinde meteliği kalmamıştı, akrabalarıyla arası açıktı, arkadaşlardan, kadınlardan er ya da geç ayrılması gerekecekti, çünkü başkasının sırtından geçinmesinden dolayı onu sürekli küçük düşürüyorlardı. Doğrusu, geleceği pek parlak değildi.

Her şeye boş vermekle birlikte onu içeride işe yaramaz bir genç, bir suçlu olarak adlandırmaları kanına dokunuyordu. Her an yerinden fırlayıp odaya dalmamak, albay amcasının ma-

1 Cesare Lombroso (1835-1909). İtalyan antropoloğu ve kriminoloji biliminin kurucularından – ç.n.

deni, bet sesine karşılık, "Yalan söylüyorsunuz!" diye bağırmamak için kendini zor tutuyordu.

Suçlu nitelemesi korkunç bir şeydi. Bu sözcük ancak caniler, hırsızlar, haydutlar için kullanılabilirdi. Genelde ahlâksızlar, kötü insanlar için... Saşa ise o tür insanlardan değildi. Evet, borç içinde yüzüyordu, üstelik borçlarını ödeyecek durumda da değildi. Bu devirde borcu olmayan insan var mıydı? Albay ile İvan Markoviç de başkalarına borçluydular.

Saşa, "Benim günahım ne?" diye düşündü. Sahte senet kırdırmaktan başka bir şey yapmamıştı. Tanıdığı bütün arkadaşlar aynı yolla para buluyorlardı. Örneğin Handrikov ile Von Burst ne zaman parasız kalsalar, akrabaları ya da dostları adına sahte bono düzenleyip kırdırırlar, sonra evlerinden para gelir gelmez bu bonoları vadesi dolmadan geri alırlardı. Saşa'nın yaptığı da aynı şeydi. Ama Handrikov söz verdiği parayı ödemeyince imzaladığı bonoyu geri alamamıştı. Kabahati onun kendisinde değil, kötü rastlantılarda aramak gerekirdi. Başkasının imzasını kullanmak iyi bir hareket sayılmazdı, gene de ona suçlu denmemeliydi. Herkesin kullandığı bir yöntem, çirkin bir işlemdi bu, öte yandan kimseye bir zararı yoktu. Çünkü Saşa, albay amcasının imzasını taklit ederken ona bir kötülük geleceğini, onu zarara sokacağını hatırına bile getirmemişti. Saşa, "Hayır, bu benim suçlu olduğumu göstermez. Benim karakterim suç işlemeye elvermez, ben duygulu, iyi yürekli bir insanım. Param olunca yoksullara yardım ederim," diye düşünüyordu. O böyle düşünürken kapının arkasında konuşmalar sürüp gidiyordu.

Albay gittikçe sinirlenerek, "Baylar, bu işin sonu yoktur," diye bağırdı. "Düşünün bir kere: Diyelim ki onu bağışlayıp senedi biz ödedik. O zaman Saşa gene aynı düzensiz yaşamı sürdürecektir. Yeni yeni borçlar alır, parasını saçıp savurur, bizim terzilerimize gider, bizim adımıza kendisine giysiler ısmarlar. Yaptığı bu işin son düzenbazlığı olacağı konusunda güvence verebilir misiniz? Bana gelince, ben onun düzeleceğine kesinlikle inanmıyorum."

Defterdarlık memuru amca bu sözlere karşılık bir şeyler homurdandı, sonra da İvan Markoviç rahat bir sesle, tatlı tatlı ko-

nuşmaya başladı. Albay sandalyesini oradan oraya çekiyor, madeni sesiyle İvan Markoviç'in konuşmasını bastırıyordu. En sonunda kapı açıldı, İvan Markoviç dışarı çıktı. Zayıf, sakalsız yüzü yer yer kızarmıştı. Saşa'yı kolundan tutarak, "Gidelim," dedi. "Her şeyi olduğu gibi anlat. Fazla gururlu davranmaya kalkmadan, saygıyla, içtenlikle..."

Saşa çalışma odasına girdi. Defterdarlıkta görevli amcası oturuyor, albay ellerini cebine sokmuş, bir dizini sandalyeye dayamış, masanın önünde dikiliyordu. Oda sigara dumanıyla dolu ve havasızdı. Saşa amcalarının ikisine de bakmadı. Birdenbire yüreği utançla doldu, içi sıkıldı. Kaygıyla dayısına dönerek, "Ödeyeceğim... Vereceğim," diye mırıldandı.

Madeni ses, "Senedi kırdırırken sonunu düşünmedin mi?" diye sordu.

"Ben... Bana... o zaman Handrikov para getireceğine söz vermişti."

Saşa bundan başka bir şey söyleyemedi. Odadan çıktı, yeniden kapının önündeki iskemleye oturdu.

O anda çekip gitmeyi çok isterdi. Ama içinden taşan nefret onu boğuyor; albayın konuşmasını ağzına tıkmak, onu aşağılamak için orada kalması gerektiğine inanıyordu. Nefret ettiği amcasına söylenecek şöyle adamakıllı, ağır bir söz ararken karanlıkta kalan konuk odasından biri çıktı. Albayın karısıydı bu. Kadın Saşa'yı yanına çağırdı. Parmaklarını çıtlatarak, iki gözü iki çeşme, "Aleksandr,[2] biliyorum, beni sevmiyorsunuz," dedi. "Ama rica ederim, söyleyeceklerimi dinleyin! Dostum, bu nasıl oldu? Sizin yaptığınız korkunç bir şey! Tanrı aşkına onlardan rica edin, yalvarın, kendinizi temize çıkarın!"

Saşa yengesinin kalkıp kalkıp inen omuzlarına, yanaklarından süzülen iri gözyaşlarına bakıyor; kapının arkasından gelen, yorgun, bitkin insanların sinirli, boğuk seslerine kulak kabartırken umursamazca omuz silkiyordu. Saşa soylu akrabalarının 1500 ruble yüzünden bunca şamata koparacağını aklının köşesinden bile geçirmemişti. Ne gözyaşlarına, ne de onların seslerinin titremesine bir anlam verebiliyordu.

2 Saşa, Aleksandr'ın küçüklük adıdır – ç.n.

Bir saat sonra albayın kendi düşüncesini kabul ettirdiğini işitti. İki amca ile dayısı işi mahkemeye bırakmaya karar vermişlerdi. Albay içini çekerek, "Karar verilmiştir!" dedi. "Daha fazla tartışmaya gerek yok!"

Bu karardan sonra herkeste, hatta albayda bile hissedilir bir gevşeme başladı. Odaya bir sessizlik çöktü. Dayısı ah çekerek, "Aman Tanrım!" dedi. "Ah, zavallı kız kardeşim!"

Ondan sonra kız kardeşinin mutlaka odanın içinde bir yerde bulunduğunu anlatmaya başladı. Herhalde o saygıdeğer, bahtsız, zavallı kadın şimdi ağlıyor, oğlu için yalvarıyordu. Onun öbür dünyadaki huzuru için Saşa'nın bağışlanması gerekirdi.

Hıçkırıklar duyuluyordu. İvan Markoviç ağlıyor, kapının arkasından anlaşılması olanaksız birtakım sözler mırıldanıyordu. Albay ise ikide birde ayağa kalkıyor, odada bir aşağı bir yukarı dolaşıyor, yeniden uzun konuşmalar başlıyordu. Tam o sırada konuk odasında saat ikiyi vurdu. Aile toplantısı son bulmuştu. Albay sinirlerini böylesine altüst eden kişiyi gözü görmesin diye salona girmeden holden geçip gitti. İvan Markoviç ise salona geldi. Çok heyecanlıydı; ellerini ovuşturuyor, dudaklarında gülücükler oynaşıyordu. Ağlamaklı gözleri neşeliydi. Saşa'ya, "Durum iyi," dedi. "Tanrı'ya şükür! Artık evine gidip rahatça uyuyabilirsin. Senedi biz ödemeyi kararlaştırdık. Fakat şu koşulla ki pişmanlık getireceksin; yarından tezi yok, köye gelip benim yanımda çalışmaya başlayacaksın."

Bir dakika sonra İvan Markoviç ile Saşa paltolarını, şapkalarını giymişler; merdivenden iniyorlardı. Dayı durmadan öğüt veriyor, bu öğütlere pek de kulak asmayan Saşa ise omuzlarından ağır bir yükün yavaş yavaş kalktığını hissediyordu. Bağışlanmıştı! Artık özgürdü! Duyduğu sevinç bir rüzgâr gibi göğsünü dolduruyor, yüreğinde tatlı bir ürperme hissediyordu. Derin derin solumak, koşmak, tüm hızıyla yaşamak isteği vardı içinde. Kararmış gökyüzüne, sokak fenerlerine baktı, arkadaşlarıyla birlikte Von Burst'un bugün "Ayı" lokantasında doğum gününü kutlayacaklarını anımsadı. Yeniden neşe kapladı yüreğini.

"Ben de giderim! Niçin gitmeyeyim?" diye kararını verdi.

Fakat aynı anda cebinde tek metelik kalmadığı geldi hatırına. Yanlarına gideceği arkadaşları parasızlığından ötürü zaten onu hor görüyorlardı. Ne olursa olsun para bulmalıydı. İvan Markoviç'e, "Dayı, bana yüz ruble ödünç versene!" dedi.

Dayısı onun yüzüne şaşkın şaşkın baktı, fener direğine doğru geriledi. Saşa ağırlığını bir ayağından öbürüne vererek, soluk soluğa, "Dayı, çok rica ediyorum, bana yüz ruble ver!" dedi.

Suratı bir anda değişti, titremeye başladı, yaşlı adamın üstüne yürüdü. Onun hâlâ durumu anlamadığını, hep öyle şaşkın şaşkın dikildiğini görerek, "Vermiyor musun?" diye sordu. "Öyleyse dinle, yarın hemen gidip polise durumu bildiririm, senedi ödemenize fırsat vermem. İstersem başka bir sahte senet daha imzalarım."

Afallayan İvan Markoviç dehşet içinde, anlaşılmaz laflar mırıldanarak çantasından yüz rublelik bir kâğıt para çıkardı, Saşa'ya uzattı. Saşa parayı kaptığı gibi ondan uzaklaştı...

Arabaya binen Saşa birden dinginleşerek neşesinin yerine geldiğini hissetti, iyi yürekli İvan Markoviç'in aile meclisinde sözünü ettiği o gençlik hakları Saşa'nın yüreğinde uyanmış, yeniden olanca gücüyle sesini duyurmaya başlamıştı. Az sonra katılacağı içki âlemini zihninde canlandırıyor; kafasındaki şişeler, kadınlar, dostlar arasında şu minicik düşünce dönüp dolaşıyordu:

"Şimdi anlıyorum ki suçluyum ben. Evet, suçluyum..."

Entrika, Düzenbazlık, Karalama

(Интриги)

Tabipler Odası Başkanı'nın seçimi.
2 Ekim'deki olayın görüşülmesi.
Yönetim kurulu üyesi Dr. M.N. Bron'un raporunun tartışılması.
Yapılan işlerin görüşülmesi.

2 Ekim tarihindeki olayın suçlusu Doktor Şelestov yukarıdaki gündemin görüşüleceği genel kurul toplantısına katılmak niyetiyle, epey zamandır aynanın karşısında dikilerek yüzüne umursamaz bir anlam vermeye çalışıyordu. Eğer oraya heyecanlı, gergin, kızarmış ya da fazlasıyla soluk bir yüzle giderse düşmanları onun, kendisine karşı çevirdikleri entrikalara önem verdiğini düşünebilirlerdi. Ama eğer yüzü soğuk, kayıtsız, durgun görünür; yaşamla didişmekten yorgun, toplumun değerlerine aldırış etmeyen birinin yüz anlatımını taşırsa karşıtları onun yüzüne bakarak saygı duyarlardı. Hani ozan nasıl der:

İsyankâr başı dikleşip yükselerek
Napoléon anıtından daha yukarı kalkmış.

Düşmanlarının entrikalarıyla, kavgalarıyla ilgilenmeyen birisinin tavrını takınarak en son gelerek katılacaktı toplantıya. Salona sessizce girecek, ağır ağır saçlarını düzeltecek, kimsenin

yüzüne bakmaksızın gidip masanın bir ucuna oturacaktı. Oturduktan sonra dinlediği konuşmalardan sıkılmışçasına, kimseye sezdirmemeye çalışır gibi esneyecek, önüne bir gazete çekerek okumaya başlayacaktı... Bırak toplantıda tartışsınlar, canlarının istediği kadar konuşsunlar, heyecanla bağırıp çağırsınlar; o hiçbirine aldırmayıp gazetesini okumayı sürdürecekti. Ama adı sık sık geçmeye başladıktan, tartışılan konu kızışıp akkor haline geldikten sonra sıkıntılı, yorgun bakışlarını meslektaşlarının yüzlerine çevirecek, en sonunda konuşmak zorunda kalmış birinin sıkıntısıyla şunları söyleyecekti:

"Sonunda beni konuşmak zorunda bıraktınız... Hazırlıksız geldiğim için derli toplu bir konuşma yapamayacağım, o bakımdan hepinizden özür dilerim. Konuya baştan başlayarak girmek istiyorum. Geçen genel kurulda kimi değerli meslektaşlarım konsültasyonlarda takındığım tavırları beğenmediklerini ileri sürerek benden açıklama istediler. Bense açıklama yapmayı gereksiz, onların suçlamasını yersiz bulduğum için Tabipler Odası üyeliğinden çıkarılmamı söyleyerek toplantıdan ayrıldım. Şimdi görüyorum ki bana yeni yeni suçlamalar yüklenmektedir, bu durumda kendi açımdan bir açıklama yapmam kaçınılmaz olmuştur, bunu da üzülerek belirtiyorum, işte açıklamalarım..."

Doktor Şelestov elindeki kalemle, saatinin kösteğiyle oynayarak konsültasyonlarda gerçekten sesini yükselttiğini, orada yabancıların bulunmasına aldırmaksızın meslektaşlarının sözünü kestiğini söyleyecekti. Gene bir konsültasyon sırasında doktorların, hasta yakınlarının yanında hastaya, "Size afyon iğnesini hangi salak yazdı?" diye bir soru yöneltmişti. Konsültasyonların olaysız geçmediği doğruydu. Ama sebebi neydi bütün bunların? Çok basit... Konsültasyonlarda meslektaşlarının bilgi düzeyinin düşüklüğü onu şaşırtıyordu. Kentin Tabipler Odası'na üye tam 32 doktor vardı, bunların çoğunun bilgi düzeyi tıbbiye birinci sınıf öğrencisininkinden daha düşüktü. Örnek vermek için uzağa gitmeye gerek yoktu. Elbette *nomina suni odiosa,*[1] ancak kurula katılanların hepsi kendi meslektaşlarıy-

1 (Lat.) Adını anmadan geçelim.

dı, o bakımdan desteksiz atmış olmamak için, örnek vereceğim kişinin adını açıklamak gerekecekti. Örneğin herkes çok iyi biliyordu ki saygıdeğer Von Bron kadın memurlardan Seryojkina'nın yemek borusunu sonda yaparken delmişti.

Von Bron ayağa fırlayıp ellerini çırparak yaygarayı basacaktı:

"Sayın meslektaşım, yemek borusunu sondayla delen sizsiniz, ben değilim! Size bunu kanıtlayabilirim!"

Şelestov ona aldırmadan konuşmasını sürdürecekti:

"Gene herkes biliyor ki saygıdeğer doktor Jila, tiyatro oyuncusu Semiramidina'nın böbreğinde ur oluştuğunu sanıp biyopsi yaptı, bunun sonucunda çok geçmeden kadında *exkus letalis*[2] ortaya çıktı. Değerli meslektaşımız Besstrunko bir hastanın sol ayağının hastalıklı tırnağını çekecek yerde sağ ayağının sağlam tırnağını çekmiştir. Sayın meslektaşımız Terharyants'ın asker karısı İvanova'nın östaki borusuna sonda sokayım derken her iki kulak zarını patlattığını belirtmeden geçemeyeceğim. Aynı meslektaşımızın, dişini çektiği bir hastasının alt çenesini yerinden oynattığını, adam beş ruble ödemeye razı olmadığı için çenesini yerine oturtmadığını belirtmenin tam zamanıdır. Sayın Doktor Kuritsın eczacı Grummer'in yeğeniyle evli olup onunla işbirliği içindedir. Gene herkes çok iyi biliyor ki Tabipler Odası'nın genç yazmanı Skoropalitelniy saygıdeğer oda başkanımız Güstav Güstavoviç Prehtel'in karısıyla yaşamaktadır... Bilgi düzeyinin düşüklüğünden ahlâk düşüklüğüne geçmiş bulunduğum için beni hoş görün. Bence böylesi daha iyidir, çünkü ahlâk konusu bizim bam telimizdir. Kanıtsız konuşmamış olmak için adını anmadan geçemeyeceğim değerli arkadaşım Puzırkov alay komutanının karısı Bayan Treşçinkskaya'nın yaş günü toplantısına katıldığında oda başkanımızın karısıyla yaşayanın Skoropalitelniy değil, ben olduğumu ileri sürmüştü. Bunu söylemek cüretinde bulunan Puzırkov geçen yıl değerli arkadaşımız Znobiş'in karısıyla sevişirken üzerlerine ben gelmiştim. Söz Znobiş'ten açılmışken belirteyim: Kadınların kendilerini tehlikeye atarak tedaviye gittikleri tabip unvanını kazanan kimdir? Znobiş... İyi bir drahoma almak için zengin tüccar kı-

2 (Lat.) Kötü sonuç.

zıyla evlilik yapan kimdir? Znobiş... Herkesin büyük saygı duyduğu oda başkanımıza gelince, kendisi homeopatiyle[3] uğraşmakta olup casusluk yaptığı için Prusyalılardan para almaktadır. Prusya casusu olmak, işte *ultima ratio!*"[4]

Doktorlar bilgili, tumturaklı konuşuyor gözükmek için iki Latince deyimi sık sık kullanırlar: *nomina sunt odiosa, ultima ratio* gibi... Şelestov yalnız Latinceyle yetinmeyip Fransızca, Almanca sözcükler de kullanacaktı. Doktorları suya götürüp susuz getirecek bir adamdı kendisi, isterse hepsinin foyasını yüzlerine vurabilirdi. Onun bu çıkışları karşısında oturum başkanı ikide birde zile basacak, meslektaşları yerlerinden fırlayacak, bağırıp çağıracak, ellerini kollarını sallayacaklardı... Yahudi soyundan gelenler bir araya kümelenip, "Gal! Gal! Gal!" diye uğuldaşmaya başlayacaklardı.

Şelestov kimseye aldırmadan konuşmasını şöyle sürdürecekti:

"Tabipler Odası'na gelince, şimdiki yapısı ve düzeni değişmezse ortadan kaldırılması gereken bir kurumdur burası. Çünkü bu kurumda her şey entrikaya dayanmaktadır. Her yerde entrika, düzenbazlık, karalama! Bu entrika gayyasının bir kurbanı olarak şunları söylemeyi borç bilirim..."

Böyle diyerek sırayla herkesin ipliğini pazara çıkaracaktı. Onu destekleyenler alkış tutup ellerini ovuşturacaklardı. Bu inanılmaz şamata, gürültü patırtı arasında başkanlık seçimine geçilecekti. Von Bron ile yandaşları Prehtel lehine oy verirlerken sağlıklı düşünen doktorlar onlara yuh çekip bağırmaya başlayacaklardı:

"Prehtel, defol! Şelestov'u isteriz, Şelestov'u!"

Şelestov, Prehtel ile Von Bron'un 2 Ekim'deki olaydan ötürü kendisinden özür dilemeleri koşuluyla onlarla anlaşmaya razı olacaktı. Yeniden inanılmaz bir şamata kopacak, Yahudi soyundan gelenler bir araya toplanıp "gal gal"larına başlayacaklardı. Prehtel ile Von Bron dayanamayıp en sonunda Tabipler Odası üyeliğinden istifa edeceklerdi. İyi de yaparlardı...

---

3 Çok miktarda verilince hastalık yapan ilacın azıyla iyileştirme yöntemi – ç.n.

4 (Lat.) Son kanıt!

İşte Şelestov başkan. Şimdi yapılacak ilk iş, güzel bir temizliğe geçmek. Znobiş gidecekti. Terharyantsev gidecekti. Yahudi soyundan gelen saygıdeğer tabiplerin hepsi gidecekti. Şelestov, onu destekleyenlerle birlikte ocak ayına dek Tabipler Odası'nda tek bir entrikacının kalmamasını sağlayacaktı. Tabipler Odası sağlık ocağı poliklinik bölümü baştan başa boyanıp duvarlara "Sigara içmek kesinlikle yasaktır!" levhaları asılacak, hastabakıcı ile hemşire yardımcısı işten kovulacak, bundan böyle ilaçlar eczacı Grummer'den değil, Hriaşçabmitski'den alınacak, doktorlardan kendisi hazır bulunmadan ameliyat yapmamaları istenecekti. En önemlisi de Şelestov "X. kenti Tabipler Odası Başkanı..." diye bir kartvizit bastıracaktı.

Aynanın karşısında dikilirken Şelestov bunları hayal ediyordu işte... Derken, saat yediyi vurdu. Toplantıya katılma zamanı gelmişti. Tatlı hayallerinden ayrılıp yüzüne umursamaz bir anlatım vermeye çalıştı Şelestov. Ama heyhat! Yüzüne umursamaz, kayıtsız bir anlam vermeye çalıştıkça suratı üşümüş bir zağar eniğininki gibi ekşi, bön bir görünüm alıyor; saygıdeğer bir adamın yüz ifadesini takınmaya çalıştıkça suratı iyice uzayarak köpek eniğininkinden de öte, şaşkın bir kazın görünüşüne bürünüyordu. Gözkapaklarını aşağı indirip göz süzüyor, avurtlarını şişiriyor, alnını buruşturuyor ama istersen yüzüne tükür, bir türlü arzuladığı görünüşü elde edemiyordu. Bu suratın yaradılış özellikleri böyle olsa gerek, ne yaparsan yap hepsi boşuna! Daracık bir alın, kurnaz satıcı kadınlarınki gibi fır fır dönen minik gözler, aptallarınki gibi öne fırlamış bir çene, yanakları ile saçları ise az önce bilardo salonundan apar topar dışarı kovulmuş "saygıdeğer bir yurttaş"ın görünümünde...

Şelestov bu surata bakıp bakıp küplere bindi, yüzünün kendisine oyun oynadığını düşünmeye başladı. Hole gidip orada bıraktıklarını giydi; orada da kürkünün, lastik ayakkabılarının, şapkasının kendisine karşı entrika çevirdiğini geçirdi içinden.

"Arabacı, sağlık müdürlüğüne!" diye seslendi sokağa çıkınca.

Arabacılara yirmi kapik vermeyi önerdiği halde düzenbaz herifler kırk kapikten aşağısına razı olmuyorlardı. Neyse, fay-

tonlardan birine binip yola çıktı. Yüzüne buz gibi bir rüzgâr çarpıyor, ıslak karlar yapışıyor, atlar yürümek nedir bilmiyordu... Hepsi sözleşmişler sanki, el birliğiyle entrika çeviriyorlardı. Hep entrika, göz boyamaca, aldatmaca!

Eski Ev

(Bir Ev Sahibinin Anlattıkları)

(Старый дом)

Eski evimi yıktırıp yerine yenisini yaptırmam gerekiyordu. Mimara boş odaları gezdirirken her birinde yaşanmış çeşitli olayları anlatıyordum. Yer yer kopup sarkmış duvar kâğıtları, donuk pencere camları, kararmış tuğla şömineler, daha birçok şey eski evde pek yakında insanların yaşadıklarına tanıklık ediyor, onlarla ilgili anılarımı canlandırıyordu.

Örneğin, bir gün sarhoş adamlar şu merdivenden cenaze indirirlerken ayakları kaymış, tabutla birlikte aşağıya yuvarlanmışlardı. Canlı adamlar yara bere içinde kaldılar, ölü kişi ise bir şey olmamış gibi hiç istifini bozmadı, yerden kaldırıp tabuta koyduklarında ciddi ciddi başını salladı. İşte gördüğünüz yan yana şu üç kapı... Bu odalarda, erkek konukları eksik olmayan, bu yüzden herkesten iyi giyinip ev kirasını da zamanında ödeyen üç genç kız otururdu. Koridorun sonundaki şu kapı çamaşırhaneye açılır. Orada gündüz çamaşır yıkarlar, geceleri ise gürültü patırtı ederek bira içerlerdi. Şu üç odalı küçük dairede ise her yer basillerle, bakterilerle doludur. Berbat bir yerdir burası, nice kiracının kanına girmiştir. Kesin inancıma göre birisinin lanetine uğramış bir dairedir burası, burada kiracılarla birlikte görünmeyen birinin yaşadığından eminim. Bu küçük dairede oturan kiracı bir ailenin sonunu çok iyi anımsıyorum.

Anası, karısı, dört çocuğu olan, başka bir özelliğiyle göze çarpmayan bir adam düşünün. Adı Potuhin'di.[1] Züğürdün tekiydi; bir noterin yanında çalışır, ayda otuz beş ruble kazanırdı. Ağzına içki koymaz, dinine düşkün, ağırbaşlı bir insandı sizin anlayacağınız. Bana ev kirasını getirdiği zaman üstü başı düzgün olmadığı, ödemeyi beş gün geciktirdiği için özür üstüne özür dilerdi. Kirayı aldığıma dair bir alındı imzalayıp verdiğimde saf saf gülümser, "Amma da yaptınız, sevmem böyle şeyleri!" derdi. Yoksuldu ama namusuyla yaşardı. Ortadaki şu odada dört çocukla birlikte yaşlı haminne otururdu. Burada yatıp uyurlar, yemek pişirirler, konuklarını ağırlarlar, hatta dans bile ederlerdi. Şu odada Potuhin kalırdı. Başkalarının yazılarını temize çektiği bir de masası vardı. Raporları, piyeslerdeki rolleri tertemiz yazardı. Şurada, sağdaki odada kiracıları tesfiyeci Yegoriç otururdu. Ağırbaşlı ama içki içmeyi seven bir adamdı. Sıcaktan pek hoşlanmadığı için evin içinde yalınayak, sırtında yalnız mintanıyla dolaşırdı. Yegoriç kilit, tabanca, çocuk bisikletleri onarır, ucuz duvar saati filan getirirlerse onların da arızalarını giderirdi. Yirmi beş kapiğe çocuk patenleri yaptığını görenler vardı; gelgelelim böyle şeylerden nefret eder, asıl sanatının müzik aletleri onarmak olduğunu söylerdi. Masasının üstünde hurda demir parçaları arasında her zaman tuşlarından biri eksik bir akordeon ya da yanlarından ezilmiş bir trompet görmek olasıydı. Potuhin'e oda kirası olarak iki buçuk ruble öderdi. Sobada kızdıracağı demir parçalarını almak için odasından çıkmak dışında hep tezgâhının başında uğraşır dururdu.

Bazı akşamlar, ki bu çok seyrek olurdu, içeriye girdiğim zaman şu görüntüyle karşılaşırdım: Potuhin masasının başında bir yazıyı temize çekmekte, annesi ile zayıf, yorgun yüzlü karısı lambanın önünde dikiş dikmekte, Yegoriç ise eğesiyle gıcır gıcır bir şey törpülemektedir. Yeniden odun atılmamakla birlikte soba çevreye boğucu bir sıcak saçıyordur. Ağır havaya tuzlu lahana çorbası ile sasımış kundak bezi kokusu, Yegoriç'ın kendine özgü kokusu sinmiştir. Boğucu hava içinde de olsa çalışan insanların yüzleri, sobanın yanına sıralanmış çocuk don-

1 Sönükgil – ç.n.

ları, Yegoriç'ın demir parçaları tüm yoksulluğa karşın bu evde huzur, sevgi, mutluluk hüküm sürdüğünü göstermektedir. Kapının arkasında, koridorda saçları taranmış, neşeli çocuklar koşuşturup dururlar. Onlar bu dünyada her şeyin iyi gittiğinden, sabahleyin, bir de yatarlarken Tanrı'ya dua ettikten sonra yaşamın sonsuza değin böyle sürüp gideceğinden emin gibidirler...

Şimdi de bu odanın ortasında, sobadan bir-iki adım ötede bir tabut, tabutun içinde ise Potuhin'in karısını gözlerinizin önüne getirin. Karısı sonsuza dek yaşayabilen bir koca yoktur ama ölümün bu eve girmesi bambaşka bir şeydir.

Cenaze töreni yapıldığı sırada Potuhin'in ciddi yüzüne, sertlik okunan gözlerine bakarak, "Ah, be kardeşim!" diye düşündüm.

Bu dairede yaşayan görünmez kişinin Potuhin'i, çocuklarını, nineyi, Yegoriç'ı özellikle seçmiş olduğunu sanıyorum. Ben boş inançları olan bir insanım; bu, belki ev sahibi olduğum, kırk yıldır kiracılarla yakından ilgilendiğim için böyledir. Örneğin iskambil oyununda en başta şansınız yoksa sonuna değin ütüleceğinize inanırım. Kör yazgı sizi ve ailenizi yeryüzünden silip atmak istiyorsa insafsızca peşinize düşer, ilk bahtsızlık uzun bir kötülük zincirinin yalnızca başlangıcıdır. Bahtsızlık üst üste yığılmış taşlara benzer, yüksek ırmak kıyısındaki taşlardan biri düşmeyegörsün, hemen arkasındakiler de yuvarlanacaktır. Sözün kısası, cenaze ayininden sonra Potuhin'in dairesinden ayrılırken onun da, ailesinin de kendilerini bekleyen sonuçtan kurtulamayacaklarına inanıyordum.

Gerçekten de iki hafta geçmiş geçmemişti ki yanında çalıştığı noter, adamcağızın işine son vermiş, yerine bir kız oturtmuştu. Peki, şuna ne dersiniz? Potuhin'in asıl kırıldığı şey, işinden olmaktan çok yerine bir erkek değil, bir kızın alınmış olmasıydı. Neden bir kız alınmıştı? Onuruna öylesine düşkündü ki eve gelince çocukların hepsini sopadan geçirdi, anasına sövüp saydı, zil zurna sarhoş oluncaya dek içti. Onun yediği bu halta Yegoriç da katılmıştı.

Bana o ayın kirasını getirdiği zaman on sekiz gün geciktiği halde özür dilemedi, ben alındıyı verirken de hiç sesini çıkarmadı. Bir sonraki ay parayı annesi getirdi, ancak kiranın yarı-

sıydı bu. Geriye kalanı bir hafta sonra ödeyeceklerini bildirdi. Üçüncü ay tek metelik ödemediler. Kapıcı, numarası 23 olan bu dairede oturanların "yakışık almayacak davranışlarda" bulunduklarını söyleyerek yakınmaya başladı. Bunlar kötü belirtilerdi.

Gözünüzün önüne şöyle bir manzara getirin: Somurtkan yüzlü Petersburg sabahı şu donuk pencerelerden içeriye bakıyor. Kocakarı sobanın yanında çocuklara çay içirmekte. Yalnız büyük torun Vasya bardaktan içiyor, ötekiler ise çayı doğrudan doğruya çaydanlıktan bardak tabaklarına döküyorlar. Böylece çay çabuk soğuyor. Sobanın önünde Yegoriç çömelmiş oturuyor, elindeki demiri ateşe sokmaya çalışıyor. Bir gün önceki içkiden ötürü başı kurşun gibi ağırlaşmış, bakışları donuklaşmış, oflayıp pufluyor, titriyor, durmadan öksürüyor...

"Beni de baştan çıkardı, şeytanın dölü! Kendisi zıkkımlandığı yetmiyormuş gibi, başkalarını da günaha sokuyor!" diye homurdanıyor.

Potuhin kendi odasında, üstünde artık ne yorgan, ne de yastık bulunan karyolasında oturuyor; parmaklarını saçlarına geçirmiş, donuk gözlerle ayaklarının ucuna bakıyor. Yorgan ile yastık çoktan satılmıştır. Üstü başı yırtık, saçları hayli zamandır tarak yüzü görmemiş, üstelik hasta...

Kocakarı Vasya'ya acele etmesini söylüyor:

"İç, çabuk iç! Yoksa okula geç kalacaksın. Ben de çıfıtlara tahta silmeye gideceğim."

Bütün evde umutsuzluğa kapılmayan tek kişi bu kocakarıydı. Gençliğini anımsayarak gündelik işlere gidiyordu. Cuma günleri tefeci Yahudilerin bürosunda döşeme silmekte, cumartesileri tüccar evlerine çamaşıra gitmekte, pazarları ise sokak sokak dolaşarak sadaka verecek hayırsever aramaktaydı. Çalışmadığı gün yok gibiydi. Çamaşır yıkıyor, tahta siliyor, doğumlara gidiyor, çöpçatanlık yapıyor, pazar günleri de dileniyordu... Elverdiği ölçüde içmekten de geri kalmıyor, gelgelelim içkiliyken bile işini unutmuyordu. Rusya'da böyle sağlam kocakarılar çoktur, hem de birçok mutlu yuvanın temel direkleridir bunlar.

Çayını bitiren Vasya kitaplarını çantasına yerleştirerek sobanın arkasına gitti, orada ninesinin giyeceklerinin yanında paltosu asılı dururdu. Bir dakika sonra oradan çıkarak sordu:

"Benim paltom nereye gitti?"

Nine ile öteki çocuklar hep birlikte büyük oğlanın paltosunu aramaya koyuldular, uzun süre aradılar ama palto sanki yer yarılmış da yerin dibine geçmişti. Nereye gider bu palto? Ninenin, Vasya'nın beti benzi attı, yüzlerinden korku okunuyordu. Yegoriç bile şaşkınlık içindeydi. Yalnız Potuhin kıpırdamadan, sessizce duruyordu. Başka zaman her şeyi hemen fark ederken şimdi bir şey görmüyor, bir şey işitmiyordu. Eh, kuşku verici bir durum.

Yegoriç, "Paltoyu satıp içmiştir!" diye onu gösterdi.

Potuhin'den ses yoktu; demek ki Yegoriç haklıydı. Vasya dehşet içinde kaldı. Rahmetli annesinin çuha giysisinden bozulup dikilen, güzelim saten astarlı paltosu satılarak meyhanede içkiye yatırılmış. İnanılacak gibi değil! Paltoyla birlikte, yan cebinde kalan mavi kalem ile kabında altın harflerle "Nota Bene" yazılı defter de meyhane yoluna kurban edilmişti. Defterin içinde ucu silgili başka bir kalem, ayrıca çıkartmalar vardı...

Vasya'nın içinden hüngür hüngür ağlamak geldi ama olmaz ki! Başı ağrıyan babası ağladığını duyarsa bağırır, tepinir, dayak atmaya başlar; hele akşamdan kaldığı bir zamana rastlarsa dayaktan pestilini çıkarır. Nine Vasya'yı korur, bunun üzerine babası ona da vurur. Sonunda kavgaya Yegoriç karışır, Potuhin'in boğazına sarılır, ikisi birden yere düşerler. Yerde yuvarlanır, tepinir, sarhoş insanların hayvansal hırsıyla birbirlerine saldırırlar. Nine ağlamaya başlar, çocuklar bağırışırlar, komşular kapıcıyı çağırırlar. Hayır, en iyisi ağlamamak!

Ağlamak, yüksek sesle öfkesini belirtmek mümkün olmadığından Vasya homurdandı, ellerini acıtasıya sıktı, havayı tekmeledi ya da ceketinin yenini ısırarak köpeğin tavşanı tartakladığı gibi, uzun süre kendi kolunu tartakladı. Gözleri deli gözleri gibiydi, yüzü umutsuzluktan gerilip çarpılmıştı. Onun bu durumunu gören nine birdenbire başındaki şalı çekip aldı, gözlerini bir noktaya dikerek elleriyle, ayaklarıyla tuhaf hareketler

yapmaya başladı. O anda, öyle sanıyorum ki çocuk da, kocakarı da yaşamlarının söndüğünü, gelecek için artık umut kalmadığını anlamışlardı.

Potuhin kimsenin ağlamasını işitmiyor ama olup bitenleri odasından görüyordu. Yarım saat sonra ninesinin şalına bürünen Vasya okula gidince, baba size anlatmak için söz bulamadığım bir yüzle sokağa fırlayarak oğlunun peşinden koştu. Yavrusuna seslenmek, onun gönlünü almak, özür dilemek, rahmetli karısının üzerine yemin ederek namus sözü vermek istedi ama göğsünden hıçkırıktan başka bir şey çıkmadı. Sabahleyin hava nemli, soğuktu. Okula yaklaşan Vasya, arkadaşları, kadına benziyor demesinler diye, şalı çıkarıp yalnız ceketle okulun kapısından içeri girdi. Potuhin eve dönünce hıçkıra hıçkıra ağladı, abuk sabuk şeyler mırıldandı; annesinin, Yegoriç'ın, kiracısının tezgâhının önünde yerlere kadar eğildi. Sonra biraz kendini toparlayınca koşarak benim yanıma geldi; soluk soluğa, kendisine bir iş vermem için yalvardı. Gelin de adamcağızı umutsuz bırakın!

Potuhin, "Sonunda kendime gelebildim!" diye mırıldandı. "Artık aklımı başıma toparlamalıyım. Bu rezilliğe bir son vereceğim!" Sevindi, bana teşekkür etti. Ben de ev sahibi olduğumdan beri bu kiracı bayları inceden inceye irdelediğim, onların iç dünyalarını bildiğim için, adama bakarken, "Çok geç, arkadaş! Sen artık bir ölüsün!" demek geldi içimden.

Yanımdan ayrılan Potuhin doğruca okulun yolunu tuttu. Orada bir aşağı bir yukarı dolaşarak çocuğunun okuldan çıkmasını bekledi.

Oğlan okuldan çıkınca, "Bana bak Vasya, oğlum!" dedi. "Az önce söz verdiler, bana iş bulacaklar. Sabret, sana mükemmel bir kürk alacağım. Seni lisede okutacağım. Anlamıyor musun, lisede! Seni soylu bir insan yapacağım. Bir daha içki koymayacağım ağzıma. Namusum üzerine söz veriyorum, artık içmeyeceğim!"

Bunları söylerken tüm yüreğiyle aydınlık geleceğine inanmaktaydı. Ama işte akşam oldu. Çıfıtlardan aldığı yirmi kapikle yorgun argın eve dönen kocakarı çocukların çamaşırlarını yı-

kamaya koyuldu. Vasya bir köşeye çekilmişti, matematik problemleriyle uğraşıyordu. Yegoriç çalışmıyordu, Potuhin'in çabası sonunda kendini büsbütün içkiye vermişti; yenilmez bir içki içme isteğiyle kıvranıp duruyordu. Odalar sıcak, hava boğucuydu. Kocakarının çamaşır yıkadığı tekneden ortalığa, sıcak buğu yayılıyordu.

Yegoriç somurtkan bir yüzle, "Ne dersin? Gidelim mi?" diye sordu.

Benim kiracı susuyordu. Oğluna verdiği sözden dolayı canı sıkkındı, içme isteğiyle, yüreğini saran özlemle boğuşuyordu... ve elbette çektiği özlem üstün gelecekti. Ondan sonrası belli...

Gece yarısı Yegoriç ile Potuhin çıkıp geldiler, sabahleyin Vasya ninesinin şalının yerinde yeller estiğini gördü...

İşte anlattığım olay bu dairede geçmiştir. Şalın parasını içkiye yatıran Potuhin o günden sonra bir daha eve dönmedi. Nereye gittiğini bilmiyorum. Onun kayıplara karışmasından sonra nine büsbütün içmeye başladı, sonra yatağa düştü. Kocakarıyı hastaneye kaldırdılar, küçük çocukları akrabalarından birisi alıp götürdü. Vasya da işte şu çamaşırhaneye girdi. Gündüzleri ütülere ateş yetiştirir, geceleri ise bira taşırdı. Çamaşırhaneden kovulunca şu odalarda kalan üç genç hanımdan birinin yanına girdi. Verilen görevleri yerine getirmek için bütün gece sokakları dolaşıyordu. Kabadayılık mı yapıyormuş, neymiş... Daha sonra nereye gittiğini bilmiyorum.

Şu odada da dilencilik yapan bir çalgıcı on yıl kadar oturmuştu. Öldüğü zaman döşeğinin içinden tam yirmi bin ruble çıktı.

Umursamazlık

(Холодная кровь)

Uzun yük treni çoktandır istasyonda bekliyor. Lokomotiften ise tıs çıkmıyor, sanki ateşi sönmüş. Trenin çevresinde, istasyonda kimsecikler gözükmüyor.

Vagonlardan birinden süzülen soluk bir ışık demeti yedek yolun rayları üzerine düşmüş. Vagonun içinde, yere serilmiş bir keçe üzerinde oturan iki kişi var: Biri, değirmi kır sakallı, kalpağı andıran uzun bir kürk şapka ile içi kürklü palto giymiş yaşlı bir adam; öteki ise bıyığı yeni terlemiş bir genç. Gencin sırtında yünlü kumaştan, lime lime olmuş bir ceket, ayaklarında çamurlu çizmeler var. Marşandizle hayvan götürüyorlar. Yaşlı adam ayaklarını ileri uzatmış, suskun otururken derin derin düşünüyor. Genç ise yarı uzanmış, elindeki külüstür armonikayla bir şeyler çalmaya çalışıyor. Yanlarında bir fener asılı, fenerin içinde mum yanmakta.

Vagon tıka basa dolu. Fenerin soluk ışığında dikkatlice bakacak olursanız ilk ağızda gözünüzün önünde canlı oldukları belli ama acayip, biçimsiz nesneler belirir. Vagonun kaygan duvarlarında kıskaçlarıyla, dokungaçlarıyla aşağı yukarı oynaşıp duran, itişip kakışan dev yengeçlere benzer şeylerdir bunlar. Ancak biraz daha dikkatle bakınca karanlık içinde önce boynuzlar, boynuzların duvara vuran görüntüleri, son-

ra kemikleri çıkmış upuzun sırtlar, pis kıllı deriler, kuyruklar, gözler iyice belirginleşir. Öküzler ile duvara vuran gölgeleridir bunlar. Vagonda sekiz-on hayvan var. Bazıları başlarını çevirip vagondaki iki kişiye bakar, kuyruklarını sallar; bazıları da yatmaya ya da ayakta daha rahat durmaya çalışır. Hayvanlar vagona zor sığmaktadır. Bazıları yatarsa ötekiler ayakta durmak, daha bir sıkışmak zorunda kalır. Ne yem tekneleri, ne yularları, ne altlarında saman döşekleri, ne de önlerinde bir tutam ot var...

Uzun bir sessizlikten sonra yaşlı adam kapaklı cep saatini çıkarıp bakar: Saat gece ikiyi çeyrek geçmektedir.

"Aşağı yukarı iki saattir bekleyip duruyoruz. Gidip biraz dürtüklemeli adamları. Yoksa sabaha dek burada kalırız. Uykuya mı daldılar, nedir?"

Yaşlı adam ayağa kalkar, daha bir uzayan gölgesiyle aşağıya, karanlığın içine iner. Katar boyunca başa doğru yürür, yirmi kadar vagon geçtikten sonra lokomotifin kırmızı ateşini görür. Kapısı açık ocağın önünde bir adam kımıldanmadan oturmakta; kasketinin siperi, burnu, dizleri kıpkırmızı aydınlanmış. Karanlıkta başka bir yeri gözükmez.

Yaşlı celep, "Çok bekleyecek miyiz daha?" diye sorar.

Berikinden ses yok. Hiç kıpırdamadığına göre uyuyor olmalı. Yaşlı celep öksürerek gırtlağını temizler. Sabırsızlandığı belli. Hava öyle soğuk ki içine işler insanın. Adamcağız büzüşerek lokomotifin çevresini dolaşır. Bu sırada iki fenerin güçlü ışığı bir an gözlerini kamaştırır, gece daha bir karanlık gelmeye başlar. Oradan küçük istasyon binasına doğru yürür. Peron basamakları ıslak ıslak. Yeni düşmüş, eriyen karlar şurada burada beyaz beyaz, küme küme birikmiş.

İstasyon binasının içi aydınlık, hamam gibi de sıcak. Gaz kokusu sinmiş salon bir baskül, üstüne kondüktör üniforması konulmuş bir kanepe dışında bomboş. Ancak buraya açılan iki kapı daha var. Bunlardan birinden telgraf masası ile yeşil kalpaklı bir lamba gözükmekte. Öbürü ise koyu renge boyalı kocaman bir dolabın yarı yarıya doldurduğu başka bir odaya açılıyor. İçeride başkondüktör ile makinist pencere boşlu-

ğuna oturmuşlar; ikisinin elinde bir şapka, bunu evirip çevirerek tartışıyorlar.

Makinist, "Gerçek kunduz değil, Polonya kunduzu," diyor. "Gerçek kunduz böyle olmaz. Kaç para ettiğini soracak olursanız, taş çatlasa beş rubledir değeri."

Başkondüktör öfkelelenir.

"Bu işlerden pek de anlarsınız ya! Beş ruble olur mu? Durun, şu celebe soralım." Yaşlı adama döner. "Bay Malahin, sizce şu şapka gerçek kunduz mu, yoksa Lehistan kunduzu mu?"

Yaşlı Malahin şapkayı alır, tam bir uzman tavrıyla kürkünü eller, tüylerine üfler, koklar, öfkeli yüzünde birden küçümseyen bir gülümseme belirir.

"Lehistan kunduzu bu, Polonya kunduzu."

Gene bir tartışmadır başlar. Başkondüktör şapkanın gerçek kunduz olduğunda direnir, makinist ile Malahin ise onu böyle olmadığına inandırmaya çalışırlar. Tartışma sırasında yaşlı celep birdenbire buraya niçin geldiğini anımsar.

"Şapka gerçek kunduz ya da başka bir şey ama tren hep yerinde duruyor, baylar! Daha ne bekliyoruz? Gideceksek gidelim!"

Başkondüktör, "Gideceğiz," der. "Birer sigara daha içelim de gidelim. Ancak aceleye gerek var mı? Nasıl olsa ilerdeki istasyonda bekletecekler."

"Anlamadım, niçin bekletiyorlar?"

"Öyle işte... Bir istasyonda geç kalınca öbür istasyonlarda da bekletirler. Karşıdan gelen trenlere zamanında yol vermek için. Şimdi gitsek de bir, sabaha kalsak da... Ne yapsak artık 14 numarayı vermezler, 23 numarayı alacağız."

"Neden öyle oluyormuş?"

"Oluyor işte..."

Malahin başkondüktörü dikkatle süzer. Kendi kendine konuşuyormuş gibi, düşünceli düşünceli mırıldanır:

"Yalan söylüyorsam Tanrı cezamı versin! Hesap ettim, not defterime de yazdım: Yol boyunca tam otuz dört saat kaybetmişiz. Bu gidişle ya öküzler geberecek ya da gideceğimiz kente varınca etleri iki ruble bile etmeyecek, işleri bu dereceye vardırdınız. Amacınız beni batırmak mı?"

Başkondüktör kaşlarını kaldırıp derin derin iç çeker. Bunun, "Çok üzgünüm arkadaş. Haklı söze ne denir?" gibi bir anlamı vardır. Makinist ise susar, düşünceli düşünceli elindeki şapkayı inceler, ikisinin yüzünde de gizli bir düşünce okunmaktadır. Adamlar açığa vurmazlar düşüncelerini. Sessizliğin sözden daha etkili olduğunu bildikleri için susarlar. Gerçekten de yaşlı celep onların ne düşündüğünü anlar. Elini cebine atar, bir on rublelik çıkarır; bakışlarını, yüzünün duruşunu değiştirmeden, rüşvet alıp verirken yalnız Ruslarda görülen bir kendine güven ve dobralıkla parayı başkondüktöre uzatır. Beriki sessizce alır, parayı dörde katlar, ağır ağır cebine sokar. Ardından üçü birlikte odadan çıkarlar, uyuyan kondüktörü yanından geçerken uyandırırlar, perona yürürler. Başkondüktör omzunu silkerek, "Öf, amma da hava! Göz gözü görmüyor yahu!" diye söylenir.

"Tam kurt havası..."

Malahin pencereden içeri bakınca yeşil kalpaklı lamba ile telgraf masasının yanında duran telgrafçının sarı saçlı başını görür. Az sonra odada başka biri daha belirir. İstasyon şefidir bu. Sakallı, kızıl saçlı istasyon şefi masaya eğilir, önündeki mavi kâğıdı okur, bir yandan da sigaralı parmağıyla satırları çabuk çabuk izler... Malahin kendi vagonuna doğru yürür.

Celebin yol arkadaşı genç, eskisi gibi yarı uzanmıştır; elindeki armonikadan zor işitilir sesler çıkarır. Yeni terlemiş bıyıklarıyla çocuk denecek yaştadır. Dolgun, beyaz yüzünde, geniş şakaklarında bir çocuksuluk okunur; bakışları da büyüklerin bakışına benzemez ama uysal ve tasalıdır. O da yaşlı celep gibi iri kıyım, sağlam yapılı, ağır, kaba saba olduğundan, iri bedenini kımıldatmaya gücü yetmiyormuş gibi oturuşunu hiç bozmamıştır. Biraz kımıldanacak olsa "Güm!" diye patlayacak, bu gürültüden hem kendisi, hem öküzler ürkecekmiş gibi gelir insana. Armonikanın tuşlarına, düğmelerine kalın, küt parmaklarıyla beceriksizce bastıkça aletten cılız, tiz sesler çıkar. Bu seslerin oluşturduğu tekdüze, basit ezgiden pek hoşlandığı, kulak kesilerek dinlemesinden bellidir.

Bir kampana sesi işitilir, bu ses öylesine kısıktır ki ta uzaklardan geliyor sanırsınız. Arkasından ikinci, üçüncü kampana-

lar duyulur, sonra başkondüktörün düdük sesi çınlar. Bir dakika kadar derin bir sessizlik olur. Vagon hareket etmediği, yerinde durduğu halde tekerlerin altından birtakım belirsiz sesler, ayaklar altında çiğnenen karın kıtırtıları duyulur. Derken, vagon irkilir, kıtırtılar şıp diye kesilir. Yeni bir sessizlik çöker ortalığa. Ardından vagon yerinden sıçramışçasına güçlü bir sarsıntı olur, öküzler birbiri üzerine düşer. Yaşlı celep itiliş sırasında ensesine kayan şapkasını düzelterek, "Dilerim, öbür dünyada da o herifin başına aynı şeyler gelir!" diye homurdanır. "Bütün hayvanları sakatlayacak, namussuz!"

Genç celep Yaşa uzandığı yerden doğrulur, yere yıkılan öküzlerden birinin boynuzlarından tutarak ayağa kalkmasına yardım eder. Bu sarsıntının ardından bir sessizlik daha çöker. Tekerler altından gene kar gıcırtıları işitilir, insana öyle gelir ki tren hafifçe geriye doğru kaymıştır. Yaşlı celep, "Şimdi gene ileriye gidecek," der.

Gerçekten bütün katar çırpınırcasına titrer, çatırtılar duyulur, vagonun sarsılmasıyla birlikte öküzler gene üst üste düşerler. Yaşa kulak kabartır.

"İşleri zor! Herhalde tren pek yüklü, lokomotifin çekmeye gücü yetmiyor."

"Önceden yüklü değildi de şimdi mi yüklü? Yok aslanım, bu demektir ki başkondüktör verdiğim paradan makiniste pay ayırmamış. Git de şunu götür, yoksa sabaha dek treni çekiştirir durur."

Yaşa yaşlı celepten üç ruble alır, aşağıya atlar. Ağır adımları vagonun dışında tok sesler çıkarır, sonra sesler yavaş yavaş azalmaya başlar. Bir suskunluk çöker her yere... Bitişik vagonda bir öküz şarkı söylüyormuş gibi alçak perdeden uzun uzun böğürür. Üç rubleyi makiniste veren Yaşa geriye döner. İçeri girerken vagonun kapısından nemli, soğuk bir rüzgâr akın eder. Yaşlı celep, "Kapıyı sıkıca kapa da yatalım," der. "Mum boşuna yanmasın."

Yaşa ağır kapıyı yavaş yavaş kapatır... Lokomotifin düdüğü işitilir, tren hareket eder. Yaşlı celep keçenin üzerine uzanır, başını çıkının üzerine koyarak, "Soğuk," diye söylenir. "İn-

sanın kendi evi başka. Her şey sıcacık, tertemiz, yumuşacıktır. Dua edecek yer de vardır. Oysa şurada domuzdan daha kötü durumdayız. Dört gündür çizmelerimizi çıkarmıyoruz."

Yaşa vagonun sallantısından dolayı sağa-sola yalpalayarak fenerin kapağını açar, ıslak parmağıyla fitile bastırır, mum bir an parlar, hafif bir cızırtı çıkardıktan sonra söner.

Malahin, Yaşa'nın yattığını, geniş sırtıyla arkasına dayandığını hissederek, "Ya, aslanım," der. "Her aralıktan buz gibi rüzgâr üflüyor. Annen ya da kız kardeşin burada bir gece kalsalar sabaha kakırdarlardı. Böyle işte oğlum, sen kardeşlerin gibi okumak istemediğin için babanla birlikte satmaya öküz götürürsün. Kabahat sende, kendi derdine yan. Kardeşlerin şimdi rahat yataklarında yatıyorlar, üzerleri yorganla örtülü. Sense okulunu savsakladın, haylazlık yaptın. Şimdi öküzlerden bir farkın yok."

Trenin gürültüsünden yaşlı adamın konuşmaları tam olarak işitilmemektedir, gene de uzun süre bir şeyler mırıldanır, içini çeker, homurdanır. Vagonun soğuk havası gitgide bozulup ağırlaşır. Taze gübre kokusu ile mumun isi havaya öylesine sinmiştir ki uykuya dalmak üzere olan Yaşa'nın boğazı gıcıklanır, genzi yanar. Çok geçmeden öksürmeye, hapşırmaya başlar. Böyle kokulara çoktan alışmış bulunan yaşlı adam bir şey olmamış gibi, derin derin soluk alarak homurdanmasını sürdürür.

Vagonun sallanmasına, tekerlerin raylara vuruşuna bakılırsa tren düzgün olmayan bir hızla ilerlemektedir. Lokomotifin ağır ağır soluk alması, dışarıya hava püskürürken tıslaması sürer gider. Tekerlerin takırtısıyla aynı ritimde olmamakla birlikte genel bir uğultu sarmıştır bütün katarı. Öküzler bir o yana, bir bu yana savrulurlar, boynuzları vagonun duvarlarına çarpar.

Yaşlı celep uyandığında vagonun yarıklarından, açık duran küçük pencereden sabahın ağartısında mavi gökyüzünü görür. Dayanılmaz bir soğuk vardır; insanın en çok sırtı, ayakları üşümektedir. Bir ara tren durunca uykulu uykulu yerinden kalkan Yaşa, suratı bir karış asık, öküzlerin yanına gider. Babasının keyfi de yerinde değildir. Suratını asmış, kaşlarını çatmıştır. Öfkeyle homurdanır, oğluna ters ters bakar. Yaşa kocaman

omzunu bir öküzün karnına dayamış, hayvanı hafifçe kaldırarak ayaklarına dolaşan ipi çözmeye çalışmaktadır.

Yaşlı adam, "Dün 'ipler uzun,' demiştim. Sen de, 'Yok, yok, baba, uzun değil!' diye tutturdun. Sana nasıl söz dinleteceğiz, bilmem ki! Hep kendi bildiğini okuyorsun, serseri!" diye çıkışır.

Kapıyı hırsla itip açar, vagonun içine birden aydınlık dolar. Kapının tam önünde bir yolcu treni durmaktadır. Arkada da önünde sundurması bulunan kırmızı bir bina vardır. Burası büfeli büyük bir istasyondur. Vagonların damları, sahanlıkları, yerler, traversler, her şey unufak, yeni yağmış karla örtülüdür. Vagonlar arasındaki boşluklardan peronda gidip gelen yolcular, orada gezinen kırmızı yüzlü, kızıl saçlı bir jandarma eri görünür. Fraklı, kar gibi beyaz eldivenli bir uşak tepsi üzerinde iki simitle bir bardak çayı koşarak götürmektedir. Uşağın uykusunu almadığı, üşüdüğü, yaşamından hiç de memnun olmadığı bellidir.

Yaşlı celep yüzünü doğuya dönerek dua etmeye koyulur. Öküzle işini bitirmiş olan Yaşa da elindeki küreği köşeye dayadıktan sonra babasının yanında dikilir, duaya başlar. Genç celep yalnızca dudaklarını kıpırdatıp istavroz çıkarmaktadır, babası ise yüksek sesle fısır fısır dua okur, her duanın ardından, "Tanrı hepimize uzun ömürler versin! Amin!" der.

Derin derin soluk aldıktan sonra yeni bir duaya başlar. Her şey bitince son sözlerin üstüne basa basa, "Mihrabına yüzümüzü sürelim!" diyerek içini çeker.

Duasının ardından Yaşa babasına, "Bana beş kapik verir misin?" der.

Beş kapiği aldıktan sonra kırmızı bakır çaydanlığı kapar, kaynar su getirmek için istasyona koşar. Traversler, raylar üzerinden geniş adımlarla atlayarak, taze karlar üzerinde iri iri izler bırakarak, bir gün öncesinden kalma çayı geçtiği yerlere dökerek büfeye ulaşır; elindeki parayı çaydanlığa çat çat vurmaya başlar. Vagondan, büfecinin eliyle kocaman çaydanlığı ittiği, semaverinin yarısını beş kapiğe boşaltmaya razı olmadığı ama Yaşa'nın musluğu kendi eliyle açtığı, işine engel olmamaları

için dirseklerini gerdiği, kaynar suyla çaydanlığı iyice doldurduğu görülür. Koşa koşa vagona dönerken büfeci arkasından, "Seni dürzü! Tanrı cezanı versin, e mi?" diye bağırır.

Çay içerlerken yaşlı celep homurdanır:

"Durmadan tıkınırız ama iş yapmaya gelince yan çizeriz! Dün de akşama değin yedik içtik ama ne masraf ettiğimizi yazmayı unuttuk. Bizde de kafa mı kaldı ki!"

Yaşlı adam bir önceki günün masraflarını söylenerek anımsamaya çalışır; kullanıla kullanıla yıpranmış not defterine kondüktöre, makiniste, yağcıya ne kadar rüşvet verdiğini yazar. Bu arada yolcu treni çoktan gitmiştir, bir servis lokomotifi boşalan yolda sanki amaçsız amaçsız, özgürlüğüne seviniyormuş gibi gidip gelmektedir. Yükselen güneş yerdeki karlar üzerinde ışıldar; sundurmanın saçağından, vagonların damlarından duru su damlacıkları düşer.

Yaşlı celep çayını bitirdikten sonra tembel tembel istasyona doğru yürür. Birinci mevki bekleme salonunda bizim başkondüktör ile istasyon müdürü ayakta durmaktadırlar. Gencecik müdür şirin, küçük bir sakal bırakmış; pek şık, hışır hışır ses çıkaran bir palto giymiştir. Herhalde hep aynı yerde durmaya alışık olmadığından, iyi bir yarış atı gibi zarif devinmelerle boyuna ayak değiştirir, çevresini süzer, yanından geçenleri askerce selamlar, gözlerini kısar, gülümser... Kırmızı yanaklı, sağlıklı, canlı, neşeli, esin dolu bir adamdır; kan fışkıran yanaklarına bakınca onun, taze karla birlikte az önce gökten indiğini sanırsınız.

Başkondüktör, Malahin'i görünce suçlu suçlu iç geçirir, ellerini iki yana açar.

"Ah, azizim, 14. numarayla gidemeyeceğiz artık! Pek geciktik. Başka bir katara bu numarayla yol vermişler."

İstasyon şefi elindeki kâğıtları çabuk çabuk gözden geçirir, gök mavisi gözlerini Malahin'e diker, gülümseyerek, yüzünün bütün körpeliğini onun üzerine üfleyerek, heyecanla sorular sormaya başlar:

"Bay Malahin sizsiniz demek? Marşandizde öküzleriniz var, değil mi? Sekiz vagon, ha? Ne yapacağız şimdi? Çok geç kal-

dığınız için 14 numarayı geceleyin başka bir katara verdik. Sizi nasıl yollasak, bilmem ki?"

Pembemsi parmaklarıyla Malahin'in kürklü gocuğunun önünü tutarak, boyuna ayak değiştirerek, hangi katarların gittiğini, hangilerini yeni göndereceklerini açıklar. Okşayıcı sesiyle celebi kandırmaya çalışır gibidir. Bu arada Malahin'e elinden gelen her kolaylığı göstereceğini söyler. Gerçekten de yüzünden yalnız Malahin'e değil, bütün dünyaya yardım etmeye hazır olduğu okunur. Mutlu, neşeli bir görünüşü vardır, yaşamından çok memnundur. Malahin karmaşık numaralama sisteminden bir şey anlamadığı halde onu can kulağıyla dinler, onaylarcasına başını sallar, iki parmağıyla adamın hışırtılı paltosunun yumuşacık tüylerine dokunur. Kibar, güler yüzlü bir genci dinlemek hoşuna gitmiştir. Kendisi de ondan hoşlandığını göstermek için cebinden bir on rublelik çıkarır, bir an düşünüp buna iki ruble daha ekler, hepsini istasyon müdürüne verir. Öteki onu askerce selamlar, zarif bir hareketle parayı cebine koyar. Kafasında ansızın parlak bir düşünce doğmuşçasına, "Baylar!" der. "Şöyle bir şey yapsak mı acaba? Askerî tren geç kaldı. Bakın, hâlâ görünürlerde yok. Sizi şu askerî trenin numarasıyla gönderelim. Onu da 28 numarayla yola koyarız. Ha, ne dersiniz?"

Başkondüktör, "Olabilir," diye kabul eder.

İstasyon müdürü çok mutlu olmuştur.

"Mükemmel! Öyleyse burada beklemenize gerek kalmadı. Sizi hemen yolluyorum. Çok iyi oldu!"

Malahin'e selam verir, elindeki kâğıda göz gezdirerek odasına koşar. Yaşlı celep konuşmalardan hoşnut kalmıştır. Gülümseyerek, sanki "Burada başka beğeneceğiniz bir şey yok mu?" diye aranırcasına çevresine bakınır; başkondüktörü kolundan tutar.

"Hadi, gidelim de bir şeyler içelim!"

"İçmek için biraz erken değil mi?"

"Yok, dostluğumuza dayanarak sizi ağırlamak istiyorum."

Birlikte büfeye giderler. Bir kadeh içtikten sonra başkondüktör yiyeceği şeyleri uzun uzun seçer. Geçkin yaşta, şişman mı şişman bir adamdır; yumru yumru yüzü rengini atıp sapsarı ol-

muştur. Etleri löp löp sarkan hantal gövdesi, derisinin hastalıklı rengi onun çok içen, yeterince uyumayan bir adam olduğunu göstermektedir.

Malahin, "Hadi, ikinci kadehleri de içelim," der. "Soğuk havada içmek günah sayılmaz. Mezelerden de buyurun, lütfen. Evet, demek ki başkondüktör bey, artık size güvenebilirim. Dilerim, yolda bir tatsızlık, terslik olmaz. Biliyorsunuz, bizim sığır taşımacılığında bir saatin bile önemi vardır. Bugün bir bakarsın başka, yarın başka... Bir-iki gün geç kaldın mı fiyatlar değişir, bağışlayın ama, eve pantolonsuz dönersiniz. Daha bir şeyler yer misiniz? Lütfen! Artık size güveniyorum, beyim, ikrama gelince ya da başka bir isteğiniz varsa, her zaman emrinize hazırım."

Başkondüktörü ağırladıktan sonra Malahin vagona döner.

"Şimdi bir askerî numara aldık, artık çabuk gideriz. Kondüktör hep bu numarayla gidersek yarın akşam sekizde başkente varacağımızı söyledi, insan çalışmazsa bir şey elde edemez. Gör de ibret al."

Birinci kampanadan sonra vagonun kapısına üstü başı kapkara, is pas içinde, gömleği, pantolonu lime lime bir adam yaklaşır. Bu adam biraz önce vagonların altına giren, çekiciyle tekerlere vuran yağcıdır.

"Baylar, bu öküz vagonları sizin mi?"

"Evet, ne olacak?"

"Vagonlardan ikisi arızalı. Yola çıkamaz. Onarım görmesi gerekir."

"Hadi sen de, uydurma! Bahşiş istiyorsun anlaşılan. Kafayı çekeceksin. Şunu açıkça söylesene!"

Malahin hiç öfkelenmeden, itiraz etmeden, gayet sakin, sanki içinden gelmiş gibi cebinden yirmi kapik çıkarır, yağcıya verir. O da sessizce alır, yaşlı adama uysal uysal bakarak konuşmaya başlar.

"Demek et işi için gidiyorsunuz. Kazancınız yerinde olsa gerek."

Malahin içini çeker, yağcının kapkara yüzüne sakin sakin bakar, öküz ticaretinin bir zamanlar gerçekten kârlı bir iş oldu-

ğunu söyler. Ama şimdi tehlikelidir, insan zarar bile edebilir, bunları da ekler.

Yağcı onun sözünü keser:

"Benim bir arkadaşım daha var, sayın tüccarlar. Ona da bir şeyler verseniz..."

Malahin arkadaşı için de bir şeyler verir. Askerî tren çabuk yola koyulur, istasyonlarda da oldukça az kalır. Yaşlı celep bu durumdan memnundur. Şık paltolu genç müdür onun üzerinde büyüleyici bir etki bırakmıştır, içtiği votka başını hafifçe döndürmüştür, hava pek güzeldir. Kısacası, işler tıkırında gidiyor demektir. Vır vır konuşur durur, trenin her istasyona varışında büfeye koşar, kendisini dinletecek birini aradığından kimi zaman başkondüktörü, kimi zaman makinisti içmeye çağırır, içerken de birden içmez, uzun uzun kadeh tokuşturur, şerefe sözler söyler, tatlı tatlı gülümseyerek, "Sizin işiniz başka, bizimki başka," der. "Tanrım sizin de, bizim de kısmetimizi eksik etmesin. Herkesin gönlüne göre değil, Tanrı'nın istediği gibi olsun..."

Votkanın etkisiyle coştukça coşar, kendini işinin heyecanına kaptırır. Çalışıp didinmek, her şeyi zamanından önce bitirmek, bilgi vermek, durmadan konuşmak isteğiyle dopdoludur. Kâh ceplerinde ya da çıkınında bir evrak arar, kâh bir şeyler anımsamaya çalışır ama bir türlü anımsayamaz, kâh cüzdanını çıkartıp hiç gereği yokken parasını sayar. Çırpınır, ah çeker, gereksiz yere kaygılanır, ellerini birbirlerine vurup şaplatır... Başkentin et tüccarlarının mektuplarını, telgraflarını, faturaları, posta ve telgraf alındılarını, resmî belgeleri, not defterini önüne koyarak yüksek sesle düşünür, söylediklerini Yaşa'nın da dinlemesini ister.

Belgeleri incelemekten, fiyatlardan söz etmekten bıkınca katarın durduğu istasyonlarda öküz vagonlarına girip çıkar, boşuna tasalanmaktan, ellerini çırpmaktan başka bir şey yapmaz. Sızlanan bir sesle, "Hey, Tanrım!" der. "Hey, erenler, Aziz Vlasi! Doğru, sığırdır, hayvandır ama onlar da insanlar gibi yiyip içmek ister. Tam dört gündür boğazlarından bir şey geçmedi. Hey, Tanrım, ulu Tanrım!"

Uysal bir oğlan olan Yaşa her yerde onun arkasından gelerek buyruklarını yerine getirir. Babasının ikide bir büfeye koşması hoşuna gitmez, ondan çekinmekle birlikte öfkesini belirtmekten geri durmaz. Babasını sert sert süzerek, "Ah, başladınız gene!" der. "Durup dururken kafa çekmek nereden çıktı? Doğum günü filan mı?"

"Sen babana dil uzatma bakalım!"

"Yeni moda mı çıkardın?"

Babasının arkasından gitmeye gerek yoksa keçenin üstüne uzanıp armonikasını viyaklatır. Bazen vagondan iner, katar boyunca tembel tembel dolaşır, lokomotifin önünde dikilip kıpırtısız, uzun bakışlarla tekerleri, tendere odun atan işçileri seyreder. Sıcaklık saçan lokomotif tıslar, kömür vagonuna atılan ağaç parçaları yaş odunlar gibi tok kütürtüler çıkarır. Pek soğukkanlı, vurdumduymaz adamlar olan makinist ile yardımcısı birtakım anlaşılmaz hareketler yaparlar, hep ağırdan alırlar. Yaşa lokomotifin önünde bir süre dikildikten sonra sarsak sarsak istasyona yürür, büfenin dolabında duran mezelere bakar, merak edilecek bir yanı bulunmayan bir duyuruyu yüksek sesle okur, sonra yavaş yavaş vagona döner. Yüzünden ne can sıkıntısı okunur, ne de herhangi bir istek. Onun için evde bulunmak da birdir, vagonun, lokomotifin yanında bulunmak da...

Akşama doğru tren büyük bir garda durur. Tren rayları üzerinde ışıklar yeni yanmıştır; ışıklar duru, açık havanın mavimsi zemini üzerinde yıldızlar gibi soluk görünürse de açıkça seçilirler. Karanlıkta kalan saçaklar altındaki lambalar ise kıpkırmızı, pırıl pırıldır. Bütün raylar vagonlarla doludur; insana, yeni bir katar gelse yer bulamayacakmış gibi gelir. Yaşa akşam çayı için sıcak su almak üzere gara koşar. Güzel giyimli bayanlar, öğrenciler gezinmektedir peronlarda. Sundurmanın altından bakınca garın iki yanında, akşam karanlığı içinde, uzaklarda ışıklar gözükür. Görünenler kentin lambalarıdır. Ama hangi kent? Yaşa hiç merak etmez. Gözleri yalnız donuk ışıkları, garın arkasındaki köhne binaları görür, arabacıların seslerini işitir, yüzünde soğuk, keskin rüzgârı hisseder, kentin can sıkıcı, rahatsız edici, hoşa gitmeyen bir yer olduğunu düşünür.

Çay içerlerken, karanlık çöküp vagonun duvarına feneri astıkları sırada tren hafif bir itişle sarsılır, yavaş yavaş geriye kayar, az sonra durur. Birtakım belirsiz sesler gelmeye başlar. Birisi vagonları birbirine bağlamaya çalışır, "Tamam!" diye bağırır. Tren hareket eder, ileri doğru yürür. On dakika sonra geri geri eski yerine döner.

Malahin vagondan çıktığında kendi katarını tanıyamaz. Öküz dolu sekiz vagon önceden katarda bulunmayan düz vagonlarla birlikte aynı dizide durmaktadır. Düz vagonlardan birkaçında yapı taşları yığılıdır, öbürleri ise boştur. Katar boyunca tanımadığı kondüktörler dolaşmaktadır. Adamlar onun sorularına isteksiz isteksiz karşılık verirler, Malahin'le uğraşacak vakitleri yoktur. Treni bir an önce yola hazırlayıp sıcak köşelerine çekilmek istedikleri bellidir.

Malahin, "Bu katarın numarası kaç?" diye sorar.

"18."

"Peki, askerî tren nerede? Bizi ne diye askerî trenden ayırdılar?"

Yanıt alamayınca gara yönelir. İlk tanıdığı başkondüktörü arar, bulamayınca gar müdürünün odasına koşar. Müdür masasına oturmuş, parmaklarıyla birtakım belgeleri karıştırmaktadır, çok işi vardır. İçeri gireni fark etmemiş gibi yapar. Adamın görünüşü pek heybetlidir. Kısa siyah saçlı, kepçe kulaklıdır. Kemerli, uzun bir burnu vardır. Birisi ona hakaret etmiş gibi suratı asıktır. Malahin sızlanmaya, uzun uzun yakınmaya başlayınca, "Ne? Ne diyorsun?" diye çıkışır. Sandalyesinin arkasına yaslanır, öfkeli öfkeli, "Ne diye 18 numarayla gidemezmişsiniz? Açık açık konuşun, söylediklerinizden bir şey anlamıyorum. Ne dediniz? Sizler için bin parça mı olacağım?"

Bu tarzda öfkeli sorular sorar, hiç neden yokken sertleştikçe sertleşir. Malahin cüzdanını çıkarmak için davranıp elini iç cebine atar; tam o sırada, neye kızıp gücendiği anlaşılmayan müdür, sandalyesinden fırladığı gibi dışarı koşar. Malahin omuz silkerek odadan çıkar, içini dökeceği birini arar.

Canının sıkıntısından mı, dertli başına yeni bir dert çıkarmak istediğinden mi, yoksa bir pencerenin üstünde "telgraf"

yazısını okuduğundan mı bilinmez, o pencereye yaklaşıp telgraf çekmek istediğini söyler. Kalemi eline aldıktan sonra düşünür, mavi kâğıt üzerine şu sözleri yazar: "İvedi, Hareket Müdürlüğü'ne. Sekiz vagon canlı mal. Her istasyonda bekletiyorlar. Süratle gidecek bir numara vermenizi dilerim. Yanıtlı. Malahin."

Telgrafı gönderince yeniden gar müdürünün odasına yönelir. Burada, koyu boz kumaşla kaplı kanepenin üzerinde yakışıklı, favorili, kürk şapkalı, gözlüklü bir adam oturmaktadır. Sırtında kadın kürklerine benzer, acayip bir kürk vardır, yenleri yırtmaçlıdır, kenar kordonları da kürkten olup her yeri şeritlerle süslüdür. Karşısına da kontrolör üniforması giymiş, kuru yüzlü, iri kemikli biri kurulmuştur. Kontrolör acayip kürklü baya şunları anlatmaktadır:

"Bakın, size öyle bir olay anlatacağım ki şaşıp kalacaksınız. X demiryolu şirketi Y demiryolu şirketinden 300 marşandiz vagonunu kaşla göz arasında aşırır. Yemin ederim, olmuş bu. Vagonları kendi hattına çeker, boyar, üstlerine kendi markasını kor. Buyurun işte! Olacak şey mi? Y şirketi her yere adamlarını salar, sorar, soruşturur... Günlerden birinde işliklerine X şirketinin arızalı bir vagonu gelir. Onarırlarken birden tekerlerin ekseninde kendi markalarını görürler. E, buna ne dersiniz? Böyle bir şey yapsam beni Sibirya'ya sürerlerdi. Ama demiryolu şirketi yapınca pısss!"

Kültürlü, aydın kişilerle konuşmaktan zevk alan Malahin sakalını yavaşça sıvazlar, ağırbaşlı bir tavırla konuşmaya katılır:

"Benim başımda da şöyle bir olay var şu anda. Y kentine sekiz vagon canlı hayvan götürüyorum. Benden her vagon için on ton ağırlık varmış gibi ücret alıyorlar. Alsınlar ama bir vagondaki sekiz öküz on ton çekmez ki! Gerçek ağırlık daha düşük olmakla birlikte demiryolları böyle şeylere hiç aldırmıyor."

Tam o sırada babasını arayan Yaşa girer içeriye. Konuşmaları dinlemek için bir iskemleye oturmak ister ama iskemlenin ağırlığını taşımayacağını düşünmüş olmalı ki gidip bir pencere boşluğuna yerleşir.

Malahin sürdürür konuşmasını:

"Böyle şeylere dikkat etmezler nedense. Üstelik oğlumla benden, öküzlerle birlikte yolculuk ettiğimiz halde kırk iki ruble üçüncü mevki bilet ücreti alırlar. Bu, oğlum Yakov'dur; evde iki oğlum daha var ama onlar bilim yolunu tuttular. Bu gidişle demiryolları celeplerin köküne kibrit suyu ekecek. Eskiden sığırlarımızı kendimiz sürer götürürdük, o zamanlar daha iyiydi."

Yaşlı celep lafı uzatarak, yavaş yavaş konuşur. Bir yandan da "Bak, ben akıllı insanlarla nasıl konuşuyorum!" dercesine oğluna bakar. Kontrolör onun sözünü keserek, "Hiç düşündünüz mü, neden bu işleri bir eleştiren çıkıp düzeltmeye kalkmaz?" der. "Ha, neden? Nedeni çok basit. Çünkü demiryollarında yaşanan bütün bu kepazelik, kurulu düzeni bozup bir rastlantı sonucu göze çarparsa o zaman öfke uyandırır. Oysa, dikkatinize sunarım, bizim verdiğimiz örneklerde rezalet çoktan beri günlük yaşamımızın içine girmiş, düzenin ta kendisi olmuştur. Her travers yapılan kepazeliğin izini taşır, onun kokusunu verir. Böyle şeyler bütün ülkede çok geçmeden alıştığımız normal şeyler haline gelecektir. Evet, öyledir!"

İkinci kampana çalar, acayip kürklü adam ayağa kalkar. Kontrolör onun koluna girip ateşli konuşmasını sürdürerek ikisi birlikte perona çıkarlar. Ancak üçüncü kampanadan sonra gar müdürü koşa koşa girer odasına. Masasına oturur oturmaz Malahin sorar:

"Söyler misiniz, ben hangi numarayla gideceğim?"

Müdür belgelere bakar, öfkeli öfkeli, "Siz Malahin misiniz?" der. "Sekiz vagon, öyle mi? Vagon başına bir, yol belgesine yapıştırılan pullar için de altı ruble yirmi kapik ödeyeceksiniz. Kendi pulunuz bulunmadığına göre toplam on dört ruble yirmi kapik vermeniz gerekiyor."

Parayı aldıktan sonra belgeye bir şeyler yazar, mürekkep kurusun diye üstüne kum serper. Masadan bir tomar belgeyi kapmasıyla hızla dışarı çıkması bir olur.

Gecenin saat onunda hareket müdüründen yanıt gelir: "Kendisine öncelik verilsin!" Telgrafı okuduktan sonra yaşlı celep anlamlı anlamlı göz kırpar, büyük bir kıvançla cebine koyar.

"Gözünü aç da öğren!" der oğluna.

Tren ancak gece yarısı yola koyulur. Karanlık gece gene soğuktur, istasyonlarda beklemeler uzadıkça uzar... Yaşa keçenin üzerinde otururken armonikasını sabırla çalar, yaşlı baba ise yeni işler peşinde koştuğu için rahat nedir bilmez. İstasyonlardan birinde bir tutanak yazdırma gereğini duymuştur. Dileği üzerine jandarma oturup şunları yazar: "188. yılının 18 Kasım günü Demiryolları Z bölgesi jandarma komutanlığından Astsubay İlya Çered, 18 Mayıs 1871 tarihli yasanın 11. maddesi gereğince işbu tutanağı düzenlemiştir..."

Astsubay, "Söyleyin, daha ne yazayım?" diye sorar.

Malahin onun önüne birtakım belgeler, posta, telgraf alındıları, faturalar kor. Jandarmadan ne istediğini kendisi de pek bilmez. Tutanakta belirli bir olayı değil, bütün yolculuğunu, uğradığı zararları, istasyon şefleriyle konuşmalarını anlatmak, hem de uzun uzun, iğneli bir dille anlatmak ister.

"X istasyonu için lütfen şunları yazın. İstasyon şefi suratımı beğenmediği için vagonlarımı askerî katardan ayırmıştır."

Özellikle surat konusunun tutanağa geçmesi için diretir.

Astsubay onu dinler ama yorgundur, berikinin sözü bitmeden yazmayı sürdürür. Tutanağı şöyle bitirir: "Yukarda belirtilen şeyleri ben Astsubay Çered yazıp tutanağı Z. bölgesi komutanlığına vermek üzere imzaladım, bir suretini de tüccar Gavrila Malahin'e verdim."

Yaşlı celep kopyayı alır, yan cebini dolduran belgeler arasına tıkar, yaptığı işten pek memnun olarak vagonuna döner.

Sabahleyin Malahin gene keyifsiz uyanır ama bu sefer öfkesini Yaşa'dan değil, öküzlerden çıkarır.

"Mahvoldu bu öküzler, mahvoldu," diye homurdanır. "Tanrı cezalarını versin, hepsi geberecek, hepsi! Püff!"

Çoktandır su içmeyen öküzler duvarlardaki kırağıları yalamaktadır. Malahin yaklaşınca onun buz tutmuş gocuğunu da yalamaya başlarlar. Yaşaran, parlak gözlerinden susuzluğun, sarsıntının zavallıcıkları bitkin düşürdüğü, açlıktan döküldükleri bellidir.

Malahin durmadan homurdanır:

"Şu kahrolasılarla daha ne kadar uğraşacağız? Geberseler de kurtulsak bari! Baktıkça içim parçalanıyor!"

Öğleyin tren büyük bir istasyonda durur. Orada, yönetmelik gereğince Malahin'in öküzlerine su verilir. Ancak hayvanlar suyu içmez, çünkü su çok soğuktur.

Aradan iki gün, iki gece daha geçer. Sonunda uzakta, koyu sisler içinde başkent gözükür. Yolculuk sona ermiştir. Tren kent merkezine varmadan yük istasyonunda durur. Vagonlardan bırakılan hayvanlar tökezleyerek, buz üstünde yürür gibi sağa-sola yalpalayarak yürürler.

Malahin ile Yaşa öküzlerin indirilip veteriner muayenesinden geçmesinden sonra kentin kıyısında pis mi pis, ucuz bir hana yerleşirler. Han hayvan pazarına yukardan bakmaktadır. Burada her şey pistir, yiyip içtikleri şeyler evdekilere hiç benzemez, gece gündüz hanın altındaki meyhanede çalan uyduruk orkestranın çığırtkan müzik seslerini dinleyerek uyurlar. Yaşlı baba sabah erkenden kalkıp alıcı tüccar aramaya gider, Yaşa ise bütün gün odasında kalır ya da çıkıp kenti şöyle bir dolaşır. Çamur, gübre içindeki hayvan pazarını, meyhane tabelalarını, ta uzaklardaki, sise gömülmüş manastırın mazgallı duvarlarını görür. Arada bir sokaktan koşarak geçip bir bakkalın vitrinini seyre koyulur. Renk renk kuru pasta dolu kavanozları alık alık süzer, can sıkıntısından esner, sonra tembel tembel odasına döner. Başkent onun ilgisini çekmemiştir.

Sonunda öküzler bir tüccara satılır. Malahin birkaç sürücü tutup öküzleri onar onar kümelere ayırdıktan sonra kentin öbür ucuna gönderir. Öküzler başlarını önlerine eğerler, gürültülü caddelerde yorgun argın yürürler, yaşamlarında ilk ve son kez gördükleri şeylere bön bön bakarlar. Üstleri başları dökülen sürücüler de başları önde yürürler, dalgınlık içinde hiçbir şeyle ilgilenmezler. Bunlardan biri arada bir düşüncelerinden sıyrılıp önünde kendisine teslim edilmiş hayvanların bulunduğunu anımsar, iş yapan bir adam olduğunu göstermek için var gücüyle bir öküze sopasıyla patlatır. Zavallı hayvan acıdan sendeler, on adım kadar koştuktan sonra, yabancıların yanında dövülmekten utanmışçasına iki yanına bakınır.

Malahin ile Yaşa öküzleri satıp evdekiler için kendi kasabalarında da bulabilecekleri şeyleri aldıktan sonra dönüş yolculuğuna hazırlanırlar.

Trenin hareketine üç saat kala yaşlı celep oğluyla birlikte hanın meyhanesine yemek yemeye iner. Daha önce malını sattığı adamla bir şeyler içmiştir. Bütün taşralılar gibi o da yalnız başına yiyip içmekten hoşlanmaz, o nedenle kendisi gibi tezcanlı, konuşmayı seven arkadaş ister. Garsona, "Hadi git de patronunu çağır. Arkadaşça kendisine çay ısmarlayacağımı söyle."

Meyhane sahibi epey semirmiş bir adamdır, müşterilerine karşı da ilgisizdir. Gene de gelip masaya oturur. Malahin gülerek, "Eh, az buçuk bir iş becerdik," der. "Senin anlayacağın, sermayeyi kediye yükledik. Biz yoldayken etin fiyatı 3.90'dı, bir de geldik ki 3.25'e düşmüş. Gecikmişiz, üç gün önce gelseymişiz yetişirmişiz. Aziz Filip Perhizi dolayısıyla et tüketimi azalmış. Olacak şey değil! Öküz başına tam on dört ruble zararım var. Bir öküzün taşınması kaça gelir, artık siz düşünün! Tarife on beş ruble. Ayrıca her öküz için rüşvet, ikramlar, türlü türlü dalavere. Bu da eder altı ruble. Demek ki..."

Meyhane sahibi nezaket gereği celebi dinler, çayını isteksiz isteksiz içer. Malahin ise ahlar oflar çekerek ellerini şaplatır, başarısızlığıyla alay eder. Ama zararının onu pek üzmediği bellidir. Onun için kâr da, zarar da birdir; yeter ki hep uğraşıp didinsin, karşısında onu dinleyen biri olsun, bir de treni kaçırmasın...

Bir saat sonra Malahin ile Yaşa bavullarını, çuvallarını sırtlayarak odalarından inerler. Kızağa binip istasyona gideceklerdir. Han sahibi, garsonlar, birtakım kadınlar onlarla birlikte dışarıya çıkarlar. Yaşlı celep çok heyecanlıdır. Önüne gelenin eline beş-on kapik sıkıştırır. Sözleri uzata uzata, "Allahaısmarladık," der. "Hoşça kalın! Ulu Tanrım hepinizi esirgesin! Sağ kalırsak Büyük Perhiz'de gene geliriz. Esenlikler!"

Yaşlı adam kızağa kurulduktan sonra şapkasını başından sıyırır, sisler içindeki manastıra karşı uzun uzun istavroz çıkarır. Yaşa onun önünde, kızak sürücüsünün yanındadır. Ayaklarını yana doğru sarkıtmıştır. Yüzü eskisi gibi heyecansızdır; ne can

sıkıntısı, ne de bir istek vardır yüzünde. Ancak eve gitmek üzere yola çıktıkları için yüreğinde bir sevinç kıpırdanır, başkenti gezememekten ötürü pişmanlık duymaz.

"Tamam, sür!"

Kızak sürücüsü lagar beygirini kırbaçlar, başını arkaya çevirerek, ağır, havaleli yükten dolayı söylenir...

Pahalıya Gelen Dersler

(Дорогие уроки)

Aydın bir insan için yabancı dil bilmemek büyük sıkıntı yaratır. Üniversiteden bilim doktoru derecesi aldıktan sonra küçük bir bilimsel çalışma başlatan Vorotov da aynı sıkıntıyı yaşadı. Yaşının yirmi altı olmasına karşın şişmanlayıp kilo almıştı, astımı da vardı, o yüzden soluk almakta güçlük çekerek, "Yabancı dil bilmemek korkunç bir şey," dedi. "Kanatsız bir kuştan farkım yok. Çalışmamı sürdürmekte zorlanıyorum."

Her ne pahasına olursa olsun, çocukluktan beri yabancı dil öğrenmekteki tembelliğini yenecek, Fransızca ve Almanca öğrenmeye çalışacaktı; bu kararla öğretmen aramaya başladı.

Bir kış günü öğle vakti odasında çalışırken uşağı içeri girdi, genç bir bayanın kendisini aradığını söyledi.

"Buyursun, gelsin," dedi Vorotov.

Modaya uygun, son derece şık giyimli, genç bir bayan girdi içeriye. Fransızca öğretmeniydi bu; adının Alisa Osipovna Anket olduğunu, kendisini Vorotov'un arkadaşlarından birinin gönderdiğini söyledi.

Vorotov, gecelik gömleğinin göğsünü eliyle kapatıp güçlükle soluk alarak (Soluk almakta kolaylık sağlasın diye çalışırken gecelik giyerdi), "Çok memnun oldum," dedi. "Sizi Piotr Sergeyiç mi gönderdi, öyle mi? Evet, evet, kendisinden rica etmiştim. Çok memnun oldum."

Matmazel Anket'le konuşurken kıza meraklı gözlerle, biraz da utanarak bakıyordu. Karşısındaki zarif bayan gerçek bir Fransız'dı, yaşı da bayağı gençti. Solgun, süzgün yüzüne, kısa kıvırcık saçlarına, olağandışı ince beline bakarak ona olsa olsa on sekiz yaşındadır derdiniz ama Vorotov genç hanımın geniş omuzlarını, iri memelerini, sert bakışlarını görünce yaşının yirmi üçten, hatta yirmi beşten aşağı olmadığını düşündü. Sonra genç kız ona yeniden on sekizinde gelmeye başladı. Yüzü ise para ve iş görüşmeye gelmiş bir insanın kuruluğunu, ciddiliğini taşıyordu. Bir kerecik olsun gülümsemediği gibi kaşlarını da çatmamıştı; ancak kendisini çocuklara değil, karşısındaki yetişkin, şişman adama ders vermek üzere çağırdıklarını öğrenince yüzünde bir an şaşkınlık belirdi.

Vorotov, "Bu duruma göre, Alisa Osipovna, akşamları yediden sekize dek çalışıyoruz," dedi. "Saat başı bir ruble ders ücretine de bir itirazım yok. Bir ruble dediyseniz öyle olsun."

Sonra genç kıza çay ya da kahve içip içmeyeceğini, dışarıda havanın nasıl olduğunu, uysalca gülümseyip masasının çuha örtüsüne elini sürerek, dostça, hangi okulu bitirdiğini, yaşamını nasıl kazandığını sordu.

Alisa Osipovna, yüzünün, o iş kadınlarına özgü soğuk anlatımıyla yatılı özel bir kız okulunu bitirdiğini söyledi; böylece evlerde öğretmenlik yapma hakkını elde etmiş. Babası yakınlarda kızıldan ölmüş, annesi sağmış, yapma çiçek işiyle uğraşıyormuş, kendisi de öğleye dek özel bir yatılı kız okulunda çalışıyor, akşamları ise iyi ailelerin evlerinde ders veriyormuş.

Arkasında kadın giysilerinin hoş, hafif kokusunu bırakarak Vorotov'un evinden ayrıldı. Vorotov o gittikten sonra uzun süre çalışamadı, masasının çuha örtüsüne elini sürerek düşüncelere daldı.

"Geçim için genç kızların çalıştığını görmek çok güzel bir şey," diyordu kendi kendine. "Öte yandan yaşam koşullarının Alisa Osipovna gibi zarif, alımlı hanımları bile çalışmaya zorlaması, böylelerinin yaşamak için zorluklarla boğuşması ne kadar acı!"

O güne değin iffetli bir Fransız kadınıyla karşılaşmayan Vorotov memeleri gelişkin, zarif giyimli, üstelik incecik belli Ali-

sa Osipovna gibi bir kızın ders vermenin dışında başka şeylerle de uğraşacağını aklına getirdi.

Ertesi akşam tam yediye beş kala Vorotov'un evine geldiğinde Alisa Osipovna'nın yüzü soğuktan pembe pembe olmuştu. Yanında getirdiği Margo'nun kitabını açarak, başka bir giriş yapmadan, "Fransız abecesi yirmi altı harften oluşur. Birinci harf A, ikincisi B," diye doğrudan doğruya derse girdi.

Vorotov gülümseyerek, "Beni bağışlayın, matmazel," dedi. "Derse başlamadan önce sizi uyarmam gerekirdi. Benimle başka bir yöntem uygulasanız iyi olur. Çünkü anadilimden başka Latince ve Yunancayı, genel dilbilimi iyi bilirim. O bakımdan Margo'yu bırakıp bir yazarın kitabını okumayı denemek bence en uygunudur."

Sonra da yetişkin insanların yabancı dil öğrenme yollarını anlattı.

"Tanıdıklarımdan biri İncil'in Fransızca, Almanca, Latince çevirilerini önüne koydu, her sözcük üzerinde titizlikle durarak üçünü birlikte okumayı sürdürdü. İnanır mısınız, bir yıl geçmeden amacına ulaşıp çağdaş iki dili yeterince öğrendi. Biz de öyle yapalım. Fransız yazarlarından birinin kitabını alıp birlikte Rusçaya çevire çevire okuyalım."

Genç bayan ona şaşırarak baktı. Vorotov'un önerisini safça, hatta saçma bulduğu anlaşılıyordu. Böyle tuhaf bir öneriyi küçük bir çocuk yapsa öfkelenip bağırabilirdi ama bunu, bağıramayacağı yaşta, üstelik şişman bir adam söylediği için hafifçe omuz silkti, "Siz bilirsiniz," demekle yetindi.

Kütüphanesinin altını üstüne getiren Vorotov oradan yıpranmış, Fransızca bir kitap bulup çıkardı.

"Bu işimize yarar mı?"

"Benim için fark etmez."

"Başlayalım öyleyse. Haydi, kolay gelsin... Başlığını çevirelim: *Mémoires*."

"Anılar."

"Evet, anılar..."

Yüzünde yumuşak bir gülümseme, güçlükle soluk alan Vorotov on beş dakika kadar *memoires* sözcüğüyle uğraştıktan

sonra bir o kadar da *de* sözcüğüne harcadı. Alisa Osipovna yorgun düşmüştü. Adamın sorularına isteksizce yanıt veriyor, yalan yanlış şeyler söylüyor, öğrencisini anlamıyor, en kötüsü, anlamaya çalışmıyordu. Öte yandan genç kıza soru yönelten Vorotov onun sarı saçlarına bakarken şöyle düşünüyordu:

"Saçları doğuştan kıvırcık değil, kendisi kıvırıyor. Şaşılacak şey! Hem sabahtan geç vakitlere dek çalışsın, hem de saçlarını kıvırmaya vakit bulabilsin!"

Bayan öğretmen saat tam sekizde masadan kalktı, Vorotov'a kuru bir, "*Au revoir, monsieur*,"[1] dedikten sonra çıkıp gitti. Arkasında gene o ince, baş döndürücü, hoş koku kalmıştı. Öğrencisi ise uzun süre masasında oturdu, bir şey yapmadan düşüncelere daldı.

Vorotov daha sonraki günlerde öğretmeninin sevimli, ciddi, çok düzenli olmakla birlikte büyüklere ders vermeyi becerememeyen, kültürsüz biri olduğuna karar verdi. Boşu boşuna onunla vakit yitirmeden bu işi burada kesmeli, başka bir öğretmen bulmalıydı. Kızın yedinci gelişinde içine yedi ruble koyduğu zarfı cebinden çıkardı, bunu elinde tutarak, utana sıkıla, "Lütfen beni bağışlayın, Alisa Osipovna," dedi. "Size şunu söylemek zorundayım... Şey, beni güç durumda bıraktınız..."

Genç öğretmen zarfa bakar bakmaz durumu kavradı, yüzü ilk kez titreyerek o soğuk, ciddi anlamını yitirdi. Ardından hafifçe kızardı, gözlerini önüne indirdi, parmaklarının arasında saatinin ince zinciriyle oynamaya başladı. O zaman Vorotov bir rublenin bile bu ezilip büzülen kız için ne denli önemli olduğunu, böyle bir kazançtan yoksun kalmanın ona çok zor geleceğini anladı.

Utancından ne diyeceğini şaşırmıştı.

"Size şunu söylemek zorundayım ki..." diye ağzının içinde bir şeyler geveledi..

Yüreği cız ederek zarfı hemen cebine soktu.

"Bağışlayın... sizi beş-on dakika yalnız bırakacağım."

Bu sözleri söylemekteki niyeti, onun derslere gelmemesini istemek değil, birkaç dakikalığına yanından ayrılmakmış gibi

1 (Fr.) Hoşça kalın, bayım.

yandaki odaya geçti, orada on dakika kadar oturdu. Ancak geri döndüğünde utanması daha da artmıştı. Kısa bir süreliğine de olsa kızın yanından ayrılmasını onun başka türlü yorumlamasından korkuyordu.

Böylece dersler yeniden başladı.

Vorotov artık isteksiz sürdürüyordu dersleri. Birlikte çalışmadan bir şey çıkmayacağı inancıyla öğretmeni tümüyle serbest bırakmıştı. Ona bir daha ne bir şey sordu ne de okumasını kesti. Beriki ise canı nasıl istiyorsa, günde on sayfa okuyup geçiyor ama Vorotov onu dinlemiyordu. Başka yapacağı bir şey olmadığından, yalnızca soluk almada zorlanarak, kızın kıvırcık saçlarını, boynunu, incecik beyaz ellerini seyrediyor; giysisinin hoş kokusunu içine çekiyordu.

Arada bir kendini kafasından kötü düşünceler geçerken yakalıyor, bundan dolayı çok utanıyordu. Bazen de duygusallaşıyordu. Kızın, Vorotov'un dokunmasından korkuyormuşçasına, gülümsemekten bile çekinerek karşısında küçük bir öğrenci varmış gibi ona karşı ölçülü, ciddi davranmasından ötürü üzüntü duyuyordu. Vorotov'un tek düşüncesi ise öğretmeninin kendisine güven duymasını sağlamak, onu daha yakından tanıyarak yardım etmek, ders verişindeki aksaklıkları gidermekti.

Alisa Osipovna bir gün derse önü açık, şık, pembe bir giysiyle geldi. Çevresine öyle güzel bir koku saçıyordu ki onu hoş bir buluta bürünmüş sanırdınız. Şöyle üfleyiverseniz genç kız havaya uçacak ya da sis gibi dağılıp gidecekti. Vorotov'a yarım saat kadar çalışacaklarını, dersten çıkar çıkmaz baloya yetişeceğini söyleyerek özür diledi.

Ders sırasında Vorotov kızın boynundan sırtına doğru inen çıplaklığından gözlerini ayıramıyor, Fransız kadınlarının niçin hafifmeşrep, çabuk ağa düşen kadın şöhreti kazandıklarını anladığını düşünüyordu. Böylece güzel kokular, güzellik ve çıplaklık bulutu içinde kendini unutup gitti. Oysa genç öğretmen onun neler duyup düşündüğünden habersiz, pek olasıdır ki onunla hiç ilgilenmeden sayfaları çabuk çabuk çevirerek okumasını sürdürüyordu.

"Sokakta giderken onun tanıdık bayına rastladı. Ona de-

di: Siz böyle nereye yönelmişsin? Yüzünü sapsarı görmek beni hasta ediyor."

Mémoires çoktan bitmiş, Alisa başka bir kitabın çevirisine başlamıştı.

Bir keresinde derse bir saat erken gelerek saat yedide tiyatroya gideceğini söyledi. Kızı uğurladıktan sonra Vorotov da hemen giyindi, aynı tiyatronun yolunu tuttu. Amacı sözde biraz hoş vakit geçirip oyalanmaktı, Alisa kesinlikle aklında yoktu. Onun gibi hareketleri oturaklı, bilimsel bir çalışmaya girmiş, ciddi bir adamın işini gücünü bırakıp yeterince tanımadığı, fazla zeki ve kültürlü bulmadığı bir bayanın peşine düşmesi kabul edilemezdi.

Ama nedense perde aralarında kalbi küt küt atıyor, kendisi de farkına varmadan bir çocuk gibi fuayede, koridorlarda koşturarak sanki birilerini arıyordu. Ara paydosu bittiğinde ise canı sıkılıyordu. Bir ara tanıdığı pembe giysiyi, tül altındaki güzel omuzları görüverince, bir mutluluk beklentisi içinde yüreği sıkıştı, büyük bir sevinçle gülümsedi, yüreği ilk kez kıskançlık benzeri bir duyguyla burkuldu.

Alisa çirkin iki üniversite öğrencisi ve bir subayla birlikteydi. Kahkaha üstüne kahkaha atıyor, yüksek sesle konuşuyor, belli ki yanındakilere cilve yapıyordu. Vorotov onu böyle hiç görmemişti. Duruşuna bakılırsa çok mutluydu, içten kahkahalar atarken yaşamın zevkini çıkarıyor gibiydi. Niçin? Neden böyleydi? Belki de yanındakiler ona çok yakındı, onunla aynı çevredendiler. Vorotov o zaman kendisi ile bu çevre arasında bir uçurum bulunduğunu hissetti. Öğretmenine eğilerek selam verdi, genç kız ise onu başıyla hafifçe selamlayarak önünden geçti gitti. Bu soğuk tavrından anlaşıldığına göre, yanındaki bayların Vorotov'un bir öğrencisi olduğunu, parayı gereksinmesi yüzünden ona ders verdiğini bilmelerini istemiyordu.

Vorotov tiyatrodaki o karşılaşmadan sonra anladı ki kıza âşıktı. Daha sonraki derslerde güzel öğretmenini gözleriyle yerken hayallerine engel olmadı, temiz ya da çirkin düşüncelerini doğal akışına bıraktı. Oysa Alisa'nın yüzü sürekli buz gibiydi, her akşam tam saat sekizde soğukça, "*Au revoir, monsieur*,"

diyerek ayrılıyordu. Vorotov onun kendisine ilgisiz olduğunu, gelecekte de ilgisiz kalacağını, ilerisi için umut beslememesi gerektiğini anlıyordu.

Bazen ders sırasında hayal kurmaya, umuda kapılmaya, planlar yapmaya, zihninde aşk sahneleri canlandırmaya, Fransız bayanlarının uçarı, verici olduklarını düşünmeye başlıyordu ama öğretmeninin yüzüne şöyle bir bakması bu düşüncelerinin dağılmasına yetiyordu. Hava rüzgârlıyken terasa çıkıldığı zaman eldeki mum nasıl sönerse tıpkı öyle... İyice sarhoş olup kendini unuttuğu bir gün, kız çalışma odasından mantosunu giymek üzere hole çıktığında sanrıdaymış gibi önünü kesti ve zorlukla soluk alarak, kekeleyerek onu sevdiğini söylemeye başladı:

"Benim için çok değerlisiniz. Sizi... sevi... seviyorum. İzin verin konuşayım..."

Alisa, –bu aşk ilanından sonra buraya bir daha gelemeyeceğini, ders başına bir ruble alamayacağını düşünüp korkmasından olacak– sapsarı kesildi, gözlerini kocaman kocaman açarak şöyle fısıldadı:

"Ah, yapmayın! Yapmayın! Böyle şeyler söylemeyin, lütfen! Olmaz!"

Ondan sonra Vorotov bütün gece uyuyamadı, utancından kendi kendini yedi, sövdü saydı, kara kara düşündü. Söylediklerinden dolayı kızın gücendiğini, bir daha evine adımını atmayacağını sanıyordu.

Ertesi sabah adres bürosundan öğretmenin adresini öğrenerek kendisine özür mektubu yazmaya karar verdi. Ancak öğretmen kız mektuba gerek kalmadan geldi. İlk dakikalarda biraz tedirginlik duyduysa da kitabı açtı, her zamanki gibi çabuk çabuk, istekle çevirisini yapmaya başladı:

"Ey, genç bay, bahçemdeki bu çiçekleri koparma! Ben onu hasta kızıma vericem..."

Fransızca öğretmeni bugüne değin derslerini sürdürüyor. Bu arada tam dört kitap okunup çevrildi, Vorotov ise *mémoires* sözcüğü dışında hiçbir şey öğrenemedi henüz. Yaptığı bilimsel çalışması sorulduğunda elini sallıyor, sözü başka konulara getiriyor.

Aslan ve Güneş

(Лев и Солнце)

Ural Dağları'nın batı yakasındaki kentlerden birinde şöyle bir haber yayıldı: İran devlet adamlarından Rahat Kelam geçenlerde kente gelip Japonya Oteli'ne yerleşti. Sokaktaki adam için böyle bir haberin değeri yoktu. Ne olmuş yani, İranlının biri gelmiş, otele yerleşmiş? Ancak kentin belediye başkanı Stepan İvanoviç Kutsin bunu sekreterinden öğrenince heyecanlandı.

"Niçin gelmiştir dersiniz?"

"Ya Paris'e gidiyordur ya Londra'ya. Yolu bizim buradan geçer."

"Önemli biri olmalı!"

"Orasını bilmem artık..."

Belediyeden evine gidip öğle yemeğini yedi, o gün akşama değin kafasını bu düşünce kurcaladı; İranlı bir kodamanın kentlerine uğrayışı onu son derece ilgilendiriyordu. Böyle birinin kentlerine gelmesinden daha büyük bir şans olamazdı, çoktan beridir düşlerini kurduğu amacına bu devlet adamı sayesinde ulaşabilirdi.

Durum şuydu: Kutsın'ın birçok madalyası, nişanı, başarı rozeti bulunuyordu, iki madalyası yanında III. dereceden Stanislav Nişanı, Kızıl Haç ve Cankurtaran rozetleri ve daha başkaları... Ayrıca üniformasının yakasına iliştirdiği, çapraz tüfek ile

gitardan oluşan, kendi elceğiziyle yaptığı altın bir arma vardı ki uzaktan bakılınca tıpkı Üstün Hizmet Madalyası'na benzerdi. İnsanın ne kadar çok madalyası olsa gene gözü doymaz. Öyle değil midir? İşte belediye başkanı da İranlıların kullandığı "Aslan ve Güneş" nişanını almak için yanıp tutuşuyordu. Beri yandan bu nişanı elde etmek için savaşa katılmak, anayurt uğruna büyük özveride bulunmak, seçimlerde başarı kazanmak gerekmediğini de biliyordu. Onu elde etmede uygun bir fırsatın çıkması yeterliydi. İşte şimdi bu fırsat kendiliğinden ayağına gelmişti.

Ertesi gün öğle vakti bütün madalyalarını, zincirlerini takarak Japonya Oteli'nin yolunu tuttu. Şansı ona yardım ediyordu. Değerli konuğun otel odasına girdiğinde İranlı devlet adamı yalnızdı, başkasıyla görüşmesi yoktu. Suçulluğu gagası gibi uzun burunlu, patlak gözlü, başı fesli, dev yapılı bir adam olan Rahat Kelam yere serilen mindere bağdaş kurmuş, valizinde bir şeyler arıyordu.

Kutsin yüzünde bir gülümsemeyle, "Rahatsız ettiğim için özür dilerim, efendim," dedi. "Kendimi tanıtayım: Rusya'nın köklü bir sülalesinden gelme, şövalye ve belediye başkanı Stepan İvanoviç Kutsin! Şahsınızda yurdumun dost ve komşu bir ülkesinin sayın temsilcisini selamlamayı borç bilirim! Kentimize hoş geldiniz!"

İranlı yüzünü ona çevirdi, bir odun parçasının tahtaya vurmasından çıkan takırtıya benzer Fransızcasıyla bir şeyler homurdandı.

Kutsin önceden ezberlediği sözleri art arda sıralıyordu:

"İran'ın sınırları geniş ülkemizin sınırlarıyla bitişiktir, işte bu yakınlık iki ülkenin ilişkilerinde en iyi dileklerimi bildirmemi gerekli kılmaktadır..."

Bunun üzerine Asyalı kodaman da ayağa kalktı, takır tukur Fransızcasıyla gene bir şeyler homurdandı. Kutsin onu anlamadığını göstermek için başını arkaya doğru salladı, çünkü Rusçadan başka dil bilmiyordu.

"Bu adamla nasıl anlaşsak acaba?" diye geçirdi içinden. "Çevirmen bulup konuşsak özel durumlar dolayısıyla sakınca do-

ğurur. Görüşmenin tanığı gevezelik edip söylediklerimi bütün kente yayarsa ne yaparım?"

Gazetelerden öğrendiği yabancı sözcükleri yan yana getirerek konuşmaya başladı:

"Ben bu kentin belediye başkanıyım. Yani lord-mer... münisipiale... Vui? Komprene?"[1]

Toplumsal konumunu sözlerle ya da mimiklerle anlatmak istiyor, bunu nasıl yapacağını bilmiyordu. Duvarda asılı duran iri yazılı Venedik resmi onun yardımına yetişti. Parmağıyla önce kenti, sonra kendi kafasını işaret etti. Düşüncesine göre, "Ben belediye başkanıyım," demek istiyordu. Ancak İranlı gene bir şey anlamadı, gülümseyerek,

"Eyü, begim, eyü,"[2] dedi.

Aradan yarım saat geçtiği halde belediye başkanı dostça bir tavırla durmadan İranlının dizini, omzunu tapışlıyor, derdini anlatmaya çalışıyordu:

"Komprene? Vui? Ben lord-mer, münisiple... Sizinle küçük bir promenad yapmak istiyorum Komprene? Promenad..."

Kutsin parmağıyla gene Venedik'i gösterdi, iki parmağını adım atıyormuş gibi oynattı. Rahat Kelam başkanın göğsündeki madalyalardan gözlerini ayıramıyordu. Onun kentte en önemli kişi olduğunu anlayıp promenad sözcüğünü de duyunca keyifli keyifli sırıttı. Paltolarını giydiler, aşağıya indiler. Alt katta otelin lokantasına giden kapının önünden geçerlerken Kutsin bu adamı ağırlamanın iyi bir şey olacağını düşündü. Durdu, masaları gösterdi.

"Rus geleneklerine göre şey... püre, antrekot... şampanya... komprene?"

Evet, hatırlı konuk anlamıştı. Lokantanın en iyi bölmesine geçip yemek ısmarladılar, şampanya getirttiler.

Kutsin, "İran'ın gelişip kalkınması dileğiyle kadehimi kaldırıyorum!" dedi. "Biz Ruslar İranlıları severiz. Gerçi dinlerimiz ayrıdır ama ülkelerimizin karşılıklı çıkarları, dostluğu var olsun! Asya pazarları, barış içinde kalkınma, bunlar çok önemlidir..."

---

1 Bozuk Fransızcayla, "Tamam mı? Anladınız mı?" – ç.n.

2 Bozuk Rusçayla, "İyi, beyim" – ç.n.

Hatırlı konuk büyük bir iştahla yiyor, içiyordu. Çatalıyla tabağındaki kurutulmuş balığı gösterdi, beğeniyle başını salladı.

"Eyü, begim. Biyen!"[3]

Belediye başkanı sevindi.

"Beğendiniz mi? Biyen mi? Çok güzel!"

Garsona döndü.

"Luka, bak oğlum, en iyisinden iki kurutulmuş balık ayır, beyefendinin odasına gönder, oldu mu?"

Sonra belediye başkanı ile İranlı devlet adamı hayvanat bahçesini gezmeye çıktılar. Kent sakinleri şampanya içmekten yüzü pancar gibi kızarmış, neşeli, keyifli başkanlarının İranlıyı anacaddelerde, pazarda, kentin görülecek yerlerinde dolaştırdığını gördüler. Bu arada yangın kulesi gezildi. Aslanlı kapının önüne vardıklarında başkan durdu; önce aslanı, sonra güneşi, ardından göğsünü, sonra gene aslanı, güneşi işaret etti. İranlı başını salladı, beyaz dişlerini göstererek sırıttı. Onun ne demek istediğini anlamıştı. Akşamleyin Londra Oteli'nin salonunda oturup harp çalan kızları dinlediler, geceyi nerede geçirdiklerini ise burada belirtmesek daha iyi olur.

Ertesi sabah görevinin başındaydı. Belediye memurları durumu biliyorlardı, başkanlarının kafasından geçenleri de sezdikleri için sekreter çekinmeden, "İranlıların bir geleneği vardır," dedi. "Eğer hatırlı bir kişi size konuk gelmişse ona bir koçu kendi elinizle kurban kesmeniz gerekir."

Bir saat sonra postadan gelen bir paket tutuşturdular eline. Başkan paketi açtı, içinden bir karikatür çıktı. Karikatürde Rahat Kelam ile onun önünde diz çökmüş, ellerini ona uzatan başkan gösteriliyordu. Altında da bir yazı:

Karşılıklı dostluğu uğruna, Rusya ile İran'ın,
Olayım ben kurbanın!
Ey, değerli elçi
Olmak isterdim gerçi,
Sizin için bir koç
Ama ben değil eşek
Bir hiçim hiç!

3 Bozuk Fransızcayla, "İyi, güzel" – ç.n.

Yazıyı okuyunca göğsünün içinde bir şey cız ettiyse de bu üzüntü fazla sürmedi.

O gün öğle vakti gene İranlının oteline uğradı, ona içki ısmarladı, sonra çıkıp kentin görülecek yerlerini dolaştılar. Aslanlı kapının önünden geçerlerken başkan gene aslanı, güneşi, kendi göğsünü işaret etti. Öğle yemeğini Japonya Oteli'nin lokantasında yediler. Yemeğin ardından purolar dişleri arasında, ikisi de çakırkeyif, memnun, yangın kulesine çıktılar. Belediye başkanı burada değerli konuğuna eşine az rastlanır bir gösteri sunmak amacıyla aşağıda gezinen nöbetçiye seslendi:

"Hey sen, alarm kampanasını çal!"

Ancak alarm kampanası sonunda ortaya kimse çıkmadı, çünkü bütün itfaiye erleri o sırada hamama gitmişlerdi.

Akşam yemeği Londra Oteli'nde yendi. Yemekten sonra da hatırlı İranlı yolcu edildi. Belediye başkanı onu uğurlarken yanaklarından Rus usulü üç kez öptü, hatta gözleri yaşardı. Tren hareket edince de şöyle bağırdı:

"Bizden İran'a selam! Halkınıza ülkenizi sevdiğimizi söyleyin!"

Aradan bir yıl dört ay geçti.

O gün dondurucu bir ayaz çıkmıştı, ısı eksi otuz beşti, keskin bir poyraz esiyordu. Stepan İvanoviç paltosunun önünü açmış, sokakta göğsünü gere gere yürüyor ama terslik bu ya, kimse çıkmıyordu karşısına. Ceketinin göğsünde nal gibi "Aslan ve Güneş" madalyası vardı. Başkan akşama değin sokaklarda böyle, paltosunun önü açık gezip tozdu, soğuktan dondu, geceleyin ise bir o yana, bir bu yana döndü durdu. Gözüne bir türlü uyku girmiyordu, içinde büyük bir sıkıntı vardı. Tüm bedeni ateşten kavruluyor, yüreği duracakmış gibi küt küt atıyordu. Ama o anda kafasındaki tek düşünce, ne pahasına olursa olsun Sırp madalyası Takova'yı almaktı.

Başkan bu istekle yanıp tutuşuyordu.

Püsküllü Bela

(Беда)

Kent bankası müdürü Piotr Semyonıç, bankanın saymanı ile sayman yardımcısı, iki yönetim kurulu üyesi geceleyin tutuklanıp hapse konulmuştu. Bu karmaşanın yaşandığı günün ertesinde banka denetleme kurulu üyesi tüccar Avdeyev dostlarıyla birlikte dükkânda oturmuşlar, konuşuyorlardı.

"Anlaşılan, ulu Tanrı'nın isteği böyleymiş," diyordu Avdeyev. "İnsan kendi yazgısından kaçamaz, işte şimdi hepimiz oturmuş havyar yiyoruz ama yarın bir de bakmışsın, hapse atılmış, yoksulluğa düşmüşüz ya da öbür dünyayı boylamışız..."

Baygın gözlerini süzerek bunları söylerken arkadaşları havyar yiyip içkilerini yudumluyor, onu dinliyorlardı. Daha bir gün önce herkesin saydığı, gücünün doruğundaki banka müdürü Piotr Semyonıç'ın şimdi içine yuvarlandığı utancı, çaresizliği vurguladıktan sonra Avdeyev göğüs geçirdi.

"Masumun ahını almamak gerekir!" dedi. "Soyguncular yaptıklarının cezasını çeksinler! Dürzüler milleti soyup soğana çevirdiler, bunun karşılığını görmeyecekler miydi?"

Arkadaşlarından biri onu uyardı.

"İvan Danilıç, dileyelim sana da bir leke bulaştırmasınlar başkentten geçen denetçiler."

"Ötekilerinin yediği haltla benim ne ilgim var canım?"

"Adamlar el birliğiyle soygun yaptılar, senin denetleme kurulu üyesi olarak bundan haberin yok muydu, diye sormazlar mı? Bilançoların, hesapların altına sen de imza koymuyor musun?"

"Ne yani? Hesapları bizim dükkâna getiriyorlar, ben de imzamı basıyorum. Denetçilik aklımın erdiği bir iş değil ki... Bana ne getirirlerse onaylıyorum. Şimdi sen bana benim birini kıtır kıtır kestiğimi yazsan, gene altını imzalarım. Hesap inceleyecek vaktim yok, ayrıca gözlüksüz göremiyorum."

Kent bankasının iflası ve müdür Piotr Semyonıç'ın geleceği konusunda böyle konuşup tartıştıktan sonra dostlar, karısının doğum günü kutlanan bir tanıdıklarının evine börek yemeye gittiler. Yaş günü toplantısında gene hep bankanın iflasından söz edildi. Herkesten çok Avdeyev heyecanlanıyordu. Epeyden beridir bankanın batacağını sezdiğini söyledi. İki yıldan beri bankada kirli işler döndüğünü biliyormuş. Böreklerini yerlerken tanığı olduğu on kadar yasadışı işlemi örnek gösterdi.

Doğum günü partisinde bulunan bir subay, "Madem biliyordunuz, ne diye rapor etmediniz?" diye sordu.

Avdeyev alaylı alaylı güldü.

"Bilen yalnız ben değilim ki. Sağır sultan bile duydu. Ayrıca böyle şeylere vaktim mi var? Bana ne?"

Börekten sonra evinde bir süre dinlendi, sonra öğle yemeği yiyip yan gelip yattı, daha sonra başkayyımlığını yaptığı kilisede ayine katıldı, bunun ardından başka bir yaş günü toplantısına katılarak gece geç vakitlere değin prafa oynadı. Her şey tıkırında gidiyordu.

Gece yarısından sonra evine döndüğünde aşçı kadın sapsarı bir yüzle karşıladı onu. Kadıncağız titreyen sesiyle bir şeyler anlatmaya çalıştı. Etli butlu bir kadın olan karısı Yelizaveta Trofimovna, kırlaşmış saçları darmadağınık, salonda kanepede otururken zangır zangır titriyor, bir yandan da sarhoş bakışlarla çevresini süzüyordu. Liseye giden büyük oğlu Vasili ise annesine bardakla su getirmiş, yüzü sapsarı, korku içinde annesine yardım etmeye çalışıyordu. İçeri giren Avdeyev öfkeyle sobaya baktı. Evlerinde sık sık dumandan boğulma tehlikesi yaşanırdı.

"Ne var? Bir şey mi oldu?" diye sordu.

Oğlu, "Baba, az önce savcı bir polisle birlikte buradaydı," dedi. "Her yeri aradılar."

Avdeyev ancak o zaman ayıldı. Dolaplar, komodinler, çekmeceler, her şey az önce yapılan aramanın izlerini taşıyordu. Kıpırdamadan bir süre öylece ayakta dikildi. Olanlardan bir şey anlamıyordu. Az sonra karnının içindeki bütün organlar ağırlaşıp titremeye başladı, sol bacağı uyuştu. Titremeyi durduramadığı için kanepeye yüzükoyun uzandı. Orada yattığı sürece iç organları hep sızladı, ayakları kanepenin arkalığına çarptı durdu.

Birkaç dakika içerisinde batan bankayla ilgili görevini gözünün önünden geçiren Avdeyev, kendinde adalete takılacak bir suç göremiyordu.

Doğrularak, "Saçma!" dedi. "Bana iftira etmiş olamazlar mı? Yarın gider bir dilekçe veririm; bir daha böyle şeye kalkışmazlar."

Uykusuz geçirdiği o gecenin sabahı kalkar kalkmaz dükkânına gitti.

Müşteriler, banka müdürünün yakın bir arkadaşı ile bankanın kayıt memurunun o gece tutuklandıklarını haber verdiler. Bu haber Avdeyev'i gene hiç etkilemedi. Kendisine iftira edildiğinden öylesine emindi ki yetkililerin, onun dilekçesini alır almaz yaptığı aramadan dolayı savcı hakkında işlem yapacaklarına inanıyordu.

Saat onda hükümet konağına koştu, kentin en aklı başında adamı olan vali yazmanıyla (sekreteriyle) görüştü. Genç yazmanın kulağına eğilerek, "Vladimir Stepanıç!" dedi. "Yeni moda mı çıkarıyor bu adamlar? Birileri hırsızlık yapmışsa bundan bana ne? Bakın, iki gözüm, dün geceleyin bizim evde arama yapmışlar. Akıllarını mı kaçırdılar savcılar? Ne diye beni işin içine karıştırıyorlar?"

Yazman sakin bir sesle, "Siz de koyun gibi hareket etmişsiniz, üstadım," dedi. "İmzalamadan önce neyin altına imza koyduğunuza bakmak gerekmez miydi?"

"Bakıp da ne yapacağım? Getirdikleri hesapları bin yıl incelesem gene anlamam. Ben sayman mıyım ki hesap işlerinden anlayayım? Önüme ne getirdilerse imzaladım."

"Durun bakalım. Ayrıca siz ve denetleme kurulu üyeleri başka bir işlemden daha suçlanıyorsunuz. Sağlam bir güvence vermeden bankadan on dokuz bin ruble borç almışsınız."

Avdeyev şaşırdı.

"Tanrım, sen bana sabır ver!" dedi. "Borç alan yalnız ben miyim? Birçok insan bankadan borç aldı. Faizini tıkır tıkır ödediğim gibi zamanı gelince ana parayı da ödeyeceğim. Ulu Tanrım korusun! Gerçeği söylemek gerekirse bu parayı almak isteyen aslında ben değilim. Banka müdürü Piotr Semyoniç zorla verdi. 'Al, al! Al da babana bir değirmen kur!' diye üzerime o kadar düştü ki onu kıramadım. Borç almazsam kendisine güvenmediğim, onu desteklemediğim anlamı çakarmış..."

"Gördünüz mü? Koyun gibi hareket etmişsiniz. Yalnız çocuklar böyle yaparlar. Gene de üstadım, fazla heyecanlanacak bir durum yok ortada. Nasıl olsa yargılanacaksınız, mahkemede kendinizi temize çıkarırsınız."

Valilik yazmanının kayıtsızlığı, olaya sakin bakışı adamcağızı yatıştırdı. Dükkânına dönüp orada dostlarını bekler bulunca hep birlikte gene kafayı çektiler, havyar yiyip felsefe yaptılar. Onlarla konuşurken evindeki aramayı bile unutmuştu neredeyse. Onu rahatsız eden bir şey vardı, o da sol bacağının tuhaf bir biçimde uyuşması, midesinin, yediklerini tam olarak sindirmemesiydi.

O günün akşamı felek ona acımasız bir darbe daha vurdu. Kent meclisinin olağanüstü toplantısı sonunda Avdeyev'in de içinde bulunduğu bütün banka yetkilileri, haklarında kovuşturma açıldığı gerekçesiyle görevlerinden el çektirildiler. Ertesi sabah kilise başkayyımlığını başkasına bırakması gerektiği konusunda bir yazı aldı.

Ondan sonraki günler Avdeyev feleğin ona vurduğu darbelerin sayısını şaşırdı. Gün geçmiyordu ki yeni bir sürprizle karşılaşmasın, tuhaf tuhaf, acı olaylar yaşamasın... Bu arada sorgu yargıçlığından ifadesini vermesi için bir duyuru geldi. Avdeyev mahkemeden döndüğünde yüzü kıpkırmızıydı, sanki dünyasına küsmüştü. Olanları şöyle anlatıyordu:

"Bıçağı boğazıma dayamış, niçin imza attın, diye sorup duru-

yor, imzaladım işte, ben ne bileyim? Dükkâna getirdiler, ne dedilerse yaptım. Neler yazıldığını doğru dürüst anlayacak adam mıyım ben?"

Birtakım genç insanlar geldiler, dükkânını mühürlediler, evindeki eşyaları sayıp tutanak tuttular. Bütün bunların altında dalavere sezen Avdeyev eskisi gibi suçluluğunu kabul etmiyor, yetkili mercilerden birini bırakıp ötekine koşuyordu. Saatler boyu kabul odalarında sıra bekledi, uzun uzun dilekçeler döşendi, ağladı, sızladı, gördüğü anlayışsızlığa sövdü... Onun görüşme isteği, sızlanmaları karşısında sorgu yargıcı ile savcı vurdumduymaz, soğuk bir tavırla şöyle söylediler:

"Çağrılınca gelirsiniz. Şimdi vaktimiz yok..."

Başkaları ise, "Söylediğiniz şey bizimle ilgili değil," diyorlardı.

Aklı başında saydığı valilik yazmanı ise ona yardım edeceği yerde omuzlarını silkip, "Suç kendinizde. Koyun gibi davranmamalıydınız," diye kestirip atıyordu.

Yaşlı tüccar oradan oraya koşturdu durdu, bu arada bacağının uyuşukluğu gitgide arttı, midesi iyice sindirmez oldu. İşsizlik canına tak edip para sıkıntısı çekmeye başlayınca babasının değirmenine ya da kardeşinin dükkânına gidip un işiyle uğraşmak istediyse de bu sefer onu kentten dışarı bırakmadılar. O zaman karısı, çocuklarını alıp babasının yanına taşındı, kendisi evde tek başına kaldı.

Günler günleri kovaladı. Evde yalnız, işsiz, parasız kalan bir zamanların saygıdeğer kilise başkayyımı, kentin saygın tüccarı sabahtan akşama dek arkadaşlarının dükkânlarını dolaşıyor, oralarda yiyip içiyor, verilen öğütleri dinlediğiyle kalıyordu. Vakit öldürmek amacıyla sabah akşam kiliseye gitmeye başlamıştı. Orada kutsal tasvirlere bakarak dua etti, durmadan kara kara düşündü. Vicdanı temizdi; içine düştüğü durumu bir yanlışlıkla, kimsenin onu anlamamasıyla açıklıyordu. Onun düşüncesine göre sorgu yargıçlarının toyluğu, genç memurların deneyimsizliği sonucu geliyordu bütün bu işler başına. Eski bir yargıçla karşılaşıp her şeyi içtenlikle, ayrıntılarıyla konuşsa işler düzene girecekti. Ne kendisi genç yargıçları anlıyor ne de berikiler onun duyumuna yeterince kafa yoruyorlardı.

Böylece aradan uzun günler geçti, bıktırıcı bir sürüncemenin sonunda duruşma saati gelip çattı. Elli ruble borç bulan Avdeyev bacaklarının uyuşmasına karşı alkol, midesi için de şifalı otlar satın alarak davanın görüleceği kentin bölge mahkemesine yollandı.

Davanın görülmesi bir buçuk hafta sürdü. Duruşma sırasında Avdeyev suçsuz yere yargılanan bir adamın ağırbaşlı, saygıdeğer, onurlu tavrıyla kader arkadaşları arasında oturuyor ama konuşulanlardan bir şey anlamıyordu. Ruhsal durumuna gelince, onu hiç sormayın! Çok keyifsizdi. Duruşmalar bitmek bilmediği, adliyede perhiz yemeği bulamadığı, avukatının kendisini anlamadığı, sanki gereksiz şeyler söylediği için öfkeden köpürüyordu. Yargıçların yargılama yöntemleri de beklediği türden değildi sanki. Adamlar ona aldırış bile etmiyorlar, ancak birkaç günde bir soru soruyorlar, ona yönelttikleri sorular da öyle tuhaf şeyler oluyordu ki Avdeyev yanıtlamaya kalkınca mahkeme salonunu dolduran kalabalık kahkahayla gülüyordu. Kayıplarını, uğradığı zararları, mahkeme masraflarını ödeteceğini söylemeye çalıştığı bir konuşması sırasında avukatı yüzünü ona çevirip öyle anlaşılmaz, garip işaretler yapmıştı ki kalabalık gene gülmekten kırılmış, sorgu yargıcı bunların kendileriyle bir ilgisi olmadığını bildirmişti. Kendisine son söz verildiğinde ise avukatın öğrettiği şeyleri değil, başka sözler söyleyince duruşma salonu bir kez daha kahkahadan çınladı.

Karnı acıkan Avdeyev oradaki bir garsona en ucuzundan, perhizini bozmayacak bir yemek getirmesini söyledi. Garson kırk kapik karşılığında havuçlu balık pilakisi getirdi. Ancak Avdeyev'in yediği balık taş gibi oturdu midesine. Ardından geğirmeler, yanmalar, mide kazınmaları başladı.

Mahkeme başkanı görülen davanın tartışmalı noktalarını açıklarken Avdeyev iç organlarının sancısından kıvranıyor, soğuk terler döküyordu. Gene sol bacağı uyuşmuştu. Başkanın açıklamalarını dinleyemediği için ne demek istediğini de anlamıyordu. Acaba otursa ya da yatsa ne derlerdi? En sonunda ona ve öbür sanıklara oturmaları bildirildi. Ayağa kalkan savcı onun anlayamadığı bir şeyler daha söyledi. Aynı anda yerden bitmiş-

çesine kılıçlı jandarmalar çıktı ortalığa, sanıkları çepeçevre kuşattılar. Avdeyev'i öteki suçlularla birlikte alıp götürdüler.

Suçlu bulunduğunu, gözetim altına alındığını anlamıştı; ancak buna ne şaşıyor ne de bundan korku duyuyordu. Karnının ağrısı öylesine şiddetlenmişti ki hapislik ona vız geliyordu artık.

Kader arkadaşlarından birine, "Bizi bir daha otelimize göndermeyecekler mi?" diye sordu. "Odamda üç ruble ile açılmamış bir çay paketi kaldı."

Avdeyev o geceyi bir evde geçirdi. Yediği balıktan dolayı midesi allak bullaktı; otelde bıraktığı üç rublesini, çay paketini düşünüyordu. Sabahleyin erkenden, ortalık ağarmaya yüz tutarken kalkıp giyinmesini söylediler. Süngülü iki askerle birlikte hapishaneye doğru yürümeye başladı. O güne değin kentin sokakları böylesine uzun, bitmez tükenmez görünmemişti. Avdeyev yaya kaldırımından değil, erimiş, çamurlu karları çiğneyerek sokağın ortasından yürüyordu. İç organları yediği balıkla cebelleşiyor, sol bacağı tutmuyordu. Lastik ayakkabılarını geceyi geçirdiği evde unuttuğu için de ayakları buz gibiydi.

Beş gün sonra bütün sanıkları, yargılamanın sonucunu bildirmek amacıyla yeniden mahkemeye götürdüler. Avdeyev, Tobolsk iline sürgün edildiğini böylece öğrendi. Ancak şaşırmadığı gibi korku da duymadı. Ona hep yargılama aşaması henüz bitmemiş, gerçek "karar" verilmemiş, işlemler devam ediyormuş gibi geliyordu. Hapishanede kaldığı sürece hep verilecek kararı bekledi.

Ancak altı ay sonra karısı ile oğlu Vasili ona veda etmek için geldiklerinde karşısına dikilen yoksul giyimli kadında eski şişman, oturaklı karısı Yelizaveta Timofeyevna'yı tanıyınca "karar"ın çoktan verilmiş olduğunu, geçmişin bir daha geri dönmeyeceğini anladı. Oğlunun üstünde de liseli öğrenci üniforması yerine yıpranmış bir ceket ile en ucuzundan bir pantolon vardı.

Duruşmalar boyunca, hapishanede yatarken yüzünden silinmeyen öfke ilk kez kayboldu, Avdeyev acı acı ağlamaya başladı.

Öpücük

(Поцелуй)

Araziye çıkan yedek topçu tugayının altı bataryası geceyi geçirmek üzere 20 Mayıs akşamı saat sekizde Mesteçki köyünde mola vermişti. Subayların kimisi toplarının başında uğraşıyor, kimisi kilisenin önünde toplanarak onlara gece kalacakları yeri ayarlayan görevliyi dinliyordu. Tam o sırada sivil giyimli bir bay garip bir atın üzerinde kilisenin arkasından gözüktü. Açık doru donlu, düzgün yeleli, güdük kuyruklu ufacık at sanki onlara doğru gelmiyor; binicisi kırbaçla bacaklarına vuruyormuş gibi, dans edercesine, yan yan yürüyordu. Subaylara iyice yaklaşınca binici şapkasını çıkarıp herkesi selamladı.

"Bu bölgenin toprak ağalarından, Emekli Tümgeneral Von Rabbek beyefendi bütün subayları evinde çay içmeye çağırıyor. Fazla vakit geçirmeden buyursunlar, efendim!" dedi.

Midilli de selam verircesine başını salladı, dans eder gibi geri geri gitti. Binicisi ise bir daha şapkasını çıkardı, atıyla birlikte geldikleri gibi kilisenin arkasında gözden silindiler.

Subaylardan birkaçı homurdanmaya başladı:

"Bu da neyin nesi? Tam uyumaya hazırlanıyorduk, Von Rabbek'in çayı çıktı karşımıza. Biliriz biz böyle çayları!"

Altı bataryanın subayları bir yıl önce gene böyle bir manevra sırasında bir Kazak alayının subaylarıyla birlikte geçirdikleri geceyi hiç unutmuyorlardı. Eski bir asker olan, konuksever,

neşeli bir toprak ağası kont onlara iltifatlar yağdırmış, yedirip içirmiş, subayları köyde buldukları yatı yerlerine bırakmayıp geceyi kendi konağında geçirmelerini istemişti. Her şey enfesti, daha iyisi olamazdı elbette, ancak eski asker, genç subayların gelişinden dolayı iyice coşarak işi çığırından çıkarmıştı. O gece şafağa dek geçmiş güzel günlerini anlatmış, onlara tek tek konağının odalarını gezdirmiş, değerli tablolarını, eski gravürlerini, eşi az bulunur silahlarını göstermiş, üst düzey yetkililerin kendisine yazdığı mektupları okumuştu. Canları burunlarına gelen yorgun subaylar sonuna dek onu dinlemek zorunda kalmışlar, yataklarını özleyerek gizli gizli esnemişler, en sonunda ev sahibi onları serbest bıraktığında da tüm uykuları kaçmıştı.

Bu Von Rabbek de onun gibi biri olmasındı? Öyle ya da böyle, yapacak başka bir şey yoktu. Subaylar tertemiz yıkandılar, giyinip kuşandılar, topluca kontun konağını aramaya koyuldular. Kilisenin önündeki alanda ağa çiftliğinin kilisenin arkasındaki düzlükte olduğu söylendi. Yaya giderlerse dümdüz ırmağa inecekler, kıyı boyunca ilerleyip bir bahçeye varacaklardı. Bahçenin içindeki ağaçlı yol onları konağa götürürdü. Atla gitmek isterlerse kilisenin arkasındaki ana yoldan yarım fersah kadar ilerleyince bey ambarlarını görürlerdi. Subaylar atlarıyla gitmeye karar verdiler.

Yolda, "Von Rabbek, Plevne Savaşı'nda N. süvari tümenine komuta eden şu ünlü Rabbek olmasın!" diye konuşuyorlardı.

"Hayır, yalnızca Rabbek'dir o, adının önünde 'Von' yoktur."

"Hava da ne güzel bugün!"

İlk ambara varınca atlılar ikiye ayrıldılar. Bir bölümü dümdüz ilerleyip karanlık içinde kayboldular, ikinciler ise sağa sapınca az ilerde bey konağını buldular. Sağa sapar sapmaz herkes sesini alçaltarak konuşmaya başladı. Yolun iki yanında kırmızı çatılı taş ambarlar vardı, bunlar hantallıkları, sevimsiz görünüşleriyle tıpatıp ilçedeki asker kışlalarına benziyordu. Önlerinde pencereleri aydınlık bey konağını gördüler.

Subaylardan biri, "Beyler, bakın, karşınızdaki şu durum iyiye işarettir! Av köpeğimiz en önde gittiğine göre bizleri güzel parçalar bekliyor," dedi.

Gerçekten de uzun boylu, henüz bıyıkları çıkmamış (yaşı yirmi beşi bulduğu halde yüzünde tek kıl bitmemişti), sırım gibi bir subay olan Teğmen Lobitko en önde gidiyordu. Sezgileriyle ta uzaktan kadınların varlığını anlayan, bu becerisinden ötürü tugayda "av köpeği" diye ün yapan teğmen geriye döndü, "Evet, çokça kadın bulacaksınız," dedi. "Sezgilerim bana böyle söylüyor."

Dış kapıda onları sivil giyimli, altmış-altmış beş yaşlarında, hoş görünüşlü bir bey karşıladı. Konuklarının ellerini sıkarken gelişlerinden dolayı son derece mutlu olduğunu söyledi, ancak gece yatısına bırakamayacağı için özür diledi. Konakta çocuklarıyla birlikte iki kız kardeşi, erkek kardeşleri, komşuları vardı; tek boş oda kalmamıştı.

Tek tek herkesin elini sıkıyor, özür diliyor, gülümsüyordu. Ancak yüzünün duruşuna bakılırsa geçen yılki konta benzediği söylenemezdi. Subayları evine salt ayıp olmasın diye çağırdığı belliydi. Subaylar da kumaş örtülü basamaklardan çıkarken, ev sahibini dinlerken konağa nezaket gereği çağrıldıklarını hissettiler. Konağın girişinde, yukarıdaki holde lambaları yakmak için koşuşturan uşakların görünüşünden ise bu eve tedirginlik, hatta biraz korku getirdiklerini anladılar. Ailenin önemli bir gününde kız ve erkek kardeşlerin, bunların çocuklarının, komşuların bir araya geldiği bir yerde yabancı on dokuz subayın ağırlanması hoşa gidecek bir şey miydi?

Üst katta salona girerken uzun boylu, uzun yüzlü, kara kaşlı, kara gözlü, endamlı, tıpkı İmparatoriçe Yevgeniya'ya benzeyen yaşlıca bir bayan tarafından karşılandılar. Kadın şatafatlı bir tavırla, yüzünde şirin gülücüklerle subayları evinde görmekten büyük kıvanç duyduğunu söylüyor, onları gece kalmaya çağıramadığı için bağışlamalarını rica ediyordu. Yüzünü konuklarından başka bir yöne çevirdiğinde hemen kaybolan gösterişli, şirin gülücüklerden onun zamanında çok subayla karşılaştığını, onlara fazla aldırış etmediğini, eğer kendilerini evine çağırmışsa bunu görgüsünden, toplum içindeki konumundan dolayı yapmak zorunda kaldığını anlardınız.

Subayların buyur edildiği büyük yemek odasında uzun çay

masasının bir kıyısında her yaştan bay, bayan on kadar kişi oturmuştu. Onların sandalyelerinin gerisinde, ince bir sigara dumanı içinde koyu giysili bir öbek bay ayakta dikilmekteydi. Bunların arasında kızıl favorili, gençten, zayıf bir adam peltek konuşmasıyla İngilizce bir şeyler söylüyordu. Onların arkasında ise açık kapıdan mavi mobilyalı aydınlık bir oda gözükmekteydi.

Ev sahibi emekli general neşeli görünmeye çalışarak, "Baylar, sayıca çokluğunuz nedeniyle hepinizi tek tek tanıtmak olanaksız," dedi. "O bakımdan kendiniz tanışmak için bir yolunu bulursunuz."

Kimisi ciddi, hatta sert görünüşlü, kimisi zorla gülümseyen subaylar aynı sıkıntı içinde sağa-sola selam verdiler, sonra topluca masaya oturdular.

En büyük sıkıntıyı gözlüklü, kamburca, favorileri tarla sıçanlarının bıyıkları gibi seyrek, ufak tefek, küçük rütbeli bir subay olan Riyaboviç[1] duyuyordu. Arkadaşlarından kimisi somurtur, kimisi zoraki gülümserken onun çilli yüzü, seyrek favorileri, gözlükleri şöyle söylüyor gibiydi: "Baylar, biliniz ki ben tugayın en çekingen, en renksiz subayıyım." Zavallı adam, gerek yemek odasına girerken, gerekse çay masasında otururken bakışlarını kesinlikle belirli bir yüz ya da nesne üzerinde tutamıyordu. Yüzler, giysiler, konyakla dolu kristal sürahiler, çay bardaklarından yükselen buğular, alçı kornişler, hepsi bir araya gelip karman çorman bir bütünlük oluşturuyor, onun ruhunda panik yaratarak başını bir yere sokup saklanma isteği doğuruyordu. Karşısındaki yabancı yüzlere ilk kez toplum karşısına çıkan bir konuşmacı gibi bakıyor, içinde bulunduğu durumdan bir şey anlamıyordu. (Fizyologlar kişinin önündekini görüp bir şey anlamamasını "ruhsal körlük" olarak adlandırırlar.) Biraz zaman geçince çevresini benimseyip toparlanan Riyaboviç gözlem yapmaya başladı. Çekingen, içine kapanık biri olarak ilk gözlemi yeni tanıdıklarının olağanüstü atak insanlar olmasıydı. Von Rabbek, karısı, yaşlı iki bayan, mor giysili genç bir bayan, Von Rabbek'in küçük oğlu olduğunu sonradan öğrendiği kızıl

1 Çilli, çillioğlu – ç.n.

favorili delikanlı, sanki önceden provasını yapmışlar gibi, hemen subaylarla kaynaştılar, kendilerinin de katıldığı ateşli bir tartışma başlattılar. Mor giysili bayan, topçuların süvari ve piyade subaylarına göre daha rahat yaşadığını ısrarla savunuyor, yaşlı iki bayan ise buna karşıt görüş ileri sürüyorlardı. Böylece çok yönlü bir tartışma uzadı gitti. Riyaboviç mor giysili bayana bakarken genç kadının yabancısı olduğu, kendisini hiç ilgilendirmeyen bir konuda yüksek sesle konuşmasına şaşıp kalıyor, yüzünde içtenliksiz bir gülümsemenin belirip kaybolduğunu gözlemliyordu.

Von Rabbek ile ailesi subayları kızıştırıp tartışmaya sürüklerken bir yandan da "Kim ne içiyor, içtiklerini beğeniyorlar mı, hangisi bisküvilerden yemiyor, konyak içmeyen var mı?" gibisinden onların bardaklarını, yediklerini titizlikle izlemekteydiler. Riyaboviç konuşmaları böyle dikkatle dinlerken bu içtenliksiz ama disiplinli aileye hayranlık duyuyordu.

Çayın ardından büyük salona girildi. Sezgisi Lobitko'yu yanıltmamıştı. İçeride pek çok genç kız, genç hanım vardı. Av köpeği teğmen, siyah giyimli çok genç bir sarışının tepesine şimdiden dikilmiş; görünmez kılıcına dayanıyormuş gibi, atak delikanlı tavırlarıyla öne eğilerek, çapkın gülücüklerle omuzlarını oynatıyordu. Çok ilginç saçmalıklar döktürüyor olmalı ki genç sarışın, teğmenin dolgun yüzüne bakarken umursamaz bir edayla, "Ya, öyle mi?" diyordu durmadan. Sarışın bayanın bu kayıtsız, "Ya, öyle mi?" deyişleri karşısında av köpeği teğmen kimsenin ona "Yakala!" diye bağırmayacağını anlamış olmalıydı.

Derken, bir orkestra sesi gürledi. Hüzünlü bir vals salondan taşıp ardına değin açık kapılardan bahçeye yayıldı, işte o zaman herkes baharın geldiğini, dışarıda güzel bir mayıs akşamının başladığını anladı. Körpe kavak yapraklarının kokusu, gül, leylak kokuları doldurdu havayı; içtiği konyağın esrikliği müzikle birlikte artan Riyaboviç pencerelere baktı, gülümsedi, kadınların hareketlerini izlemeye koyuldu; aynı anda da gül, leylak, kavak yaprağı kokuları bahçeden değil, kadınların giysilerinden, yüzlerinden geliyormuş gibi bir izlenime kapıldı.

Rabbek'in oğlu incecik bir kızı dansa kaldırıp onunla birlikte iki tur döndü. Lobitko ise parkeler üzerinde kayarak mor giysili bayana uçarcasına yaklaştı, birlikte hızla uzaklaştılar. Dans başlamıştı... Riyaboviç dans etmeyenler arasında, salonun kapısında dikiliyor, çevresini hayran hayran seyrediyordu. Yaşam boyu bir kez olsun dansa kalkmamış, yüzüne bakılır bir bayanın beline sarılmamıştı. Herkesin gözünün önünde bir erkeğin, tanımadığı bir genç kızın beline sarılması, kız elini koysun diye omzunu ona yaklaştırması çok hoşuna gidiyordu; gelgelelim kendisini kesinlikle o erkeğin yerinde tasavvur edemiyordu. Arkadaşlarının ataklığını, kıvraklığını kıskandığı ilk zamanlar kamburumsu, uzun belli, sıçan bıyığı favorili, renksiz, ürkek bir adam olduğunu düşünerek içi içine sığmazdı. Ancak yıllar geçtikçe bu duyguya alıştı, bundan dolayı şimdi dans edenleri ya da yüksek sesle konuşanları seyrederken kıskançlık filan duymuyordu, yalnızca ince bir hüzün vardı içinde...

Kadril dansı başladığında genç Von Rabbek dans etmeyenlerin yanına geldi, iki subayı bilardo oynamaya çağırdı. Subaylar öneriyi kabul edip onunla birlikte salondan çıktılar. Ortalıkta yeterince aylak aylak dikildiğini anlayan Riyaboviç arkadaşlarının da katılacağı bu oyunla biraz ilgilendiği için onların peşine takıldı. Salondan çıkıp oturma odasından, sonra bir yanı camlarla kaplı dar bir koridordan geçtiler. Ardından başka bir odaya girdiklerinde onları gören uykulu üç uşak oturdukları kanepeden ayağa fırladılar. Böyle birbiri peşinden birkaç odayı daha geçtikten sonra bilardo masasının bulunduğu küçük bir odaya geldiler. Oyun başladı.

İskambil oyunundan başka bir oyun bilmeyen Riyaboviç bilardo masasının arkasında dikiliyor; ceketlerinin önü açık, ellerindeki sopalarla ileri geri yürüyen, nükte savuran, onun anlamadığı birtakım sözleri bağıra bağıra söyleyen oyuncuları kayıtsızca izliyordu. Oyuncular ise onun farkında bile değillerdi. Arada bir dirsekleri ya da bilardo sopalarıyla ona istemeden dokunduklarında dönüp, "Pardon!" diyorlardı. Daha ilk parti bitmeden Riyaboviç sıkıldı; onların yanında fazlalıkmış, oyunları-

na engel oluyormuş gibi hissetmeye başladı. Salona dönmek isteğiyle odadan ayrıldı.

Dönüşte küçük bir serüven yaşadı.

Daha yolu yarılamadan gereken yöne gitmediğini anlamıştı. Hep birlikte gelirlerken uykulu uşaklara rastladıkları bir oda anımsıyordu, oysa beş-altı odadan geçtiği halde uşakların bulunduğu o yeri göremedi. Yaptığı yanlışı düzeltmek için biraz geriye gitti, sağa döndü, kendisini yarı karanlık bir odada buldu. Oysa bilardo odasına giderlerken böyle bir yerden geçmemişti. Burada yarım dakika kadar dikildi, gözü karanlığa alışınca ilk gördüğü kapıyı açıp kapkaranlık başka bir odaya daldı. Önünde, parlak bir ışığın sızdığı bir kapı aralığı vardı, kapının arkasından hüzünlü bir mazurka sesi duyuluyordu. Burada da tıpkı salonda olduğu gibi, pencereler ardına değin açıktı, içeriye ise körpe kavak yaprağı, leylak, gül kokuları geliyordu...

Riyaboviç şaşkınlık içinde dikildi kaldı. Aynı anda da hiç beklemediği telaşlı ayak sesleri ile bir kadın eteğinin hışırtısı işitildi. Ardından bir kadının iç çekip, "Sonunda gelebildin!" dediğini duydu, yumuşak, mis gibi kokan iki kadın kolu boynuna dolandı, sıcak bir yanak yanağına dayandı, ateşli bir öpücükle sarsıldı. Bunun ardından onu öpen kadın hafif bir çığlık attı, aynı anda nefretle irkilmiş gibi onun yanından uzaklaştı. Riyaboviç'in de çığlık atmasına ramak kaldı. O şaşkınlıkla, aralığından ışık sızan kapıya atıldı...

Salona döndüğünde yüreği küt küt ediyor, elleri titriyordu. Zavallı Riyaboviç titrediğini kimseler görmesin diye ellerini arkasına sakladı. İlk dakikalarda bir kadının ona sarılıp öptüğünü salonda herkes biliyormuş sanısıyla utanç ve korkudan ezilip büzülüyor, ürkek ürkek çevresine bakınıyordu ama herkesin eskisi gibi dans edip konuştuğunu görünce onun için yepyeni, daha önce tatmadığı bir duygunun egemenliğine bırakıtı kendini. Tuhaf hisler içerisindeydi. Az önce yumuşak, mis kokulu kolların sardığı boynu yakıcı bir merhem sürülmüş gibi yanıyordu; yabancı kadının öpücük kondurduğu yanağında, sol bıyığının ucunda nane özü damlasının bıraktığı soğuk, hoş bir ürperti vardı. Riyaboviç bu yeri ovaladıkça soğukluğu daha

çok hissediyor, gittikçe artan tuhaf duygular tepeden tırnağa tüm benliğini sarıyordu. Tüm benliği dans etme, birileriyle konuşma, bahçeye koşma, kahkahayla gülme isteğiyle dolup taşıyordu şimdi... Kamburumsu, renksiz, (istemeden dinlediği bir kadının konuşmasında söylediği gibi) "ne idüğü belirsiz" bir adam olduğunu, favorilerinin köstebek bıyıklarına benzediğini unutmuştu. Von Rabbek'in karısı önünden geçerken yayvan yayvan öyle bir sırıttı ki kadın duraklayarak, sorarcasına baktı yüzüne. Riyaboviç gözlüklerini düzelterek, "Ah, eviniz öyle hoşuma gitti ki!" dedi kadına.

Generalin karısı gülümsedi, evin hâlâ babasına ait olduğunu söyledikten sonra Riyaboviç'e anasının babasının sağ olup olmadığını, kaç yıldır orduda bulunduğunu, niçin bu kadar sıska olduğunu vb. sordu. Sorularına yanıt aldıktan sonra da çekti gitti. Riyaboviç ise konuşmanın üzerinde bıraktığı etkiyle tatlı tatlı gülümsedi, onu kuşatan bütün bu insanların olağanüstülüğünü düşündü.

Akşam yemeğinde Riyaboviç önüne ne konulursa makine gibi yedi içti, konuşulanların hiçbirini dinlemeden yaşadığı serüveni kendi kendine açıklamaya çalıştı. Bu gizemli, duygu dolu öpücüğün ona göre kolay bir açıklaması vardı: Bir genç kız ya da hanım karanlık odada bir erkeğe randevu vermiş, uzun bekleyiş sırasında sonunda duyduğu heyecanla Riyaboviç'i gönlünün kahramanı sanmıştı. Karanlık odadan geçerken Riyaboviç'in kararsızlık içinde bir an durup düşünmesi de birini bekleyen bir adam izlenimi verdiği için kadıncağızı yanıltmış olmalıydı...

Salondaki kadın yüzlerini inceleyerek, "Hangisi acaba?" diye düşünüyordu. "Yaşlı kadınlar randevuya gitmeyeceğine göre gençlerden biri olmalı. Giysisinin hışırtısından, kokusundan, sesinden anlaşıldığı kadarıyla okumuş bir hanımdı..."

Çok hoşuna giden, mor giysili hanıma gözlerini dikti. Güzel omuzları, elleri, zeki yüzü, tatlı bir sesi vardı. Onu böyle dikkatle süzerken karanlıkta karşılaştığı yabancı kadının o olmasını istiyordu. Ancak mor giysili kadın yapmacık bir kahkahayla güldü, yaşlı kadınlarınki gibi uzun burnunun derisi kırıştı. Ri-

yaboviç o zaman siyah giyimli sarışına çevirdi bakışlarını, ikincisi daha genç, içten, sade görünüşlüydü. Yanaklarına dökülen saçları çok güzeldi, kadehinden içkisini yudumlayışını beğenmişti. Şimdi de gizemli kadının o olmasını istiyordu. Ancak çok geçmeden onun yüzünü fazlaca anlamsız buldu, bakışlarını hemen yanındaki kadına çevirdi.

"Tahmin yürütmek öylesine zor ki... Mor giysilinin omuzları, elleri, sarışının yanaklarına dökülen saçları, Lobitko'nun solunda oturan bayanın gözleri alınıp birleştirilse..." diye düşler kuruyordu.

Bu birleşmeyi zihninde yaptı, böylece onu öpen bayanın görüntüsü tamamlandı, ancak böyle birini sofrada oturanlar arasında göremedi.

Yemeğin bitiminde karınları doyup kafayı bulan subaylar konaktan ayrılmadan önce teşekkür etmeye başladılar. Ev sahipleri gene özür dilediler, gece yatısına bırakamadıkları için üzüntülerini bildirdiler. General içtenlikle (konukları geçirirken insanlar herhalde karşılama sırasındakinden daha içten, daha iyicil oldukları için), "Tanıştığımıza çok, çok memnun oldum, baylar!" diyordu. "Manevradan dönüşte sizleri gene beklerim. Kapımız size her zaman açık. Peki, yatı yerinize nasıl döneceksiniz? Atlarınıza binerek mi? Gerek yok, bahçeden geçerseniz daha kolay varırsınız."

Subaylar bahçedeki ağaçlı yola saptılar. Parlak ışıklardan, gürültüden sonra bahçe onlara pek karanlık, pek sessiz gözüktü. Çıkış kapısına değin suskun yürüdüler. Hepsi de çakırkeyif, neşeli, mutlu oldukları halde bahçenin karanlığı, sessizliği onları değişik düşüncelere sevketti. Riyaboviç gibi şimdi her birinin zihninde benzer bir istek vardı: Ne zaman Von Rabbek'inki gibi büyük konakları, aileleri, bahçeleri olacak; ne zaman zoraki de olsa insanların gönüllerini hoş tutup karınlarını doyuracak, onları sarhoş, mutlu edeceklerdi?

Bahçe kapısından dışarı çıkarken hepsi birden konuşmaya başladılar, durup dururken gürültülü bir kahkaha koyverdiler. Irmağa doğru inen cılga boyunca yürüdükten sonra ırmak kıyısını izlediler; fundaların, sel oyuklarının, suyun üzerine sarkan

söğütlerin yanından dolandılar. Irmak kıyısından kıvrıla kıvrıla giden cılga belli belirsiz gözüküyordu, karşı kıyı ise tümüyle karanlığa gömülmüştü. Suyun karanlık yüzeyinde yıldızlar yansıyordu, bu görüntülerin titremesi, yayılıp dağılması ırmağın hızla aktığının tek kanıtıydı. Çıt çıkmıyordu çevrede. Yalnız karşı sahilde suçullukları uykulu uykulu inliyor, bu sahilde çalılardan birine gizlenen bir bülbül ise subay topluluğuna aldırmaksızın neşeyle şakıyordu. Subaylar çalının yanında durdular, dallara dokundular ama bülbül ötmesini kesmedi.

"Vay, canına?" dedi birisi. "Hepimiz yakınında dikiliyoruz da bana mısın demiyor! Seni yaramaz!"

Cılga ırmak kıyısından uzaklaşarak kiliseye doğru yükseldi, orada anayola kavuştu. Subaylar yürümekten yorulmuş olarak kilisenin çitinin dibinde biraz oturdular, birer sigara yaktılar. O sırada karşı kıyıda donuk kırmızı bir ışık belirdi. Yapacak başka bir şey olmadığı için subaylar bunun kır ateşi mi, bir pencereden yansıyan ışık mı, yoksa başka bir şey mi olduğu konusunda bir süre tartıştılar... Işığa Riyaboviç de bakıyor; sanki onun bir hanımla gizlice öpüştüğünü biliyormuş gibi gülümsediğini, kendisine göz kırptığını düşünüyordu.

Kendilerine ayrılan eve gelir gelmez Riyaboviç soyunup yattı. Lobitko ile Teğmen Merzliyakov onunla aynı odada kalıyorlardı. Merzliyakov sessiz, az konuşan, çevresinde hayli kültürlü sayılan, yanında taşıdığı *Vestnik Yevropı*[2] adlı dergiyi her fırsatta çıkarıp okuyan genç bir subaydı. Lobitko da soyunduğu halde hemen yatmadı, odada bir aşağı bir yukarı hayli dolaştı, kolay memnun olmayan bir insan tavrıyla emir erini bira almaya gönderdi. Merzliyakov ise mumu başucuna dikerek dergisini okumaya koyuldu.

İsli tavana gözlerini diken Riyaboviç, "Kimdi acaba o kadın?" diye düşüncelere daldı. Boynu hâlâ merhem sürülmüşçesine yanıyor, dudağının yanındaki o yer nane özü damlası değmiş gibi ürperiyordu. Hayalinde mor giysili bayanın omuzları ile ellerini, siyahlı sarışının şakaklarına dökülen saçlarını, içten bakışlarını, salondaki öbür kadınların bellerini, hışırtılı giysilerini, broş-

2 *Avrupa Belleteni*, o dönemin ünlü edebiyat dergisi – ç.n.

larını gözünün önüne getirdi. Bu görüntülerin zihninde sürekli kalmasını istiyor ama bunlar zihninde canlanır canlanmaz yeniden dağılıyorlar, sanki uzaktan ona göz kırpıyorlardı. Gözlerini kapayan her insanın gördüğü o kopkoyu zemin üzerindeki görüntüler silinip gidince bu sefer hızlı ayak patırtılarını, giysi hışırtısını, öpücük sesini duyuyor; yüreğine sebepsiz, güçlü bir sevinç doluyordu. Bu sevince kendini kaptırdığı sırada Lobitko'nun emir eri gelerek bira bulamadığını söyledi. Lobitko buna öyle kızdı ki kalkıp yeniden dolaşmaya başladı. Bazen Riyaboviç'in, bazen Merzliyakov'un önünde durarak, "Aptal çocuk!" diye homurdanıyordu. "İnsanın bira bulamaması için ya salak ya da sersem olması gerekir! Bu hayvanı ne yapmalı?"

Gözlerini okuduğu dergiden ayırmayan Merzliyakov, "Köyde birayı nasıl bulsun canım?" dedi.

Lobitko bu sefer ona çattı.

"Demek siz de öyle düşünüyorsunuz? Aman Tanrım, beni ayın üzerine bıraksalar, orada bile size istediğiniz kadar bira, kadın bulurum! Şimdi gidip bira getireyim de görün! Getirmezsem dünyanın en alçak adamıyım!"

Uzun uzun giyindi, çizmelerini çekti, sigarasını tüttürdü, odadan çıktı. Dışarıda ayakta dikilirken, "Rabbek, Grabbek, Labbek..." diye söylendi birkaç kez. "Tek başına gitmeyi hiç de canım istemiyor. Riyaboviç, benimle gezintiye çıkmak ister misiniz?"

Yanıt alamayınca geriye döndü, yavaş yavaş soyundu, yeniden yatağına yattı. Bunun üzerine Merzliyakov içini çekti, dergisini bir yana koydu, mumu söndürdü. Karanlıkta sigarasını uzun uzun emen Lobitko homurdanıyordu:

"Bu işler böyle arkadaş!"

Battaniyesini başına çeken Riyaboviç yatağında kıvrılıp yatarken zihninde uçuşan görüntüleri bir bütün olarak toparlamaya çalışıyordu. Ancak bunda pek başarı sağladığı söylenemez. Çok geçmeden uyuduğunda zihnindeki son düşünce birisinin onu sevip okşadığı, yaşamında biraz saçma ama son derece hoş, sevindirici, olağanüstü bir şeyin gerçekleştiğiydi. Bu düşünce onu gördüğü rüyalarda da bırakmadı.

Ertesi sabah uyandığında boynundaki yanma ile dudağının ucundaki ürperti geçmişti ama yüreğinde kıpırdanan sevinç tamı tamına dünkünün aynıydı. Hayli yükselen güneşin aydınlattığı pencerelere coşkuyla baktı, çoktandır sokağı dolduran gürültülere kulak kabarttı. Tugayın arkasından yeni yetişmiş bulunan, Riyaboviç'in batarya komutanı Lebedetski, alçak sesle konuşmayı beceremediği için batarya gediklisiyle bağıra bağıra konuşmaktaydı:

"Başka neler oldu? Hepsini anlat!"

"Komutanım, bizim Golupçik'i güzelce nalladık, toynağı bıcılgan yaraydı, baylar oraya sirkeli kil sürdü. Yularından tutarak yanımızda götürüyoruz. Usta er Artemyev içkiyi fazla kaçırdığı için teğmenim onu yedek topun kundağına bağlamamızı buyurdu."

Gedikli başçavuş bunlardan başka Karpov'un boru kordonlarını, çadır kazıklarını almayı unuttuğunu, tugaydaki subayların Von Rabbek adında bir general tarafından akşam çayına çağrıldığını anlattı. Bu konuşmalar sırasında Lebedetski'nin başı, kızıl sakalı bir ara pencereden gözüktü, batarya komutanı miyop gözlerini kısarak, içeride uyuyan subaylarıyla selamlaştıktan sonra, "Nasıl, her şey iyi gidiyor mu?" diye sordu.

Lobitko esneyerek, "Ortada koşulu atın boynunu yeni hamut vurmuş komutanım," dedi.

Komutan içini çekti, düşüncelere daldı.

"Demek öyle... Benim Bayan Aleksandra Yevgrafovna'ya uğramam gerekiyor. Onu yoklamadan gitmek olmaz. Eh, hadi, hoşça kalın! Akşama görüşürüz."

Çeyrek saat sonra tugay yola çıktı. Yürüyüş kolu bey ambarlarının yakınından geçerken Riyaboviç gözlerini ayırmadan sağdaki konağa bakıyordu. Pencerelerin panjurları kapatılmıştı. Anlaşılan, evde herkes uyuyordu, Riyaboviç'i öpen kadın da... Teğmen onu uyurken gözlerinin önüne getirmeye çalıştı. Yatak odasının ardına değin açık pencereleri, içeri uzanan yeşil dallar, havadaki sabah serinliği, körpe kavak yapraklarının, güllerin, leylakların kokusu, kadının üzerinde yattığı karyola, dünkü entarisini üzerine koyduğu iskemle, döşemede terlikler,

masada tik tak eden saat... Hepsini, hepsini açık, net bir biçimde zihninde canlandırıyor ama kadının yüz hatları, uykulu hoş gülümsemesi, işte asıl önemli olan bu şeyler parmaklar arasından kayan cıva gibi kaçıp gidiyordu hayalinden. Yarım fersah ilerledikten sonra Riyaboviç geriye dönüp bir daha baktı. Sarıya boyalı kilise, konak, ırmak, bahçe tümüyle güneşin altın ışıkları altındaydı; açık yeşil kıyıların ortasında akıp giden, yüzeyinde mavi gökyüzünü yansıtan, arada bir gümüş parlaklığıyla ışıldayan ırmak gerçekten çok güzeldi. Riyaboviç son bir kez Mesteçki köyüne baktığında çok yakın, sevdiği birinden ayrılıyormuş gibi bir hüzne kapıldı.

Yürüyüş boyunca çevresindeki görüntüler çoktandır bildiği, ilginç olmayan şeylerden oluşuyordu. Sağında solunda uzanan çavdar ve karabuğday tarlaları, bunların üzerinde hoplayarak uçan ekin kargaları... İleriye bakınca toz bulutları, insan enseleri; geriye bakınca gene toz bulutları, insan yüzleri... En önde eli kılıçlı dört asker yürüyordu, öncüydü bunlar. Arkalarında marş söyleyiciler, onların arkasında da atların üzerinde borazanlar. Öncüler ile marş söyleyiciler cenaze törenlerindeki meşale taşıyıcılar gibi, aradaki uzaklığı koruyamadıkları için bazen ta ilerilere gidiyorlar ya da gerilerde kalıyorlardı. Riyaboviç beşinci bataryanın ilk topunun yanındaydı, o bakımdan önünde bulunan dört bataryayı görebiliyordu. Asker olmayan bir kişi için tugay ağırlığının oluşturduğu bu upuzun yürüyüş kolu çapraşık, anlaşılması zor bir karmaşa gibi gözükebilir. Bir topun çevresinde bunca insanın bulunması, iriliğiyle insana ürküntü veren topları garip koşumlu bir sürü atın çekmesi akıl alacak gibi değildi. Riyaboviç için ise bunlar kolayca anlaşılacak cinstendi, o bakımdan hiç ilgisini çekmiyordu. Her bataryanın önünde gösterişli bir astsubayla birlikte bir subayın gittiği, bu astsubaya niçin "ön koşulu" dendiği, onun arkasında topa önden ve ortadan koşulu iki atın üzerinde niçin binicilerin bulunduğu... Ona göre bunların hepsi bilinen şeylerdi. Topun sol yanında bulunup da subayların bindiği atlara niçin "eyerli", sağ yanda bulunanlara da "yedek" dendiğini bütün topçular bilirlerdi. Topun en önünde bulunan koşulu atın arkasındaki asıl koşulu atlardan birinin

üzerine bir asker bindirilmişti. Askerin sırtında dünden kalma toz, sağ ayağında ise külüstür bir ağaç parçası vardı. Riyaboviç bu ağaç parçasının askerin bacağına neden sarıldığını biliyor, o bakımdan bunu garip karşılamıyordu. Atlara binili askerler durmadan kırbaçlarını şaklatıp arada bir bağırıyorlardı...

Riyaboviç'in topu çirkin mi çirkin bir şeydi. Kundağına, üzeri brandayla örtülü yulaf çuvalları konmuş; namlusuna, şurasına burasına çaydanlıklar, asker çantaları, torbalar, çıkınlar asılmıştı. Top bu görünüşüyle çevresini insanların, atların kuşattığı zararsız bir hayvana benzetilebilirdi. Topun, rüzgârın estiği yönünde kollarını sallayarak yürüyen altı tane hizmet askeri bulunmaktaydı. Riyaboviç'in arkasından ise gene üzerlerinde binicileriyle birlikte önde, yanda, ortada koşulu atların çektiği başka bir çirkin top daha geliyordu, ikincinin arkasında üçüncü, onun arkasında dördüncü, bunun yanında ise bir subay... Tugayın altı bataryası vardı, her bataryada da dört top. Top dizisinin uzunluğu yarım fersah kadardı. En sonda tugayın ağırlıklarını taşıyan araba dizisi geliyordu. Arabaların yakınında ise kafasını, uzun kulaklarını sarkıtarak yürüyen Magar adındaki eşek bulunuyordu. Herkesin sevgilisi bu eşeği batarya komutanlarından biri Türkiye'den getirmişti.

Riyaboviç önüne, arkasına bakınca ya enseler ya da yüzler görüyor; bu bakımdan hiçbirine aldırmıyordu. Başka bir zaman olsa uyuklamaya başlardı, oysa şimdi yepyeni, hoş düşüncelere dalıp dalıp gidiyordu... Başlangıçta, tugay ağırlığı yola yeni koyulduğunda öpücükle ilgili olay küçük, gizemli bir serüven olarak ilgisini çekmiş, buna gereğinden fazla önem vermenin aptallık olacağını düşünmüştü. Ancak çok geçmeden bu mantıklı düşüncelere boş verdi, kendini hayallerinin çıkışına bıraktı. Bazen kendini Von Rabbek'in konağının oturma odasında mor giysili bayana, siyahlı sarışına benzer bir kızla yan yana düşünüyor; bazen gözlerini kapatınca yüz hatlarını bile seçemediği başka bir kızla birlikte oturduğunu hayal ediyordu. Hayalindeki kızı üzerine eğilerek okşuyor, onunla konuşuyor, kavga edip ayrılıyorlar, sonra yeniden birleşip çocuklarıyla birlikte yemek yiyorlardı...

Her yokuş aşağı inişte, "Tekerleri bağlayın!" diye bir buyruk duyuluyordu.

Bunun üzerine kendisi de, "Tekerleri bağlayın!" diye bağırıyor, bir yandan da bu haykırışın hayallerini kesmesinden, onu gerçeğe döndürmesinden korkuyordu.

Bir bey konağının önünden geçerlerken Riyaboviç demir parmaklıklar arasından konağın bahçesine baktı. İki yanına genç kayın ağaçları sıralanmış, ortası sarı kum döşeli geniş, düz bir yol çarptı gözüne. Hayallere dalan bir adamın açgözlülüğüyle sarı kumlar üzerinde yürüyen küçük kadın ayakları getirdi gözlerinin önüne; onu karanlık odada öpen, bir akşam önce yemekte bir bütün olarak zihninde tasarlayamadığı kadını ansızın, capcanlı gördü karşısında. Bu görüntü bir daha bırakmadı, her gittiği yerde onu kovaladı.

Öğle vakti arabaların bulunduğu yerden bir haykırış yükseldi:

"Dikkat! Subaylar, sola bak!"

Bir çift beyaz atın çektiği kupa arabasının içinde tugay komutanı arkadan gelerek onları geçti. Araba ta ilerde, ikinci bataryanın hizasında durunca komutan kimsenin anlamadığı bir şeyler bağırmaya başladı. Bunun üzerine aralarında Riyaboviç'in de bulunduğu subaylar koştular yanına.

Komutan kızarmış gözlerini kırpıştırarak, "E, neler oluyor bakalım! Hasta var mı?" diye soruyordu.

Gerekli yanıtı alınca ufak tefek, sıska general sanki geviş getirerek biraz düşündü, subaylardan birine döndü:

"Sizin üçüncü topun orta koşulu binicisi, diz bağlarını çıkarıp topun önüne asmış. O keratayı cezalandırın!"

General gözlerini Riyaboviç'e dikti.

"Sizin ok kayışlarınız da gevşemiş gözüküyor."

Böyle birkaç sıkıcı uyarıda bulunduktan sonra Lobitko'ya sevecenlikle baktı, gülümsedi.

"Teğmen Lobitko, bugün hüzünlü bir görünüşünüz var. Neden öyle? Yoksa Bayan Lopuhova'yı mı özlediniz? Baylar, Teğmen Lobitko, Bayan Lopuhova'yı çok özlemiş!"

Lopuhova kırkını çoktan devirmiş, uzun boylu, etine dolgun bir kadındı. Yaşı ne olursa olsun, iriyarı kadınlara büyük düş-

künlük gösteren general, subaylarında da aynı eğilimi görürdü. Subaylar saygıyla gülümsediler. Tugay komutanı çok hoşa gidecek, nükteli bir şey söylediğinden emin olarak bir kahkaha patlattı, sürücüsünün sırtına dokunduktan sonra elini şapkasının siperine götürdü. Kupa arabası yürüdü.

Generalin arabasının arkasındaki toz bulutuna bakan Riyaboviç, "Hayalini kurduğum, bana çok yüce, ulaşılmaz gibi gözüken bütün bu şeyler aslında çok sıradan..." diye düşünüyordu. "Evet, herkesin başına gelebilecek türden şeyler. Örneğin bizim general de bir zamanlar sevmiş, sonra evlenip çoluk çocuğa karışmış... Yüzbaşı Vahter de öyle, karısı tarafından seviliyor; oysa kırmızı bir ensesi var, bel diye bir şey kalmamış adamda, kalın mı kalın kütük gibi... Salmanov'u ele alırsak, yüzünden Tatarlığı okunuyor ama onun başından da evlilikle sonuçlanan bir gönül serüveni geçmiştir. Benim onlardan ne farkım var! Er ya da geç ben de onların yaptığını yapacağım..."

Kendisinin de normal bir insan olduğu, yaşamında herhangi bir olağanüstülük bulunmadığı düşüncesi onu rahatlatıp sevindirdi. Şimdi, düşündüğü kadını istediği biçimde hayal edip zihninde canlandırıyor, bundan dolayı sıkılma filan duymuyordu.

Akşamleyin tugay ağırlıkları kamp yerine ulaşıp da subaylar çadırlarında dinlenmeye çekildiklerinde Riyaboviç, Merzliyakov ve Lobitko bir sandığın çevresine toplanmış, yemeklerini yiyorlardı. Merzliyakov yemeğini yerken bir yandan da dizinde tuttuğu *Vestnik Yevropı* dergisini okuyordu. Lobitko durmadan konuşuyor, bardağına üst üste bira dolduruyor; Riyaboviç ise gün boyunca hayal kurmaktan dolayı kafasının içi karmakarışık, sessizce içkisini yudumluyordu. Üçüncü bardağı bitirince çakırkeyif oldu, üzerine bir gevşeklik çöktü, yaşadığı olayın izlenimlerini arkadaşlarıyla paylaşmak için büyük bir istek duydu. Sesine umursamaz, biraz alaycı bir anlatım vererek, "Hani şu Von Rabbek'lere gitmiştik ya, onlarda garip bir olay geçti başımdan," dedi. "Arkadaşlarla bilardo odasına gidiyorduk..."

Öpücük olayını tüm ayrıntılarıyla anlatmaya koyuldu, ancak bir dakika sonra anlatacaklarını bitirerek sustu. Çok şaşırmıştı.

Hepsi bu kadar mıydı? Oysa bir bayanın kendisini nasıl öptüğünü sabaha dek anlatsa bitiremeyeceğini sanıyordu.

Onu dinleyen Lobitko, bu gibi konularda sürekli yalan söylediği için, Riyaboviç'in yüzüne inanmamış gibi baktı, alaylı alaylı güldü. Merzliyakov ise kaşlarını oynattı, gözlerini dergiden ayırmaksızın, "Böylelerini anlamak zor!" diye mırıldandı. "Kim olduğunu sormadan adamın boynuna atılırlar. Ruh hastası bir kadın olmalı."

Riyaboviç de, "Mutlaka ruh hastasıdır," dedi.

Lobitko az sonra gözlerini korkmuş gibi belerterek yaşadığı bir serüveni anlatmaya başladı:

"Bir keresinde benzer bir olay da benim başımdan geçti. Geçen yıl Kovno'ya gidiyorum... Biletim ikinci mevki... Tren öyle kalabalık ki adam gibi yatıp uyumak olanaksız. Hemen kondüktörü buldum, eline yarım ruble sıkıştırdım. Adam valizimi aldı, beni doğruca bir kompartımana götürdü. Yatağa uzandım hemen. Oh! Battaniyeyi de çektim başıma. Kompartımanın içi dersen, zindan gibi karanlık. Az sonra ne olsa beğenirsiniz? Biri omzuma dokunmaz mı? Soluğunu da yüzümde hissediyorum. Kolumu şöyle bir oynatınca bir dirsek geldi elime. Bir de gözlerimi açtım ki ne göreyim? Bir kadın! Kapkara gözler, kiraz dudaklar, ihtirastan kabarmış burun kanatları! Memeler dersen, nah şöyle!"

Merzliyakov çapkın teğmenin sözünü kesti:

"Ne dedin, ne dedin, pek anlamadım! Memeler neyse de, karanlıkta kadının gözlerini, dudaklarını nasıl gördün?"

Lobitko lafı eveleyip gevelemeye, Merzliyakov'u anlayış kıtlığıyla suçlamaya başladı. Bu durumdan gocunan Riyaboviç bir daha ağzını açmamaya karar verip sandığın yanından çekildi, yatağına uzandı.

Kamp yaşamı başlamıştı... Birbirine benzer günler hızla akıp gidiyordu. Bu günler boyunca Riyaboviç hep kara sevdalı gibi hissetti kendini, onu öpen kadını düşündü. Emir eri her sabah yıkanması için leğen getirip soğuk suyu başından aşağı boca ettiği zaman yaşamında güzel, sıcak bir şeyin geçtiğini anımsayıp mutlu oluyordu.

Akşamları arkadaşlar toplanıp kadından, kızdan söz açıldığında Riyaboviç yanlarına iyice sokuluyor, askerlerin kendilerinin de katıldığı savaş öykülerini dinlerken takındıkları yüz anlatımını ilgiyle izliyor, konuşulanları can kulağıyla dinliyordu. Başlarında "av köpeği" Lobitko olmak üzere ilçede "kadın avına" çıkan subaylara katıldığı zamanlar ise içinde hüzünle birlikte büyük bir suçluluk duyuyor, böyle bir halt işlediği için gizli gizli *o kadın*dan özür diliyordu. Yapacak bir iş olmadığı ya da geceleri uykusu kaçtığı zamanlar çocukluğunu, annesini babasını, akrabalarını, yakınlarını düşünürken muhakkak Mesteçki köyünü, garip midilliyi, General Rabbek'i, generalin İmparatoriçe Yevgeniya'ya benzeyen karısını, karanlık odayı, aralığından ışık sızan kapıyı aklına getirmeden duramıyordu.

31 Ağustos'ta tugayın çoğu kampta kaldı, Riyaboviç iki bataryayla birlikte dönüş hazırlığına başladı. Sanki memleketine gidiyormuş gibi büyük bir heyecan içindeydi. Garip midilliyi, kiliseyi, Rabbek'in içtenlikten uzak ailesini, karanlık odayı bir daha görmek için yanıp tutuşuyor, sevdalıları çoğu kez yanıltan "içinden gelen ses" *o kadın*la bir daha karşılaşacağını fısıldıyordu kulağına. Sevinç içinde onunla nasıl karşılaşacağını düşünürken kadının o gizemli öpücüğü unutup unutmadığını merak ediyordu. Sevdiğiyle karşılaşamasa bile karanlık odada bir süre gezinerek onunla ilgili anısını tazelemek yetecekti ona.

Akşama doğru ufukta tanıdığı kilise ile beyaz ambarlar gözüktü. Ambarların gözükmesiyle birlikte yüreği küt küt atmaya başladı. Yanında atıyla giden subayın anlattıklarını dinlemiyordu bile. Büyük bir dalgınlık içinde, gözlerini dört açmış, uzakta parıldayan ırmağa, bey konağının çatısına, güvercinliğe, güvercinliğin tepesinde takla atarken güneşin kızıl ışıklarında yıkanan güvercinlere bakıyordu.

Kilise alanına vardıktan sonra yatacak yer ayarlayan görevliyi dinlerken gözü her an kilise çitinin arkasından çıkacak habercideydi. Atlı haberci hemen geliverecek, subayları çaya çağıracak diye sabırsızlıkla bekliyordu. Ama görevlinin açıklamaları bitti, subaylar vakit yitirmeden köye dağıldılar, bu arada ne gelen oldu ne giden...

Kendine ayrılan köy evine girerken, "Rabbek köylülerden bizim geldiğimizi öğrenir, habercisini salar..." diye düşünüyordu. Bu yüzden oda arkadaşının niçin mum yaktığını, emir erinin niçin semaver koyduğunu bir türlü anlayamadı. Nasıl olsa çay içmeye çağrılmayacaklar mıydı?

İçinde büyük bir tedirginlik vardı. Yatağına uzandı, az sonra kalkıp haberci geliyor mu diye pencereden baktı. Gene ne gelen vardı, ne giden... Yatağına yeniden uzanıp yarım saat kadar bekledi ama daha fazla dayanamayıp sokağa çıktı, kiliseye doğru yürüdü. Ortalık zindan gibi karanlık, çitin önündeki alan bomboştu. Kilisenin yanındaki yokuşun başında üç er konuşmadan dikiliyorlardı. Askerler Riyaboviç'i görünce toparlandılar, selam verdiler. Riyaboviç de selam verdi, çok iyi tanıdığı yokuştan aşağı yürümeye başladı.

Karşı kıyıda gökyüzü koyu bir kızıllığa bürünmüştü. Aydede usul usul yükseliyor, bağırarak konuşan iki köylü kadın bostandan lahana yaprağı koparıyordu. Bostanın arkasında ise kara kara gözüken birkaç köy evi vardı.. Bu yakada her şey tıpkı mayıs ayındaki gibiydi: Daracık cılga, çalılıklar, suyun üzerine eğilmiş söğüt ağaçları... Ancak sürekli öten bülbül yoktu artık, hava da körpe kavak yaprağı ve taze ot kokmuyordu.

Bahçeye yaklaşırken Riyaboviç kapıdan içeriye baktı. Bahçe ıssız ve karanlıktı. Yakındaki kayın ağaçlarının beyaz gövdeleri ile yolun bir parçası dışında her şey koyu bir karanlığın içine gömülmüş gibiydi. Riyaboviç büyük bir dikkatle sessizliğe kulak kabartıp karanlığa gözünü diktiği halde çeyrek saat kadar ne bir ses işitti, ne de bir ışık gördü; bunun üzerine gerisin geriye yatı yerine doğru yürüdü.

Dönüş yolunda ırmağa yaklaştı. Generalin ailesinin yunak yerinin çevresine, küçük köprünün parmaklıkları arasına beyaz çarşaflar gerilmişti. Riyaboviç köprünün üstüne çıktı, bir süre orada dikildi, hiç gereği yokken çarşaflara elini sürdü. Çarşaflar pütürlü, soğuktu. Aşağıya eğilip suya baktı. Irmak hızla akıyor, yunağın kazıklarının arasından şırıltılar geliyordu. Kırmızı bir sudaki ay sol sahile doğru suya vurmuştu. Küçük küçük dalgalar ayın görüntüsü üzerinde koşturuyor, sanki

ayı akıntıyla birlikte alıp götürmek istercesine, görüntüyü eğip bükerek parça parça ediyordu.

Riyaboviç hızla akan suya baktı, "Çok saçma! Çok saçma! Ne kadar akıl almaz şeyler!" diye söylendi.

Artık bir sonuç beklemediği o öpücüğün öyküsü, zihnindeki sabırsızlanmalar, belli belirsiz umutlar, düş kırıklıkları ayın aydınlığında bir kez daha gözünün önüne geldi. Generalin habercisinin onları çaya çağırmak üzere gelmemesi, başkasının yerine onu öpen kadını bir daha göremeyeceğini bilmesi artık tuhaf gözükmüyordu. Tam tersine, o kadını görse garibine gidecekti.

Sular akıyor, durmadan akıyordu. Mayısta da böyle akıyordu aynen. Mayısta dereden akan sular çoktan ırmağa karışmış, oradan büyük bir nehre, oradan da denize dökülmüştü. Denizde buharlaşıp yağmur olduktan sonra belki aynı sular Riyaboviç'in gözlerinin önünde yeniden akmaktaydı. Niçin akıyordu? Ne gibi bir amacı vardı?

Bütün dünya, bütün yaşam Riyaboviç'e saçma, amaçsız bir şaka gibi geldi. Gözlerini sulardan alıp gökyüzüne çevirdiğinde yazgısının, tanımadığı bir kadının aracılığıyla onun gönlünü aldığını düşündü. Yaz mevsimi boyunca kurduğu hayalleri anımsadı, işte o zaman kendi yaşamı son derece kısır, zavallı, renksiz gözüktü gözüne.

Kaldığı köy evine döndüğünde orada hiçbir arkadaşını bulamadı. Emir erinden "Fontriyapkin"[3] adında bir generalin haberci gönderip onları çaya çağırttığını öğrendi. Bir an için yüreğini büyük bir sevinç doldurdu. Ancak aynı anda sevincini görmezlikten geldi, yatağına uzandı, yazgısına zıt gitmek istercesine generalin çağrısına boş verdi.

3 Er, dili dönmediği için Alman asıllı "Von Rabbek"in adını böyle söylüyor. – ç.n.

Oğlan Çocukları

(Мальчики)

Biri avludan, "Volodya geldi! Volodya geldi!" diye bağırdı. Hizmetçi kız Natalya koşa koşa yemek odasına girerek, "Volodya gelmiş!" dedi sevinçle. "Aman Tanrım,Volodya gelmiş!"

Oğulları Volodya'yı her saat bekleyen Korolev ailesi pencerelere üşüştü. Dış kapının önünde büyük bir kızak duruyor, kızağa koşulu üç kır atın sırtından yoğun buğular yükseliyordu. Kızak bomboştu. Volodya çoktan sofaya girmiş, soğuktan üşüyen kırmızı parmaklarıyla başlığını çözmekteydi. Çocuğun öğrenci paltosu, kasketi, lastik ayakkabıları, şakağındaki saçlar kırağı bağlamıştı. Tepeden tırnağa öyle tatlı bir ayaz kokusu yayılıyordu ki üzerinden, insan ona baktıkça büyük bir üşüme isteği duyuyor, "Vuuu!" diye haykırası geliyordu.

Annesi, teyzesi çocuğu kucaklamaya, öpmeye başladılar. Hizmetçi de bir yandan diz çöküp keçe çizmelerini çıkarmaya çalışıyordu. Kız kardeşleri hep bir ağızdan bir çığlık koparddılar. Kapılar gıcırdıyor, açılıp kapanıyor, sırtında yalnız yelek, elinde bir makasla koşarak sofaya gelen Volodya'nın babası heyecanlı bir sesle, "Seni dün bekliyorduk. Rahat geldin mi bari? Yolculuğun iyi geçti mi? Aman Tanrım, bırakın, çocuk babasına bir merhaba desin! Yoksa ben babası değil miyim?" diye söyleniyordu.

Kocaman siyah köpek Maylord havlıyor, kuyruğuyla duvarı, eşyaları dövüyordu. Her şey iki dakika kadar süren bir sevinç kargaşası içinde birbirine karıştı. İlk sevinç fırtınası geçince Korolev ailesi sofada Volodya'dan başka başı şal, başlık ve atkıyla sarılı, kırağılar içinde ufak tefek bir çocuk daha gördüler. Çocuk duvara asılı kocaman bir tilki postunun altında kıpırtısız duruyordu.

Annesi yavaşça, "Bu da kim?" diye sordu.

Volodya biraz kendisine gelince, "Ah, tanıtayım, arkadaşım Çeçevitsın!" dedi. "Orta iki öğrencisi. Noel'i bizimle geçirmesi için çağırdım, konuğumuz olacak."

Babası sevinçle, "Çok memnun oldum! Hoş geldiniz!" dedi. "Kılığımı mazur görün! Ne yaparsınız, ev hali... Hadi, Natalya! Bay Çeçevitsın'ın paltosunu çıkarmasına yardım et! Ah, Tanrım, şu köpeği kovsanıza! Ne yapışkan hayvan bu!"

Biraz sonra Volodya ile arkadaşı Çeçevitsın, bu şamatacı karşılamanın şaşkınlığı içinde, yanakları soğuktan pembe pembe, masaya oturup çaylarını içmeye koyuldular. Kış güneşi pencerelerdeki karların, kırağı nakışlarının arasından geçerek semaver üzerinde parıldıyor, duru ışıklarını semaverin yanında duran, kâsedeki el durulama suyunun içinde bir daha yıkıyordu.

Oda sıcacıktı. Çocuklar üşümüş bedenlerinde, birbirine yenilmek istemeyen sıcak ile soğuğun gıdıklamalarını hissediyorlardı. Baba bakır rengi tütünden bir sigara sararak, "Ee, işte Noel'in de eli kulağında," dedi. "Anımsıyorsun, değil mi, yazın annenle seni geçirmeye istasyona gittiğimizde ne kadar ağlamıştın! Bak, şimdi gene evimizdesin. Zaman öyle hızlı geçiyor ki! Bir gün bakmışsın, yaşlanıvermişiz... Bay Çeçevitsın, niçin bir şey yemiyorsunuz? Sıkılmayın, burası kendi eviniz sayılır."

Volodya'nın kız kardeşleri Katya, Sonya, Maşa –en büyüğü on bir yaşındaydı– gözlerini dikmişler, yeni tanıdıkları oğlana bakıyorlardı. Çeçevitsın, Volodya'yla yaşıttı, boyu da aynıydı. Gelgelelim onun gibi etine dolgun, beyaz tenli değildi; yüzü zayıf, esmer, çilliydi. Saçları sert, gözleri çekik, dudakları ka-

lın, kısacası çirkin bir oğlandı. Üstünde okul giysisi olmasa dilencinin filan oğlu sanırdınız. Suratını bir karış asmıştı; boyuna susuyor, kimseye gülümsemiyordu. Gözlerini çocuğun yüzünden ayırmayan kızlar onun çok zeki, bilgili biri olduğunda karar kıldılar. Oğlan kendi düşünceleri içine gömülmüş olmalı ki hiç sesini çıkarmıyor, kendisine bir şey sorulduğunda irkilerek başını silkeliyor, soruyu yinelemelerini istiyordu.

Volodya da aşağı yukarı öyleydi. Kızlar ağabeylerinin biraz durgunlaştığına, hiç gülümsemediğine, sanki evine gelmekten memnun değilmiş gibi davrandığına dikkat ettiler. Volodya çay masasında otururken kız kardeşleriyle ancak bir kerecik konuştu. Hem de pek garip şeyler söyledi. Semaveri parmağıyla göstererek dedi ki:

"Kaliforniya'da çay yerine cin içiyorlar..."

O da arkadaşı gibi dalgındı, Çeçevitsın'le zaman zaman bakıştıklarına göre ikisinin kafasında da aynı düşünceler dolaşıyor olmalıydı.

Çaydan sonra hepsi çocuk odasına gittiler. Baba ile kızlar oğlanların gelmesiyle yarıda kalan işlerinin başına döndüler. Noel ağacı için renk renk kâğıtlardan çiçekler yapıyorlardı. Bu hem hoş, hem de şamata doğuran bir işti. Yapılan her yeni çiçeği kızlar sanki gökten düşmüş gibi coşku, hatta dehşet çığlıklarıyla karşılıyorlardı. Baba ise kızların sevincine katılmakla birlikte zaman zaman makası yere atarak, "Bu makas amma da kör!" diye bağırıyordu.

Anneleri de arada bir koşarak çocuk odasına giriyor, homur homur homurdanıyordu:

"Makasımı kim aldı? Gene sen mi, İvan Nikolayiç?"

İvan Nikolayiç ağlamaklı bir sesle, "Tanrım, insana makas bile vermiyorlar," diyor, sandalyesinin arkasına yaslanarak küskün bir tavır takınıyor ama bir dakika bile geçmeden coşkulu hareketlerine yeniden başlıyordu.

Daha önceki gelişlerinde Volodya da Noel ağacı süslemelerine katılır ya da avluya koşup arabacı ile çobanın karları küremelerini seyrederdi. Oysa bu sefer arkadaşıyla birlikte renkli kâğıtlara aldırış bile etmedi, bir kerecik olsun avluya çıkmadı.

Çeçevitsın'la ikisi pencerenin dibine sinmiş, fısır fısır bir şeyler konuşuyorlardı. Az sonra coğrafya atlasını açıp harita incelemeye koyuldular.

Çeçevitsın alçak sesle, "Önce Perm'e varırız," diyordu. "Oradan Tümen'e, sonra Tomsk'a, oradan da Kamçatka'ya... Eskimolar bizi sandallarla Bering Boğazı'ndan geçirirler. Böylece Alaska'ya, yani Amerika'ya ulaşmış oluruz. Geçtiğimiz yerlerde kürkleri değerli pek çok hayvan bulunur."

Volodya, "Peki, Kaliforniya nerede?" diye sordu.

"Kaliforniya Alaska'nın güneyinde. Yeter ki önce Amerika'ya varalım, ondan sonrası kolay. Karnımızı avlanarak, haydutluk yaparak doyururuz."

Çeçevitsın bütün gün kızlardan uzak durdu, onlara yan yan baktı. Akşam çayından sonra beş dakika kızlarla yalnız başına bıraktılar onu. Çocukcağız ne yapacağını şaşırdı, sert sert öksürdü, ellerini birbirinin içinde ovuşturarak Katya'ya asık suratla baktı, sonra, "Mayne Read'i[1] okudunuz mu?" diye sordu.

"Hayır, okumadım. Peki, siz patenle kaymasını bilir misiniz?"

Düşüncelere dalmış bulunan Çeçevitsın soruya yanıt vermedi. Yalnızca avurtlarını şişirdi, sıcak basmış gibi içini çekti, sonra gözlerini Katya'ya dikerek dedi ki:

"Pampalarda bizon sürüleri koşarken yer yerinden oynar, ürken yaban atları korku içinde kişnerler, dörtnala kalkarak çifte atarlar..."

Çocuk hüzünle gülümsedi, açıklamasını sürdürdü:

"Orada Kızılderililer trenlere saldırırlar ama en kötüsü sivrisinekler ile termitlerdir."

"Neymiş o termit denen şey?

"Tıpkı karıncaya benzerler. Kanatları da vardır. Isırdıkları yeri koparırlar. Benim kim olduğumu biliyor musunuz?"

"Bay Çeçevitsın değil misiniz?"

"Hayır. Ben yenilmezlerin başı, Montigomo Atmaca Pençesi'yim."

Kızların en küçüğü olan Maşa ona şöyle bir baktı, akşam ka-

1 Thomas Mayne Read (1818-1883). Serüven romanlarında Amerikan yaşamını konu alan İngiliz yazarı – ç.n.

ranlığının çöktüğü pencereye bir göz attıktan sonra, "Biz de dün akşam mercimek[2] yemiştik," dedi.

Çeçevitsın'ın anlaşılmayan sözleri, Volodya'yla fısıldaşarak konuşması, Volodya'nın kızların oyunlarına katılmayıp hep derin derin düşünmesi... Bütün bunlar son derece garip, gizemli şeylerdi. Bunun üzerine iki büyük kız, Katya ile Sonya, oğlan çocuklarını yakından izlemeye karar verdiler. Oğlanlar geceleyin yatarlarken usulca kapılarına sokulup konuşmalarını dinliyorlardı. Ah, neler neler öğrenmediler ki! Anlattıklarına göre altın aramak üzere Kaliforniya'ya kaçacaklardı. Yol için bütün hazırlıklar tamamdı. Tabanca, iki bıçak, peksimet, güneşli havada ateş yakmak için büyüteç, pusula, para olarak da dört ruble... Kızlar oğlanların birkaç bin fersah yol yürümeleri gerektiğini, yollarda kaplanlarla, vahşi insanlarla boğuşmak zorunda kalacaklarını, sonra altın ve fildişi elde edeceklerini, düşmanlarını öldüreceklerini, bir süre korsanlıkla geçineceklerini, cin içeceklerini, en sonunda güzel kızlarla evlenip çiftçilikle uğraşacaklarını öğrendiler. Birbirlerinin sözünü keserek öyle hararetle tartışıyorlardı ki şaşar kalırdınız. Çeçevitsın kendini "Montigomo Atmaca Pençesi", Volodya'yı da "Soluk Yüzlü Kardeşim" diye adlandırıyordu.

Katya yatmaya giderlerken Sonya'ya, "Sakın işittiklerini anneme söyleme!" dedi. "Volodya bize Amerika'dan altın, fildişi getirir, söylersen onu bir yere bırakmazlar!"

Noel'den bir gün önce Çeçevitsın bütün gün Asya haritasını inceledi, kendine göre notlar aldı. Volodya ise asık suratlı, süzgün, yüzü arı sokmuş gibi şiş, odada bir aşağı bir yukarı dolaşıyor, yemek bile yemiyordu. Hatta bir ara çocuk odasındaki kutsal tasvirin karşısına geçti, istavroz çıkardı.

"Tanrım, günahlarımı bağışla! Zavallı, bahtsız annemi koru!"

Akşama doğru da ağlamaya başladı. Yatmaya giderken babasını, annesini, kız kardeşlerini uzun uzun kucakladı.

Katya ile Sonya durumu biliyorlardı, Maşa'nın ise hiçbir şeyden anladığı yoktu. Küçük kız Çeçevitsın'a bakarak düşüncelere dalıyor, içini çekerek şöyle söyleniyordu:

2 Çeçevitsın Rusça mercimekgil, mercimek oğlu anlamına gelir – ç.n.

"Dadım diyor ki oruç ayı gelince nohut ile mercimek yemeliymişiz."

Noel sabahı Katya ile Sonya usulcacık kalktılar, ağabeylerinin arkadaşıyla birlikte Amerika'ya kaçışını görmeye gittiler. Onların kapısına yaklaştıkları sırada Çeçevitsın'ın şöyle bağırdığını duydular:

"Nasıl, gitmek istemiyor musun? Bu da nereden çıktı?"

Volodya alçak sesle ağlıyordu.

"Tanrım, nasıl giderim? Anneme acıyorum."

"Soluk Yüzlü Kardeşim, gitmemek olmaz, gideceğiz! Asıl gitmeyi isteyen sen değil miydin? Beni bile kandırdın. Şimdi de tam yola çıkacağımız sırada korkuyorsun."

"Korktuğum filan yok. Anneme acıyorum..."

"Gidecek misin, gitmeyecek misin, açıkça söyle!"

"Gideceğim, gideceğim, ancak biraz bekle. Evde bir süre daha kalmak istiyorum."

Çeçevitsın azimli bir yüzle kararını bildirdi:

"Öyleyse ben de tek başıma giderim! Bu işi sensiz de yapacağımı göreceksin! Sen de kaplan avlamak, savaşa katılmak istemiyor muydun? Fişeklerimi geri ver öyleyse!"

Volodya öyle acı acı ağlamaya başladı ki kız kardeşleri dayanamadılar, onlar da ağladılar. Ortalığa bir sessizlik çöktü.

Çeçevitsın, "Gidip gitmeyeceğini söyle!" dedi.

"Gi... Gideceğim..."

"Öyleyse hemen giyin!"

Çeçevitsın, Volodya'yı kandırmak için Amerika'yı övüyor, kaplanlar gibi kükrüyor, vapur taklidi yapıyor, sövüp sayıyor, ele geçireceği bütün fildişlerini, aslan postlarını ona vereceğini söylüyordu. Sert saçlı, çilli yüzlü bu küçük esmer çocuk kızların gözünde olağanüstü, müthiş bir adam olup çıktı. Bir kahramandı o; kararlı, korkusuz bir kahraman! Öyle de kükrüyordu ki kapının arkasında duranlar odada gerçekten bir kaplan bulunduğunu sandılar.

Kızlar odalarına dönüp giyinmeye başladıkları sırada Katya, gözleri yaşla dolu, "Ah, çok korkuyorum!" dedi.

Saat ikide öğle yemeğine oturuncaya değin her şey sütliman-

dı. Ama herkes sofraya oturunca oğlanların evde olmadığı anlaşıldı. Uşakların kaldığı bölmeye, ahıra, kâhyanın evine adamlar gönderildi. Yer yarılıp yerin dibine girmişlerdi sanki...

Köyde aradılar, orada da bulamadılar, ikindi çayı onlarsız içildi. Akşam yemeği için sofraya oturduklarında anne iyice telaşa düştü, hatta ağlamaya başladı. Köye yeniden adam saldılar. Her yer arandı, fenerlerle de araştırıldı, yok oğlu yok!

Ertesi gün karakol komiseri geldi. Yemek odasında bir kâğıt yazıp imzaladılar. Anne ağlıyordu.

Tam o sırada evin önünde büyük bir kızak durdu. Kızağı çeken üç kır atın sırtından buğular yükseliyordu. Avludan birisi bağırdı:

"Volodya geldi! Volodya geldi!"

Natalya, "Volodeçka gelmiş!" diyerek yemek odasına koştu.

Maylord tok sesiyle havladı. Sonradan anlaşıldığına göre çocuklar kentteki handa yakalanmışlardı. (Handa dolaşıyor, 'Barut nerede satılır?' diye soruyorlarmış.) Volodya sofaya girer girmez ağlamaya başladı, annesinin boynuna sarıldı. Kızlar titreyerek, "Şimdi ne olacak?" diye düşünüyorlardı. Babalarının Volodya ile Çeçevitsın'ı çalışma odasına götürüp onlarla uzun uzun konuştuğunu, annelerinin de bir şeyler söyleyip ağladığını işittiler. Baba yatıştırıcı bir sesle, "Böyle şeyler yapılır mı canım?" diyordu. "Tanrı saklaya, okuldan duyarlarsa ikinizi de kovarlar. Ayıp, Bay Çeçevitsın, size hiç yakıştıramadım! Bu iş sizin başınızın altından çıkmış. Annenizin babanızın sizi cezalandıracağını umarım. Böyle saçma şey yapılır mı hiç? Geceyi nerede geçirdiniz?"

Çeçevitsın böbürlenerek, "İstasyonda!" dedi.

Volodya yatağa düştü, başına sirkeyle ıslatılmış havlu koydular. Hemen telgraf çekildi, ertesi gün Çeçevitsın'ın annesi geldi, oğlunu alıp götürdü.

Giderken Çeçevitsın'ın yüzü ciddi, vakurdu. Kızlardan ayrılırken tek sözcük söylemedi, yalnız Katya'nın defterini alıp anı olarak "Montigomo Atmaca Pençesi" diye yazdıktan sonra bir imza attı.

Kızıltüy

(Каштанка)

I
Uygunsuz Bir Davranış

Suratı tilkiye benzeyen, av köpeği ile fino kırması, kızıl tüylü genç bir köpek, kaldırımlarda sağa-sola koşturuyor; tedirgin bakışlarla bir oraya, bir buraya bakıp duruyordu. Buralar neresiydi, nasıl olmuş da yitirmişti yolunu? Arada bir durup ince ince sızlanıyor, üşüyen ayaklarından kâh birini, kâh ötekini havaya kaldırıyordu. Acaba nerelerdeydi şimdi?

Günü nasıl geçirdiğini, sonunda dönüp dolaşıp tanımadığı bu kaldırımlara nasıl düştüğünü bir türlü anımsayamıyordu.

Gün, efendisiyle birlikte evden çıkmakla başlamıştı. Efendisi marangoz Luka, şapkasını başına geçirmiş, kırmızı beze sarılı tahtadan bir nesneyi koltuğuna sıkıştırdıktan sonra, "Hadi, Kızıltüy! Gidiyoruz!" diye seslenmişti.

Tezgâhın altındaki yongaların üzerine uzanmış uyuyan küçük köpek durur mu hiç? Adını işitir işitmez ayağa fırlamış, şöyle bir gerinmiş, sonra sahibinin arkasından tin tin koşmaya başlamıştı.

Luka'nın müşterileri birbirinden ne kadar da uzakta otururlarmış meğer! Birinden ötekine varmadan önce efendisi mey-

haneye uğruyor, içkiyle kendine kuvvet vermeye çalışıyordu. Bu dolaşmaları sırasında Kızıltüy pek de terbiyeli davranmadığını anımsadı. Efendisi onu gezmeye götürdüğü için pek sevinçliydi. Yollardan havlayarak atlı tramvaylara mı saldırmadı, evlerin avlularına girip başka köpekleri mi kovalamadı... Daha neler neler! Efendisi ne yapsın, köpeği gözden uzaklaşınca yerinde duruyor, sinirlenerek çağırıyordu onu. Hele bir keresinde öyle öfkelendi ki tilki kulağına benzeyen kulağını acıtarak çekerken, "Ulan köpekoğlu! Gebertirim seni!" diye azarladı.

Müşterilerle işi bitince Luka, kız kardeşine uğradı, yine bir şeyler yiyip içti. Oradan tanıdığı bir ciltçiye gitti, ciltçiden meyhaneye, meyhaneden bacanağına, bacanağından da başka yerlere... Kısacası, Kızıltüy bu yabancı sokağa geldiğinde hava kararmaya yüz tutmuş, efendisi ise körkütük sarhoş olmuştu. Adam, yumrukları sıkılı bir halde, derin derin içini çekiyor, şöyle mırıldanıyordu:

"Anam beni günahkâr doğurmuş! Of, ne çok günahım var! Şimdi biz sokaklarda dolanıp fenerleri zevkle seyrediyoruz ama öbür dünyada çıtır çıtır yanacağız."

Bazen de sesi birden yumuşuyor, Kızıltüy'ü yanına çağırarak, "Bak Kızıltüy, sen değersiz bir yaratıksın! Bir sürüngensin sen! Dülger, marangozun yanında neyse, sen de insanoğlunun yanında osun işte!" diyordu.

Bu konuşmalardan birini dinlerken ansızın bir gürültüdür koptu. Kızıltüy bir de geriye dönüp baktı ki ne görsün! Bir tabur asker üzerlerine doğru gelmiyor mu! Deliye döndü bando sesinden; tir tir titremeye, korkudan kıvranmaya başladı. Şaşılacak şey; marangoz ürkmek, havlamak, ağlamak şöyle dursun, ayakta sevincinden ağzı kulaklarında, elini şapkasının siperine koymuş, dimdik selam duruyordu. Efendisinin bu davranışı karşısında Kızıltüy iyice çileden çıktı, havlaya havlaya sokağı geçip karşı kaldırıma attı kendini.

Toparlanıp aklı başına geldiği zaman ne bando vardı ortada ne de askerler. Efendisini bıraktığı yerde bulmak için gittiğinde onun da yerinde yeller esiyordu. İleri koştu, geri koştu, yeniden karşı kaldırıma geçti: Yok oğlu yok... Marangoz, yer ya-

rılmıştı da yerin dibine geçmişti sanki... Zavallı Kızıltüy, efendisini ayak izlerinden bulmak umuduyla kaldırımı koklamaya başladı. Fakat çok yazık! Hangi insafsızlar yeni lastik ayakkabılarıyla oradan geçtiyse, bütün hafif kokular keskin kauçuk kokusuna karışmış gitmişti. Hadi şimdi ara da bul marangozu!

Kızıltüy onu bulayım diye sağa-sola koştururken akşam oldu, hava karardı. Sokağın iki yanındaki fenerler yandı, evlerin pencereleri aydınlandı. Bir yandan da lapa lapa kar yağıyordu. Kaldırımlara, atların sırtlarına, arabacıların şapkalarına düşen iri kar lapaları bunları beyaza boyarken havayı daha bir karartıyordu sanki. Sokağı dolduran bir sürü müşterinin, Kızıltüy'ü itip kakarak önünü görmesini zorlaştırması da caba.

Kızıltüy insanları, birbirine eşit olmayan iki kümeye ayırırdı; efendiler ve müşteriler. Bu iki kümenin en belirgin ayrımı şuydu: Birinciler onu dövme hakkına sahiptiler, ikincilerin bacaklarını ise kendisi canı istediği zaman ısırabilirdi.

Sokaktaki bu yabancı müşteriler hızlı hızlı yürüdüklerinden köpeğin farkında bile değillerdi.

Hava iyice kararınca bir korku düştü içine, derin bir umutsuzluğa kapıldı Kızıltüy. O zaman evlerden birinin kapısına sığındı, acısından çenlemeye başladı. Luka'yla birlikte gün boyu dolaşmaları sonunda oldukça yorulmuş, kulakları, ayakları üşümüş, üstelik karnı da acıkmıştı. Nasıl acıkmasın, sabahtan beri topu topu iki şey girmişti midesine. Bunlar, ciltçi dükkânından aşırdığı bir topak çiriş ile meyhanelerden birinin tezgâhı dibinde bulduğu sucuk derisiydi. Kızıltüy, bir insan olsa, "Böyle yaşam yerin dibine batsın! Kendimi öldürmekten başka çare yok," diye düşünürdü herhalde.

II
Gizemli Yabancı

Oysa Kızıltüy böyle şeyler düşünmüyor, yalnız çenlemekle yetiniyordu. Durmadan yağan yumuşak kar, başını, sırtını iyice örtünce yorgunluktan gözleri kapandı, uykuya daldı. Bir ara evin kapısının gıcırdayarak böğrüne çarpmasıyla açtı gözleri-

ni. Saniyesinde ayakta buldu kendini. Kapıdan çıkan kişi, Kızıltüy'ün müşteriler sınıfına soktuğu insanlardan biriydi. Adam, acı acı havlayan bir köpeği, hele ayaklarına dolaşmasından sonra görmezden gelemezdi. Durdu, üzerine eğildi:

"Hey, küçük köpek, nereden çıktın sen böyle? Yoksa bir yerini mi acıttım? Vah, zavallı! Peki, peki, kızma n'olur. Seni kırdıysam özür dilerim."

Kızıltüy kirpiklerine yapışan karlar arasından yabancıyı şaşkın şaşkın süzdü. Bu, yeni tıraş olmuş, kırmızı yanaklı, bodur, şişman bir adamdı. Başında silindir şapkası, sırtında önü açık kürkü vardı.

Adam, Kızıltüy'ün üstündeki karları fiske vurarak temizledi.

"Sızlanıp durma, canım! Sahibin yok mu senin? Yoksa yolunu mu yitirdin? Ah, zavallı köpecik! Şimdi ne yapacağız bakalım?"

Yabancının sesinde içini ısıtan bir yumuşaklık sezince Kızıltüy onun elini yaladı, daha acıklı bir çığlık koyverdi.

"Sen ne güzel, ne yaramaz şeysin böyle! Tıpkı da tilkiye benziyorsun. Eh, ne yapalım, benimle gel bari! Kimbilir, belki bir işime yararsın. Gel, kuçu kuçu!"

Adamın dudak şapırdatmasından, eliyle yaptığı işaretten çağrıldığını anlayan Kızıltüy, yabancının ardına düştü.

Aradan yarım saat geçti geçmedi, Kızıltüy geniş, aydınlık bir odada oturuyor; masada yemek yiyen yabancıyı, başını yere eğerek, ilgiyle, hayranlıkla seyrediyordu. Onun payına da bir şeyler düşmüyor değildi hani. Adam ona önce ekmek verdi, sonra kaşar peynirinin küflü kabuğunu, bunun ardından da bir parça et, yarım börek, tavuk kemikleri... Kızıltüy bunları öylesine çabuk yedi ki tatlarını bile anlamadı. Yedikçe açlığı artıyordu.

Köpeğin, önüne atılan parçaları oburca yutuverdiğini gören yabancı, "Anlaşılan sahibin sana hiç iyi bakmamış," dedi. "Şuna bak, zayıflıktan bir deri bir kemik kalmışsın."

Kızıltüy durmadan yediği halde doymak bilmiyordu. Yalnız bu kadar çok yemekten sonra başı döndü, ayaklarını yere serip odanın ortasına uzandı, bedeninde hoş bir gevşeklik duyarak

kuyruğunu sallamaya başladı. Yeni efendisi koltukta purosunu tüttüredursun; o bir yandan kuyruğunu sallıyor, bir yandan da bu yabancının evinde mi, yoksa marangozun yanında mı daha rahat ettiğini düşünüyordu. Doğrusunu söylemek gerekirse, yabancının evinde pek göz alıcı şeyler yoktu. Koltuklar, bir divan, lambalar, halılar; hepsi o kadar. Yoksul, çirkin bir görünüşü vardı odanın. Oysa marangozun evi öyle miydi ya? Tıklım tıklım doluydu her yer. Masa, tezgâh, tezgâhın altında yongalar, üstünde rendeler, testereler, planyalar, kafes içinde bir kuş, bir leğen... Yabancının evinin kokusu bile yoktu. Marangozun evinde duman hiç eksik olmazdı; ayrıca tutkal, vernik, talaş kokardı her zaman. Buna karşılık yabancının tartışılmaz bir üstünlüğü vardı; adam bol bol yemek vermişti ona. Üstelik karşısında oturup efendisini hayran hayran seyrederken onu ne dövmüş, ne de ayaklarını yere patır patır vurarak, "Defol, çık buradan!" diye bağırmıştı.

Yeni efendisi purosunu bitirince dışarı çıktı, az sonra elinde bir minderle geri döndü. Minderi divanın bir köşesine koyarak, "Kuçu kuçu, gel! Yat buraya da uyu," dedi.

Sonra lambayı söndürüp odadan çıktı. Kızıltüy minderin üstüne uzandı, gözlerini yumdu. Tam uyumak üzereyken bir köpek havlaması işitti sokaktan. Havlamaya karşılık vermek istediyse de duyduğu üzüntü buna engel oldu. Eski efendisi Luka, oğlu Fedyuşka, sonra tezgâhın altındaki yuvası gelmişti aklına. Uzun kış geceleri babası ağaç rendelerken ya da yüksek sesle gazete okurken, Fedyuşka onunla oyunlar oynardı. Neler yapmazdı ona neler! Zavallı köpeğin gözlerinin önü kararır, eklemleri sızım sızım sızlardı yorgunluktan.

Fedyuşka onu arka ayaklarından tutup tezgâhın altından çıkarmakla başlardı işe. Arka ayakları üzerinde yürütür, enfiye çektirir, çan yapardı onu. Çan yapması kuyruğunu sertçe çekmesi demekti. Hayvancağızın canı öyle yanardı ki havlamaya, bağırmaya başlardı. Hele Fedyuşka'nın yaptığı bir numara vardı, Kızıltüy bundan hiç hoşlanmazdı. Çocuk bir ipliğin ucuna bağladığı et parçasını Kızıltüy'ün önüne atar, o bunu yutuverince, kahkahalar arasında midesinden çekip çıkarırdı. Ah, o

günler! Anıları canlandıkça Kızıltüy'ün hırlaması şiddetlendi, sesi üzgün bir hal aldı.

Çok geçmeden yorgunluğa, odanın sıcaklığına yenildi; uyuklamaya başladı Kızıltüy. Düşünde çeşit çeşit köpekler gördü. O gün sokakta rastladığı, gözlerinde beyaz leke, alnında bir tutam tüy bulunan, uzun kıllı, yaşlı fino da bunların arasındaydı. Elinde bir delgiyle Fedyuşka finonun ardına düşmüştü; sonra Fedyuşka da köpekler gibi tüylendi, neşeyle havlayarak Kızıltüy'ün yanına geldi, ikisi dostça koklaştılar, sokakta koşturmaya başladılar.

III
Yeni, Hoş Tanışmalar

Kızıltüy uyandığında ortalık oldukça ağarmıştı, bu arada gündüzleri duyulan bir gürültü yayılıyordu sokaktan. Odada kimsecikler yoktu. Kızıltüy gerindi, esnedi, neşesiz, öfkeli bir suratla odayı dolaşmaya başladı. Kıyıyı köşeyi, mobilyaları kokladı önce. Hole şöyle bir göz attıysa da orada ilgi çekici bir şey göremedi. Hole açılan kapıdan başka bir kapı daha vardı. Kızıltüy bir an düşündü, sonra ön ayaklarıyla bu kapıyı tırmaladı, ikinci odaya girdi. Yatakta, battaniyenin altında biri yatıyordu. Kızıltüy onu hemen tanıdı; evinde kaldığı yabancıydı bu.

"Rrrrrr!" diye hırladıysa da akşamki yemeği anımsayarak kuyruğunu salladı. Adamı koklamaya başladı. Çizmelerine, giysilerine keskin bir at kokusu sinmişti.

Yatak odasına açılan kapalı bir kapı gördü o sırada. Hemen bu kapıyı tırmaladı, göğsüyle yaslanıp açtı. Açınca da tuhaf, kuşku verici bir koku duydu. Tatsız bir karşılaşma önsezisi vardı içinde. Bu yüzden çevresine bakınarak, homurdana homurdana, duvarları kirlenmiş, küçük odaya girdi. Girer girmez de korkuyla geriye çekildi. Hiç beklemediği korkunç bir yaratıkla burun buruna gelmişti. Kafası, boynu yere doğru eğik, kanatları iki yana düşük boz bir kaz, tıslayarak doğruca üzerine geliyordu. Yanda, minderin üstünde de beyaz bir kedi vardı. Köpeği görür görmez kedi de ayağa fırlamış, sırtını kamburlaştır-

mış, kuyruğunu dikleştirip tüylerini kabartarak tıslamaya başlamıştı. Kızıltüy'ün korkudan ödü patlıyordu. Fakat korktuğunu hiç belli etmedi. O da havladı, kedinin üstüne atıldı. Kedi sırtını iyice tümsekleştirdi, tıslamasını artırdı, Kızıltüy'ün suratına bir pençe attı. Bunu hiç beklemiyordu Kızıltüy; geriye çekilip dört ayak üstüne oturdu, kafasını ileri uzatıp çılgınca havlamaya başladı. Bu sırada kaz arkasından sokulmuş, sırtına gagasıyla acı bir darbe indirmişti. Kızıltüy bu kez geriye sıçrayıp kazın üstüne saldırdı.

O anda öfkeli bir ses çınladı odanın içinde:

"Ne demek bu? Neler oluyor burada? Hadi, herkes hemen yerine!"

Sırtında geceliği, ağzında purosuyla dünkü yabancıydı bu.

Yabancı kediye yaklaştı, kabarık sırtına bir fiske vurdu.

"Fyodor, yakışır mı bu sana? Kavga çıkarırsın ha! Seni kart haylaz! Yat yerine, çabuk!"

Sonra kaza döndü: "İvan, hadi sen de hemen yerine!"

Kedi saygıyla mindere döndü, gözlerini kapadı. Sırtına, bıyıklarına bakılırsa birdenbire sinirlenerek kavgaya tutuştuğu için üzüldüğü belliydi. Kızıltüy gücenik bir sesle sızlandı. Kaz, boynunu ileri uzattı; ateşli, açık seçik bir vaklamayla, çabuk çabuk bir şeyler söyledi. Fakat ne söylediği pek anlaşılmıyordu.

"Peki, peki!" dedi adam esneyerek. "Dostça, barış içinde yaşayacaksınız, anlaşıldı mı?"

Kızıltüy'e döndü, sırtını sıvazladı.

"Korkacak bir şey yok, sarı kız. Bunlar iyi hayvanlardır, kimseye kötülükleri dokunmaz. Dur bakalım, sana da bir ad koyalım. Herkesin bir adı var burada."

Bir süre düşündü.

"Hah, buldum... Sen de 'Teyzecik' ol. Anladın mı, 'Teyzecik'."

"Teyzecik" sözcüğünü birkaç kez tekrarladıktan sonra odadan çıktı.

Kızıltüy yere oturdu, çevresini gözlemeye başladı.

Minderinde kımıldamadan yatan kedi uyuyormuş gibi yapıyordu.

Kaz, olduğu yerde tepinerek boynunu uzatmış, ateşli ateşli

konuşmasını sürdürmekteydi. Çok akıllı bir kaz olmalıydı bu. Çünkü uzun, ateşli bir söylevden sonra şaşkın bir tavırla geri geri çekiliyor, söylediklerine kendisi de hayran kalmışçasına cakalı tavırlar takınıyordu.

Onu bir süre dinleyen Kızıltüy hırladı, sonra kıyı köşe koklamaya başladı, içinde nohutla çavdar ekmeği kabuğu ıslatılmış küçük bir tekne duruyordu köşede. Kızıltüy nohutları kokladı, beğenmedi. Ekmek kabuklarını kokladı ve yemeye koyuldu. Tanımadığı bir köpeğin gelip yemini aşırmasından hiç alınmadı boz kaz. Tam tersine, köpeğe olan güvenini gösterircesine daha yüksek bir sesle vakladı, kendisi de tekneye yaklaşarak birkaç nohut tanesi yuttu.

IV
Yaratılan Harikalar

Az sonra yabancı, yeniden içeriye girdi: Elinde kapı pervazına benzeyen garip bir nesne vardı. Bu kabaca yontulmuş tahta çerçevenin dar kenarlarından birine bir çan, bir de tabanca asılmıştı. Çanın diline ve tabancanın tetiğine iki iplik bağlıydı. Yabancı, çerçeveyi yere diklemesine koydu; iplikleri yeniden çözüp bağladıktan sonra kaza seslendi:

"Buyurun, İvan!"

Kaz, adama yaklaştı; bekleyiş içinde durdu.

"En baştan başlayalım. Önce eğilip herkese selam ver. Daha canlı!"

Kaz, boynunu uzatıp ayaklarını yere vurarak dört bir yana eğildi.

"Aferin. Şimdi de öl!"

Kaz, sırtüstü yere yattı, ayaklarını havaya dikti. Böyle önemsiz birkaç numaradan sonra, yabancı birdenbire başını ellerinin arasına aldı, korkulu bir yüzle haykırmaya başladı:

"Yetişin! Yangın var! Yanıyorum!"

Kaz, çerçevenin yanına koştu, ipliklerden birini çekerek çanı çaldı.

Yabancının keyfine diyecek yoktu, kazın boynunu okşadı.

"Aferin, İvan. Hadi, şimdi de kuyumcu rolü yap. Altınlar, pırlantalar alıp satan bir adamsın şimdi sen. Dükkânına geldiğin gün bir de bakıyorsun, hırsız girmiş içeriye. Ne yaparsın o zaman?"

Kaz, öbür ipliği yakaladı gagasıyla, çeker çekmez kulak çınlatan bir patlama duyuldu. Tabanca sesi pek hoşuna gitmişti Kızıltüy'ün. Çerçevenin dolayında hoplayıp zıplayarak havlamaya başladı.

"Teyze, hemen yerine otur ve rahat dur!"

Tabancanın patlamasıyla İvan'ın işi bitmemişti daha. Ev sahibi, boynuna ip bağladığı kazı elinde bir kırbaçla çevresinde bir saat kadar koşturdu durdu. Bu sırada kaz bir engelin üzerinden aşmak, bir çemberin içinden geçmek, şaha kalkmak, yani kuyruğunun üzerinde oturup ayaklarını oynatmak gibi numaralar yaptı. Onlar böyle uğraşırken Kızıltüy gözlerini İvan'dan bir an olsun ayırmadı. Gösteriler öyle hoştu ki bazen dayanamayıp çın çın öten bir havlamayla kendisi de katılıyordu koşuya. Kaz da, efendisi de yorgun düşünce oyun durdu; adam terini silerken bağırdı:

"Marya, çabuk Havranya'yı çağır buraya!"

Bir dakika bile geçmeden bir homurtu işitildi dışarıdan. Gözüpek bir tavır takınan Kızıltüy, sırtararak dişlerini gösterdi; fakat ne olur ne olmaz diye de efendisinin yanına sokuldu. Tam o sırada kapı açıldı, yaşlı bir kadın başı göründü aralıktan. Kadın bir şeyler söyledi, hemen ardından da çirkin mi çirkin bir domuz saldı içeriye. Kızıltüy'ün hırlamalarına domuz aldırmadı bile, bir ayağını havaya kaldırarak neşeli homurtusunu sürdürdü. Onun böyle keyfe gelişine bakılırsa efendisini, kediyi, İvan'ı görmekten dolayı pek memnun olduğu anlaşılıyordu. Domuz, kedinin yanına varınca karnını ayağıyla hafifçe dürttü, sonra kazla bir şeyler konuştu. Hayvanın hareketlerinden, sesinden, kuyruğunu titretmesinden hiçbir kötü niyet taşımadığı belliydi. Kızıltüy evdeki yaratıklara dişlerini gösterip durmanın gereksizliğini kavramakta gecikmedi.

Ev sahibi, tahta çerçeveyi alıp götürürken:

"Fyodor, buyurun!" diye seslendi.

Kedi doğruldu, isteksiz isteksiz gerindi, sanki büyük bir iyilik yapıyormuş gibi domuza cakayla yaklaştı.

"Mısır piramidinden başlayalım önce."

Birkaç açıklamadan sonra adam: "Bir... iki... üç!" diye bağırdı. "Üç" sözcüğünü işitir işitmez kaz kanat çırptı, domuzun sırtına sıçradı. Kazın kanatlarını, boynunu oynatarak dengesini bulmasını bekleyen kedi, tembel tembel yürüdü, önce domuzun sırtına tırmandı, oradan da gönülsüz gönülsüz kazın sırtına çıktı, arka ayaklarının üzerine dikildi. Onun bu isteksizliğini, ağırdan alışını görenler yaptığı işi hiç beğenmediğini, gösterdiği ustalığa metelik vermediğini sanabilirlerdi. Üç hayvan, efendilerinin Mısır piramidi dediği numarayı tamamlayınca Kızıltüy bundan öylesine hoşlandı ki bir sevinç çığlığı attı. Tam bu sırada yaşlı kedi dengesini yitirdi, kazın sırtından aşağıya kaydı. Onun ardından sendeleyerek kaz düştü. Adam çok kızmıştı; bağırıp çağırmalar, el hareketleri arasında birtakım açıklamalarda daha bulundu. Piramitle bir saat kadar uğraşan bu yorulmak bilmez adam, daha sonra kaza kedinin sırtına binmesini öğretti. Sonra kediye sigara içirmeye çalıştı. Daha sonra da başka numaralar denedi.

Bu öğretme işi, ev sahibinin terini silip odadan çıkmasıyla son buldu. Kedi, tiksintiyle tıslayıp mindere gitti, gözlerini kapadı. Kaz, paytak paytak tekneye koştu. Yaşlı kadın geldi, domuzu götürdü.

Bir sürü yeni izlenimler arasında gün, Kızıltüy için çabucak geçmişti.

Akşam olunca kedi ve kazla birlikte duvarları kirli küçük odaya yerleşti, minderine kıvrıldı Kızıltüy.

V
Ne Büyük Yetenek

Aradan bir ay geçti.

Kızıltüy, akşamları önüne tadına doyulmaz yemekler koymalarına, onu "Teyze" diye çağırmalarına alışmıştı. Ev sahibiyle, yani, yeni arkadaşlarıyla sıkı fıkı dosttu artık. Yaşamı pürüzsüz akıp gidiyordu.

Günün başlaması hep aynıydı. İvan genellikle herkesten önce uyanıyor, boynunu uzatıp Teyze'ye ya da Fyodor'a yaklaşarak ateşli ve inandırıcı ama yine eskisi gibi anlaşılmaz şeyler söylüyordu. Bazen başını havaya dikerek uzun söylevler çektiği de oluyordu. Tanışmalarının ilk günlerinde Kızıltüy, kazın çok konuşmasına bakarak onu pek akıllı bir hayvan sanmıştı. Fakat çok geçmeden ona karşı duyduğu saygıyı yitirdi. Artık kaz, sonu gelmez konuşmasıyla yanına yaklaşınca, ona kuyruğunu sallamıyor, ona arsızca hırladığı bile oluyordu. Bu kaz, onun için can sıkıcı dırdırcının biri, uyku bile uyutmayan gevezenin tekiydi.

Oysa Fyodor öyle miydi ya? Sabahleyin uyanınca hiç gürültü etmez, yerinden kıpırdamak şöyle dursun, gözlerini açmaya bile üşenirdi. Onu kendi haline bıraksalar yattığı yerden kalkmak bile istemezdi herhalde. Çünkü Fyodor, yaşamaktan hoşlanmayan bir kediydi, ilgi duyduğu hiçbir şey yok gibiydi şu dünyada. Ondan istenen her işi isteksizce, ölgün ölgün yapıyor, önüne konan eşsiz yemekleri tiksintiyle, iğrenerek yiyordu.

Kızıltüy'ün kalkar kalkmaz yaptığı ilk iş, odaları dolaşıp köşe bucak koklamak olurdu. Bütün evde gezme hakkı yalnız kediyle ikisine verilmişti. Kaz, duvarları kirli odacığın eşiğinden dışarıya adımını atamazdı. Domuz Havronya ise avlunun köşesindeki bir ahırda yaşar, ancak dersten derse odaya getirilirdi.

Geç vakit uyanan ev sahibi, çayını içtikten sonra hemen ders vermeye koyulurdu. Çerçevenin, kırbacın, çemberlerin getirilip benzer numaraların tekrarlanması günün şaşmaz olaylarıydı. Üç-dört saat süren dersler sonunda zavallı kediciğin ayakta duracak hali kalmaz, yorgunluktan soluğu kesilen kazın gagası sarkar, yüzü kıpkırmızı kesilen efendileri ise terini silmeye zor yetişirdi.

Dersler ile öğlen yemeği günün en ilginç saatleriydi. Akşamlar ise pek şenlikli geçiyor sayılmazdı. Çünkü akşamları çoğu zaman, ev sahibi, kediyle kazı alarak evden giderdi. Minderinde tek başına kalan Kızıltüy'ün hüzünlü saatleri başlardı o za-

man. Yalnızlığın üzüntüsü yavaş yavaş odayı dolduran akşam karanlığının görünmezliğiyle birlikte tüm benliğine çökerdi. Havlamak, yemek yemek, odada dolaşmak isteği kalmazdı. Gözünü açmak bile gelmezdi içinden. Ardından, iyice seçemediği iki yaratık canlanırdı gözünün önünde. Bu sevimli yaratıkları insana mı, yoksa hayvana mı benzeteceğini bilemezdi. Onlar gözünün önüne gelir gelmez kuyruğunu sallamaya başlar, bu yüzleri bir yerde görüp sevdiğini anımsardı. Tam uykuya dalacağı sırada bu sevgili varlıkların üzerlerine sinmiş olan tutkal, talaş ve vernik kokusu çarpardı burnuna.

Artık bu yeni yaşama iyice alışmıştı, kemikleri görünen, cılız bir av köpeği görünüşünden çıkmıştı; bakımlı, gürbüz bir köpek olmuştu artık. Bir gün, derslere başlamazdan önce sahibi ona şöyle dedi:

"Ee, Teyzecik, işe girişme zamanın geldi. Aylak aylak dolaşmana bir son vermeliyiz. Seni artist yapmak istiyorum. Ne dersin, bir deneyelim mi?"

Böylece yeni sahibi ona çeşit çeşit hünerler öğretmeye başladı. Kızıltüy birinci derste önce salta durmayı, sonra da böyle yürümeyi öğrendi, ikinci derste arka ayakları üstünde sıçrayarak öğretmeninin başının üstünde tuttuğu şekeri kapmaya çalıştı. Sonraki derslerde dans etmeye, boynundaki iple koşmaya, müzik eşliğinde ulumaya, çan çalıp tabancayı ateşlemeye başladı. Bir ay sonra Mısır piramidinde Fyodor'un yerine geçmişti bile. Kızıltüy, büyük bir istekle ve başarıyla öğreniyordu dersleri. Boynunda iple dilini çıkararak koşması, çemberden atlaması, yaşlı Fyodor'un sırtına binip gezmesi, doğrusu, görülmeye değerdi. Üstelik bunları yapmaktan büyük zevk alıyordu. Kızıltüy, her başarılı numaradan sonra sevinç çığlıkları atıyordu, şaşkına dönen yetiştiricisi, ellerini ovuşturarak, "Ne büyük yetenek! Ne büyük yetenek! Sen bu işi başaracaksın!" diye haykırıyordu.

Köpekçik, "yetenek" sözüne öylesine alışmıştı ki sahibi bunu her söyleyişinde, adı çağrılmışçasına sıçrıyor, dönüp ona bakıyordu.

VI
Rahatsız Bir Gece

Teyzecik, gördüğü bir köpek düşünün etkisiyle uyandı. Çok korkmuştu. Düşünde kapıcı, süpürgeyle kovalıyordu onu.

Oda sessiz, karanlık ve boğucu sıcaktı. Pireler, her yerini ısırıyordu. Daha önce karanlıktan hiç korkmadığı halde bu kez dehşete kapıldı. Havlamak istedi. Komşu odadan efendisinin iç çekişlerini duydu. Az sonra avludan domuzun homurtusu geldi ve sonra her şey yeniden sessizleşti. Köpekler yiyecek düşünürlerse neşeleri gelirmiş. Teyzecik de öyle yaptı. O gün Fyodor'dan çaldığı, sonra götürüp konuk odasına, dolap ile duvar arasındaki örümcekli, tozlu yere sakladığı tavuk budunu aklına getirdi. Gidip yağlı budun yerinde durup durmadığına baksa nasıl olurdu? Belki de efendisi bulup yemişti onu. Fakat sabah olmadan çıkamazdı odadan. Çünkü evdeki kural böyleydi. Bunun üzerine gözlerini kapadı, uyumaya çalıştı. Erken uyumakla sabaha daha çabuk ulaşacağını, deneyimlerinden biliyordu. Fakat hemen yakınında işittiği garip bir çığlıkla yerinden sıçradı. Dört ayak üstünde buldu kendini. Bu çığlık, kaz İvan'dan geliyordu. Yalnız, her zamanki inandırıcı, geveze çığlık yerine, açılan bir kapının gıcırtısına benzeyen, olağanüstü yabanıl bir haykırıştı bu. Karanlıkta gözleri bir şey görmediği, üstelik durumun ne olduğunu anlamadığı için Teyzecik büyük bir ürküntüye kapıldı, havlamaya başladı.

Aradan uzunca bir zaman geçti. İri bir kemiğin kemirilmesine yetecek kadar bir zamandı bu. Haykırış bir daha üstelememişti. Teyzecik yatıştı, yavaş yavaş uykuya daldı. Kalçalarında, böğürlerinde bir yıl öncesinin kılları duran iki iri siyah köpek girdi bu kez düşüne. Köpekler, içinden hoş kokulu beyaz buğular yükselen, geniş bir leğendeki bulaşık suyunu içiyorlardı. Bir yandan da ona bakarak, "Yaa, sana verir miyiz hiç!" dercesine hırlıyorlar, dişlerini gösteriyorlardı. Derken, evden kürklü, eli kırbaçlı bir adam çıktı, köpekleri kovaladı. Teyzecik tam leğene yanaşıp bulaşık suyundan içmeye koyulmuştu ki kırbaç-

lı adamın gittiğini gören iki köpek çemkirerek üzerine saldırdılar, o anda da kulak tırmalayıcı bir haykırış duyuldu:

"Ga ga ga!"

Evet, kaz İvan'ın çığlığıydı bu. Teyzecik, irkilerek gözlerini açtı, minderin üzerinden inmeden havladı, havladı. Bağıran, İvan değil de bir yabancıydı sanki. Nedense domuz da ahırında homurdanmaya başlamıştı.

Terlik şıkırtılarının ardından kapı aralandı. Elinde mumla efendisi girdi içeriye. Mumun titrek ışığı, kirli duvarlarda, tavanda gezindi, karanlığı dışarıya kovdu. Yabancı filan yoktu içeride. İvan, döşemede gözleri açık oturmaktaydı. Yalnız, kanatları düşmüş, gagası aşağı sarkmıştı. Onun bu duruşunu görenler susuzluktan bitkin düştüğünü sanırlardı. Çığlıklardan iyice rahatı kaçmış olacak ki Fyodor da uyanmıştı.

"İvan, ne oldu sana? Neden öyle bağırıyorsun? Hasta mısın yoksa?" diye sordu adam.

Kazda tıs yoktu. Adam kazın boynunu okşadı, sırtını sıvazladı.

"Tuhafsın doğrusu! Ne kendin uyuyorsun, ne de başkasına rahat veriyorsun!"

Adam elinde mumla dışarı çıkınca odayı yeniden karanlık doldurdu. Gene bir korku aldı Teyzecik'in yüreğini. Kazın çığlığı kesilmişti ama odada sanki bir yabancı geziniyor gibiydi. En kötüsü Teyzecik'in bu yabancıyı ısıramamasıydı. Çünkü ne bir biçimi vardı, ne de göze görünüyordu. Bu yüzden o gece başlarına kötü bir şey geleceğini düşünmeye başladı. Fyodor da çok tedirgindi, bütün rahatı kaçmıştı zavallının. Teyzecik onun, yattığı minderde kımıldanışını, sık sık esnemesini, kafasını silkelemesini dinledi durdu.

Sokakta bir evin kapısı çalındı. Sonra domuzun ahırda homurdandığı duyuldu, inlemeye başlayan Teyzecik, ileri uzattığı ön ayaklarının üzerine başını koydu. Kapının çalınmasından, her nedense gözüne bir türlü uyku girmeyen domuzun homurdanmasından, evin ölü sessizliği ve karanlığından tüyler ürpertici bir korku duyuyordu. Belki İvan'ın haykırışları veriyordu bu ürpertiyi. Evin içinde bir tehlike kokusu, bir tedirginlik var-

dı ama nedeni belli değildi. Ne biçim şeydi bu göze görünmeyen, biçimsiz tehlike?

Teyzecik bir çift donuk yeşil pırıltının hemen yanında sönüp yandığını gördü. Arkadaşlıklarının başlangıcından beri ilk kez yanına sokulan Fyodor'un gözleriydi bu. Kedi ondan ne istiyordu acaba? Teyzecik bir şey sormadan onun ayağını yakaladı. Sesinin tonunu değiştire değiştire, inceden inceye inledi.

Tam o sırada, kaz İvan, "Ga ga ga!" diye, bir daha haykırdı.

Kapı açıldı, elinde mumla efendileri girdi içeriye. Kaz, oturuşunu hiç değiştirmemişti. Gene gagası birbirinden ayrık, kanatları iki yanına düşük duruyordu. Gözleriyse kapalıydı.

"İvan!"

Efendisinin seslenişi üzerine kaz kıpırdanmadı bile. Bunun üzerine adam yere, kazın yanına oturdu, onu bir süre konuşmadan seyretti.

"İvan, ne oluyor, kuzum? Ölüyor musun yoksa? Ah, ah, şimdi anımsadım! Neden böyle yaptığını anlıyorum. Bugün seni at çiğnemişti ya! Ah, talihsiz başım!"

Teyzecik, başı ellerinin arasında dövünen efendisinin neler söylediğini pek anlamadı ama yüzünün değişmesinden onun da korkunç bir şeyler beklediğini gördü. Tehlikeli varlığın baktığına inandığı karanlık pencereye başını uzattı, ulumaya başladı.

Sahibi iyice telaşlanmıştı.

"Kaz ölüyor, Teyzecik! Elimizden gidiyor zavallı! Odamıza ölüm girdi. Tüh, tüh!"

Korkudan beti benzi atan adam ah çekerek, başını sallaya sallaya odasına döndü. Karanlıkta kalmaktan çok korktuğu için Teyzecik de onun arkasından yürüdü. Adam karyolasına oturunca birkaç kez daha, "Tüh! Tüh! Şimdi ne yapacağız!" diye söylendi.

Duyduğu üzüntünün nedenini, çevresinde gördüğü tedirginliği bir türlü anlayamayan Teyzecik, sahibinin davranışlarını ilgiyle izleyerek dizinin dibine oturdu. Minderinden kolay kolay ayrılmayan Fyodor bile oraya gelmiş, efendisinin ayaklarına sürünüyordu. Yaşlı kedi kafasındaki kötü düşünceleri kov-

mak istercesine başını silkeledi, karyolanın altına kuşkulu kuşkulu baktı.

Adam bir çay bardağına mutfaktan su doldurarak bunu kazın yanına götürdü.

"Al, iç, İvan. Hadi iç, iki gözüm."

Efendisi tatlı sesiyle tabağı ta gagasının dibine yaklaştırdığı halde İvan ne kıpırdadı, ne de gözlerini açtı. Bunun üzerine adam kazın başını tutup tabaktaki suya batırdı. Kaz suyu içmedi, kanatları iyice yayıldı, başı tabağın içinde kaldı.

"Yok, yapacak bir şey kalmadı artık. Bitti her şey! Yitirdik İvan'ı."

Yağmur yağarken camlardan süzülen damlalar gibi, adamın yanaklarından pırıl pırıl gözyaşları dökülüyordu. Durumu anlamadıkları halde Teyzecik ile Fyodor, efendilerine iyice sokuldular. Ölen kaza korkuyla baktılar.

"Zavallı İvan! Baharda yazlık eve çıktığımızda seninle yeşil çayırlarda dolaşacağımız günleri düşlüyordum. Sevgili kuşum, en yakın arkadaşım, sen yoksun artık! Şimdi sensiz ne edeceğim ben?"

Teyzecik aynı şeyin kendi başına da gelebileceği düşüncesiyle irkildi. O da böyle yere serilip yatacak; açık kalan ağzını, kapanmış gözlerini böyle korkuyla seyredeceklerdi, öyle mi? Aynı kaygılar, Fyodor'un kafasında da dolaşıyor olmalı ki kedinin yüzü bir karış asıktı.

Ortalık ağarmaya başladığında Teyzecik'in yüreğine korku salan görünmez tehlike yoktu artık. Oda iyice aydınlanınca kapıcı geldi, kazı ayaklarından tutup götürdü. Kazın teknesini de az sonra yaşlı kadın aldı.

Teyzecik'in ilk işi konuk odasına girip dolabın arkasına bakmak oldu. Hayır, efendisi tavuk budunu yememişti. But orada, tozlar ve örümcek ağları arasında duruyordu. Teyzecik'in içine hüzün çöktü. Ağlamak isteği duydu. Tavuk buduna ağzını bile sürmeden divanın altına girdi; ince, dokunaklı sesiyle, "Hi hi! Hi hi!" diye çenlemeye başladı.

VII
Sonuçsuz Kalan Gösteri

Bir akşam duvarları kirli odaya giren efendisi, mırıldanarak gerisin geri çıktı dışarıya. Adamın bir şeyler söylemek istediği, fakat karar veremediği belliydi. Dersler sırasında yüzünün kıpırdanışından, sesinin tonundan sahibinin her halini anlayan Teyzecik, onun heyecanlı, tasalı, öfkeli olduğunu sezmekte gecikmedi.

Biraz sonra efendisi gene geldi.

"Teyzecik, dinle, Fyodor sen de dinle; bugün ikinizi de götüreceğim. Teyzecik, sen Mısır piramidinde rahmetli İvan'ın yerini alacaksın. Ah, bilmem nasıl olacak! Ne doğru dürüst hazırlandık ne de dersleri öğrendik. Yeterince prova bile yapamadık. Mahvolacağız bu gidişle, yerin dibine geçeceğiz."

Bunları söyledikten sonra dışarı çıktı, bir dakika geçmeden geri geldi. Sırtında kürkü, başında silindir şapkası vardı. Adam kediyi ön ayaklarından tutup koynuna soktu. Efendisinin yaptıklarına sesini çıkarmayan Fyodor, bu sırada gözünü açma çabasında bile bulunmamıştı. Çünkü artık hiçbir şeye aldırdığı yoktu! Onun için ayaklarından tutulup kaldırılmak da birdi, minderde yuvarlanmak da, sahibinin koynunda uyumak da...

"Hadi Teyzecik, gidelim!"

Teyzecik durumu kavrayamadığı halde kuyruğunu sallaya sallaya efendisinin arkasına takıldı. Bir süre sonra kızaktaydılar. Efendisinin dizlerinin dibine oturan Teyzecik, onun soğuktan, heyecandan büzüldüğünü, "Mahvolacağız! Yerin dibine geçeceğiz!" dediğini işitiyordu.

Kızak, ters dönmüş çorba tasını andıran garip, büyük bir evin önünde durdu. Evin dışarıya doğru uzanan sundurması, camlı üç kapısı sıra sıra ışıklarla aydınlanmıştı. Kapılar çınlayarak açılıyor, önlerinde toplanmış insanları koca bir ağız gibi yutuyordu. Öyle de çok insan vardı ki! Buraya sık sık atlar yanaşıyor, fakat hiç köpek gelmiyordu.

Adam, Teyzecik'i de yakaladı, Fyodor'un bulunduğu yere, kürkünün altına soktu. Burası karanlık, havasız ama sıcak bir

yerdi. Donuk yeşil bir çift parıltı bir anlığına yanıp söndü. Köpeğin soğuk, sert ayakları kediyi rahatsız etmişti herhalde. Teyzecik kedinin kulağını yaladı. Daha rahat yerleşmek niyetiyle biraz kıpırdanayım derken üşüyen ayaklarıyla arkadaşını oldukça hırpaladı. Bu sırada kürkün aralığından dışarıya çıkan başını sinirlenerek içeriye çekti. Nasıl sinirlenmesin, kötü aydınlatılmış, canavarlarla dolu kocaman bir oda vardı dışarıda. Odanın iki yanını çeviren parmaklıkların ardında korkunç suratlar görünüyordu. At suratları mı dersiniz, boynuzlu, uzun kulaklı kafalar mı... Hele bir tanesi vardı ki burun yerine alnından iri uzun bir kuyruk çıkmıştı; ağzının içinden de eti kemirilmiş iki kemik uzanıyordu.

Teyzecik'in altında ezilen kedi boğuk boğuk miyavlamaya başladı. Tam bu sırada efendileri "Hop" diye bağırdı, ikisi birden yere atladılar. Kurşun rengine boyanmış, tahta duvarlı küçük bir odadaydılar şimdi. Üstüne ayna konulmuş küçük bir masadan, bir tabureden, köşelere gerilmiş bezlerden başka tek eşya yoktu odada. Lamba ya da mum yerine, duvara çakılı bir boruya oturtulmuş, yelpaze biçiminde parlak ışıklar vardı. Fyodor, Teyzecik'in hırpaladığı tüylerini yaladı, düzeltti; sonra taburenin altına kıvrılıp yattı. Heyecanı yatışmadığı için sürekli ellerini ovuşturan efendileri de soyunmaya başladı. Yatağa yatmaya hazırlanıyor gibiydi. İç çamaşırları dışında üstünde ne varsa hepsini çıkardı, taburenin üzerine oturup kendisine tuhaf tuhaf şeyler yapmaya başladı. Önce kafasına, ortadan ikiye ayrılmış bir takma saç geçirdi. Takma saçın iki yanında boynuza benzeyen perçemler vardı. Sonra yüzünü beyaz bir şeyle bolca sıvadı. Bu beyazlığın üstüne kaş, bıyık çizdi, yanaklarına allık sürdü. Maskaralık bununla da bitmiyordu. Yüzünün, boynunun boyanması tamamlanınca efendisi, Teyzecik'in o zamana kadar ne sokaklarda, ne de evlerde gördüğü, insan olana yakışmayacak giysiler geçirdi sırtına. Kentlilerin evlerinde görülebilecek cinsten iri iri çiçekli, perdelik ya da döşemelik basmadan bol paçalı bir pantolon getirin gözünüzün önüne. Bir paçası kahverengi, öbür paçası açık sarı basmadan dikilmiş, koltuk altlarına kadar gelen koca bir pantolon! Adam bu pantolo-

nun içine girdikten sonra geniş, yakası çentikli, sırtı sırma yıldızlı, basma bir ceket giydi; ayaklarına da cicili bicili çoraplarla yeşil bir pabuç geçirdi.

Efendisini bu kılıkta gören Teyzecik'in gözlerinin önü kararadı. Gerçi çuvala girmiş, yüzü boyalı adamdan sahibinin kokusunu alıyor, alıştığı sesi duyuyordu ama, alacalı bulacalı giysilerinden kuşkuya kapılarak, yanından havlaya havlaya kaçmak istiyordu. Geldikleri bu yeni yer, yelpazeye benzeyen ışıklar, yabancı kokular, efendisinin geçirdiği değişiklik onda nedenini bilmediği bir ürküntü uyandırıyordu. Sanki suratında burun yerine korkunç bir kuyruk bulunan koca kafalı canavar cinsinden bir yaratıkla karşılaşacağı önsezisi vardı içinde. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi duvarın arkasından, hiç hoşlanmadığı bir müzik sesi geliyor, oradan birtakım uğultular işitiliyordu; içini rahatlatan tek şey, Fyodor'un hiç istifini bozmadan taburenin altında yatmasıydı. Yaşlı kedi öylesine vurdumduymazdı ki tabure oynadığı halde gözlerini bile açmıyordu.

Fraklı, beyaz gömlekli bir adam kapıdan başını uzattı:

"Şimdi Bayan Arabelli'nin gösterisi başlıyor. Sonra da siz çıkacaksınız," dedi.

Teyzecik'in efendisi hiçbir şey söylemedi. Masanın altından çıkardığı bir bavulun üstüne oturup beklemeye koyuldu. Dudaklarının, ellerinin titremesinden, sık sık solumasından heyecanlı olduğu anlaşılıyordu.

Kapının arkasından bir ses yükseldi:

"Evet bayım, buyurun!"

Teyzecik'in efendisi doğruldu, üç kere haç çıkardı, kediyi taburenin altından alarak bavula koydu. Ona da, "Gel Teyzecik," dedi yavaşça.

Bundan pek bir şey anlamayan Teyzecik, adamın uzattığı ellere yaklaştı. Efendisi onu da bavula, kedinin yanına soktu. Sonra karanlık bastırdı. Teyzecik, bu daracık yerde ister istemez kedinin üstüne basıyor, bavulun içini tırmalıyor, fakat korkudan çıt çıkaramıyordu. Bavul da ne bavuldu ya! Durmadan titriyor, denizde çalkalanıyor gibi sallanıyordu.

"İşte ben geldim!"

Teyzecik, efendisinin bu haykırışından sonra bavulun sert bir yere çarparak sallantısının kesildiğini hissetti. Şaklamalardan oluşan tok bir gürültü yükseldi birden. Burnunun yerinde kuyruğu bulunan o koca kafalı canavar kahkahayla gürlemiş olmalıydı. Çünkü bavulun kilitleri bile zangır zangır titremişti. Bu gürültülü kahkahaya karşılık, efendisinin, şimdiye kadar işitmediği, kulakları çınlatan bir çığlık yükseldi. Gürültüyü bastırmak istercesine şöyle bağırıyordu:

"Saygıdeğer izleyiciler! Şimdi istasyondan geliyorum! Ölen ninemden bir miras kaldı! Ama şu bavul da ne kadar ağır! İçinde altın mı var nedir? Bir de bakmışsınız milyoner oluvermişim! Hemen açıp görelim içindekileri!"

Bavulun kilidi çıtırdadı, parlak bir ışık vurdu Teyzecik'in gözlerine. Kulakları sağır eden gürültünün etkisiyle bavuldan sıçradığı gibi efendisinin çevresinde fır fır dönmeye, tiz sesiyle havlamaya başladı.

"Haa! Fyodor Dayı! Değerli Teyzecik! Sevgili akrabalarım! Boyunuz devrilsin e mi?"

Adam oradaki kumların üzerine yüzükoyun uzandı. Kediyle köpeği sımsıkı yakalayıp bağrına bastı. Efendisinin kucağında debelenen Teyzecik, alınyazısının onu sürüklediği bu dünyaya dönüp baktı. Çevresindeki evrenin büyüklüğü onu öyle şaşırttı ki heyecandan taş kesildi. Şaşkınlığı biraz geçince içindeki duyguların etkisiyle efendisinin kucağından dışarıya fırladı. Olduğu yerde topaç gibi fır fır dönmeye başladı. Pırıl pırıl ışık dolu kocaman bir evrendi burası. Yerden tavana kadar nereye baksanız insan yüzleri, yüzler, yüzler...

"Teyzeciğim, rica ediyorum, yerinize oturun!"

Bu sözlerin ne anlama geldiğini anımsayan Teyzecik, sandalyenin üstüne zıpladı, oturdu. Orada efendisine dikti gözlerini. Efendisinin bakışları her zamanki gibi ağırbaşlıydı, yumuşaktı. Fakat yüzünde, özellikle dişleriyle dudaklarında çirkin bir gülümseme donup kalmıştı. Adam durmadan kahkaha atıyor, sıçrıyor, omuzlarını oynatıyor, sanki binlerce insana neşesini, coşkusunu göstermeye çalışıyordu. Efendisinin neşesinden etkilenen Teyzecik, üzerine çevrilmiş binlerce bakışı da

hissedince tilkiyi andıran suratını havaya dikti, sevinçle ulumaya başladı.

"Teyzecik, yerinizden kalkmayın. Biz dayımla biraz dans edeceğiz. Bekleyin bizi."

Efendisinin yaptıracağı şeylere her zaman hazırdı kedi. Ayakta beklerken bir yandan da çevresini kayıtsız kayıtsız seyrediyordu. Birlikte cansız, neşesiz, baştan savma bir dans yaptılar. Fyodor'un ölgün hareketleri, kuyruğu, bıyıkları onun kalabalıktan, parlak ışıktan, efendisinden, belki kendisinden bile iğrendiğini gösteriyordu. Dansları biter bitmez esneyerek hemen yerine yattı.

"Ee, Teyzeciğim. Sizinle önce bir şarkı söyleyelim. Sonra da dans ederiz, oldu mu?"

Cebinden bir düdük çıkaran adam, bunu çalmaya başladı. Müzik, Teyzecik'i öyle sinirlendirdi ki yerinde rahat duramadığı için bir ulumadır tutturdu. Dört bir yandan haykırmalar, alkış sesleri koptu bir anda. Efendisi yerlere kadar eğildi. Alkış sesleri kesilince düdük çalmasını sürdürdü. Şarkının tiz bir notasına geldikleri sırada kalabalık arasından bir çocuk sesi, kulakları yırtarcasına çınladı:

"Baba! Bu bizim Kızıltüy!"

Sarhoş, çatlak bir erkek sesi de onu onayladı:

"Kızıltüy ya, Fedyuşka, gözüm çıksın ki Kızıltüy bu! Füüyt!"

Balkondan yükselen bu ıslıktan sonra biri çocuk, öteki erkek, iki kişi, "Kızıltüy! Kızıltüy!" diye bağırmaya başladılar.

Teyzecik irkildi. Seslerin geldiği yöne baktı. Daha önce gözüne vuran sahne ışıkları gibi, biri baygın baygın gülümseyen, sarhoş, kıllı bir erkek yüzü; öteki ürkek bakışlı, al yanaklı, tostoparlak çocuk yüzü olmak üzere iki surat bir anda dikkatini çekti. Teyzecik ansızın her şeyi anımsadı. Sandalyenin üstünden kumların üzerine sıçradı. Sonra yerinden fırlayarak, delice bir sevinçle bu suratlara doğru atıldı. Kulakları sağır eden uğultular arasından ıslık sesleri, bir çocuğun çığlıkları geliyordu.

"Kızıltüy! Kızıltüy!"

Teyzecik, aradaki engeli bir anda aştı. Birinin omuzu üzerinden atlayınca kendini bir locada buldu. Gideceği yere varabil-

mek için yüksek bir duvarı daha aşması gerekiyordu. O hızla ileri fırladı ama yeterince yükselemediği için duvardan gerisin geriye aşağıya kaydı. Sonra elden ele geçti. Birtakım elleri, yüzleri yaladı. Gittikçe yükselerek balkona ulaştı.

Yarım saat sonra sokaktaydı Kızıltüy. Tutkal, vernik kokan iki kişinin arkasından tin tin koşuyor; iki yana yalpalanan marangoz Luka ise, bir nice deneyden sonra, içgüdüsel olarak yolun kıyısındaki çukurdan uzak durmaya çalışıyordu.

Marangoz gene şöyle mırıldanmaktaydı:

"Ben Tanrı'nın günahkâr kuluyum, sen ise şaşkının birisin, Kızıltüy. Dülger, marangozun yanında neyse sen de insanoğlunun yanında osun."

Fedyuşka'nın başında babasının şapkası vardı. Kızıltüy onlara arkadan baktıkça büyük bir sevinç duyuyordu. Sanki çoktandır eski efendilerinin ardından yürüyormuş, yaşamı hiç kopukluğa uğramamış gibi bir duygu vardı içinde.

Duvarları kirli küçük odayı, kazı, kediyi, yediği lezzetli yemekleri, dersleri, sirki anımsadı. Fakat bütün bunlar uzun, karmakarışık, korkulu bir düş gibi gelip geçti gözlerinin önünden...

Bayan X'in Anıları

(Рассказ госпожи NN)

Bundan dokuz yıl kadar önce, ot biçme mevsiminde, bir akşamüstü Sorgu Yargıcı Piyotr Sergeyeviç'le birlikte ben Natalya Vladimirovna mektuplarımızı almak üzere atlarla istasyona gitmiştik.

Geri dönmeye başladığımız sırada hava çok güzeldi ama dönüşte uzaktan uzağa gök gürültüleri duyuldu, öfkeli kara bir bulutun üzerimize doğru yürüdüğünü gördük. Bulut bize, biz buluta yaklaşıyorduk.

Bulutun koyu zemininde bizim ev ile kilise beyaz beyaz gözüküyor, yüksek kavakların gümüş rengi yaprakları ışıldıyordu. Havaya yağmur ve biçilmiş ot kokusu sinmişti. Yol arkadaşım neşeli bir günündeydi nedense. Durmadan gülüyor, saçma sapan şeyler söylüyordu. Diyordu ki: "Birdenbire yolumuzun üstüne surları mazgallı, sarmaşıklarla örülü, baykuşların yuva yaptığı, Ortaçağ'dan kalma bir şato çıksa, yağmurdan kaçıp oraya sığınsak, sonra yıldırım düşüp bizi öldürse ne güzel olur!"

İşte ilk rüzgâr dalgası yulaf tarlalarını yalayarak geçti, ardından bir kasırga koptu, yoldan kıvrıla kıvrıla bir toz bulutu yükseldi. Piyotr Sergeyeviç bir kahkaha atarak atını mahmuzladı.

"Ne güzel! Yaşamak ne güzel!"

Neşesi bana da geçmişti. Bir anda iliklerime değin ıslanacağımı, yıldırım çarpmasıyla ölebileceğimi düşünerek ben de gülmeye başladım.

Fırtınada at üstünde dörtnala koşarken rüzgârdan soluğunuzun tıkandığını sanırsınız, kanatlanarak uçtuğunuzu hissetmek size büyük bir coşku verir, göğsünüz tuhaf bir gıdıklanmayla dolar, işte böyle at koşturarak bizim evin bahçesine girdiğimizde rüzgâr şıp diye kesildi, iri damlaları otları, damları döven şakırtılı bir sağanak boşandı. Ahırın çevresinde kimsecikler kalmamıştı.

Piyotr Sergeyeviç kantarmalarını çıkardıktan sonra atları kendi eliyle götürüp yerlerine bağladı. Onun işini bitirmesini beklerken ben eşikte dikiliyor, yağmur damlalarının havadaki yatay çizgilerini seyrediyordum. Tarlalardakinden daha yoğun, biçilmiş ot kokusu doldurmuştu havayı; koyu bulutlardan, sağanaktan dolayı alacakaranlık çökmüştü her yere.

Gökyüzünün ikiye ayrıldığını sandığım, şiddetli bir çatırtının ardından Piyotr Sergeyeviç yanıma yaklaşarak, "İşte ben gök gürlemesi diye buna derim! Nasıl, beğendiniz mi?" dedi.

Eşikte yanı başımda duruyor, biraz önceki çılgın koşunun etkisiyle derin derin soluk alarak beni seyrediyordu.

"Natalya Vladimirovna, uzun zaman şöyle durup size bakabilmek için neler vermezdim? Bugün çok güzelsiniz!" dedi.

Bakışlarından hayranlık, yalvarış okunuyordu. Yüzü soluktu; sakalında, bıyıklarında ışıldayan yağmur damlaları da sanki beni sevgiyle seyrediyor gibiydi.

"Sizi seviyorum," diye sürdürdü konuşmasını. "Sizi seviyorum, yüzünüze bakabildiğim için çok mutluyum! Biliyorum, karım olmayacaksınız; o nedenle sizden böyle bir şey istemiyor, kesinlikle böyle bir şey beklemiyorum. Sizi sevdiğimi bilmeniz bana yeter. Hayır, hayır, susun, bir şey söylemeyin! Benim neler söylediğime de aldırmayın, benim için çok değerli olduğunuzu bilip sizi seyretmeme izin verin! İşte sizden tek istediğim budur..."

Coşkusu bana da geçmişti. Heyecan dolu yüzüne bakıyor, yağmurun şakırtısına karışan sesini büyülenmişçesine dinliyor,

yerimden kıpırdayamıyordum. Onun ışıl ışıl gözlerine bakmak, söylediklerini doya doya içime sindirmek o anki tek isteğimdi.

"Susun, bir şey söylemeyin! Sizi sessiz sessiz seyretmek hoşuma gidiyor," dedi.

Onu seyretmek benim de öylesine çok hoşuma gidiyordu ki sevincimden kahkahayla güldüm, olanca hızıyla yağan yağmurun altında eve doğru koştum. Piyotr Sergeyeviç de gülerek, su birikintileri üzerinden zıplaya zıplaya koştu arkamdan.

Çocuklar gibi gürültü patırtı ederek, koşa koşa merdivenden yukarı çıktık, hızla oturma odasına girdik; ikimiz de sırılsıklam olmuş, koşmaktan dolayı soluk soluğa kalmıştık. Benim kahkahayla gülmeme alışık olmayan babam ile ağabeyim şaşkın şaşkın baktılar yüzüme, onlar da gülmeye başladılar.

Fırtına bulutları dağılmış, gök gürültüsü kesilmişti, gene de Piyotr Sergeyeviç'in sakalında yağmur damlaları ışıldıyordu. O gün akşam yemeğine değin şarkı söyledi, ıslık çaldı, bağırıp çağırarak köpekle oynadı, hatta köpekle birlikte odadan odaya koşarken az kaldı semaver taşıyan bir uşağı deviriyordu. Yemekte de tıka basa karnını doyurdu, gene saçma sapan şeyler söyledi, kış günü insan hıyar yerse ağzının bahar kokularıyla kokacağını ileri sürdü.

Gece yatağıma yatarken mumu yaktım, pencere kanatlarını ardına değin açtım; içimde tarif edilmesi zor duygular vardı. Özgür, sağlıklı, zengin olduğumu, soylu bir aileden geldiğimi, herkesin beni sevdiğini düşünüyordum. En önemlisi de soylu ve zengin olmamdı. Soylu ve zengin olmak ne güzel bir şeydi, Tanrım! Sonra bahçeden esen nemli soğuk havanın etkisiyle yatağımda büzüşerek Piyotr Sergeyeviç'i sevip sevmediğimi sordum kendime. Ancak kesin bir sonuca varamadan uyuyakalmışım...

Sabahleyin yatağımın üstüne düşen güneş lekeleri ile ıhlamur yapraklarının gölgesi arasında gözlerimi açtığımda bir gün öncesinin olayları canlandı zihnimde. Yaşam bana her zamankinden daha coşkulu, bin bir renkli, son derece güzel gözüktü. Şarkı söyleyerek çabucak giyindim, bahçeye koştum.

"Peki, sonra ne oldu?" diyeceksiniz. Hiç, hiçbir şey... Kente taşındığımız kış aylarında Piyotr Sergeyeviç ara sıra köyden ge-

lip bizi ziyaret ediyordu. Aslında köydeki tanıdıklarınız, dostlarınız ancak yazın, köydeyken ilginç gelir insana; kış aylarında ise çekiciliklerinin yarısını yitirirler. Kentte onlara çay ikram ettiğiniz zaman giydikleri setrenin başkasının sırtından ödünç alındığını, çaylarını gerektiğinden fazla karıştırdıklarını düşünürsünüz. Piyotr Sergeyeviç kentte de beni sevdiğini söylüyordu ama bu, köyde söylediklerinden çok farklıydı. Kentte onunla aramızda bir duvar örülmüş gibi hissediyorduk kendimizi. Ben soylu bir ailedendim, zengindim. O ise yoksuldu, soylulukla ilgisi olmayan bir papazın oğluydu, yargıçlık yapıyordu, hepsi o kadar... İkimizin –ben gençliğimden dolayı, o da kimbilir nedendir– arasındaki bu duvar çok kalın, erişilmez yükseklikte gibiydi. Piyotr Sergeyeviç bize geldiği zamanlar kendini zorlayarak gülümsüyor, toplumun ileri gelenlerini durmadan eleştiriyordu sanki. Eğer konuk odasında yabancı biri varsa bu sefer de somurtup oturuyordu. Bana kalırsa aşılması zor diye bir duvar yoktur; gene de çok iyi tanıdığımız, çağımızın roman kahramanları fazla çekingen, gevşek, tembeldirler; kendilerine güvenleri yoktur. Bir işi başaramayacaklarına çabucak inanıp zorluklar karşısında boyun eğerler, özel yaşamlarında sık sık aldatıldıklarını ileri sürerler. Zorluklarla boğuşmak yerine çevrelerindeki dünyayı basitlikle suçlayıp eleştirirler, oysa eleştirileri çok geçmeden yavanlaşır, bunun farkında bile değildirler...

Sevildiğimi biliyordum; mutluluk hemen yanı başımda, sanki benimle yüz yüzeydi. Ancak kendimi anlamaya çalışmadan, yaşamdan ne beklediğimi, ne istediğimi bilmeden gamsız, kedersiz yaşayıp gidiyordum. Zaman da hızla akıp gidiyordu. Yürekleri sevgi dolu insanlar yanımdan gelip geçiyorlar, aydınlık günler, ılık geceler birbirini kovalıyor, bülbüller ötüyor, havayı biçilmiş ot kokuları dolduruyordu... Ama ben sanki aldırmıyordum bütün bunlara. Şimdi anılarda kalan bu sevimli, hoş günler bende fazla iz bırakmadan, değerleri bilinmeden çabucak geçip gittiler. Hani, nerede şimdi o günler?

Babam öldü, ben gitgide yaşlandım. O hoşlandığım, gönlümü okşayan, yüreğimi umutla dolduran sağanak şakırtıları, gök gürültüleri, mutlu düşünceler, sevgi sözleri hepsi hepsi

birer sönük anı olarak kaldı. Şimdi önümde sonsuz, ıpıssız bir boşluk uzanıyor, orada tek canlı yaratık yok, ufukta her şey karanlık, korkunç...

... İşte gene çıngırak çaldı. Piyotr Sergeyeviç gelmiş olmalı. Kışın ağaçlara baktığım zaman onların yazın yalnız benim için yeşerdiklerini düşünür, "Ah, sevgili ağaçlar!" diye fısıldardım kendi kendime.

Yaşamımın baharını birlikte geçirdiğim insanları gördüğümde ise içime bir hüzün çöker, yüreğimde bir ılıklık duyar, aynı mutluluk sözlerini fısıldarım.

Piyotr Sergeyeviç babamın yardım etmesiyle görev yerini kente aldırmıştı. Şimdi o da biraz yaşlanıp çöktü. Artık eski aşk sözlerini söylemiyor, saçmalıklar yapmıyor, görevini de sevmiyor... Belli ki gizli bir hastalığı var; düş kırıklığına uğradığı, yaşamda her şeye boş verdiği açıkça ortadaydı. Bir gün gene gelip şöminenin önüne oturdu, sessizce alevlere bakmaya başladı. Ben ne diyeceğimi bilemediğim için, "E, ne var ne yok?" diye sordum.

O da, "Ne olsun?" dedi.

Ortalığa bir sessizlik çöktü, ateşin kızıllığı hüzünlü yüzüne vurdu.

Birden geçmiş günlerimizi anımsadım, omuzlarım titredi, başım önüme düşerek sarsıla sarsıla ağlamaya başladım. Hem kendime acıyor, hem karşımdaki adam için büyük bir üzüntü duyuyordum. Geçmişte kalan, şimdi yaşamımızın bize vermeyi reddettiği o güzel şeyleri öylesine çok istiyordum ki! Artık soyluluğumu da düşündüğüm yoktu, zengin olduğumu da...

Ellerimi şakaklarıma bastırarak durmadan hıçkırıyor, "Tanrım, Tanrım, mahvettim her şeyi!" diye mırıldanıyordum.

Piyotr Sergeyeviç ise suskun suskun oturuyor, bana "Ağlamayın!" bile demiyordu, çünkü ağlamamın gerektiğini, bunun zamanının geldiğini biliyordu. Onun da bana acıdığını gözlerinden okuyordum. Ona tüm yüreğimle acıyor, hatta ne benim yaşamımı ne kendisinin yaşamını düzene sokamayan bu çekingen, beceriksiz adama karşı için için kin besliyordum.

Onu geçirmek için hole geldiğim zaman paltosunu giymek-

te ağırdan alıyormuş gibi geldi bana. Birkaç kez elimi sessizce öptü, gözyaşlarından ıslanan yüzüme uzun uzun baktı. Sanıyorum, yaşadığımız o boralı, fırtınalı günü, yağmurun yatay çizgilerini, kahkahalarımızı, o zaman yüzümdeki mutluluğu düşünüyor olmalıydı. Bana bir şey söylemek istiyormuş gibi geldi, sanki yüreğinden taşan sözler söylemeye can atıyordu ama ağzından tek söz çıkmadı, başını sallayıp elimi sertçe sıktı. "Hadi, yolun açık olsun!" dedim ben de...

Onu uğurladıktan sonra salona döndüm, şöminenin önüne serili halının üstüne oturdum.

Kızıl korlar küllenip kararmaya başlamıştı. Dışarıdaki ayazın çatırtısı pencereye vuruyordu sanki, şöminenin bacasında rüzgâr kendi şarkısını tutturmuştu.

Hizmetçim girdi içeriye, halının üstünde uyukladığımı sanarak uyanmam için seslendi...

SONSÖZ

ÇEHOV VE TOLSTOY FELSEFESİ

HAROLD SCHEFSKI

Çehov araştırmalarının halen en az anlaşılan kısımlarından biri, yazarın Tolstoy'a olan tutumudur. Eleştiri geleneğine göre, Çehov 1880'lerin sonuna doğru Tolstoy'dan etkilenmiş, ancak 1890'ların başında ustasının öğretilerini tamamen reddetmiştir. *Chekhov and His Prose* (Çehov ve Nesri) kitabında Thomas Winner, iki yazarın ilişkisi hakkında şu bilindik değerlendirmede bulunur:[1]

> [Tolstoy'un felsefesinin etkili olduğu] bu dönem kanımca Çehov'un ciddi hikâyelere ilgi beslemeye başladığı 1885 ile 1890 yılları arasına denk düşüyor; o yıl Çehov, Sahalin'deki ceza kolonisine seyahat etmiş ve döndüğünde "Tolstoyculuk"tan hızla soğumuştu.

Çehov'un Tolstoyculuk hakkındaki görüşleri hakkında bu sık sık rastlanan yorumun kökeninin, Çehov'un 27 Mart 1894'te Suvorin'e yazdığı ve Tolstoy'un felsefi düşüncelerine yaptığı katkıyı itiraf ettiği mektup olduğu söylenebilir.[2]

---

1 Thomas Winner, *Chekhov and His Prose*, New York, 1966, s. 57.

2 A.S. Suvorin'e mektup, Yalta, 27 Mart 1894, *Letters of Anton Chekhov*, ed. ve çev. Avrahm Yarmolinsky, New York, 1973, s. 245. Mektubun Rusçası için bkz. A.P. Çehov, *Polnoye sobraniye soçineniy i pisem* (20 cilt, Moskova, 1944-51), cilt XVI, s. 132-133. Bu makaledeki mektuplarda Rusça kaynaklar referans alınmıştır.

> Tolstoy'un felsefesi beni çok duygulandırmış, altı-yedi yıl boyunca etkisinde tutmuştu. (...) Ancak şimdi bir itiraz duyuyorum; içimdeki kurnaz ve dürüst bir ses bana buharda ve elektrikte, ölçülülük ve etyemezlikten daha fazla insan sevgisi olduğunu söylüyor. (...) Yine de meselenin özünde bu yok, ne lehte ne aleyhte; yine de Tolstoy'un benim gözümde artık önemi yok. Artık ruhumu terk etti, giderken de şunu söyledi: Evini boş bırakıyorum...

Vladimir Lakşin'in *Tolstoy ve Çehov* adlı incelemesi ve Josephine Newcombe'un "Was Cexov a Tolstoyan?" (Çehov bir Tolstoycu muydu?) adlı makalesi gibi diğer çalışmalarsa Çehov'un kısa süreliğine dahi olsa şiddetli bir Tolstoy dönemi geçirip geçirmediğini sorgulamıştır. Örneğin Josephine Newcombe, Çehov'u, Suvorin'e yazdığı mektuplarda yaşlı adamı etkilemek için bazı hislerini çarpıtmak ya da abartmakla suçlar. Dolayısıyla geleneksel görüşe itiraz ederken Çehov'un tutumunun "pek çok yıl boyunca tutarlı kaldığını" ve aniden, kısa süreliğine tersine dönmediğini söyler.[3] Bu iddiasını doğrulamak için, 1880'lerin sonunda Tolstoy'dan etkilenerek yazdığı öykülerinde bile –"Dilenci" (1887), "Bir Karşılaşma" (1887), "Adsız Öykü" (1888) gibi– Çehov'un Tolstoy'un felsefesini doğrulamaktan ziyade, Tolstoyculuğun gerçekte işlemediğini gösterdiğini söyler. Bu yüzden ilk öyküdeki dilenci, velinimetinin beklediği şekilde hayatını yoluna koymaz ama aşçıyı kendisi için gizli gizli odun kesmeye ikna ederek saygısını yeniden kazanır; ikinci öyküde köylü Kuzma, parasını çaldığı Yefrem şikâyetçi olmadığı için parayı iade eder (bunun Tolstoy'un kötülüğe karşı koymamak ilkesinin ifadesi olduğu söylenebilir) ama bu karşılaşma ona bir şey öğretmez, çünkü hemen sonrasında düşkün hayatına geri döner; üçüncü öyküdeyse manastırdaki keşişler Tolstoycu inziva yeminlerini bozarak günah şehrine gider ve bedensel zevklere kendilerini bırakırlar.

Bunu Tolstoy'un Çehov üzerindeki etkisine dair son değerlendirme olarak kabul edersek, iki yazar arasındaki asıl ilişki nasıl kurulabilir? Cevap, yukarıda bahsettiğim Suvorin mektubunda saklıymış, anahtarı veren de Çehov'muş gibi duruyor: "[Tolstoy'un] bu etkisi farkında olduğum temel ilkelere değil, Tolstoy'un ifade biçimine, mantıklı-

3 Josephine M. Newcombe, "Was Cexov a Tolstoyan?", *Slavic and East European Journal*, cilt 18, no. 2 (1974 Yaz), s. 143.

lığına, belki de kendine özgü hipnotizmasına bağlıydı."[4] Çehov burada bu makalenin asıl konusuna gönderme yapıyor ve Tolstoy'la olan ilişkisinin yazarın felsefesinin bıraktığı etkiyle sınırlanamayacağını, ayrıca sanatı ve kişiliğine de genişletilmesi gerektiğini söylüyor. Tolstoy'un sanatsal etkisinin gücü "ifade biçimi" (*yego manera vırajatsiya*) tabirinden anlaşılır; Tolstoy'un karizmatik kişiliğine atıfta bulunan "hipnotizma"yıysa Çehov ancak Tolstoy'un şöhreti nedeniyle ikinci elden biliyor olabilirdi. Çehov'un isteğiyle ilk kez ertesi yıl (1895) buluşmuşlar, Tolstoy'un "hipnotik" etkisi gerçekten de on yıl boyunca, Çehov'un 1904'te ölümüne değin sürmüştür. Çehov'un Tolstoy'la ilişkisine dair bu üç uçlu yaklaşımı kullanarak, herhangi bir altı yıllık etkinin sınırından çıkmış olacak; Çehov için Tolstoy'un kendini bir insan ve sanatçı olarak sürekli ölçtüğü bir çıtayı temsil ettiğini anlayacağız.

Çehov'un Tolstoycu felsefeye olan tutumunu nitelemek için bir ifade kullanacak olsak bu, Hamlet'in sıkça alıntılanan "Daha öyle şeyler var ki, yerde gökte Horatio / Rüyada bile göremez senin felsefen onları"[5] sözü olurdu: Tolstoy'un doktrini, Çehov'un hayatında esas gördüğü pek çok şeyi dışarıda bırakıyordu (güzellik, ilerleme, bilim, medeniyet ve kültür gibi). Çehov, Tolstoyculuğun sınırlarının onda yarattığı bunalımı şöyle açıklıyordu:

> Kilimler, şömine, pirinç eşya, kültürlü sohbetler istiyorum artık. Heyhat, Tolstoycu olmaz benden! Kadınlarda en çok beğendiğim şey güzellik; insanlık tarihindeyse, kendini kilimler, yaylı at arabaları ve kıvrak düşünce olarak ifade eden kültür.[6]

Tolstoy, şaşırtıcı olmayan bir şekilde, Çehov'un dar görüşlülüğüne dair yönelttiği suçlamaları, Çehov'un manevi değerleri gelişigüzel olduğu için eserlerinde hiçbir değer sisteminin ya da dünya görüşünün bulunmadığını söyleyerek bertaraf etmiştir: "Çok yetenekli, iyi de bir kalbi var ama şimdiye kadar hiçbir görüşünü ifade etmiş değil."[7]

---

4 *Letters*, s. 245; *Polnoye sobraniye* [Toplu Eserleri], cilt XVI, s. 132.

5 William Shakespeare, *Hamlet*, çev. Bülent Bozkurt, Remzi Kitabevi, 2007, s. 76.

6 A.S. Suvorin'e mektup, Bogimovo, 30 Ağustos 1891, *Letters*, s. 190; *Polnoye sobraniye*, cilt XV, ss. 238-9.

7 Ernest J. Simmons, *Chekhov: A Biography*, Boston, 1962, s. 347. Tolstoy ilk tanışmalarında Çehov için şunu da söylemişti: "Tatlı bir adam, mütevazı ve iyi yürekli. Çehov, Puşkin'in düzyazıdaki hali."

Sahalin'e olan yolculuğundan birkaç yıl önce Çehov, Tolstoy'un eleştirisini yapıcı ve doğru bulabilirdi. Bunu 1888'de Suvorin'e yazdığı mektuptaki bir cümleden çıkarabilmek mümkün: "Belirli bir dünya görüşüyle tamamlanmayan anlamlı bir hayat, hayat değil, yüktür, dehşettir." Dahası, bu dönemde Çehov, "*bezideynost*"u (herhangi bir toplumsal veya siyasî felsefesi olmaması) sebebiyle çağdaş eleştirmenlerin ağır sözlerine maruz kalmaktaydı. Sanki bu eleştiriyi yanıtlamak istercesine, "İyi İnsanlar" (1886) öyküsünde iki benliği arasında bir çatışmayı anlatır: Erkek kardeş, yüzeysel edebi biçimlerle uğraşan, dünya görüşü olmayan bir yazarken, doktor kız kardeşi sadık bir Tolstoycudur ve yazarın kötülüğe karşı koymama inancına kökten bağlıdır. Ancak Çehov'un Sahalin'e yaptığı plansız yolculuk, edebiyatında açık bir dünya görüşü sunmaya yönelik derin manevi ihtiyaçtan onu kurtarmış gibidir. İronik bir şaşırtmaca gibi gelebilecek bir şekilde Çehov, bu kesin ideolojik duruşu reddettikten sonraki on yılda en iyi öykülerini yazmıştır.

Çehov, Tolstoyculuğu seçiciliği sebebiyle reddettiği gibi, içindeki bazı temel ilkelere de yabancıydı. Örneğin Tolstoy'un köylülüğü ve kırsal hayatı idealize etmesine itirazları vardı ("Damarlarımda *mujik* kanı akıyor olabilir ama beni *mujik* değerleriyle kandıramazsınız.") Tolstoy'un cinsel perhiz savunuculuğunu iğrendirici buluyordu; kendisini bir ateist olarak tanımladığı için, Tolstoy'un Hıristiyan hukukunun kutsal olduğuna dair inancını da kabullenemiyordu.

Tolstoycu felsefede sezdiği pek çok olumsuz kavramın yanında, bu yeni dinin iki ilkesini yine de çekici buluyordu. Bu iki ilke "Öfkelenmeyeceksin" ve "Yargılamayacaksın" idi. İlki, Tolstoy'un insanlığa olan samimi sevgisinden; bedeli ne olursa olsun hayatı koruma ve insan ıstırabını hafifletme isteğinden geliyordu. Çehov'un 1880'lerin sonunda yazdığı iki öykü, Tolstoy'un bu şefkatli tavrını benimsediğini açıkça gösterir. "Felaket"te (1888) beş gün süren bir içki eğlencesinin sonrasında işini kaybeden bir adam, eve döndüğünde karısının ona kızmasını beklemektedir. Karısının merhameti karşısında şaşkınlığını gizleyemez; hayatını yoluna koymaya, başka bir iş bulmaya karar verir. "Kazak"ta (1887) ise bir kadının yoksul bir Kazak'a merhamet edip Paskalya çöreğini paylaşmaması kocasıyla tartışmalarına sebep olur, bu ideal evlilik ilişkisinin sonunu getirir.

İnsana, komşusu hakkında hüküm vermemeyi tembihleyen "Yargılamayacaksın" emriyse Çehov tarafından yalnızca benimsenmemiş, edebi nesnelliğinin köşe taşlarından biri olmuş, sanatının en başarılı özelliklerinden biri haline gelmiştir. Çehov bu ilkeyi en güzel "Mektup" (1887) ve "Kıdemli Bahçıvanın Anlattıkları" (1894) öykülerinde uygulamıştır. İlkinde bir papaz, günahkâr oğlunu kınaması için başpapaza ricada bulunur. Başpapaz, papazın oğluna kibirli ve sert bir mektup yazarak bu isteği yerine getirir; ancak bu mektubu papaza göndermeden önce, görevinden men edilmiş bir papazın önerisiyle, mektubun sonuna bir dedikodu ekler. Bu dedikodu, mektubun sert dilini hafifletmeye yarar. Sözde Tolstoy etkisinin geçmesinden uzun bir süre sonra yazılmış ikinci öyküde, bir bahçıvan, kasabanın en namuslu sakinini –özverili, iyiliksever doktorunu– öldüren bir adam hakkında bir söylenti anlatır. Kasaba ahalisi suçlanan adamı cezalandırmak isteseler de, insanın iyiliğine inandıkları ve birinin bu kadar düşmesine anlam veremedikleri için bundan vazgeçerler. Bu yüzden ellerinde karşıt delil olmasına rağmen doktorun ölümünün kazara olduğuna kanaat getirirler. Efsaneye göre gösterdikleri merhamet ve Tanrı'nın suretinde yaratılmış bir başka kulu cezalandırmayışları nedeniyle, Tanrı bu kasabanın sakinlerini ödüllendirmiştir. Çehov'un Tolstoy'dan şüphesiz miras aldığı şey bu sevgi ve adalet bağıydı. 1900 gibi geç bir zamanda bile Menşikov'a yazdığı bir mektupta, Tolstoyculuğa atfettiği değerleri sıralayarak, hakkını teslim ediyordu: "İnançsızım evet ama tüm inançlar arasında onunkileri kendime en yakın, en uygun olarak görüyorum."[8]

Tolstoy'un sanatçılığına dair düşüncelerinde Çehov bir o kadar seçici olsa da, sözleri daha az müphemdi. Lakşin, Çehov'un "Tolstoy'un sanat dehasına olan sonsuz hayranlığı"ndan söz eder[9] ve Tolstoy'un Rus edebiyatına olan etkisi konusunda Çehov'un söylediği en ünlü sözlerden birini alıntılar: "Tolstoy edebiyatın bir parçası olduğunda, yazar olmak kolay ve güzel bir şeymiş gibi gelir; başaramadığın ya da asla başaramayacağını bilmek bile o kadar kötü olmaz, çünkü Tolstoy hepimiz için yeterince telafi etmektedir."

---

8 M.O. Menşikov'a mektup, Yalta, 28 Ocak 1900, *Letters*, s. 368; *Polnoye sobraniye*, cilt XIV, s. 312.

9 Vladimir Lakşin, *Tolstoy i Chekhov*, Moskova, 1963, s. 495.

Tolstoy'un tüm eserleri arasında Çehov'un en çok dikkatini çeken *Anna Karenina*'ydı; Puşkin'in *Yevgeni Onegin*'iyle birlikte, çözdüğü sorunların büyük olmamasıyla beraber hepsini doğru şekilde çözen, okuru kendine göre çözmeye yönlendiren bir eser olduğuna inanıyordu.[10] Ancak Çehov'u hayran bırakan eserden daha fazlasıydı; romanın, Çehov'un çocukluğunda edebiyat sahnesine çıkan kahramanı Anna'ya âşık olmuştu. Thomas Winner, Çehov'un edebi arketipleri arasında Anna'nın rakibi olmadığını söyleyerek bu düşünceyi destekler: "Çehov'un en sık başvurduğu edebi arketip, Tolstoy'un *Anna Karenina*'sının kahramanıdır; örnekleri en az beş öyküde görülebilir: 'Düello' (1891); 'Anna Nişanı' (1895); 'Aşk Üstüne' (1898); 'Küçük Köpekli Kadın' (1899) ve 'Nişanlı Kız' (1903)."[11] Bu eserlerden ikisinde –"Anna Nişanı" ve "Küçük Köpekli Kadın"– ana karakterin ilk adı Anna'dır ve iki öykü de aslında, aldatma konusunu yeniden işleyerek, Tolstoy'un romanında Anna'sına biçtiği karanlık sondan daha iyisini yazabilme teşebbüsüdür. Dahası Çehov, Josephine Newcombe'un gözlemlediği üzere, arketiplere olan ilgisini sadece romanın ana karakteriyle sınırlı tutmaz, hikâyedeki diğer romantik çiftlemelere de gönderme yapar. Örneğin "Bir Yaş Günü"nde Olga ve kocası arasında yaşanan tartışma, Dolly ile Stiva arasındaki kavgaları anımsatır.

Tolstoy'un diğer edebi eserlerine hayranlık duysa da, Çehov genelde övgülerini, yazarın felsefesine dair çekinceleriyle harmanlıyordu. Örneğin *Savaş ve Barış*'ı 1891'de tekrar okuduğunda ettiği övgü dolu sözler ("İnsan sanki daha önce hiç okumamış gibi ilgiyle ve naif bir merak duygusuyla okuyor. Olağanüstü bir başarı."),[12] bir dok-

10 A.S. Suvorin'e mektup, Moskova, 27 Ekim 1888, *Letters*, s. 88; *Polnoye sobraniye*, cilt XIV, s. 208. Çehov, *Anna Karenina*'yı öyle çok seviyordu ki, Tolstoy'un değil, kendisinin bu romanı yazdığını hayal ettiği dahi oluyordu. Örneğin Suvorin'e şöyle yazar (Bogimovo, 24 Temmuz 1891): "Küçük korkular ve para sıkıntılarının girdabından kurtulmak için tek bir yol tanındı bana; ahlâksızlık. Ya zengin bir kadınla evlenecek ya da *Anna Karenina*'nın kendi eserim olduğunu iddia edeceğim."

11 Winner, *Chekhov and His Prose*, s. 184.

12 A.S. Suvorin'e mektup, Moskova, 25 Ekim 1891, *Letters*, s. 194; *Polnoye sobraniye*, cilt XV, s. 259. Çehov'un *Savaş ve Barış*'ta sevmediği kayda değer tek şey Napoléon'du: "Napoléon'un ortaya çıktığı kısımları sevmiyorum. Napoléon çıktığında zorlamalar ve numaralar da başlıyor, sırf onu olduğundan daha aptal göstermek için... Napoléon'un hiçbir düşüncesi doğal değil, zekice değil; abartılı ve önemsiz."

torun Prens Andrey'i kurtarabileceğine dair eleştirisine maruz kalır; gerçi kahramanın iyileşmesinin, Tolstoy'un karakterler arasında kurduğu bağı zayıflatacağının farkındadır.[13] Çehov'un doktorluk mesleği Tolstoy ile ezelden beri aralarında bir tartışma konusu olmuştu: Tolstoy, doktor olmasa Çehov'un daha iyi bir yazar olacağına inanırken Çehov, Tolstoy'un kötülüğe karşı koymama felsefesinin, bilimsel gerçeklere dayanan kendini koruma doktriniyle yarışamayacağını düşünüyordu. Çehov'un Tolstoy'a kıyasla sahip olduğu bilimsel yetkiyi en çok, *Kroyçer Sonat* hakkında yazdığı küçümser değerlendirmede görmek mümkündür; sanatsal olarak üstün olsa da ("Kanımca... maksadının yüceliğinde ve metnin enfesliğinde bir eşini bulmak mümkün değil"),[14] frengi ve kadın cinselliği konusunda öyle yanlış bilgilerle doluydu ki, Çehov yazarı "uzun yaşamı boyunca uzmanların kaleme aldığı iki-üç kitabı okuma zahmetine girmemiş bir cahil" olarak adlandırmıştı.

Çehov, Tolstoy'un inançlarının ardındaki bilim karşıtı temele saldırma fırsatını asla kaçırmakla kalmazdı; aynı zamanda halka yazdığı öykülerin felsefi içeriğini veren dar görüşlü münzeviliği de eleştirirdi. "İnsana Ne Kadar Toprak Lazım?"da Tolstoy, açgözlü köylü Pahom'un yalnız gömüleceği kadar toprağa (yani, iki metrelik çukura) ihtiyacı olduğunu söylediğinde, "Bektaşi Üzümü"nde (1898) Çehov onu şöyle yanıtlıyordu: "iki metre çukur ölen insan içindir, canlısı için değil. (...) İnsanoğluna iki metre çukur değil, (...) baştan başa yer küresi gereklidir. Öyle ki, o genişlikte özgür ruhunun özelliklerini, niteliklerini tüm boyutlarıyla, alabildiğine geliştirip açabilsin!" Kısacası, tüm bu yorumlar Çehov'un Tolstoy'un sanatı hakkında yaptığı eleştirilerin yazarın tekniğine ya da yöntemine değil (ne de olsa Tolstoy en sevdiği yazardı) Tolstoycu felsefenin dar kapsamına yönelik olduğunu bize gösterir. Çehov'un, Tolstoy'un edebiyatı çarpık felsefi düşünceleriyle

---

13 Prens Andrey'in hastalığı hakkındaki sözleri Suvorin'e yazdığı aynı mektupta özetlenir: "Prens Andrey'in yanında olsam onu iyileştirebilirdim. Gece gündüz başında doktorların beklediği bir prensin, Nataşa'nın ve Sonya'nın sürekli refakat ettiği zengin bir adamın yarasından kesif bir koku gelmesini okumak garip geliyor. Tıp o zamanlar ne kadar da berbat bir şeymiş! Kalın kitabını yazarken Tolstoy da tıp nefretiyle dolmuş olsa gerek."

14 A.N. Pleşeyev'e mektup, Moskova, 15 Şubat 1890, *Letters*, s. 125; *Polnoye sobraniye*, cilt XV, s. 15-16.

doldurduğu bir elek değil de, hâlâ bir sanatsal ifade biçimi olarak gördüğü dönemde kaleme aldığı, Holstomer adlı atı anlatan öyküsünü Tolstoy'un felsefesinin tümüne değişmeyeceğine dair sözü de bu tutumu doğrular niteliktedir.

Lakşin, Tolstoy ile Çehov arasındaki dinamiği, sevecen bir babanın biricik oğluyla ilişkisine benzetir; bu yakınlığın erken aşamalarında Çehov'un gerçekten de bir oğulun babasına duyduğu sağlıklı saygıyı hissediyor olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin, 1895'teki ilk tanışmalarından altı yıl kadar önce, Çehov hâlâ kendisine mesafeli bir baba figürüne dair izlenimlerini yazmaktaydı: "Hiçbir insana Lev Nikolayeviç'e olduğu kadar derinden ve kalpten saygı duyduğumu söyleyemem."[15] İki yıl sonra bu saygı Suvorin'e yazdığı mektuptan anlaşıldığı üzere hayranlığa evrilmişti: "Tolstoy; şu Tolstoy yok mu! Bugünlerde bir insan değil, bir üst-insan, bir Jüpiter adeta." Ne var ki Çehov'un bu ilişkide bir değişikliğe hazır olduğunu göstermek için ayarladığı ilk tanışmadan itibaren oğul, gerçeği arayışında babasıyla yarışmaya başlamıştı; belki de Oedipus kompleksinin bir versiyonuydu olanlar. Çehov'un Tolstoy'a olan saygısı asla tükenmediyse de, hak ettiği yerde ustasını eleştirmekten geri durmuyordu. Çehov, Tolstoy'u bir düşünür olarak reddederken emsalsiz bir sanatçı olarak kabul ediyor, bu yüzden de aralarındaki yakın ilişkiden hoşnutken Tolstoy'un inançlarından ve doktrininden giderek uzaklaşıyordu.

Çehov'un Tolstoy'la ilk defa tanıştıktan sonra yazdığı "Canım Benim"de (1898) bu uzlaşması mümkün olmayan anlaşmazlıkları en berrak haliyle görmek mümkündür. Çehov, Olenka'yı naif bir yalınlığa sahip olan, özgün bir kişilikten uzak, ümitsiz bir karakter olarak gösterirken (kimliğinin yalnız kendisini adadığı erkekler üzerinden türediğini unutmamak gerekir), Tolstoy onu Tanrı ve iyilik yolunda kimliğinden kurtulmayı başarmış bir azize olarak görmeyi tercih eder. Bu apayrı yorumlar yazarların kişiliği arasındaki uçurumu gösterse de, sonunda arkadaşlıkları mucizevî bir şekilde ayakta kalmıştır.

Tolstoy ile Çehov arasındaki ilişkinin oturduğu üç kriteri (inanç, sanat, kişilik) düşündüğümüzde, Çehov'u bir Tolstoy havarisi olarak düşünmek aptalcadır. Bu karmaşık dostluğu gelecekte araştıracak olan-

15 Gorbunov-Posadov'a mektup, Yalta, 9 Kasım 1898; *Polnoye sobraniye*, cilt XVII, s. 351. Çeviri bana ait.

lar, Çehov'un "kesin bir bağlılığa kapılmadan öğretilere çekilebilen ve bunlardan etkilenebilen geniş bir entelektüel çevreye" mensup olduğunu söyleyen Ronald Hingley'ninki gibi ucu açık ifadeleri muhtemelen reddedeceklerdir; gördüğümüz gibi Çehov metafiziksel anlamda en boşlukta hissettiği dönemlerde bile Tolstoy'un öğretilerine hayranlık duymamış, buna rağmen onun muazzam yeteneğine ve dev kişiliğine her zaman taparcasına saygı duymuştur.[16]

Çeviren EMRAH SERDAN

16 Ronald Hingley, *Chekhov: A Biographical and Critical Study*, yeni ed., Londra, 1966, s. 98.

ÖYKÜLERE DAİR KÜNYE BİLGİLERİ

Çehov'un bu ciltte yer alan öyküleri 1887 yılında *Peterburgskaya Gazeta*'da (Petersburg Gazetesi) yayımlanmıştır.

"Şampanya", 5 Ocak 1887; **"Dilenci"**, 19 Ocak 1887; **"Düşmanlar"**, 20 Ocak 1887; **"Cahillik"**, 26 Ocak 1987; **"Polenka"**, 2 Şubat 1887; **"Şarhoşlar"**, 9 Şubat 1887; **"Dikkatsizlik"**, 21 Şubat 1887; **"Veroçka"**, 21 Şubat 1887; **"Savunmasız Bir Yaratık"**, 28 Şubat 1887; **"Kirli İş"**, 2 Mart 1887; **"Evde"**, 7 Mart 1887; **"Bir Karşılaşma"**, 10 Mart 1887; **"Tifüs"**, 23 Mart 1887; **"Giz"**, 11 Nisan 1887; **"Kazak"**, 13 Nisan 1887; **"Mektup"**, 18 Nisan 1887; **"Bir Olay"**, 4 Mayıs 1887; **"Sorgu Yargıcı"**, 11 Mayıs 1887; **"Volodya"**, 1 Haziran 1887; **"Gömü"**, 6 Haziran 1887; **"Yağmurlu Havalar"**, 8 Haziran 1887; **"Acil Yardım"**, 22 Haziran 1887; **"Tatsız Bir** Durum", 1 Temmuz 1887; **"Piç"**, 4 Temmuz 1887; **"Sinirli Bir Adamın Anılarından"**, 5 Temmuz 1887; **"O Daldan Bu Dala"**, 14 Temmuz 1887; **"Baba"**, 20 Temmuz 1887; **"Mutlu Son"**, 25 Temmuz 1887; **"Arabalıkta"**, 3 Ağustos 1887; **"Zinoçka"**, 10 Ağustos 1887; **"Kaval"**, 29 Ağustos 1887; **"Öç Alma"**, 12 Eylül 1887; **"Postacı"**, 14 Eylül 1887; **"Düğün"**, 16 Eylül 1887; **"Kaçış"**, 28 Eylül 1887; **"Bir Sorun"**, 19 Ekim 1887; **"Entrika, Düzenbazlık, Karalama"**, 24 Ekim 1887; **"Eski Ev"**, 29 Ekim 1887; **"Umursamazlık"**, 31 Ekim 1887;

"**Pahalıya Gelen Dersler**", 9 Kasım 1887; "**Aslan ve Güneş**", 5 Aralık 1887; "**Püsküllü Bela**", 7 Aralık 1887; "**Öpücük**", 15 Aralık 1887; "**Oğlan Çocukları**", 21 Aralık 1887; "**Kızıltüy**", 25 Aralık 1887; "**Bayan X'in Anıları**", 25 Aralık 1887.

Mutlu Son, Çehov'un olgunluk döneminin başlangıcı kabul edilen 1887 yılına ait öyküleri bir araya getiriyor.

Çehov, 1887.

Peterburgskaya Gazeta'da 1887 yılında yayımlanan öyküleriyle Anton Çehov, mizah yazarlığından öteye geçip 19. yüzyıl realist geleneği içinde kalıcı bir statü kazanmıştır. İnsan hayatının sonraki evrelerine, orta yaş deneyimine odaklanan öykülerin çoğunlukta olduğu _Mutlu Son_; kamusal ve özel hayat arasında mekik dokuyan çağdaş insanın deneyimlerini kesintisiz bir akış, toplumsal bir arka plan ve keskin bir estetik duyarlılık içinde betimliyor. Çehov'un öykü sanatında ustalığa ilerlediği dönemin ürünü olan _Mutlu Son_'da günlük hayatın sıradan görünen kesitleri özgün ve dokunaklı anlatılara açılıyor. Modern öykünün mucidinden modern insanın trajik açmazlarına dair bir başyapıt.

"Koca bir yaşam tarzını belirli bir bireyin nitelikleri üstünden anlatmakta çok az yazar Çehov kadar başarılı olabilmiştir."
RAYMOND WILLIAMS

iletişim

ISBN-13: 978-975-05-2653-4

KDV'DEN MUAFTIR